Roger Martin du Gard FAMILIA THIBAULT

*

OPERE XX

ROGER MAlfin NIGAUD

Familia Thibault

*

W

RAO International Publishing Company

RAO International Publishing Company S.A. P.O. Box 37 – 198 Bucureşti, ROMÂNIA

ROGER MARTIN DV GARD Les Thibault Copyright © GALLIMARD, 1955 Tout droits réservés

Traducere din limba franceză AL. DIMITRIU-PĂUŞEŞTI (I-III) VINTILĂ RUSU-ŞIRIAN (I-V) Prefaţă SILVIA PANDELESCU Ediţia a III-a revăzută

Copyright © 1993 by RAO International Publishing Company S.A. pentru versiunea în limba română

Coperta colecţiei DONE STAN CRISTIAN BĂDESCU Pe copertă

ALFRED SISTEY, Sat pe malul Senei (detaliu)

August 1993

ISBN 973 – 96203-O-2 ISBN 973 – 96203 – 1-O

SUMAR

Prefaţă 19

Partea întâi CAIETUL CENUŞIU

I. Domnul Thibault şi Antoine în căutarea lui Jacques — Povestirea abatelui Binot/21

II. Antoine acasă la doamna de Fontanin – Interogatoriul lui Jenny/28

III. Doamna de Fontanin se prezintă acasă la domnul Thibault/34

IV. Ziua doamnei de Fontanin – Vizită la Noémie/39

V. Pastorul Gregory la căpătâiul muribundei Jenny/47

VI. Caietul cenuşiu/55
VII. Escapada – Jacques şi Daniel la Marsilia – Tentativa de îmbarcare – Noaptea lui Daniel – în drum spre Toulon/63
VIII. Antoine îl aduce pe Daniel acasă – Apariţia domnului de Fontanin la domiciliul conjugal/să
IX. Întoarcerea lui Jacques la tatăl lui – Pedeapsa/96
Partea a doua PENITENCIARUL
I. Antoine se îngrijorează de soarta lui Jacques – Vizită la Daniel/105
II. Ancheta lui Antoine la penitenciar/110
III. Plimbare cu Jacques la Compiègne – Mărturisirea copilului/127
IV. Domnul Thibault se opune întoarcerii lui Jacques/144
V. Intervenţia abatelui Vécard/149
VI. Nicole se refugiază la doamna de Fontanin/162
VII. Instalarea lui Antoine în garsonieră/168
VIII. Întoarcerea lui Jacques la Paris/177
DC Lisbeth/184
X. Jacques primeşte o scrisoare de la Daniel/193
XI. O după-amiază în Avenue de l'Observatoire – Pastorul Gregoiy insistă ca doamna de Fontanin să renunţe la divorţ – Sosirea familiei Thibault – Jacques şi Daniel – Gustarea – Doamna de Fontanin şi Antoine – Jacques şi Jenny – Daniel şi Nicole în camera neagră – Revirimentul doamnei deFontanin/198
XII. Veghea bătrânei Fruhling/220
Partea a treia ÎN TOIUL VERII
I. Admiterea lui Jacques la Şcoala Normală – Conversaţia dintre Antoine şi Jacques – Rezultatele
— Întoarcerea lui Jacques împreună cu Daniel şi Battaincourt/226
II. Serată la Packmell – Daniel îl prezintă pe Jacques
— Cina. Tanti Juju; Paule; doamna Dolorès şi orfanul;

Daniel şi Rinette. Plecarea grăbită a lui Jacques
— Daniel i-o suflă pe Rinette lui Ludwigson/244
III. Antoine primeşte vizita domnului Chasle – Accidentul Dèdettei – Operaţia – Rachel/266
IV. Domnul Chasle la comisariat – Antoine o invită pe Rachel la restaurant/289
V. Sosirea lui Jacques la Maisons-Laffitte-După-amiază cu Gisèle – Domnul Thibault le face cunoscut fiilor săi intenţia de a le modifica starea civilă – După cină: vizita lui Antoine şi Jacques la doamna de Fontanin; Nicole şi logodnicul ei/302
VI. Jacques îi povesteşte lui Jenny căsătoria lui Battaincourt/320
VII. Jérôme o cheamă pe doamna de Fontanin la Amsterdam/328
VIII. Jacques şi Jenny; plimbarea în pădure; sărutul pe perete/342
IX. O duminică în camera Rachetei; fotografiile/359
X. Jérôme la Maisons-Laffitte – Mărturisirile făcute de Jenny mamei sale/371
XI. Antoine şi Rachel la cinema; filmul african – Sfârşitul seratei de la Packmell/379
XII. Jérôme o regăseşte pe Rinette/393
XIII. Pelerinajul lui Antoine şi cel al Rachelei la cimitirul din Gué-la-Rozière/40 é
XIV. Plecarea Rachelei – Ultima zi la Le Havre – Rămas bun la ieşirea din port/421
Partea a patra CONSULTAŢIA
I. Antoine şi cei doi hoinari întâlniţi sub poarta mare cu două canaturi/432
II. Antoine face vizita zilnică domnului Thibault/437
III. Doctorul Philip/442
IV. Antoine îl duce pe doctorul Philip să examineze copilul soţilor Hequet/447
V. Antoine se întoarce acasă pentru consultaţie –

Huguette, Anne de Bataincourt şi Miss Mary/451
VI. Chipeşul Rumelles/458
VII. Antoine încearcă să aibă o explicaţie cu Gise/464
VIII. Întoarcerea neaşteptată a lui Miss Mary/472
IX. Confidenta domnului Ernst, profesorul de germană/474
X. Cele două menajere ale domnului Thibault/479
XI. Vizita lui Antoine la cei doi hoinari/483
XII. Acasă la familia Héquet, seara, la capătul copilaşului muribund – Altercaţia cu Studler/487
XIII. Întoarcerea lui Antoine pe jos – Glasul lăuntric — Supeu solitar la Zemm/493
Partea a criticea SORELLINA
I. Domnul Chasle, secretarul domnului Thibault, la căpătâiul patronului său – Alarmat de evoluţia bolii, domnul Chasle îi cere domnului Thibault să-l treacă în testament/505
II. După ce crezuse că este pierdut, domnul Thibault, încurajat de Antoine, se dă în spectacol, spunând că este pe moarte/513
III. Domnul Thibault îşi ia solemn rămas bun de la domnişoara de Waizé şi de la cele două menajeie/524
IV. Antoine este pus pe urmele fratelui său de domnul de Jalicourt, care îi comunică o noutate: *Surioara*, scrisă de Jacques şi publicată într-o revistă străină/527
V. Lectura *Surioarei* îi permite lui Antoine să înţeleagă motivele plecării lui Jacques/539
VI. Aflând adresa lui Jacques din Elveţia, Antoine se hotărăşte să-l caute/500
VII. Întâlnirea celor doi fraţi la Lausanne/564
VIII. Masa de prânz – Conversaţia dintre Jacques şi Rayer/576
IX. Qteva momente din viaţa dusă de Jacques în ultimii trei ani. Vizita lui Vanlieede/582
X. Jacques îi povesteşte fratelui său seara petrecută

acasă la Jalicourt, în ajunul fugii sale/591
XI. Apariţia Sophiei/600
XII. Plecarea din Lausanne – Mărturisirea făcută pe jumătate de Jacques/604

Roger Martin du Gard este unul dintre scriitorii francezi cei mai cunoscuţi în ţara noastră, aceasta datorită traducerilor făcute din opera sa (Jean Barois, Familia Thibault, Străveche Franţă), din vasta sa corespondenţă (André Gide-Roger Martin du Gard-texte alese), însoţite de prefeţe cuprinzătoare, a prezenţei unor fragmente extrase din Familia Thibault în manualele şcolare, a studiilor şi articolelor publicate în revistele de specialitate ce au contribuit, toate, la conturarea unui profil uman, intelectual şi artistic apropiat de sensibilitatea noastră, prin generozitatea şi vibraţia ce se degajă din fiecare pagină lăsată posterităţii

Alături de alţi autori de romane de anvergură din generaţia sa, ca Romain Rolland, Jules Romains sau Georges Duhamel, el a aprofundat, prin tot ceea ce a scris, larga problematică a timpului în care a trăit, dar, mai cu seamă, experienţe existenţiale ce nu-şi vor pierde niciodată actualitatea.

Născut la 23 martie 1881 la Neuilfy-sur-Seine, în familia unui avocat, cel ce avea să devină romancier, nuvelist şi dramaturg, distins cu Premiul Nobel în 1937, obţine, după studii umanistice serioase (soldate însă cu un eşec la examenul de licenţă în Litere la Sorbona), diploma de arhivist-paleograf (1905) acordată de Şcoala de Arhivistică (des Chartes), formaţie ce explică interesul său pentru istorie şi ştiinţe în general, pentru documentarea riguroasă premergătoare actului creator, aşa cum predilecţia pentru medicină şi biologie a determinat opţiunile sale în alegerea unor teme şi tipuri de personaje. Roger Martin du Gard, care ar fi dorit să devină medic ca prietenii săi Georges Duhamel şi Jean Delay, a frecventat

clinici şi spitale, a asistat la consultaţii şi la prelegerile unor mari profesori, ceea ce se reflectă în modul în care a descris suferinţa fizică, îmbătrânirea şi moartea în opera sa, în corespondenţă şi scrierile autobiografice.

A început să scrie devreme, mai înăi nuvele, în anii adolescenţei, prima carte tipărită fiind romanul Devenir! (Să te realizezi!, 1908).

Scriitor exigent, nu a acceptat ca primele sale romane, Une vie de Saint (O viaţă de Sfânt, 1906), consacrat vieţii unui preot, şi Mărise (1909), apărut sub forma unei lungi nuvele, L'Une de Nous (Una dintre noi, 1909), cristalizată în jurul unor momente din viaţa unei femei, să figureze în cele două volume ale operelor sale complete, publicate de editura Gallimard în colecţia Pléiade (1955), cu o prefaţă elogioasă semnată de Albert Camus. Tot aşa cum nu a permis, în timpul vieţii sale şi a soţiei sale, dezvăluirea unor fragmente din cartea la care a început să lucreze în 1941, Souvenirs du Colonel de Mau mort (Amintirile Colonelului de Mau mort, unul din titlurile provizorii alese de autor), în pofida încurajărilor lui Gide.

Dornic de a găsi liniştea necesară muncii creatoare, decide să părăsească Parisul (pe care îl numea „sucursala Infernului"), pentru a trăi la Verger d'Augy (Cher), unde va locui din 1909 până în 1920. Aici va începe să elaboreze romanul Jean Barois, scris sub formă de dialog, ecou al pasiunii pentru teatru, pasiune ce a stat la baza unei strânse colaborări cu Jacques Copeau şi cu teatrul Vieux-Colombier, unde i se va juca, în 1914, prima sa „farsă ţărănească", Le Testament du Père Leleu (Testamentul lui Moş Leleu), scrisă cu un an înainte, după terminarea romanului-dialogat Jean Barois. Datorită valorii şi originalităţii acestuia, Roger Martin du Gard este introdus, de către Gaston Gallimard, în grupul ce gravita în jurul publicaţiei La Nouvelle Revue française, fondată în 1909 de Jacques Copeau, André Ruyters, Jean Schlumberger şi

André Gide, pentru a fi deschisă tuturor scriitorilor talentaţi şi aventurilor spiritului liber. Jean Barois va fi publicat în 1913 de editura acestei reviste şi îi va aduce autorului primul succes literar. Se evocă, în acest roman atât de original ca formă, destinul unui om de ştiinţă, Jean Barois, legat de faimoasa Afacere Dreyfus (care a stârnit, la vremea ei, mari pasiuni divizând Franţa în două tabere opuse), precum şi de antagonismul între ştiinţă şi religie, sursă a unor înverşunate confruntări de idei, cu toate implicaţiile în planul vieţii individuale şi colective.

Descoperirea lui Tolstoi îl va orienta spre romanul de mari proporţii, numit de critici roman-fluviu, roman-ciclic, cronică de familie, roman-sumă, rezultatul fiind opera sa capitală, Les Thibault (Familia Thibault), a cărui elaborare va începe în 1920. Prin cultivarea acestui tip de roman, Roger Martin du Gard a intrat în galeria scriitorilor ce au înzestrat patrimoniul cultural universal cu opere nemuritoare, multe din elesând la baza unor seriale cinematografice de succes, şi este suficient să-i numim pe George Eliot, John Galsworthy sau Thomas Mann, pe Marcel Proust, Philippe Hériat, René Bazin, Henri Troyat sau Maurice Druon, alături de care pot sta cu cinste Duiliu Zamfirescu, Ionel Teodoreanu sau Marin Preda.

Primele şase părţi ale Familiei Thibault, intitulate Le Cahier gris (Caietul cenuşiu), Le Pénitenciar (Penitenciarul), La Belle Saison (în toiul verii), La Consultation (Consultaţia), La Sorellina (Sorellina), La Mort du père (Moartea tatălui), apărute între anii 1922 şi 1929, prezintă istoria unei familii din marea burghezie franceză. Tema aleasă a oferit cu generozitate autorului posibilitatea de a realiza o „fructuoasă dedublare” (după cum mărturiseşte în Amintiri autobiografice şi literare), în cei doi fraţi, Antoine şi Jacques Thibault, personaje-pereche, prin care a exprimat două tendinţe contradictorii ale propriei sale firi: pe de o parte, instinctul de

independenţă, de revoltă, refuzul oricărui conformism, pe de alta, acel instinct al ordinii, al măsurii, acel refuz al extremelor, datorat eredităţii

Ce au în comun fraţii Thibault, temperamente diferite, dar marcate de asemănări ascunse? Voinţa, o voinţă de fier, dorinţa de a-i depăşi pe toţi şi de a se impune tuturor. Într-adevăr, prima parte, Caietul cenuşiu, aduce în prim plan conflictul dintre un tată orgolios, autoritar, Oscar Thibault, şi fiul său, Jacques – una dintre cele mai bine conturate figuri de adolescenţi din literatura franceză – fire independentă, revoltată, un neînţeles, un străin faţă de familie, şcoală şi societate, ceea ce îl determină să fugă de acasă împreună cu prietenul său, Daniel de Fontanin. Motivul pentru care îl regăsim în colonia de reeducare a tinerilor recalcitranţi fondată de tatăl său (de unde titlul Penitenciarul,), fără însă ca fiul să-şi modifice caracterul şi să renunţe la dorinţa de a se elibera de sub tutela părintească. Revolta lui Jacques, care se manifestă dezordonat pe toate planurile, îl va conduce spre grupurile de socialişti de la Geneva, în timp ce fratele său mai mare, medicul Antoine Thibault, înţelege să se dăruiască meseriei alese, îndurând, astfel, mai uşor, prezenţa apăsătoare a tatălui, aşa cum apare din partea intitulată în toiul verii şi în următoarele, mai cu seamă în Consultaţia, cea mai scurtă din serie, ce îi este consacrată în întregime.

Antoine are în viaţă o direcţie unică: ascensiunea profesională, ambiţia de a deveni un mare medic. Deşi îşi judecă tatăl uneori, nu va ajunge niciodată la o ruptură cu acesta, îl va îngriji cu devotament jilial până în ultima clipă a vieţii (Moartea tatălui).

Viaţa sentimentală a celor doi fraţi Thibault este surprinsă şi ea în forme specifice de manifestare (în toiul verii). Povestea de dragoste ce se înfiripă între Jacques şi Jenny de Fontanin va continua, cu sensuri noi, până la

moartea lui Jacques; în schimb, cea dintre Antoine şi Rachel, femeia misterioasă ce intră în viaţa lui într-un moment de tensiune profesională, se va curma brusc, prin plecarea acesteia, la sfârşitulpărţii sus menţionate.

Elaborarea primelor şase părţi din Familia Thibault nu îl va împiedica pe autor să scrie, în paralel, o a doua „farsă ţărănească”, La Gonfle (Pompa, 1928), şi tulburătoarea nuvelă Confidence africaine (Mărturisire africană, 1931).

În 1925, s-a instalat în frumoasa sa proprietate Le Tertre, elegantă construcţie din secolul al XVII-lea, situată în pădurea Bellême, din Normandia, unde se va retrage în sine precum Montaigne în castelul său, fără însă a se izola de prieteni şi, de asemenea, în general, într-o independenţă a spiritului ce nu a încetat să evolueze şi să se îmbogăţească.

Hotărârea lui Roger Martin du Gard de a trăi la Le Tertre sau la Nisa (în unele perioade ale vieţii, ca de pildă în timpul ocupaţiei germane din 1943) a favorizat un bogat schimb de scrisori cu prieteni şi confidenţi, ce ajută la descifrarea mai bine a structurilor adânci ale vieţii sale spirituale, ca şi geneza operelor create.

Un accident de automobil survenit în 1931 l-a obligat la o lungă convalescenţă, timp în care a scris o dramă îndrăzneaţă, Un Taciturne (Un taciturn, 1932), o suită de schiţe inspirate de viaţa unui sat francez (Vieille France – Străveche Franţă, 1933) şi a schimbat, nu fără zbucium sufletesc, incertitudini şi ezitări înregistrate în corespondenţă şi scrisorile autobiografice, planul iniţial al Familiei Thibault, roman destinat a fi pur psihologic, ceea ce a impus chiar distrugerea unui volum menit să încheie cronica de familie. Schimbarea care a impus imaginarea unui alt deznodământ şi o modificare de structură s-a produs sub presiunea evenimentelor din 1933 – 1935, aut de asemănătoare cu cele ce au precedat izbucnirea

primului război mondial, văzut îndeaproape de autor, mobilizat din 1914 până la sfârşitul acestuia şi afectat unui serviciu auxiliar. Nu întâmplător a dedicat Familia Thibault vărului său, Pierre Margaritis, victimă a acestui război care a provocat imense pierderi Franţei şi ţărilor aflate în conflict.

Anii de căutări ce despart primele şase părţi ale romanuluifluviu de ultimele, L'Eté 1914 (Vara lui 1914), publicată în 1936, titlu ce reprezintă o referinţă istorică precisă, şi Épilogue (Epilog, 1940), au avut cele mai bune consecinţe pe plan artistic, deoarece lărgirea considerabilă a cadrului romanului a dat o semnificaţie mult superioară sensului vieţii personajelor, prin confruntarea lor cu Istoria care le-a pecetluit soarta.

Vara lui 1914 a însemnat, după cum se ştie, începutul masacrului general, pretextul fiind asasinarea, la Sarajevo, a moştenitorului tronului Austro-Ungariei, Franz Ferdinand. Conflicte şi contradicţii se manifestă însă în fiecare personaj în parte, în familie, în societate, între diferite ţări; ele se amplifică pentru a diviza pături tot mai largi de indivizi, punctul culminant fiind conflagraţia mondială ce a adus atâta nefericire. Autorul, care a reconstituit în detaliu atmosfera încărcată ce a anunţat-o cu toate observaţiile asupra reacţiilor diferitelor pături sociale faţă de acest eveniment, nu mai poate constata, la sfârşitul romanului, decât consecinţele lui, prin prisma sorţii celor doi fraţi Thibault.

Jacques, revoltatul cu tendinţe anarhice, s-a alăturat, prin frecventarea cercurilor socialiste de la Geneva, unor oameni cinstiţi, ca Meynestrel, Mithoerg, Paterson, dar lipsiţi de conducători de prestigiu, fiecare acţionând în felul lui, după temperament şi împrejurări. Motiv pentru care în mintea lui încolţeşte ideea unei fapte eroice, un ultim şi disperat efort pentru a opri masacrul. Se lasă antrenat de Meynestrel (sufletul grupului de socialişti

pacifişti, care nu mai vede raţiunea de a trăi după ce a fost părăsit de Alfreda, femeia iubită) într-un zbor deasupra câmpurilor de luptă din Alsacia, pentru a arunca manifeste pacifiste, gest ce echivalează cu o sinucidere. Aventura are un deznodământ tragic: avionul se prăbuşeşte, iar Jacques, grav rănit, este împuşcat de un soldat înnebunit, care, în retragere, nu ştia cum să se debaraseze de un „spion”. Moartea sa absurdă este o consecinţă firească a temperamentului şi a caracterului lui, care l-au dus pe o cale extremă, de la început condamnată la eşec.

Antoine, gazat pe front, îşi urmăreşte propria degradare cu luciditate de medic, dar va avea tăria să curme această stare prin sinucidere, act ce apare ca o victorie a fiinţei umane raţionale asupra absurdului va nutri, în ultima clipă, încredere în propunerile de pace ale lui Wilson privind o nouă organizare a continentului nostru: Statele Unite ale Europei, deşi se întreba deseori, neliniştit, dacă Europa este într-adevăr matură pentru o pace adevărată.

Roger Martin du Gard intervine rar în textul ultimei părţi, Epilog. Faptul că o victimă a războiului vorbeşte şi îşi vorbeşte sporeşte tensiunea dramatică a acesteia, mai mult decât prezenţa unor comentarii sau analize psihologice ample.

Jenny de Fontanin, iubita lui Jacques, care a înfruntat prejudecăţile familiale şi sociale, va creşte copilul acestuia, rejuzând propunerea de căsătorie făcută de Antoine, în pragul morţii, pentru a da un nume şi un statut social fiului nelegitim al fratelui său.

Dar confruntarea personajelor cu Istoria nu conduce la o viziune disperată asupra condiţiei umane. În ciuda dispariţiei fraţilor Thibault, sfârşitul Familiei Thibault nu reprezintă un spaţiu închis, fără cale de ieşire. Acel simplu nume, Jean-Paul, prin care se încheie romanul-fluviu, numele fiului lui Jacques, reprezintă o poartă deschisă spre

viitor, o speranţă într-o lume mai bună, ce sparge acel cerc infernal în care se zbat personajele.

Autorul şi-a integrat eroii în Istorie nu pentru a-i strivi, ci pentru a le da o semnificaţie umană mai adâncă. Aceştia caută să domine evenimentele, fiecare în felul lui, fără a reuşi însă, confirmând, prin drama lor, faptul că viaţa individuală este o parte dintr-un tot ce o condiţionează. Se mai desprinde cu vigoare o concluzie din drama celor doi fraţi, şi anume că războaiele, răsturnările violente din societate, în general, nu îşi aleg victimele, de multe ori cei mai nevinovaţi, mai puri (precum Jacques) sau mai utili societăţii, prin competenţa şi eficienţa lor (ca Antoine), fiind zdrobiţi de forţe brutale, care acţionează orbeşte.

Dacă Roger Martin du Gard a reuşit să creeze personaje pline de viaţă şi apropiate de noi, cititorii, aceasta se datorează unor tehnici romaneşti flexibile, impuse de o necesitate estetică şi adaptate diferitelor faze ale desfăşurării intrigii Modernitatea sa nu rezidă în inovaţii îndrăzneţe făcute din dorinţa de a fi modern cu orice preţ, ci în modul în care a ştiut să exploateze spaţiul interior al eroilor săi principali, pentru a arăta cum evenimentele se răsfiâng în conştiinţa lor.

Utilizarea unei vaste game de monologuri interioare (procedeu cu rădăcini adânci în teatrul, poezia şi romanul din trecut şi atât de folosit de Stendhal, unul dintre scriitorii admiraţi de Martin du Gard) a făcut posibilă redarea complexităţii vieţii interioare a lui Jacques şi Antoine, discontinuitatea gândurilor şi stărilor lor sufleteşti surprinse într-un timp mozaical, precum şi realizarea unei modulaţii ritmice în succesiunea faptelor narate, prin notaţii rapide, fragmentare, cu o structură gramaticală minimală, ce sugerează atât de plastic reacţiile imprevizibile în faţa unor situaţii fericite sau nefericite.

Introducerea perspectivei interioare prin monologuri mai mult sau mai puţin ample este o constantă a creaţiei lui Martin du Gard. Ea apare în primul său roman, Devenir!, pentru a lua forme noi, de o mare forţă de expresie şi încărcătură emoţională, mai cu seamă în Epilog în care abundă reflexiile de ordin moral, metafizic, social şi politic ale lui Antoine, purtătorul de cuvânt al creatorului său. Prizonier al unui spaţiu închis, o cameră de spital, în care îşi trăieşte ultimele luni ale vieţii, învins de un război pe care l-a combătut cu mijloacele proprii meseriei sale, servită cu devotament şi chiar cu un zel ce l-a expus intoxicării cu iperită, folosită pentru prima dată în primul război mondial ca armă chimică, el cunoaşte o vie activitate a memoriei afective şi involuntare prin dilatarea trecutului, cu rezerva sa de amintiri importante sau neînsemnate. Timpul subiectiv este trăit cu intensitate într-un prezent patetic, ce nu acordă nicio şansă suferindului De multe ori, vorbirea interioară ăşneşte sub formă de exclamaţii, scurte întrebări, întretăiate de puncte de suspensie în unele situaţii, dar întotdeauna logice, coerente, cu alunecări fluide de la prezent spre trecut în corpul aceluiaşi monolog, construit pe structura unui dozaj subtil de elemente obiective şi subiective.

În acest volum, chiar şi indicaţiile cronologice din jurnalul lui Antoine (ce prezintă multe similitudini cu scrisorile schimbate între Roger Martin du Gard şi André Gide) contribuie la sugerarea patetismului situaţiei şi par a scanda pentru cititor mersul implacabil al destinului, prin reflectarea progresului bolii lui Antoine, oscilaţiile acesteia şi epuizarea produsă de crizele succesive. Ceea ce explică faptul că bogatul rezervor de amintiri de la începutul volumului se restrânge pe măsură ce scade forţa vitală a bolnavului, reducându-se, spre final, la două puncte fixe de meditaţie: sfârşitul vieţii sale şi sfârşitul războiului.

Tot atât de sugestiv este şi modul în care autorul a

integrat istoria în ficţiune, semnalat de critică, în numeroase locuri, drept unul din elementele de originalitate ale romanelor Jean Barois şi Familia Thibault. Pentru reprezentarea unor evenimente şi momente de tensiune specifice substanţei acestor volume, Roger Martin du Gard a recurs la ceea ce se poate numi tehnica colajului, prin introducerea în text a unor decupaje din presa vremii, stenograme, telegrame, diferite documente autentice, oferind un contact direct cu realităţile transpuse artistic în romanele respective. Această tehnică aminteşte experienţele pictorilor cubişti, dadaişti, suprarealişti, care au realizat compoziţii din materiale eterogene aplicate pe pânză, uneori fixate în pictură, din dorinţa de a surprinde poezia degajată de cele mai modeste obiecte din universul vieţii noastre cotidiene.

Datorită acestui procedeu, autorul a izbutit să-şi introducă cititorul în miezul unor epoci de projiinde prefaceri sociale şi politice, făcându-l să asiste, alături de eroii săi, centre de perspectivă sau de conştiinţă, la evenimentele ce au zguduit Franţa şi Europa în anumite perioade. Astfel, în Jean Barois se reproduc fragmente din presa timpului FUA – urore, L'Eclair), din scrisoarea deschisă adresată de Emile Zola Preşedintelui Republicii, faimosul pamflet J'Accuse! (Acuz!) etc. Tehnica aceasta este pe larg folosită în Familia Thibault. Roger Martin du Gard, care a studiat cu o grijă de istoric şi de sociolog surse de infe wiaţii bogate (presă, documente ale realităţii istorice), a introdus tot ce a considerat semnificativ în naraţiune, în vederea reconstituirii evenimentelor care au condus la declanşarea primului război mondial. Fragmentele convingătoare extrase din ziare ca Le Figaro, Le Matin, L'Écho de Paris, Paris-Midi etc. sau din presa austriacă şi germană au permis autorului să atingă două scopuri de un mare randament narativ: concentrarea

substanţei romaneşti bogate şi dense, imprimarea unui ritm adecvat tensiunii momentului respectiv şi, în sfârşit, surprinderea reacţiilor individuale şi colective în faţa pericolului iminent de război

Succesiunea rapidă a evenimentelor, favorizată de utilizarea intensă a acestui procedeu, sugerează plastic ritmul trepidant al reuniunilor şi manifestaţiilor populare, febrilitatea acţiunilor militanţilor socialişti şi dezacordurile dintre aceştia privind oportunitatea unor acţiuni pacifiste. Stilul rapid, telegrafic, mult diferit de respiraţia calmă a primelor şase părţi precedente, scoate în relief tensiunile psihice şi sociale transpuse în Vara lui 1914, ritmul narativ intensificându-se în spaţiu şi în timp. El apare astfel ca primul roman francez în care substanţa istorică, concretizată în documente autentice, este estetic armonizată cu ficţiunea fără modificări dictate de imaginaţie, aşa cum se înâmplă în celelalte romane ale genului, mai mult sau mai puţin romanţate. Observaţia este valabilă şi în ceea ce priveşte prezentarea personajelor istorice, diferit construite de cele fictive. Jean Jaurès, de pildă, nu vorbeşte niciodată în Vara lui 1914, deşi autorul i-a studiat cu atenţie discursurile; se fac în schimb consideraţii asupra forţei ce emană din personalitatea acestuia, a efectelor obişnuite asupra auditoriului de luările sale de cuvânt. Spre deosebire de Tolstoi sau de Jules Romains, Martin du Gard acordă personalităţilor istorice un statut diferit de cel al personajelor fictive, aşa cum nu a putut accepta nici formula unor vieţi romanţate, ce presupune o sinteză prea transparentă între istorie şi ficţiune.

Autorul a evitat stilul discursiv şi prezentările încărcate de personaje şi situaţii, risc la care s-ar fi putut expune ţinând seama de specificul părţii Vara lui 1914 şi datorită utilizării unor procedee cinematografice, a căror prezenţă nu este înâmplătoare. Ca şi alţi confraţi ai săi

(Jean Cocteau, Marcel Pagnol, Jean Anouilh, Armand Salacrou – pentru a menţiona doar câteva nume), el s-a apropiat de a şaptea artă chiar în timpul elaborării Familiei Thibault, a realizat o serie de scenarii, printre care cele pentru Bestia umană de Zola, Doamna Bovary de Flaubert şi o adaptare liberă, în colaborare cu Pierre Herbart, pentru primele sale două volume din serie, Caietul cenuşiu şi Penitenciarul. Această experienţă pasionantă nu a dat roadele sperate pe plan cinematografic, dar romancierul, deşi ancorat în formula romanului tradiţional, s-a familiarizat cu o serie de tehnici de un mare randament artistic. Este evident că cinematograful, arta schimbărilor de planuri, prin potenţialul său de imagini, a lărgit considerabil viziunea lui Martin du Gard şi i-a oferit un tipar ideal pentru a îmbrăţişa un număr considerabil de personaje şi de fapte într-o multiplicare de forme şi manifestări redate prin imagini vizuale, ce parcă se succed în faţa cititorului Arhitectura vizuală din Vara lui 1914 ne face să-l însoţim pe Jacques în deplasările sale la Geneva, Berlin, Paris, să cobonm în mijlocul mulţimii pe străzi, în gări, în cafenele, în sălile de conferinţe şi la reuniuni, acolo unde pulsează viaţa în clipele încordate ale Istoriei Există scene ce ar merita să figureze într-o antologie a formelor romaneşti rezultate din dialogul stimulator cu cinematograful, ca, de pildă, scena asasinării lui Jaurès, fragment scris într-un stil eliptic, sincopat, ce se încadrează perfect într-un scenariu, fără a se opera modificări prin suprimarea unor fraze sau propoziţie.

Este evident că autorul a simţit la un moment dat nevoia de a recurge la un stil diferit de cel utilizat în primele şase părţi, fără de care nu ar fi putut atinge densitatea epică remarcabilă din Vara lui 1914. El a fost chiar conştient de reacţia cititorului care, după parcurgerea primelor volume ale romanului „scris”, va cădea brutal în ultimele, atât de diferite, scrise într-un stil

cinematografic – după cum îi mărturiseşte într-o scrisoare lui Gide.

Majoritatea istoriilor literare şi a manualelor şcolare îl prezintă pe Martin du Gard drept un scriitor tradiţional, obiectiv, un sclav al fişei, al documentului, un naturalist întârziat, un creator scrupulos care, asemenea unui arhitect, îşi stabilea planul exact al operelor sale în jurul unui jir narativ linear şi cronologic, spre deosebire de Gide, adept al construcţiei simfonice şi ostil planurilor – sursă de controverse ce nu le-a afectat cu nimic marea prietenie de-o viaţă.

Prudenţa în materie de inovaţii formale a autorului Familiei Thibault nu a însemnat însă şi o timiditate de ordin estetic, ca dovadă mlădierea perspectivei narative, optica liberă în tratarea timpului şi spaţiului prin monolog interior, tehnicile cinematografice, modul de abordare a documentului istoric brut.

Dar Roger Martin du Gard a mers mai departe pe calea găsirii unor noi modalităţi de exprimare artistică, evoluţie firească dacă ţinem seama de căutările sale permanente de ordin estetic şi poate nu străină de observaţiile critice făcute de Gide în repetate rânduri. Nu întâmplător acestui mare prieten (despre care a scris şi un volum de amintiri, Notes sur André Gide, 1951) îi este dedicată ultima sa capodoperă, publicată de Gallimard, în 1983, prin strădania lui André Despre, la 25 de ani după încetarea din viaţă a autorului L Este vorba de postuma Le Lieutenant-Colonel de Mau mort (Locotenent-Colonelul de Mau mort), o postumă oarecum prevăzută de autor (deşi el şi-a exprimat în repetate rânduri regretul de a nu o putea desăvârşi în timpul vieţii, din cauza vârstei şi a unei sănătăţi diminuate), dar care a constituit un avantaj cert: posibilitatea exprimării sincere, libere a unor gânduri şi sentimente fără obligaţia de a înfrunta direct reacţia cititorilor şi a criticii

Această carte de căutare şi de nelinişte, ce se înscrie în prelungirea Familiei Thibault, vădeşte şocul produs de cel de al doilea război mondial asupra autorului, obligat să asiste, neputincios, la agravarea conflictelor şi creşterea fanatismului ideologic, într-o lume dezbinată, care nu mai era pe măsura speranţei, fără a-şi pierde însă speranţa în forţa opiniei publice în care a crezut cm putere şi pe care reuşeşte să ne-o insufle şi nouă.

Clément Borgal avea toate motivele să afirme, în 1957, că dintre toţi scriitorii care au obţinut Premiul Nobel, Roger Martin du Gard este cel despre care s-a vorbit cel mai puţin, întrebându-se dacă este vorba de indiferenţă, ingratitudine sau, pur şi simplu, de o consecinţă a discreţiei şi modestiei exagerate a romancierului, care s-a ferit de publicitate, de reclamă, de interviuri, de tot ceea ce ar putea ajuta un scriitor să se impună mai repede atenţiei publice.

Astăzi, el se bucură de o glorie postumă demnă de invidiat. Există un Centru International de Cercetări asupra vieţii şi operei sale (C.I.R.M.G.), creat în 1982, sub patronajul Facultăţii de Litere din Nisa şi al Institutului de Romanistică din Saarbrâlcken (Germania), care reuneşte numeroşi specialişti şi publică, periodic, volume de studii sau de texte inedite.

Opera lui Roger Martin du Gard nu-şi va pierde niciodată tinereţea şi oportunitatea, deoarece în centrul ei se află neliniştile conştiinţei omului, subiect inepuizabil, în continuă schimbare, mai actual decât oricând astăzi, într-o societate ce cunoaşte un ritm rapid de dezvoltare, impunând o adaptare anevoioasă, luciditate şi multă înţelepciune. Ea constituie o hrană spirituală pentru acei, atât de numeroşi, ce aspiră la o descătuşare a fiinţei lor sau măcar la atingerea unui echilibru interior într-o lume străbătută de furtuni previzibile şi imprevizibile.

Silvia Pandelescu

Je dédie LES THIBAULT
à la mémoire fraternelle de
PIERRE MARGARITIS dont la mort, à l'hôpital militaire, le 30 octobre 1918, anéantit l œuvre puissante qui murissait dans son cœur tourmenté et pur.
R. M. G.
Partea întâi
CAIETUL CENUŞIU i
I
Când ajunseră pe Rue de Vaugirard la colţ, în dreptul clădirilor şcolii, domnul Thibault, care nu suflă o vorbănului său tot timpul drumului, se opri deodată.
— Nu, Antoine, nu! De data asta e prea de tot!
Tânărul nu răspunse.
Şcoala era închisă. Era ora nouă seara. Portarul crăpă ferestruica.
— Nu ştii unde-i fratele meu? îi strigă Antoine.
Portarul făcu ochii mari.
Domnul Thibault bătu nerăbdător din picior.
— Du-te de-l caută pe abatele Binot!
Portarul îi conduse pe amândoi până la vorbitor şi aprinse policandrul.
Trecură câteva minute. Suflând din greu, domnul Thibault se lăsă pe scaun, bombănind din nou printre dinţi:
— Nu, de data asta nu! înţelegi?
— Cu iertăciune, domnule, rosti abatele Binot, intrând pe neaşteptate. Fiind mic de statură, fu nevoit să se înalţe ca să-şi pună mâna pe umărul lui Antoine. Bună ziua, tinere doctor! Ce s-a întâmplat?
— Unde-i fratele meu?
— Jacques?
— De azi-dimineaţă nu s-a întors acasă! strigă domnul Thibault ridicându-se în picioare.
— Şi unde a plecat? întrebă abatele, care nu se arăta prea mirat.

— Unde naiba să plece? O fi aici, la arest!

Abatele îşi strecură mâinile sub brâu.

— Nu i s-a dat niciun fel de arest lui Jacques.

— Cum aşa?

— Jacques nici n-a dat pe la şcoală astăzi.

Gluma se îngroşa. Antoine nù-l slăbea din ochi pe preot. Domnul Thibault, dând din umeri, îşi întoarse spre abate faţa puhavă, cu acele pleoape grele care nu se ridicau aproape niciodată.

— Jacques ne-a spus ieri că are patru ore de arest. A plecat azi-dimineaţă la ora obişnuită. Se pare însă că, pe la zece, când toţi *ai* casei eram la biserică, s-a întors şi, negăsind-o decât pe bucătăreasă, i-a spus că n-o să vină la masă la prânz fiindcă, în loc de patru, are opt ore de arest.

— Minciună curată! rosti scurt abatele.

— Spre seară, povesti mai departe domnul Thibault, am ieşit să-mi duc cronica la *Revue des Deux Mondes*; fiind zi de primire la director, nu m-am mai putut întoarce acasă decât pe la ora cinci. Jacques încă nu venise. S-a făcut opt şi jumătate, nimeni. Am intrat la idei şi am trimis după Antoine, care era de serviciu la spital. Iar acum, iată-ne aici!

Abatele strânse din buze cu un aer visător. Ridicându-şi pleoapele, domnul Thibault aruncă o privire tăioasă mai întâi abatelui, apoi fiului său.

— Ce zici de asta, Antoine?

— Ce să zic, tată?... răspunse tânărul. Dacă-i vorba de cine ştie ce poznă pusă la cale dinainte, nu e cazul să ne mai facem sânge rău.

Vorbele lui Antoine îl mai liniştiră. Domnul Thibault luă un scaun şi se aşeză; mintea sa ageră se frământa în fel şi chip încotro s-o mai apuce, dar faţa înfundată în grăsime nu trăda niciun gând.

— Şi atunci ce-i de făcut?

*

Antoine chibzui:

— Astă-seară, nimic. Să aşteptăm.

Era limpede că n-aveau altceva de făcut. Dar imposibilitatea de a ieşi imediat din această încurcătură printr-un gest autoritar, precum şi gândul că a doua zi se deschidea, la Bruxelles, Congresul Ştiinţelor Morale, unde el trebuia să prezideze secţia franceză, îl făcură pe domnul Thibault să fiarbă de mânie.

Se ridică în picioare.

— Am să-l caut peste tot cu jandarmii! se răsti. Ce, nu mai există poliţie în Franţa? Răufăcătorii nu mai pot fi puşi la locul lor?

Jacheta îi atârna de o parte şi de alta a burţii; colţurile gulerului tare i se înfigeau în cutele bărbiei, făcându-l să-şi repeadă mereu falca înainte, ca un cal care şi-ar muşca zăbala. „Ah, ticălosul, îşi zicea în gând, de-ar da o ăată un tren peste el!” Şi, pentru o clipă, totul i se păru năruit: discursul la congres, poate şi vicepreşedinţia… Dar, în acelaşi timp, îşi văzu copilul întins pe targ a; apoi se văzu pe sine într-o biserică plină de lumini, în atitudinea aceea de tată nenorocit, compătimit de toată lumea. Şi se simţi ruşinat.

— Să te chinuieşti aşa *6* noapte întreagă… rosti apoi cu glas tare. E greu, domniile abate, e foarte greu pentru un tată să treacă prin asemenea momente…

Se îndreptă spre uşă. Abatele îşi scoase atunci mâinile de sub brâu.

— O clipă, vă rog… zise el, plecându-şi ochii.

Lumina policandrului îi cădea peste fruntea acoperită pe jumătate de un ciucure negru şi peste faţa şireată, care se îngusta spre bărbie ca un triunghi. Două pete roşii îi îmbujorară dintr-odată obrajii.

— Tocmai stăteam la îndoială dacă să vă aduc sau nu la cunoştinţă o ispravă a fiului dumneavoastră, o ispravă foarte recentă şi destul de regretabilă. Poate că aţi găsi în

ea unele indicii… Aşa că, dacă mi-aţi îngădui o clipă!

Părea şi mai şovăielnic din pricina accentului său tărăgănat de picard. Domnul Thibault, fără să-i răspundă, se lăsă iarăşi greoi pe scaun şi închise ochii.

— Zilele acestea am surprins la băiatul dumneavoastră greşeli neobişnuite, continuă abatele, greşeli deosebit de grave. L-am ameninţat şi cu eliminarea, fireşte, mai mult ca să-l speriem. Nu v-a pomenit nimic de toate astea?

— Îl ştiţi doar cât e de ascuns! N-a suflat o vorbă, ca de obicei.

— Iubitul dumneavoastră fiu, în ciuda cusururilor lui destul de serioase, nu este un copil rău, zise abatele, căutând să îndulcească acuzaţia. Şi cred că ultima ispravă a făcut-o mai mult din slăbiciune, din lipsă de voinţă, sub influenţa primejdioasă a vreunui camarad, a vreunui stricat, cum sunt atâţia nenorociţi la Paris…

Domnul Thibault aruncă preotului o privire îngrijorată.

— Dar să vă înfăţişez faptele, aşa cum s-au întâmplat. Joia trecută… Se opri o clipă, apoi continuă pe un ton aproape vesel: Adică nu joi, ci alaltăieri, vineri, da, vineri dimineaţa, în timpul meditaţiei. Cu puţin înainte de amiază, intru în sală, pe neaşteptate, aşa cum fac de obicei… Clipi către Antoine. Apăs clanţa, fără ca uşa să facă zgomot, şi o deschid dintr-odată. Cum am intrat, privirile mi s-au oprit asupra amicului Jacques, pe care înadins îl aşezasem în banca din faţa uşii. Mă duc drept la el şi-i dau la o parte dicţionarul. îl prinse sem asupra faptului. îi smulg din mână volumul suspect: era un roman, tradus din italieneşte, de un scriitor al cărui nume îmi scapă, *Fecioarele stâncilor*…

— Ca să vezi! exclamă domnul Thibault.

— Aerul încurcat al băiatului mă făcu să cred că mai ascundea ceva; în această privinţă am destulă experienţă.

Se apropia ora mesei. Când sună clopoţelul, îl rog pe meditator să ducă elevii în refectoriu şi, rămas singur, ridic pupitrul lui Jacques. Acolo dau peste alte două volume: *Confesiuni* de Jean-Jacques Rousseau şi, ceea ce-i şi mai dezgustător, vă rog să mă iertaţi, un român scârbos de ola, *Greşeala abatelui Mouret*.

— Ticălosul!

— Eram gata să închid pupitrul, când îmi veni deodată ideea să-mi strecor mâna şi în dosul teancului cu cărţi de şcoală, unde găsesc un caiet cu scoarţe cenuşii, care, trebuie să o spun, la prima vedere nu avea nimic suspect. îl deschid şi citesc primele pagini... Abatele îi privi cu ochii săi vii şi neîndurători pe cei doi bărbaţi. Eram lămurit! Am pus prada la loc sigur şi, în timpul pauzei de la amiază, am putut s-o cercetez pe îndelete. Cărţile, legate cu grijă, aveau pe cotor, jos, iniţială F. Cât despre caietul cenuşiu – dovada principală de vinovăţie, corpul delict – era un fel de caiet se corespondenţă, cu două scrisuri foarte deosebite: scrisul lui Jacques, cu semnătura J., şi un alt scris, pe care nu-l cunosc, având drept semnătură un D.

Abatele se opri o clipă, apoi, coborând vocea:

— Tonul şi cuprinsul scrisorilor nu mai lăsau nicio urmă de îndoială asupra naturii acestei prietenii Până într-atâta, domnule, încât, la un moment dat, am luat scrisul acesta ferm şi lunguleţ drept acela al unei fete, mai bine-zis al unei femei!... în cele din urmă, din cercetarea textului, am înţeles că scrisul pe care nu-l cunoşteam era al unui coleg de-a l lui Jacques, dar, slavă Domnului, nu al unui elev din şcoala noastră, ci al unui băiat pe care Jacques îl întâlnea, desigur, la liceu. Ca să mă conving, m-am dus chiar în aceeaşi zi şi am stat de vorbă cu domnul Quillard, pedagogul de la liceu, un om foarte de ispravă – zise abatele întorcându-se spre Antoine – un om care nu ştie de glumă şi care cunoaşte bine viaţa de internat

Scrisul a fost imediat identificat. Vinovatul, care semna D., este un elev din clasa a treia, un camarad al lui Jacques, şi se numeşte Fontanin, Daniel de Fontanin.

— Fontanin! Bineînţeles! exclamă Antoine. Ştii, tată, familia aceea care locuieşte vara la Maisons-Laffitte, lângă pădure! într-adevăr, astă-iarnă, când mă întorceam seara acasă, îl găseam adesea pe Jacques citind cărţi de poezii, împrumutate de la acest Fontanin.

— Cum aşa? Cărţi împrumutate? şi de ce nu mi-ai spus nimic?

— Nu mi se păreau câtuşi de puţin primejdioase, răspunse Antoine, uitându-se la abate ca şi cum l-ar fi înfruntat cu privirea; apoi un zâmbet vesel îi lumină fata visătoare. Erau cărţi de Victor Hugo, de Lamartine adăugi el. îi luam lampa şi îl sileam să se culce.

Abatele strânse din buze. Nu se dădu bătut.

— Este însă ceva şi mai grav: Fontanin e protestant.

— Da, ştiu asta! întări domnul Thibault, copleşit de durere.

— De altminteri, un elev destul de bun, reluă numaidecât preotul, căutând să se arate nepărtinitor. Domnul Quillard mi-a spus: „E cel mai mare dintre copii şi ne-a părut totdeauna un băiat serios, dar cum ne-a înşelat pe toţi! Mama lui, de asemenea, făcea impresia unei femei la locul ei”.

— Ah, maică-sa, maică-sa! îl întrerupse domnul Thibault. Nişte nesuferiţi, cu toate că-şi dau aere de oameni onorabili! La Maisons, mi-i primeşte nimeni; abia de-i salută dte cineva. Fratele tău se poate mândri cu asemenea prietenie, n-am ce zice!

— Prietenie primejdioasă… oftă abatele. Se ştie doar ce se ascunde sub falsa seriozitate a protestanţilor! Oricum, de la liceu m-am întors pe deplin lămurit. Tocmai mă pregăteam să deschid o anchetă în toată regula, când sâmbătă, la începutul orei de meditaţie, mă pomenii cu

amicul Jacques în cabinetul meu. A dat buzna pur şi simplu! Era foarte palid şi ţinea dinţii încleştaţi. Fără să spună măcar bună ziua, a început să strige de la uşă: „Mi s-au furat cărţile, mi s-au furat hârtiile!” I-am atras din capul locului atenţia că o asemenea atitudine este cu totul nepotrivită. Dar el nu ţinea seamă de nimic. Ochii lui, de obicei atât de limpezi, erau întunecaţi de mânie. Striga întruna: „Dumneavoastră mi-aţi furat caietul, dumneavoastră!” Ba chiar – adăugă abatele cu un zâmbet prostesc – m-a ameninţat: „Dacă veţi îndrăzni să-l citiţi, mă omor!” Am încercat să-l iau cu bruisorul, dar nu mă făsa să vorbesc. „Unde mi-e caietul? Daţi-mi-l *f* De nu mi-l daţi, am să sparg totul!” Până să mă dezmeticesc, apucă de pe Birou un *presse-papier* de cristal – dumneata îl ştii, Antoine? e o amintire de la Puy-de-Dôme, adusă de nişte foşti elevi – şi-l azvârli cu toată puterea în marmora căminului. Nu face nimicse grăbi să răspundă abatele la gestul încurcat al domnului Thibault – v-am dat acest amănunt lipsit de importanţă, numai ca să vă arăt în ce hal de tulburare ajunsese iubitul dumneavoastră fiu. După aceea s-a aruncat pe parchet, cuprins de un adevărat acces de nervi. L-am înşfăcat şi l-am împins într-o încăpere alăturată, unde l-am încuiat, răsucind cheia de două ori.

— Ah, zise domnul Thibault ridicând pumnii, uneori parc-ar fi apucat! întrebaţi-l pe Antoine cum, pentru o nimica toată, se înfurie atât de rău încât suntem nevoiţi să cedăm. Se face vânăt, venele gâtului i se umflă şi, de mână e, ar fi în stare să sugrume pe cineva!

— Aşa sunt toţi cei din neamul Thibault, constată Antoine şi părea că regretă atât de puţin acest lucru încât abatele se simţi dator să zâmbească binevoitor.

— Când m-am întors să-i dau drumul, după o oră, l-am găsit stând la masă cu capul în mâini. Mi-a aruncat o privire furioasă; ochii îi erau uscaţi. L-am îndemnat să-şi ceară iertare, dar el nici nu mi-a răspuns. A venit după

mine, în cancelarie, fără împotrivire, cu părul vâlvoi, cu ochii în pământ, îmbufnat. L-am pus să strângă cioburile *presse-papi*erului, dar n-am reuşit să-l fac să-şi descleşteze dinţii. Atunci, l-am condus la capelă şi l-am lăsat acolo singur timp de un ceas, faţă în faţă cu bunul Dumnezeu. Pe urmă m-am dus şi am îngenuncheat şi eu lângă el. Un moment am avut impresia că plânsese; dar era întuneric în biserică, aşa că n-aş putea să spun asta cu precizie. Am rostit câteva rugăciuni, apoi l-am dojenit, i-am vorbit de durerea pe care o va simţi tatăl său când va afla că un prieten rău a izbutit să compromită nevinovăţia copilului său iubit. Jacques îşi încrucişase braţele şi, cu ochii aţintiţi spre altar, părea că nici nu auzea ce-i spuneam. Fiindcă stăruia în încăpăţânarea sa, i-am poruncit să se întoarcă la meditaţie. A stat acolo până seara, la locul lui, cu braţele încrucişate, fără să deschidă o carte. M-am făcut că nu bag de seamă. La şapte a plecat, ca de obicei, dar fără să mă salute. Iată toată povestea, domnule, încheie abatele cu o privire plină de indignare. Aşteptam, înainte de a vă pune la curent, să mi se comunice pedeapsa pe care pedagogul liceului urmează s-o aplice nenorocitului aceluia de Fontanin: eliminarea, fireşte! Dar văzându-vă astă-seară atât de îngrijorat…

Domnul Thibault gâfâia, ca şi cum ar fi alergat.

— Ce să vă spun, domnule abate, sunt zdrobit de durere. Qnd mă gândesc ce surprize ar putea să-mi aducă asemenea apucături… Sunt zdrobit, repetă el în şoaptă, ca în vis, şi rămase nemişcat, cu capul plecat, cu mâinile lipite de şolduri.

De n-ar fi fost tremurul acela uşor care îi mişca buzele şi bărbuţa albă sub mustaţa căruntă, ai fi crezut că doarme văzându-i pleoapele lăsate mereu în jos.

— Ticălosul! strigă deodată domnul Thibault, repezindu-şi falca înainte.

Privirea care-i ţâşnea în momentul acela de sub gene

era atât de tăioasă încât nu mai încăpea îndoială că amorţirea ei obişnuită nu putea fi decât aparentă. Închizând din nou ochii, se întoarse spre Antoine. Tânărul nu-i răspunse îndată; cu mâna la barbă, cu sprâncenele încruntate, privea în pământ.

— Plec la spital, să mă învoiesc pentru mâine, spuse el după un timp; iar mâine, dis-de-dimineaţă, am să mă auc să-l descos pe acest Fontanin.

— Mâine dis-de-dimineaţă! repetă mecanic domnul Thibault ridicându-se în picioare. Până atunci, eu voi petrece o noapte albă.

Oftă şi se îndreptă spre uşă, urmat de abate. În prag îi întinse preotului o mână moale.

— Sunt zdrobit, oftă încă o dată domnul Thibault, fără să-şi ridice pleoapele.

— Să ne rugăm bunului Dumnezeu să ne apere pe toţi, rosti abatele Binot mai mult din politeţe.

Tatăl şi fiul făcură câţiva paşi în tăcere. Strada era pustie. Vântul se potolise şi seara era liniştită. Era în primele zile ale lunii mai.

Domnul Thibault se gândea la fugar: „Cel puţin, dacă doarme afară, bine că n-o să-i fie prea frig”. De mâlânire i se tăiaseră picioarele. Se opri şi se întoarse spre Antoine, a cărui atitudine îi dădea puţin curaj. îi era drag fiul mai mare, de care era mândru, şi-l iubea parcă şi mai mult în seara asta, când se simţea cuprins de furie împotriva mezinului. Nu s-ar fi putut spune că îi era cu neputinţă să-l mai iubească pe Jacques; ar fi fost de ajuns ca acesta să fi dat oarecare satisfacţie mândriei sale şi afecţiunea i s-ar fi trezit din nou în suflet; dar toate nesăbuinţele şi nebuniile lui Jacques îl loveau în punctul său cel mai simţitor – în amorul propriu.

— De nu s-ar isca vreun scandal! mormăi el şi, apropiindu-se de Antoine, îi spuse cu vocea schimbată: îmi pare bine că în noaptea asta nu eşti de gardă. Dar

numaidecât se ruşină de slăbiciunea sa.

Tânărul, şi mai încurcat încă decât tatăl său, nu răspunse nimic.

— Antoine, sunt mulţumit că te am lângă mine astă-seară, dragul meu… murmură domnul Thibault luându-şi, poate pentru prima oară, fiul de braţ.

II

În duminica aceea, întorcându-se acasă spre amiază, doamna de Fontanin găsi în vestibul un bileţel de la Daniel.

— Daniel scrie că a fost oprit la masă la familia Bertier. Nu erai aici când a venit acasă? o întrebă doamna de Fontanin pe fiica ei.

— Nu, nu l-am văzut, răspunse Jenny, care se aşezase de-a buşilea ca să scoată căţeluşa ghemuită sub fotoliu şi nu apucase încă să se ridice. În cele din urmă o prinse pe f-uce cu amândouă mâinile şi fugi sărind într-un picior spre camera ei, copleşind animalul cu mângâieri.

La ora mesei, se întoarse.

— Mă doare capul. Nu mi-e foame. Aş vrea să mă întind puţin la întuneric.

Doamna de Fontanin o ajută să se culce şi trase perdelele. Jenny se ghemui sub pătură. Nu putea adormi. Orele treceau încet. De mai multe ori în timpul zilei doamna de Fontanin veni să-şi pună mâna rece pe fruntea copilei. Către seară, cu

[

rinsă de nelinişte şi simţind nevoia să ne mângâiată, mititica un mâna mamei sale şi o sărută, fără să-şi poată stăpâni lacrimile.

— Eşti nervoasă, draga mamei… Poate că ai temperatură.

Bătu ora şapte, apoi opt. Doamna de Fontanin îşi aştepta fiul ca să se aşeze la masă. Daniel nu lipsise niciod aţă de la masă fără să anunţe dinainte şi mai ales niciodată nu şi-ar fi lăsat mama şi sora să mănânce singure

duminica.

Doamna de Fontanin ieşi în balcon. Seara era liniştită. Pe Avenue de l'Observatoire trecea arar câte un om. Întunericul se îngroşa în desişurile arborilor. De câteva ori i se păru că-şi recunoaşte fiul, la lumina felinarelor, după mers. În Grădina Luxembourg se auzi bătând toba; se închideau porţile. Se făcuse noapte.

Doamna de Fontanin îşi puse în grabă pălăria şi alergă la familia Bertier: plecaseră în ajun la ţară. Daniel min ţi se deci!

Ea cunoştea minciunile de soiul acesta, dar tocmai Daniel, tocmai Daniel al ei să mintă! Era prima lui minciună. La patrusprezece ani!

Jenny nu dormea; trăgea cu urechea la orice zgomot. îşi chemă mama:

— Ce-i cu Daniel?

— S-a culcat. A crezut că dormeai şi n-a mai venit să te trezească.

Tonul îi era firesc; la ce bun să mai sperie copila?

Se făcuse târziu. Doamna de Fontanin se aşeză într-un fotoliu, lăsând uşa de la intrare crăpată, ca să audă când va veni Daniel.

Aşa trecu toată noaptea. Se lumină de ziuă.

Pe la şapte dimineaţa, căţeluşa ciuli urechile, mârâind. Sunase cineva. Doamna de Fontanin se repezi în antreu şi deschise ea însăşi, ca să nu prindă de veste servitorii. Când'd colo, în faţa uşii văzu un tânăr cu barbă, pe care nu-l cunoştea. Un'accident?

Antoine îşi spuse numele: voia să-l vadă pe Daniel înainte ca acesta să plece la liceu.

— Numai că… tocmai că… fiul meu nu poate fi văzut în dimineaţa asta.

Antoine făcu un gest de mirare.

— Iertaţi-mă, doamnă, că stărui. Fratele meu, care este bun prieten cu fiul dumneavoastră, a dispărut de ieri

dimineaţă şi suntem foarte îngrijoraţi.

— Dispărut? Mâna îi înţepeni pe fişiul alb cu care-şi acoperise capul.

Deschise uşa salont ui şi Antoine intră după ea.

— Nici Daniel n-a enit acasă, domnule. Şi eu sunt la fel de neliniştită. îşi lăsă un moment capul în jos) dar şi-l ridică numaidecât: Cu atât mai mult, cu cât nici bărbatuf meu nu este acum la Paris.

Femeia aceasta era de o simplitate şi de o sinceritate pe care Antoine nu le mai întâlnise. Surprinsă astfel, după o noapte de veghe, pradă agitaţiei, ea lăsa să se citească pe obrazu-i limpede, fără ascunzişuri, sentimentele care apăreau şi dispăreau ca nişte tonuri pure. Se priviră câteva clipe, fără să se vadă bine. Fiecare îşi urmărea propriile gânduri.

Dimineaţa, Antoine sărise din pat ca un poliţist antrenat. Nu lua în tragic pozna lui Jacques, şi numai curiozitatea îl mâna din urmă. Aşadar, îl descoperise pe celălalt, pe micul complice. Dar iată că afacerea se complica din nou. Încurcătura însă nu-i displăcea. Ori de câte ori se ivea un fapt neaşteptat, privirea lui devenea de oţel, iar sub barbă, falca, falca puternică a familiei Thibault, se încleşta şi mai tare.

— La ce oră a plecat fiul dumneavoastră ieri dimineaţă?

— Dis-de-dimineaţă. S-a întors însă ceva mai târziu.

— Aha! între zece şi jumătate şi unsprezece.

— Cam aşa.

— Ca şi celălalt. Au plecat împreună! conchise Antoine cu o voce limpede, aproape veselă.

Dar chiar atunci, uşa rămasă întredeschisă, se dădu de perete şi un trup de copil în cămaşă se prăbuşi pe covor.

Doamna de Fontanin scoase un ţipăt. Antoine ridică fetiţa binişor, o luă în braţe şi, ajutat de mama ei, o duse în

camera sa şi o întinse pe pat.

— Lăsaţi, doamnă, sunt medic. Puţină apă rece. Eter aveţi?

Jenny îşi reveni îndată. Mama îi zâmbi, dar ochii fetiţei rămâneau ficşi.

— Nu mai are nimic, zise Antoine. Ar trebui s-o culcăm.

— Auzi, draga mamei… şopti doamna de Fontanin şi mâna, pusă pe fruntea umedă a fetiţei, îi alunecă până la pleoape şi i le închise.

Antoine şi doamna de Fontanin, în picioare, de o parte şi de alta a patului, nu se clinteau. Eterul asfixia încăperea. Antoine, a cărui privire se oprise la început asupra mâinii graţioase şi a braţului ei întins, se uita acum pe furiş la doamna de Fontanin. Dantela care îi acoperea capul căzuse; avea un păr blond, cu şuviţe cărunte; părea de vreo 40 de ani, deşi mersul şi privirea ei vioaie erau ale unei femei tinere.

Jenny părea că-i pe cale să adoarmă. Mâna care acoperea ochii fetiţei se retrase cu delicateţea unei aripi. Ieşiră din cameră în vârful picioarelor, lăsând uşa întredeschisă. Doamna de Fontanin o luă înainte. Întorcându-se spre Antoine, îi spuse:

— Mulţumesc. Şi-i întinse amândouă mâinile.

Gestul era atât de firesc, de bărbătesc, încât Antoine îi luă mâinile şi i le strânse, fără a îndrăzni să le ducă la buze.

— Micuţa e aşa de nervoasă… îi explică ea. O fi auzit-o

R

e Puce lătrând, o fi crezut că e Daniel şi a venit să-l vadă. fu se simte bine de ieri dimineaţă şi a avut febră toată noaptea.

Se aşezară. Doamna de Fontanin scoase de la piept scrisoarea, lăsată în ajun de Daniel şi i-o întinse lui

Antoine.

Îl privea, în timp ce el citea. În relaţiile cu ceilalţi oameni, ea se lăsa totdeauna călăuzită de instinct. Din primele clipe simţise că are încredere în Antoine. Se gândea: „Un om cu o astfel de frunte nu-i în stare de josnicii”.

Antoine purta părul ridicat şi o barbă destul de deasă pe obraji, în aşa fel încât între aceste două mari pete întunecate, de un roşcat aproape brun, tot chipul i-l compuneau ochii încercuiţi şi dreptunghiul alb al frunţii.

Îndoi scrisoarea şi i-o înapoie. Părea că se gândeşte la cele citite; în realitate, căuta modul în care să-i împărtăşească anumite lucruri.

— În ce mă priveşte, începu el, cred că există o legătură între fugă şi faptul că prietenia lor… relaţiile dintre ei… au fost descoperite de profesori…

— Descoperite?

— Fireşte. Corespondenţa le-a fost găsită într-un caiet special.

— Corespondenţă?

— Îşi scriau în timpul orelor de clasă nişte scrisori cu totul neobişnuite, după cât se pare… în aşa fel, că cei doi vinovaţi au fost ameninţaţi cu eliminarea, adăugă el, întorcându-şi privirea în altă parte.

— Vinovaţi? Mărturisesc că nu văd de ce… Vinovaţi de ce? Ce-şi scriau?

— Tonul scrisorilor, pe cât se pare, era prea…

— Tonul scrisorilor…

Doamna de Fontanin nu înţelegea. Avea însă destulă sensibilitate ca să observe că Antoine era din ce în ce mai încurcat. Dând din cap, spuse cu o voce silită, puţin tremurătoare:

— Toate acestea, domnule, n-au nicio legătură cu cele întâmplate.

O prăpastie părea că se săpase dintr-odată între ei.

Se ridică în picioare.

— Se prea poate ca fratele dumitale şi fiul meu să fi pus la cale vreo fugă, cu toate că Daniel n-a pronunţat niciodată în faţa mea numele lui…

— Thibault.

— Thibault?! repetă ea uimită, fără să-şi fi terminat fraza. Ce ciudat! Jenny a pronunţat limpede acest nume astă-noapte, în timpul unui vis urât.

— L-o fi auzit pe fratele ei vorbind despre prietenul lui.

— Nu, vă spun că niciodată Daniel…

— De unde ar fi ştiut fetiţa?

— O, fenomenele astea oculte sunt aşa de frecvente!

— Care fenomene?

Stătea în picioare, cu o figură gravă şi preocupată.

— Transmiterea gândirii.

Antoine o privi curios, atât de neaşteptate i se păreau şi explicaţia şi felul ei de a vorbi. Chipul doamnei de Fontanin era mai mult decât serios, era iluminat şi pe buzele ei rătăcea zâmbetul unei femei pioase, care, în asemenea împrejurări, ştie să înfrunte scepticismul celorlalţi.

Se făcu tăcere. Imboldul poliţistului trezi în Antoine o bănuială.

— Îngăduiţi-mi, doamnă, aţi spus că fetiţa dumneavoastră a pronunţat numele fratelui meu şi că toată ziua de ieri a avut temperatură, fără să existe vreo cauză? Nu cumva fratele ei i-a făcut unele destăinuiri?

— Ipoteza aceasta ar cădea de la sine, domnule, răspunse doamna de Fontanin cu o expresie binevoitoare, dacă i-aţi cunoaşte pe copiii mei şi felul de a se purta faţă de mine. Niciodată, niciunul, nici altul n-a avut ceva de ascuns faţă de… Dar tăcu, dându-şi seama că purtarea lui Daniel dezminte afirmaţia sa. De altfel, adăugă îndreptându-se spre uşă, dacă Jenny nu doarme, o puteţi

întreba.

Fetiţa stătea cu ochii deschişi. Faţa ei gingaşă se contura deasupra pernei; umerii obrajilor îi erau îmbujoraţi. Strângea în braţe căţeluşa, care scosese într-un chip comic botul de sub marginea cearşafului.

— Jenny, dânsul e domnul Thibault, fratele unui prieten al lui Daniel.

Fetiţa aruncă străinului o privire mai întâi curioasă, apoi bănuitoare.

Antoine se apropie de pat, luă mâna fetiţei, o apucă de încheietură şi-şi scoase ceasornicul.

— Puls accelerat, constată el.

O examină. În toate gesturile acestea profesionale punea o seriozitate care-l umplea de satisfacţie.

— Ce vârstă are?

— În curând împlineşte treisprezece ani.

— Adevărat? N-aş fi crezut. În principiu, curbele acestea de temperatură trebuie totdeauna supravegheate. De altfel, nu-i niciun motiv de îngrijorare, zise el privind copila şi zâmbindu-i. Apoi, depărtându-se de pat şi luând alt ton: îl cunoşti pe fratele meu, domnişoară? Pe Jacques Thibault?

Încruntând sprâncenele, fetiţa făcu semn că nu.

— Spui drept? Fratele dumitale mai mare nu ţi-a vorbit niciodată despre cel mai bun prieten al lui?

— Niciodată.

— Şi, totuşi, stărui doamna de Fontanin, adu-ţi aminte, astă-noapte, când te-am deşteptat, spuneai că l-ai visat pe Daniel şi pe prietenul său Tliibault cum erau urmăriţi pe un drum. Xi spus foarte limpede: Thibault.

Jenny părea că încearcă să-şi aducă aminte. În cele din urmă spuse:

— Nu cunosc numele acesta.

— Domnişoară, reluă Antoine după o clipă de tăcere, tocmai o întrebam pe mama un amănunt de care dânsa nu-

şi aduce aminte şi de care avem neapărată nevoie ca să-l regăsim pe fratele dumitale: cum era îmbrăcat?

— Nu ştiu.

— Atunci nu l-ai văzut de ieri dimineaţă?

— Ba da. La cafeaua cu lapte. Dar nu era încă îmbrăcat. Apoi, întorcându-se spre mama sa: N-ai decât să te uiţi în dulap şi să vezi ce haine lipsesc.

— Altceva, domnişoară, şi tot atât de important: La ce oră s-a întors fratele dumitale ca să lase bileţelul, la nouă, la zece sau la unsprezece? Mama nu era acasă şi nu poate spune precis.

— Nu ştiu.

I se păru că simte în tonul fetiţei un fel de iritare.

— În cazul acesta, spuse Antoine făcând un gest de descurajare, ne va fi foarte greu să-i dăm de urmă.

— Un moment, rosti Jenny, ridicând braţul ca să-l oprească. Era unsprezece fără zece.

— Exact? Eşti sigură?

— Da.

— Te-ai uitat la ceas când el era aici, cu dumneata?

— Nu. Dar la ora aceea eu eram la bucătărie, să caut nişte miez de pâine pentru caietul de desen; dacă ar fi venit înainte sau după, aş fi auzit uşa şi m-aş fi dus să văd cine e.

— Fireşte, spuse Antoine şi rămase o clipă pe gânduri. La ce bun s-o mai obosească? Se înşelase, fetiţa nu ştia nimic. Acum trebuie să stai la căldură, să închizi ochii şi să dormi, zise el, devenind iarăşi medic. Trase pătura peste braţul dezgolit şi zâmbi. Somn uşor! Când te vei trezi, vei fi sănătoasă, şi fratele dumitale va fi acasă.

Ea îl privi lung. Antoine n-avea să uite niciodată ceea ce citi în acel moment în privirea copilei: atâta nepăsare faţă de orice încurajare, o viaţă lăuntrică atât de puternică, o asemenea durere într-o astfel de singurătate încât, tulburat, fără să vrea, îşi lăsă ochii în jos.

— Aveţi dreptate, doamnă, spuse el după ce se întoarseră iarăşi în salon. Această copilă este nevinovăţia însăşi. Suferă foarte mult, dar nu ştie nimic.

— Este nevinovăţia însăşi, repetă doamna de Fontanin ca într-un vis. Şi totuşi ştie.

— Ştie?”

— Ştie!

— Ce anume? După răspunsuri, s-ar părea că… dimpotrivă.

Doamna de Fontanin continuă cu greu:

— Da, după răspunsuri… Dar eram lângă ea… am simţit… nu ştiu cum să-mi explic…

Se aşează, dar se ridică imediat. Chipul îi era răvăşit.

— 3 tie, ştie, acum sunt sigură că ştie! strigă ea deodată. Dar crea că mai degrabă ar muri decât să mărturisească ceva.

După plecarea lui Antoine şi înainte de a se duce să-l descoasă pe Quillard, pedagogul liceului, aşa cum o sfătuise el, doamna de Fontanin, împinsă de curiozitate, deschise anuarul *Tout – Paris*: „Thibault (Oscar-Marie) – Cavaler al Legiunii de Onoare. Fost deputat de Eure. Vicepreşedinte al Ligii Morale de Puericultură. Fondatorul şi directorul Institutului de Apărare Socială. Casierul Sindicatului Bunurilor Catolice ale diocezei din Paris. 4 bis, Rue de l’Université, Arondismentul VI”.

III

Două ore mai târziu, după vizita la cancelaria pedagogului de unde fugise fără să spună un cuvânt şi cu obrajii în flăcări, doamna de Fontanin, neştiind cui să ceară un stat, se gândi să-l caute pe domnul Thibault. O tainică pornire o îndemnă la început să renunţe. Dar, aşa cum făcea câteodată, împinsă de plăcerea riscului şi de înclinaţia de a lua hotărâri pe care le considera curaj, trecu peste acest moment de ezitare.

Acasă la domnul Thibault se ţinea un adevărat

consiliu de familie. Abatele Binot se grăbise să vină cât mai devreme în Rue de l'Université, ajungând cu puţin înaintea abatelui Vécard, secretarul particular al arhiepiscopului Parisului, duhovnicul domnului Thibault şi bun prieten al casei, care fusese chemat telefonic.

Aşezat la biroul său, domnul Thibault părea că prezidează un tribunal. Dormise prost şi culoarea feţei lui albicioase era şi mai lăptoasă ca de obicei. Domnul Ch'asle, secretarul său, un pitic cărunt şi cu ochelari, luase loc alături, la stânga lui. Antoine, gânditor, rămăsese în picioare, rezemat de biblioiccă. Până şi Domnişoara fusese convocată, cu toate că treburile casei erau în toi; cu umerii strânşi într-o blană de mérinos, numai ochi şi urechi, dar mută, ea se proptise de marginea scaunului; şuviţele de păr alb îi căzeau peste fruntea galbenă, şi privirile-i de căprioară îi alergau de la un preot la celălalt. Ôomnii aceştia fuseseră invitaţi să stea de o parte şi de alta a căminului, în fotolii cu spetezé înalte.

După ce înşiră rezultatele cercetărilor întreprinse de Antoine, domnul Thibault începu să se vaite. Se bucura văzând că cei din jur îl aprobă, iar cuvintele pe care le găsea ca să-şi exprime îngrijorarea îi mişcau sufletul. Totuşi, prezenţa duhovnicului îl îndemna să-şi facă din nou un examen al conştiinţei: îşi îndeplinise oare toate îndatoririle părinteşti faţă de nefericitul copil? Nu ştia ce să răspundă. Apoi, gândurüe i se îndreptară iarăşi spre celălalt, spunându-şi că, fără nelegiuitul acela, nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Puşlamalele de soiul acestui Fontanin, strigă el ridicându-se în picioare, ar trebui închise în case speciale de corecţie! Se poate oare admite să lăsăm copiii noştri să se molipsească în halul ăsta?

Cu mâinile la spate, cu pleoapele coborâte, se plimba încolo şi încoace în spatele biroului. Gândul că nu se va mai putea (în ce la congres îl înciuda şi mai tare, deşi

căuta să se stăpânească.

— Iată, sunt mai bine de douăzeci de ani de când îmi consacru viaţa problemelor de criminalitate la copii! Douăzeci de ani de când lupt prin ligi de apărare, prin broşuri şi rapoarte la toate congresele! mai mult încă, urmă domnul Thibault oprindu-se în faţa preoţilor, la colonia penitenciară de la Crouy am înfiinţat un pavilion separat, unde copiii vicioşi ce nu provin din aceeaşi clasă socială cu fiii noştri sunt supuşi unui tratament special de corecţie. Ei bine, ceea ce am să vă spun este de necrezut: acest pavilion stă veşnic gol! Trebuie oare să-i silesc eu pe părinţii unor astfel de elemente să-şi închidă copiii acolo? Am făcut tot ce s-a putut ca să atrag atenţia celor de la Instrucţiunea Publică asupra iniţiativelor noastre. Dar, sfârşi el dând din umeri şi trântindu-se din nou pe scaun, domnii aceştia ai „şcolii fără Dumnezeu” nici nu se sinchisesc de igiena socială!

În clipa aceea, servitoarea îi aduse o carte de vizită.

— Dânsa, aici?! exclamă el uitându-se la Antoine. Ce doreşte? întrebă servitoarea; fără să mai aştepte răspunsul, zise: Antoine, du-te şi vezi ce vrea.

— Nu poţi refuza s-o primeşti, spuse Antoine, aruncându-şi ochii pe cartea de vizită.

Domnul Thibault era cât pe ce să se supere, dar se stăpâni şi se adresă preoţilor:

— Doamna de Fontanin! Ce să fac, domnilor?! Trebuie să fim politicoşi cu o femeie, oricine ar fi ea. Mai ales că e vorba de o mamă.

— Cum, mamă? bolborosi domnul Chasle cu o voce foarte înceată, vorbind mai mult cu el însuşi.

— Pofteşte-o înăuntru pe doamna, porunci domnul Thibault.

La intrarea vizitatoarei, domnul Thibault se ridică în picioare, înclinându-se ceremonios.

Doamna de Fontanin nu se aştepta să găsească atâta

lume. În prag avu o ezitare abia vizibila, apoi făcu un pas spre Domnişoara; aceasta sări în sus şi o măsură pe protestantă cu nişte ochi înspăimântaţi şi atât de puţin binevoitori, încât nu mai părea deloc căprioara timidă de până acum, ci semăna mai curând cu o găină.

— Doamna Thibault, desigur, murmură doamna de Fontanin.

— Nu, doamnă, se grăbi s-o lămurească Antoine. Domnişoara de Waize, care stă la noi de patrusprezece ani, de la moartea mamei mele, şi care ne-a crescut şi pe mine şi pe fratele meu.

Domnul Thibault făcu prezentările.

— Mă iertati că vă supăr, domnule, continuă doamna de Fontanin, stingherită de privirile îndreptate asupra ei, dar Hră a-şi pierde cumpătul. Am venit să văd dacă de azi-dimineaţă… Şi noi suntem tot atât de greu încercaţi şi m-am gândit că cel mai bun lucru ar fi… să ne unim puterile. Nu-i aşa? adăugă ea cu un zâmbet prietenos şi trist Dar privirea ei cinstită, care o căuta pe a domnului Thibault, nu întâlni decât masca unui orb.

Atunci îşi întoarse privirile spre Antoine. Cu toată uşoara răceală pe care sfârşitul întrevederii lor de mai înainte o lăsase între ei, doamna de Fontanin simţea totuşi că acest chip negricios şi cinstit inspiră mai multă încredere. Antoine, la rândul lui, simţise chiar de la intrarea ei că între dânşii exista un fel de înţelegere. Se apropie de ea.

— Ce face micuţa noastră bolnavă, doamnă, cum se simte?

Domnul Thibault îi tăie scurt vorba. Din mişcările capului, pe care le făcea ca să-şi elibereze bărbia, i se citea enervarea de care era cuprins. Întorcându-se către doamna de Fontanin, începu pe un ton oficial:

— E nevoie să vă declar, doamnă, că nimeni nu înţelege mai bine ca mine îngrijorarea dumneavoastră?

Cum le spuneam şi dumnealor, nu ne putem gândi la copiii aceştia fără o strângere de inimă. Şi totuşi, doamnă, nu mă feresc de a vă pune o întrebare: Credeţi că e de dorit o colaborare între noi? Fireşte, trebuie să facem ceva, trebuie să-i găsim, dar n-ar fi mai bine să acţionăm fiecare separat? Mă gândeam că ar fi necesar să evităm, înainte de orice, indiscreţia ziariştilor. Să nu vă miraţi că vă vorbesc ca un om pe care situaţia al obligă la oarecare prudenţă faţă de presă, faţă de opini a publică... N-o fac pentru mine personal, o, nu!" Slavă Domnului, mă simt deasupra clevetirilor celuilalt partid. Dar prin persoana mea, prin numele meu nu vor căuta oare să se atingă de instituţiile pe care le reprezint? Şi apoi, mă gândesc şi la fiul meu. Trebuie să mă feresc cu orice chip de o aventură atât de delicată ca asta, în care ar putea fi amestecat şi alt nume alături de cel al familiei mele. Nu-i oare prima mea datorie să fac în aşa fel încât să nu i se poată arunca în faţă, într-o bună zi, unele legături de prietenie... foarte întâmplătoare, ştiu prea bine, dar de o natură, să-i zicem... dăunătoare? Domnul Thibault încheie, întorcându-se către abatele Vécard şi închizând o clipă pleoapele: Nu sunteţi şi dumneavoastră, domnilor, de aceeaşi părere?

Doamna de Fontanin se făcuse palidă. Privi, rând pe rând, spre preoţi, spre Domnişoara, spre Antoine şi peste tot întâlni numai chipuri mute. Atunci strigă:

— Văd, domnule, că... Dar vorbele i se opriră în gâtlei. Continuă cu greutate: Văd că bănuielile domnului Quillard... şi tăcu iarăşi. Acest domn Quillard este un prăpădit! Da, un prăpădit, un prăpădit! strigă în cele din urmă doamna de Fontanin cu un zâmbet amar.

Chipul domnului Thibault era de nepătruns. îşi ridică mâna molatică spre abatele Binot, ca şi cum ar fi vrut să-l ia drept martor şi să-i dea cuvântul.

Cu bucuria unei javre corcite, abatele se aruncă în bătălie:

— Ne îngăduim să vă atragem atenţia, doamnă, că dumneavoastră respingeţi constatările greu ele suportat ale domnului Quillard fără să cunoaşteţi măcar învinuirile ce apasă asupra fiului dumneavoastră.

Măsurându-l din cap până în picioare pe abatele Binot, doamna de Fontanin se întoarse spre abatele Vécard, lăsându-se călăuzită şi de astă dată de instinctul ei în cunoaşterea oamenilor. Privirea acestuia era de o ingenuitate desivârşită. Chipul lui adormit, alungit de un smoc de păr ridicat cu peria în jurul cheliei, îl arăta ca pe un om ce se apropie de cincizeci de ani. Simţitor la apelul mut al ereticei, abatele Vécard se grăbi să intervină:

— Toată lumea de aici înţelege, doamnă, cât de dureroasă este pentru dumneavoastră această discuţie. Încrederea pe care aţi avut-o în fiul dumneavoastră este nesfârşit de înduioşătoare… nesfârşit de respectabilă… Şi, cu ticul său obişnuit, în timp ce vorbea, abatele îşi ridică arătătorul până la înălţimea buzelor, adăugând: Totuşi, doamnă, faptele, din păcate…

— Faptele, repetă abatele Binot, cu glas ceva mai mieros, ca şi cum confratele său i-ar fi dat tonul în „la”, faptele, trebuie s-o mărturisim, doamnă, sunt zdrobitoare…

— Domnule, te rog! exclamă doamna de Fontanin întorcându-i spatele.

Dar abatele nu se putu opri:

— De altminteri, iată corpul delict! strigă el, lăsând pălăria din mână şi scoţând de sub brâu un caiet cenuşiu, cu marginile roşii. Aruncaţi-vă o clipă ochii pe acest caiet, doamnă. Oricât de nemilos ar fi să vă spulberăm iluziile, credem totuşi că e necesar să fiţi pe deplin lămurită.

Abatele înaintă doi paşi spre dânsa, ca s-o silească să ia caietul. Dar ea se ridică în picioare.

— Nu voi citi niciun rând, domnilor! Să pătrunzi în tainele unui copil, în public, fără voia lui şi fără a-i îngădui

măcar să se apere! 7 Nu l-am obişnuit să fie tratat în felul acesta!

Abatele Binot rămase în picioare, cu braţul întins; pe buzele-i subţiri flutura un zâmbet de om jignit.

— Atunci, nu mai stăruim, spuse el cu un accent batjocoritor.

Puse caietul pe birou, îşi luă pălăria în mână şi se aşeză din nou pe scaun.

Lui Antoine îi venea să-l apuce de umeri şi să-l dea afară. Privirea lui plină de antipatie se încrucişă cu a abatelui Vécard, cu care se înţelese într-o clipă.

Între timp, atitudinea doamnei de Fontanin se schimbase. Cu fruntea sus, cu o expresie de sfidare, se apropie de domnul Thibault, care nu se mişcase din fotoliul său.

7»

— Toate acestea n-au nicio legătură cu discuţia noastră, domnule. Am venit doar să vă întreb ce aveţi de gând să faceţi. Soţul meu lipseşte acum din Paris şi trebuie să iau singură toate măsurile... Mai cu seamă voiam să vă spun că nu socot nimerit să se recurgă la poliţie.

— Poliţia? replică dintr-odată domnul Thibault, sărind iritat în sus! Dar ce credeţi, doamnă, că până la ora asta poliţia din toată ţara n-a şi pornit în urmărirea lor? Am telefonat chiar eu azi-dimineaţă şefului de cabinet al prefectului, ca să se ia toate măsurile, (far, bineînţeles, cu cea mai mare discreţie... Am telegrafiat primarului ele la Maisons-Laffitte pentru cazul când fugarii ar avea de gând să se ascundă într-o regiune pe care o cunosc bine şi unul, şi altul. S-a dat alarma la toate gările, la posturile de frontieră, la porturile de îmbarcare. Căci, doamnă, în ciuda scandalului pe care vreau să-l înăbuş cu orice preţ, e poate mai bine, pentru îndreptarea lor, ca cei doi ticăloşi să fie aduşi între jandarmi, cu cătuşele la mâini! Măcar pentru a li se aminti că în nenorocita asta de ţară mai există o

umbră de justiţie, care sprijină autoritatea părintească.

Fără să răspundă, doamna de Fontanin salută şi se îndreptă spre uşă. Domnul Thibault se calmă.

— În orice caz, fiţi sigură, doamnă, că, dacă primim vreo ştire, fiul meu va veni să v-o comunice imediat.

Ea înclină uşor din cap, apoi ieşi, însoţită de Antoine şi urmată de domnul Thibault.

— Hughenota! ricană abatele Binot în urma ei.

Abatele Vécard nu-şi putu ascunde un gest de mustrare.

— Ce aud? Hughenotă?! bolborosi domnul Chasle, dându-se îndărăt, ca şi cum ar fi călcat într-o baltă de sânge din Noaptea Sfântului Bartolomeu.

IV

Doamna de Fontanin se întoarse acasă. Jenny picotea acoperită de cuverturi; îşi ridică chipul ars de febră, îşi întrebă mama cu privirea, apoi închise iar ochii.

— Ia-o de aici pe Puce, zgomotul îmi face rău.

Cuprinsă de ameţeală, doamna de Fontanin trecu în camera ei, unde căzu pe un scaun, fără să-şi scoată măcar mănuşile. Nu cumva boala o pândea şi pe ea *! „Trebuie să ne păstrăm calmul, să fim tari, să avem încredere…” îşi plecă fruntea pentru rugăciune… Când se ridică, ştia bine ce are de făcut – să-şi caute bărbatul, să-l cheme înapoi.

Străbătu antreul, şovăi în faţa unei uşi închise, apoi o deschise. Camera era răcoroasă, nelocuită; în ea stăruia încă o aromă acrişoară de verbină, de lămâiţă, un miros de parfum pe jumătate evaporat. Dădu la o parte perdelele. În mijlocul încăperii, se afla un birou. Un praf subţire acoperea sugativa întinsă deasupra, dar nu se vedea nicio hârtie, nicio adresă, nicio urmă. Cheile de la mobile erau în broaştele lor. Cel care locuia acolo părea a nu ascunde nimic. Terase sertarul biroului: un teanc de scrisori, câteva fotografii, un evantai şi, într-un colţ, mototolită, o biată mănuşă de aţă neagră. Klâna doamnei de Fontanin rămase

înţepenită pe marginea biroului. O năpădiră amintirile, atenţia i se risipi, prin\irea i se pierdu în depărtare…

Acum doi ani, într-o seară de vară, pe când trecea pe chei cu tramvaiul, i se păru că zăreşte, ba, ridicându-se în picioare să vadă mai bine, recunoscu chiar pe Jérôme, bărbatul ei, lângă o femeie, da, aplecat asupra unei femei tinere care plângea pe o bancă! Şi de sute de ori de atunci închipuirea ei neînduplecată, învârtindu-se în jurul acestei imagini de o clipă, reconstruia scena în amănunt: durerea vulgară a femeii, pălăria care se legăna într-o parte şi alta, batista mare, albă, scoasă în grabă din fustă, postura lui Jérôme mai ales! Ah, cât era de sigură că ghicise în atitudinea bărbatului ei toate sentimentele care îl frământau în seara aceea! mai întâi, puţină compătimire, desigur, căci îl ştia slab şi uşor de înduioşat; apoi, oarecare enervare, fiindcă era obiectul acestui scanda! în plină stradă; în sfârşit, o anumită cruzime. Din atitudinea lui Jérôme, aplecat pe jumătate, dar fără nicio plăcere, era sigură că ghidse calculul egoist al amantului care s-a săturat, care e atras de alte capricii, fără îndoială, şi care, cu toată mila, cu toată ruşinea ascunsă, şi-a făcut planul să profite de aceste lacrimi pentru a grăbi ruptura. Toate astea îi trecură prin faţa ochilor într-o clipită şi, ori de câte ori această vedenie punea stăpânire pe ea, aceeaşi ameţeală o făcea să se clatine.

Părăsi repede camera şi răsuci cheia în uşă de două ori.

Un gând îi străfulgeră deodată în minte: Mariette, fata aceea harnică, pe care trebuise s-o dea afară acum şase luni… Doamna de Fontanin cunoştea adresa noului ei stăpân. Înfrângându-şi dezgustul şi fără să mai stea pe gânduri, porni într-acolo.

Bucătăria era la etajul al patrulea cum urcai pe scara de serviciu. Era ora plicticoasă când se spălau vasele. Mariette îi deschise uşa: o fată blondă, cu păr zulufat, cu

doi ochi nevinovaţi – o copilă. Era singură; se înroşi toată, dar ochii i se luminară deodată.

— Ce bine îmi pare că vă văd, doamnă! Ce face domnişoara Jenny, creşte, nu?

Doamna de Fontanin stătea în cumpănă. Pe buze îi flutură un zâmbet dureros.

— Mariette… dă-mi adresa domnului…

Fata se înroşi şi mai tare şi ochii săi înlăcrimaţi rămaseră mari deschişi. Adresa? Dădu din cap: n-o ştie; adică n-o mai ştie. Domnul nu locuia în casa unde… şi apoi o lăsase aproape imediat după aceea.

— Vasăzică doamna nu ştie? întrebă ea.

Cu ochii în jos, doamna de Fontanin se dădu înapoi, spre uşă, ca şi cum ar fi vrut să se ferească de ceea ce ar fi putut şi-i mai audă urechile. Urmă o scurtă tăcere; şi, cum am tigaie săreau stropi de apă pe plită, doamna de fontanin făcu un gest mecanic.

— Îţi fierbe apa. Apoi, continuând să se retragă, adăugă: Cel puţin te simţi mai bine aici, fetiţo?

Mariette nu răspunse. Ridicându-şi capul, doamna de Fontanin văzu mijind în privirea ei ceva de animal, în timp ce buzele deschise, ca de copil, lăsau să i se vadă dinţii. După ce şovăi o clipă, care li se păru amândurora fără sfârşit, Mariette bâigui:

— Dacă aţi întreba la… doamna Petit-Dutreuil?

Doamna de Fontanin n-o mai auzi izbucnind în lacrimi.

Ea cobora scara în fugă, parcă ar fi scăpat din foc. Numele acesta îi explica deodată siite de amănunte întâmplătoare, de-abia observate la timpul lor, uitate pe urmă, dar care acum apăreau şi se înlănţuiau cu o evidenţă ce nu mai lăsa loc nici unei îndoieli.

O trăsură trecu pe strada pustie; se aruncă în ea, pentru a se întoarce acasă cât mai repede. Dar când să-şi dea adresa, o dorinţă nestăvilită puse stăpânire pe ea.

Crezând că se supune unei voinţe cereşti, îi strigă birjarului:

— Rue de Monceau!

După un sfert de oră, sună la uşa verişoarei sale, Noémie Petit-Dutreuil.

O fetiţă de vreo cincisprezece ani, cu faţa bălaie şi plină de prospeţime, cu ochi mari, primitori, îi deschise uşa.

— Bună ziua, Nicole. Mama e acasă?

Simţi cum o străpunge privirea mirată a copilei.

— Mă duc s-o chem, mătuşă Thérèse!

Doamna de Fontanin rămase singură în antreu. Inima îi bătea aşa de tare, încât şi-o apăsă cu mâna, pe care nu îndrăzni să şi-o mai retragă. Încercă să privească liniştită în jur. Uşa salonului era deschisă; soarele făcea să sclipească culorile tapetelor şi ale covoarelor; camera avea înfăţişarea răvăşită şi cochetă a unei garsoniere. „Şi se mai spune că după divorţ a rămas fără nimic”, îşi zise doamna de Fontanin. Şi gândul acesta îi aduse aminte că soţul ei nu-i mai trimisese bani de două luni de zile şi nu ştia cum s-o mai scoată la capăt cu cheltuielile casei. O străfulgera ideea că poate luxul ăsta de la Noémie…

Nicole întârzia. În apartament se lăsase o linişte adâncă. Doamna de Fontanin, din ce în ce mai deprimată, simţi nevoia să stea jos şi intră în salon. Pianul era deschis, un jurnal de mode rămăsese desfăcut pe divan; pe o masă joasă se vedeau câteva ţigări împrăştiate; un bucnet de garoafe roşii umplea o cupă. De la prima aruncătură de ochi, durerea clin suflet îi crescu. De ce oare?

Ah, el era aici, prezent în fiecare amănunt! El împinsese

[

Ianul pieziş în faţa ferestrei, ca acasă. De bună seamă el îl ăsase deschis; sau, dacă nu el, pentru el

partitura fusese răsfoită în dezordine. El dorise divanul acela jos, cu ţigările la îndemână! Şi numai pe el îl vedea acolo, lungit între perne, cu aerul lenevos şi îngrijit, cu privirea lunecându-i veselă printre gene, cu braţul lăsat alene, cu ţigara între degete…

Un fâşâit pe covor o făcu să tresară. Noémie apăru într-un capot cu dantele, sprijinindu-şi braţul pe umărul Nicolei. Era o femeie de treizeci şi cinci de ani, brunetă, înaltă, durdulie.

— Bună ziua, Thérèse. Iartă-mă, dar de azi-dimineaţă am o durere de cap că nu mă pot ţine pe picioare. Nicole, trage storurile.

Felul cum îi străluceau ochii şi culoarea feţei arătau că nu spune adevărul. Vorbea prea repede şi se vedea cât de colo că se simte stingherită de această vizită, ba chiar îngrijorată, mai ales când Thérèse i se adresă cu blândeţe lui Nicole:

— Am să-i spun ceva mamei tale, micuţo. Vrei să ne laşi singure o clipă?

— Haide, du-te şi-ţi vezi de treabă în camera ta! strigă Noémie. Apoi, râzând silit, exagerat, se întoarse către verişoara sa: E groaznic, la vârsta ei începe să se fâţâie prin salon!

l ot aşa o fi şi Jenny? Trebuie să recunosc că şi eu eram la Ici, îţi aduci aminte? Mama era disperată…

Doamna de Fontanin venise pentru adresa de care avea nevoie. Dar, de când intrase aici, prezenţa lui Jérôme o chinuia atât de mult, insulta era aşa de evidentă, apariţia Noémiei, frumuseţea ei înfloritoare şi vulgară i se părură aşa de jignitoare, încât nu se mai putu stăpâni şi luă o hotărî re necugetată.

— Dar stai jos, Thérèse, o invită Noémie.

În loc să se aşeze pe scaun, Thérèse făcu un pas spre verişoara ei şi-i întinse mâna. Gestul era aşa de firesc, aşa

de demn, fără nimic teatral.

— Noémie… îngână ea. Apoi, izbucnind: Dă-mi bărbatul înapoi!

Zâmbetul monden ce-o caracteriza împietri pe faţa doamnei Petit-Dutreuil. Doamna de Fontanin rămase cu mâna întinsă.

— Nu-mi răspunde nimic… n-am de gând să-ţi fac reproşuri; el e de vină, fără îndoială… îl cunosc bine…

Se opri un moment; i se tăiase răsuflarea. Noémie nu se folosi de clipa aceea spre a se apăra şi doamna de Fontanin îi fu recunoscătoare pentru această tăcere nu fiindcă ar fi fost o mărturisire, dar pentru că tăcerea ei dovedea că Noémie nu era destul de iscusită ca să poată răspunde imediat la o lovitură atât de neaşteptată.

— Ascultă-mă, Noémie… copiii noştri se fac mari. Fiica la… şi amândoi copiii mei cresc. Daniel are patrusprezece ani trecuţi. Pilda poate avea urmări, răul este atât de molipsitor! Toate acestea nu trebuie să ţină la nesfârşit, nu-i aşa? în curând nu voi mai fi singura care vede… şi suferă. Şi glasul stins îi deveni rugător: Dă-mi-l înapoi, Noémie…

— Thérèse, te asigur că… Dar eşti nebună! Noémie îşi veni în fire; ochii îi erau furioşi, buzele i se subţiară a despre t. Da, într-adevăr, eşti nebună, Thérèse! Şi eu care te las să vorbeşti, ca să vezi cât de uluită sunt! Ai visat! Sau bârfelile ţi-au împuiat capul! Explică-te!

Fără să-i răspundă, doamna de Fontanin o învălui într-o privire adâncă, aproape duioasă, care părea că spune: „Biet suflet înapoiat! Eşti totuşi mai bună decât viaţa pe care o duci”. Dar privirea fi alunecă dintr-odată pe umărul dezgolit, a cărui carne albă, fragedă se zbătea sub ochiurile dantelei, ca un animal prins în laţ; imaginea care-i apăru atunci în faţă fu atât de precisă, încât închise ochii; o expresie de ură, apoi de suferinţă îi străbătu chipul. Pe urmă, ca să termine, spuse ca şi cum ar fi simţit că o

părăseşte curajul:

— Poate m-am înşelat… Dă-mi numai adresa lui… Sau nu, nu-ţi cer să-mi spui unde se află, dar cel puţin comunică-i, comuni că-i că trebuie să-l văd…

Noémie îşi sumeţi capul.

— Să-i comunic! Dar ce, parcă eu ştiu unde se află? Se înroşi toată. Şi apoi n-o să se mai termine odată cu bârfelile de soiul ăsta *1* Jérôme vine să mă vadă din când în când. Ei şi? Nu mă ascund. Între veri. Mare lucru! O pornire lăuntricii o îndemna să arunce cuvinte care jignesc. *Ce* bine o să-i pară când o să-i spun că ai venit aici ca să-mi faci asemenea tărăboi!

Doamna de Fontanin făcu un pas înapoi.

— Vorbeşti ca o femeie de stradă!

— A! Aşa? Ei bine, vrei să ţi-o spun? ripostă Noémie. Când o femeie îşi pierde bărbatul, e numai din vina ei. Dacă Jérôme ar fi găsit acasă ceea ce caută aiurea, n-ai fi alergat acuma după el, drăguţo!

„Aşa să fie oare? „nu se putu stăpâni să gândească doamna de Fontanin. Ajunsese la capătul puterilor. îi venea să fugă, dar se temu că rămâne iarăşi singură, fără adresă, fără niciun mijloc de a-şi regăsi bărbatul. Privirea i se îndulci iarăşi.

— Noémie, uită tot ce ţi-am spus şi ascultă-mă: Jenny e bolnavă, de două zile are temperatură. Sunt singură. Şi tu eşti mamă, ştii ce înseamnă să stai lângă un copil bolnav şi să aştepţi mereu. De trei săptămâni Jérôme n-a mai dat pe acasă o singură dată măcar! Unde este? Ce face? Trebuie înştiinţat că fiică-sa e bolnavă, că trebuie să se întoarcă! Atâta vreau să-i comunici.

Noémie dădu din cap cu o încăpăţânare crudă.

— Vai, Noémie, e cu neputinţă să te fi făcut aşa de rea! Ascultă-mă, am să-ţi spun şi realul. Jenny e bolnavă, e adevărat, şi sunt foarte necăjită din pricina ei; dar nu ăsta este lucrul cel mai grav. Glasul i se făcu şi mai umil: Daniel

a fugit de-acasă; a dispărut.

— Dispărut?

— E posibil să se facă cercetări. Şi nu pot rămâne singură într-o împrejurare ca asta… cu o copilă bolnavă pe deasupra… nu-i aşa? Noémie, spune-i doar atât, să vină…

Doamna de Fontanin crezu la un moment dat că verişoara ei s-a înduplecat; privirea Noémiei era plină de compătimire; dar deodată, schimbându-se la faţă, aceasta începu să ţipe şi să dea din mâini:

— Dumnezeule, ce vrei să-ţi fac eu?! Ţi-am spus doar t. l nu pot face nimic pentru tine!

Şi fiindcă doamna de Fontanin tăcea revoltată, se întoarse deodată spre ea cu o faţă îmbujorată:

— Nu mă crezi, Thérèse, aşa-i? Cu atât mai rău, în cazul acesta ai să afli totul! M-a înşelat iar, înţelegi? A fugit cu uita, nu ştiu unde, dar a fugit! Asta-i! Acum mă crezi?

Doamna de Fontanin se făcu galbenă şi repetă în neştire.

— A fugit?

Noémie se aruncă pe divan şi începu să plângă, cu faţa îngropată în perne:

— Ah, de-ai şti cât m-a făcut să sufăr! L-am iertat prea des şi crede că o să-l iert la nesfârşit. Dar nu, niciodată! A l. leut cea mai groaznică ticăloşie! în faţa mea, la mine acasă, îi sedus o lepădătură, o servitoare de vreo nouăsprezece ani!

Dumneaei a şters-o frumuşel, acum două săptămâni, cu toate boarfele, iar el o aştepta jos, într-o trăsură! Da, urlă Noémie, pe strada mea, la uşa mea, în plină zi, faţă de toată lumea, cu

O servitoare! Crede-mă!

Doamna de Fontanin se rezemase de pian ca să se poată ţine pe picioare. Se uita la Noémie, fără s-o vadă. Prin faţa ochilor îi trecură fel de fel de imagini, o vedea din

nou pe Mariette de acum câteva luni, îşi amintea semnele tainice pe care şi le schimbau între ei, hârjonelile lor pe culoar, urcuşurile lui pe furiş la etajul al şaselea, până în ziua când a

1 trebuit să-i arate că a văzut totul şi când a trebuit să dea afară

servitoarea, care se sufoca de disperare şi-i cerea mereu ierlare coniţei; revedea, pe banca de pe chei, femeia aceea care-şi ştergea ochii, lucrătoarea aceea măruntă, îmbrăcată în negru; o zări apoi aici, foarte aproape de ea, pe Noémie şi-şi îndreptă faţa în altă parte. Dar privirea i se întorcea fără să vrea spre trupul acestei femei frumoase, trântit pe divan, spre umărul ei gol, zgâlţâit de suspine şi pe care dantela sta gata să plesnească. O imagine necruţătoare îi stăruia în minte.

Totuşi, vocea Noémiei ajungea, printre hohote de plâns, până la ea:

— Ah! S-a sfârşit! Poate să se întoarcă, poate să se lârâie în genunchi, nici n-am să mă mai uit la el! îl urăsc, îl dispreţuiesc! L-am prins de sute de ori minţind fără niciun motiv, aşa, din joacă, din plăcere, din obişnuinţă! E un mincinos fără pereche! De cum deschide gura, spune o minciună!

— Noémie, eşti nedreaptă!

Noémie se ridică dintr-o săritură:

— Tocmai tu îl aperi? Tu?

Dar doamna de Fontanin se stăpâni şi spuse pe alt ton:

— N-ai adresa acelei…?

Noémie se gândi o clipă, apoi, plecându-se spre verişoara ei, îi spuse, potolită:

— Nu… dar portăreasa ar putea…

Thérèse îi tăie vorba cu un gest scurt şi se îndrepta spre ieşire. Noémie se stăpâni şi îşi ascunse ţaţa în perne,

făcându-se că n-o vede plecând.

În coridor, pe când ridica draperia de la uşă ca să iasă, doamna de Fontanin se simţi cuprinsă cu amândouă braţele de Nicole, a cărei faţă era scăldată în lacrimi. Dar n-apucă să spună nimic. Fetiţa o îmbrăţişă cu patimă şi fugi pe neaşteptate.

Portăreasa parcă atât aştepta ca să înceapă a trăncăni:

— Chiar eu îi trimit scrisorile acolo, de unde-i dânsul de loc, în Bretagne, la Perros-Guirec. Rudele i le dau, desigur. Dacă vă interesează… adăugă ea şi deschise un registru unsuros.

Înainte de a se întoarce acasă, doamna de Fontanin se opri la un oficiu poştal, luă o foaie de telegramă şi scrise: Côtes-du-Nord

„Place de l'Église, Perros-Guirec Victorinc le Gad.

Binevoiţi a-l înştiinţa pe domnul de Fontanin că fiul lui, Daniel, a dispărut de duminică".

Apoi ceru o carte poştală şi scrise:

„Pastorului Gregory Christian Scientist Society

2 bis, Boulevard Bineau Neuilly-sur-Seine".

Dragă James.

De două zile, Daniel a plecat fără a spune unde şi fără să ne trimită vreo ştire. Sunt foarte îngrijorată. Pe lângă asta.

Jenny e bolnavă, are o febră a cărei pricină n-o cunoaştem încă. Şi nu ştiu unde să-l găsesc pe Jérôme, ca să-i dau de veste. Sunt foarte singură, dragă prietene. Vino să mă vezi.

Thérèse de Fontanin 1

V

A treia zi, miercuri, la ora şase seara, un om înalt, deşălat, îngrozitor de slab şi de o vârstă nedefinită se înfăţişă în Xvenue de l'Observatoire.

— Mă îndoiesc că doamna vă poate primi, spuse

portarul. Medicii sunt sus, Domnişoara cea mică e ca şi pierdută.

Pastorul urcă scara. Uşă de la intrare era deschisă. Anireul era ticsit de pardesiuri bărbăteşti. O infirmieră trecu în goană.

— Sunt pastorul Gregory. Ce s-a întâmplat? Jenny e bolnavă?

Infirmiera îi aruncă o privire din fugă.

— E pierdută... murmură ea şi dispăru grăbită.

Pastorul tresări, ca şi cum l-ar fi lovit cineva în moalele capului. I se păru deodată că aerul se răreşte: se sufoca. Intră în salon şi deschise amândouă ferestrele.

Trecură zece minute. Pe coridor se intra şi se ieşea, uşile se deschideau şi se închideau întruna. Se auzi un zgomot de glasuri. Doamna de Fontanin apăru urmată de doi bărbaţi în vârstă, îmbrăcaţi în negru.

Cum îl zări pe Gregory, se repezi la el:

— James! în sfârşit! Ah, dragă prietene, să nu mă părăseşti!

El murmură:

— M-am întors chiar astăzi de la Londra.

Ea îl trase deoparte, lăsându-i pe cei doi medici să se sfătuiască. În vestibul, Antoine, cu mânecile de la cămaşă suflecate, îşi peria unghiile într-un lighenaş pe care i-l ţinea infirmiera. Doamna de Fontanin era de nerecunoscut obrajii ei albi păreau descărnaţi; buzele-i tremurau; îl luă pe pastor de mâini şi îi zise:

— Rămâi cu mine, James, să nu mă laşi singură! Jenny este...

Din fundul apartamentului se auziră gemete. Doamna de Fontanin n-apucă să termine şi fugi în cameră.

Pastorul se apropie de Antoine; nu-i spuse niciun cuvânt, dar îl întrebă cu privirea îngrijorată.

— E grav bolnavă, spuse Antoine.

— Dar ce are? întrebă Gregory îngrijorat.

— Cred, me-nin-gită! scandă Antoine, arătând cu

mâna spre frunte. „Ce tip caraghios!” îşi spuse în sine.

Gregory avea o fată gălbejită şi colţuroasă; şuviţe de păr negre, i se încolăceau în jurul unei frunţ i neobişnuit d „e drepte. De o parte şi de alta a nasului lung, roşu şi încovoiat, ochii ascunşi sub sprâncene străluceau, de parcă ar fi fost de fosfor, foarte negri, aproape fără alb, veşnic umezi şi neastâmpăraţi, ei îţi aminteau de ochii unei maimuţe, aspri şi galeşi în acelaşi timp. Şi mai nefirească era partea de jos a feţei sale: un râs tăcut, un rictus care nu exprima niciun sentiment cunoscut trăgea în toate părţile bărbia, a cărei piele smeadă era uscată ca pergamentul şi lipită de os.

— A căzut la pat aşa, deodată? întrebă pastorul.

— Temperatura a început de duminică, dar simptomele nu s-au manifestat decât ieri, în cursul dimineţii. Imediat am cerut consultul. S-a făcut tot ce s-a putut… zise Antoine, a cărui privire deveni îngândurată. Vom vedea ce spun aceşti domni; dar după mine – şi faţa i se contractă – după mine, biata copilă este pier…

— Oh, *don’t*! îl întrerupse pastorul cu o voce răguşită, privindu-l ţintă.

Iritarea care creştea în ochii lui nu se potrivea cu râsul ciudat al gurii sale. ta şi cum aerul ar fi fost tot mai greu de respirat, pastorul îşi dusese mâna scheletică la guler şi cum o ţinea crispată sub bărbie – semăna cu un păianjen dintr-un coşmar.

Antoine îl învălui cu o privire profesională: „Asimetrii izbitoare, îşi spuse el; şi râsul acesta lăuntric, strâmbătura aceasta de mamac…”

— Daniel s-a întors acasă, vă rog? întrebă Gregoiy ceremonios.

— Nicio veste de la el.

— Biata, biata femeie… murmură pastorul cu o mlădiere de compătimire în glas.

În momentul acela, cei doi medici ieşiră din salon.

Antoine se îndreptă spre ei.

— E grav bolnavă, fonfăni pe nas cel mai în vârstă, punând mâna pe umărul lui Antoine, care se întoarse brusc spre pastor.

Infirmiera tocmai trecea pe acolo; se apropie şi spuse în şoaptă:

— Adevărat, doctore?

De data asta Gregory se întoarse cu spatele. Senzaţia de sufocare îi deveni de nesuportat. Prin uşa pe jumătate deşi ia să zări scara; din câteva salturi fu jos, străbătu strada şi începu să alerge pe sub arbori, cu râsul lui ciudat, cu părul vâlvoi, cu mâinile ca de cosaş, îndoite la piept, trăgând în plămâni aerul serii.

— Blestemaţii de doctori! gemea în mers.

Era ataşat de familia Fontanin ca de propria lui familie. ţând venise la Paris, acum vreo şaisprezece ani, fără niciun gologan în pungă, găsise sprijin şi găzduire la pastorul Périer, ia tăi Théresei. Niciodată nu uitase aceasta. Mai târziu, când binefăcătorul lui se îmbolnăvise grav, lăsase totul baltă ca să vegheze la căpătâiul lui; bătrânul pastor îşi dăduse sufletul cu o mână în mâna fiicei sale şi cu cealaltă în a lui Gregory, pe care-l numea băiatul lui. Această amintire îl apăsa atât de dureros în clipa de faţă, încât se întoarse brusc şi o luă înapoi tu paşi mari. Automobilul medicilor nu mai staţiona în faţa casei. Urcă scările în fugă până la camera bolnavei, ale cărei iţemete se auzeau prin uşile deschise. Perdelele erau trase; întunericul era plin de plânsete şi gâfiâeli. Doamna de Fontanin, infirmiera şi camerista, aplecate deasupra patului, abia reuşeau să ţină în mâinile lor trupuşorul care se zbătea ca un peşte pe uscat.

Gregory rămase tăcut câteva clipe, cu bărbia în mână, cu lata mâhnită. În cele din urmă, se apropie de doamna de Fontanin, spunându-i:

— Îţi vor omorî fetiţa!

— Cum? S-o omoare? bâlbâi ea, agăţată de braţul fel iţei, care-i aluneca mereu din mână.

— Dacă nu-i vei da afară, ridică vocea Gregory, îţi vor omorî fetiţa.

— Să dau afară pe cine?

— Pe toată lumea!

Thérèse îl privea zăpăcită; auzise oare bine? Figura mânioasă a lui Gregory, alături de ea, era înspăimântătoare.

Pastorul prinse din zbor o mână a fetiţei şi, aplecându-se spre ea, îi şopti cu o voce blândă, ca un cântec:

— Jenny! Jenny! *Dearest*. Mă cunoşti? Mă cunoşti?

Privirea rătăcită, ţintuită în plafon, se roti încet spre pastor; acesta, înclinându-se şi mai tare, o privi cu atâta căldură, cu atâta profunzime, încât copila încetă dintr-odată să mai geamă.

— Lăsaţi-o, se adresă el celor trei femei. Dar cum niciuna nu-l asculta, repetă cu autoritate:

— Daţi-mi şi cealaltă mână a copilei. Şi acum lăsaţi-o!

Femeile se retraseră. Rămas singur, se aplecă şi mai mult deasupra patului, revărsând în ochii muribunzi voinţa sa magnetică.

Ele se dădură la o parte. Gregory rămase singur. Aplecat deasupra patului fixa cu voinţa lui magnetică ochii muribundei. Cele două mânuţe mai loviră o clipă aerul, ca imediat să cadă neputincioase. Picioarele, scuturate de spasme, se liniştiră şi ele. Încă aplecat deasupra fetiţei, Gregory îi seu semn doamnei de Fontanin să se apropie:

— Priviţi, şopti el. Se destinde, e mai liniştită. Alungă-i îţi zic, alungă-i pe aceşti *copii ai lui Belial.* Sunt dominaţi de greşeală. Greşeala lor îţi omoară copilaşul! Râse, cu râsul tăcut al vizionarilor care deţin adevărul etern şi pentru care restul lumii îl compun vedenii. Fără să-şi ia ocriii de la fetiţă, coborî vocea: Femeie, femeie,

Răul nu există. Tu eşti cea care l-ai iscat, tu eşti cea care insufli puteri malefice, pentru că tu accepţi să té temi, pentru că accepţi să-ţi fie teamă… Iată, niciunul din cei aflaţi aici nu mai speră. Toţi spun: „Ea este… *Tu Cel Veşnic*, *pune strajă gurii mele*, *pune lacăt buzelor mele*! Oh! Biată lăpură, până la venirea mea aici în jurul ei nu era decât vidul, nu era decât *Negativul*! Şi eu am spus: „Nu e bolnavă!” strigă cu o convingere atât de puternică, încât cele trei femei simţiră un fior. „Ea e pe deplin sănătoasă! Las-o în paza mea!”

Cu îndemânare de prestidigitator, el slăbi strânsoarea degetelor şi făcu un mic pas în spate, lăsând libere mâinile copilului, care se întinseră docile pe pat.

— Viaţa e bună! rosti pastorul cu o voce muzicală. Bună este orice substanţă! Bună este inteligenţa şi bună este dragostea!

Apoi, întorcându-se spre camerista şi infirmiera care se retrăseseră în celălalt capăt al încăperii:

— Vă rog… plecaţi, lăsaţi-mă!

— Duceţi-vă, le spuse doamna de Fontanin.

Iar Gregory, ridicându-se în toată înălţimea lui, cu braţul întins, aruncă anatema asupra mesei pe care se înşirau fiolele, compresele, vasul cu gheaţă pisată şi ordonă:

— Luaţi toate astea de aici!

Femeile ascultară.

Când rămase singur cu doamna de Fontanin, strigă vesel:

— Şi acum, *open the window*! Deschide-o, deschide-o larg, *de ar*!

Adierea răcoroasă care făcea să freamăte ramurile copacilor de pe stradă şi care pătrundea pe fereastră părea că vine să gonească aerul stricat al camerei, îl lua cu asalt, îl rostogolea în valuri, îl alunga afară şi mângâierea ei atingea obrazul înfierbântat al bolnavei, care se învioră.

— O să răcească, şopti doamna de Fontanin.

Pastorul nu-i răspunse la început decât printr-un rânjet.

— Sst! închide fereastra. Aşa, e foarte bine! Şi aprinde toate luminile, doamnă de Fontanin: are nevoie de cât mai multă lumină, de cât mai multă bucurie. Şi inimile noastre au nevoie de lumină şi de multă bucurie. *Tatăl cel veşnic este lumina noastră*. *El este bucuria noastră*. *De ce mi-ar fi frică*? Tu m-ai ajutat să ajung aici înainte de împlinirea ceasului blestemat, adăugă pastorul, ridicând mâinile spre cer. Apoi, (răgând un scaun la căpătâiul patului: Stai jos! Fii liniştită, foarte liniştită. Ţine-ţi firea. Ascultă numai ceea ce îţi porunceşte Hristos. îţi spun: Hristos vrea ca ea să fie sănătoasă. Să voim împreună cu dânsul!

Să ne rugăm Binelui. Spiritul este totul. Materia e sclava spiritului. De două zile biata *darling* se află fără ocrotire în (aţa Răului. Oh, toţi aceşti oameni, bărbaţi şi femei, mă îngrozesc: nu se gândesc decât la Rău şi nu cheamă, prin asta, decât forţele adverse. Ei cred că totul s-a terminat când bietele lor certitudini şi-au pierdut suportul.

Horcăielile reîncepură. Jenny se zbătea din nou. Deodată îşi dădu capul pe spate şi buzele i se deschiseră, ca şi cum ar fi vrut să-şi dea ultimă suflare, Doamna de Fontanin se aruncă pe pat, acoperind-o pe micuţă cu trupul ei şi ţipându-i în faţă:

— Nu vreau! Nu vreau!

Pastorul se îndreptă spre ea, ca şi cum ar fi vrut s-o facă răspunzătoare de această criză:

— Ţi-e frică? Aşadar, nu mai crezi? în faţa lui Dumnezeu nu există frică. Frica este numai trupească, llasă-ţi deoparte fiinţa materială, aceea nu e adevărata ta fiinţă. Marcu a spus: „Tot ceea ce veţi cere rugându-vă, socotiţi că aţi şi primit, şi atunci vi se va îndeplini totul”.

Las-o. Ro agă-te, repetă el cu un ton imperativ.

Doamna de Fontanin îngenunche.

— Roagă-te! repetă el pe un ton sever. Roagă-te în primul rând pentru tine, suflet prea debil! Dumnezeu să-ţi redea mai întâi încrederea şi liniştea! în încrederea ta *totală* va găsi copilul mântuirea! Invocă Spiritul Domnului! Mă alătur şi eu ţie: să ne rugăm!

El se reculese o clipă şi începu rugăciunea. La început nu se auzi decât un murmur stătea drept, cu picioarele împreunate, cu braţele încrucişate, cu privirea înălţată spre cer şi ochii închişi; şuviţele de păr, răsucite pe frunte, îl înconjurau ca nişte flăcări" negre. Încetul cu încetul, cuvintele deveneau perceptibile, iar horcăitul ritmat al copilului însoţea invocaţia sa ca un acompaniament de orgă:

— Atotputernicule! Suflu animator! Sălăşluieşti în toate, în fiece bucăţică, oricât de mică, a creaturii tale. Iar eu Te chem din străfundurile inimii. Revarsă liniştea Ta asupra acestui *home* greu încercat! îndepărtează de acest pat orice gând care nu înseamnă viaţă! Răul e numai în slăbiciunea noastră. Ah! Doamne, alungă din noi tot ce e *rău*!

Doar Tu eşti înţelepciunea Infinită şi ceea ce faci din noi e conform legii. De aceea femeia aceasta îţi încredinţează copilul ei aflat în pragul morţii. îl iasă în Voia Ta, îl părăseşte, îl abandonează! Şi dacă trebuie să smulgi acest copil mamei sale, ea consimte, consimte!

— Oh! taci! Nu, nu, James! bolborosi doamna de Fontanin.

Fără să facă vreun pas, Gregory îşi lăsă o mână de fier pe umărul ei:

— Femeie necredincioasă, asta eşti! Uiţi că Spiritul Domnului te-a însufleţit de-atâtea ori?

— Ah! James, de trei zile sufăr întruna James, nu mai pot!

— O privesc, făcu el dându-se înapoi, şi nu mai e ea, n-o mai cunosc! A lăsat Răul să-i pătrundă în gândire, chiar în templul Domnului!

Roagă-te, biată femeie, roagă-te!

Corpul copilului, străbătut de descărcări nervoase, sălta sub cearşaf; ochii i se deschiseră din nou; privirea gata să iasă din orbite fixă succesiv luminile din cameră. Gregory nu-i dădu nicio atenţie. Doamna de Fontanin, strângând fetiţa cu braţele, încerca să-i potolească tresăririle bruşte.

— Forţă supremă! psalmodia pastorul. Adevăr! Ai spus: *dacă cineva vrea să vină la mine, atunci să renunţe la el însuşi*. Ei bine, dacă trebuie ca mama să fie mutilată prin copilul ei, ea acceptă! Consimte!

— Nu, James, nu…

Pastorul se aplecă:

— Renunţă! Renunţarea e acelaşi lucru ca şi drojdia: aşa cum drojdia acţionează asupra făinii, tot aşa renunţarea acţionează asupra gândirii rele şi face să se ridice Binele!

Apoi, ridicându-se continuă:

— Dacă asta vrei, Doamne, ia-i fiica, ia-i-o, ea renunţă, iiliandonează! Şi dacă ai nevoie de fiul ei…

— Nu… nu…

— …şi dacă ai nevoie să-i iei şi fiul, smulge-i-l şi pe el! să nu mai reapară nicicând în pragul căminului matern!

— Daniel… Nu!

— Doamne, ea îşi încredinţează fiul înţelepciunii tale şi în deplină cunoştinţă de cauză! Şi dacă trebuie ca şi soţul să fie jertfit, aşa să fie!

— Nu Jérôme! gemu ea, târându-se în genunchi.

— Aşa să fie! reluă pastorul cu o exaltare crescândă. Să Mc, fără discuţie, şi numai prin Voia ta, Izvor de Lumină!

I /. vorul binelui! Spirit.

Făcu o scurtă pauză; apoi fără s-o privească:

— Ai făcut sacrificiul?

— Îndurare, James, nu pot…

— Roagă-te!

Trecură câteva minute:

— Ai făcut sacrificiul, sacrificiul *total*?

Ea nu răspunse şi se agită la piciorul patului.

Trecu aproape o oră. Bolnava stătea nemişcată; numai omul, roşu şi umflat, oscila de la stânga la dreapta; respiraţia era aspră; ochii, pe care nu-i mai închidea, aveau o expresie dementă.

Deodată, fără ca doamna de Fontanin să se fi mişcat, pastorul tresări ca şi cum ea l-ar fi strigat pe nume şi veni să îngenuncheze alături de ea. Ea îşi reveni, trăsăturile erau mai puţin încordate; apoi contemplă îndelung micuţul chip răsturnat pe pernă, desfăcu braţele şi spuse:

— Doamne, facă-se voia Ta şi nu a mea.

Gregory nu făcu nicio mişcare. N-avusese nicio îndoială că aceste cuvinte vor fi rostite, la momentul oportun. Avea ochii închişi; din toată inima, cerea iertarea lui Dumnezeu.

Orele treceau una după alta. Uneori, s-ar fi putut spune că micuţa o să-şi dea sufletul şi tot ce mai rămânea în viaţă părea să-i oscileze în priviri. Alteori, corpul era zgâlţâit de convulsii; atunci, Gregory lua o mână a lui Jenny într-ale sale şi spunea cu umilinţă:

— Vom reuşi! Vom reuşi! Dar trebuie să ne rugăm. Să ne rugăm.

Pe la ora cinci dimineaţa, pastorul se deşteptă, întinse peste fetiţă cuvertura, care lunecase jos, şi deschise fereastra. Aerul rece al nopţii năvăli în cameră. Doamna de Fontanin, îngenuncheată, nu făcu niciun gest ca să-l oprească. Se duse pe balcon. Abia se crăpase de ziuă, iar cerul păstra o culoare metalică; aleea se întindea ca o umbră săpată în pământ. Dar deasupra grădinii

Luxembourg, orizontul pălea. Aburii se împrăştiau pe alee şi învăluiau ca în nişte vată vârfurile tufelor negre. Gregory îşi încordă braţele ca să nu tremure, iar mâinile se fixară de rampă. Prospeţimea dimineţii, legănată de o adiere de vânt, îi scălda fruntea jilavă, chipul stors de vlagă şi de rugăciune. Acoperişurile se învineţeau deja, iar obloanele luminoase contrastau cu piatra afumată a caselor.

Pastorul se îndreptă cu faţa spre răsărit. Din întunericul nopţii, o uriaşă perdea de lumină urca spre el, o lumină bătând în roz, care imediat străluci pe tot cerul. Natura se trezea la viaţă; miliarde de molecule vesele scânteiau în aerul >

matinal. Şi, deodată, un suflu nou îi umflă pieptul, o forţă supraomenească îl pătrunde, îl ridică, îl măreşte excesiv, într-o clipă devine conştient de posibilităţile fără limite: gândirea sa comandă universului: poate să îndrăznească totul, poate să-i strige acestui copac: Freamătă! şi va fremăta; să-i strige acestui copil: Ridică-te! şi se va ridica. Întinde braţul şi, deodată, prelungindu-i gestul, frunzişul aleii palpită: din copacul aflat la picioarele sale zboară un stol de păsări piuind de bucurie.

Atunci se apropie de pat, îşi pune mâna pe părul mamei îngenuncheate şi exclamă:

— Alleluia, *dear*! Curăţenia totală s-a înfăptuit.

Se îndreaptă spre Jenny.

— Întunericul a fost gonit! Dă-mi mâna, inimioară dulce.

Iar copilul, care de două zile aproape că nu mai înţelege ce i se spune, întinde mâinile.

— Priveşte-mă!

Şi ochii buimăciţi, ce păreau să nu mai vadă, se fixează asupra lui.

— *El te va elibera de moarte, iar vietăţile pământului vor trăi în pace cu tine*. Eşti sănătoasă, mititico! Nu mai

există întuneric! Slavă Domnului! Roagă-te!

Privirea copilului şi-a regăsit expresia conştientă: îşi mişcă buzele; pare că într-adevăr face un efort să se roage.

— Acum, *my darling*, închide pleoapele. Încetişor… Hine… Dormi, *my darling*, nu mai există niciun obstacol! Trebuie să dormi de bucurie.

Câteva clipe mai târziu, pentru prima oară după cincizeci de ore, Jenny aţipea. Capul nemişcat, era înfundat între perne; umbra genelor se prelungea pe obraji şi buzele lăsau să treacă o respiraţie egală. Era salvată.

VI

Era un caiet de clasă, legat în pânză cenuşie, hărăzit întrebărilor şi răspunsurilor dintre Jacques şi Daniel, fără să atragă atenţia profesorului. Primele pagini erau mâzgălite de însemnări ca: „De când şi până când a trăit Robert cel Pios?" „Se scrie *rapsodie* sau *rhapsodie*? „Cum traduci tu, *cripuit*?"

Alte pagini erau încărcate cu note şi corecturi ce se refereau probabil la poemele lui Jacques, scrise pe foi volante.

Apoi, strânsă, urma o corespondenţă între cei doi şcolari.

Prima scrisoare, puţin mai lungă, era a lui Jacques:

„Paris, liceul Amyot, clasa a III-a A Scrisă sub ochiul bănuitor al lui Q.Q., zis şi Pâr-de-porc, luni, în a şaptesprezecea zi a lui martie, la ora 3, 31 de minute şi 15 secunde.

Starea ta sufletească denotă nepăsare sau dragoste? înclin mai curând spre ultima stare, care îţi este mai firească decât celelalte.

În ce mă priveşte, cu cât îmi studiez mai bine sentimentele, cu atât îmi dau mai mult seama că omul *ESTE O BRUTĂ* şi că numai dragostea poate să-l înalţe. Acesta este strigătul inimii mele rănite, care nu mă înşală. Fără tine, iubitul meu, n-aş fi decât un leneş, un cretin f

Dacă vibrez astfel, numai ţie ţi-o datorez!

tou voi uita niciodată momentele – vai! prea rare şi prea scurte – când suntem cu totul unul al altuia. Tu eşti singura mea dragoste! Nu voi avea niciodată alta, căci mii de amintiri pătimaşe despre tine m-ar năpădi numaidecât. Te las, mă simt bolnav, tâmplele îmi zvâcnesc, ochii mi se tulbură. Nimeni nu ne va despărţi vreodată, nu-i aşa? Când, când vom fi cu adevărat liberi? Când vom putea călători împreună?

Voi adora ţările străine. Ah! să culegem împreună impresii nemuritoare şi pitoreşti, să le transformăm, cât sunt calde încă, în poeme!

Nu pot să aştept! Scrie-mi cât mai repede cu putinţă. Vreau să-mi răspunzi înainte de ora patru, dacă şi tu mă iubeşti aşa cum te iubesc eu!

Inima mea o îmbrăţişează pe a ta.

Vale et me ama!

J”.

La care Daniel răspunsese pe fila următoare:

„Chiar de-aş trăi singur sub alte ceruri, că legătura unică dintre sufletele noastre m-ar face lotuşi să ghicesc întreaga ta simţire. Am impresia că legătura n oastră e mai presus de scurgerea timpului.

Mi-e cu neputinţă să-ţi spun câtă plăcere mi-a făcut scrisoarea ta. Nu eşti tu oare prietenul meu şi nu eşti, acum mai mult ca oricând, adevărata jumătate a éului meu? Eu am contribuit la formarea sufletului tău, aşa cum şi în ai contribuit la formarea sufletului meu! Dumnezeule, simt cât de adevărate, cât de puternice sunt toate acestea acum când îţi scriu! Trăiesc! Şi totul trăieşte în mine – trup, spirit, inimă, imaginaţie – mulţumită dragostei tale, de care nu mă voi îndoi niciodată, singurul şi adevăratul meu prieten!

D.

P. S. Am convins-o pe mama să-mi vândă bicicleta la

vechituri; aşa ajunsese o rablă.

D”.

O altă scrisoare a lui Jacques:

„Odelectissime /[1]

Cum de poţi fi când vesel, când trist? Eu, în veselia cea mai zănatecă, sunt uneori pradă unei amintiri amare. Nu – simt asta –, eu nu voi putea fi niciodată vesel şi uşuratic! în laia mea se va înălţa veşnic spectrul unui ideal de neatins! A fi, dteodată înţeleg extazul acelor călugăriţe palide, cu chipul nas, care îşi petrec viaţa în afara lumii acesteia prea reale! (e folos că ai aripi, dacă trebuie să le zdrobeşti, vai! de gratiile unei închisori! Sunt singur într-o lume duşmănoasă, preaiubitul meu tată nu mă înţelege. N-am trăit prea mult şi totuşi, în urma mea, câte flori strivite în picioare, câtă rouă transformată în ploaie, câtă voluptate nepotolită, câte amare deznădejdi!

Iartă-mă, dragostea mea, că sunt atât de lugubru în clipa usta. Sunt pe cale de a mă forma, fără îndoială: creierul îmi clocoteşte, inima, la fel (chiar mai mult, dacă e cu putinţă). Să i iJmânem uniţi! Vom ocoli împreună stâncile şi vârtejul acesta care m³ numeşte plăcere.

Totul s-a veştejit în mâinile mele, dar mi-a rămas bucuria de-a fi al tău, taina noastră, o, alesule al inimii mele!!!

P. S. Termin în grabă această scrisoare, fiindcă trebuie să repet lecţiile, din care nu ştiu o iotă.

O, dragostea mea, de nu te-aş avea pe tine, cred că m-aş omorî!

J”.

Daniel îi răspunse imediat:

„Suferi, prietene?

Pentru ce tu, care eşti atât de tânăr, tu, prietenul meu cel scump, pentru ce blestemi viaţa? Comiţi o

---

1] O, preascumpul meu !

nelegiuire! Zici că sufletul ţi-e înlănţuit de pmânt? Lucrează! Speră! Iubeşte! Citeşte!

Cum ţi-aş putea ostoi chinul care-ţi copleşeşte sufletul? Ce leac zgăsesc strigătelor tale de descurajare? Mu, prietene, idealul nu este în contradicţie cu natura omenească! Nu, el nu este numai o himeră născocită de visarea unui poet! Pentru mine idealul – e cam greu să-ţi explic – înseamnă a îmbina măreţia cu lucrurile cele mai umfle de pe pământ; a pune grandoare în tot ceea ce faci, a dezvolta până la maximum tot ceea ce suflul creator a sădit în noi ca facultăţi divine. Mă înţelegi? Iată idealul, aşa cum stăruie el în adâncul sufletului meu.

În sfârşit, dacă vrei să dai crezare unui prieten devotat până la mormânt, care a trăit mult pentru că a visat mult şi a suferit mult, dacă vrei să dai crezare prietenului care nu ţi-a dorit decât fericirea, trebuie să-ţi repet că tu nu trăieşti pentru cei care nu pot să te înţeleagă, pentru lumea exterioară care te dispreţuieşte, sărmane copil, ci pentru cineva (eu) care se gândeşte mereu la tine, şi e stăpânit de aceleaşi simţăminte ca şi tine, şi e împreună cu tine în faţa tuturor lucrurilor.

Ah! dulceaţa legăturii noastre binecuvântate să-ţi fie un balsam sfânt pentru rana ta, scumpul meu prieten!

D”.

Fără să mai aştepte, Jacques scrisese cu creionul pe margine:

„Iartă-mă! Este un păcat al caracterului meu violent, exagerat, ciudat, dragostea mea scumpă! Trec de la cea mai întunecată disperare la speranţele cele mai inconsistente: acum mă simt în fundul corăbiei, pentru ca imediat după aceea să mă simt înălţat pe crestele norilor! Nu voi iubi oare nimic în mod consecvent în afară de tine?!) (şi arta mea!) Asta mi-e soarta! Primeşte-mi mărturisirea!

Te ador pentru generozitatea ta, pentru sensibilitatea ta de floare, pentru seriozitatea pe care o pui în toate gândurile, în toate acţiunile tale şi chiar în voluptăţile dragostei. Toate emoţiile, toate mângâierile tale le trăiesc deodată cu tine. Să mulţumim providenţei că ne iubim şi că inimile noastre, pustiite de singurătate, s-au putut uni într-o strângere trupească, pe care nimic n-o va mai despărţi!

Nu mă părăsi niciodată!

Şi să ne amintim veşnic că suntem unul pentru celălalt obiectul pasionat al DRÀGOSTEI NOASTRE!

J".

Alte două pagini lungi de la Daniel – un scris drept şi hotărât:

„Azi, marţi, 7 aprilie

Dragul meu prieten.

Mâine voi împlini paisprezece ani. Anul trecut îmi şopteam: «paisprezece am…» ca într-un vis frumos, în care nu-ţi vine să crezi. Timpul trece şi ne veştejeşte. Dar, în fond, nimic nu se schimbă. Rămânem noi înşine. În mine nimic nu s-a schimbat, afară de faptul că mă simt descurajat şi îmbătrânit.

Aseară, înainte de a mă culca, am luat un volum de Musset. Ultima oară când l-am citit, mă înfioram de la primele versuri şi uneori mi se umpleau ochii de lacrimi. Ieri, în ceasurile lungi de insomnie, mă exaltam, dar nu simţeam nimic deosebit. Găseam versurile bine făcute, armonioase… O, nelegiuire! în sfârşit, sentimentul poetic s-a redeşteptat în mine cu un torent de lacrimi delicioase şi am început din nou să tremur.

Ah! de nu mi-ar seca niciodată inima! Mi-e teamă ca viaţa să nu-mi asprească inima şi simţurile. Îmbătrânesc. Ideile mari – Dumnezeu, spiritul dragostea – nu-mi mai sfâşie pieptul ca altă dată şi îndoiala mă roade uneori. Ah, de ce nu trăim cu toată puterea sufletului nostru în loc de a raţiona? Gândim prea mult! Admir vigoarea tinereţii care

se avfntă în primejdie fără să ştie de ce! Aş vrea să *mă* pot jertfi, cu ochii închişi, pentru o idee sublim a, pentru o femeie ideală şi neprihănită în loc de a fi mereu închis în mine însumi! Ali, cât de groaznice sunt aceste aspiraţii fără izbăvire!…

Mă feliciţi pentru seriozitatea mea. Dimpotrivă, asta e nenorodrea, àsta e destinul meu blestemat! Nu sunt ca albina harnică ce se duce să culeagă mierea dintr-o floare, apoi din alta. Sunt asemenea cărăbuşului negru ce se înfundă în sânul unei singure roze şi stă acolo până când ea îşi închide petalele

E

este el şi, înăbuşit de această îmbrăţişare supremă, moare în raţele florii pe care şi-a ales-o.

La fel de credincioasă este şi dragostea mea pentru tine, iubite prietene! Tu eşti fragedul trandafir care s-a deschis pentru mine pe acest pământ dezolat. Îngroapă tristeţea mea neagră în colţul cel mai adânc al inimii tale, prietene f

D.

P. S. în timpul vacanţei de Paşti poţi să-mi scrii, fără teamă, acasă. Mama nu-mi desface scrisorile. (Nu-mi scrie totuşi lucruri extraordinare!)

Am terminat *Prăpădul* de Zola; pot să ţi-o împrumut. Mă simt încă emoţionat şi înfiorat. E o carte puternică şi plină de adâncime. Voi începe *Werther*. Ah, scumpe prietene, iată, în sfârşit, cartea cărţilor! Am luat şi *Ea şi el* de Gyp, dar voi citi mai întâi *Werther*.

D”.

Jacques îi trimise aceste rânduri grave:

„Pentru al paisprezecelea an al prietenului meu:

Există în lumea aceasta un om care ziua suferă chinuri de negrăit, iar noaptea nu poate dormi; care simte în inimă un via îngrozitor, pe care voluptatea nu-l poate umple, şi în cap, clocotul tuturor facultăţilor sale; în

mijlocul plăcerilor, printre oaspeţii cei mai veseli, acel om simte cum singurătatea, cu aripile ei negre, se roteşte deasupra inimii lui; el nu speră nimic pe lume, nu se teme de nimic, dispreţuieşte viaţa dar n-are puterea s-o părăsească; acest om este ACELA CARE NU MAI CREDE ÎN DUMNEZEU!!

P. S. Păstrează aceste rânduri. Reciteşte-le când te vei simţi sfâşiat şi când vei striga zadarnic în întuneric.

J”.

„Ai lucrat ceva în timpul vacanţei?”, întreba Daniel în susul unei pagini.

Şi Jacques îi răspunsese:

„*Am terminat un poem în genul poemului meu* Harmodius şi Aristogiton şi care începe destul de simpatic:

Ave Caesar! Iată femeia gală cu ochi albaştri…

Pentru tine este dansul îndrăgit din patria ei pierdută!

Talia i se apleacă înfiorată…

Ca un lotus din apă sub zborul de nea al lebedelor.

Împărate… Săbiile-i grele sclipesc…

Priveşte! Este un dans din) ara sa!

etc… etc… şi care se termină aşa:

Dar de ce păleşti, Caesar? Vai! De trei ori vai!

Vârfurile săbiilor i-au atins gâtul!

Cupa îi cade din mâini… Ochii i s-au închis…

Iat-o prăbuşită în sânge.

E

ansul gal în serile scăldate de lună! i fata marelui foc ce tremură pe marginea lacului.

Iată încheiat dansul

Războinicei blonde de la ospă) ul lui Caesar!

Intitulez poemul Ofranda purpurie şi am găsit un dans minunat care i se potriveşte. Aş vrea să i-l dedic divinei Lo le Fuller, ca să-l danseze la Olympia. Crezi că l-

ar dansa?

De câteva zile mă hotărâsem totuşi în mod irevocabil să n-vin la versul regulat şi la rima marilor scriitori clasici. (De ulifel, cred că-i dispreţuisem numai pentru că arta lor e mai grea.) Acum lucrez ia o odă în strofe rimate, închinată martirului ikspre care-ţi vorbisem. Iată începutul:

Lui R.P. Perboyre, lazarist, martirizat în China, la 20 noiembrie 1839, canonizat în ianuarie 1889

Martiriul tău cel groaznic, o, mare preot sfânt.
Prin lumea-nspăimântată purtă al său ecou.
Ah! lasă-mă pe lira-mi ardoarea să ţi-o cânt.
Tu, al creştinătăţii erou!

De ieri însă, am ajuns la convingerea că adevărata mea vocaţie va fi să scriu nu poeme, ci nuvele, iar dacă am răbdare, lomane. Sunt preocupat de un subiect mare. Ascultă:

O tânără, fiica unui mare pictor, născută într-un colţ de atelier, artistă ea însăşi (adică puţin cam uşuratică în genul ei, dar căutând idealul nu în viaţa de familie, ci în exprimarea frumosului), este iubită de un tânăr sentimental, însă burghez, pe care frumuseţea ei l-a fascinat. Dar curând ei se urăsc cu patimă şi se despart, el pentru a duce o viaţă de familie castă, cu o mică provincială, iar ea, plângându-şi dragostea, se afundă în desfrâu (sau îşi consacră geniul lui Dumnezeu, nu ştiu încă). Iată ideea mea, ce părere ai, prietene?

Ah, vezi tu, să nu faci nimic care ţi se pare artificial, să-ţi urmezi îndemnurile proprii şi, dacă te simţi născut pentru creaţie, să fii convins că ai cea mai serioasă şi cea mai frumoasă menire pe lume, aceea de a îndeplini o mare datorie. Da. Să fii sincer! Să fii sincer în toate şi întotdeauna! Ah, cu câtă cruzime mă urmăreşte gândul acesta! De mii de ori am crezut că descopăr în mine prefăcătoria aceea a falşilor artişti, a falselor genii de care

vorbeşte Maupassant în *Pe apă* şi mi se umple inima de scârbă! Ah, scumpul meu, nu ştiu cum să-i mulţumesc lui Dumnezeu că mi te-a scos în cale: vom avea întotdeauna nevoie unul de altul ca să ne cunoaştem mai bine pe noi înşine şi să nu ne facem niciodată iluzii asupra adevăratului nostru talent!

Te ador şi-ţi strâng mâna cu patimă, ca azi-dimineaţă, ţi-aduci aminte? Şi din toată fiinţa mea, care se confundă cu a ta în întregime, cu voluptate.

Atenţie! Q.Q. a pus ochii pe noi! El nu poate concepe să fii stăpânit de gânduri nobile şi să le comunici prietenului tău, în timp ce dumnealui bolboroseşte întruna din Sallust!

J”.

Şi tot de la Jacques, această scrisoare, aşternută dintr-o trăsătură de condei şi aproape ilizibilă:

„Amicus amico /*

Inima mea este prea plină, se revarsă. îţi aştern pe hârtie atât cât pot din valurile acestea spumegânde:

Născut pentru a suferi, a iubi şi a spera, sper, iubesc şi sufăr! Povestea vieţii mele se poate scrie în două rânduri: ceea ce mă face să trăiesc este dragostea şi n-am decât o dragoste: TU!

Încă din cea mai fragedă copilărie simţeam nevoia să-mi revărs clocotele inimii în inima cuiva care să mă înţeleagă pe deplin. De-ai şti câte scrisori am adresat odinioară unui personaj imaginar, care îmi semăna întru totul, ca un frate. Vai, inima-mi vorbea sau, mai degrabă, scria propriei mele inimi, ca ameţită de beţie. Apoi, deodată, Dumnezeu a vrut ca acest ideal să se întruchipeze într-un om, şi acel om eşti tu, o, dragostea mea! Cum a început oare? fau mai ştiu; din verigă în verigă, ne pierdem în labirintul ideilor şi uităm începutul. Dar se poate oare visa ceva mai voluptuôs şi mai sublim decât această dragoste? Zadarnic caut comparaţii. Alături de marea

noastră taină, totul păleşte. Un soare minunat luminează şi încălzeşte viaţa mea şi a ta. Dar aşa ceva nu se poate spune prin scris f Ar fi ca şi cum ai face fotografii unei flori!

Să mă opresc însă!

Tu poate că ai nevoie de ajutor, de mângâiere, de speranţă, iar eu îţi trimit nu cuvinte de liniştire, ci jelania unei inimi egoiste, care nu trăieşte decât pentru ea uisăsi. Iartă-mă, dragostea mea! Nu pot să-ţi scriu altfel! Trec printr-o criză şi inima mi-e mai uscată efecât albia stâncoasă a unei râpe! A nu avea încredere în nimic, nici chiar în mine însumi, nu este oare boala cea mai crudă cu putinţă?

Dispreţuieşte-mă! Nu-mi mai scrie! Iubeşte pe altul! Eu nu mai sunt vrednic de dăruirea ta!

I Un prieten prietenului său.

O, ironie a unei soarte fatale, care mă împinge unde?

I Înde? Neant!!!

Scrie-mi! Dacă nu te-aş avea pe tine, m-aş sinucide!

Tibi eximo, carissime!

Abatele Binot adăugase la sfârşitul caietului un bilet care căzuse în mâna profesorului în ajunul fugii.

Scrisul era al lui Jacques – o mâzgăleală îngrozitoare, cu creionul.

„Ruşine oamenilor care învinovăţesc pe alţii în chip laş şi fără dovezi!

Ruşine şi nenorocire lor!

Toată uneltirea aceasta este pusă la cale dintr-o curiozitate mârşavă! Au vrut să se amestece în prietenia noastră şi procedeul lor este infam!

Să nu facem niciun compromis laş! Să înfruntăm furtuna! mai degrabă să murim!

Dragostea noastră e mai presus de orice calomnii şi ameninţări!

Să le-o dovedim!

Al tău, PE VIAŢĂ, J”.

VII

Sosiseră la Marsilia duminică seara, după miezul nopţii. Entuziasmul le scăzuse. Dormiseră ghemuiţi pe banca de lemn din vagonul prost luminat; intrarea în gară, zgomotele macazurilor îi deşteptaseră brusc; coborâseră pe peron, clipind din ochi, tăcuţi, neliniştiţi, descurajaţi.

Trebuia să se câilce undeva. În faţa gării, sub un glob alb purtând firma Hotel, patronul aştepta clienţi. Daniel, mai îndrăzneţ, ceru două paturi pentru o noapte. Ômul, bănuitor din principiu, le puse câteva întrebări. Dar ei se pregătiseră: în gară la Paris, tatăl lor îşi adusese aminte că uitase un pachet şi scăpase trenul; va sosi însă negreşit, mâine dimineaţă, cu primul tren. Patronul fluieră printre dinţi şi-i măsură cu o privire rea. În sfârşit, deschise un registru.

I Fără tine, preascumpul meu!

— Scrieţi-vă numele.

Se adresă lui Daniel, care i se păru cel mai mare – i-ai fi dat vreo şaisprezece ani – şi mai ales pentru că distincţia trăsăturilor şi a întregii lui înfăţişări impunea oarecare consideraţie. Intrând în hotel, Daniei se descoperise, dar nu din sfială, căci avea un fel de a-şi scoate pălăria şi de a-şi lăsa braţul să cadă în jos care părea că spune: „Să nu crezi că mă descopăr special pentru dumneata, ci fiindcă ţin la regulile de politeţe. Părul negru, pieptănat simetric, forma un unghi ascuţit în mijlocul frunţii foarte albe. Figura prelungă i se termina printr-o bărbie hotărâtă, voluntară şi liniştită, dar fără nimic brutal în ea. Înfruntă cu privirea, fără sfiiciune nici sfidare, căutătura iscoditoare a hotelierului şi scrise în registru fără să stea pe gânduri: Georges şi Maurice Legrand.

— Camera vă costă şapte franci. Aici se plăteşte totdeauna înainte. Trenul de noapte soseşte la cinci şi jumătate; am să vă bat în uşă.

Niciunul nu avu curajul să spună că erau morţi de foame.

Mobilierul camerei se compunea din două paturi, un scaun, o chiuvetă. După ce intrară, amândoi fură cuprinşi de aceeaşi tulburare la gândul că trebuie să se dezbrace unul în faţa celuilalt. Orice urmă de somn le pieri. Spre a întârzia cât mai mult momentul acesta penibil, se aşezară pe paturi, făcându-şi socotelile; adunate laolaltă, economiile lor atingeau suma de o sută douăzeci şi opt de franci, pe care îi împărţiră în mod egal. Golindu-şi buzunarele, Jacques scoase un mic pumnal corsican, o ocarină, o traducere ieftină din Dante, în sfârşit, o tabletă de ciocolată pe jumătate topită, pe care o împ arti cu Daniel. Apoi rămaseră aşa, nemaiştiind ce să facă. Danief, ca să omoare timpul, îşi desfăcu şireturile de la ghete; Jacques îl imită. O nelinişte ascunsă le mărea şi mai mult sfiala. În cele din urmă, Daniel luă o hotărâr e: suflă în lampă, zicând:

— Să stingem lumina… Noapte bună.

Şi se culcară repede, în tăcere.

Dimineaţa, înainte de ora cinci, li se bătu în uşă. Se îmbrăcară că nişte stafii, fără altă lumină decât revărsatul zorilor. De teama discuţiei cu patronul, refuzară cafeaua cu lapte pregătită de acesta şi se îndreptară spre bodega gării, zgribuliţi şi flămânzi.

Până la amiază, străbătuseră Marsilia în toate direcţiile.

Odată cu lumina zilei şi cu libertatea, îşi recăpătară şi îndrăzneala. Jacques îşi pregătise un carnet ca să-şi scrie impresiile; din când în cina se oprea cu un aer inspirat, notând i u creionul. Cumpărară pâine, mezeluri, coborâră în port şi se aşezară pe nişte rulouri de frânghii în faţa vapoarelor mari, nemişcate şi a corăbiilor care se clătinau pè apă.

Un marinar le făcu semn să se ridice, ca să-şi întindă

odgoanele.

— Unde merg vapoarele acestea? întrebă într-o doară Jacques.

— Depinde. Care?

— Ăsta mare.

— În Madagascar.

— Adevărat? O să-l vedem când pleacă?

— Nu. Ăsta nu pleacă decât joi. Dar dacă vrei să vezi o plecare, vino diseară la cinci; ăla de colo, La Fayette, pleacă spre Tunis.

Erau edificaţi.

— Tunis ăsta, observă Daniel, nu-i în Algeria…

— Dar tot în Africa e, spuse Jacques, rupând o bucăţică de pâine.

Rezemat de o grămadă de lăzi şi lăsându-se pe călcâie, cu părul roşcat, aspru şi des crescut ca iarba pe fruntea-i îngustă, cu capul osos cu urechile-i puţin clăpăuge, cu gâtul slab şi nasul mic, încă neformat, pe care şi-l încreţea fără încetare, Jacques semăna cu o veveriţă ronţ-ind ghindă.

Daniel se opri din mestecat.

— Ia spune… ce-ar fi să *le* scriem de aici, mai înainte de…

Privirea celuilalt îl întrerupse brusc.

— Eşti nebun? strigă Jacques cu gura plină. Vrei să ne înhaţe la debarcare?

Îşi fixă prietenul cu o expresie de mânie. Pe obrazul său neplăcut, şi mai urâţit de urmele de vărsat, ochii, de un albastru dur, mici, încercănaţi, voluntari, trădau o viaţă uluitoare, iar privirea lor era aşa de schimbătoare, încât rămânea aproape neînţeleasă, aci serioasă şi apoi zburdalnică, aci olândă, mângâietoare chiar, pentru ca deodată să devină răutăcioasă, aproape crudă; câteodată plină de lacrimi, de cele mai multe ori însă uscată, aprinsă, părând că nu e în stare de nicio duioşie.

Daniel dădu să-i răspundă, dar tăcu. Figura sa blândă aştepta supusă în faţa iritaţiei lui Jacques; începu să surâdă, ca şi cum ar fi vrut să se scuze. Avea un fel neobişnuit de a zâmbi; buzele-i, cu o uşoară umbră de puf, se ridicau brusc înspre stânga, descoperindu-i dinţii, şi acest semn de veselie dădea trăsăturilor lui grave o nere gul aritate încântătoare.

De ce oare acest băiat în toată firea nu se revolta împotriva autorităţii pe care o exercita asupra lui ştrengarul ăstti mic? Educaţia şi libertatea de care se bucura l-ar fi îndreptăţit să-şi manifeste maturitatea faţă de Jacques! Fără a mai spune că la liceu, unde se întâlneaù, Daniel era un elev bunj iar Jacques, un leneş. Mintea ageră a lui Daniel învingea cil uşurinţă eforturile care i se cereau. Jacques, dimpotrivă, sé mişca greu sau nu se mişca deloc. Din lipsă de inteligenţă % Nu. Din nenorocire însi, inteligenţa lui îl împingea în altï direcţie decât aceea a studiilor. Un demon lăuntric îi şoptea mere îi o sută de prostii pe care ar fi vrut să le facă; niciodată nu ştiuse să reziste ispitei; de altminteri, părea că nu-şi dă seama de nimic şi că se lasă în voia unui capriciu al demonului său. Lucrul cel mai ciudat era faptul că, deşi codaş în clasă, profesorii şi colegii îi arătau totuşi interes. Printre copiii aceia, a căror personalitate dormita sub povara obişnuinţei şi a disciplinei, lângă profesorii harnici, dar cam încuiaţi la minte, leneşul acesta cu o figură neplăcută, însă cu explozii de sinceritate şi voinţă, părând că trăieşte într-un univers fantastic, creat de el şi numai pentru el, gata să se arunce în aventurile cele mai absurde fără să se teamă de risc, monstrul acesta mic stârnea spaima, dar impunea şi un respect instinctiv. Daniel fusese cel dintâi care suferise atracţia acestei firi, mai primitivă decât a lui, dar atât de bogată, încât nu înceta să-l uimească şi să-l instruiască; de fapt, avea şi el ceva pasior.at în firea sa, fiind pătruns de aceeaşi înclinaţie

către libertate şi revoltă. În ceea ce îl privea pe Jacques, sémiintern într-o şcoală catolică, vlăstar al unei familii de bigoţi, el căuta să atragă atenţia acestui protestant, deoarece ghicea în el o lume opusă lumii sale şi, în primul rând, din dorinţa de a scăpa, o dată mai mult, de barierele care-l subjugau.

Dar, în câteva săptămâni, camaraderia lor se transformase, cu iuţeala pârjolului, într-o patimă tiranică, în care şi unul şi altul găsise un leac împotriva singurătăţii morale de care suferea fără să-şi dea seama. Era o iubire curată, o iubire mistică, în care tinereţea lor se unea în acelaşi avânt spre viitor, era o îmbinare a tuturor sentimentelor covârşitoare şi contradictorii care le răvăşeau sufletele de adolescenţi, de la pasiunea versurilor şi a alfabetelor cifrate, până la scrupulele cele mai tainice ale conştiinţei lor, până la acea ameţitoare beţie de a trăi, pe care fiecare zi ce trecea o stârnea în ei.

Surâsul tăcut al lui Daniel avu darul de a-l potoli pe Jacques, care începu să muşte iarăşi din bucata sa de pâine. Avea partea de jos a feţei destul de vulgară – falca familiei Thibault – şi iira cam prea spintecată de buzele crăpate, o gură urâtă, însă expresivă, autoritară, senzuală. Spuse ridicând capul:

— O să vezi, viaţa e uşoară în Tunis, eu ştiu! Toţi cei i me se duc acolo lucrează în orezării. Mesteci frunze de eetel, sunt delicioase… Eşti plătit regulat şi ţi se dă de mâncare pe llurate, mandarine, curmale şi apoi călătoreşti…

— O să le scriem de acolo, se hazardă Daniel.

— Poate, făcu Jacques, scuturându-şi fruntea pistruiată.

După ce ne vom face un rost şi după ce-şi vor da seama că ne putem lipsi de ei.

Tăcură. Daniel, care terminase de mâncat, privea uriaşele scoici negre din faţa lui, forfota hamalilor pe

lespezile însorite îi orizontul splendid ce se zărea printre împletiturile catargelor; lupta cu el însuşi şi căuta să admire priveliştea, ca să nu e mai gândească la mama lui.

Important e să se poată îmbarca, chiar în seara asta, pe I & Fayette.

Un chelner le arătă biroul Serviciului maritim, unde erau afişate tarifele. Daniel se aplecă spre ghişeu.

— Domnule, m-a trimis tata să iau două locuri de clasa a treia până la Tunis.

— Tatăl dumitale? întrebă bătrânul, fără a se întrerupe.

Nu i se vedea decât fruntea, deasupra unei mări de hârţoage. Continua să scrie. Inima copiilor bătea din ce în ce mai tare.

— Ei bine, spuse în cele din urmă bătrânul, fără să-şi ridice nasul din hârtii, du-te şi-i spune să vină el în persoană aici, cu actele, înţelegi?

Se simţeau cercetaţi de oamenii din birou. O zbughiră fără să mai spună nimfe. Jacques, mânios, îşi îndesă mâinile în fundul buzunarelor. Imaginaţia sa îi arăta fel de fel de mijloace de a ieşi din încurcătură: să se angajeze ca muşi, să se ascundă la coletărie, printre lăzile încărcate cu alimente şi bătute în cuie sau, mai degrabă, să închirieze o barcă şi să meargă în timpul zilei de-a lungul coastelor până la Gibraltar, până în Maroc, să se oprească seara prin porturi, să cânte din ocarină şi să facă cheta pe terasele ospătăriilor.

Daniel rămase pe gânduri: i se părea că aude din nou avertismentul acela tainic pe care îl auzise de mai multe ori la plecare, dar de dala asta nu izbuti să şi-l mai înăbuşe, nu se mai putea feri; o voce lăuntrică îl dezaproba, nemulţumită.

— Şi dacă am rămâne la Marsilia, unde ne-am ascunde bine? propuse el.

— În cel mult douăzile ne-ar da de urmă, răspunse

Jacques dând din umeri. Încă de pe acum ne caută peste tot, poţi fi sigur de asta.

Daniel o zărea parcă în depărtare pe mama lui îngrijorată, care n-o mai slăbea pe Jenny cu întrebările; apoi o vedea cum se duce la pedagog să-l întrebe ce se întâmplase cu fiul ei.

— Ascultă! făcu el.

Respiraţia i se îngreuie, zări o bancă şi se aşezară.

— E momentul să chibzuim. Şi cu un ton ceva mai curajos: La urma urmei, dacă îi vom lăsa să ne caute două sau trei zile, nu ne vom răzbuna oare destul pe ei?

— Nu, nu şi iar nu! urlă Jacques strângând din pumni. Ai şi uitat, aşa de repede, totul? Trupul nervos îi era atât de încordat, încât parcă nu mai stătea pe bancă, ci doar se rezema de ea, ca o bucată de lemn. Ochii îi scânteiau de ură împotriva şcolii, împotriva abatelui, a liceului, a pedagogului, a tatălui său, a întregii lumi, a nedreptăţii universale.

— Niciodată nu ne vor crede! strigă el. Vocea îi răguşise: Ne-au furat caietul cenuşiu! Ei nu înţeleg şi nu pot să înţeleagă! Dacă l-ai fi văzut pe abate cum mă silea să-i fac mărturisiri! Ah, mutra lui de iezuit! Fiindcă eşti protestant, te consideră capabil de orice!

De ruşine, îşi întoarse privirea într-o parte. Daniel îşi lăsă şi el ochii în pământ; o durere cumplită îl sfâşia la gândul că i-ar fi trecut mamei prin cap această îngrozitoare bănuială. Murmură:

— Crezi că au să-i povestească mamei?…

Dar Jacques nu-l mai asculta.

— Nu, nu şi iar nu! strigă el din nou. Ţi-aduci aminte ce-am hotărât? Nu s-a schimbat nimic! Am îndurat destule persecuţii! Adio! Când le vom fi arătat prin fapte cine suntem şi că nu mai avem nevoie de ei, atunci vei vedea cum au să ne respecte. N-avem decât o soluţie: să plecăm din ţară şi să ne câştigăm viaţa fără sprijinul lor, asta-i! Şi

pe urmă, da, pe urmă le putem serie unde ne aflăm, punându-le condiţii, declarându-le că vrem să rămânem prieteni şi să fim liberi, fiindcă asta e pentru noi o chestiune de viaţă şi de moarte! Tăcu, se stăpâni, apoi reîncepu, pe un ton mai potolit: Sau, de nu, ţi-am spus-o, mă omor!

Daniel îi aruncă o privire îngrozită. Pe chipul palid, presărat cu pete galbene, al celuilalt, se citea o mare hotărâre, fără niciun pic de fanfaronadă.

— Ţi-o jur, sunt cât se poate de hotărât să nu mai cad în ghearele lor! Am să le-o dovedesc fără şovăire. Sau fug sau…

oşti el arătând sub vestă mânerul pumnalului corsican, pe e: are îl luase duminică dimineaţă din camera fratelui său. Sau, dacă nu, asta, continuă, scoţând din buzunar un mic flacon înfăşurat în hârtie şi legat cu sfoară. Dacă nu vrei să te îmbarci cu mine, e simplu: îl dau pe gât şi… făcu gestul de a înghiţi conţinutul flaconului. Şi totul s-a terminat!

— Ce-i asta? îngăimă Daniel.

— Tinctură de iod, răspunse Jacques, fără să-şi coboare privirea.

Daniel îl rugă:

— Dă-o încoace, Thibault…

Cu toată spaima ce-l cuprinsese, se simţea copleşit de dragoste şi de admiraţie; era pătruns de extraordinara fascinaţie exercitată de Jacques asupra lui, astfel că gustul aventurii puse din nou stăpânire pe el. Dar Jacques ascunsese deja flaconul în buzunar.

— Să mergem, îl îndemnă el cu o privire întunecată. Când stai pe loc, ţi se încurcă gândurile în cap.

La ora patru se întoarseră pe chei. În jurul vasului La Fayette era o forfotă nemaipomenită. Un şir interminabil de hamali cărând în spate lăzi tropăiau pe pasarale, aidoma unor furnici care-şi târâie ouăle. Cei doi copii –

Jacques în faţă – se amestecară printre ei. Pe puntea proaspăt spălată, marinarii, manevrând un scripete deasupra unei trape deschise, aruncau bagajele în cală. Un om îndesat, cu nasul coroiat, cu o barbă în chip de potcoavă, cu părul negru, dar cu

P

Ielea obrajilor trandafirie şi netedă, comanda manevra, urta o bluză albastră, cu galoane galbene pe mânecă.

La un moment dat, Jacques dispăru.

— Iertaţi-mă, domnule, spuse Daniel scoţându-şi încet pălăria, nu cumva sunteţi căpitanul?

Celălalt pufni în râs.

— De ce?

— Sunt cu fratele meu, domnule. Am venit să vă rugăm… (Daniel simţi însă, înainte de a termina, că greşise adresa şi că erau pierduţi) …să plecăm cu dumneavoastră… în Tunis.

— Cum aşa? Singuri? întrebă omul, clipind din ochi.

Expresia ochilor săi injectaţi avea ceva hotărât, ce aducea puţin a nebunie şi spunea mai mult decât vorbele lui.

Daniel nu mâi putea da înapoi, trebuia să continue minciuna începută:

— Am venit la Marsilia să-l căutăm pe tata; dar i s-a oferit un post în Tunis, într-o orezărie, şi… ne-a scris să ne ducem după el. Avem cu ce să vă plătim călătoria, adăugă într-o doară, deşi îşi dădu imediat seama că şi această propunere era tot atât de nelalocul ei ca şi restul.

— Bine, dar aici la cine locuiţi voi?

— La… la nimeni… Venim chiar de la gară.

— Nu cunoaşteţi pe nimeni la Marsilia?

— Nu… nu…

— Şi vreţi să vă îmbarcaţi astă-seară?

Daniel era gata să spună că nu şi s-o ia din loc.

Murmură:

— Da, domnule.

— Ei bine, porumbeilor, rânji omul, aţi avut mare noroc că n-aţi dat peste bătrânul de colo, căruia nu-i place să glumească; el v-ar fi înşfăcat pe amândoi şi v-ar fi dus pachet la comisariat, ca să lămurească toată povestea acolo… Cu mincinoşi ca tine e singurul lucru ce trebuie făcut! strigă deodată, apucându-l pe Daniel de mânecă: Hei, Charlot, ţine-l bine pe ăla micu', eu…

Jacques, care văzuse gestul, făcu un salt disperat pe deasupra lăzilor şi, dintr-o smucitură a şoldului, scăpă din mâna lui Charlot. Ôin trei sărituri fu pe punte, alunecă printre hamali asemenea unei maimuţe, ţâşni pe chei şi o tuli spre stânga. Dar Daniel? Se întoarse să vadă. Daniel scăpase şi el. îl zări fugind printre furnicarul de oameni, rostogolindu-se pe scări, sărind pe chei şi luând-o la dreapta, în timp ce presu-I

usul căpitan se prăpăâea de râs uitându-se după ei. Atunci acques îşi reluă ruga; se vor întâlni mai târziu; deocamdată trebuia să se piardă în mulţime, să se îndepărteze cât mai mult cu putinţa de port!

După un sfert de oră se opri, abia mai suflând, singur, într-o stradă pustie de mahala. La început simţise o bucurie răutăcioasă la gândul că Daniel ar fi putut fi prins; aşa îi trebuia, oare nu din vina lui se prăbuşise tot planul lor? îl ura şi era gata să fugă singur undeva, la ţară, fără să se mai intereseze de el. îşi cumpără ţigări şi începu să fumeze. Totuşi, hoinărind fără ţintă, străbătând un cartier nou, ajunse iarăşi în faţa portului. La Fayette era tot acolo, nemişcat. Văzu de departe că cele trei etaje ale punţilor erau ocupate de oameni îngrămădiţi unul lângă altul; vaporul se pregătea de plecare. Scrâşni din dinţi, se răsuci pe călcâie şi porni în căutarea lui Daniel, ca să-şi „verse necazul.

Străbătu câteva străzi, ajunse în cartierul

Cannebière, se strecură o clipă prin mulţime, apoi se întoarse. O căldură înăbuşitoare, ce prevestea furtună, plutea deasupra oraşului.

Jacques era scăldat de sudoare. Cum să-l întâlnească pe Daniel în furnicarul acesta de oameni? Dorinţa de a-şi regăsi prietenul devenea tot mai copleşitoare, pe măsură ce-şi pierdea nădejdea de a-i mai da de urmă. Buzele, uscate din pricina tutunului şi a febrei, îi ardeau. Fără teama de a fi observat, fără să se îngrijoreze de bubuiturile îndepărtate ale tunetului, începu să alerge încoace şi încolo, până când simţi că-l dor ochii de atâta căutare. Priveliştea oraşului se schimbă brusc, lumina părea că ţâşneşte din pavaj şi faţadele caselor se profilau strălucitoare pe un cer violet; furtuna se apropia. Primele picături mari de ploaie înstelară trotuarul. Un tunet puternic, foarte apropiat, îl făcu să tresară. Mergea de-a lungul unor scări, pe sub un fronton cu coloane. În faţa lui se deschidea poarta unei biserici. Se adăposti înăuntru.

Paşii îi răsunau sub bolţi; o mireasmă cunoscuta îi atinse nările îndată se simţi uşurat, în siguranţă: nu se mai simţea singur, se simţea ocrotit, o prezenţă divină era în preajmă. Dar, în aceeaşi clipă, o altă groază îl năpădi: de la plecare nu se mai gândise deloc la Dumnezeu. îşi zise că e un mare păcătos, că prezenţa lui pângărea lăcaşul sfânt şi că Dumnezeu o să-l trăsnească din înaltul cerului. Ploaia şiroia pe acoperişuri, fulgere violete luminau vitraliile, tunetele izbucneau în rafale repetate şi, ca şi cum ar S căutat un vinovat, se rostogoleau în jurul copilului, în umbra bolţilor. Îngenuncheat pe un scăunaş de închinăciune, Jacques se făcu tot mai mic şi, înclinându-şi capul, îngână la repezeală câteva rugăciuni.

În sfârşit, bubuiturile se răriră, o lumină mai egală pătrundea prin geamurile de sticlă; furtuna se îndepărta, primejdia trecuse. Jacques avu atunci sentimentul că trişase şi că nu fusese prins. Se aşează pe un scaun, apăsat

de un sentiment de vinovăţie; dar trufia că scăpase de judecată, oricât de uşoară ar fi fost ea, stârnea în el un fel de plăcere răutăcioasă. Se lăsa seara. Ce mai aştepta acolo? Potolit, amorţit, privea spre luminiţa tremurătoare a altarului, cu impresia nelămurită de pustiu sufletesc şi de urât, ca şi cum nu s-ar fi aflat într-o biserică. Un paracliser veni să închidă uşile. Jacques fugi ca un tâlhar, fără să se închine, fără să îngenunche măcar o dată, deoarece ştia prea bine că nu pleacă de acolo cu iertarea dumnezeiască.

Un vânt proaspăt zvânta trotuarele. Trecătorii erau rari. Unde putea fi Daniel? Jacques se gândi că i s-o fi întâmplat ceva; ochii i se umplură de lacrimi ce-l făceau să vadă totul ca prin ceaţă şi pe care le înghiţea, grăbind pasul. Dacă pe neaşteptate l-ar fi văzut pe Daniel trecând strada şi venind spre el, s-ar fi lăsat copleşit de tandreţe.

Ceasul din clopotniţa de la Des Accoules bătu de opt ori. La ferestre se aprindeau luminile. îi era foame; cumpără pâine şi-şi continuă drumul, târându-şi disperarea după sine, fără a simţi nevoia să se mai uite la trecători.

După două ore, frânt de oboseală, zări o bancă sub nişte copaci, la capătul unei străzi singuratice. Se aşeză. Din platani cădeau picuri de apă.

O mână aspră îi scutura umărul. Adormise? în faţa lui era un sergent de stradă; crezu că leşină, picioarele îi tremurau.

— Şterge-o acasă, imediat!

Jacques plecă. Nu se mai gândea la Daniel, nu se mai gândea la nimic; îl dureau picioarele, se ferea de sergenţii de stradă. Se întoarse în port. Bătea miezul nopţii; luminile colorate se legănau, două câte două, pe apă. Clâeiul era pustiu. Era cât pe ce să se împiedice de picioarele unui cerşetor, care sforăia, ghemuit între două baloturi. îl cuprinse o ăorintă de neînvins, mai tare ca frica, să se întindă, indiferent unde, şi să doarmă. Mai făcu câţiva paşi, dădu la o parte colţul unei prelate, se strecură printre

lăzile ce miroseau a lemn ud şi căzu adormit.

În timpul acesta, Daniel rătăcea în căutarea lui Jacques. Dăduse târcoale gării, hotelului unde îşi petrecuseră noaptea, biroului de la Serviciul maritim, dar în zadar. Cobori din nou pe chei. Locul unde fusese vaporul La Fayette era gol; portul era gol, un port neînsufleţit: furtuna îi alungase pe toţi hoinarii acasă.

Cu capul plecat, se întoarse în oraş. Ploaia torenţială îi biciuia umerii. Cumpără ceva de-ale mâncării pentru el şi pentru Jacques şi intră în cafeneaua unde fuseseră de dimineaţă. Un potop se abătuse asupra cartierului; la toate ferestrele se ridicau storurile; chelnerii, cu şervetele pe cap, strângeau parasolarele largi ale teraselor. Tramvaiele înaintau fără zgomot, aruncând scântei spre cerul plumburiu din antenele lor, iar apa ţâşnea de fiecare parte a şinelor, ca nişte brazde trase de pluguri. Daniel îşi simţea picioarele ude şi tâmplele grele. Ce s-o fi întâmplat cu Jacques? Suferea aproape mai puţin la gândul că l-a pierdut, decât imaginându-şi spaima şi chinurile micului său prieten. Aştepta să-l văd a apărând de după colţul de lângă brutărie şi stătea la pândă; parcă îl vedea, ud leoarcă de sus până jos, târându-şi pantofii în bălţi, cu faţa palidă, cu ochii rătăcind în toate părţile, Iilini de disperare. De douăzeci de ori fu gata să-l strige, dar nu erau decât nişte copilandri necunoscuţi, care intrau în goană hi brutar şi ieşeau cu câte o pâine sub haină.

Trecură două ceasuri. Ploaia încetase; se lăsa noaptea. I >aniel nu îndrăznea să plece; avea impresia că Jacques va apărea de îndată ce el va părăsi locul acela. În cele din urmă, luă iarăşi drumul gării. Globul alb de deasupra porţii hotelului i ia aprins. Cartierul era prost luminat; se vor recunoaşte, n-are, dacă s-ar întâlni pe întuneric? O voce strigă: „Mamă!” Văzu un băiat de vârsta lui străbătând strada şi alergând după n doamnă, care-l îmbrăţişă. Amândoi trecură pe lângă el; ilnamna îşi

deschise umbrela, ca să se ferească de apa ce i. Ideea de pe acoperişuri; fiul o luă la braţ şi se pierdură în noapte, vorbind. Undeva şuieră o locomotivă. Daniel nu-şi mai putu stăpâni durerea.

Ah, ce prostie făcuse că-l ascultase pe Jacques! O ştia bine, îşi dăduse seama de la început, chiar din dimineaţa aceea în t are se întâlniseră în Grădina Luxembourg, unde puseseră la cale fuga lor nesăbuită. Nu, nicio clipă nu-şi putea alunga convingerea că, în loc să fugă, dacă s-ar fi dus să-i explice totul mamelo sale, ea, departe de a-l fi mustrat, l-ar fi apărat împotriva oricui, şi nenorocirea asta nu s-ar fi întâmplat. De ce cedase? Stătea în faţa lui însuşi ca în faţa unei enigme.

Se revăzu, duminică dimineaţa, în antreu. Auzindu-l intrând, Jenny alergase înaintea lui. tava de pe masă văzuse un plic galben, cu antetul liceului: eliminarea, desigur. îl ascunsese sub fata de masă. Tăcută, Jenny îl observa cu priviri pătrunzătoare; ghicise că se petrecea o dramă; îl urmărise în cameră, văzuse că-şi luase portofelul unde îşi ţinea economiile. Ea se aruncase asupra lui, cuprinzându-l cu amândouă braţele, strângându-l, sărutându-l: „Ce s-a întâmplat? Ce vrei să faci?” Atunci, el îi mărturisise că fuge, că era învinovăţit pe nedrept – o poveste de la liceu –, că profesorii se coalizează contra lui şi că trebuia să dispară pentru vreo câteva zile. Jenny îi strigase: „Singur?” „Nu, cu un prieten”. „Cu cine?” „Cu Thibault”. „Ia-mă şi pe mine!” El o trăsese pe genunchii săi, ca altă dată, şi îi răspunsese cu jumătate de glas: „Şi mama?” Jenny plângea. Daniel îi spusese: „Nu-ţi fie teamă şi nu crede nimic din tot ce vei auzi spunându-se despre mine. t’este câteva zile, voi scrie, mă voi întoarce. Dar jură-mi, jură-mi că nu vei spune niciodată, nici mamei, nici altcuiva, niciodată, niciodată că m-am întors acasă, că m-ai văzut şi că ştii de fuga mea”. Fetiţa făcuse un gest brusc cu capul. Daniel voise s-o îmbrăţişeze, dar Jenny fugise şi

se închisese în ct mera ei, scoţând un suspin înăbuşit, un strigăt de deznădej atât de dureros, încât îi stăruia şi acum în ureche.

Grăbi pasul.

Fiindcă mergea drept înainte, fără să se uite încotro 4 duce în curând se trezi departe de centrul oraşului „la margiiwi Marsiliei. Pavajul era noroios; felinarele, rare. În întuneric de o parte şi de alta, se deschideau găuri negre, intrări prl curţi, coridoare fetide. Droaie de plozi ţipau prin toate locuinţele. Un fonograf chelălăia într-un cabaret jalnic. Daniol se întoarse şi merse multă vreme în direcţie opusă. În sfârşit, zări lumina iinui cadran: gara era aproape. Cădea de oboseali Cadranul luminos arăta ora unu. Până la ziuă mai era. Încotro s-o apuce? Căută un colţ unde să se poată odihni. Un bec d gaz pâlpâia la intrarea unei curţi goale; traversă spaţiul luminai şi se ghemui în întuneric. La stânga lui se ridica zidul înalt al unei uzine; se sprijini cu spatele de el şi închise ochii.

O voce de femeie îl făcu să tresară din somn:

— Unde locuieşti? Cred că n-ai de gând să te culci aici?

Îl duse la lumină. Daniel nu ştia ce să spună.

— Mă prind că te-ai certat cu taică-tu şi nu mai ai curaj să te întorci acasă!

Vocea îi era blândă. Lui Daniel îi plăcu minciuna asta. Scoţându-şi pălăria, răspunse politicos:

— Da’, doamnă.

Femeia începu să râdă.

— Da, doamnă!… Şi totuşi trebuie să te întorci. Am trecut şi eu prin asta. De vreme ce tot acolo ai să ajungi peste o zi sau două, la ce bun să mai aştepţi? Cu cât aştepţi mai mult, cu atât e mai rău. Şi, fiindcă el nu spunea nimic, îl întrebă, coborând vocea, pe un ton familiar, interesat, complice: Ţi-e frică să nu te bată?

Daniel nu răspunse.

— Eşti formidabil! exclamă ea. I-aşa de încăpăţânat, încât ar fi în stare să-şi petreacă noaptea aici! Haide, vino la mine. Sunt singură şi am să-ţi pun o saltea pe jos. N-o să las un plod pe stradă!

Femeia nu părea să fie o hoaţă; îl cuprinse un sentiment de uşurare la gândul că nu mai era singur. Voi să spună: „Mulţumesc, doamnă”, dar tăcu şi o urma.

Peste câteva clipe, ea sună la *o* uşă scundă. Nu i se deschise imediat. Pe culoar mirosea a leşie. Daniel se împiedică pe scări.

— Dă-mi mâna şi lasă-mă pe mine înainte, zise ea.

Mâna femeii era înmănuşată şi caldă. Daniel se lăsă con-Jus. Era cald şi pe scară. Se fmcură că nu va mai dormi afară. Urcară două sau trei etaje, apoi ea scoase o cheie, descuie şi aprinse o lampă. Daniel zări o cameră în dezordine şi un pat Jesfăcut. Rămase în picioare, clipind din pricina luminii, st lrşit, aproape adormit. Fără să-şi scoată măcar pălăria, ea îi. is e de pe pat o saltea, pe care o târî în cealaltă cameră. Se inioarse şi începu să râdă:

— Cade de somn… Hai, descalţă-te cel puţin!

O ascultă; mâinile îi erau moleşite. Intenti a de a reveni a iloua zi dimineaţă, la ora cinci, la bodega gării, cu speranţa lă Jacques va face acelaşi lucru, i se învârtea prin cap ca o iilce fixă. Bolborosi:

— Va trebui să mă scoli mâine în zori…

— Da, da, îl aprobă ea râzând.

Simţi că îl ajută să-şi scoată cravata, să se dezbrace. Se prăbuşi pe saltea şi adormi tun.

Când deschise ochii, era ziuă. Daniel credea că se află la l’aris, în camera lui, dar razele soarelui care pătrundeau printre perdele îl treziră de-a binelea şi, când auzi o voce tânără cântând, îşi aminti totul.

Uşa de la camera vecină era deschisă; o fetiţă aplecată deasupra unui lighean se spăla pe faţă cu multă apă. Ea se întoarse, îl văzu ridicat într-un cot şi începu să

râdă:

— Aha, iată-te treaz, nu-i rău…

Să fie oare doamna din ajun? în cămaşă şi fustă scurtă, cu braţele şi pulpele goale, părea un copil, băniei nu observase că, sub pălărie, ea avea părul scurt, şuviţe negre de ştrengar, date pe spate cu peria.

Deodată, gândul la Jacques îl înspăimântă.

— Dumnezeule, strigă el, în zori voiam să fiu la bodegă!

Dar căldura de sub păturile cu care fusese învelit în timpul somnului îl toropea încă; şi, apoi, nu îndrăznea să se scoale atâta vreme cât uşa nu era închisă. În clipa aceea ea veni la dânsul, aducându-i o ceaşcă din care ieşeau aburi şi o felie de pâine cu unt.

— Uite, înfulecă asta şi şterge-o! N-am chef să mă cert cu tatăl tău din pricina ta!

Daniel se ruşină să fie văzut aşa, în cămaşă, cu gulerul desfăcut; se ruşina s-o vadă şi pe ea apropiindu-se cu gâtul şi umerii goi… Se aplecă spre el. Daniel luă ceaşca, lăsând pleoapele în jos, şi începu să mănânce, mai mult că să nu-şi piardă cumpătul. *Ea* intra şi ieşea dintr-o cameră într-alta, târşându-şi papucii şi fredonânil. daniel nu îndrăznea să-şi ridice ochii din ceaşcă; dar, de câte ori trecea pe lângă el, îi zărea, fără să vrea, la înălţimea sa, picioarele goale, subţiri, cu multe vine şi călcâiele roşii ce atingeau parchetul, deoarece nu încăpeau în papuci. Dumicaţii i se opreau în gât. Se simţea lipsit de curaj în pragul acestei zile pline de necunoscut. Se gândi că acasă, la gustarea de dimineaţă, locul lui de la masă era gol.

Deodată soarele umplii încăperea; fata deschisese obloanele şi vocea ei tânără izbucni în lumină ca trilul unei păsărele:

Ah, dacă amorul ar prinde rădăcină.

L-aş răsădi în grădiniţa mea.

Era prea de tot! Razele astea de soare, veselia asta

nepăsătoare, tocmai când el se lupta cu disperarea…

Îi dădură lacrimile.

— Hai, grăbeşte-te! strigă ea voioasă, luându-i ceaşca goală din mână.

Băgă de seamă că plângea.

— Eşti supărat? îl întrebă.

Avea vocea duioasă a unei surori mai mari. Daniel nu-şi putu stăpâni un oftat. Fata se aşează pe marginea saltelei, îşi petrecu braţul în jurul gâtului i său şi, ca o mamă care mângjie – ultim argument al tuturor femeilor –, îi luă capul şi i-l rezemă de pieptul ei. Daniel nu îndrăzni să mai facă nicio mişcare; de-a lungul obrazului, prin cămaşa ei, simţea mişcarea sacadată a pieptului ei cala. I se tăia respiraţia.

— Stricatule! exclamă ea, dându-se înapoi şi ascunzându-şi pieptul cu braţul gol. Numai ce vezi asta şi-ţi şi pierzi capul? Ia te uită ce vicios la vârsta lui! Câţi ani al?

Daniel minţi fără să vrea, aşa cum făcea mereu de două zile încoace:

— Şaisprezece ani, bolborosi el.

Ea repetă, surprinsă:

— Şaisprezece ani?

Îi luă mâna şi i-o cercetă, distrată; apoi, suflecându-i mâneca, îi descoperi antebraţul.

— Puştiul are o piele albă ca o fată, murmură ea surâzând.

Ridică braţul copilului şi i-l mângâie cu obrazul înclinat, fără să mai râdă. Răsuflă tot mai tare, până când dădu drumul antebraţului.

Şi, înainte ca Daniel să fi priceput ceva, îşi descheie fusta.

— Încălzeşte-mă, îi şopti, strecurându-se lângă el, sub pătură.

Jacques dormise prost sub lada udată de ploaie.

Înainte de ivirea zorilor ieşi din ascunzătoare şi porni la drum prin lumina care mijea.

„Cu siguranţă, îşi spunea că, dacă Daniel e liber, se va gândi să vină, ca şi ieri, la bodega gării”. El ajunse acolo înainte de ora cinci. Şi la şase nu se hotăra încă să plece.

Ce să facă? încotro s-o apuce? Dădu cu ochii de închisoare. Cu inima frântă, abia îndrăznea să-şi ridice privirea spre poarta ferecată:

ÎNCHISOARE

Poate că Daniel era... Făcu înconjurul zidului nesfârşit, se întoarse să privească pe deasupra ferestrelor zăbrelite, apoi, cuprins de spaimă, o rupse la fugă.

Toată dimineaţa colindă oraşul în lung şi-n lat. Soarele ardea; rufele multicolore, care se uscau pe la toate ferestrele, atârnau ca nişte steaguri deasupra străduţelor pline de lume; în pragul uşilor, ţaţele vorbeau şi râdeau pe un ton certăreţ. Uneori, priveliştea străzii, libertatea asta, aventura trezeau în el scurte clipe de beţie; dar numaidecât îşi aducea aminte de Daniel. Ţinea strâns în palmă, în buzunar flaconul cu iod: dacă nu-l găseşte pe Daniel până diseară, se va sinucide. Făcu acest jurământ aproape cu glas tare, ca să se simtă mai legat de el; dar, în fundul sufletului, se îndoia dacă are atâta curaj.

Abia pe la ora unsprezece, trecând pentru a suta oară prin faţa cafenelei de unde, în ajun, li se indicase biroul Serviciului maritim. Ah! îl zări. Era acolo!

Jacques se repezi spre el, sărind peste mesele şi scaunele din cale. Daniel, mai stăpânit, se ridică şi-i şopti:

— Sst!

Lumea se uita la ei; îşi întinseră mâna. Daniel plăti şi ieşiră cotind pe prima stradă care le apăru în cale. Atunci Jacques apucă braţul prietenului său, se agăţă de el, îl strânse cu putere şi, deodată, începu să plângă, cu fruntea pe umărul lui. Daniel nu plângea, el continua să meargă înainte, foarte palid, cu privirea fixă, pierdută în depărtare,

ţinând sub braţul lui mâna mică a lui Jacques, în timp ce buza, ridicată pieziş într-o parte, îi tremura.

Jacques îi spuse:

— Am dormit ca un hoţ, pe chei, sub o ladă! Dar tu?

Daniel se tulbură. îşi respecta prea mult prietenul şi] prietenia lor, totuşi, pentru prima dată, trebuia să-l ascundă ceva lui Jacques, şi încă ceva esenţial.

O taină atât de mare între ei îl sugruma. Era gata să se destăinuie, să-i spună totul; dar nu, nu era în stare s-o facă. Rămase tăcut, zăpăcit, fără să poată alunga obsesia celor, întâmplate peste noapte.

— Dar tu, tu unde ţi-ai petrecut noaptea? îl întrebă încă o dată Jacques.

Daniel făcu un gest vag.

— Pe o bancă, mai încolo… însă mai mult am hoinărit.

După ce mâncară, începură să discute. A mai rămâne la Marsilia era imprudent; vagabondările lor încoace şi încolo n-ar fi întârziat să devină suspecte.

— Atunci, ce-i de făcut? întrebă Daniel, care se gândea la întoarcere.

— Iată la ce m-am gândit, răspunse Jacques. Trebuie să ne ducem la Toulon; e Ta douăzeci sau treizeci de kilometri de aici, la stânga, pe coastă. Vom merge pe jos, ca nişte copii care se plimbă. Acolo sunt multe vapoare şi vom găsi mijlocul să ne îmbarcăm, în timp ce Jacques vorbea, Daniel nu se îndura să-şi ia ochii de la chipul atât de drag pe care-l regăsise, cu obrajii pătaţi de pistrui, cu urechile străvezii şi cu ochii albaştri, în care pluteau viziunile pe care le rostea cu buzele: Toulon, vapoarele, orizontul din largul mării. Oricât de mult ar fi dorit să împărtăşească frumoasa încăpăţânare a lui Jacques, bunul simţ îl făcea sceptic, deoarece ştia că nu se vor îmbarca; totuşi, nu era prea sigur; uneori ar fi vrut chiar să se înşele, iar fantezia să dezmintă bunul simţ comun.

Îşi cumpărară de-ale mâncării şi porniră la drum.

Două femei de stradă le zâmbiră galeş. Daniel se înroşi: pentru el, fustele lor nu mai ascundeau misterul trupurilor feminine. Jacques fluiera; el nu observase nimic. Daniel se simţea trist după experienţa de peste noapte, care îi răscolea sângele. Jacques nu-i mâi putea fi cu adevărat prieten, el nu era deat un copil.

După ce străbătură mahalalele, apucară, în sfârşit, pe drumul lor, care se întindea, ca o linie trandafirie, pastelată, de-a lungul ţărmului. O boare uşoară, plăcută îi izbea în faţă, lăsându-le un gust de sare în gură. Mergeau încet, călcând prin praful alb, cu umerii scăldaţi în soare. Apropierea mării le îmbăta sufletele. Se abătură din drum şi alergară spre apă, strigând: *Thalassa*! *Thalassa*! şi întinseră braţele ca pentru a le scufunda în apa albastră…) ar marea nu se lăsa atinsă. În momentul când ajunseră aproape, constatară că ţărmul nu cobora spre apă pe panta aceea de nisip fin pe care şi-o închipuiseră în dorinţa lor aprinsă, ci forma un fel de golf adânc şi larg, în care valurile se spărgeau la picioarele unor stânci abrupte. Sub ei, o îngrămădire de blocuri stâncoase înainta în larg ca un parapet, asemenea unui zăgaz clădit de ciclopi; valurile care se izbeau de acest pinten de granit se spărgeau neputincioase, alunednd pe lângă marginile lui tocite, spumegând. Se luară de mână şi, aplecaţi, se pierdură amândoi în contemplarea apei învolburate, care sclipea sub cer. În exaltarea lor tăcută se amesteca un fel de groază.

— Priveşte! exclamă Daniel.

La câteva sute de metri, o barcă albă, necrezut de luminoasă, înainta pe albastrul mării. Sub linia de plutire, era vopsită în verde, un verde-crud, ca al unei mlădiţe tinere; loviturile de vâsle o împingeau înainte, printr-un şir de salturi grăbite, care ridicau prora deasupra apei şi descopereau la fiecare mişcare strălucirea udă a carenei verzi făcând-o să scânteieze în soare.

— Ah, de-aş putea descrie toate astea! murmură Jacques pipăindu-şi carnetul în buzunar. Dar o să vezi! striga el înălţându-şi umerii. Africa e şi mai frumoasă! Haide!

9 >

Şi se avântă printre stânci, în direcţia drumului. Daniel alerga alături de el, simţindu-şi inima uşurată de orice povară, de orice părere de râu, lacomă de aventuri.

Ajunseră într-un loc unde drumul urca în pantă, apoi făcea un unghi drept, pentru a ajunge la un grup compact de case. În timp ce se îndreptau spre satul acela, un uruit infernal îi făcu să se oprească brusc: o învălmăşeală de roţi, de cai şi de butoaie, rostogolindu-se dintr-o parte într-a lta a şoselei, venea de-a dura spre ei cu o iuţeală ameţitoare, şi mai înainte ca băieţii să o fi putut rupe la fugă, enorma masă se izbi, la vreo cincizeci de metri, de un parapet care zbură în ţăndări. Panta fiind prea repede, o căruţă uriaşă, care cobora supraîncărcată, nu putuse fi înfrânată la timp, astfel că întreaga greutate o luă la vale peste cei patru cai care o trăgeau şi care, îmbrânciţi din urmă, se poticniseră şi se încurcaseră unii în alţii, pe avălindu-se claie peste grămală la cotitură şi târând după ei muntele de butoaie, din care vinul ţâşnea în toate părţile. Oamenii, înspăimântaţi, gesticulând, ţipând, alergau după această grămadă de boturi însângerate, de coame şi de copite ce se zvârcoleau în praf. Deodată, la nechezatul cailor, la clinchetul zurgălăilor, la zornăitul lanţurilor, la strigătele surugiilor, se adăugă un muget răguşit, care domină totul: era horcăitul calului înaintaş, un cal sâir. l pe care ceilalţi îl călcau în picioare şi care, cu copitele prinse sub el, se înăbuşea, sugrumat de ham. Un om, cu un topor în mână, se aruncă în învălmăşeală. El se poticni, căzu, se ridică, trăgând calul cel sur de-o ureche şi străduindu-se să taie cu toporul ştreangul de la gâtul lui. Dar ştreangul era de lanţ, oţelul toporului se rupea în el;

atunci omul, ridicându-se cât o înfăţişare de nebun, zvârli toporul în zid, în timp ce mugetul calului devenea un horcăit strident, tot mai greoi, până când un val de sânge îi ţâşni pe nări.

În clipa aceea Jacques simţi că totul se clatină în jurul lui şi încercă să se agaţe de mâneca lui Daniel, dar degetele îi erau ţepene, picioarele, moleşite şi se prăbuşi la pământ. Oamenii se strânseră în jurul lui. i? u dus într-o grădiniţă, aşezat lângă o pompă, în mijlocul florilor, şi i se stropiră tâmplele cu apă rece. Daniel era tot aşa de palid ca şi Jacques.

Când o porniră iar la drum, tot satul se ocupa de butoaie. Caii fuseseră descurcaţi. Din patru, trei erau răniţi, dintre care doi, cu copitele dinainte zdrobite, stăteau prăbuşiţi pe genunchi. Al patrulea murise; acesta zăcea în şanţul prin care curgea vinul, cu coama sură lipită de pământ, cu limba scoasă din gură, cu ochii sticloşi închişi doar pe jumătate, cu picioarele îndoite sub el, ca şi cum ar fi căutat să moară în aşa fel încât să poată fi mai uşor de jupuit. Grămada aceasta de carne neînsufleţită, acoperită de o piele catifelată năclăită de nisip, de sânge şi de vin, contrasta cu gâfâitul celorlalţi trei cai, care tremurau alături, părăsiţi în mijlocul drumului!

Băieţii văzură unul din surugii apropiindu-se de cadavru. Chipul lui ars de soare, cu părul lipit de sudoare, cu o expresie de mânie înnobilată de un fel de gravitate, arăta câtă durere produsese această catastrofă bietului căruţaş. Jacques nu-şi mai putea dezlipi ochii de la el. îl văzu cum îşi vâra în colţul buzelor un muc de ţigară pe care-l ţinea în mână, apoi cum se apleacă deasupra calului sur, cum îi scoate limba umflată ce începuse să se înnegrească de muşte, cum îi bagă degetul arătător în gura deschisă, cercetându-i dinţii îngălbeniţi, în sfârşit, cum rămase câteva clipe pe vine, pipăind gingia învineţită; pe urmă se ridică, se uită să vadă vreun prieten, dar nu

întâlni decât privirea băieţilor; în cele din urmă, fără să-şi şteargă degetele murdărite *de* spuma în care înotau muştele, îşi reluă dintre buze restul de ţigară.

el dând din umeri. îi vorbea

— N-are nici şapte ani ! spuse Jacques. Era cel mai frumos

lui dintre toţi patru şi cel mai bun la tras! Mi-aş da două degete, uite, pe astea amândouă, dacă l-aş putea învia. Şi, întorcându-şi capul, surâse cu amărăciune, apoi scuipă.

Daniel şi Jacques porniră mai departe, fără niciun chef, îi işti.

— Ai văzut vreodată un mort, un mort adevărat? întrebă Jacques.

— Nu.

— Ah, dragul meu, e ceva de necrezut! Uite, eu n-am să uit niciodată. Era într-o duminică, am fugit de la biserică şi m-am dus acolo…

— Unde?

— La morgă.

— Tu? Singur?

— Fireşte! Ah, n-ai idee ce palid e un mort! E ca de ceară, i-a o cocă de aluat. Erau doi. Unul avea chipul ciopârţit. Dar celălalt părea încă viu, aproape că nu-i fuseseră închise pleoapele. Părea viu, şi totuşi era mort, fără nicio îndoială, se vedea de la prima aruncătură de ochi, nu ştiu de ce… Şi calul, ai văzut, arăta la fel… A, când vom fi liberi, va trebui să le duc într-o duminică la morgă!

Daniel nu-l mai asculta. Treceau chiar pe sub balconul unei vile, unde o mână de copil descifra nişte game. Jenny… Vedea în faţa lui chipul ei delicat, privirea ei sfredelitoare atunci când fi strigase: „Ce ai de gând să faci?” şi când lacrimile îi podidiseră ochii aceia mari, deschişi.

— Nu-ţi pare rău că n-ai o soră? întrebă Daniel după câteva clipe.

— O, desigur! mai ales o soră mai mare. Pentru că, de fapt, aş putea spune că am o surioară.

Daniel îl privi surprins; Jacques îi dădu lămuriri:

— Guvernanta noastră creşte la noi o nepoţică a ei, o orfană… Are zece ani… O cheamă Gisèle, dar noi îi spunem Gise… Pentru mine e ca şi o surioară. Ochii i se umeziră deodată. Continuă, fără nicio legătură între idei: Tu eşti crescut altfel. Mai întâi, eşti extern, trăieşti ca şi Antoine, eşti aproape liber. E-adevărat, tu eşti cuminte, observă el cu tristeţe!

— Şi tu, nu? întrebă Daniel cu un aer grav.

— Eu, răspunse Jacques încruntând sprâncenele, ştiu bine că sunt un nesuferit. Nu se poate să fiu considera t altfel. Ştii, m-apucă uneori nişte furii, că nu mai recunosc pe nimeni, sparg, distrug orice îmi cade în mână, spun tot felul de f rozăvii, aş fi în stare să sar pe fereastră sau să omor pe cineva, ţi spun asta pentru ca să ştii totul, adăugă el, şi se vedea că încearcă o bucurie rea acuzându-se. Nu ştiu dacă e din vina mea sau e altceva. Mi se pare că, dacă aş trăi alături de tine, n-aş fi aşa. Dar… poate că mă înşel… De-ai şti cum mă privesc toţi ai mei când mă întorc seara acasă! urmă el după o pauză, cu ochii aţintiţi în zare. Tata nu m-a luat niciodată în serios. Popii de la şcoală îi spun că sunt un monstru, din: linguşire, ca să dea impresia că au multă bătaie de cap cu fiul! domnului Thibault, care se bucură de multă trecere la arhiepiscopie, înţelegi? Tata e bun, crede-mă, făcu Jacques cu o însufleţire neaşteptată, foarte bun chiar, te asigur! Dar nu ştiu cum să spun… îmi scoate mereu ochii cu operele lui de binefacere, cu comisiile, cu discursurile sale, toate în legătură cu religia! Şi guvernanta, la fel: după ea, ori de câte ori mi se întâmplă ceva rău, înseamnă că mă pedepseşte Dumnezeu. Înţelegi? După cină, tata se închide în biroul lui, iar guvernanta mă pune să repet lecţiile, pe care nu le ştiu niciodată, în camera Gisèlei, în timp ce adoarme fetiţa, fau

vrea să mă lase singur nici măcar în camera mea. Mă crezi că mi-au deşurubat şi comutatorul? Ca să nu mă ating de lumina electrică!

— Dar fratele tău? întrebă Daniel.

— A, Antoine, da, e un băiat de treabă, dar nu e niciodată acasă, înţelegi? Şi apoi, deşi nu mi-a spus-o, presupun că nici el nu prea iubeşte casa noastră… Era mare când a murit mama, pentru că are exact nouă ani mai mult ca mine, aşa că guvernanta n-a putut să-l stăpânească. În timp ce pe mine ea m-a crescut, înţelegi?

Daniel tăcea.

— Cu tine nu-i acelaşi lucru, continuă Jacques. Tu eşti privit altfel, tu ai fost crescut altfel. Tot aşa se întâmplă şi cu cărţile; pe tine te lasă să citeşti ce vrei; acasă la tine, biblio teca e deschisă. Mie nu mi se dau decât terfeloage groase, legate în roşu şi auriu, cu poze, gen Jules Verne, nişte prostii! Ai mei nici nu ştiu măcar că eu scriu versuri. Dacă ar şti, s-ar isca din asta o poveste întreagă, niciunul nu m-ar înţelege. Ar fi în stare să mă bage la carceră, ca să mă supravegheze mai de-aproape…

Urmă o tăcere destul de lungă. Drumul, îndepărtându-se de mare, suia acum către o pădurice de stejari.

Deodată Daniel se apropie de Jacques şi îi atinse braţul.

— Ascultă, îi zise cu o voce schimbată, care căpătă o nuanţă joasă, solemnă. Mă gândesc la viitor. Cine ştie, poate că o să fim despărţiţi unul de altul. Ei bine, e ceva ce doream să-ţi cer de mult, că zălog, ca o pecete veşnică a prieteniei noastre. Făgăduieşte-mi că-mi vei dedica primul tău volum de versuri… O, fără să-mi spui numele, simplu: „Prietenului meu”. Vrei?

— Ţi-o jur! acceptă Jacques, ridicându-şi fruntea. Şi se simţi parcă mai mare.

Ajunşi în pădure, făcură un popas sub nişte copaci.

I) ea supră Marsiliei, apunea soarele.

Jacques, care-şi simţea gleznele umflate, îşi scoase ghetele şi se întinse pe iarbă. Daniel se uita la el, fără să se gândească fă ceva; apoi, deodată îşi întoarse privirile de la picioruşele acelea goale, cu călcâiele înroşite.

— Uite un far! îi arătă Jacques, întinzând braţul.

Daniel tresări. Undeva, departe, pe o coastă, o lumină intermitentă străpungea adâncul de pucioasă al cerului. Nu răspunse.

Când porniră din nou la drum, văzduhul se răcorise. Plănuiseră să doarmă sub cerul liber, într-un tufiş. Dar noaptea se anunţa friguroasă.

Merseră vreo jumătate de oră fără să schimbe nicio vorbă, până când ajunseră în faţa unui han văruit proaspăt, a cărui terasă, înconjurată de verdeaţă, dădea spre mare. Sala luminată părea goală. Se sfătuiră ce să facă. Văzându-i că şovăie lângă prag, o femeie le deschise uşa şi ridică spre ei îampa de sticlă, al cărei fitil strălucea ca un topaz. Femeia era scundă, în vârstă, şi doi cercei lungi de aur îi spânzurau de urechi, ajungând până la gâtul ca de broască ţestoasă.

— Doamnă, spuse Daniel, aveţi o cameră cu două paturi pentru noaptea asta? Şi, fără a-i da răgazul să întrebe ceva: Suntem doi fraţi şi ne ducem să-l căutăm pe tata la Toulon, dar am plecat prea târziu de la Marsilia şi ne-a apucat noaptea pe drum, înainte de a ajunge la Toulon, unde trebuia să dormim astă-seară…

— Ha, cred şi eu! zise femeia râzând. Avea o privire ageră, voioasă şi, în timp ce vorbea, dădea mereu din mâini: Auzi colo, pe jos până la Toulon?! îmi îndrugaţi poveşti! Dar, la urma urmei, ce mă priveşte? O cameră ziceţi? Vă costă doi franci şi îmi plătiţi acuma. Şi, în timp ce Daniel îşi scotea portofelul, îi întrebă: Supa fierbe; să vă aduc două farfurii?

Băieţii acceptară.

Odăiţa era la mansardă, cu scânduri pe jos şi nu avea decât un pat, cu cearşafuri folosite. Ca şi cum ar fi fost înţeleşi, se descălţară repede, fără nicio explicaţie, şi se strecurară sub pătură, îmbrăcaţi, spate în spate. Nu puteau să doarmă. Luna bătea drept în geam. În podul se alături, şobolanii alergau în toate părţile, cu un fâşâit surd. Jacques zări un păianjen dezgustător ùrcându-se pe zidul albidos şi apoi dispărând în umbră; se jură să stea treaz toată noaptea. Daniel retrăia în gând păcatul trupesc pe care-l săvârşise; imaginaţia începea să-i îmbogăţească amintirile; nu îndrăznea să se mai mişte, era transpirat leoarcă, gâfâia de curiozitate, de dezgust, de plăcere.

A doua zi dimineaţa – Jacques dormea încă –, Daniel se pregătea să se scoale pentru a scăpa de viziunile lui, când auzi zarvă în han. Fusese atât de chinuit în cursul nopţii de obsesia aventurii sale, încât primul gând fu că veniseră să-l dea în judecată pentru desfrâu. Într-adevăr, uşa, care n-avea zăvor, se deschise deodată şi apăru un jandarm, adus de stăpâna hanului. Când păşi înăuntru, jandarmul se izbi cu fruntea de prag şi-şi scoase chipiul.

— M-am pomenit cu ei la han aseară, plini de praf, îi explică bătrâna, râzând întruna şi scuturându-şi cerceii din urechi. Uită-te, te rog, la încălţările lor! Mi-au îndrugat nişte poveşti în stare să adoarmă copiii, cum că intenţionau să se ducă pe jos la Toulon. Iar ăsta mai mare – făcu ea arătând spre Daniel cu un braţ pe care zornăiau nişte brăţări – mi-a dat un bilet de o sută de franci, ca să plătească patru franci şi jumătate pentru cameră şi cină.

Jandarmul îşi ştergea chipiul cu un aer dezamăgit.

— Hai, sculaţi-vă, mormăi el, şi daţi-mi numele, prenumele vostru şi spuneţi-mi cine mai face parte din bandă!

Daniel şovăia. Dar Jacques sări numaidecât din pat; zburlit ca un cocoş gata de luptă, părea hotărât să-l trântească la pământ pe lunganul ăsta de jandarm şi-i

strigă în faţă:

— Maurice Legrand! Iar el e Georges, fratele meu. Tatăl nostru e la Toulon. N-o să ne opreşti de a ne duce să-l vedem. Lasă-ne în pace!

Câteva ore mai târziu, îşi făceau intrarea în Marsilia, într-o căruţă ce mergea la trap, între doi jandarmi şi un pungaş, căruia i se puseseră cătuşele. Poarta grea a închisorii se deschise, apoi se închise încet în urma lor.

— Intraţi aici, le spuse un jandarm deschizând uşa unei celule. Şi goliţi-vă buzunarele, daţi încoa tot ce aveţi în ele. Până o să vi se aducă de mâncare, nu vă mai tulbură nimeni, ticluiţi-vă în voie minciunile pe care o să le îndrugaţi!

Dar, înainte de a li se da de mâncare, un paznic veni de-i luă şi-i duse în biroul locotenentului.

— Nu mai negaţi degeaba, sunteţi prinşi. Sunteţi căutaţi de duminică. Aţi fugit de la Paris; dumneata, cel mare, te numeşti Fontanin, iar dumneata, Thibault. Copii de familie hună, să bateţi drumurile aşa, ca nişte haimanale!

Daniel luase o atitudine tristă; totuşi, simţea o mare uşurare adâncă. În sfârşit, se isprăvise! Mama lui îl ştia în viaţă, îl aştepta. îi va cere iertare şi iertarea ei va şterge totul, totul, chiar şi lucrul acela la care acum se gândea cu groază şi pe care nu-l’va putea mărturisi niciodată, nimănui.

Jacques strângea din dinţi, părându-i rău după flaconul cu iod şi după pumnal, şi-şi încleşta cu disperare pumnii în buzunarele goale. Douăzeci de planuri de răzbunare şi de evadare i se învălmăşeau în cap, în timp ce ofiţerul îi muş truluia:

— Sărmanii voştri părinţi sunt deznădăjduiţi.

Jacques îi aruncă o privire mânioasă, apoi deodată fata i se crispă şi izbucni în lacrimi. îl zărea parcă pe tatăl lui, o zărea pe domnişoara şi pe mica Gise… Un sentiment

de dragoste şi de remuşcare îi copleşi inima…

— Acuma, duceţi-vă la culcare, îi îndemnă locotenentul. Mâine vom face ce trebuie. Deocamdată aştept dispoziţii.

VIII

De două zile Jenny somnolează, e foarte slăbită, dar nu mai are temperatură. Doamna de Fontanin, în spatele oblonului, pândeşte fiecare zgomot de pe stradă. Antoine a plecat la Marsilia, să-i caute pe cei doi fugari, urmând să-i aducă astă-seară; a bătut ceasul 9, ar fi trebuit să sosească.

Deodată tresare; parcă s-a oprit o trăsură în faţa casei.

Doamna de Fontanin aleargă în capul scării şi se sprijini cu mâinile de balustradă. Căţeluşa s-a repezit lătră nd, recunoscându-şi micul stăpân. Doamna de Fontanin se apleacă şi, într-adevăr, îl zăreşte urcând. Iată-i pălăria, cu borurile care-i ascund faţa, iată mişcarea umerilor în hainele-i cunoscute. Merge înainte, urmat de Antoine, care-şi ţine fratele de mână.

Daniel îşi ridică privirea şi o vede şi el; lampa de pe scară, aflată deasupra ei, îi face părul mai alb şi-i cufundă faţa în întuneric. I-a recunoscut însă toate trăsăturile. îşi lasă iar capul în jos şi continuă să urce, ghicind că şi ea coboară spre el; dar simte că i se taie picioarele şi, în timp ce-şi scoate pălăria, neîndrăznind să-şi ridice ochii, cu răsuflarea pierdută, se pomeneşte deodată lipit de ea, cu fruntea la pieptul ei. Inima îi este însă îndurerată, nu simte aproape nicio bucurie; a aşteptat atât de mult clipa asta şi acum este insensibil la ce se petrece, iar când se desprinde din braţele mamei, pe fata lui plină de umilinţă nu se prelinge nicio lacrimă. În sciiimb, Jacques, sprijinindu-se de zid, izbucneşte în hohote de plâns.

Doamna de Fontanin ţine obrazul fiului ei în palme şi-l apropie de buze. Nu rosteşte nicio mustrare; îl sărută

prelung. Dar, din pricina chinului îndurat în săptămâna asta îngrozitoare, glasul îi tremură când îl întreabă pe Antoine:

— Cel puţin, au mâncat ceva bieţii copii?

Daniel se interesează:

— Ce face Jenny?

— A scăpat. E în patul ei, du-te s-o vezi, te aşteaptă… Şi, fiindcă Daniel se desprinde din braţele ei şi se repede în cameră, doamna de Fontanin adaugă: încet, dragul mamei, bagă de seamă, a fost foarte bolnavă, ştii…

Printre lacrimile ce i se usucă repede, Jacques nu se poate opri să nu arunce o privire plină de curiozitate în jurul lui: aşadar, iată casa lui Daniel, iată scara pe care o urcă zilnic când se întoarce de la liceu şi vestibulul prin care trece; şi iat-o şi pe aceea căreia el îi spune *mama mea* cu o blândeţe neobişnuită, în voce!

— Dar tu, Jacques, îl întrebă ea, nu vrei să mă săruţi?

— Haide, răspunde! îl îndemnă Antoine surâzând.

Îl împinge înainte. Ea îşi desface braţele; Jacques se aruncă la pieptul ei şi-şi aşazef fruntea acolo unde Daniel şi-o rezemase de atâtea ori pè-a lui. Doamna de Fontanin, înduioşată, îi mângâie uşor cu degetele căpşorul roşcat şi-şi întoarce faţa, care ar vrea să zâmbească, spre fratele mai mare; apoi, cum Antoine, rămas pe prag, pare grăbit să plece, îi întinde amândouă mâinile deodată, cu un gest stăpânit şi recunoscător.

— Duceţi-vă, copii, tatăl vostru vă aşteaptă şi el!

Uşa de la camera fetiţei era deschisă.

Daniel, într-un genunchi, cu capul pe aşternut, îşi lipise buzele de mâinile surorii sale, pe care le strângea într-ale lui. Jenny plânsese; braţele întinse îi scoteau bustul afară din perne cu un efort ce i se citea pe trăsăturile fetei, care era atât de slăbită, încât nu mai oferea altă expresie decât aceea a ochilor; o privire încă de bolnavă, dar ca întotdeauna puţin aspră şi voluntară, o privire aproape de

femeie, enigmatică, re părea că-şi pierduse pentru multă vreme vioiciunea şi seninătatea.

Doamna de Fontanin se apropie; era gata să se aplece şi să-şi cuprindă amândoi copiii în braţe, dar nu trebuia s-o obosească pe Jenny, astfel că îl sili pe Daniel să se ridice, însqţindu-l până în camera sa.

Încăperea era luminată şi veselă. Doamna de Fontanin pregătise, în faţa căminului, masa de ceai; câteva bucăţi de pâine prăjită, unt, miere şi, sub un şervet, ca să stea calde, castane coapte, aşa cum ai plăceau lui Daniel. Ceainicul sfârâia, în cameră era călduţ şi atmosfera îmbietoare. Daniel crezu că-i vine rău. Cu un g est al mâinii, refuză farfuria pe care i-o întindea mama lui, ceea ce o întristă foarte mult pe doamna de Fontanin.

— Ce-i cu tine, băiatul meu? Se poate să nu bei cu mine o ceaşcă de ceai în seara asta?

Daniel o privi stăruitor. Parcă se schimbase ceva la ea. Totuşi, îşi bea ca întotdeauna ceaşca de ceai fierbinte, cu mici înghiţituri, iar chipul, în penumbră, surâzător prin aburii ceaiului, deşi ceva mai obosit, era, fără îndoială, chipul ei de totdeauna. Ali, surâsul acesta al ei, privirea ei adâncă... Daniel nu putu să suporte atâta blândeţe. îşi lăsă capul în jos, apucă o tartină şi, căutând să pară liniştit, se prefăcu că muşcă din ea. Doamna de Fontanin surâse şi mai mult. Era fericită, dar nu spunea nimic; îşi revărsă excesul de dragoste mângâind căţeluşa, ghemuită lângă ea.

Băiatul puse bucata de pâine la loc şi, fără a-şi ridica ochii, întreba pălind:

— Ce ţi-au spus la liceu?

— Le-am declarat că nimic nu-i adevărat.

Fruntea lui Daniel se însenină; îşi ridică faţa şi întâlni privirea mamei sale, o privire plină de încredere, fireşte, dar în care stăruia totuşi o întrebare, care dorea o confirmare; Daniel răspunse acestei întrebări mute printr-o

privire cât putu de sinceră şi atunci ea se apropie veselă, spunându-i încet:

— De ce, de ce n-ai venit să-mi povesteşti totul, dragul mamei, în loc să…

Dar tresări deodată şi se întrerupse, căci auzi un zăngănit de chei în anticameră, kămase nemişcată, cu faţa spre uşa întredeschisă. Căţeluşa, dând din coadă, se repezi înaintea vizitatorului cunoscut, fără să latre.

Venise Jérôme.

Surâdea.

Era fără pardesiu şi fără pălărie; avea un aer atât de firesc, încât ai fi jurat că locuia acolo şi că nu făcea decât să iasă din camera lui. Aruncă mai întâi o privire spre Daniel, apoi se îndreptă spre soţia lui şi-i sărută mâna, pe care ea îl lăsase să i-o ia. Răpândea în jurul lui un parfum de verbină şi lămâiţă.

— Draga mea, iată-mă! Ce s-a întâmplat? Sunt dezolat, crede-mă…

Daniel se lipi de el vesel. Se obişnuise să-şi iubească tatăl, deşi în prima copilărie manifestase pentru mama sa o iubire exclusivă, aproape geloasă; chiar şi acum admitea, cu un fel de satisfacţie inconştientă, ca tatăl lui să lipsească mereu din mijlocul lor.

— Vasăzică eşti aici! Çe-i cu toată povestea ce mi s-a îndrugat? întrebî Jérôme. îşi ţinea fiul de bărbie şi-l privea încruntând sprâncenele; îl sărută.

Doamna Fontanin rămase în picioare. „Când s-o întoarce, îşi spusese ea, am să-l gonesc”. Nici supărarea, nici hotărârea n a-i slăbiseră, dar el apăruse pe neaşteptate şi i se impusese cu o familiaritate care o dezarma. Nu-şi putea desprinde ochii de la el şi nu-şi putea mărturisi cât era de tulburată de prezenţa lui, cât era de sensibilă încă la farmecul alintător al privirii, al surâsului, al gesturilor lui: era bărbatul pe care şi-l visase… Se gândi la bani şi se agăţă de acest gând, spre a-şi justifica o

atitudine atât de pasivă: chiar în dimineaţa aceea intrase în ultimele economii. Nu mai putea aştepta. Jérôme ştia asta şi venise, fără îndoială, să-i aducă banii necesari pentru o lună.

Neştiind ce să răspundă, Daniel se întoarse către mama lui, şi pe delicatul chip matern surprinse... n-ar fi putut să spună ce anume, dar ceva atât de deosebit, atât de intim, încât îşi coborî privirea cu un sentiment de pudoare. La Marsilia îşi pierduse până şi nevinovăţia privirii.

— Trebuie mustrat, dragă? întrebă Jérôme, cu un zâmbet care-i descoperea strălucirea dinţilor.

Ea nu-i răspunse imediat. Dar peste o clipă îi aruncă, pe un ton din care răzbătea dorinţa de răzbunare:

— Jenny era să moară.

Jérôme îi dădu drumul lui Daniel şi făcu un pas spre ea cu o înfăţişare atât de îngrijorată, încât doamna se Fontanin ar fi cons imtit să-i ierte totul numai să poată şterge răul pe care dorise să i-l facă la început.

— A scăpat, strigă ea, nu te îngrijora!

Şi se sili să zâmbească, pentru a-l linişti cât mai repede. De fapt, zâmbetul ei era o capitulare momentană. îşi dădea scama de asta. Totul conspira împotriva demnităţii sale.

— Du-te s-o vezi, adăugă, observând că lui Jérôme îi tremurau mâinile. Dar să n-o trezeşti.

Se scurseră câteva minute. Doamna de Fontanin se aşezase pe un fotoliu. Jérôme se întoarse în vârful picioarelor şi închise cu grijă uşa. Chipul lui strălucea de iubire, neliniştea i se risipise; râdea şi clipea.

— Dacă ai vèdea-o cum doarme! A alunecat într-o parte, cu obrazul în mâini. Şi arătă cu palmele în aer forma graţioasă! n care aţipise fetiţa. A slăbit, dar parcă arată mai bine aşa, e mai drăgiiţă, nu găseşti?

Ea nu răspunse. După o clipă de şovăială, Jérôme

exclamă:

— Thérèse, dar ai albit de-a binelea!

Doamna de Fontanin se ridică şi se retrase încet, până aproape de sobă. Era adevărat: două zile fuseseră de-ajuns pentru ca părul ei argintiu, dar încă blond, să-i albească de tot pe la tâmple şi în jurul frunţii. Daniel înţelese acum şi el ceea ce i se păruse deosebit, inexplicabil la întoarcerea sa. Doamna de Fontanin se cercetă în oglindă, neştiind ce să gândească, neavând cum să lupte împotriva acestei mâhniri; în oglindă îl zări pe Jérôme, care-i zâmbea, şi, fără să-şi dea seama, zâmbetul lui o mângâia. Jérôme se înveseli pe neaşteptate şi-i atinse cu degetul o şuviţă de păr alb care se mişca în lumină.

— Nimic n-ar putea să te prindă atât de bine, dragă, nimic n-ar putea sublinia mai plăcut... cum să zic? tinereţea privirii tale!

Ea răspunse ea să se scuze, dar mai ales ca să-şi ascundă o plăcere tainică:

— Ah, Jérôme, am petrecut câteva zile şi nopţi groaznice. Miercuri se încercase totul, nu mai era nici*o* nădejde... Eram aşa de singură! Mi-a fost atât de frică!

— Sărmana! exclamă Jérôme cu însufleţire. îmi pare foarte rău, aş fi putut veni imediat! Eram la Lyo n pentru afacerea pe care o ştii, continuă el cu atâta siguranţă, încât ea încercă să-şi răscolească o clipă memoria. Uitasem cu desăvârşire că n-aveai adresa mea. De fapt, nu plecasem decât pentru douăzeci şi patru de ore: am pierdut şi valabilitatea biletului pentru întoarcere.

În momentul acela, îşi aminti că de mult nu-i mai lăsase bani Thérèsei. Şi n-ar ea nimic de încasat decât peste vreo trei săptămâni. docoti ceea ce mai avea în buzunar şi nu-şi putu ascunde o grimasă de nemulţumire, dar încercă să-i ex] plice:!

— Nu-i mare lucru, deoarece n-am făcut nicio afacerfl ca lumea. Am tot tras nădejde până în ultima zi, pentru ca

acum să mă întorc cu buzele umflate. Pârliţii ăia de bancheri lyonezi sunt atât de hapsâni, atât de neîncrezători!

Şi Jérôme însăilă o istorie întreagă despre călătoria sa, înşirând verzi şi uscate, fără cea mai mică ezitare, cu uşurinţa! unui povestitor.

Daniel îl asculta în tăcere; pentru prima dată simţea un fel de ruşine faţă de tatăl lui. Apoi, fără motiv, fard vreo legătură aparentă, se gândi la bărbatul acela despre care îi vorbise femeia de la Marsilia, „drăguţul” ei, cum îi spunea ea, un bărbat însurat, un om de afaceri care venea totdeauna după-amiaza, pentru că seara nu ieşea niciodată „decât cu adevărata lui nevastă”.

Chipul mamei sale, care asculta, i se păru în clipa aceea de nepătruns. Privirile li se încrucişară. Ce desluşi oare mama în ochii fiului ei? ghicise cumva e îndurilejje care Daniel nu şi le putea limpezi nici pentru el însuşi? Ea îi spuse repede, puţin cam speriată:

— Haide, du-te la culcare, dragul mamei, eşti frânt de oboseală.

Daniel se supuse. Dar în clipa când se aplecă să o sărute, avu viziunea sărmanei femei părăsite de toţi, în timp ce Jenny trăgea să moară. Din vina lui. Totuşi, o iuèire şi mai mare se născuse acum din răul pe care i-l făcuse. O strânse în braţe şi-i şopti la ureche:

— Iartă-mă, mamă.

Doamna de Fontanin aştepta aceste cuvinte încă de la întoarcerea lui; acum însă nu mai simţi aceeaşi fericire pe care ar fi avut-o dacă el le-ar fi pronunţat mai înainte. Damei ghici acest lucru şi-i fu necaz pe tatăl său. Doamna de Fontanin îşi dădu şi ea seama de asta, dar ei îi era necaz pe Daniel fiindcă nu-i vorbise atunci când fusese singur cu ea.

Mai din ştrengărie, mai din lăcomie, Jérôme se apropie de tavă şi o cercetă cu o mutră comică.

— Centru cine-s toate zaharicalele astea?

Felul de-a glumi era destul de artificial; îşi dădea capul pe spate, privind cu coada ochiului într-o parte şi rostind de trei ori la rând „ah”, puţin forţat: „Ah! ah 1 ah!”?

Îşi trase un taburet lângă masă şi dădu să ia ceainicul.

— Nu bea din ceaiul ăsta, s-a răcit, spuse doamna de Fontanin, aprinzând din nou samovarul.

Şi cum Jérôme protesta, adăugă, fără să zâmbească:

— Lasă-mă să-ţi fac altul!

Erau singuri. Ca să vadă mai bine de samovar, ea se apropiase acum de Jérôme şi respira mirosul de lămâiţă şi de verbină pe care îl împrăştia. Bărbatul îşi înălţă capul spré ea, surâzând uşor, cu o expresie drăgăstoasă de câinţă; ţinea tari ina în mână ca un şcolar, iar cu braţul liber îşi cuprinse soţia de mijloc cu o îndemânare ce dovedea o lungă experienţă amoroasă. Doamna de Fontanin se desprinse cu un gest brusc; se temea de propria ei slăbiciune. După ce el îşi trase braţul, ea îi prepară ceaiul, apoi se îndepărtă iar.

Era demnă şi tristă. În faţa inconştienţei lui îşi lăsă la o parte ciuda care o stăpânea. îl examină pe furiş, în oglindă. Tenul lui palid, ochii migdalati, supleţea taliei, până şi ţinuta îngrijită şi oarecum exotică dăcâeau moliciunii lui ceva oriental, îşi aminti că în timpul logodnei scrisese în jurnalul ei intim: „Iubitul meu e frumos ca un prinţ indian”. îl privea şi acum cu aceiaşi ochi de altă dată. Jérdme îşi sprijini spatele în scaunul prea jos şi-şi lungi picioarele spre foc. Ţinând cuţitul cu vârful degetelor, ale căror unghii erau lustruite, îşi ungea tartinele cu unt, una după alta, le aurea cu miere, apoi, aplecându-se deasupra farfuriei, muşca din pâine cu dinţii lui frumoşi. Pe urmă îşi bău ceaiul dintr-o înghiţitură, se ridică de pe scaun cu supleţea unui dansator şi se duse să se întindă în fotoliu. Ai

fi zis că nimic nu se întâmplase, că trăia aici ca şi altă dată. Mângâie căţeluşa, care-i sărise pe genunchi. În inelarul stâng avea o varietate de agată moştenită de la mama lui, o camee veche, în care se distingea silueta alburie a unui Ganymede pe un fond negru. De atâta purtare, inelul se subţiase şi, la fiecare mişcare a mâinii, aluneca de la un capăt la altul af falangei. Thérèse îi urmărea toate gesturile.

— Îmi dai voie să aprind o ţigară, dragă?

Era incorigibil şi încântător. Avea un fel propriu de a pronunţa cuvântul „aragă”, prelungindu-l pea. Tabachera de argint îi străluci între degete; ea recunoscu clănţănitul sec şi gestul cu care îşi scutura ţigara pe dosul mâinii, înainte de a o vârî sub mustaţă. Şi cât de bine îi cunoştea mâinile acelea lungi, străbătute de vine, pe care deodată, flacăra chibritului le făcu să semene cu două scoici transparente.

Strânse masa, silindu-se să fie cât mai stăpână pe sine. Această săptămână o zdrobise şi îşi dădea seama tocmai acum, când avea nevoie de tot curajul ei. Se aşeză. Nu ştia ce să mai creadă, cum să mai interpreteze voinţa lui Dumnezeu. Oare nu Dumnezeu îi scosese în cale păcătosul acesta, care până şi în rătăcirile lui rămânea sensibil la bunătate, tocmai pentru a-l ajuta dndva, într-o zi, să apuce pe drumul către bine T Nu, datoria ei imediată era de a-şi apăra căminul, copiii. îşi adună gândurile, unul câte unul. Era atât de plăcut să se simtă mai tare decât crezuse că poate să fie! Sentinţa pe care conştiinţa ei o dăduse în timpul absenţei lui Jérôme rămânea neclintită.

Jérôme o măsură câteva clipe cu atenţie, dar parcă dus pe gânduri; apoi privirea lui luă o expresie de adânca sinceritate. Ea îi cunoştea zâmbetul acesta care încremenea în aşteptare, privirea aceasta bănuitoare; se simţi cuprinsă de teamă, căci dacă era adevărat că descifra în orice clipă, aproape fără să vrea, expresia chipului lui

schimbător, totuşi, intuiţia sa sfârşea totdeauna prin a se lovi de un anumit punct final, dincolo de care perspicacitatea i se împotmolea ca în nişte nisipuri mişcătoare, încât adesea se întreba: „Ce-o fi oare în adâncul sufletului lui?”

— Da, înţeleg prea bine, începu Jérôme, cu un accent de nobilă melancolie. Mă judeci aspru, Thérèse. Da, te înţeleg, te înţeleg prea bine. Dacă ar fi vorba de altul, şi nu de mine, l-aş judeca şi eu la fel ca tine. Aş gândi: „E un mizerabil”. Da’ un mizerabil, să avem cel puţin curajul cuvintelor. Ah, cum să-ţi explic toate acestea?

— La ce bun, la ce bun… îl întrerupse sărmana femeie şi figura ei, care nu ştia să se prefacă, avea o expresie rugătoare.

Jérôme se lăsase pe spate în fotoliu şi fuma; stând picior peste picior, i se vedea până aproape de genunchi piciorul pe care îl legăna alene.

— Fii pe pace, nu voi discuta. Faptele vorbesc de la sine, ele mă condamnă. Şi, totuşi, Thérèse, există poate şi alte explicaţii ale acestor lucruri, în afară de cele care ne sar în ochi. Surâse trist. îi plăcea să invoce întotdeauna argumente de ordin moral în sprijinul greşelilor sale; probabil că în felul acesta îşi satisfăcea ultimele rămăşiţe de protestant din el. Adesea, continuă el, o faptă rea este determinată de alte intenţii decât intenţii rele. S-ar părea că nu cauţi decât satisfacţia brutală a unui instinct; în realitate însă, câteodată, ba chiar de foarte multe ori, te laşi condus de un sentiment care este bun în sine – mila, de pildă în felul acesta, numai pentru că ţi-e milă de o altă fiinţă, dispreţuită, de o condiţie inferioară, pe care puţină atenţie ar putea, desigur, să o salveze, faci să sufere o fiinţă pe care o iubeşti.

Ea revăzu lucrătoarea aceea mică de pe chei, care plângea. Apoi o năpădiră şi alte amintiri: Mariette, Noémie… îşi oprise privirea asupra mişcărilor pantofului

lustruit, le care luceau şi se stingeau, rând pe rând, reflexele aruncate de lumina lămpii. îşi reaminti, pe vremea când era tânără r. lsătorită, mesele acelea de afaceri, totdeauna neprevăzute şi urgente, de la care el se întorcea spre ziuă, pentru a se /închide în camera lui, unde dormea până seara. Apoi, toate scrisorile anonime pe care le citise şi le rupsese, le arsese, le r. llcase în picioare, fără a izbuti să-şi potolească chinurile inimii! îl văzuse pe Jérôme ademenindu-i servitoarele, una câte una, ademenindu-i prietenele; crease în jurul ei un gol. îşi amintea de reproşurile pe care încercase să i le facă la început, de scenele prudente în care îi vorbise cu sinceritate, cu indulgenţă, dar nu găsise în faţa ei decât o fiinţă dominată de capricii, închisă, ascunsă, negând evidenţa faptelor cu o indignare puritană, pentru ca, mai apoi, să jure ca un ştrengar, zâmbind, că n-o să mai facă.

— Aşa că, vezi, urmă el, mă port rău cu tine, eu, care… Da, da! Să nu ne fie frică de cuvinte. Şi totuşi, Thérèse, te iubesc din tot sufletul, te respect şi uneori mi-e milă de tine; dar nicio altă dragoste, ţi-o jur, niciodată, niciun moment, niciuna nu s-ar putea compara cu dragostea aceasta, înrădăcinată în adâncul sufletului meu! Ah, viaţa mea, e urâtă, n-o apăr, mi-e ruşine de ea! Dar crede-mă, draga mea, crede-mă, ai comite o nedreptate, tu, care eşti atât de pătrunsă de spiritul dreptăţii, dacă m-ai judeca numai după ceea ce fac. Eu… eu nu sunt chiar omul greşelilor mele. Mă explic greu, îmi dau seama că nu mă înţelegi… Totul e de o mie de ori mai complicat decât pot să-ţi explic, încât aproape nici eu însumi nu-mi dau seama…

Tăcu, cu grumazul aplecat, cu privirea pierdută în gol, ca şi cum ar fi obosit după străduinţa asta zadarnică de a atinge măcar o clipă adevărul intim al vieţii lui. Apoi îşi înălţă capul şi doamna de Fontanin simţi alunecând pe chipul ei privirea lui Jérôme, atât de uşoară în aparenţă,

dar care avea puterea de a atrage privirile celui din faţa lui, de a le înhăţa, pentru a spune astfel, şi de a le ţine captive un moment, înainte de a se desprinde iarăşi, aşa cum magnetul atrage, ridică şi apoi lasă din nou o bucăţică de fier prea grea.

Încă o dată ochii lor se întâlniră, apoi se despărţiră. „Poate, gândi ea, poate că eşti mai bun decât viaţa pe care *o* duci".

Totuşi, ridică din umeri.

— Nu mă crezi, murmură el.

Doamna de Fontanin încercă să vorbească pe tonul de toate zilele:

— Ah, aş vrea să te cred, te-am crezut până acum de atâtea ori! Dar n-are nicio importanţă. Vinovat sau nu, conştient sau nu, Jérôme, răul s-a produs, răul se produce în toate zilele, răul se va produce încă… şi asta nu poate să dăinuiască. Să ne despărţim definitiv.

Se gândise atât de mult la lucrul acesta de vreo patru zile încoace, încât pronunţă cuvintele cu o asprime asupra căreia Jérôme nu se înşelă. Thérèse îi observă uimirea, durerea şi se grăbi să continue:

— Acum avem în faţa noastră copiii. Gt erau mici, nu înţelegeau, eu eram singură şi puteam să… Dar în momentul când să pronunţe cuvântul „sufăr", orgoliul o opri. Răul pe care mi l-ai făciat, Jérôme, acum nu mă mai atinge numai pe mine în afecţiunea mea, el pătrunde aici odată cu tine, stăruie în aerul din casa noastră, în atmosfera pe care o respiră copiii mei. Nu-l voi mai putea suporta. Iată ce mi-a făcut Daniel săptămâna asta. Să-l ierte Dumnezeu, aşa cum l-am iertat şi eu, pentru durerea pe care mi-a pricinuit-o! în inima sa, rămasă curată, el regretă ceea ce a făcut – şi privirea ei avu o lucire de mândrie, aproape de sfidare –, dar sunt sigură că numai exemplul tău l-a îndemnat spre rău. Crezi că ar fi plecat el de acasă cu atâta uşurinţă, fără să-i pese de îngrijorarea

mea, dacă nu te-ar fi văzut pe tine dispărând mereu… pentru afacerile tale?

Se ridică, făcu un pas şovăielnic spre cămin, îşi zări firele de păr alb şi, plecându-se puţin spre soţul ei, dar fără să-l privească, adăugă:

— M-am gândit bine, Jérôme. Am suferit mult săptămâna asta, m-am rugat, m-am gândit. Nu vreau câtuşi de puţin să-ţi fac mustrări. De altminteri, astă-seară nici ’n-aş avea puterea s-o fac, sunt peste măsură de obosită. îţi cer doar să priveşti realitatea în faţă. Vei recunoaşte că am dreptate, că altă soluţie nu este cu putinţă. Viaţa în comun – se întrerupse –, ceea ce ne rămâne din viaţa noastră în comun, puţinul care ne mai rămâne, Jérôme, ê şi asta prea mult. Se îndreptă, îşi puse amândouă mâinile pe marmora căminului şi, apăsând asupra fiecărui cuvânt cu o mişcare a bustului şi a mâinilor, articulă: Eu – nu – mai – vreau!

Jérôme nu răspunse; dar, înainte ca ea să se fi îndepărtat, alunecă la picioarele sale, îşi lipi obrazul de coapsa ei, ca un copil care cere iertare cu tot dinadinsul, şi îngăimă:

— Cum aş putea să mă despart de tine? Cum aş putea să trăiesc fără copiii mei? Mai degrabă mi-aş zbura creierii!

Thérèse aproape zâmbi, atât de naiv era vicleşugul lui; Jérôme îi apucă mina care-i atârna pe lângă fustă şi l-o acoperi tic sărutări. Ea îşi desfăcu pumnul şi-i mângâié fruntea cu vârful degetelor, cu un gest distrat şi obosit, care părea malern şi care dovedea iremediabila ei îndepărtare de el. Gestul avu darul de a-l înşela pe Jérôme, care-şi înălţă capul, dar când îi cercetă chipul, îşi dădu seama cât de mult se amăgea. Thérèse se retrase numaidecât şi arătă spre un ceasornic de călătorie aflat pe noptieră.

— S-a făcut două! zise ea. E grozav de târziu. Te rog… Pe mâine.

Jérôme îşi aruncă ochii pe cadran şi de acolo, spre patul pregătit, pe care zăcea perna, singură.

În aceeaşi clipă Thérèse adăugă:

— Îţi va fi greu să găseşti o trăsură la ora asta…

Jérôme schiţă un gest nedesluşit, mirat. Nu se gândise că va trebui să părăsească casa încă în seara asta. Era totuşi acasă la el! Camera lui, totdeauna pregătită, îl aştepta, n-avea decât să străbată culoarul. De câte ori nu se întorsese aici în toiul nopţii, după o lipsă de patru, cinci sau şase zile? apoi se vedea apărând, la cafea, în pijama, proaspăt ras, glumind şi râzând tare, ca să învingă neîncrederea aceea tăcută a copiilor, pe care el nu şi-o putea explica. Doamna de Fontanin ştia toate astea şi-i urmarea pe trăsăturile feţei curba gândurilôr; dar nu stătu la tocmeală şi-i deschise uşa care dădea în vestibul. Jérôme trecu, destul de amărât în fond, păstrând însă aerul unui prieten care-şi ia rămas bun.

În timp ce-şi punea pardesiul, se gândi că ea n-avea bani. S-ar fi lipsit, fără şovăire, de cele câteva bancnote ce-i mai rămăseseră în buzunar, deşi n-avea niciun alt mijloc să-şi procure altele; dar gândul că această întorsătură ar fi putut schimba ceva în plecarea lui, că, după ce ar fi primit banii, ea nu şi-ar mai fi îngăduit poate, să-l conducă cu aceeaşi tărie când la uşă, gândul acesta îi tulbura firea lui delicată; ba se temu chiar ca Thérèse să nu bănuiască cine ştie ce calcul în toate acestea. îi spuse doar atât:

— Draga mea, aş mai avea multe lucruri să-ţi spun…

La care ea răspunse repede, gândindu-se la hotărârea de a o rupe, apoi la bani:

— Pe mâine, Jérôme. Te voi primi mâine, dacă ai să vii. Vom sta de vorbă atunci.

El se hotărî să plece demn, îi apucă vârful degetelor şi-şi apăsă buzele pe ele. Între ei coborî o clipă de nehotărâre. Dar ea îşi retrase mâna şi deschise uşa care dădea spre scară.

— Ei bine, draga mea, pe mâine. La revedere, îl zări o ultimă dată, cu pălăria ridicată, coborând primele trepte, cu capul întors spre ea, zâmbind.

Uşa se închise din nou. Doamna de Fontanin rămase singură. îşi sprijini fruntea de pervaz; trântirea surdă a porţii de la ieşire făcu să se zguduie toată casa adormită. În faţa ei, pe covor, zăcea o mănuşă de culoare deschisă. Fără să se gândească la ceea ce face, o ridică, o duse la buze, o respiră, căutând în mirosul ei de piele şi de tutun un parfum mai subtil, pe care îl cunoştea bine. Apoi, zărindu-şi gestul în oglindă, se înroşi, lăsă să-i cadă mănuşa, stinse brùsc lumina şi, prin întunericul ce-o îndepărta de ea însăşi, se îndreptă pe dibuite spre camera copiilor, pentru a-i asculta cum respiră în somn.

IX

Antoine şi Jacques se urcaseră în trăsura lor. Calul nu prea avea chef de mers şi, cu copitele părea că loveşte din castaniete pe macadam. Străzile erau întunecoase. În birja acoperită se simţea un iz de postav ud. Jacques plângea. Oboseala, dar desigur şi îmbrăţişarea acelei doamne cu zâmbetul atât de matern şi stârniră în sfârşit, remuşcările. Ce avea să-i spună tatăl său? Simţi că-l apucă leşinul şi, trădându-şi neliniştea, se sprijini de umărul fratelui săfa, care-l înlănţui cu braţul. Era prima dată când între ei nu mai exista niciun fel de timiditate.

Antoine încercă să vorbească, dar nu izbuti să se dezbare cu totul de acel respect faţă de o fiinţă omenească; vocea lui avea o îngăduinţă silită, puţin aspră:

— Lasă, dragă, lasă… Bine că s-a sfârşit! La ce bun să rămâi în starea asta?

Tăcu şi se mulţumi să stea lipit de fratele său. Dar curiozitatea nu-i dădea pace.

— Ia spune, ce ţi-a venit? continuă Antoine, cu şi mai multă blândeţe. Cum s-a întâmplat? El te-a convins?

— O, nu! El nu voia. Eu, eu singur am făcut totul.

— Dar pentru ce?

Niciun răspuns. Antoine continuă cu stângăcie:

— Tu ştii, eu cunosc lucrurile astea, legăturile din liceu. Poţi să-mi mărturiseşti orice, că înţeleg… Aşa se întâmplă, te laşi dus de alţii…

— Suntem prieteni şi-atâta tot, murmură Jacques, fără să se dezlipească de umărul fratelui său.

— Dar ce… ce faceţi împreună? îndrăzni să întrebe. clălalt.

— Discutăm. El e pentru mine o mângâiere.

Antoine nu îndrăznea să meargă mai departe. „O mângâiere”. Accentul lui Jacques îi stnngea inima. Era gata tfl râdă şi să-l întrebe: „În cazul acesta, trebuie să suferi mult, piciule…” când Jacques adăugă cu îndârjire:

— Şi apoi, dacă vrei să ştii, el îmi corijează versurile.

Antoine răspunse:

— Aşa? Foarte bine! Asta-mi place. Sunt foarte mulţumit să te ştiu poet.

— Serios?” făcu cel mic.

— Da, sunt foarte mulţumit. De altminteri, ştiam asta mai demult. Am şi citit nişte poeme scrise de tine, am găsit uneori ceva care mergea, dar nu ţi-am spus niciodată. De altfel, noi nu prea vorbim, nu ştiu pentru ce. Sunt unele care îmi plac chiar mult. Fără îndoială că ai talent şi va trebui să-l foloseşti.

Jacques se aplecă şi mai tare spre el.

— Îmi place atât de mult poezia… şopti el. Aş da orice iientru nişte versuri frumoase care îmi plac! Fontanin îmi împrumută cărţi. N-ai s-o spui nimănui, nu-i aşa? Datorită lui am ajuns să citesc Laprade, Sully Prudhomme şi pe Lamartine, şi pe Victor Hugo, şi pe Musset!… Ah, Musset! Spune-mi, cunoşti versurile astea?

y

Stea palidă a serii, vestitoare îndepărtată.

Cu fruntea strălucitoare ieşind din valurile apusului…

sau astea:

Iată vreme îndelungată de când aceea cu care am dormit A părăsit, Doamne, culcuşul meu pentru al tău.

Şi noi suntem încă uniţi unul cu altul.

Ea, pe jumătate vie, eu, pe jumătate mort…

Dar *Crucifixul* lui Lamartine, spune-mi, îl cunoşti?

Tu, pe care te-am cules de pe gura ei muribundă.

Cu ultimul ei suflu şi cu ultimul adio…

E aşa de frumos, aşa de curgător! De câte ori le citesc, mă îmbolnăvesc. îşi simţi inima revărsându-se. Acasă, nimeni nu mă înţelege, sunt sigur că aş fi cicălit dacă s-ar şti că fac versuri. T\şi nu eşti ca ceilalţi – strânse şi mai tare tiraţul lui Antoine la piept –, ştiu asta de mult; numai că tu nu-mi vorbeşti; şi apoi, nu prea stai pe-acasă… Ah, de-ai şti cât sunt de mulţumit! Simt că de acum înainte voi avea doi prieteni în loc de unul.

— „*Ave* Caesar! Iată femeia gală cu ochii ei albaştri41… recită Antoine, zâmbind.

Jacques sări deodată la o parte.

— Ai citit caietul! strigă el.

— Stai, ascultă…

— Şi tata? urlă cel mic cu un accent sfâşietor.

Antoine se bâlbâi:

— Nu ştiu… poate l-o fi…

Dar nu putu sfârşi. Băiatul se aruncă în colţul trăsurii, tostogolindu-se pe perne, cu faţa îngropată în mâini.

— E o josnicie! Abatele e un iezuit, un netrebnic! Am să i-o spun, am să strig în clasă, la lecţie, am să i-o arunc în faţă! Tot o să mă dea afară din şcoală, ’nu-mi pasă, voi fugi iar! Mă voi sinucide!

Bătea din picioare, Antoine nu îndrăzni să mai scoată niciun cuvânt. Deodată, copilul tăcu, se înfundă în colţ, îşi şterse ochii, în timp ce dinţii îi clănţăneau. Tăcerea lui era şi mai îngrijorătoare decât furia. Noroc că, trăsura luând-o

pè Rue des Saints-Pères, ajunseră acasă.

Jacques coborî primul. Pe când plătea, Antoine nu-şi slăbea fratele din ochi, temându-se să n-o şteargă iar prin noapte, la întâmplare. Dar băiatul părea abătut; figura lui de vagabond, marcată de oboseala călătoriei şi suptă de supărare, era uscată, cu ochii plecaţi în jos.

— Vrei să suni? îl întrebă Antoine.

Jacques nu răspunse şi nu se mişcă din loc. Antoine îl împinse înăuntru. Se supunea, ascultător. Nu se sinchisi nici măcar de curiozitatea doamnei Fruhling, portăreasa. Era zdrobit de evidenţa propriei lui neputinţe. Ascensorul îl luă ca pe un pai spre a-l duce sus, la varga părintească; n-avea nicio posibilitate de împotrivire şi once-ar fi făcut, rămânea prizonierul mecanismelor familiei, ale poliţiei, ale societăţii.

Totuşi, când ajunse la etajul lor, când revăzu candelabrul aprins în vestibul ca în serile când tatăl său dădea dineuri, la care erau invitaţi numai bărbaţi, simţi, mai presus de orice, bucuria de a se şti învăluit de atmosfera vechilor obiceiuri şi, când o văzu pe Domnişoara apărând din anticameră, şchiopătând şi venind spre el, mai măruntă şi clătinându-se mai tare ca oricând, uită aproape toate necazurile şi-i veni să se arunce în braţele acelea mici, de lână neagră, care se desfăceau pentru el. Ea îl îmbrăţişă şi îl copleşi de sărutări.

În timp ce vocea ei tremurătoare psalmodia pe o singură notă ascuţită:

— De-ai şti ce păcat ai săvârşit! Copil fără inimă! Voiai, aşadar, să ne faci să murim de supărare? Dumnezeule milostiv, ile-ai şti ce păcat ai săvârşit! Nu mai ai inimă deloc? Şi ochii îi de cămilă se umplură de lacrimi.

Dar uşa biroului se deschise brusc, şi tatăl său apăru în prag. îl zări pe Jacques de la prima aruncătură de ochi şi nu-şi putu stăpâni emoţia. Se domină totuşi, închizându-şi pleoapele; părea că aşteaptă ca fiul vinovat să i se arunce

la picioare, ca în gravura lui Greuze din salonul lor.

Dar fiul nu îndrăzni. Din pricină că biroul era luminat ca pentru sărbătoare, că cele două servitoare stăteau în uşa sufrageriei şi că domnul Thibault era în redingotă, cu toate că era ora hainei de casă; atâtea lucruri neobişnuite îi tăiară băiai ului orice elan. Se desprinse din îmbrăţişarea Domnişoarei, făcu un pas înapoi şi, în picioare, cu capul plecat, aştepta nici el nu ştia ce, cuprins de dorinţa de a plânge şi de à izbucni în acelaşi timp în râs, atât de multă emoţie adunase în sufletul lui.

Primul cuvânt al domnului Thibault păru a-l exclude din sânul familiei. Atitudinea lui Jacques, în faţa atâtor martori, spulberă într-o clipă orice posibilitate de împăcare; şi, pentru a-l pune la locul lui pe răzvrătit, domnul Thibault luă un aer de completă nepăsare.

— Ah, iată-te, zise el adresându-se lui Antoine. Începeam să fiu îngrijorat. Totul s-a petrecut normal acolo?

Şi la răspunsul afirmativ al lui Antoine, care strângea mâna moale întinsă de tatăl său, domnul Thibault adăugă:

— Îţi mulţumesc, dragul meu, că m-ai cruţat de asemenea obligaţie. Obligaţie atât de penibilă!

Şovăi câteva clipe, trăgând nădejde ca vinovatul să se pocăiască, aruncă o ochire spre cele două servitoare, apoi spre băiatul care-şi pironise ochii în covor cu o expresie vicleană. În cele din urmă, supărat de-a binelea, anunţă:

— Vom hotărî mâine în privinţa măsurilor ce trebuie luate pentru ca asemenea scandaluri să nu se mai repete niciodată.

Şi când Domnişoara făcu un pas spre Jacques pentru a-l împinge în braţele tatălui său – mişcare pe care Jacques o ghicise fără să ridice capul şi pe care o aştepta ca pe ultima şansă de scăpare –, domnul Thibault, întinzând braţul, o opri cu autoritate.

— Lasă-l! Lasă-l! E un ticălos, o inimă de piatră! Nu-i vrednic de îngrijorarea în care ne-am zbătut pentru el. Şi

adresându-i-se din nou lui Antoine, care căuta momentul prielnic pentru a interveni: Antoine, dragul meu, fii bun şi ai grijă la noapte de derbedeul acesta. Mâine, îţi făgăduiesc, vei fi scutit de-o asemenea povară!

Nimeni nu înţelegea ce vrea să spună; Antoine se apropie de tatăl lui; Jacques ridică sfios fruntea. Dar domnul Thibault continuă pe un ton ce nu dădea loc la replică:

— Atunci, Antoine, ne-am înţeles, da? Du-l în camera lui. Scandalul acesta a durat prea mult!

Apoi, în timp ce Antoine dispăru cu Jacques în coridor, unde servitoarele se strecurau pe lângă perete, ca şi cum s-ar fi ferit din drumul ce ducea la spânzurătoare, domnul Thibault, cu ochii lui veşnic închişi, se întoarse în birou şi trase uşa în urma lui.

Dar, fără a se opri acolo, străbătu încăperea şi intră direct în camera de culcare. Era camera părinţilor lui, aşa cum o cunoscuse încă din prima copilărie în pavilionul uzinei părinteşti de lângă Rouen; cu acelaşi mobilier, pe care, moştenindu-l, l-a adus la Paris când a venât aici să facă Dreptul: scrinul de mahon, fotoliile Voltaire, perdelele de rips albastru, patul în care au murit, unul după altul, mama şi tatăl său şi, atârnat în faţa scăunelului de rugăciune, a cărui danteâă fusese lucrată de doamna Thibault, crucifixul pe care îl aşezase chiar el, la interval de numai câteva luni, în mâinile lor împreunate pe piept.

Rămas iar singur, regăsindu-se pe sine, umerii importantului personaj se încovoiară; masca oboselii părea că-i alunecă de pe obraz şi trăsăturile căpătară o expresie simplă, care-l făcu să semene cu portretele lui din copilărie. Se apropie de scăunel şi îngenunche smerit.

Mâinile lui umflate se împreunară repede, din obişnuinţă; aici toate gesturile lui au ceva pios, tainic, solitar, fel ridică faţa imobilă şi privirea strecurată printre gene i se îndreptă spre crucifix. îi mărturisi lui Dumnezeu

toată dezamăgirea, toată încercarea nouă prin care trecuse. Din adâncul inimii, uşurat de orice urmă de mânie, se rugă ca un adevărat tată pentru copilul lui rătăcit. Rezemându-se de perete, alături de cărţile sfinte, îşi luă mătăniile de la prima împărtăşanie, care, după patruzeci de ani de utilizare, îi alunecau singure printre degete. Închise ochii, dar rămase cu fruntea ridicată spre crucifix. În toată viaţa lui nu l-a văzut nimeni, niciodată, cu acest surâs lăuntric, cu această faţă senină, fericită. Bolboroseala buzelor făcea să-i tremure puţin obrajii puhavi, iar tresăririle regulate ale capului – gest prin care îşi desprindea mereu gâtul din strânsoarea gulerului – erau ca o balansare u cădelniţei la picioarele sfântului altar.

A doua zi, Jacques era singur, trântit în patul său desfăcut. Nu ştia ce să facă în dimineaţa aceea de sâmbătă, care nu era de vacanţă – dimpotrivă – dar pe care şi-o petrecea aici, în camera lui. Se gândea la liceu, la ora de istorie, la Daniel! Asculta zgomotele matinale cu care nu era obişnuit şi toate i se păreau duşmănoase: mătura ce fâşâia pe covoare, uşile pe care curentul le făcea să scârţâie. Nu era abătut, ci mai degrabă exaltat, dar lipsa de activitate şi ameninţarea aceea misterioasă care plutea în atmosfera din casă îi provoca o tulburare insuportabilă.

Ar fi dorit, ca o eliberare, prilejul unei dăruiri, al unui sacrificiu absurd şi eroic, care l-ar fi îngăduit să-şi consume dintr-odată excesul de iubire care îl înăbuşea. Ôin când în când, mila pe care o simţea faţă de el însuşi *îi* făcea să tresară şi atunci, câteva clipe se lăsa pradă unei voluptăţi perverse, născute din dragoste dispreţuită, din ură şi mândrie.

Cineva apăsase pe clanţa uşii. Era Gisèle. îşi spălase părul şi buclele negre îi atârnau încă ude pe umeri; era în cămaşă şi pantaloni; gâtul, braţele, pulpele îi erau negricioase şi semăna cu un mic algerian în pantalonaşi bufanţi, cu ochii ei frumoşi de dine, cu buzele fragede, cu

părul zburlit.

— Ce vrei? o întrebă Jacques cu un accent lipsit de blândeţe.

— Am venit să te văd, îi spuse Gisèle simplu, privindu-l.

Cei zece anişori ai ei ghiciseră multe în săptămâna asta.

În sfârşit, Jacques se întorsese acasă; dar se vede treaba căîncă nu revenise totul la normal, deoarece mătuşa ei fusese chemată la domnul Thibault tocmai când o pieptăna şi o lăsase aşa, cu părul vâlvoi, după ce-o silise să-i promită că va fi cuminte.

— Cine a sunat? întrebă Jacques.

— Abatele.

Jacques încruntă sprâncenele. Ea se aşeză pe pat, alături de băiat.

— Bietul Jacquot! murmură ea.

Această dovadă de dragoste îi făcu atâta bine încât, ca să-i mulţumească, o luă pe genunchi şi o sărută. Dar între timp trăgea cu urechea.

— Şterge-o, că vin! îi suflă el, făcându-i vânt pe coridor.

Abia avu timp să sară din pat şi să deschidă o carte de gramatică. Glasul abatelui Vécard se auzi de dincolo de uşă:

— Bună ziua, micuţo. Jacquot este aici?

Intră oprindu-se în prag. Jacques stătea cu ochii plecaţi. Abatele se apropie şi-l trase uşor de ureche.

— Frumoasă ispravă! rosti el.

Dar mutra îmbufnată a copilului îl făcu să-şi schimbe imediat metoda. Cu Jacques se purta totdeauna cu mare băgare de seamă. Faţă de această oaie rătăcită, abatele avea o slăbiciune deoseb ită, născută din curiozitate şi stimă, deoarece îşi dădea seama ce puteri zăceau în copilul acesta.

Se aşează pe un scaun şi-l chemă pe Jacques lângă el.

— Ai cerut cel puţin iertare tatălui tău? îl întrebă, cu toate că ştia prea bine la ce trebuia să se aştepte.

Jacques se arătă jignit de această prefăcătorie; îl privi drept în faţă şi făcu semn că nu. Urmă o scurtă tăcere.

— Dragă băiete, continuă abatele cu o voce întristată, puţin şovăitoare, toate astea supără teribil, trebuie să ţi-o spun deschis. Până acum, cu toate zburdălniciile tale, ţi-am luat totdeauna apărarea faţă de tatăl tău. îi spuneam: „Jacquot are suflet bun, e plin de calităţi, să aşteptam”. Dar acum nu mai ştiu ce să mai spun şi, ceea ce e şi mai grav, nu ştiu nici măcar ce să mai cred. Am aflat despre tine nişte lucruri pe care niciodată, niciodată n-aş fi îndrăznit să le bănuiesc. Vom reveni asupra lor. Dar îmi spuneam: „Va fi avut timpul să-şi dea seama de ceea ce face, se va întoarce la noi pocăit; şi nu există greşeală care să nu fie răscumpărată printr-o căinţă sinceră”. În loc de asta, iată, te văd cu o mutră răutăcioasă, fără niciun semn de regret, fără o lacrimă în ochi. Sărmanul tău tată a fost, de data asta, atât de descurajat, încât mi s-a făcut milă de el. Stă şi se întreabă până la ce grad de perversiune ai putut ajunge, dacă sufletul nu ţi-e cumva cu totul uscat. Şi, zău, dacă nu mă întreb şi eu…

Jacques îşi strângea pumnii ascunşi în buzunare şi-şi apăsa bărbia în piept spre a-şi înăbuşi suspinele, forţându-se e ca niciun muşchi de pe fată să nu-l trădeze. Numai el ştia cât de mult suferea din pricini că nu-şi ceruse iertare, câte facrimi de bucurie ar fi vărsat dacă ar fi fost primit acasă aşa cum fusese primit Daniel. Dar n-a fost aşa! Şi, de vreme ce n-a fost aşa, niciodată nu va îngădui cuiva să bănuiască ceea ce simţea el pentru tatăl său, acea dragoste animalică, amestecată cu ură, ce părea şi mai puternică de când nu mai trăgea nicio nădejde că va fi reciprocă.

Abatele tăcea. Blândeţea trăsăturilor lui făcea tăcerea şi mai apăsătoare. Apoi, cu privirea pierdută în depărtare, fără altă introducere, începu cu o voce gravă, ca şi cum ar fi oficiat:

— „Un om avea doi feciori. Şi cel mai tânăr dintre ei, luând partea lui, a plecat într-o ţară străină şi depărtată, şi acolo şi-a risipit averea trăind în desfrâu. După ce a cheltuit toate ale sale, şi-a venit în fire şi a zis: «Scula-mă-voi şi mă voi duce la tatăl meu şi-i voi zice: „Tată, am păcătuit împotriva cerului şi înaintea ta şi nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău \» Sculându-se deci, s-a dus la tatăl său. Şi pe când era încă departe, l-a văzut tatăl său şi i s-a făcut mifă; şi alergând la el, l-a strâns în braţe şi l-a sărutat. Fiul însă a zis către dânsul: «Tată, am păcătuit împotriva cerului şi înaintea ta şi nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău»…”

În clipa aceea, durerea învinse voinţa lui şi Jacques izbucni în lacrimi.

Abatele schimbă tonul.

— Eram convins că sufletul nu ţi s-a stricat cu totul, fiul meu. Azi-dimineaţă am citit liturgtiia pentru tine. Ei bine, du-te ca fiul risipitor, du-te la tatăl tău şi el va fi îngăduitor. Şi îţi va zice şi el: „Să ne bucurăm, căci fiul meu, iată-l, pierdut a fost şi s-a a flat”.

Jacques îşi aminti atunci că luminile candelabrului din vestibul fuseseră aprinse pentru întoarcerea lui şi că tot pentru asta domnul Thibault nu-şi scosese redingota. „Dar, gândul că a stricat sărbătorirea care 1 se pregătise îl întristă şi mai tare.

— Vreau să-ţi mai spun ceva, adăugă abatele, mângâindu-i căpşorul roşcat. Tatăl tău a luat o hotărâre importantă în ceea ce tè priveşte… Şovăi şi, alegându-şi cuvintele, îşi trecu mâna peste urechile mari ale băiatului, care se răsuciră peste obraz, apoi se ridicară la loc, ca nişte resorturi, înroşinau-se, în timp ce Jacques nu

îndrăznea să facă nicio mişcare. A luat o notărâre pe care eu o aprob, întări abatele, punându-şi arătătorul pe buze şi încercând să îitfâlnească privirea lui Jacques. Vrea să te trimită pentru câtva timp departe de noi.

— Unde? întrebă Jacques cu o voce sugrumată.

— Ţi-o va spune chiar el, dragă copile. Dar orice ai gândi tu, trebuie să primeşti această pedeapsă cu inima pocăită, ca o măsură luată spre binele tău. Poate, la început, îţi va veni greu uneori să stai ore întregi cu tine însuţi; dar în acele momente să-ţi aduci aminte că pentru un Ibun creştin nu există singurătate şi că Dumnezeu nu-i părăseşte pe cei ce cred în el. Haide, sărută-mă şi vino să ceri iertare tatălui tău.

Câteva clipe mai târziu, Jacques se întorcea în camera lui cu ochii umflaţi de lacrimi, cu privirea aprinsă. Se duse la oglindă şi se cercetă necruţător până în adâncul ochilor, ca şi cum ar fi căutat imaginea unei fiinţe vii în faţa căreia să-şi verse toată ura, toată ciuda. Dar auzi paşi în coridor şi, întrucât broasca de la uşa lui n-avea cheie, îngrămădi în spatele uşii câteva scaune, ca să nu lase pe nimeni să intre. Apoi, repezindu-se la masă, aşternu câteva rânduri cu creionul, vârî bucăţica de hârtie într-un plic, scrise adresa, lipi un timbru şi se ridică. Părea buimăcit. Cui să-i încredinţeze scrisoarea? în jur n-avea decât duşmani! Deschise fereastra. Dimineaţa era mohorâtă; strada, pustie. Dar, uite colo, o femeie bătrână şi un copil mergeau fără să se grăbească. Jacques dădu drumul scrisorii, care se învârti, se învârti de câteva ori prin aer, apoi căzu pe trotuar. Se trase înapoi cu grabă. Când scoase din nou capul afară, scrisoarea nu mai era acolo; femeia şi copilul se îndepărtau.

Atunci, istovit, scoase un geamăt de fiară închisă în cuşcă şi se prăvăli pe pat, proptindu-şi picioarele în tăblie; braţele îi erau scuturate de o mâpie neputincioasă şi muşca perna ca să-şi înăbuşe strigătele. îi mai rămânea

exact atâta conştiinţă cârâ trebuia pentru a dori să-i scutească pe alţii de spectacolul disperării lui.

În aceeaşi seară Daniel primi biletul următor:

„Prietene scump.

Dragostea mea unică, iubirea, frumuseţea vieţii mele!

Îţi scriu cele de faţă ca un testament.

Ei mă despart de tine, mă despart de tot şi de toate, vor să mă trimită undeva, nu îndrăznesc să-ţi spun de ce, nu îndrăznesc să-ţi spun unde. Mi-e ruşine pentru tatăl meu!

Simt că nu te voi mai vedea niciodată, tu, unicul, tu, singurul care puteai să mă faci bun!

Adio, prietene scump, adio!

Dacă din cauza lor voi deveni prea nenorocit sau prea rău, mă voi sinucide. Tu să le spui atunci că m-am omorât înadins, din pricina lor! Şi totuşi îi iubeam!

Dar ultimul meu gând, în pragul lumii de dincolo, va fi fost la tine, prietenul meu!

Adio!”

Partea a doua

PENITENCIARUL

I

De anul trecut, din ziua când Antoine îi adusese acasă pe n şi doi şcolari fugari, el nu mai fusese niciodată la doamna di1 Fontanin, dar servitoarea îl recunoscu şi, cu toate că era nouă seara, îi dădu numaidecât drumul în casă.

Doamna de Fontanin se afla în camera ei, împreună cu ei doi copii. Aşezată în faţa căminului, cu spatele drept, citea i h glas tare o carte la lumina lămpii. Jenny, ghemuită într-un lololiu, îşi răsucea codiţele şi asculta, privind cu ochii ficşi locul. Daniel, într-un colţ, cu picioarele încrucişate şi cu un i arton pe genunchi, termina o schiţă în cărbune a mamei sale.

I >prindu-se o clipă pe prag, în umbră, Antoine simţi

cât de nepotrivită era venirea lui, dar nu se mai putea retrage.

Primirea pe care i-o făcu doamna de Fontanin fu puţin cam icce; ea părea mai ales mirată. Lăsându-şi copiii, îl conduse de Antoine în salon, dar de îndată ce află pentru ce venise, se întoarse să-l cheme pe fiul ei.

Daniel arăta acum de şaptesprezece ani, cu toate că nu avea iledt cincisprezece; o urniră de mustaţă îi scotea în relief linia gurii. Antoine, intimidat, îl privea drept în faţă, cu un aer oarecum provocator, ce voia parcă să spună: „Ştii, eu merg direct la ţintă, fără ocol”. Şi, ca şi altă dată, o pornire ascunsă fi făcea să exagereze puţin accentul acesta de sinceritate de îndată ce se găsea în faţa doamnei de Fontanin.

— Uite, am venit pentru dumneata, zise el. Întâlnirea noastră de ieri m-a pus pe gânduri. (Daniel păru mirat.) Da, continuă Antoine, abia am putut schimba câteva cuvinte, dumneata erai grăbit, eu, de asemenea; dar mi s-a părut... Nu ştiu cum să spun... Şi-apoi nu mi-ai cerut nicio veste de la Jacques: am tras concluzia că-ţi scrie. Nu-i aşa? Bănuiesc chiar că-ţi scrie lucruri... lucruri pe care eu nu le cunosc, dar pe care vreau să le ştiu. Nu, stai, ascultă-mă un moment. Jacques a părăsit Parisul din iunie trecut; acum suntem aproape în aprilie; asta înseamnă că se împlinesc în curând nouă luni de când a plecat. Eu nu l-am mai văzut, iar el nu mi-a scris nimic, dar tata îl vede adesea şi spune că Jacques o duce bine, că lucrează; că izolarea, disciplina au început să dea rezultate bune. Să se înşele oare? Să fie înşelat? De la întâlnirea noastră de ieri am început să fiu îngrijorat. Mă gândesc ci poate nu-i fericit acolo unde se află şi că eu, neştiind nimic, nu pot să-i vin în ajutor. Gândul acesta mă chinuie, aşa că m-am hotărât să vin să te văd şi să-ţi vorbesc deschis. Fac apel la dragostea dumitale pentru el! Nu-i vorba de trădat nicio taină. Dar desigur că dumitale îţi scrie tot ce se petrece

acolo, Eşti singurul care poţi să mă linişteşti sau să mă faci să intervin.

Daniel asculta indiferent. Primul lui gest fu să se sustragă de la această întrevedere. Ţinea capul sus şi aţintea asupra lui Antoine o privire care, din pricina tulburării părea şi mal aspră. Apoi, încurcat, se întoarse spre mama lui. Ea îl privea, aşteptând să vadă cum va reacţiona. Aşteptarea se prelungea, în sfârşit, zâmbi:

— Mărturiseşte-i adevărul, băiatul mamei, zise ea schiţând cu mâna gestul de a lăsa totul la voia întâmplării. Cine spune adevărul nu se căieşte niciodată.

Atunci, Daniel, făcând acelaşi gest cu mâna, se hotărî să vorbească. Da, primea din când în când scrisori de la Thibault; scrisori din ce în ce mai scurte, care spuneau din ce în ce mai puţine lucruri. Daniel ştia doar atât: că prietenul său era în pensiune la un profesor cumsecade în provincie, dar unde? Plicurile sosite de la el aveau ştampila unui vagon poştal de pe reţeaua de cale ferată din nord. Să fie oare un fel de detenţie în vederea bacalaureatului?

Antoine se silea să nu i se citească mirarea pe faţă. Cu câtă grijă îi ascundea Jacques adevărul chiar şi celui mai apropiat prieten al său! De ce oare? De ruşine? De aceeaşi ruşine, negreşit, care-l împingea şi pe domnul Thibault să nu dea în vileag colonia penitenciară de la Crouy, unde îşi încarcerase fiul, „instituţia religioasă de pe marginea râuliii Oise”, cum îi spunea el. Bănuiala că aceste scrisori îi erau dictate fratelui său de cineva de acolo străbătu deodată mintea lui Antoine. Copilul era poate terorizat. îşi aminti campania de presă întreprinsă de o gazetă revoluţionară din Beauvais şi de acuzaţiile grave aduse activităţii de apărare socială, împotriva acestor minciuni, domnul Thibault se ridicase cu toată energia în cursul unui proces de calomnie, pe care-l câştigase, de altfel; dar totuşi?

Antoine nu se putea bizui decât pe ceea ce avea să

vadă el însuşi.

— N-ai vrea să-mi arăţi una din aceste scrisori? întrebă ± Şi văzând că Daniel roşeşte, se scuză cu un zâmbet chinuit: Una singură să văd! Oricare…

Fără să răspundă, fără măcar să-şi întrebe mama din ochi, Daniel se ridică şi ieşi din cameră.

Rămas singur cu doanûia de Fontanin, Antoine regăsi impresiile trăite şi altă dată: dezrădăcinare, curiozitate, atracţie. Ea stătea cu privirea pierdută în gol şi părea că nu se gândeşte la nimic. Dar ai fi putut spune că simpla ei prezenţă izbutea să răscolească sufletul lui Antoine, agerimea lui spirituală. În preajma acestei femei, atmosfera avea o forţă de înrâurire neobişnuită. În momentul acela, fiind sigur cif nu se înşală, Antoine simţea plutind în jurul lui un fel de dezaprobare. Şi, într-adevăr, nu greşea deloc. Fără să-l acuze în vreun fel pe Antoine sau pe domnul Thibault, deoarece nu ştia nimic despre soarta lui Jacques, dar aducându-şi aminte de unica vizită pe care o făcuse în Rue de l'Universitê, ea avea impresia că multe din cele ce se petreceau acolo nu erau aşa cum ar fi trebuit. Antoine ghicea asta şi aproape că o aproba. Desigur, dacă cineva şi-ar fi îngăduit să critice purtarea tatălui său, el ar fi protestat; de data asta, însă, era din tot sufletul alături de doamna de Fontanin, împotriva domnului Thibault. Anul trecut – şi Antoine nu uitase –, după ce cunoscuse ambianţa casei Fontanin, aerul din familia lor i se păruse înăbuşitor.

Daniel se întoarse. îi întinse lui Antoine un plic urât ca aspect.

— Asta e prima. E cea mai lungă, zise el şi se aşeză pe scaun.

„Dragă Fontanin.

Îţi scriu din noua mea locuinţă. Tu nu încerca să-mi scrii, este cu desăvârşire oprit să primesc scrisori aici. Afară de asta, restul e bine. Profesorul meu e bun, se

poartă frumos cu mine şi lucrez mult. Am şi o grămadă de colegi foarte drăguţi. E) e altminteri, tata şi fratele meu vin să mă vadă duminica. Aşa că vezi, o duc foarte bine. Te rog, dragă Daniel, în numele prieteniei noastre, nu-l judeca prea aspru pe tatăl meu; tu nu poţi înţelege totul. Eu ştiu că e un om foarte bun şi a procedat bine că m-a dus departe de Paris, unde îmi pierdeam timpul la liceu; acum îmi dau seama singur de asta şi sunt mulţumit. Nu-ţi dau adresa mea, ca să fiu sigur că nu-mi vei scrie, căci ar fi rău pentru mine.

Îţi voi scrie eu ori de dte ori voi putea, dragul meu Daniel.

Jacques".

Antoine citi de două ori biletul. Dacă n-ar fi recunoscut, după unele trăsături, scrisul fratelui său, s-ar fi îndoit că scrisoarea vine de la Jacques. Adresa de pe plic era scrisă de altfl mână: un scris de ţăran, lăbărţat, şovăielnic, murdar. Forma, ca şi fondul, îl punea pe gândurî. de ce spunea aceste minciuni 7 „Colegii mei! Jacques trăia în celulă, în faimosul „pavilion spécia11, pe care domnul Thibault îl crease în penitenciarul de la Crouy pentru copiii de familie bună şi care era veşnic gol; el nu vorbea cu nicio fiinţă omenească în afară da îngrijitorul care-i aducea masa sau îl însoţea la plimbare şi de profesorul care venea de la Compiègnê, de două sau de trei ori pe săptămână, ca să-i dea lecţii. „Tata şi fratele vin s9 mă vadă"! Domnul Thibault se ducea oficial la Crouy o dată pe lună, în prima zi de luni, ca să prezideze consiliul de direcţie, şi în ziua aceea, înainte de a pleca, îl chema pe Jacques câteva minute la vorbitor. Cât despre Antoine, el îşi manifestase dorinţa să-şi viziteze fratele în vacanţa mare, dar domnul Thibault se ampotrivise. „În regimul fratelui tău, îi spusese el, lucrul principal este o izolare cât mai reglementară.

Cu coatele sprijinite pe genunchi, Antoine răsucea

hârtia între degete. De multă vreme îşi pierduse liniştea sufletească. Se simţi deodată atât de părăsit, atât de singur, încât fu gata să-i mărturisească totul acestei femei cu bun-simţ, pe care întâmplarea i-o scosese în cale. O privi: cu mâinile în poală, cu figura gânditoare, doamna de Fontanin părea că aşteaptă. Avea o privire pătrunzătoare.

— Dacă putem să-ţi fim de folos cu ceva… zise ea cu un zâmbet delicat. Părul cărunt dădea parcă mai multă tinereţe şi surâsului, şi feţei sale.

Dar în momentul când să spună ce avea pe suflet, Antoine şovăi. Daniel îl privea drept în ochi. Antoine se temu să nu pară nehotărât şi mai cu seamă nu voia ca doamna de Fontanin să vadă în el un om lipsit de energie. Mai avea un motiv temeinic: să nu dezvăluie taina pe care Jacques îşi dădea atâta osteneală s-o ascundă. Fără să mai stea pe gânduri, se ridică să plece, cu mâna întinsă, cu masca aceea fatală pe care îi plăcea să şi-o ia adesea şi care părea că le spune tuturor: „Nu mă întrebaţi nimic. Mă ghiciţi. Ne înţelegem. Adio”.

Pe drum îşi repeta în sine: „Sânge rece. Hotărâre”. Cei cinci sau şase a ni de studiu îl sileau să judece, pe cât era posibil, logic: „Jacques nu se plânge, deci Jacques nu-i nenorocit”. Dar gândea contrariul. îşi amintea şi-l obseda parcă, campania aceea de presă dusă odinioară împotriva penitenciarului; îşi iimintea, mai ales, un articol intitulat *Puşcăriile pentru copii*, unde se descria amănunţit mizeria materială şi morală a copiilor uimişi acolo, prost hrăniţi, prost ţinuţi, supuşi pedepselor t orpôrale, lăsaţi pe seama brutalităţii gardienilor. Fie ce-o fi.

Îl va scoate pe sărmanul său frate din temniţa aceea! Dar mm? Nici nu putea fi vorba să-l prevină pe domnul Thibault ilespre asta, să discute cu el. De fapt, Antoine se revolta tocmai împotriva tatălui său, a asociaţiei întemeiate şi administrate de el. Această revoltă împotriva tatălui său era atât de nouă pentru el, încât la început fu

puţin ruşinat, dar apoi se simţi mândru.

Îşi aminti ceea ce se întâmplase cu un an în urmă, a doua /i după întoarcerea lui Jacques. Chiar în primul ceas al dimineţii domnul Thibault îl chemase pe Antoine în biroul său. Venise şi abatele Vécard. Domnul Thibault strigase: „Ticălosul! Să-i îngenunchem voinţa!” Şi-şi aruncase mâna păroasă înainte, deschizând-o brusc, apoi închizând-o încet, în aşa fel că-i trosneau toate încheieturile. După aceea, spusese cu un zâmbet satisfăcut: „Cred că am găsit soluţia. Şi după o pauză, ridicându-şi în sfârşit pleoapele, arunca se cuvântul „Crouy!”, Jacques, la penitenciar?!” exclamase Antoine. Discuţia fusese aprinsă. „E vorba să-i îngenunchem voinţa”, repetase domnul Thibault, trosnindu-şi degetele. Abatele ezita. Atunci, domnul Thibault vorbise despre regimul special la care urma să fie supus Jacques şi care părea, după opinia lui, un regim binefăcător şi părintesc. Apoi încheiase cu vocea tare, apăsând pe virgule „Astfel, pus la adăpost de ispitele astea nefaste, dezbărat de apucăturile lui urâte prin singurătate, căpătând gust de lucru, va ajunge la vârsta de şaisprezece ani şi nădăjduiesc că atunci va putea să-şi ia din nou locul în familie, alături de noi, fără nicio primejdie*”. Abatele încuviinţase: „Izolarea e un leac minunat. Antoine, zdrundant de argumentele domnului Thibault şi de aprobarea preotului, sfârşise prin a crede că, poate, aveali dreptate. Acest consimţământ nu şi-l ierta acum nici lui, nici tatălui său.

Mergea iute, fără să se uite pe unde calcă. În faţa monumentului Leului de la Belfort, se întoarse brusc, apoi porni iar cu paşi mari, aprinzând ţigară după ţigară şi aruncând fumul în bătaia vântului de seară. Trebuia să lovească drept la ţintă: să se ducă la Crouy în chip de judecător…

Îl acostă o femeie, care-i strecură câteva cuvinte cu o voce dezmierdătoare. Antoine nu-i răspunse continuând să

coboare pe Boulevard Saint-Michel.

„În chip de judecător! îşi repeta mereu. Să demasc vicleşugul murdar al directorilor, cruzimea paznicilor de ocnă, să fac un scandal nemaipomenit şi să-l aduc înapoi pe Jacques!” Dar avântul i se tăie brâisc. Mintea lui urmărea acum două ţinte: alături de planul acesta măreţ, se simţi atras de un capriciu. Traversă Sena; ştia prea bine unde-l duceau gândurile. Şi de ce nu? Şi aşa era prea enervat ca să poată dormi. Trase aerul adânc în piept, îşi îndreptă spatele, zâmbi: „Fii tare, fii bărbat”, îşi spuse. Şi, în timp ce intră vesel pe stradela întunecoasă, se simţi iarăşi cuprins de un elan generos: hotărârea i se păru acum luminoasă, aproape triumfătoare. Fiind pe punctul de a executa unul din cele două proiecte care îi solicitau atenţia de un sfert de oră, celălalt îi apăru ca şi realizat; şi, pe când împingea, cu gestul unui om al casei, poarta cu grilaj, îşi zise, plin de hotărâre: „Mâine, sâmbătă, imposibil să scap de la spital. Dar duminică, duminică dimineaţă, voi fi la penitenciar!”

II

Fiindcă rapidul de dimineaţă nu se oprea la Crouy, Antoine trebui să coboare la Venette, ultima staţie înainte de Compiègne. Sări din tren cu o însufleţire neobişnuită. Cu toate că săptămâna viitoare avea de susţinut un examen, în timpul călătoriei nici nu se putuse gândi măcar la vreuna din cărţile de medicină pe care le luase în tren. Ora hotărâtoare se apropia. De două zile vedea în imaginaţie cu atâta precizie încheierea cu succes a acestei cruciade, încât credea că a şi rezolvat încarcerarea lui Jacques şi nu dorea decât să retiştige dragostea fratelui său.

Avea de străbătut doi kilometri pe un drum drept, pe care zburda soarele. Pentru prima dată anul acesta, după săptămâni de ploaie, părea că se arată, în sfârşit, primăvara în mireasma înviorătoare a acestei dimineţi de

martie. Antoine privea cu bucurie, de fiecare parte a drumului, câmpurile arate, aproape înverzite. În depărtare, sub cerul limpede al orizontului, unde se înălţau aburi uşori, malurile râului Oise scânteiau în lumină. La un moment dat, cuprins de un fel de slăbiciune, simţi dorinţa de a şti că se înşală: era atâta linişte, atâta puritate în jurul lui! E cu putinţă ca într-un cadru ca ăsta să existe o asemenea ocnă pentru copii?

Înainte de a ajunge la penitenciar, trebuia să traverseze satul Crouy. Deodată, la cotitura ultimelor case, primi lovitura: fără să o fi văzut vreodată, o recunoscu de departe, izolată, ca un cimitir nou în cingătoarea de ziduri tencuite, în mijlocul unei câmpii cretoase, lipsită de vegetaţie, marea clădire acoperită cu ţigle, rândurile de ferestre zăbrelite şi cadranul ornicului lucind în soare. Ai fi zis că e o închisoare dacă inscripţia filantropică, săpată în piatră deasupra primului etaj, nu ţi-ar fi sărit în ochi cu literele ei aurite:

FUNDAŢIA „OSCAR THIBAULT

Intră pe aleea fără arbori ce ducea la penitenciar. Ferestrele mici priveau de departe spre vizitatorul care venea. Antoine se apropie de poartă şi trase clopoţelul, care rupse tăcerea duminicală. Poarta se deschise. Un dulău roşcat, legat de lanţ, lătra furios. Antoine pătrunse în curte; o grădiniţă, mai binê-zis o pajişte înconjurată cu pietriş se întindea în faţa pavilionului principal. Se simţea urmărit cu privirea, deşi nu zărise nicio fiinţă vie, afară de câinele care, zbătându-se în lanţ, continua să latre. La stânga intrării, se înălţa o bisericuţă, cu o cruce mare de piatră în vârf; la dreapta, o construcţie mai mică, pe care citi: „Administraţia”. Se îndreptă spre această clădire. În momentul când ajunse pe asfalt, uşa se deschise. Qinele lătra întruna. Păşi înăuntru. Un vestibul pardosit cu cărămidă, zugrăvit în gălbui şi înzestrat cu scaune noi, părea un vorbitor de mănăstire. În încăpere era foarte

cald. Un bust din ipsos al domnului Thibault, în mărime naturală, dar care pe zidul scund căpăta proporţii uriaşe, împodobea partea din dreapta; un crucifix umil, din lemn negru, decorat cu busuioc, încerca să-i stea în faţă pe peretele din stânga. Antoine rămase în picioare, într-o aşteptare înfrigurată. A, nu, nu se înşelase. Totul mirosea a închisoare!

În sfârşit, în peretele de vizavi se deschise o ferestruică, în dreptul căreia se ivi capul unui gardian. Antoine îi băgă sub ochi cartea lui de vizită, dimpreună cu a tatălui său şi, pe un ton sec spuse că doreşte să vorbească cu directorul.

Trecură aproape cinci minute.

Antoine, scos din răbdări, se pregătea să dea buzna înăuntru, când un pas uşor se strecură în culoar: un băiat tânăr, cu ochelari, îmbrăcat într-o flanelă cafenie, alb la faţă, gras, venea spre el, clămpănind din papuci, cu o figură radioasă şi cu mâinile întinse:

— Bună ziua, doctore! Ce surpriză plăcută! Fratele dumneavoastră va fi încântat! Vă cunosc bine, domnul fondator vorbeşte adesea de fiul său cel mare, doctorul! De altminteri, aveţi aerul familiei… Da, da, râse el, vă asigur! Dar intraţi în biroul meu, vă roc. Şi iertati-mă. Sunt Faâsme, directorul.

Îl împinse spre cabinetul directorial, târându-şi picioarele şi urmându-l de aproape, cu braţele ridicate, cu palmele deschise, ca şi cum s-ar fi temut că nu cumva Antoine să facă vreun pas greşit fără ca el să-l poată prinde din zbor.

Îl sili să se aşeze pe un scaun, iar el luă loc la birou.

— Domnul fondator e sănătos? întrebă cu o voce şuierătoare. E nemaipomenit, nu îmbătrâneşte deloc! Ce păcat că n-a putut veni cu dumneavoastră!

Antoine cercetă ungherele cu o privire bănuitoare şi iscodi, fără bunăvoinţă, figura de chinez bălai, cu ochelarii

ţie aur, de după care pâlpâiau veseli doi ochi mici, plini de neastâmpăr. Încurcat de această primire gălăgioasă şi neaşteptându-se să găsească sub înfăţişarea unui tânăr în pijama un director de ocnă, pe care şi-i închipuia sub trăsăturile respingătoare ale unui jandarm îmbrăcat civil sau ale unui pedagog de colegiu, Antoine simţea nevoia să facă un efort ca să-şi recapete stăpânirea de sine.

— Păcat, strigă deodată domnul Faâsme, aţi picat tocmai în timpul slujbei! Toţi copiii sunt la biserică; fratele dumneavoastră este şi el cu ei. Dar cum să facem? Se uită la ceas: încă douăzeci de minute, poate chiar o jumătate de oră, dacă or fi mulţi de împărtăşit, ceea ce-i cu putinţă. Domnul fondator trebuie să vă fi spus că noi avem aici cei mai buni duhovnici, un preot tânăr, atrăgător, de o iscusinţă neasemuită! De când este el aici, sentimentele religioase ale fundaţiei s-au transformat. Dar ce păcat că nu ştiu cum să procedăm…

Antoine se ridică fără niciun gest de bunăvoinţă. Nu uită nicio clipă scopul anchetei sale.

— Fiindcă pavilioanele sunt în momentul de fată goale, zise el privind spre omuleţul din faţa lui, ar fi oare indiscret dacă am vizita colonia? Aş fi curios să văd lucrurile mai de aproape; am auzit vorbindu-se atâtea despre colonia asta, încă din copilărie…

— Adevărat? răspunse celălalt cu un aer surprins. Nimic mai uşor, adăugă apoi, fără să se mişte din fotoliu. Zâmbea întruna şi părea că visează. Ştiţi, clădirea n-are nimic interesant. Este un fel de cazarmă, nici mai mult, nici mai puţin; şi spunându-vă acest lucru, puteţi socoti că o cunoaşteţi tot aşa de bine ca şi mine.

Antoine aştepta în picioare.

— Totuşi, m-ar interesa. Şi cum directorul îl cerceta cu ochii aceia mici, încreţiţi, neîncrezător parcă, dar şi amuzat, Antoine stărui: Vă asigur!

— Ei bine, doctore, foarte bucuros! Aşteptaţi numai

să-mi pun haina şi ghetele şi sunt al dumneavoastră.

Directorul dispăru. Antoine auzi un zbârnâit de sonerie. Apoi un clopot, în curte, bătu de cinci ori. „Aha, gândi el, se dă alarma, inamicul e înăuntru!” Nu mai avea răbdare să stea jos. Se apropie de fereastră, dar geamurile erau vopsite. „Calm, îşi spuse el. Trebuie să deschid bine ochii. Trebuie să le câştig încrederea. Să mă pun pe lucru. De-aia am venit aici”.

Ôomnul Faâsme apăru din nou.

Coborâră împreună.

— Curtea noastră de onoare! o prezentă directorul pompos, râzând binevoitor. Apoi se repezi la dulăul care începu să latre iar şi-i trânti un picior în coastă, de-l făcu să intre imediat în cuşcă. Vă pricepeţi la horticultura? Desigur, un doctor trebuie să se priceapă la plante, ce Dumnezeu f. Se opri îngăduitor în mijlocul grădiniţei: Daţi-mi un sfat cu ce aş putea ascunde partea aceea a zidului? du iederă? Ar trebui să aşteptăm prea mult…

Fără să-i răspundă, Antoine îl trase spre clădirea centrală. Traversară parterul. Antoine mergea înainte, cu privirea încordată, împingând cu autoritate orice uşă închisă; nu lăsa să-i scape nimic. Pereţii erau daţi cu var în partea de sus şi vopsiţi cu catran până la doi metri de la pământ. Toate geamurile erau mate, ca acelea de la direcţie, şi întărite cu zăbrele. Antoine încercă să deschidă unul din ele, dar pentru asta îi trebuia o cheie specială; directorul scoase din buzunarul vestei instrumentul necesar şi deschise o fereastră. Antoine observă îndemânarea mâinilor lui îngălbenite şi puhave. îşi aruncă privirea de poliţist asupra curţii interioare; era un fel de piaţă mare, dreptunghiulară, pustie, bătătorită cu pământ uscat, fără niciun arbore şi împrejmuită cu ziduri înalte, acoperite cu cioburi de sticli.

Domnul Faâsme îi explică, plin de voioşie, destinaţia încăperilor: săli de studii, ateliere de tâmplărie, de

lăcătuşărie, de electricitate etc. Încăperile erau mici şi curate. În sufragerii, băieţii de serviciu ştergeau mesele din lemn alb; un miros acru se ridica din hă rdaiele aşezate în colţuri.

— Fiecare copil vine aici, după ce mănâncă, şi-şi spală gamela, cana şi lingura. Cuţite nu au, se înţelege, şi nici furculiţe. Şi cum Antoine îl privea fără să înţeleagă, adăugă, clipind din ochi: Nimic ascuţit.

La primul etaj se înşirau alte săli de studiu, alte ateliere şi o instalaţie de duşuri, care se părea că nu-i folosită prea des, dar de care directorul era cu deosebire mândru. Intra st ieşea vesel dintr-o sală în alta, cu braţele desfăcute, cu mâinife întinse şi, fără să-i tacă gura, împingea cu un gest automat câte o masă la perete, ridica un cui de jos, strângea bine un robinet, potrivea orice obiect ce i se părea că nu era la locul lui.

La etajul doi se aflau dormitoarele, cu uşile deschise. Erau de două feluri. Cele mai multe aveau câte zece paturi, aliniate, acoperite cu pături cenuşii; ai fi zis că-s nişte dormitoare de cazarmă de n-ar fi fost acolo un fel de cuşcă de fier, întărită cu un grilaj subţire şi aşezată la mijloc.

— Aici închideţi pe câte unul? întrebă Antoine.

Domnul Faâsme ridică braţele cu o comică spaimă şi începu să râdă:

— Doamne fereşte! Acolo se culcă paznicul. Uitaţi-vă, îşi aşază patul drept la mijloc, la distanţă egală de pereţi; vede tôt, aude tot şi nu riscă nimic. De altfel, are şi o sonerie de alarmă, ale cărei fire trec pe sub duşumele.

Celelalte dormitoare se compuneau din compartimente suprapuse, înfundate în zid şi închise cu grilajuri, în felul cuştilor de menajerie. Domnul Faâsme se opri în prag. Zâmbetul său lua uneori o expresie de dezamăgire, o expresie gânditoare, care dădea o clipă feţei sale mici melancolia unui budist.

— Ah, doctore, aici sunt cei *răi*! explică el. Aceia care

au venit la noi prea târziu ca să mai fie îndreptaţi în chip serios: ei nu formează crema, fireşte… Avem şi câţiva vicioşi, vă daţi seama. Suntem obligaţi să-i ţinem izola ti noaptea…

Antoine îşi apropie faţa de unul din grilajuri. Prin întuneric zări un pat mizerabil pereţii plini de desene şi inscripţii neruşinate. Fără să vrea, se dădu îndărăt.

— Nu priviţi, e prea trist, oftă directorul, ducându-l mai departe. Vedeţi, asta-i aleea centrală, pe care paznicul se plimbă toată noaptea. Aici paznicul nu doarme deloc şi lumina nu se stinge niciodată. Cu toate că sunt bine zăvorâţi, potlogarii ăştia ar fi în stare de orice năzbâtie… Fără îndoială! Dădu din cap şi deodată se puse pe râs, încreţindu-şi ochii, în aşa fel, că de pe faţă îi dispăru orice urmă le supărare. Ai de-a face cu fel de fel de inşi… încheie el cu naivitate, ridicând din umeri.

Antoine era prea copleşit de tot ceea ce vedea ca să se mai gândească la toate întrebările ce şi le pregătise. Zise totuşi:

— Cum îi pedepsiţi? Aş dori să văd şi carcerele.

Domnul Faâsme făcu un pas îndărăt îşi holbă ochii roi unzi şi dădu uşor din mâini.

— Dumnezeule! Carcere?! Dar, doctore, credeţi că suntem la închisoarea Roquette? Nu, nu, n-avem carcere, slavă Domnului! Statutele ne opresc şi, vă închipuiţi, domnul fondator n-ar admite aşa ceva niciodată!

Antoine, încurcat suporta ironia ochilor acelora încreţiţi, ale căror gene tremurau în spatele ochelarilor. Începea să fie stânjenit de personajul bănuitor al cărui rol şi-l asumase. Nimic din tot ceea ce vedea nu-l îndemna să se menţină în cadrul acestui rol. Se întreba chiar, oarecum fâstâcit, dacă directorul nu-i ghicise bănuiala care-l adusese la Crouy; dar nu putea fi sigur de asta, atât de reală părea candoarea domnului Faâsme, cu toate fulgerele de răutate care-i ţâşneau din când în când din

colţul pleoapelor.

Directorul se opri din râs, se apropie de Antoine şi-i puse mâna pe braţ:

— Voiaţi să glumiţi, nu-i aşa? Cunoaşteţi tot atât de bine ca şi mine rezultatul unui regim prea sever; el duce la revoltă, sau, ceea ce-i şi mai rău, la prefăcătorie... Domnul fondator a spus în această privinţă cuvinte cât se poate de frumoase la congresul de la Paris în anul expoziţiei...

Coborâse glasul şi-l privea pe tânăr cu o simpatie deosebită, ca şi cum el şi cu Antoine ar fi constituit o elită, singura în stare să discute asemenea probleme de pedagogie fără să cadă în greşelile celorlalţi.

Antoine se simţi măgulit şi impresia lui favorabilă se accentuă.

— Avem şi noi în curte, ca la cazărmi, o clădire mică, pe care arhitectul o botezase „Local disciplinar”...

— ...dar nu ţinem acolo decât proviziile de cărbuni şi de cartofi. La ce buh să folosim carcere? Se obţine atât de mult prin simplă convingere!

— Adevărat? întrebă Antoine.

Directorul schiţă un zâmbet fin şi puse din nou mâna pe braţul lui Antoine

— Să ne înţelegem, explică el. Ceea ce numesc convingere, îmi place să v-o spun de la început, este privarea de unele alimente. Copiii noştri sunt tare lacomi. E caracteristica vârstei lor, nu? Pâinea goală, doctore, are posibilităţi de convingere cu totul nebănuite... Trebuie numai să ştiu cum s-o foloseşti: este important să nu izolezi copilul pe care vrei să-l convingi. Vedeţi, deci, cât suntem de departe de izolarea prin carcere! Nu! Pe copil trebuie să-l faci să-şi mănânce coaja lui de pâine uscată undeva într-un colţ al sufrageriei, la ora celei mai bune mese, adică la amiază adulmecând mirosul mâncării cu sos care abureşte alături şi privind la ceilalţi care se îndoapă. La

asta nu poate rezista niciunul. Este? La vârstă lor slăbeşti atât de repede! Cincisprezece zile, trei săptămâni, nu mai mult. Aşa am scos-o la capăt cu cei mai îndărătnici. Convingerea! încheie directorul, rotunjindu-şi ochii. Şi niciodată n-am fost nevoit să dau pedepse mâi aspre, niciodată n-am ridicat măcar degetul asupra vreunuia din copilaşii aceştia care mi-au fost încredinţaţi!

Chipuf îi strălucea de mândrie, de dragoste. Avea aerul că-i iubeşte cu adevărat pe ştrengarii de-acolo, chiar şi pe aceia care-i dădeau cel mai mult de furcă.

Coborâră din nou treptele. Domnul Faâsme îşi scoase ceasul.

— Îngăduiţi-mi, pentru încheiere, să vă ofer un spectacol foarte convingător. Veţi povesti aceasta domnului fondator şi sunt sigur că va fi mulţumit.

Străbătură grădina şi intrară în biserică. Domnul Faâsme se opri la agheasmatar. Antoine văzu din spate vreo şaizeci de copii în bluze din postav de casă, aliniaţi în şiruri îngenuncheaţi pe pardoseala de piatră, nemişcaţi; patru paznici mustăcioşi, în bluze din pânză albastră, tivită cu roz, se plimbau încoace şi încolo, fără să-i slăbească din ochi. Preotul, la altar, ajutat de doi băieţi, termina slujba.

— Unde-i Jacques? şopti Antoine.

Directorul arătă spre balconul de deasupra lor şi, în vârful picioarelor, se îndreptară spre uşă.

— Fratele dumneavoastră îşi are locul lui, sus, zise domnul Faâsme după ce ieşiră. Acolo e singur, adică numai cu îngrijitorul care i s-a dat. În privinţa asta, puteţi să-i spuneţi domnului Thibault că i-am dat lui Jacques, încă de acum vreo opt zile, pe servitorul cel nou, despre care îi vorbisem. Celălalt, moş Léon, fiind mai în vârstă, l-am socotit mai indicat să supravegheze un atelier. Servitorul cel nou este un tânăr din Lorena, foarte priceput, abia ieşit din armată, unde a fost ordonanţă de colonel; avem referinţe foarte bune despre el. Fratele dumneavoastră o

să se plictisească mai puţin în timpul plimbărilor, nu găsiţi? Dar, la naiba, eu vorbesc întruna şi iată-i că ies!

Câinele începu să latre furios. Domnul Faâsme îl făcu să tacă; apoi, îndreptându-şi ochelarii, se propti în mijlocul curţii de onoare.

Uşa bisericii se deschise larg şi copiii, câte trei, însoţiţi de paznici, defilară în pas cadenţat, ca la o paradă militară. Erau cu capul gol şi încălţaţi cu sandale, ceea ce dădea mersului lor pasul catifelat al gimnaştilor. Bluzele le erau curate, iar centurile de piele străluceau în soare. Cei mai mari păreau să aibă şaptesprezece sau optsprezece ani; cei mai mici, zece sau unsprezece. Mai toţi aveau tenul palid şi-şi ţineau ochii plecaţi; înfăţişarea le era liniştită, lipsită de tinereţe. Dar Antome, caré – i analiza cu toată atenţia, nu surprinse nicio privire ascunsă, niciun zâmbet răutăcios: copiii aceştia nu aveau aerul să fie periculoşi. Antoine trebui să recunoască singur că nu păreau deloc nişte martiri.

După ce coloana dispăru în pavilionul a cărui scară din lemn răsună câtva timp cu un ritm surd, Antoine se întoarse spre domnul Faâsme, care părea să-l întrebe ceva.

— Ţinuta-i excelentă, constată el.

Dar omul nostru nu-i răspunse; îşi frecă încet mâinile grăsulii una de alta, ca şi cum le-ar 6 săpunit, şi, sub ochelari, ochii lui, strălucind de mândrie, încercau parcă să-i mulţumească.

Abia după ce curtea rămase pustie, Jacques apăru şi el pe treptele însorite ale bisericii.

Acesta să fie oare? Atât era de schimbat, crescuse atât de înalt, încât Antoine se uita la el aproape fără să-l recunoască. Nu purta uniformă, ci un costum de postav, o pălărie de fetru, o manta aruncată pe umeri; era însoţit de un îngrijitor de vreo douăzeci de ani, îndesat, blond, care n-avea nici el ţinuta paznicilor. Coborâră treptele. Niciunul, nici celălalt nu părea a-i fi zărit pe Antoine şi pe

director. Jacques mergea liniştit, cu ochii în pământ, şi abia când ajunse la câţiva metri de domnul Faâsme ridică fruntea, se opri, luă un aer mirat şi se descoperi repede. Gestul era absolut firesc, totuşi Antoine nu-şi putu stăpâni bănuiala că această mirare era prefăcută. De altminteri, chipul lui Jacques rămânea calm şi, deşi surâzător, nu manifesta nicio bucurie adevărată. Antoine îi ieşi înainte cu mâna întinsă; se prefăcea şi el că e bucuros.

— Iată o surpriză plăcută, nu-i aşa, Jacques? strigă directorul. Dar trebuie să te cert: de ce nu te îmbraci cu pardesiul şi nu ţi-l închei în timpul cât stai în biserică? în balcon e răcoare şi ai putea să te îmbolnăveşti!

Jacques îşi întoarse ochii de la fratele său de îndată ce-l auzi pe domnul Faâsme vorbindu-i şi-l privi pe director drept în ochi, cu o expresie respectuoasă şi mai ales atentă, ca şi cum ar fi căutat să înţeleagă tâlciul pe care puteau să-l ascundă vorbele lui. Apoi, deodată, fără să răspundă, îşi îmbrăcă mantaua.

— Ai crescut teribil, ştii?… se bâlbâi Antoine. îşi cercetă fratele cu uimire, încercând să-şi explice schimbarea asta totală a înfăţişării, a mersului, a expresiei lui care-i tăia avântul.

— Vreţi să rămâneţi puţin afară? E atât de frumos! propuse directorul. Jacques vă va conduce în camera lui după ce veţi face câţiva paşi împreună în jurul grădinii.

Antoine nu ştia cum să reacţioneze. îşi întrebă fratele din ochi:

— Tu vrei?

Jacques părea că nu aude. Antoine presupuse că nu-i păsa deloc dacă rămânea acolo, sub ferestrele penitenciarului.

— Nu, zise el apoi, ar fi mai bine să intrăm în… camera ta, nu-i aşa?

— Cum doriţi, le spuse directorul. Dar, mai înainte, aş vrea să vă mai arăt ceva; trebuie să vedeţi toţi pensionarii

noştri. Vino cu noi, Jacques.

Jacques îl urma pe domnul Faâsme, care, cu braţele în lături, râzând ca un şcolar poznaş, îl împingea pe Antoine spre un fel de streaşină lipită de zidul intrării. Era vorba de vreo zece cuşti cu iepuri de casă. Domnul Faâsme era mândru de crescătoria sa.

— Puii aceştia au ieşit abia luni, explică el încântat, dar au şi făcut ochi, drăgălaşii! Aid sunt numai cei de sex masculin. Uitaţi-vă la ăla de colo, doctore, zise el, vârându-şi braţul într-o cuşcă şi scoţând de urechi unul mare, argintiu, de Champagne, care se zbătea în mâna lui. Uite ăsta, vedeţi? E unul din cei răi!

Nu făcea nicio aluzie şi râdea cu râsul lui nevinovat. Dar Antoine se gândi la dormitorul de sus, unde văzuse culcuşurile acelea cu zăbrele de fier.

Domnul Faâsme se întoarse spre el; pe buze îi flutura im zâmbet de om neînţeles.

— La naiba, eu trăncănesc, dar văd că dumneavoastră mă ascultaţi numai din politeţe, nu-i aşa? Vă însoţesc până la Jacques, apoi vă las. Tred înainte, Jacques, şi arată-ne drumul.

Jacques pomi înainte. Antoine îl ajunse din urmă şi-i puse mâna pe umăr. Se silea să recunoască fiinţa aceea piăpindă, nervoasă, mică, pe care o adusese anul trecut de la Marsilia.

— Acum eşti tot atât de înalt ca şi mine.

De pe umăr, mâna îi alunecă spre ceafa subţire ca un gât de pasăre. Membrele îi erau uscate şi slabe; încheieturile mâinilor îi ieşeau din mânecile hainei; pantalonii îi lăsau gleznele aproape goale; mersul lui avea o rigidité e, o stângăcie şi, în acelaşi timp, o elasticitate, o tinereţe cu totul nouă.

Pavilionul pregătit pentru copiii cu regim special era o dependinţă a clădirii directoriale; nu se putea intra în el decât trecând prin birouri. Cinci camere identice dădeau

într-un culoar zugrăvit în galben. Domnul Faâsme îi explică lui Antoine că Jacques fiind singurul special şi, prin urmare, celelalte camere nefiind întrebuinţate, băiatul de serviciu repartizat lui Jacques se culca în una din ele, în timp ce în celelalte se puneau lucrurile de prisos.

— Iată şi celula prizonierului nostru, zise directorul, dându-i lui Jacques un bobârnac amical.

Jacques zâmbi şi se feri, spre a-l lăsa să intre.

Antoine cercetă încăperea cu atenţie. Ai fi zis că e o cameră de hotel, modestă, dar bine întreţinută. Avea tapete de hârtie cu floricele, era destul de luminoasă, cu toate că lumina venea de sus, prin două gârliciuri cu geamuri mate şi zăbrelite; aceste ferestre erau aşezate sub plafon şi, cum camera era înaltă, se aflau la mai mult de trei metri de la podea. Soarele nu pătrundea înăuntru, dar camera era încălzi. chiar prea încălzită, de caloriferul administraţiei. Mobilierul compunea dintr-un dulap din lemn de pin gălbui, din două scaune de trestie împletită şi dintr-o masă neagră, deasupra efir cărţile şi dicţionarele stăteau aliniate ca pentru hăt.11 le. 1: mic, pătrat, lăsa să se vadă cearşaful, care nu fusese m-a întrebuinţat. Ligheanul era acoperit cu o bucată de pânză curată şi doaia şervete, la fel de curate, atârnau de o parte şi de alta.

Această inspecţie amănunţită sfârşi prin a-l impresiona pe Antoine. Tot ceea ce vedea de un ceas încoace era exact invers decât de ceea ce prevăzuse. Jacques trăia complet izolat de ceilalţi copii: era tratat cu o atenţie afectuoasă; directorul era un băiat de treabă, care nu părea câtuşi de puţin un paznic de ocnă; toate informaţiile date de domnul Thibault erau exacte. Oricât de încăpăţânat ar fi fost Antoine, trebui să renunţe la bănuielile sale, lăsându-le să se spulbere una câte una.

Surprinse privirea directorului aţintită asupra lui.

— Eşti într-adevăr bine instalat aici, zise el îndată,

întorcându-se spre fratele său.

Acesta nu răspunse. Tocmai îşi scotea mantaua şi pălăria, pe care servitorul i le luă din mâini şi le agăţă în cuier.

— Fratele dumitale spune că eşti bine instalat aici, repetă directorul.

Jacques se schimbă brusc la faţă. Avea un aer politicos, de om binecrescut, pe care Antoine nu-l mai văzuse niciodată la el.

— Da, domnule director, foarte bine.

— Nu trebuie să exagerăm, răspunse directorul zâmbind. E foarte simplu; noi nu ne îngrijim decât ca totul să fie curat. La drept vorbind, Arthur e acela care trebuie lăudat, adăugă uitându-se spre servitor. Iată un pat făcut ca pentru o inspecţie generală.

Arthur se lumină la faţă. Antoine, care-l privea, nu se putu opri să-i facă un semn amical. Avea un cap rotund, cu trăsături moi, cu ochi decoloraţi, cu ceva sincer şi atrăgător în zâmbet şi în privire. Rămăsese lângă uşă şi-şi răsucea mustaţa, care părea aproape fără culoare, atât de arsă de soare îi era pielea de pe faţă.

„Iată şi temnicerul, pe care mi-l închipuiam în bezna unui cavoii, cu o lanternă oarbă în mână şi cu o legătură de chei”, îşi spuse Antoine şi, râzând fără să vrea de el însuşi, se apropie de cărţi şi le cercetă vesel.

— Salustiù. Faci progrese la latină? îl întrebă el, în timp ce un zâmbet neîncrezător îi stăruia pe faţă.

Răspunse domnul Faâsme:

— Poate că nu-i bine să o spun de faţă cu el, zise, prefăcându-se că ezită şi clipind din ochi spré Jacques. Totuşi, trebuie să recunoaştem că profesorul e mulţumit de silinţa lui. Lucrăm opt ore pe zi, continuă pe un ton mai serios. Apoi se duse la tabla neagră, agăţată de perete, şi o îndreptă, fără a se întrerupe din vorbit: Asta nu ne împiedică însă, indiferent de starea timpului, să facem în

fiecare zi câte o plimbare de două ore, în tovărăşia lui Arthur – tatăl dumneavoastră ţine mult la lucrul acesta. Au picioare bune şi unul, şi altul. Le dau toată libertatea să-şi aleagă singuri arumul. tu moş Léon era altceva; cu el cred că nu se mişca prea mult; în schimb, culegeau amândoi buruieni de leac de pe lângă gardurile de nuiele, nu-i aşa? Trebuie să vă spun că moş Lécn a fost în tinereţea sa calfă la un farmacist şi cunoştea o grămadă de plante cu denumirea lor latinească. Era foarte instructiv. Dar prefer să-i văd făcând plimbări lungi pe câmp, asta face mai mult pentru sănătate.

În timp ce domnul Faâsme vorbea, Antoine se întoarse de mai multe ori spre fratele lui. S-ar fi zis că Jacques asculta ca într-un vis şi că, din când în când, trebuia să facă sforţări ca să fie atent; în asemenea momente, o vagă nelinişte fi deschidea buzele şi genele îi tremurau uşor.

— La naiba, eu trăncănesc, trăncănesc şi iată a trecut atâta timp de când Jacques nu şi-a văzut fratele mai mare! strigă domnul Faâsme, retrăgândiî-se spre uşă cu gesturi familiare. Luaţi trenul de unsprezece? îl întrebă pe Antoine.

Antoine nu se gândise încă la plecare. Dar tonul domnului Faâsme dădea să se înţeleagă că nu avea de ales şi nu se simţi capabil să se împotrivească acestui îndemn de a-şi vedea de drum; la urma urmei, tristeţea de aici, nepăsarea lui Jacques îl goneau parcă. De fapt, văzuse cam tot ce putea fi văzut, aşa că nu mai avea ce face aici.

— Da, zise el; din păcate, trebuie să mă întorc devreme, pentru contravizită…

— Nu vă pară rău, deoarece acesta este singurul tren până la cel de seară. La revedere!

Cei doi fraţi rămaseră singuri. Urmă un scurt moment de tăcere.

— Ia scaunul, zise Jacques, pregătindu-se să se aşeze

pe pat. Dar, zărind un al doilea scaun, se răzgândi şi-l o feri lui Antoine, repetând pe un ton firesc: Ia scaunul, ca şi cum ar fi spus: „Stai jos”, şi se aşează şi el.

Dar lui Antoine nu-i scăpă nimic şi, bănuitor, întrebă imediat:

— De obicei n-ai decât un scaun?

— Da. Dar Arthur mi l-a împrumutat pe al lui, ca în zilele când am lecţie.

Antoine nu stărui.

— Într-adevăr, nu eşti rău instalat aici, zise el, aruncând o nouă ochire în jurul lui. Apoi, arătând aşternuturile curate şi şervetele: Se schimbă des lenjeria?

— Duminica.

Antoine vorbea cu tonul acela scurt şi vesel care-i era propriu, dar care, în încăperea asta răsunătoare şi în faţa atitudinii pasive a lui Jacques, părea înţepător, aproape agresiv.

— Închipuieşte-ţi, mă temeam, nu ştiu de ce, că nu eşti bine tratat…

Jacques îl privi uimit şi zâmbi. Antoine nu-şi slăbi fratele din ochi.

— Spune drept, nu te plângi de nimic, aşa-i?

— De nimic.

— Nu vrei să profiţi de vizita mea ca să obţinem ceva de la director?

— Ce anume?

— Eu nu ştiu. Ce vrei tu.

Jacques părea că se gândeşte; zâmbi din nou şi dădu din cap.

— Nu. Cum vezi, totul e foarte bine…

I se schimbase şi vocea: avea o voce de bărbat, caldă şi gravă, bine timbrată, deşi joasă şi destul de neaşteptată în acest trup de adolescent.

Antoine îl privea stăruitor.

— Cum te-ai schimbat… şi e prea puţin spus că te-ai

schimbat. Nu mai eşti acelaşi, deloc, prin nimic…

Nu-şi mai desprinse ochii de la Jacques, căutând să regăsească în noua lui înfăţişare trăsăturile de odinioară. Avea acelaşi păr roşcat, puţin mai închis, bătând în castaniu, dar tot aşa de aspru; acelaşi nas subţire şi rău format, aceleaşi buze crăpate, pe care le umbrea acum un uşor puf bălai; aceeaşi falcă masivă, ceva mai largă; şi aceleaşi urechi clăpăiige, care păreau că trag gura în sus şi o ţin lungită. Dar nimic din toate astea nu semăna cu copilul de ieri. „S-ar spune chiar că şi temperamentul i s-a schimbat, gândea Antoine. El, care era atât de vioi, atât de zvăpăiat, iată-l acum cu faţa asta bleagă, adormită… el, atât de nervos altă dată, e acum un limfatic…”

— Ridică-te puţin.

Jacques se lăsă examinat cu un zâmbet îngăduitor, care nu-i lumina privirea. Parcă ar fi avut ochii învăluiţi în ceaţă.

Antoine îi pipăi braţele, picioarele.

— Cât de mult ai crescut! Nu te simţi obosit de creşterea asta rapidă?

Celălalt dădu din cap. Antoine îl luă de încheieturile mâinilor şi îl trase mai aproape. Observă paloarea pielii, pe care petele de roşeaţă aşterneau un strat se culoare închisă, şi cearcănul subţire, săpat sub pleoapele de jos.

— Culoarea feţei nu-mi place, continuă Antoine cu un aer serios; încrunţi sprâncenele, vru să mai spună ceva, dar tăcu.

Deodată, înfăţişarea asta supusă, inexpresivă a lui Jacques îi aminti bănuiala care îi încolţise atunci când el apăruse în curte.

— Ai fost prevenit că te aşteptam după slujbă? îl întrebă Antoine pe neaşteptate.

Jacques se uită la el, fără să înţeleagă ce vrea să spună.

— Când ai ieşit din biserică, stărui Antoine, ştiai că

sunt aici?

— Nu. De ce? întrebă Jacques cu o uimire naivă.

Antoine bătu în retragere, bombănind:

— Crezusem că… Pot să fumez? încercă el să schimbe discuţia.

Jacques îl privi neliniştit şi când Antoine îi întinse cutia cu ţigări:

— Nu. Eu nu fumez, îi răspunse, întunecându-se la faţă.

Antoine nu mai ştia ce să spună. Ca totdeauna când doreşti să prelungeşti întrevederea cu o persoană care-ţi răspunde greu, el se lupta cu întrebările:

— Atunci, e adevărat că n-ai nevoie de nimic? întrebă din nou. Ai tot ce-ţi trebuie?

— Fireşte.

— Dormi bine? Ai pături destule?

— Da, mi-e prea cald chiar.

— Profesorul? Se poartă bine cu tine?

— Foarte bine.

— Nu te plictiseşti să lucrezi aşa, mereu singur?

— Nu.

— Serile ce faci?

— Mă culc după cină, la ora opt.

— Şi când te scoli?

— La şase şi jumătate când bate clopotul.

— Duhovnicul vine să te vadă din când în când?

— Da.

— E un om de treabă?

Jacques îşi ridică privirea înceţoşată spre Antoine. Nu înţelegea întrebarea şi nu răspunse.

— Dar directorul vine şi el?

— Da, adesea.

— Pare să fie cumsecade. E iubit?

— Nu ştiu. Da, desigur.

— Nu te întâlneşti niciodată cu ceilalţi?

— Niciodată.

La fiecare întrebare, Jacques, care-şi ţinea ochii plecaţi, avea o uşoară tresărire, ca şi cum ar fi râcut un efort ca să treacă de la un subiect la altul.

— Dar cu poezia cum stai? Mai faci versuri? întrebă Antoine pe un ton glumeţ.

— O, nu!

— De ce?

Jacques clătină din cap, apoi schiţă un zâmbet placid, care nu i se şterse chiar dintr-odată. N-ar fi zâmbit altfel dacă Antoine l-ar fi întrebat: „Te mai joci cu cercul?”

Atunci, Antoine, la capătul sforţărilor, se hotărî să-i vorbească de Daniel. Jacques nu se aştepta la asta; roşeaţa îi împurpură obrajii.

— Cum vrei să am ştiri de la el? îi răspunse. Aici nu primesc scrisori.

— Dar tu, continuă Antoine, tu de ce nu-i scrii? îl ţintul cu privirea pe fratele său.

Jacques schiţă acelaşi zâmbet ca şi mai înainte, când Antoine îi vorbise de poezie. Dădu uşor din umeri:

— Totul e o poveste veche… Nu mai vorbi de ea.

Ce înţelegea el prin asta? Dacă ar fi răspuns: „Nu, nu i-am scris niciodată”, Antoine l-ar fi bruscat, l-ar fi încurcat; şi chiar cu o tainică plăcere, căci pasivitatea fratelui său începea să-l supere. Dar Jacques ocolea întrebarea pe un ton hotărât şi trist, care-l dezarmă pe Antoine. În aceeaşi clipă, i se păru că observă privirea lui Jacques îndreptându-se deodată în spatele lui, spre uşă, şi, în starea de iritare în care se găsea, bănuielile apărură din nou. Uşa era cu geamuri, fără îndoială, ca să se poată vedea de afară ceea ce se petrecea înăuntru; deasupra uşii se afla o ferestruică zăbrelită, fără geam, de asemenea spre a îngădui să se audă tot ce se vorbea în cameră.

— E cineva în culoar? îl întrebă Antoine pe un ton aspru, dar coborând vocea.

Jacques îl privi ca şi cum ar fi înnebunit.

— Cum, în culoar? Da, uneori… De ce? Tocmai l-am văzut trecând pe moş Léon.

În clipa aceea cineva bătu în uşă: moş Léon voia să-l cunoască pe fratele cel mare. Se aşează familiar, pe un colţ de masă.

— Ei, nădăjduiesc că-l găsiţi bine. S-a mai întremat de astă toamnă, nu-i aşa?

Râdea. Avea o fată de hâtru bătrân, cu mustăţile lăsate pe oală. Un râs de om chefliu îi congestiona obrajii, acoperindu-l de vinişoare roşii, care se ramificau până în albul ochilor şi-i tulburau privirea, a cărei expresie era de cele mai multe ori părintească, dar răutăcioasă.

— M-au trimis înapoi, la ateliere, explică el dând din umeri. Eu, care mă obişnuisem aşa de bine cu domnul Jacques! Mă rog, adăugă la plecare, în viaţă nu trebuie să ne supărăm… Salutările mele domnului Thibault, fără să vă mai precizez: din partea lui moş Léon, că mă cunoaşte destul de nine!

— Ce bătrân cumsecade, zise Antoine după ce moşul ieşi. Încercă să reia convorbirea: Pot să-i duc o scrisoare de la tine, dacă vrei. Şi cum Jacques nu înţelegea: Nu vrei să-i scrii câteva cuvinte lui Fontanin?

Se încăpăţână să descopere pe trăsăturile liniştite ale fratelui său un semn de emoţie, o urmă a trecutului, dar în zadar; Jacques dădea din cap, fără să zâmbească măcar.

— Nu. Mulţumesc. N-am nimic să-i spun. E o poveste veche.

Antoine renunţă. Faptele îl depăşeau. Şi aşa timpul trecuse. îşi scoase ceasul.

— Zece şi jumătate; peste cinci minute, va trebui să plec.

Jacques apăru deodată tulburat, voia parcă să spună ceva. Dar ce anume? îl întrebă pe Antoine de starea sănătăţii, de ora când pleacă trenul, de examene. Şi, când

se ridică, Antoine fu izbit de accentul cu care Jacques oftă:

— Aşa repede? Mai stai puţin…

Antoine se gândi că băiatul fusese poate dezamăgit de răceala lui şi că, de fapt, această vizită îi făcuse mai multă plăcere decât lăsase să se vadă în realitate.

— Îţi pare bine că am venit? întrebă el cu stângăcie.

Jacques părea că se gândeşte la ceva; tresări, se miră şi-i răspunse cu un surâs politicos:

— Fireşte, foarte mult, îţi mulţumesc.

— Ei bine, voi încerca să mai vin. La revedere, spuse Antoine jignit. îl mai privi o dată pe fratele lui drept în ochi, îşi concentra întreaga putere se pătrundere şi-i spuse emoţionat: Mă gândesc adesea la tine, dragul meu. Ivli-e teamă că nu eşti fericit aici. Erau aproape de uşă. Antoine îi apucă mâna: Klie o să-mi spui totul, nu-i aşa?

Jacques părea stingherit. Se plecă, vrând parcă să facă o destăinuire, şi se hotărî, în fine, să-i spună repede:

— Ar trebui să-i dai ceva lui Arthur… E aşa de cumsecade… Şi fiindcă Antoine stătea pe gânduri, zăpăcit: Vrei?

— Bar, răspunse Antoine, n-o să iasă cu bucluc?

— Nu, nu. La plecare spune-i frumos la revedere şi strecoară-i un mic bacşiş… Vrei?

Jacques aproape al implora.

— Bine, dar tu, mărturiseşte, eşti cu adevărat fericit?

— Sigur că da! răspunse Jacques cu o uşoară nuanţă de umor. Cât vrei să-i dai? adăugă el, coborând şi mai mult vocea.

— Nu ştiu. Cât? Zece franci e bine? Vrei douăzeci?

— Da, da, douăzeci de franci, făcu Jacques cu o bucurie neînţeleasă. Mulţumesc, Antoine! Şi strânse mâna pe care i-o întindea fratele său.

Arthur tocmai trecea pe culoar când Antoine ieşea din cameră. Primi bacşişul fără să facă nazuri şi faţa lui sinceră, niţel copilărească încă, se roşi de plăcere. îl însoţi

pe Antoine până la biroul directorului.

— Unsprezece fără un sfert, constată domnul Faâsme. Aveţi încă tot timpul, dar e bine să plecaţi mai din vreme.

Străbătură vestibulul în care trona bustul domnului Thibault. Antoine îl privi acum fără ironie. Înţelegea cât de legitimă era mândria tatălui său pentru această operă de asistenţă, în întregime creată de dânsul: simţi şi el oarecare orgoliu că era fiul lui.

Domnul Faâsme îl însoţi până la poartă, încărcându-l cu toate salutările respectuoase pentru domnul fondator; nu înceta nicio clipă să râdă în timp ce vorbea, încreţindu-şi ochii în spatele ochelarilor cu rame de aur şi strângându-i cu familiaritate mâna lui Antoine în mâinile lui moi şi durdulii, ca de femeie. În sfârşit, Antoine plecă. Omuleţul rămase în drum, cu capul gol în soare, cu braţele ridicate, râzând întruna şi dând din cap în semn de prietenie!

„Mi-am împuiat singur capul, ca o midinetă, îşi spunea Antoine pe drum. Şandramaua merge bine şi Jacques nu-i nenorocit aici. Greşeala mea, se condamnă el deodată, e că mi-am pierdut timpul să fac pe judecătorul de instrucţie în loc să vorbesc prieteneşte cu Jacques”.

Nu era departe de a presupune că fratele lui îl văzuse plecând fără nicio părere de rău. „E şi din vina lui, se gândi Antoine cu necaz. S-a arătat atât de nepăsător!” Cu toate astea, regreta că nu făcuse mai multe încercări ca să-i deschidă sufletul.

Antoine n-avea o amantă şi se mulţumea cu femeile întâlnite întâmplător; dar inima lui de douăzeci şi patru de ani îl împovăra dteodată: ar fi vrut să se milostivească pentru un suflet slab, să acorde cuiva sprijinul său. Dragostea pentru fratele lui mai mic creştea pe măsură ce se depărta de el. Când îl va mai vedea oare? Ar fi fost în stare, pentru nu ştiu ce fleac, să se întoarcă din drum.

Mergea cu capul în jos din pricina soarelui. Când se uită în jur, văzu că greşise drumul. Nişte copii îi arătară o scurtătură, peste câmp. Grăbi pasul. „Şi dacă aş scăpa trenul, îşi zise în glumă, ce-aş face?” îşi închipui întoarcerea la penitenciar. Şi-ar petrece ziua cu Jacques; i-ar povesti temerile lui fără rost, călătoria făcută pe ascuns, fără ştirea tatălui lor; s-ar arăta demn de încredere, prieten; i-ar aminti scena din trăsură, pe când se înapoiau de la Marsilia, şi cum simţiseră în seara aceea că ar putea să fie buni prieteni. Dorinţa de a scăpa trenul devenise aşa de mare, încât îşi încetini mersul, neştiind ce hotărâre să ia. Deodată se auzi şuieratul locomotivei; o trâmbă de fum se ridică la stânga, deasupra unui pâlc de arbori, şi, fără să mai stea pe gânduri, îşi reluă mersul. Zări gara. Avea biletul în buzunar, n-avea decât să sară în vagon, chiar din mers. Cu mâinile în buzunare, cu capul pe spate, cu barba în vânt, trăgea cu putere aerul în piept, era mândru de muşchii lui, era sigur că va ajunge la timp.

Dar nu socotise şi povârnişul ce i se ivi în cale. Ca să ajungă la staţie, drumul făcea o cotitură, trecea pe sub un podeţ. Cu toate că iuţi pasul, ajunse dincolo de pod tocmai în momentul când trenul, care era în gară, pornea. îl scăpă la vreo sută de metri.

Mândria nu-l lăsă să accepte o înfrângere; voi mai curând să se convingă că o dorise. „Aş putea încă sări în vagonul de mesagerii dacă aş vrea, îşi zise el într-o fulgerare de-o secundă. Dar atunci n-aş mai avea de ales, aş pleca fără să-l mai văd pe Jacques”. Şi se opri, mulţumit de el!

Astfel, tot ceea ce cu o clipă mai înainte nu era decât închipuire căpătă deodată o formă concretă: să mănânce la han, să se întoarcă la penitenciar, să-şi petreacă ziua cu fratele său.

III

Era aproape ora unu când Antoine se trezi din nou în

faţa Fundaţiei Thibault. Domnul Faâsme tocmai ieşea. Fu atât de surprins, încât rămase locului câteva clipe, cu ochii jucându-i sub ochelari. Abia după ce Antoine îi povesti păţania sa, domnul Faâsme izbucni în râs şi redeveni vorbăreţ.

Antoine se oferi să-l plimbe el pe Jacques toată după-amiaza aceea.

— Drace, făcu directorul încurcat, regulamentul nostru…

Dar Antoine stărui atât de mult, încât obţinu câştig de cauză.

— Veţi lămuri cazul domnului fondator… Mă duc să vi-l aduc pe Jacques.

— Vă însoţesc, zise Antoine.

Numaidecât însă avea să se căiască: momentul era cu totul nepotrivit. De cum pătrunse în culoar, Antoine îşi zări fratele pe vine, la vedere, în colţul pe care administraţia îl numea *waters*-ul şi a cărui uşă era ţinută larg deschisă de Arthur, care fuma din pipă, rezemat de pervaz.

Antoine se grăbi să intre în cameră. Directorul îşi freca mâinile şi părea că nu mai poate de bucurie.

— Vedeţi, copiii daţi în grija noastră sunt păziţi chiar şi acolo.

Apăru şi Jacques. Antoine se aştepta să-l vadă stânjenit; el însă îşi încheia liniştit nasturii, iar trăsăturile lui nu exprimau nimic, nici măcar mirarea că-l vede din nou pe fratele său. Domnul Faâsme îi spuse că-i îngăduia să iasă la plimbare cu Antoine până la ora şase. Jacques îl privi drept în ochi, ca şi cum s-ar fi străduit să înţeleagă ce se petrecea; dar nu scoase niciun cuvânt.

— Acum eu o şterg, vă rog să mă iertaţi, continuă domnul Faâsme cu vocea lui piţigăiată. Avem adunarea consiliului municipal. Căci sunt şi primar! le strigă de la uşă, pufnind în râs, ca şi cum ar fi fost vorba de cea mai mare comicărie; drept care Antoine zâmbi.

Jacques se îmbrăcă fără grabă. Cu un servilism ce nu-i scăpă lui Antoine, Arthur îi dădea hainele; se oferi să-i lustruiască ghetele şi Jacques acceptă.

Camera îşi pierduse înfăţişarea aceea îngrijită care-l surprinsese în mod atât de plăcut pe Antoine în cursul dimineţii. Se întreba de ce. Tava pe care fusese adus dejunul rămăsese pe masă, cu o farfurie murdară, cu un păhăruţ gol şi câteva firimituri de pâine. Rufăria curată dispăruse; un singur prosop, pătat, atârna de suport; sub chiuvetă, se vedea un colţ de pânză cerată, uzată şi murdară; perdelele albe fuseseră înlocuite cu nişte bucăţi de postav gros, mototolit Bănuielile i se treziră, deodată, din nou. Dar nu mai puse nicio întrebare.

Qnd fură singuri, pe drum, Antoine îl întrebă cu voioşie:

— Unde mergem? Cunoşti Compiègne? E la vreo trei kilometri de aici, pe malul râufui Oise. Te-ar interesa?

Jacques primi. Părea că-şi dă toată silinţa să nu-l supere cu nimic pe fratele său.

Antoine îl apucă de braţ şi-şi potrivi pasul după al lui Jacques.

— Ce zici de istoria cu prosoapele? îl întrebă Antoine râzând.

— „Istoria cu prosoapele”? repetă celălalt, care nu înţelegea.

— Da, azi-dimineaţă, în timp ce mă plimbam prin fundaţie, au avut timpul să-ţi pună cearşafuri albe şi prosoape noi. Dar ghinionul a făcut să mă întorc când nu mă aştepta nimeni şi…

Jacques se opri din mers, cu un zâmbet silit.

— S-ar spune că vrei cu tot dinadinsul să găseşti nod în papură în tot ceea ce se face la fundaţie, zise el în cele din urmă cu vocea sa gravă, puţin tremurătoare. Tăcu şi porni mai departe, dar aproape imediat începu să vorbească fără chef, ca şi cum ar fi simţit o mare

plictiseală să dea lămuriri asupra unor lucruri atât de neînsemnate: E mult mai simplu decât crezi tu. Rufăria se schimbă în prima şi a treia duminică din lună. Arthur, care mă îngrijeşte abia de vreo zece zile, schimbase cearşafurile şi prosoapele duminica trecută; şi a crezut că şi duminica asta poate face acelaşi lucru, pentru că e duminică. Dar la magazie i s-a spus că greşise şi că trebuie să aducă înapoi rufele curate, la care n-am drept decât săptămâna viitoare…

Tăcu iarăşi, privind peste câmpie.

Plimbarea începuse prost. Antoine încercă să schimbe conversaţia, dar gândindu-se mereu la stângăcia comisă, nu putea lua tonul simplu şi vesel pe care l-ar fi dorit. Jacques răspundea cu „da” şi „nu” când fraza lui Antoine era interogativă, însă fără niciun interes. În cele din urmă, zise:

— Te rog, Antoine, nu-i mai spune directorului istoria cu rufele; Arthur va fi certat degeaba.

— Bine, am înţeles.

— Nici tatii, adăugă Jacques.

— Nimănui, fii fără grijă! Nici nu mă mai gândeam la asta. Ascultă, continuă el, am să-ţi mărturisesc adevărul: închipuieşte-ţi că-mi băgasem în cap, nu ştiu de ce, că totul e prost aici *şi ei* tu nu eşti fericit.

Jacques se întoarse încet şi-şi cercetă fratele cu toată seriozitatea.

— Mi-am petrecut dimineaţa umblând şi cotrobăind peste tot, reluă Antoine. Mi-am dat seama în cele din urmă că mă înşelasem. Atunci am făcut în aşa fel ca să scap trenul. Nu vo i-am să plec înainte de-a fi avut prilejul să stau puţin de vorbă cu tine, înţelegi?

Jacques nu răspunse. Oare îi convenea să aibă o asemenea discuţie? Antoine se îndoia; se temea să nu greşească drumul şi tăcu.

Panta cărării ce cobora spre mal îi făcu să-şi iuţească

paşii. Ajunseră la un braţ al râului, care era canalizat. Un podeţ de fier încăleca un stăvilar. Trei bărci goale pluteau cu burţile lor înalte şi negre pe apa aproape nemişcată.

— Ţi-ar plăcea să te plimbi cu barca? îl invită Antoine binevoitor. Să aluneci uşor pe canale, printre plopi, să te opreşti la stăvilar, prin ceaţa dimineţii, iar seara, la apusul soarelui, să-ţi fumezi ţigara la proră, fără să te gândeşti la nimic, Legănându-U picioarele deasupra apei?... Mai desenezi?

Jacques avu o tresărire bruscă, şi Antoine îl văzu roşind.

— De ce? întrebă Jacques cu o voce nesigură.

— Aşa, făcu Antoine, oarecum mirat. Pentru că s-ar putea face o sch iţă bună: cele trei bărci, stăvilarul, podeţul acela...

Cărarea se lărgea, devenea un drum adevărat. Ajunseră la braţul principal al râului Oise, ale cărui ape umflate curgeau la vale, spre ei.

— Iată Compiègne! zise Antoine.

Se opri şi îşi puse mâna streaşină la ochi, ca să se ferească de soare. Recunoscu în zarea deportată, deasupra frunzişurilor verzi, vârfurile turnului din oraş, clopotniţa mică şi rotundă a bisericii; tocmai se pregătea să-i le arate, când – arundndu-şi ochii spre fratele său, care, alăturea de el, cu mâna la frunte.

S

area că scrutează, ca şi el, orizontul – îşi dădu seama că acques privea pământul de la picioarele lui, aşteptând parcă să pornească din nou la drum, ceea ce Antoine şi făcu, fără să mai spună nicio vorbă.

Toată lumea din orăşel ieşise pe stradă. Antoine şi Jacques se amestecară în mulţimea care trecea pe pod. Trebuie să fi fost zi de recrutare, căci grupuri de oameni îmbrăcaţi în haine de sărbătoare cumpărau de la negustorii ambulanţi panglici tricolore şi, ţinându-se de

braţ, împiedicând circulaţia pe trotuar, se bălăbăneau de colo colo, cântând cântece soldăţeşti. Pe strada principală, printre fetele îmbrăcate în rochii de culori deschise şi cavaleriştii scăpaţi de la cazarmă, se încrucişau familii care se salutau între ele.

Jacques părea beat; contempla această mulţime cu o tulburare care-l apăsa.

— Haidem în altă parte, Antoine, se rugă el.

Apucară pe o stradă înfundată, care urca la deal întunecată şi tăcuta. Când ajunseră în piaţa din faţa Palatului de Justiţie, fură încântaţi. Jacques clipea. Se opriră şi se aşezară sub arborii plantaţi în careu, prea tineri încă pentru a face umbră.

— Ascultă… zise Jacques, punând mâna pe genunchii lui Antoine. Clopotele bisericii începură să bată pentru vecernie; vibraţiile lor păreau că se împletesc cu lumina soarelui.

Antoine crezu că fratele său e îmbătat de această primă duminică de primăvară. Riscă:

— La ce te gândeşti, dragul meu?

Dar, în loc să răspundă, Jacques se ridică în picioare; se îndreptară amândoi, în tăcere, spre parc.

Jacques nu dădea nicio atenţie măreţiei priveliştii. Părea mai degrabă preocupat să fugă de locurile aglomerate. Liniştea care domnea în preajma castelului, pe terasele cu balustrade, îl atrăgea mai mult. Antoine mergea în urma lui, vorbind de ceea ce vedea în jur, de arbuştii tăiaţi, de verdele pajiştilor, de ramurile care se aplecau peste umerii statuilor, bar nu scotea de la el decât răspunsuri în doi peri.

Deodată, Jacques întrebă:

— I-ai vorbit?

— Cui?

— Lui Fontanin.

— Desigur. I-am întâlnit în Cartierul Latin. Ştii că

acuma-i extern la liceul Louis le Grand?

— Aşa! făcu Jacques. Dar adăugă imediat, cu o voce iremurată, care, pentru prima oară, amintea puţin tonul de ameninţare cu care vorbea atât de des altă dată: Mu i-ai spus unde sunt?

— Nu m-a întrebat nimic. Dar de ce? Nu vrei să se ştie?

— Nu.

— De ce?

— Aşa!

— Foarte bun motiv. Mai ai şi altul?

Jacques îl privi cu o expresie dispreţuitoare; nu înţelesese că Antoine glumea. Fără a se însenina la faţă, porni mai departe. Apoi adăugă:

— Dar Gise? Ea ştie?

— Unde eşti? Nu, nu cred. Dar cu copiii nu poţi fi sigur de nimic… Şi agăţându-se de subiectul acesta, pe care îl aruncase chiar Jacques, continuă: în unele zile pare o fată serioasă, ascultă tot ce se vorbeşte, cu ochii aceia frumoşi, mari, luminoşi. În alte zile însă nu-i decât o copiliţă. M crezi că ieri, când o căuta guvernanta de zor, ea se juca sub masa din antreu cu păpuşa? Fată, mâine-poimâine, de unsprezece ani!

Coborau spre bolta de glicine; Jacques se opri la capătul scării, lângă un sfinx de marmoră roz-pestriţ şi-i mângâie fruntea poleită, strălucind în soare. Se gândea oare la Gise, la guvernantă? Revedea oare masa veche din antreu, cu faţa de masă cu ciucuri şi cu tava de argint pe care întotdeauna se găseau răvăşite nişte cărţi de joc? Antoine crezu că da şi continuă vesel:

— Nu ştiu de unde naiba îi trec atâtea prin cap! Casa noastră nu-i prea veselă pentru o fetiţă! Domnişoara o adoră; dar ştii cum e ea: se sperie de toate, nu-i dă voie să facă nimic, n-o slăbeşte o clipă…

Antoine începu să râdă, privindu-şi fratele cu o

complicitate plină de voioşie, într-atât simţea că aceste amănunte ale vieţii de familie constituie comoara lor frăţească, că nu au înţeles decât pentru ei şi că nu vor înceta niciodată să fie pentru ei acel ceva unic, de neînlocuit: amintirile din copilărie. Dar Jacques nu schiţă decât un zâmbet scurt şi silit.

Totuşi, Antoine continuă:

— Mesele noastre nu sunt nici ele prea vesele, te asigur! Tata nu spune nimic; sau îi repetă Domnişoarei discursurile lui de la congrese şi-i povesteşte în amănunt ce a făcut în cursul zilei. Apropo, ştii că merge foarte bine candidatura la institut?

— Da? O rază de duioşie îmblânzi trăsăturile lui Jacquesi Ezită o clipă, apoi zâmbi: Cu atât mai bine!

— Toţi prietenii se agită, adăugă Antoine. Abatele e nemaipomenit, are relaţii în toate partidele. Alegerea se va ţine peste trei săptămâni. Antoine nu mai râdea; murmură: Ôesi nu-i mare lucru, totuşi, să fii membru al institutului înseamnă ceva. Şi tata ar merită-o, nu găseşti?

— O, da, desigur, zise Jacques. Tata este, în fond, un om bun, ştii şi tu… Se opri, se înroşi, voi să mai adauge ceva, dar nu se pot'u hotărî.

— Aştept ca tata să se instaleze sub cupola institutului ca să dau o lovitură de stat! continuă Antoine cu însufleţire. Mă simt prea înghesuit în ultima cameră; nu mai ştiu unde să-mi pun cărţile. Ştii că au instalat-o pe Gise în fostul tău dormitor? Aş vrea să-l conving pe tata să închirieze micul apartament de la parter, al bătrânului crai, care se muta la cincisprezece. Trei camere: aş avea un adevărat cabinet de lucru, unde aş putea primi clienţi, şi aş avea chiar un fel de laborator, pe care l-aş instala în bucătărie…

Îl cuprinse deodată ruşinea pentru felul cum îi înfăţişa fratelui deţinut viaţa sa de om liber, dorinţele sale de confort; îşi dădu seama că vorbea despre camera lui

Jacques ca şi cum acesta nu s-ar mai întoarce niciodată acolo. Tăcu. Jacques îşi luase iarăşi aerul lui nepăsător.

— Ce-ai zice, întrebă Antoine pentru a schimba vorba, dacă ne-am duce să gustăm ceva? Vrei? Nu ţi-e foame?

Îşi pierduse orice nădejde de a mai stabili între el şi Jacques vreo legătură frăţească.

Se întoarserăm oraş. Străzile erau pline de lumea ce forfotea ca într-un stup. Cofetăriile erau luate cu asalt. Jacques se opri pe trotuar şi rămase nemişcat în faţa celor cinci etaje de prăjituri acoperite cu sirop de zahăr şi înotând în cremă; priveliştea părea că-l ameţeşte.

— Ei, haide, intră! îl îndemnă Antoine zâmbind.

Mâinile lui Jacques începură să tremure când apucă farfuria pe care i-o întinse Antoine. Se aşezară la o masă, în faţa unei piramide de prăjituri. Un miros de vanilie şi de aluat cald răzbătea printr-o uşă de serviciu întredeschisă. Jacques, fără să scoată o vorbă, înfundat în scaun, cu ochii congestionaţi, ca şi cum ar fi fost gata să plângă, mânca repede, se oprea după fiecare prăjitură, aştepta ca Antoine să-l servească iar şi reîncepea să mănânce. Antoine comandă două pahare cu Porto. Jacques apucă paharul cu degetele tremurând; îşi muie buzele în vinul şampanizat, care-i înţepa limba, şi tuşi. Antoine bău cu înghiţituri mici, fără să pară că bagă de seamă ceva. Jacques prinse curaj, mai sorbi o gură şi o dădu pe gât ca pe un bulgare de foc, apoi încă una şi brusc tot conţinutul paharului, până la fund. Iar când Antoine îi turnă a două oară, se făcu a nu observa, apoi dădu să-l oprească, dar era prea târziu.

Qnd ieşiră din cofetărie, soarele apunea, iar temperatura scăzuse. Dar Jacques nu simţea răcoarea. Avea obrajii aprinşi şi, în tot trupul, o senzaţie plăcută, cu care era aşa de puţin obişnuit, încât i se părea aproape dureroasă.

— Avem de mers iar cei trei kilometri, observă

Antoine, trebuie să ne întoarcem.

Jacques era gata să izbucnească în plâns. îşi înfundă pumnii în buzunare, îşi încleştă fălcile şi îşi lăsă capul în jos. Antoine.

(

Irivindu-l pe furiş, observă o schimbare atât de bruscă pe aţa lui, încât se sperie:

— Nu cumva plimbarea asta lungă te-a obosit? îl întrebă el.

Tonul i se păru lui Jacques de o duioşie atât de neaşteptată, încât, nefiind în stare să scoată un cuvânt, îşi întoarse faţa crispată spre fratele său şi ochii i se umplură de lacrimi.

Antoine, uimit, păşea alături în tăcere. Dar, după ce ieşiră din oraş şi trecură de pod, apucând-o pe drumul pontonului, îl luă de braţ.

7 >

— Nu-ţi pare rău după plimbarea ta obişnuită? îl întrebă zâmbind.

Jacques nu răspunse. Dar brusc, toate atenţiile, această voce afectuoasă, suflul de libertate care-l îmbăta de câteva ceasuri şi vinul, şi sfârşitul acesta de după-amiază aşa de blând, aşa de trist!... Emoţia îl copleşi cu totul şi izbucni în hohote de plâns. Antoine îl cuprinse cu braţul de umeri, îl sprijini şi-l aşează lângă el, pe mal. Acum nu se mai gândea să descopere în viaţa lui Jacques cine ştie ce taine întunecate; dar parcă răsuflă uşurat când văzu că nepăsarea lui, de care se izbise întruna de azi-dimineaţă, ceda.

Erau singuri pe malul pustiii, singuri, lângă apa ce curgea repede, sub cerul înceţoşat, pe care soarele se stingea încet; în faţa lor, o barcă midi, legănată de curent, făcea să foşnească trestiile uscate.

Mai aveau încă mult de mers, aşa că nu puteau sta acolo o veşnicie. Antoine încercă să-l oblige pe băiat să-şi

ridice capul.

— La ce te gândeşti? De ce plângi?

Jacques se strânse mai mult lângă el. Antoine căută să-şi aducă aminte cuvintele care dezlântuiseră acest acces de plâns.

— Te gândeşti la plimbarea ta obişnuită şi de aceea plângi?

— Da, mărturisi băiatul, ca să răspundă ceva.

— De ce? stărui celălalt. Pe unde te plimbi de obicei duminica?

Niciun răspuns.

— Nu-ţi place să ieşi cu Arthur?

— Nu.

— De ce nu spui? Dacă-ţi pare rău după moş Léon, e uşor să obţinem…

— O, nu! îl întrerupse Jacques cu o violenţă neaşteptată. Faţa îi era atât de furioasă, încât Antoine rămase nedumerit.

Jacques, ca şi cum n-ar mai fi putut să stea pe loc, se ridică şi-l târî după el cu paşi mari. Nu spunea nimic, dar Antoine, ăupă câteva clipe se aşteptare, cu riscul de a părea stângaci, dornic să afle pricina acestei răni, continuă pe un ton hotărât:

— Înseamnă că nu-ţi plăcea să ieşi cu moş Léon?

Jacques mergea înainte, cu ochii mari deschişi, cu dinţii strânşi, rară să scoată o vorbă.

— Totuşi, moş Léon se purta frumos cu tine… spuse într-o doară Antoine.

Niciun răspuns. Antoine se temu ca băiatul să nu se închidă iarăşi în el; vru să-i ia din nou braţul, dar băiatul se feri şi iuţi pasul. Antoine îl urma nedumerit, neştiind cum să-i recapete încrederea, când, deodată, Jacques scoase un oftat brusc, apoi, încetinindu-şi mersul, începu să plângă, şi, fără să-şi întoarcă privirea:

— Nu spune nimănui, Antoine, nu spune niciodată

nimănui… cu moş Léon nu mă plimbam aproape deloc…

Tăcu. Antoine dădu să-i pună o întrebare, dar un îndemn lăuntric îl sfătui să nu tulbure tăcerea. Într-adevăr, vocea lui Jacques, puţin şovăielnică şi răguşită, continuă:

— În primele zile… dă, chiar în timpul plimbărilor el a început să… să-mi povestească anumite lucruri. îmi împrumuta cărţi… nu credeam că există şi de acestea. Şi după aceea mi-a propus să trimit prin el scrisori, dacă vreau… şi atunci i-am scris lui Daniel. Dar n-aveam bani pentru timbre. Atunci, ştii… Văzuse *că* mă pricepeam puţin să desenez. Şi bănuieşti… El îmi spunea ce şi cum să desenez… în schimb, îmi plătea timbrele pentru Daniel. Dar seara arăta desenele paznicilor şi toţi voiau altele, din ce în ce mai complicate. Atunci, din momentul acela, moş Léon nu s-a mai sfiit, a încetat să mă mai plimbe. În loc să ne ducem pe din², treceam prin spatele fundaţiei, ca să străbatem satul… Toţi golanii se ţineau după noi… b luam pe uliţă, ca să intrăm în han prin curticică. El se ducea să bea şi sEi joace cărţi sau să facă mai ştiu eu ce şi tot timpul cât stătea acolo, mă încuia într-o spălătorie, unde se afla o pătură veche…

— Te ţinea ascuns?

— Da, într-o spălătorie goală, închisă cu cheia, timp de două ore…

— Dar pentru ce?

— Nu ştiu. Înţelegi, hangiilor le era frică. Într-o zi aveau de uscat nişte rufe în spălătorie şi atunci m-au dus într-un coridor. Femeia a zis… a zis…

Izbucni în plâns.

— Ce a zis?

— A zis: „Nu ştiu ce să ne mai facem cu leprele astea de…”

Hohotea atât de tare, încât nu mai putu să continue.

— „Cu leprele astea de…”? repetă Antoine, plecându-se spre el.

— „Cu leprele astea... de escroci...” termină, hohotind din ce în ce mai tare.

Antoine asculta cu nerăbdare; curiozitatea de a afla cât mai multe lucruri înăbuşea în momentul acela orice sentiment de milă în sufletul lui.

— Şi pe urmă? Spune tot!

Jacques se opri brusc şi se agăţă de braţul fratelui său mai mare.

— Antoine, Antoine, strigă el, jură-mi că nu vei spune nimic, da? Jură-mi! Dacă tata ar afla ceva, ar... papa este bun, ştii, ar fi prea nenorocit. Nu-i vina lui dacă nu înţelege lucrurile aşa ca noi... Şi deodată: Ah, Antoine, tu... nu mă părăsi, Antoine, nu mă părăsi!

— Desigur că nu, dragul meu, desigur că nu! Ai încredere, sunt aici... Nu voi spune nimic, voi face numai ceea ce vei voi tu. Dar spune-mi adevărul. Şi fiindcă Jacques nu se hotăra să vorbească insistă: Te bătea?

— Cine?

— Moş Léon.

— O, nu! Jacques fu atât de uimit de întrebarea asta, încât nu-şi putu opri un zâmbet ce-i licări printre lacrimi.

— Nu te bate nimeni?

— Nu!

— Adevărat? Niciodată, nimeni?

— Fireşte că nu, nimeni!

— Atunci?

Tăcere.

— Şi ăstălalt, mai nou, Arthur? E un om rău? Jacques dădu din cap.

— Atunci? Se duce şi el la cafenea?

— Nu.

— A, prin urmare cu el te plimbi?

— Da.

— Şi ce ai de spus împotriva lui? Se poartă aspru cu tine?

— Nu.

— Atunci, ce-i? Nu-ţi place?

— Nu.

— Din ce motiv?

— Pentru că… aşa…

Antoine nu ştia ce să mai creadă.

— Dacă-i aşa, de ce naiba nu te plângi? De ce nu te duci să explici totul directorului?

Jacques îşi lipi trupul înfrigurat de al lui Antoine şi îl rugă:

— Nu, nu… Antoine, mi-ai jurat, nu uita, mi-ai jurat că nu vei spune nimic! Nimic, nimic, nimănui!

— Desigur, voi face ce vrei tu! Dar te întreb numai atât: De ce nu te-ai plâns directorului de moş Léon?

Jacques dădu din cap fără să-şi descleşteze dinţii.

— Bănuieşti poate că directorul ştie tot şi că-l tolerează? îi strecură Antoine.

— O, nu!

— Ce părere ai despre director?

— Niciuna.

— Crezi că ceilalţi copii sunt nenorociţi din pricina lui?

— Nu, de ce?

— Pare drăguţ; dar nu mai înţeleg nimic; şi moş Léon avea aerul unui om cumsecade! Ăi auzit spunându-s e ceva pe seama directorului?

— Nu.

— Paznicilor le e frică de el? Lui moş Léon, lui Arthur le este frică?

— Aşa, puţin, da.

— Pentru ce?

— Nu ştiu. Pentru că e director.

— Dar tu? Tu n-ai băgat de seamă nimic?

— Ce anume?

— Qnd vine să te vadă, cum se poartă cu tine?

— Nu ştiu.

— Nu îndrăzneşti să-i vorbeşti deschis?

— Nu.

— Dar dacă i-ai fi spus că moş Léon se ducea la cârciumă în loc să te plimbe şi că te închidea în spălătorie, ce crezi că ar fi făcut?

— L-ar fi dat afară pe moş Léon! răspunse Jacques cu spaimă.

— Atunci ce te oprea să-i vorbeşti?

— Tocmai asta!

Antoine îşi storcea creierul pentru a da de firul acestor complicaţii în care-şi simţea fratele înlănţuit cu totul.

— Nu vrei să-mi spui ce te oprea? ăau, într-adevăr, nu ştii nici tu nimic? între Dă el.

— Sunt nişte… desene… pe care ei m-au silit să… să le iscălesc, murmură Jacques, plecându-şi capul. Stătu pe gânduri, mut, apoi spuse deodată: Dar nu-i tocmai asta. Vezi tu, domnului Faâsme nu i se poate spune nimic, pentru că este director. Înţelegi?

Jacques avea un accent obosit, dar sincer. Antoine nu mai stărui; se temea de el însuşi, ştia că era totdeauna pornit să deducă prea multe şi prea iute.

— Cel puţin, mai întrebă, studiezi?

Ajunseră aproape de stăvilar, unde se vedeau vaporaşele cu ferestruicile luminate. Jacques continua să meargă cu ochii în pământ.

Antoine repetă:

— Aşadar, nici studiul nu merge?

Jacques făcu semn că nu, fără să ridice capul.

— Totuşi, directorul afirmă că profesorul tău e mulţumit de tine!

— Pentru că aşa-i spune profesorul.

— Dar de ce i-ar spune-o dacă nu-i adevărat?

Jacques părea că urmăreşte cu greutate firul acestor

întrebări.

— Înţelegi, zise el moale, profesorul e bătrân şi nu-mi cere să studiez; vine aici pentru că i s-a spus să vină, asta-i tot. Ştie bine că nimeni n-o să-l controleze. Şi pe urmă preferă să n-aibă teme de corectat. Stă o oră, discutăm, se poartă ca un prieten cu mine, îmi povesteşte despre Compiègne, despre elevii lui şi gata… Nici el nu-i prea fericit… îmi vorbeşte despre fiică-sa, care are o boală de stomac şi care se ceartă cu nevasta lui, fiindcă-i căsătorit a doua oară şi despre fiul lui, care era aghiotant şi care s-a nenorocit clin cauză că făcea datorii pentru o femeie. Ne prefacem şi noi că am fi ocupaţi cu caietele, cu lecţiile, dar nu facem nimic serios…

Tăcu. Antoine nu ştia ce să mai spună. Se simţea aproape intimidat în faţa acestui băieţandru care trecea atât se timpuriu printr-o asemenea experienţă a vieţii. De altminteri, nici nu mai avea ce să întrebe. Jacques începu să vorbească din proprie iniţiativă, cu o voce monotonă şi joasă, fără să se poara urmări legătura între ideile lui haotice sau să se precizeze motivul care-l făcea să se destăinuiască aşa, deodată, după o rezervă atât de încăpăţânată.

— La fel se întâmplă şi cu apa îndoită cu vin… Le-o las lor, înţelegi? Moş Léon mia cerut-o el la început; mie nu-mi prea place băutura asta, prefer apa din cană… Dar ceea ce mă plictiseşte cel mai mult este faptul că dau târcoale mereu prin culoar… Cu încălţămintea lor nici nu-i auzi. Uneori chiar mă sperie… Nu, nu că mi-ar fi frică, dar nu pot face o mişcare fără să nu mă vadă, fără să nu mă audă… Mereu singur şi niciodată singur cu adevărat, înţelegi, nici la plimbare, nici nicăieri! N-ar fi nicio nenorocire, ştiu, dar până la urmă n-ai idee ce efect au toate astea. E ca şi cum ai începe să te îmbolnăveşti… Sunt zile când îmi vine să mă ascund sub pat ca să plâng!… Nu, nu ca să plâng, pur şi simplu, ci ca să plâng *fără ca ei să*

mă vadă, înţelegi? E ca şi cu sosirea ta, azi-dimineaţă; mă preveniseră la biserică.) irectorul l-a trimis pe secretar să-mi inspecteze ţinuta şi să-mi aducă pardesiul şi pălăria, pentru că eram cu capul gol… A, nu crea că au făcut toate astea ca să te înşele pe tine, Antoine… Nu, nu, dar aşa-i obiceiul. Astfel, în prima zi de luni din fiecare lună, când vine tata pentru consiliu, se fac totdeauna lucruri din astea, nimicuri pentru ca tata să fie mulţumit… La fel se întâmplă şi cu mria: tot ce ai văzut tu aa-dimineaţă e o rufărie curată care se află totdeauna în dulapul meu, ca să se pregătească la repezeală camera atunci când vine cineva pe neaşteptate… O, nu că m-ar lăsa cu rufele murdare; nu, mi le schimba chiar destul de des, şi dacă cer împrosop curat în plus, mi-l dau… Dar aşa e obiceiul, pricepi? Ca să facă impresie când intră cineva…

Poate că n-ar trebui să-ţi povestesc toate astea, Antoine; vei crede cine ştie ce lucruri, care în realitate nu se petrec… Te asigur că n-am de ce să mă plâng, că regimul este foarte blând pentru mine, că nimeni nu face nimic care să-mi displacă, dimpotrivă… Dar tocmai această blândeţe, înţelegi?… Şi apoi n-am nicio ocupaţie! Toată ziua stau legat aici şi n-am nimic, absolut nimic de făcut! Nici n-ai idee cât de lungi mi se păreau orele la început; pe urmă, mi-am stricat singur ceasul şi din ziua aceea a fost mai bine, încetul cu încetul am început să mă obişnuiesc. Dar, nu ştiu cum să-ţi spun, e ca şi cum ai adormi în tine însuţi, adânc de tot. Nu mai suferi, într-adevăr, pentru că e ca şi cum ai dormi, dar e penibil totuşi, pricepi?

Tăcu un moment, apoi începu iarăşi, cu o voce sacadată, şovăind şi mai mult:

I >

— Şi pe urmă, Antoine, nu pot să-ţi spun totul. Dar tu îţi dai seama… Stând aşa, mereu singur, până la urmă încep să le năpădească o mulţime de gânduri, care n-ar trebui să… Mai ales că… Bunăoară, poveştile lui moş Léon,

ştii… şi desenele… în fond, asta e, ca să zic aşa, singura distracţie, înţelegi? Şi fac multe desene… însă noaptea mă gândesc la ele… Ştiu că n-ar trebui… Dar singur-singurel, pricepi? O, fac rău că-ţi povestesc toate astea… Simt că o să-mi pară rău. Dar sunt aşa de obosit astă-seară, dacă ai şti… Nu mă mai pot stăpâni…

Şi începu deodată să plângă şi mai tare.

Simţea o indispoziţie curioasă: i se părea că minte fără să vrea şi, cu cât se străduia mai mult să destăinuiască adevărul, cu atât izbutea mai puţin. Cu toate astea, nimic din cele ce povestea nu era fals; dar prin ton, prin exagerarea tulburării sale, prin alegerea mărturisirilor, avea conştiinţa că înfăţişa o imagine falsificată a vieţii lui şi că nu putea face altfel.

Înaintau încet, mai aveau de parcurs jumătate din drum. Era cinci şi jumătate. După-amiaza era încă luminoasă; din râu se ridica un abur care se revărsa peste câmpie, învăluindu-i şi pe ei.

Antoine îşi sprijinea fratele, care se clătina în mers, frământându-se cu tot felul de gânduri. Nu la ceea ce trebuia să facă se gândea; în această privinţă era foarte hotărât: va scoate băiatul de acolo! Dar căuta mijlocul de a-i obţine consimţământul, ceea ce nu era tocmai uşor. La primele cuvinte, Jacques se agăţă plângând de braţul lui, amintindu-i că jurase să nu spună nimic, să nu întreprindă nimic.

— Dar nu, dragul meu, am jurat, nu voi face nimic contra voinţei tale. Numai ascultă-mă. Singurătatea asta morală, lenea, promiscuitatea asta… Şi eu, care azi-dimineaţă crezusem că erai fericit!

— Dar sunt!

Într-o clipă uită toate cele împotriva cărora voia să se plângă; nu mai văzu decât blândeţea recluziunii sale, monotonia zilelor, lenea, lipsa de control, depărtarea de ai săi.

— Fericit? Dacă ai fi cu adevărat, ar fi o ruşine! Nu, dragul meu, nu, nu pot crede că îţi place să cloceşti aici. Te degradezi, te prosteşti; a durat prea mult şi aşa. Ţi-am făgăduit că nu voi acţiona decât cu aprobarea ta, mă voi ţine de cuvânt, fii liniştit; dar, gândeşte-te bine, să privim lucrurile în faţă amândoi, ca (loi prieteni. Suntem sau nu suntem prieteni?

— Da.

— Ai încredere în mine?

— Da.

— Atunci, de ce te temi?

— Nu vreau să mă mai întorc la Paris!

— Dar înţelege, dragul meu, după descrierea pe care mi-ai făcut-o asupra traiului tău de aici, viaţa de familie nu poate să fie în niciun caz mai rea!

— Ba da!

În faţa acestui strigăt, Antoine tăcu înspăimântat.

Nedumerirea lui creştea. „Ce-i de făcut? Ce-i de făcut?” repeta în sine, fără să se poată gândi la ceva. Timpul nu-i îngăduia să întârzie. I se părea că înoată în beznă. Deodată vălul se rupse. Găsise soluţia. Într-o clipă îşi făuri un plan în minte. Râdea.

— Jacques, strigă, ascultă-mă, nu mă întrerupe. Sau mai degrabă răspunde: Dacă ne-am pomeni pe neaşteptate, tu şi cu mine, singuri pe lume, n-ai vrea să vii lângă mine, să trăim împreună?

Băiatul nu înţelesese din capul locului.

— Ah, Antoine, crezi că s-ar putea? Uiţi de tata…

Imaginea tatălui lor se profila în viitor. Amândoi avură aceeaşi idee: „Dacă totul s-ar aranja, dacă, pe neaşteptate…” Dar Antoine se ruşină de propriul său gând de îndată ce-i surprinse oglindirea în ochii lui Jacques. îşi întoarse privirea.

— Ah, cu siguranţă, spuse Jacques, dacă aş fi putut să fiu cu tine, aş fi devenit cu totul altul! Aş fi lucrat… Aş

lucra, aş deveni poate un poet adevărat…

Antoine îl opri cu un gest:

— Ei bine, ascultă-mă: dacă ţi-aş da cuvântul că nimeni altcineva afară de mine nu se va ocupa de tine, ai primi să ieşi de aici?

— D… a…

Din dragoste pentru el şi ca să nu-şi contrazică fratele, Jacques încuviinţă.

— Dar te-ai prinde să mă laşi să-ţi organizez viaţa, studiile şi să te supraveghez în toate, ca şi cum ai fi fiul meu?

— Da.

— Bine, spuse Antoine şi tăcu.

Se gândea. Dorinţele lui erau totdeauna aşa de poruncitoare, încât nu se îndoia niciodată de împlinirea lor; şi, într-adevăr, până acum dusese la capăt tot ceea ce îşi pusese cu încăpăţânare în gând. Se întoarse spre fratele său şi zâmbi.

— Eu nu visez, adăugă Antoine cu o voce hotărâtă, continuând să zâmbească. Ştiu la ce mă angajez. În decurs de cincisprezece zile, mă auzi, în decurs de cincisprezece zile… Ai încredere! Acum întoarce-te în cuşca ta, fără să dai de bănuit nimic. Şi, în decurs de cincisprezece zile, ţi-o jur, vei fi liber!

Jacques, fără să înţeleagă prea bine, se strângea lângă Antoine cu o pornire spontană de dragoste: ar fi vrut să-şi îmbrăţişeze fratele, să se ghemuiască lângă el şi să rămân a multă vreme aşa, fără să se mişte, la căldura trupului lui.

— Încredere! îi repetă Antoine.

Se simţea el însuşi hotărât şi parcă înnobilat sufleteşte; îi plăcea să se vadă vesel şi puternic, aşa cum era acum. îşi compara viaţa lui cu a lui Jacques: „Sărmanul de el, i se întâmplă mereu lucruri care nu se întâmplă nimănui!” Voia să spună: „Lucruri care mie nu mi s-au

întâmplat niciodată”, îl plângea, dar mai ales simţea o bucurie foarte vie la gândul că el este Antoine, acest Antoine atât de echilibrat, atât de bine organizat pentru a fi fericit, pentru a ajunge un om mare, un medic mare! îi veni în gând să grăbească mersul, îi venea mereu să fluiere ceva vesel. Dar Jacques abia îşi târa paşii, părea istovit. De altfel, ajungeau la Crouy.

— Încredere, murmură Antoine încă o dată, strângând braţul lui Jacques sub al său.

Domnul Faâsme îşi fuma ţigara în faţa intrării. Cum îi zări de departe, le şi suri în întâmpinare.

— Ei, nădăjduiesc că aţi făcut o plimbare frumoasă. Pun rămăşag că aţi fost la Compiègne! Râdea de mulţumire şi îşi ridica mereu braţele. Pe marginea apei? Ah, ce drum frumos! Ce frumoas a-i ţara noastră, nu-i aşa? îşi scoase ceasul. Nu vreau să vă ordon, doctore, dar dacă ţineţi să nu scăpaţi din nou trenul…

— Am plecat! spuse Antoine. Se întoarse spre fratele său şi zise cu o voce emoţionată: La revedere, Jacques!

Se lăsa noaptea. Zări în penumbră un chip supus, nişte pleoape care clipeau şi o privire ce se pierdea în depărtare. Repetă:

— La revedere!

Arthur aştepta în curte. Jacques ar fi vrut să-şi ia rămas bun de la director; dar domnul Faâsme îi întorsese spatele; în fiecare seară directorul trăgea cu mâna lui zăvoarele la poartă. Printre lătrăturile câinelui, Jacques auzi vocea lui Arthur:

— Ei, nu vii?

Jacques îl urmă.

Îşi regăsi celula cu o senzaţie de uşurare. Scaunul pe care şezuse Antoine era acolo, lângă masă. Dragostea fratelui său mai mare îl învăluia încă. îşi puse hainele de toate zilele. Trupul îi era obosit, dar creierul, vioi; simţea într-însul, pe lângă Jacques cel obişnuit, o altă fiinţă,

imaterială, născută astăzi, care se ridica deasupra celuilalt, care-l domina.

N-avea răbdare să stea jos şi începu să se învârtească prin cameră. Un simţământ nou şi puternic îl cuprinse: conştiinţa unei forţe. Se apropie de uşă şi rămase acolo, cu fruntea lipită de geam, cu privirea fixată asupra lămpii din coridorul pustiu. Căldura sufocantă a caloriferului îl moleşea şi mai mult. Aproape dormea. Deodată, de cealaltă parte a geamului, apăru o umbră. Uşa, încuiată de două ori, se deschise: Arthur îi aducea masa de seară.

— Hai, grăbeşte-te, scârnăvie mică!

Înainte de a se atinge de linte, Jacques trase de pe tavă bucăţica de şvaiţer şi paharul cu apă îndoită cu vin.

— E pentru mine? întrebă el.

Zâmbi, luă bucăţica de brânză şi se duse s-o mănânce lângă dulap, ca să nu fie văzut de la uşă. Era ora când, înainte de a se aşeza la masă, domnul Faâsme venea în papuci să dea o raită pe coridor; adesea nici nu-l simţeai decât după ce trecea, în urma lui rămânând un miros greţos de ţigară de foi, care pătrundea prin zăbrelele ferestruicii de la uşă.

Jacques îşi termină de mâncat pâinea, muind bucăţi mari de miez în zeama neagră a lintei. După ce înghiţi ultimul dumicat, Arthur îi spuse:

— Acum, la culcare!

— Dar încă nu-i opt.

— Haide, grăbeşte-te! Azi e duminică. M-aşteaptă băieţii.

Jacques nu mai îndrăzni să spună nimic şi începu să se dezbrace. Arthur, cu mâinile în buzunare, îi urmărea fiecare mişcare. Era pe faţa aceea, puţin bestială, şi în trupul acela scund, de căruţaş, ceva destul de blând.

— …Frăţiorul… Iată un om care ştie să trăiască, zise el, făcând gestul alunecării unei monede în buzunarul vestei; apoi zâmbi, luă tava goală şi ieşi.

Când se întoarse, Jacques era în pat.

— Gata? Cu vârful picioarelor, Arthur împinse încălţămintea sub toaletă. Ia spune-mi, n-ai putea să-ţi mai rându eşti calabalâcurile înainte de culcare? Se apropie de

Î

at: Auzi, scârnăvie mică? îşi apăsă mâinile pe umerii lui acques şi rânji într-un chip ciudat. Fata copilului se strâmbă de un zâmbet din ce în ce mai dureros, fau cumva ascunzi ceva sub plapumă? Vreo lumânare? Vreo carte?

Şi răscoli cu mâna pe sub aşternut. Dar cu o mişcare pe care Arthur n-o putu nici prevedea, nici opri, Jacques se desprinse şi se întoarse cu faţa la perete. Ochii îi erau plini de ură.

— Oho, făcu, te gâdili astă-seară. Şi adăugă: Aş putea să-mi dezleg şi eu limba…

Vorbea încet şi trăgea cu ochiul la uşa culoarului. Apoi, lăsându-l în pace pè băiat, aprinse lampa, care ardea toată noaptea pentru supraveghere, răsuci comutatorul şi ieşi fluierând.

Jacques auzi cheia întorcându-se de două ori în broască şi paşii omului care se îndepărta, târşâindu-şi papucii cu talpă de sfoară pe lespezi. Pe urmă se întoarse în mijlocul patului, îşi întinse picioarele şi rămase culcat pe spate. Dinţii îi clănţăneau în gură. Încrederea îl părăsi iar. Amintindu-şi de toate cele petrecute în ziua aceea, de mărturisirile făcute, avu o tresărire de furie, urmată de o descurajare care îi sfâşia inima: revedea Parisul, pe Antoine, casa lor, certurile, încrul, supravegherea din familie… Ah, comisese o greşeală de neiertat, se predase în mâna duşmanilor lui!… „Dar ce vor de la mine, ce vor toţi de la mine?” îl podidiră lacrimile. Se agăţă de gândul că tainicul plan al lui Antoine nu este realizabil şi că domnul Thibault se va împotrivi. Tatăl lui îi apăru atunci ca un salvator. Da, totul va da gres, până la urmă îl vor lăsa să stea aici în pace. Aici era singurătatea, tihna, fericirea.

Pe plafon jucau reflexele luminii pe care o arunca lampa de veghe.

Aici era pacea, fericirea.

IV

În penumbra scării, Antoine se întâlni cu secretarul tatălui său, domnul Chasle, care se furişa de-a lungul zidului, ca un şoarece. Când îl văzu pe Antoine, se opri, înspăimântat.

— A dumneata eşti? împrumutase de la şeful său felul acesta de a întâmpina. Veste proastă, şopti el; grupul universitar a depus canoidatura decanului Facultăţii de Litere, ceea ce înseamnă pe puţin cincisprezece voturi pierdute; cu ale urieştilor, vor n douăzeci şi d-na Ce zid de asta 7 Iată ce se cheamă să ai ghinion! Şeful îţi va explica.

Tuşea mereu, din timiditate, şi, crezându-se victima unei bronşite cronice, sugea toată ziua pastile de gumă.

— Plec, mama trebuie să fie îngrijorată, adăugă el, văzând că Antoine nu răspunde nimic.

Îşi scoase ceasul, îi ascultă bătăile înainte de a se uita să vadă cât arată, îşi ridică gulerul şi dispăru.

Omuleţul acesta cu ochelari era de şapte ani colaboratorul zilnic al domnului Thibault, dar Antoine nu-l cunoştea mai mult ca în prima zi. Vorbea puţin, încet şi nu exprima decât idei comune, îngrămădind sinonimele unul după altul. Era punctual, preocupat de cele mai neînsemnate tabieturi. Locuia împreună cu mama lui, pentru care părea să aibă atenţii înduioşătoare. îi scârţâiau întotdeauna ghetele. Prenumele lui era Jules; însă domnul Thibault, din consideraţie pentru el însuşi, îşi chema secretarul „domnule Chasle”. Întoine şi Jacques îl porecliseră Boţul-de-gumă sau Plicticosul.

Antoine intră de-a dreptul în cabinetul tatălui său, care-şi punea în ordine biroul înainte de culcare.

— A, tu eşti? Veşti proaste!

— Ştiu, îl întrerupse Antoine, domnul Chasle mi-a

povestit totul.

Cu un gest brusc, domnul Thibault îşi smuci bărbia deasupra gulerului; nu-i plăcea ca cineva să ştie dinainte ceea ce se pregătea să spună el. Deocamdată, Antoine nu se preocupa de asta; el se gândea la ceea ce făcuse şi simţea că îl apucă furia. Dar se stăpâni la timp şi începu:

— Şi eu îţi aduc veşti proaste: Jacques nu mai poate fi lăsat la Crouy. îşi trase răsuflarea, apoi continuă fără a se mai opri: Mă întorc chiar de acolo. Am stat de vorbă cu el. L-am făcut să mărturisească. Am descoperit nişte lucruri demne de plâns. Am venit să ţi le spun şi ţie. Trebuie să-l scoatem de acolo cât mai curând.

Domnul Thibault rămase câteva clipe nemişcat. Uimirea nu i se simţea decât în glas:

— Tu La Crouy? Tu? Când? De ce? Fără să-mi spui nimic? Eşti nebun? Explică-te!

Deşi uşurat că trecuse obstacolul dintr-o săritură, Antoine nu se simţea deloc în apele lui şi nu era în stare să vorbească. Se lăsă o tăcere înăbuşitoare. Domnul Thibault făcu ochii mari, care se închiseră fa loc, încet, fără voia lui. Pe urmă se aşeză şi-şi puse pumnii pe birou.

— ELxplică-te, dragă, adăugă el. Ai fi zis că izbea solemn cu ciocanul fiecare silabă: Spui că ai fost la Crouy? Când?

— Astăzi.

— Cum? Cu cine?

— Singur.

— Şi… te-au primit?

— Ëïreste.

— Şi… te-au lăsat să-l vezi pe fratele tău?

— Am petrecut toată ziua lângă el. Singur cu dânsul.

Antoine rostea frazele într-un chip provocator, care biciuia mânia domnului Thibault; dar în acelaşi timp îşi dădea seama că trebuie să fie prudent.

— Tu nu mai eşti un copil, proclamă domnul Thibault,

ca şi cum ar fi precizat vârsta lui Antoine după sunetul vocii lui. Trebuie să înţelegi necuviinţa unui asemenea demers împotriva voinţei mele. Aveai un motiv special să te duci la

Crouy fără să-mi spui? îţi scrisese ceva fratele tău, te chemase la el?

— Nu, am fost doar cuprins de îndoială, aşa, deodată.

— Îndoială? De ce anume?

— De tot… De regim… De efectele regimului la care este supus Jacques de opt luni.

— Într-adevăr, dragă, tu… tu mă uimeşti! Şovăia, alegându-şi termenii cei mai măsuraţi, pe care-i dezminţeau însă pumnii mari încleştaţi şi smucit'urile capului. Această… neîncredere în tatăl tău…

— Toată lumea poate să se înşele. Iată dovada!

— Care dovadă?

— Ascultă, tată, te superi degeaba. Cred că noi vrem amândoi acelaşi lucru: binele lui Jacques. Când vei afla în ce stare de decădere l-am găsit, o să hotărăşti, tu cel dintâi, ca Jacques să părăsească penitenciarul cât mai curând cu putinţă.

— Asta nu!

Antoine se sili să nu audă ţipătul domnului Thibault.

— Ba da, tată.

— Îţi spun nu!

— Tată, dacă ai şti…

— Nu cumva mă iei drept un imbecil? Crezi oare că am aşteptat informaţiile tale ca să ştiu ce se petrece la Crouy, unde, de mai bine de zece ani, fac în fiecare lună o inspecţie generală, urmată de un raport? Unde nimic nu se hotărăş te fără să fie mai întâi discutat în şedinţa unui consiliu, al cărui preşedinte sunt? Ce-ţi închipui?

— Tată, ce-am văzut acolo…

— Destul! Fratele tău ţi-a înşirat pesemne toate minciunile care i-au venit la gură; pe tine putea să te ducă

de nas! Dar cu mine e altceva!

— Jacques nu se plânge de nimic.

Domnul Thibault rămase uluit.

— Ei, şi atunci?

— Dimpotrivă şi, ceea ce e mult mai grav, zice că este liniştit, zice chiar că este fericit, că-i place acolo! Şi fiindcă domnul Thibault scoase un râs scurt, satisfăcut, Antoine dădu drumul unei fraze jignitoare: Bietul copil, are nişte amintiri atât de neplăcute din viaţa de familie, încât preferă să stea la închisoare.

Jignirea îşi greşi ţinta:

— Ei bine, perfect, suntem cu toţii de acord. Ce mai vrei?

Antoine nu era destul de sigur că va obţine libertatea lui Jacques spre a-i spune tatălui său tot ceea ce aflase din mărturisirile copilului, aşa că se mulţumi să se plângă de câteva lucruri mai generale şi să ascundă restul.

— Îţi voi spune adevărul, tată, începu el, aţintind asupra domnului Thibault o privire pătrunzătoare. Credeam că am să dau de lipsuri, de tratament prost, de carcere. Da, recunosc. Din fericire, nimic din toate acestea. În schimb, am constatat în viaţa lui Jacques o mizerie morală de o sută de ori mai rea. Te înşală cine-ţi spune că izolarea îi face bine. Leacul este mult mai primejdios decât boala. îşi petrece zilele într-o lenevie periculoasă. Despre profesorul său mai bine să nu mai vorbim. Adevărul este că Jacques nu face nimic şi se vede cât de colo că inteligenţa lui nu mai e capabilă nici de cel mai mic efort. A-1 mai ţine în această situaţie, crede-mă, înseamnă a-i compromite viitorul pentru totdeauna. A căzut într-un soi de nepăsare şi slăbiciunea lui este atât de mare încât, dacă mai rămâne câteva luni în această amorţeală, va fi prea târziu să mai poată fi salvat vreodată.

Antoine nu-şi slăbea tatăl din ochi; părea că îşi lasă toată greutatea privirii asupra chipului său împietrit, spre

a face să ţâşnească din el o rază de încuviinţare. Domnul Thibault, concentrat în el însuşi, păstra o imobilitate greoaie; te făcea să te gândeşti la acele pachiderme a căror putere rămâne nebănuită atâta timp cât stau în repaus; de altfel, avea ceva de elefant în urechile sale late şi în fulgerările şirete din ochi. Pledoaria lui Antoine îl liniştea. Fuseseră înăbuşite câteva scandaluri la fundaţie, câţivă gardieni fuseseră daţi afară, dar nu se auzise nimic despre motivele îndepărtării lor din serviciu şi domnul Thibault se temuse, la un moment dat, că destăinuirile lui Antoine au să fie de această natură: răsuflă uşurat.

— Crezi că-mi spui ceva nou? recunoscu el cu un aer îngăduilor. Toate acestea fac cinste generozităţii tale, dragul meu, însă dă-mi voie să-ţi spun, în deplină cunoştinţă de cauză, că problemele de îndreptare a acestor copii sunt foarte complexe şi că în această privinţă nu se improvizează de azi pe mâine. Ai încredere în experienţa mea şi m-a specialiştilor. Tu spui: slăbiciune, amorţire. Slavă Domnului! Ştii prea bine cine e fratele tău: crezi că se poate distruge o atare înclinare spre rău, ca a lui, fără ca mai întâi s-o domoleşti? Supunând un copil vicios unui regim ca acesta, slăbim în el instinctele rele şi numai aşa ne putem ajunge scopul. Lucrul acesta ni-l arată practica de toate zilele. Şi, recunoaşte că fratele tău s-a schimbat. Nu mai are furii, e disciplinat, politicos cu toţi cei din jurul lui. Zici chiar tu că a ajuns să-i placă ordinea, regulile noului său fel de viaţă. Hei, dar cine n-ar fi mulţumit de un asemenea rezultat, obţinut în mai puţin de un an de zile?

Îşi trecu degetele ca nişte cârnaţi prin firele bărbii şi, după ce termină, aruncă lui întoine 6 privire piezişă. Vocea sonoră, debitul preţios dădeau aparenţa de forţă celor mai neînsemnate cuvinte ale sale. Antoine era atât de obişnuit să sufere influenţa tatălui său încât, în sinea lui, simţi că şovăie. Dar printr-un exces de mândrie, domnul Thibault îl înefârji:

— De altminteri, mă întreb, de ce-mi mai dau eu osteneala să apăr necesitatea unei pedepse binevenite, care nu este şi nici nu va fi pusă în discuţie? Fac ce cred că trebuie să fac, în deplină cunoştinţă de cauză, şi n-am de dat socoteală nimănui! Asta ţi-o spun o dată pentru totdeauna, dragul meu!

Antoine se supără:

— Ăsta nu-i un mijloc ca să mă faci să tac, tată! îţi repet că Jacques nu mai poate fi lăsat la Crouy!

Domnul Thibault râse din nou, acru. Antoine se sili să se stăpânească:

— Nu, tată, ar fi o crimă ca Jacques să mai fie ţinut acolo. Este în el o valoare care nu trebuie lăsată să se piardă. Dă-mi voie să ţi-o spun, tată: te-ai înşelat adesea asupra caracterului său; el te enervează şi tu nu vezi…

— Ce nu văd? Trăim aici liniştiţi de la plecarea lui. Este adevărat? Ei bine, după ce se va îndrepta, îl vom aduce acasă. De aici şi până la… Ridică pumnul, ca şi cum ar fi vrut să izbească în masă, dar îl deschise şi-şi puse încet palma pe birou. Fierbea de mânie.

Antoine izbucni:

— Jacques nu va mai rămâne la Crouy, tată, îţi dau cuvântul meu!

— O, o… făcu domnul Thibault batjocoritor. Nu cumva uiţi, dragă, că nu eşti tu stăpânul aici?

— Nu, nu uit. De aceea te întreb: Ce ai de gând să faci?

— Eu? murmură domnul Thibault tărăgănat. Zâmbi rece şi îşi întredeschise o clipă pleoapele. Nu încape nicio îndoială: îl voi certa cu toată asprimea pe domnul Faâsme fiindcă te-a primit fără autorizaţia mea şi îţi voi interzice să mai intri în colonie.

Antoine îşi încrucişă braţele.

— t

— Şi, atunci, broşurile tale, conferinţele tale?

Cuvintele tale frumoase? Ele sunt bune numai la congrese, nu? Dar în faţa unei inteligenţe care se distruge, chiar când este a propriului tău fiu, nimic nu contează; la o parte cu orice complicaţie, să-i asigurăm o viaţă liniştită şi încolo, întâmple-se ce s-ô întâmpla?

— Făţarnicule! strigă domnul Thibault, sărind în sus. Ah, trebuia să se întâmple şi asta. Simţeam de multă vreme că vei ajunge aici. Unele cuvinte care-ţi scapă la masă, cărţile tale, ziarele tale... Răceala cu care-ţi îndeplineşti îndatoririle religioase... Totul se explică acum depărtar ea de principiile religioase, anarhia morală şi, în cele din urmă, revolta!

Antoine dădu din umeri:

— Să nu amestecăm lucrurile. Este vorba de fratele meu mai mic şi chestiunea nu îngăduie aşteptare. Tată, făgăduieşte: mi că Jacques...

— Îţi interzic de azi înainte să-mi mai vorbeşti de el! Este limpede, nu?

Se înfruntară.

— Acesta-i ultimul tău cuvânt?

— Pleacă!

— Ah, tată, nu mă cunoşti... ricană Antoine pe un ton de sfidare. Ţi-o jur că Jacques va ieşi din ocna aceea! Şi că nimic nu mi va împiedica!

Omul cel gras se îndreptă cu o violenţă neaşteptată, cu fălcile încleştate, spre fiul său:

— Pleacă!

Antoine deschise uşa. Din prag se întoarse să-i mai arunce o dată, cu o voce surdă:

— Nimic nu mă va opri! Chiar de-ar trebui să duc eu însumi o nouă campanie în ziarele mele!

V

A doua zi dimineaţă, Antoine, care nu putuse să închidă ochii toată noaptea, aştepta în sacristia arhiepiscopiei ca abatele Vécard să-şi termine slujba.

Trebuia ca preotul să fie pus la curent cu tot ce se întâmplase şi să poată interveni. Jacques nu vedea altă şansă.

Întrevederea fu lungă. Abatele îl invită pe Antoine să se aşeze lângă el, ca la spovedanie, şi-l ascultă în tăcere, cu partea de sus a trupului lăsată pe spate, cu capul înclinat pe umărul stâng, după obiceiul lui. Nu-l întrerupse niciun moment.

Chipul său fără culoare, cu nasul lung, era lipsit de expresivitate; dar, din când în când, îi arunca lui Antoine o privire blândă şi stăruitoare, care încerca să pătrundă dincolo de cuvinte. Deşi pe Antoine îl cunoştea mai puţin decât pe ceilalţi membri ai familiei, îi arătase totdeauna o stimă deosebită; interesant era că în această privinţă el suferea influenta domnului Thibault, a cărui vanitate era foarte sensibilă ia succesele lui Antoine şi căruia îi plăcea să facă elogiul fiului său mai mare.

Antoine nu încercă să-l convingă pe preot printr-o argumentare abilă; îi povesti amănunţit ziua petrecută la Crouy şi încheiată cu scena din biroul tatălui său, lucru pentru care abatele îl mustră, dar fără să rostească vreun cuvânt, ci printr-un gest semnificativ al mâinilor, pe care le ţinea totdeauna ridicate la înălţimea pieptului: două mâini de prelat căzute molatic în jos şi care, fără să-şi schimbe locul, se însufleţeau deodată, ca şi cum natura le-ar fi rezervat lor acea putere de expresie ce-o refuzase chipului.

— Soarta lui Jacques este acum în mâinile dumneavoastră, domnule abate, încheie Antoine. Numai dumneavoastră puteţi să-l înduplecaţi pe tatăl meu.

Abatele nu răspunse. Întoarse spre Antoine o privire atât de posomorâtă, atât de distratră, încât tânărul nu ştiu ce să creadă. Abia atunci îşi simţi neputinţa şi povara grea pe care şi-o luase.

— Şi după aceea? întrebă blând abatele.

— Cum după aceea?

— Presupune că tatăl dumitale îl cheamă pe Jacques la Paris. Ce va face el după aceea?

Antoine se tulbură. Avea un plan, dar nu ştia cum să i-l prezinte, deoarece i se părea foarte greu ca abatele să-i admită principiul: să părăsească apartamentul familial, să se instaleze, el şi Jacques, la parterul casei părinteşti, scoţându-l pe copil aproape complet de sub autoritatea părintească, să se îngrijească personal de educaţia lui, să-i controleze studiile şi să-i supravegheze comportarea.

De data aceasta, abatele nu-şi putu opri un zâmbet, dar un zâmbet lipsit de ironie.

— Îţi vei asuma o sarcină destul de grea, prietene.

— Ah, răspunse Antoine cu aprindere, de-aţi şti cât sunt de convins că acest copil are nevoie de o libertate completă! Că nu se va putea dezvolta niciodată în constrângere! Puteţi să râdeţi de mine, domnule abate, dar sunt convins că, dacă ar fi să mă ocup de el cu adevărat…

Din partea preotului nu obţinu decât o nouă clătinare din cap, urmată de una din privirile acelea fixe şi pătrunzătoare care păreau că vin de departe şi răzbat în adâncime. Plecă disperat: după refuzul tatălui său, primirea oarecum nepăsătoare a abatelui nu-i mai lăsa nicio speranţă. N-ar fi fost deloc surprins dacă ar fi aflat că abatele se h otărâse să se ducă la domnul Thibault chiar în ziua aceea.

Dar abatele nu trebui să se ostenească.

Când se întoarse acasă să-şi bea ceaşca de lapte rece, aşa cum făcea în fiecare dimineaţă după slujbă, îl găsi pe domnul Thibault aşteptându-l în sufrageria apartamentului ce-l ocupa împreună cu sora lui, la doi paşi de arhiepiscopie. Trântit într-un scaun, cu mâinile lăsate de-a lungul şoldurilor, omul cel gras fierbea încă de mânie. Sosirea abatelui îl făcu să se ridice.

— Ai sosit, în sfârşit! se bucură el. Vizita mea te surprinde?

— Nu atât cât bănuieşti, răspunse abatele. Din când în când, un zâmbet şiret sau, mai degrabă, o lucire uşor răutăcioasă a privirii îi aluneca pe faţa liniştită. Poliţia mea e bine organizată: sunt la curent cu totul. îmi îngădui o clipă? adăugă el apropiindu-se de ceaşca de pe masă.

— La curent? L-ai văzut pe…?

Abatele îşi bău laptele cu înghiţituri mici.

— Am aflat de la ducesă, încă de ieri dimineaţă, despre starea lui d'Astier. Dar abia aseară am auzit de retragerea adversarului dumitale.

— Starea lui d'Astier? Nu cumva… Nu înţeleg. Nu ştiu nimic.

— Cum aşa? se miră abatele. Să-mi fie oare rezervată mie plăcerea de a-ţi anunţa ştirea cea bună? făcu o pauză. Ei bine, bătrânul d'Astier a avut al patrulea atac: de data asta, sărmanul, e pierdut. Decanul, care nu e prost, se retrage şi te lasă candidat unic la ştiinţele morale…

— Decanul… se… retrage? bâlbâi domnul Thibault. De ce?

— Pentru că s-a gândit că un decan al Facultăţii de Litere ar fi mai la locul lui la Academia de Inscripţii, deci preferă să mai aştepte câteva săptămâni un fotoliu care nu-i va fi disputat, decât să-şi măsoare norocul cu dumneata!

— Eşti sigur de lucrul acesta?

— Oficial. L-am întâlnit ieri seară pe secretarul permanent la o întrunire a Institutului Catolic. Decanul venise personal să-şi prezinte scrisoarea de renunţare. O candidatură care a durat mai puţin de douăzeci şi patru de ore!

— Dar atunci… îngână domnul Thibault. Surpriza şi bucuria îi tăiau răsuflarea. Făcu câţiva paşi la întâmplar e, cu mâinile la spate, apoi se apropie de preot, gata să-l apuce de umeri. Nu-i apuca decât mâinile: An, dragă domnule abate, nu voi uita asta niciodată! Mulţumesc.

Atâta fericire îl copleşise, încât toate celelalte necazuri fuseseră ca înghiţite de valuri, furia plutea acum undeva, de

1

arte. Tocmai se pregătea să se întoarcă la motivul venirii ui aici, când abatele, după ce-l conduse, fără ca el să bage de seamă, în cabinetul său de lucru, îl întrebă cu tonul cel mai firesc:

— Şi ce te aduce aşa de dimineaţă la mine, dragă prietene?

Atunci, domnul Thibault îşi aminti de Antoine şi mânia îl cuprinse din nou. Venea să-i ceară un sfat asupra felului cum să se poarte cu fiul său cel mare, care se schimbase mult în ultima vreme şi pe care îl simţea ros de spiritul îndoielii şi al revoltei. Antoine continua oare să-şi îndeplinească îndatoririle de bun creştin? Asista el la slujba de duminică? Acasă se arăta din ce în ce mai rar la masă, pretextând că are mulţi bolnavi, iar când venea, atitudinea lui nu mai era cea de altă dată: îşi înfrunta tatăl, îşi permitea nişte libertăţi de opinie de neînchipuit; cu ocazia ultimelor alegeri municipale, discuţia luase o întorsătură atât de neaşteptată, încât a trebuit să i se impună tăcere, ca unui copil. f-e scurt, dacă voia să-l f lăstreze pe Antoine pe calea cea bună, era nevoie să adopte aţă de el alte metode, pentru care sprijinul sau poate intervenţia abatelui Vécard era indispensabilă. Apoi, ca exemplu, domnul Thibault povesti actul de indisciplină de care se făcuse vinovat Antoine ducându-se la Crouy, stupidele păreri cu care venise de acolo şi scena fără pereche care urmase. Totuşi, consideraţia pe care o avea pentru Antoine, accentuată fără să vrea chiar de aceste acte de independenţă de care-l învinuia, se oglindea cu prisosinţă în vorbele salé; abatele sesiză acest lucru.

Aşezat alene la birou, abatele făcea din când în când mici semne de aprobare, cu mâinile ridicate de o parte şi

de alta a sutanei. Dar de îndată ce veni vorba despre Jacques, deveni mai atent. Printr-o serie de întrebări abile, a căror legătură era greu de urmărit, ajunsese să-l facă pe tată să confirme toate informaţiile pe care i le adusese fiul său.

— Dar… vezi… însă… rostea el, ca şi cum ar fi vorbit cu sine însuşi.

Domnul Thibault aştepta, uimit. După o scurtă pauză, abatele luă cuvântul, cu hotărâre:

— Ceea ce-mi aduci la cunoştinţă despre atitudinea lui Antoine nu mă preocupă tot atât de mult ca pe dumneata, scumpe prietene. Trebuia să te aştepţi la asta. Primul efect al studiilor ştiinţifice asupra unui spirit pasionat şi plin de curiozitate este să-i aţâţe mândria şi să-i zdruncine credinţa; puţină ştiinţă te îndepărtează de Dumnezeu; multă – te readuce la el. Nu te îngrijora. Antoine este la vârsta când se trece de la o extremă la alta. Bine ai făcut că m-ai prevenit: voi căuta să-l văd mai des şi să discut cu dânsul. Nu e nimic grav, ai răbdare; se va îndrepta. Dar ceea ce aflu despre felul de viaţă al lui Jacques mă îngrijorează mult mai mult. Eram departe de a-mi închipui că izolarea lui este atât de strictă. El duce acolo o viaţă de prizonier! Nu pot să cred că este lipsită de riscuri. Iubité prietene, mărturisesc că sunt foarte tulburat. Ai reflectat bine la asta?

Domnul Thibault zâmbi.

— Cu toată răspunderea, domnule abate, îţi voi spune ceea ce i-am spus ieri şi lui Antoine: crezi oare că eu n-am, mai mult ca oricine, experienţa acestor lucruri?

— Nu zic nu, întări preotul, liniştit. Dar nu toţi copiii pe care îi îngrijiţi acolo au nevoie de atenţiile pe care le cere temperamentul neobişnuit al fiului dumitale. Şi, după câte am înţeles, ei au un regim diferit, trăiesc în comun, au ore de recreaţie, se îndeletnicesc cu munci manuale. Am fost, după cât îţi aminteşti, de părere că trebuie să i se

aplice lui Jacques o pedeapsă severă şi acest simulacru de recluziune mi se părea potrivit pentru a-l obliga să se gândească, să-şi dea seama de greşelile lui. Dar ce Dumnezeu, niciodată nu mi-am închipuit ci trebuie să fie o adevărată încarcerare şi, mai ales, că ea putea să-i fie impusă atâta timp. Ia gândeşté-te! Un copil de cincisprezece ani doar, să fie ţinut singur în celulă timp de opt luni, sub supravegherea unui paznic lipsit de orice cultură şi despre a cărui cinste nu ai decât informaţii oficiale… Ia rât era lecţii, mă rog, dar oare ce valoare au cele trei sau patru ceasuri pe săptămână pe care i le consacră profesorul acesta de la Compiègne? Habar n-ai! Pe de altă parte, vorbeşti de experienţa dumitale. Îngăduie-mi să-ţi amintesc că am trăit doisprezéce ani printre copiii de scoală şi că ştiu ce înseamnă un băiat de cincisprezece ani. Starea de ruină fizică, şi mai ales morală, în care a căzut acest copil pe nesimţite, nu te face să te înflori?

— Şi dumneata vorbeşti aşa? se indignă domnul Thibault. 14 u te credeam aşa de slab de înger! adăugă cu un râs scurt şi uscat. De altfel, acum nu-i vorba de Jacques…

— Pentru mine nu poate fi vorba de altceva, îl întrerupse abatele fără să ridice glasul. După cele ce-am aflat, cred că sănătatea fizică şi morală a acestui copil trece prin cele mai mari primejdii… Păru că se gândeşte, apoi spuse răspicat, dar domol: Şi nu trebuie să mai rămână nicio zi acolo unde se află!

— Cum?! exclamă celălalt.

Era a doua oară în decurs de douăsprezece ore când domnul Thibault părea atins în punctul cel mai sensibil. Furia îl scotea din sărite, dar se stăpâni.

— O să mai vorbim noi despre asta şi altă dată, zise el pe un ton de îngăduinţă şi se ridică.

— O clipă, o clipă, îl opri preotul cu o vioiciune

neaşteptată. Cea mai mică învinuire care ţi s-ar putea aduce este că ai acţionat cu o imprudenţă… destul de condamnabilă. Avea un fel hotărât şi blând de a apăsa pe unele cuvinte, fără ca figura să i se învioreze în chip deosebit, şi de a-şi înălţa în acelaşi timp arătătorul, parcă pentru a spune: „Atenţie”, ce ea ce şi făcu repetând: Destul de condamnabilă… şi după o pauză adăugă: Răul trebuie îndreptat cât mai curând.

— Cum? Ce vrei de la mine? strigă domnul Thibault, care nu se mai putu stăpâni. Şi întoarse spre preot o faţă agresivă: Vrei să întrerup un tratament care a dat până acum rezultate atât de bune? Să aduc iarăşi acasă haimanaua aceea? Să fiu din nou la cheremul obrăzniciilor lui? Foarte mulţumesc! îşi strângea pumnii, gata să-i trosnească din încheieturi, iar fălcile încleştate îi făceau vocea mai răguşită. Cu conştiinţa împăcată spun: Nu, nu şi iar nu!

Cu un gest liniştit al mâinilor, abatele părea că-i răspunde: „Cum vrei…”

Domnul Thibault se ridică. Soarta lui Jacques părea a doua oară hotărâtă.

— Dragă domnule abate, continuă domnul Thibault, văd că nu se poate vorbi serios cu dumneata în dimineaţa asta, aşa că plec. Dar dă-mi voie să-ţi spun că ai închipuirea tot atât de înfierbântată ca şi Antoine. Dau eu impresia unui tată denaturat? N-am făcut tot ce mi-a stat în putinţă ca să aduc copilul acesta pe calea cea bună prin iubire, prin indulgenţă, prin exemple bune şi prin influenţa vieţii de familie? N-am îndurat din partea lui, ani de zile, tot ceea ce un tată poate să îndure de la fiul său? Şi poţi spune că bunătatea mea a fost răsplătită în vreun chip 7 Din Fericire, am înţeles la timp că datoria mea este alta şi, oricât de greu mi-a venit, n-am şovăit când a fost vorba să-l pedepsesc aspru. Dumneata însuţi m-ai aprobat la vremea aceea. Bunul Dumnezeu m-a înzestrat, de altfel, cu

oarecare pricepere şi totdeauna m-am jţândit că, atunci când mi-a inspirat ideea Sci înfiinţez la Crouy acest pavilion special, Providenţa mi-a dat prilejul să-mi pregătesc din vreme remediul pentru un rău personal. N-am primit, oare, plin de curaj această încercare? Oare mulţi părinţi ar fi procedat ca mine? Am eu să-mi reproşez ceva V Slavă domnului, am conştiinţa împăcată, adăugă el cu un accent de protest care-i tulbura glasul. Doresc tuturor părinţilor să aibă conştiinţa curată ca şi mine. Şi acum, mă duc!

Desefiise lisa. Un surâs de mulţumire îi apăru pe faţă: accentul său căpătă acea intonaţie sarcastică ce dă savoare graiului normand:

— Din fericire, sunt mai sănătos la minte decât voi toţi!

Străbătu vestibulul, urmat în tăcere de abate. Când ajunse la scară, îşi luă rămas bun cu multă sinceritate în glas:

— La revedere, dragă prietene.

Se întoarse să-i strângă mâna, când deodată, fără altă introducere, abatele începu cu o voce visătoare:

— „Doi oameni s-au dus la templu ca să se roage. Unul era fariseu şi altul, vameş. Fariseul, în picioare, se ruga în sinea lui aşa: «dumnezeule, mulţumescu-ţi ţie că nu sunt ca ceilalţi oameni. Postesc de două ori pe săptămână şi împart săracilor a zecea parte din bunurile mele.» Iar vameşul, stând mai la o parte, nu îndrăznea nici ochii să şi-i ridice spre cer, ci, bătându-se în piept, zicea: «Dumnezeule, ai milă de mine, că nu sunt decât un păcătos»”.

Domnul Thibault întredeschise pleoapele: îşi zări duhovnicul, în umbra vestibulului, ducându-şi arătătorul la buze.

— „Acesta, vă zic vouă, s-a întors la casa lui mult mai îndreptat; că tot cel ce se înalţă pe sine se va smeri, iar cel

ce se smereşte se va înălţa”.

Omul cel gras primi lovitura fără să clipească; rămase locului, privind în pământ. Fiindcă tăcerea se prelungea, încercă să mai arunce o privire, dar abatele împinse uşa fără zgomot şi domnul Thibault se trezi singur în faţa uşii închise. Dădu din umeri, se răsuci şi plecă. La jumătatea scării însă se opri; strânse rampa cu pumnul; respiraţia îi era scurtă; îşi smuci bărbia înainte, ca un cal pe care-l supără frâul.

— Nu, murmură el.

Şi, fără să mai stea pe gânduri, se întoarse acasă.

Înoată ziua se sili să uite cele întâmplate. După-amiaza, fiindcă domnul Chasle întârzia să-i dea un dosar de care avea nevoie, avu o ieşire pe care abia şi-o putu stăpâni. Antoine era de gardă la spital. Cina se desfăşura în tăcere. Fără să mai aştepte ca Gise să-şi termine desertul, domnul Thibault îşi strânse şervetul şi se retrase în birou.

Băteau ceasurile opt. „Aş mai avea timp să-l văd în seara asta, se gândi el aşezându-se pe scaun, hotărât să nu cedeze. Mi-ar vorbi iar de Jacques. Am spus nu, nu să rămână! Dar ce-a vrut oare să spună cu povestea fariseului?” se întrebă domnul Thibault pentru a suta oară. Deodată buza de jos începu să-i tremure. Domnul Thibault se temuse întotdeauna de moarte. Se ridică şi-şi cercetă chipul în oglindă, pe deasupra bronzurilor îngrămădite pe cămin. Trăsăturile îşi pierduseră siguranţa aceea satisfăcută care-i modelase încetul cu încetul obrazul şi de care nu se despărţea niciodată, chiar în singurătate, clâiar la rugăciune. îl trecu un fior. Cu umerii încovoiaţi, se prăbuşi pe scaun. Se vedea pe patul de moarte şi se întreba cu groază dacă nu se va înfăţişa înaintea Celuî-de-Sus cu mâinile goale. Se agăţă cu deznădejde de părerile altora despre el: „Sunt totuşi un om care iubeşte binele”, îşi repeta întruna; dar din ton răzbătea îndoiala. Nu se mai

mulţumea cu vorbe: era în unul din acele rare momente când analiza introspectivă coboară până în adâncuri pe care nu le-a mai luminat niciodată. Cu pumnii încleştaţi pe braţele fotoliului, se gândea la viaţa lui din trecut, dar nu descoperea nicio faptă curată în ea. Amintiri episodice ţâşneau am umbra uitării. Una din ele, mai amară decât toate celelalte la un loc, îl copleşi cu o stăruinţă atât de brutală, încât îşi cuprinse fruntea în mâini. Poate pentru prima oară în viaţă domnul Thibault se simţea ruşinat. Cunoştea, în sfârşit, acel dezgust de sine atât de greu de suportat, încât niciun sacrificiu nu părea prea mare, numai să aducă mântuirea, numai să atragă iertarea dumnezeiască, să dea sufletului mâhnit pacea şi nădejdea împăcării veşnice. Ah, a-l regăsi pe Dumnezeu… E>ar, înainte de orice. să r ecâştige stima preotului, trimisul lui Dumnezeu. Da… N a mai putea trăi niciun ceas în izolarea asta blestemată, sub povara acestei mustrări…

Aerul curat de afară îl calmă. Luă o trăsură, ca să ajungă mai repede. îi deschise chiar abatele Vécard. Pe faţa lui luminată de lampa pe care o înălţă ca să-şi recunoască vizitatorul, nu se putea citi nimic.

— Eu sunt, zise domnul Thibault.

Întinse mâna cu un gest mecanic şi se îndreptă spre cabinetul de lucru fără o vorbă.

— Nu vin ca să vorbesc iarăşi despre Jacques, anunţă el de la început şi de îndată ce se aşează. Şi fiindcă mâinile preotului schiţau un gest împăciuitor: Te rog, să nu mai vorbim despre asta. Te afli pe un drum greşit. De altfel, dacă te îndeamnă inima, du-te la Crouy şi convinge-te. Vei vedea că am dreptate. Apoi, pe un ton care părea şi brusc, şi naiv: Iartă-mi proasta dispoziţie de azi-dimineaţă! Mă cunoşti, sunt un om iute, nu însă… dar, în fond… chiar pentru un fariseu ca acela ai fost aspru. Prea aspru. Am dreptul să protestez, ce naiba! Iată, sunt mai bine de treizeci de ani de când îmi sacrific pentru operele catolice

de binefacere tot timpul şi toată energia. Mai mult chiar, cea mai mare parte din veniturile mele… Şi asta ca să aud de la un preot, de la un prieten, că sunt… că nu sunt… Nu, recunoaşte că nu-i adevărat!

Abatele privi spre pocăit, părând că spune: „Trufia îţi izbucneşte, fără să-ţi dai seama, în cele mai neînsemnate cuvinte…”

— Dragă domnule abate, începu după o pauză iar domnul Thibault pe un ton nesigur, admit că nu sunt cu totul… Ei, da, admit: prea adesea, eu… Dar felul meu de a fi, ca să zic aşa… Nu ştii oare cum sunt? Cerşea un strop de îngăduinţă: Ah drumul mântuirii este grèu… Eşti singurul care poţi să mă ridici, să-mi arăţi calea… Îmbătr înesc, mi-e frică… bolborosi pe neaşteptate.

Abatele fu mişcat de schimbarea aceasta de ton. Simţi că nu se cuvine să mai prelungească tăcerea şi îşi apropie scaunul.

— Acum, eu sunt acela care stau la gânduri… zise el. Şi, de altfel, ce-aş mai avea eu de spus după ce cuvântul Domnului a pătruns aşa de adânc? Se reculese un moment. Ştiu bine că Dumnezeu ţi-a dat o însărcinare grea: slujindu-i pe El, dobândeşti autoritate asupra oamenilor, onoruri, ceea ce şi trebuie. Dar e greu să nu confunzi, cât de puţin, gloria lui cu a dumitale! Şi e greu să nu te laşi ispitit şi preferi gloria personală gloriei sale! Ştiu bine…

Domnul Thibault îşi deschise ochii şi nu şi-i mai închise; privirea lui ştearsă avea o expresie de spaimă şi în acelaşi timp era copilărească, nevinovată.

— Totuşi, continuă abatele, *Ad majorent Dei gloriam*.[2] Numai acest lucru interesează. Dumneata eşti, dragă prietene, din rasa celor tari, adică a trufaşilor. îmi dau seama cât îi este de greu omului să-şi învingă trufia, să nu trăiască numai pentru sine, să nu-l uite pe Dumnezeu chiar

2 Pentru mai marea glorie a lui Dumnezeu.

atunci când e preocupat numai de opere caritabile. Cât îi este de greu să nu fie printre aceia despre care domnul nostru Iisus Hristos a spus într-o zi cu atâta tristeţe: „Poporul acesta mă cinsteşte cu buzele, dar cu sufletul este foarte departe de mine…”

— Ah, făcu domnul Thibault exaltat, este groaznic… Numai eu ştiu cât este de groaznic!

Simţea o uşurare binefăcătoare umilindu-se, îşi dădea seama că numai aşa va reuşi să-l recâştige pe preot, dar fără să cedeze nimic în chestiunea penitenciarului. O putere îl îndemna să meargă şi mai departe, să-l impresioneze pe abate cu adâncimea credinţei lui, cu parada unei generozităţi neaşteptate, să-i forţeze consideraţia prin orice mijloc.

— Părinte! spuse el dintr-odată şi privirea sa luă o clipă acea expresie fatală care se citea atât se des în ochii lui Antoine. Dacă până acum n-am fost decât un biet trufaş, oare nu Dumnezeu îmi dă chiar astăzi o ocazie… de îndreptare? Ezită şi păru că se luptă cu el însuşi. Şi, într-adevăr, se lupta. Abatele îl surprinse schiţând la repezeală, cu degetul, semnul crucii pe vestă, în dreptul inimii: Mă gândesc la candidatura aceea, înţelegi? E într-adevăr un sacrificiu, şi un sacrificiu făcut din trufie, cu atât mai mare, cu cât chiar dumneata m-ai anunţat azi-dimineaţă că alegerea e sigură. Ei bine, eu… Iată, poate şi în asta e o anumită vanitate. Oare n-ar trebui să tac şi să fac totul fără să mai spun cuiva, nici chiar dumitale? Ei fcine, părinte, fac jurământ să-mi retrag mâine, şi pentru totdeauna, candidatura de la institut.

Abatele făcu un gest cu mâinile care-i scăpă domnului Thibault, căci se întorsese către crucifixul atârnat în perete.

— Dumnezeule, îngână el, ai milă de mine, că nu sunt decât un păcătos.

Pusese în această mişcare un rest de mulţumire, pe

care n-o bănuia nici el singur; trufia are uneori asemenea rădăcini, încât în momentul pocăinţei celei mai fierbinţi el se bucura de propria umilinţă cu o extraordinară satisfacţie a orgoliului. Abatele îi arunci o privire sfredelitoare: Unde începea şi unde se sfârşea sinceritatea acestui om? Şi, totuşi, în clipa aceea figura domnului Thibault strălucea de o renunţare mistică, astfel încât nu i se mai vedeau nici pungile, nici ridurile de pe faţă, iar înfăţişarea lui de bătrân căpătase nevinovăţia unui chip de copil. Preotul fu impresionat şi se simţi ruşinat de plăcerea răutăcioasă cu care condamnase azi-dimineaţă pe vameş. Rolurile se inversau. Se gândea la propria sa viaţă. Oare pentru gloria lui Dumnezeu se grăbise să-şi lase elevii şi să alerge după arhiepiscopat, după locul acesta mai aproape de soare? Şi nu se bucura în fiecare zi de acea vinovată încântare personală culeasă din exercitarea abilităţii lui de diplomat, pe care o pusese în serviciul bisericii?

— Cu mâna pe conştiinţă, crezi oare că Dumnezeu mă va ierta?

Vocea aceasta chinuită îi aminti abatelui Vécard menirea sa de îndrumător spiritual. îşi împreună mâinile sub bărbie, înclină capul şi se sili să zâmbească.

— Te-am lăsat să mergi până la capăt, rosti el. Te-am lăsat să bei potirul până la fund. Şi, sunt sigur, îndurarea divină va avea în vedere ceasul acesta. Dar, adăugă abatele ridicând arătătorul, intenţia ajunge; căci adevărata dumitale datorie nu este să duci sacrificiul până la capăt. Nu protesta. Eu, duhovnicul dumitale, te dezleg de făgăduiala pe care ai făcut-o. În adevăr, renunţarea dumitale ar fi mai puţin folositoare gloriei lui Dumnezeu decât alegerea dumitale. Situaţia dumitale, averea presupune obligaţii pe care nu le poţi dispreţul. Titlul de membru al institutului îţi va da, printre republicanii de extremă dreaptă, adevăraţii apărători ai ţării noastre, o autoritate nouă, pe care o socotim necesară pentru cauza

cea dreaptă. Ai ştiut să-ţi pui totdeauna viaţa sub tutela Bisericii. Ei bine, primeşte şi de data aceasta ca Biserica, prin mijlocirea mea, să-ţi arate drumul cel drept. Dumnezeu respinge sacrificiul dumitale, dragă prietene; oricât de severă ar fi această poruncă, pleacă-ţi capul. *Gloria in excelsis*! *Slavă lui Dumnezeu din ceruri şi pe pământ pace între oameni şi bună învoire*!

În timp ce vorbea, abatele urmărea trăsăturile domnului Thibault, care îşi reluau încetul cu încetul vechiul lor echilibru. Când abatele termină, domnul Thibault îşi lăsă iarăşi privirile în jos şi nimeni n-ar fi fost în stare să ghicească ce se petrecea înăuntrul lui. Preotul, redându-i fotoliul de la institut, ambiţia lui de douăzeci de ani, îi dăduse din nou viaţă. Dar se simţea încă istovit de efortul uriaş pe care îl făcuse asupra lui însuşi şi era pătruns de o recunoştinţă supraomenească. Avură amândoi acelaşi gând: preotul, înclinându-şi fruntea, începu să spună cu jumătate de glas o rugăciune de mântuire. Când îşi ridică capul, îl văzu pe domnul Thibault căzut în genunchi; faţa lui, ca de orb, ridicată spre cer, strălucea se bucurie; buzele, umede, bolboroseau, iar mâinile sale păroase şi atât de umflate, că păreau înţepate de viespi, îşi frământau degetele pe birou cu un zel înduioşător. Dar pentru ce, oare, spectacolul acesta înălţător i se păru deodată nesuferit abatelui? Atât de nesuferit, încât nu se putu stăpâni să nu întindă braţul, gata, aproape, să-şi lovească pocăitul? îşi domoli însă, imediat gestul şi puse mâna pe umărul domnului Thibault, care se ridică greoi.

— Ultimul cuvânt n-a fost încă rostit, zise cu blândeţea aceea neînduplecată care-i era caracteristică. Trebuie să le i o hotărâre în privinţa lui Jacques.

Domnul Thibault tresări din tot trupul.

Abatele se aşează.

— Nu fi asemenea celor care cred că se pot considera liniştiţi pentru că au făcut faţă unei datorii grele, dar nu

iau în seamă datoria imediată, aceea care este foarte aproape de ei. Chiar dacă încercarea la care l-ai supus pe copilul acesta i-ar fi mai puţin dăunătoare decât mă tem eu, nu trebuie prelungită. Gândeşte-te la servitorul care doseşte talantul încredinţat de stăpân. Haide, prietene, nu pleca de aici fără să fi căpătat conştiinţa întregii dumitale răspunderi!

Domnul Thibault în picioare dădea din cap, dar pe chipul lui nu se mai citea aceeaşi încăpăţânare de mai înainte. Abatele se ridică.

— Lucrul cel mai greu, adăugă el, este să nu dai impresia că ai cedat în faţa lui Antoine. Îşi dădu seama că o nimerise bine, făcu câţiva paşi şi zise, deodată, pe un ton voios: Ştii ce aş face eu în locui dumitale? I-aş spune: „Vrei ca fratele tău şi părăsească penitenciarul? Da'? Ţii mult la asta? Ei bine, du-te de-l ia de acolo, dar ai grijă de el. Ai vrut să se întoarcă, ocupă-te de el!"

Domnul Thibault nu făcu nicio mişcare. Abatele continuă:

— Aş merge chiar şi mai departe! I-aş spune: „Nu vreau să-l mai primesc pe Jacques în casă la mine. Aranjează-te cum ştii. Ai aerul să spui mereu că noi nu ştim cum să ne

S

uităm cu el. Ei bine, încearcă tu!" Şi i l-aş da în seamă pe acques. I-aş instala pe amândoi undeva, în apropiere de casă, bineînţeles, ca să poată lua masa cu dumneata; dar i-aş lăsa lui Antoine întreaga îngrijire a fratelui său. Nu te revoltaprietene, îl îndemnă el, cu toate că domnul Thibault nu făcuse niciun gest, aşteaptă, lasă-mă să termin. Ideea mea nu este chiar aşa de absurdă pe cât s-ar părea... Se întoarse la birou şi se aşează pe scaun, rezemându-se în coate: Urmăreşte-mă, te rog, continuă abatele.

Primo: Aş putea să fac rămăşag că Jacques va

suporta mai uşor autoritatea fratelui său decât pe a dumitale şi nu sunt departe de a crede că, bucurându-se de o libertate mai mare, va înceta să aibă pornirea aceea de rezistenţă şi indisciplină pe care am cunoscut-o la el altă dată.

Secundo: în ceea ce-l priveşte pe Antoine, seriozitatea lui oferă toate garanţiile. Luat cu binişorul, sunt convins că nu va refuza acest mijloc de a-şi elibera fratele. Cât despre tendinţele supărătoare de care vorbeam azi-dimineaţă, o cauză mică poate să aibă efecte mari. Socotesc că, impunându-i-se educarea unui suflet, i s-ar da astfel cea mai bună contrapondere şi l-ai aduce pe nesimţite la o concepţie mai puţin… anarhistă despre societate, despre morală şi religie.

Tertio: Autoritatea dumitale părintească, pusă la adăpost de fricţiunile zilnice care o uzează şi o împrăştie, şi-ar păstra tot prestigiul pentru a impune de la înălţime cele r doi fii direcţia aceea generală care este apanajul şi, cum să spun, utilitatea ei principală.

În sfârşit, şi tonul abatelui deveni confidenţial, îţi mărturisesc că în momentul alegerilor de la institut mi sé pare că ar fi de dorit ca Jacques să părăsească penitenciarul şi să nu se mai discute despre această chestiune. Cu cât eşti mai cunoscut, cu atât devii obiectul a tot felul de interviuri şi de anchete. Vei fi expus indiscreţiilor presei… Consideraţie de ordin secundar, ştiu, dar, în sfârşit…

Domnul Thibault lăsă să-i scape o privire care trăda oarecare îngrijorare. Fără să şi-o mărturisească nici sieşi, această eliberare din închisoare îi descărca conştiinţa, iar ceea ce-i propusese abatele nu-i putea aduce decât foloase de vreme ce-i salva amorul propriu în faţa lui Antoine şi-i reda lui Jacques viaţa normală, rară ca el, domnul Thibault, să fie nevoit a se ocupa de copil.

— Dacă aş fi sigur că haimanaua asta, o dată liberă,

nu va provoca şi alte scandaluri…

Partida era câştigată.

Abatele se angajă să exercite un control discret asupra felului de viaţă al celor doi tineri, cel puţin în primele luni. Apoi primi şi vină a doua zi la cină în Rue de l'université şi să participe la discuţia pe care tatăl trebuia s-o aibă cu fiul cel mare.

Domnul Thibault se ridică să plece. Pornea cu inima uşoară, renăscută. Totuşi, în timp ce strângea cu căldură mâinile duhovnicului său, o îndoială îl cuprinse din nou.

— Rog pe bunul Dumnezeu să mă ierte că sunt aşa cum sunt, zise el cu obidă.

Celălalt îl învălui cu o privire fericită.

— „Care din voi, murmură el, având o sută de oi şi pierzând una din ele nu lasă pe cele nouăzeci şi nouă în pustiu şi nu se duce să o caute pe cea pierdută când o găseşte?" Şi ridicând degetul, cu un zâmbet fugar: „Adevăr zic vouă că aşa şi în ceruri va fi mai multă bucurie pentru un păcătos ce se pocăieşte…"

VI

Într-o dimineaţă, era abia ora nouă, portăreasa din Avenue de l'Observatoire o chemă pe doamna de Fontanin. Jos, o „persoană" dorea s-o vadă, dar nu voia nici să urce scările, nici să-şi dea numele.

— *O* persoană? O femeie?

— O fată.

Doamna de Fontanin făcu un gest de retragere. Fără îndoială, iar vreo aventură de-a lui Jérôme. Vreun şantaj?

— Şi atât de tânără! adăugă portăreasa. O copilă!

— Mă duc să văd.

Într-adevăr, era o copilă, care se ascundea în umbră şi care-şi ridică în cele din urmă capul.

— Nicole! strigă doamna de Fontanin, recunoscând-o pe fiica doamnei Noémie Petit-Dutreuil.

Nicole era gata să se arunce în braţele mătuşii sale,

însă îşi înfrână avântul. Avea faţa răvăşită, ăar nu plângea; ţinea ochii mari deschişi şi sprân cenele ridicate; părea foarte tulburată, dar hotărâtă şi cu totul stăpână pe ea.

— Tanti, aş vrea să-ţi vorbesc.

— Vino.

— Nu sus.

— De ce?

— Nu, nu sus.

— Dar pentru ce? Sunt singură. Ghici că Nicole ezita: Daniel e la liceu, Jenny, la lecţia de pian. îţi repet că sunt singură până la ora mesei. Haide, vino!

Nicole o urmă în tăcere. Doamna de Fontanin o duse în camera ei.

— Ce este? o întrebă, neputându-şi ascunde bănuiala. Cine te trimite? De unde vii?

Nicole o privea fără să-şi plece ochii; genele îi tremurau.

— Am fugit de-acasă.

— Ah… făcu doamna de Fontanin cu durere; totuşi, se simţea uşurată. Şi ai venit aici.

— >

Nicole dădu din umeri, parcă pentru a spune: „Unde să mă duc? N-am pe nimeni”.

— Stai jos, drăguţă. Ia să vedem… Pari cam obosită! Nu ţi-e foame?

— Puţin… Fata zâmbea, ca să se scuze.

— Atunci, de ce nu spui? strigă doamna de Fontanin, târând-o în sufragerie.

Văzând-o cum musca din pâinea unsă cu unt, mai scoase din bufet un rest de friptură rece şi câteva prăjituri. Nicole înfuleca fără să spună nimic, ruşinată de pofta ei de mâncare şi incapabilă să şi-o ascundă. Sângele i se urcă în obraji. Bău, înghiţitură după înghiţitură, două ceşti de ceai.

— De când n-ai mai mâncat nimic? întrebă doamna

de Fontanin, al cărei chip era şi mai tulburat decât al copilei. Ţi-e frig?

— Nu.

— Ba da, tremuri.

Nicole făcu un gest de enervare; îi era ciudă că nu-şi putea ascunde slăbiciunile.

— Am călătorit toată noaptea şi m-a cuprins frigul…

— Călătorit? Şi de unde vii?

— De la Bruxelles.

— Dumnezeule! De la Bruxelles! Singură?

— Da, continuă fata. Felul în care accentua cuvintele dovedea întreaga tărie a hotărârii ei.

Doamna de Fontanin o apucă de mână.

— Eşti îngheţată. Vino în camera mea. Vrei să te culci, să dormi? îmi vei explica totul mai târziu.

— Nu, nu, imediat. Cât suntem singure. De altfel, nici nu mi-e somn. Te asigur. Lasă-mă să stau aici.

Era încă la începutul lui aprilie. Doamna de Fontanin aprinse focul, o înveli pe fugară într-un şal şi o aşeză cu de-a sila lângă cămin. Copila nu voia să stea; în cefe din urmă cedă, cu un aer plictisit, cu ochii strălucitori şi ficşi, ce nu-şi ascundeau încăpăţânarea. Se uita mereu la ceas; La început se grăbise să vorbească, iar acum, după ce se instalase, nu se hotăra să înceapă. Mătuşa ei, spre a n-o face să se simtă şi mai stingherită, se ferea s-o privească. Trecură câteva minuté, dar Nicole tot nu îndrăznea să deschidă gura.

— Orice ai fi făcut, drăguţă, spuse atunci doamna de Fontanin, aici nu te va întreba nimeni nimic. Păstrează-ţi secretul dacă vrei. îţi mulţumesc că te-ai gândit să vii la noi. Vreau să te simţi ca la tine acasă.

Nicole se ridică. Nu cumva era bănuită de cine ştie ce greşeală greu de mărturisit? în mişcarea pe care o făcu, şalul îi alunecă de pe umeri şi-i descoperi bustul plin de

sănătate, care contrasta cu faţa ei slăbită şi cu tinereţea fragedă a trăsăturilor sale.

— Dimpotrivă, zise ea cu o privire înflăcărată, vreau să spun totul. Şi începu imediat, cu un fel de asprime provocatoare în glas: Tanti, în ziua când ai venit în Rue de Monceau…

— Ah… făcu doamna de Fontanin şi faţa ei luă o expresie de suferinţă.

— …am auzit totul, termină Nicole foarte repede, clipind din pleoape.

Urmă o scurtă tăcere.

— Ştiam, drăguţă.

Fata îşi înăbuşi un suspin şi-şi îngropă faţa în palme, ca şi cum ar fi izbucnit în lacrimi. Dar îşi ridică numaidecât capul; ochii îi erau uscaţi şi buzele, s transe, lucru care îi schimbă expresia obişnuită a feţei, ba până şi sunetul vocii.

— Nu o judeca rău, tanti Thérèse. E foarte nenorocită. Nu mă crezi?

— Ba da, răspunse doamna de Fontanin. O întrebare îi ardea buzele; se uita la fată cu o nelinişte care însă nu putea să înşele pe nimeni: Unchiul tău, Jérôme… mai e acolo?

— Da. Şi adăugă după o pauză: Chiar el mi-a dat ideea să fug de acasă… să vin aici.

— El?

— Nu, adică… Timp de opt zile a venit în fiecare dimineaţă. îmi dădea ceva bani, ca să pot trăi, pentru că rămăsesem acoao singură-singurică. Până când, alaltăieri, mi-a spus: „Dacă o inimă miloasă te-ar primi la ea, ar fi mai bine decât aici”. Aşa a zis: „O inimă miloasă…” Şi m-am gândit imediat la dumneata, tanti Thérèse. Sunt sigură1 că şi el se gândea tot la dumneata. Nu crezi?

— Se poate, murmură doamna de Fontanin, cuprinsă deodată de un asemenea sentiment de fericire, încât era

gata să zâmbească. Se grăbi să spună: Dar de ce erai singură? Unde te aflai?

— La noi acasă.

— La Bruxelles?

— Da.

— Nu ştiam că mama ta se mutase la Bruxelles.

— A trebuit s-o facă la sfârşitul lui noiembrie. În Rue de Monceau totul fusese pus sub sechestru. Mama n-are noroc: numai necazuri, numai portărei care veneau să-i ceară bani. Acum însă au plătit datoriile, aşa că ea putea să se întoarcă.

Doamna de Fontanin ridică ochii. Voi să întrebe: „Cine *tiu* plătit?" Privirea ei punea întrebarea atât de limpede, încât citi răspunsul pe buzele copilei. Din nou nu se putu stăpâni.

— Şi… a plecat şi el, în noiembrie, cu dânsa?

Nicole nu răspunse. Glasul mătuşii Thérèse era atât de îndurerat!

— Tanti, îi spuse, în sfârşit, după o oarecare sforţare, nu trebuie să ai pică pe mine, nu vreau să-ţi ascund nimic, dar e greu să explici totul, aşa, dintr-odată. îl cunoşti pe domnul Arvelde?

— Nu. Cine-i ăsta?

— Un mare violonist din Paris, care-mi dădea lecţii. Da, un mare, mare artist; dă concerte.

— Ei şi?

— Locuia la Paris, dar era belgian. Aşa că, atunci când a trebuit să fugim, ne-a dus cu el în Belgia. Are o casă a lui la Bruxelles, unde ne-am instalat.

— La el?

— Da. Nicole înţelesese întrebarea şi nu se ferea de răspuns; părea chiar că simte o plăcere sălbatică să înfrunte orice reticentă. Dar nu îndrăzni să mai spună nimic şi tăcu.

Doamna de Fontanin o întrebă după o pauză destul

de lungă:

— Dar tu unde erai în ultimele zile, când te aflai singură şi când unchiul Jérôme venea să te vadă?

— Acolo.

— La domnul acela?

— Da.

— Şi unchiul tău… venea acolo?

— Desigur.

— Dar cum erai singură? continuă doamna de Fontanin pe acelaşi ton blând.

— Pentru că domnul Raoul e în momentul acesta într-un turneu, la Lucerne, la Geneva.

— Care Raoul?

— Domnul Arvelde.

— Şi mama ta te-a lăsat singură la Bruxelles, ca să plece cu el în „Elveţia?

Copila făcu un gest aşa de deznădăjduit, încât doamna de Fontanin roşi.

— Îţi cer iertare, bâigui ea. Nu-mi mai vorbi de asta. Ai venit, e foarte bine. Rămâi cu noi.

Dar Nicole clătină tare din cap.

— Nu, nu, acum totul s-a sfârşit. Trase adânc aer în piept, apoi, pe nerăsuflate: Ascultă, tanti, domnul Arvelde e în Elveţia. Dar fără mama. Fiindcă pentru dânsa obţinuse un angajament la un teatru din Bruxelles, ca să cânte un rol de operetă, căci avea o voce bună, pe care i-o formase el. A avut chiar mare, mare succes de presă. Am câteva tăieturi din ziare, poţi să le vezi! Se opri, neştiind unde ajunsese. Atunci, reluă ea cu o privire stranie, tocmai pentru că domnul Arvelde era plecat în Elveţia, a venit şi unchiul Jérôme. Dar prea târziu. Când a ajuns el, mama plecase de acolo. Într-o seară ea m-a îmbrăţişat… ba nu, adăugă Nicole cu o voce joasă şi încruntfnd din sprâncene, aproape m-a bătut, fiindcă nu ştia ce să mai facă cu mine. Ridică ochii şi se sili să surâdă: O, nu că ar fi avut pică pe

mine, dimpotrivă… Surâsul i se sugrumă în gât. Era aşa de nenorocită, tanti Thérèse, cum nici nu-ţi poţi închipui! Trebuia să plece, fiindcă cineva o aştepta jos. ştia că are să vină unchiul Jérôme, pentru că trecuse de mai multe ori să ne vadă, făcuse chiar muzică cu domnul Raoul; dar ultima dată spusese că nu va mai veni atâta vreme cât domnul Arvelde va fi acasă. Atunci, înainte de plecare, mama mi-a zis să-i spun unchiului Jérôme că ea a plecat pentru multă vreme şi că el să aibă grijă de mine. Sunt sigură că el ar fi făcut asta, dar n-am îndrăznit să i-o spun când l-am văzut sosind. Era mânios. îmi era frică să nu plece în urmărirea lor, aşa că l-am minţit într-adins: i-am spus că mama trebuie să sé întoarcă a doua zi; şi în fiecare zi îi spuneam la fel, că o aşteptam. Dar el o căuta pretutindeni, o mai credea încă la Bruxelles. Dar eu mă săturasem, nu mai puteam sta: mai întâi îl urăsc pe servitorul domnului Raoul! Nicole se cutremură: E un om, tanti Thérèse, cu nişte ochi… îl urăsc! Aşa că, în ziua când unchiul Jérôme mi-a vorbit de inima milostivă, m-am şi hotărât şi ieri dimineaţă, cum mi-a dat ceva bani, am ieşit, ca să nu mi-i ia servitorul, m-am ascuns prin biserici până seara, apoi am luat trenul de noapte.

Vorbise iute, cu fruntea plecată. Când îşi înălţă capul, chipul atât de blând al doamnei de Fontanin exprima o asemenea revoltă, o asemenea asprime, încât Nicole îşi împreună mâinile.

— Tanti Thérèse, n-o judeca rău pe mama, te asigur că nimic din toate astea nu s-au întâmplat din vina ei. Nici eu nu sunt totdeauna bună şi sunt atât de supărătoare pentru ea, încât totul se poate înţelege! Dar acum sunt mare, nu mai pot trăi aşa. Nu, nu mai pot! continuă ea, strângând din buze.

Vreau să muncesc, să-mi câştig existenţa, să nu mai fiu povara nimănui. Iată de ce am venit, tanti Thérèse. Nu te am decât pe dumneata. Învaţă-mă ce să fac! Ajută-mă

numai câteva zile, tanti Thérèse, faumai dumneata mă poţi ajuta.

Doamna de Fontanin era prea emoţionată ca să poată răspunde. N-ar fi crezut niciodată că această copilă îi va deveni într-o zi atât de dragă! O privea cu o duioşie de care se bucura însăşi şi care-i alina propriile suferinţe. Era, poate, mai puţin frumoasă ca altă dată, cu buzele spuzite din pricina febrei, (Iar ochii! ochii aceia de un albastru-închis, aproape prea mari, prea rotunzi... Ce sinceritate, ce curaj în limpezimea lor!

Se sili să zâmbească şi zise:

— Draga mea, te-am înţeles, îţi respect hotărârea, îţi promit să te ajut. Dar, deocamdată, rămâi aici, la noi. Ai nevoie de odihnă.

Rostea „odihnă", dar privirea ei spunea „dragoste". Nicole nu se înşela, totuşi nu voia să se înduioşeze.

— Vreau să muncesc, nu vreau să mai fiu o povară pe capul altora.

— Şi dacă mama ta ar veni să te ia la ea?

Privirea transparentă i se tulbură şi se aspri.

— Nu, nici nu mă gândesc! zise Nicole cu o voce răguşită.

Doamna de Fontanin părea că nu auzise şi adăugă:

— Eu te voi ţine bucuroasă la noi... totdeauna.

Fata se ridică, păru că se clatină şi, deodată, alunecând, îşi puse capul pe genunchii mătuşii sale. Doamna de Fontanin îi mângâie obrajii, în timp ce se gândea la unele lucruri pe care simţea că trebuie să le discute:

— Ai văzut prea multe lucruri, copila mea, pe care n-ar fi trebuit să le vezi la vârsta ta, îndrăzni să spună.

Fata dădu să se ridice, dar doamna de Fontanin n-o lăsă. Nu voia ca Nicole să vadă că roşise şi-i ţinea fruntea pe genunchi, răsucindu-i, distrată, o şuviţă de păr blond între degete, în timp ce-şi căuta cuvintele:

— Ai observat multe lucruri… multe lucruri, care trebuie să rămână… tainice… Mă înţelegi?

O privi pe Nicole în ochii străbătuţi de o lucire fugară.

— Oh, tanti Thérèse! Fii sigură… Nimeni… nimeni! Nimeni n-ar înţelege, toţi ar învinovăţi-o pe mama!

Nicole dorea să ascundă purtarea mamei ei aproape în aceeaşi măsură în care doamna de Fontanin ţinea s-o ascundă pe a lui Jérôme faţă de copiii ei. Complicitate neaşteptată, ce se stabili dintr-odată când Nicole, după ce stătu puţin pe gânduri, se ridică de jos, cu chipul plin de însufleţire.

— Ascultă, tanti Thérèse. Iată ce va trebui stf le spunem: că mama a fost nevoită să-şi câştige singură existenţa şi că a găsit o slujbă în străinătate. În Anglia, de pildă… O slujbă care a împiedicat-o să mă ia cu dânsa… Să zicem că s-a angajat institutoare, vrei? Şi adăugă cu un zâmbet copilăresc: Iar de vreme ce mama a plecat, nu se va mai mira nimeni că sunt tristă, nu-i aşa?

VII

Bătrânul crai de la parter se mută la 15 aprilie.

În dimineaţa zilei de 16, domnişoara de Waize, urmată de două bone, de doamna Fruhling, portăreasa, şi de un hamal, se duse să ia în primire garsoniera. Bătrânul crai nu se bucura de o reputaţie frumoasă în imobil, astfel că Domnişoara, strângându-şi pelerina de lână neagră pe lângă trup, aşteptă, înainte de a trece pragul, ca toate ferestrele să fie deschise. Apoi pătrunse în anticameră, făcu repede înconjurul încăperilor şi, asigurată oarecum de nevinovata goliciune a pereţilor, organiză scuturatul, ca şi cum ar fi fost vorba de o sfinţire a casei.

ăpre mirarea lui Antoine, bătrâna domnişoară primise aproape fără obiecţii ideea de a-i instala pe cei doi fraţi în afara căminului părintesc, cu toate că un asemenea plan ar fi trebuit să-i tulbure tradiţiile domestice şi să-i

răstoarne concepţiile despre familie şi educaţie. Antoine îşi explica atitudinea guvernantei prin bucuria pe care i-o provoca întoarcerea lui Jacques şi prin respectul pe care-l avea faţă de hotărârile domnului Tâiibault, mai ales când erau încuviinţate şi de abatele Vécard. În realitate, graba Domnişoarei avea şi altă cauză: uşurarea pe care o simţea văzând că Antoine se mută din apartament. De când o a dusese pe Gisèle, biata Domnişoară trăia sub teroarea molipsirilor. Într-o primăvară, o ţinuse pe Gise închisă în camera ei şase săptămâni, necutezând s-o lase să ia aer decât pe balcon, şi întârziase plecarea întregii familii la Maisons-Laffitte, deoarece mica Lisbeth Fruhling, o nepoată a portăresei, făcuse tuse măgărească, iar ea refuza să iasă din casă pentru că ar fi trebuit să treacă prin faţa locuinţei portarului! Nici vorbă că Antoine, cu mirosul lui de spital, cu trusele şi cu cărţile lui, i se părea un pericol permanent. îl rugase de atâtea ori să n-o mai ia pe Gise pe genunchi. Dac3 la întoarcerea acasă îşi arunca din greşeală paltonul pe un scaun din antreu în loc să-l ducă în camera lui sau dacă venea târziu şi se aşeza la masă fără să se spele pe mâini, deşi ştia că nu-şi îngrijea bolnavii îmbrăcat cu paltonul şi nici nu părăsea spitalul fără să treacă pe la lavabou, Domnişoara nu mai mânca nimic la masă, chinuită de spaimele ei, şi imediat după desert o ducea pe Gise să-i facă o spălătură antiseptică în gât şi în nas.

Instalarea lui Antoine la parter însemna crearea unei zone de protecţie de două etaje între Gise şi el; astfel riscurile zilnice de m-olipsire erau reduse. îşi dădu deci o silinţă deosebită ca să organizeze carantina ciumatului. În trei zile, locuinţa fu curăţată, spălată, tapisată şi împodobită cu perdele şi mobile.

Jacques putea să vină.

De câte ori se gândea la el, Domnişoara îşi intensifica activitatea sau, dimpotrivă, îşi întrerupea o clipă lucrul,

fixându-şi ochii galeşi asupra chipului scump pe care-l chema în minte. Dragostea ei pentru Gise nu-i micşora cu nimic afecţiunea pentru Jacques. îl iubea de când se născuse, ba chiar mai dinainte, fiindcă înaintea lui o iubise şi o crescuse pe mama sa, pe care el n-o cunoscuse şi pe care ea o înlocuise de când el era în leagăn. Jacques făcuse într-o seară primii lui paşi pe covorul din culoar, împleticindu-se între braţele ei deschise, apoi, patrusprezece ani după aceea, Domnişoara tremurase pentru el aşa cum tremura acum pentru Gisé. Atâta dragoste şi, totuşi, o neînţelegere totală! Copilul acesta, pe care nu-l slăbea din ochi, rămânea pentru ea o enigmă. Câteodată dispera la gândul că îngrijeşte un monstru şi plângea amintindu-şi copilăria doamnei Thibault, care fusese blândă ca un Iisus. Ea nu se întreba de unde moştenea Jacques atâta violenţă şi dădea toată vina numai pe diavol. Alteori însă, unul din gesturile acelea neaşteptate, în care se revărsa brusc sufletul copilului, o înduioşa şi o făcea să plângă, dar de bucurie. Nu se putuse obişnui cu absenţa lui. Nu înţelesese nimic în legătură cu plecarea lui, dar voia ca întoarcerea să-i fie o sărbătoare şi ca locuinţa cea nouă să aibă tot ceea ce-i plăcea lui. Antoine trebui să se împotrivească ca să nu încarce camera cu toate jucăriile de altă dată. Coborâse din camera ei până şi fotoliul care îi plăcea lui Jacques şi în care el se aşeza ori de câte ori era supărat. La sfatul lui Antoine, înlocuise vechiul pat al lui Jacques cu un divan nou, care se strângea în timpul zilei; astfel, încăperea căpătase aspectul senos al unui cabinet de lucru.

Gisèle, neglijată de două zile, închisă în cameră numai cu lecţiile ei, nu-şi putea concentra atenţia asupra caietelor. Murea de curiozitate să vadă ce se petrece jos. Ştia că Jacquot al ei are să se întoarcă şi că toată harababura asta era din pricina lui şi, ca să-şi liniştească nervii, se învârtea, ca într-o cuşcă în cameră.

În dimineaţa a treia chinul deveni atât de mare şi ispita atât de puternică încât, aproape de amiază, văzând că mătuşa ei nu mai vine sus, fără să mai stea pe gânduri, evadă, cobôrând scările valvârtej. Antoine tocmai se întorcea acasă. Văzându-l, Gise izbucni în râs. Antoine avea darul să-i stârnească, atunci când o învăluia cu privirea lui gravă şi rece, nişte hohote de râs care se înteţeau cu cât el încerca să pară mai serios, ceea ce le atrăgea amândurora mustrarea guvernantei. Dar acum erau singuri, aşa că puteau să se bucure în voie.

— De ce râzi? o întrebă Antoine apucându-i pumnii.

Gise se zbătea şi râdea din ce în ce mai tare. Apoi se opri dintr-odată:

— Trebuie să mă învăţ să nu mai râd aşa; altminteri, n-o să mă mărit niciodată.

— Prin urmare, vrei să te măriţi?

— Da, zise Gise, privindu-l cu ochii ei de câine cuminte.

Antoine se uita la trupuşorul acesta înmugurit ca un vlăstar şi se gândea, pentru prima oară, că puştanca de unsprezece ani va deveni femeie, se va mărita. îi a Adu drumul.

— Unde alergi aşa, cu capul gol, fără să-ţi iei măcar un şal pe tine? Trebuie să stăm la masă.

— O caut pe tanti. Am o problemă pe care n-o înţeleg… spuse ea, răzgâindu-se.

Se înrosise toată şi arăta cu degetul, în umbra scării, uşa misterioasă a garsonierei, prin care se cernea o rază de lumină. Ochii îi străluceau.

— Ai vrea să intri acolo?

Ea spuse un „da” abia mişcându-şi buzele, dar fără să scoată niciun sunet.

— O să te certe!

Gise rămase pe gânduri. îi aruncă apoi o privire îndrăzneaţă, ca să vadă dacă nu glumea.

— Nu. Mai întâi că ăsta nu-i un păcat.

Antoine zâmbi; se vedea cât de colo că acesta era felul Domnişoarei de a deosebi binele de rău. Se întreba cât de mare e influenţa bătrânei domnişoare asupra copilei; dar, după ce aruncă o privire spre Gise, se linişti: era o planta sănătoasă, care se va dezvolta oriunde şi va şti să scape de sub orice înrâurire.

Gise nu-şi lua ochii de la uşa întredeschisă.

— Ei, hai, intră, o îndemnă Antoine.

Ea îşi înăbuşi un ţipăt de bucurie şi se strecură ca un şoarece înăuntru.

Domnişoara era singură. Cocoţată pe divan şi înălţându-se în vârful picioarelor, tocmai termina ele agăţat pe perete crucifixul pe care i-l dăduse lui Jacques la prima împărtăşanie şi care urma să vegheze şi de acum încolo somnul copilului. Era veselă, fericită, întinerită şi cânta încet în timp ce făcea treabă. Recunoscuse pasul lui Antoine în anticameră şi se gândi că uitase să se mai uite la ceas. Gisèle făcu înconjurul celorlalte încăperi şi, nemaiputându-şi stăpâni bucuria, începu să joace şi să bată din palme.

— Sfinte Dumnezeule! se sperie Domnişoara sărind jos.

Îşi zărise într-o oglindă nepoata, cu părul fluturând în curentul dintre ferestrele deschise, ţopăind ca un ied şi ţipând cât o ţinea gura:

— Trăiască aerul rececе! Trăiască aerul rececе!

Domnişoara nu înţelese şi nici nu încercă să înţeleagă ceva.

Gândul că fetiţa putuse să ajungă aici din neascultare era departe de a-i trece prin cap; de şaizeci şi şase de ani se obişnuise să se supună capriciilor soarte i. Acum însă, îşi desprinse pelerina cât ai clipi din ochi, se repezi spre fetiţă, o înfăşură în ea şi, fără a-i spune o vorbă de mustrare, o făcu să urce cele două etaje mai repede decât

le coborâse. Nu se linişti decât după ce-şi culcă nepoata sub o pătură şi-i dădu să bea o ceaşcă mare de ceai fierbinte.

Trebuie să spunem că temerile ei nu erau cu desăvârşire lipsite de temei. Mama Gisèlei, originară din Madagascar şi pe care comandantul de Waize o luase în căsătorie la Tamatavă, unde îşi avea garnizoana, murise de tuberculoză la mai puţin de un an după naşterea copilei; doi ani mai târziu, comandantul îşi dădu sufletul şi el, în urma unei boli lungi, puţin cunoscută şi despre care se credea că e o moştenire de la soţia lui. Fiind singura rudă a orfanei, Domnişoara o adusese din Madagascar şi-şi luase răspunderea creşterii ei, dar ameninţarea acestei ereditǎţi o obseda, cu toate că fetiţa nu avusese niciodată măcar vreun guturai mai serios şi cu toate că robusteţea constituţiei sale era cu regularitate constatată şi confirma tă de toţi medicii şi specialiştii care o examinau în fiecare an.

Alegerea de la institut trebuia să aibă loc până în cincisprezece zile şi domnul Thibault părea grăbit să-l vadă pe Jacques întors acasă. Se hotărâse ca domnul Faâsme să-l aducă la Paris duminica următoare.

În ajun, sâmbătă, Antoine plecă de la spital la şapte seara, mâncă într-un restaurant din apropiere, spre a nii fi obligat să ia masa în familie, şi la ora opt intra singur şi vesel în noua lui locuinţă. Avea să doarmă acolo pentru prima oară. Simţi o mare plăcere să încerce cheia în broască, să trântească uşa în urma lui; aprinse lumina şi începu să se plimbe cu paşi mici prin regatul său. îşi rezervase partea dinspre stradă: două încăperi mari şi un cabinet. Prima era mobilată mai modest, cu câteva scaune împrăştiate în jurul unei măsuţe rotunde; aceasta urma să fie sala de aşteptare, unde îşi va primi clienţii. În a doua, cea mai mare, coborâse mobilele pe care le avea în apartamentul tatălui său, o masă de lucru largă, biblioteca,

două fotolii de piele şi toate celelalte obiecte martore ale vieţii lui de muncă. În cabinet, unde se aflau un lavabou şi un cuier pentru haine, îşi instalase şi patul.

Cărţile erau trântite teancuri pe jos, în anticameră, lângă cuferelê nedeschise încă. Caloriferul răspândea o căldură blândă, globurile de sticlă, noi, aruncau peste tot o lumină

(

(făcută. Ca să intre deplin în stăpânirea lor, Antoine aveantreaga seară înainte; în câteva ore trebuia ca totul să fie despachetat, aranjat şi pregătit să-i încadreze noua sa viaţă. Sus, acum, se termina desigur masa: Gise moţăia deasupra farfùriei, domnul Thibault ţinea discursuri. Cât de liniştit se simţea Antoine aici, cât de frumoasă i se părea singurătatea asta! Oglinda de pe cămin îi reflecta jumătate din corp. Se apropie de ea, nu rară oarecare încântare. Avea felul lui de a se privi în oglindă, dându-şi umerii înapoi, strângându-şi fălcile şi studiindu-se din faţă cu o căutătură aspră, pe care şi-o înfigea în lumina ochilor din imaginea oglinzii. Se ferea să-şi observe bustul prea lung, picioarele scurte, braţele subţiri şi, faţă de corpul acesta aproape pipernicit, disproporţia unui cap prea mare, al cărui volum părea sporit şi mai mult de barbă. Se simţea, ţinea cu tot dinadinsul să fie un om zdravăn, cu grumazul lat. Şi-i plăcea expresia aceea încordată a chipului său, deoarece, încreţindu-şi mereu fruntea, ca şi cum ar fi fost nevoit să-şi concentreze de fiecare dată atenţia asupra tuturor momentefor din cursul vieţii, i se formaseră un fel de pernuţe în jurul liniei sprâncenelor, iar privirea, încadrată în umbră, căpătase o strălucire dură, care-l măgulea ca un semn vizibil de energie.

„Să începem cu cărţile, îşi zise el scoţându-şi vesta şi deschizând cu încântare uşile bibliotecii goale, fa să vedem… Caietele de cursuri, jos… Dicţionarele, la îndemână… *Terapeutica*… Bun! Tra-la-la! Oricum, mi-am

atins una din ţintele vieţii mele… Parterul… Jacques… Cine-ar fi crezut aşa ceva nu mai departe decât acum trei săptămâni?”

— Păcătosul ăsta e dotat cu o voinţă de ne-înftânt! făcu el pe un ton piţigăiat, ca şi cum ar fi imitat vocea cuiva. O voinţă stăruitoare şi de ne-îh-frint!

Aruncă o ocheadă veselă spre oglindă şi făcu o piruetă; gata să scape teancul de broşuri sprijinite sub bărbie. „Ho, încet! Bine! Iată şi rafturile care prind viaţă… Acum, hârţoagele. Astă-sear a să punem dosarele în cartotecă, aşa cum erau… Dar în curând va trebui să revizuim notele, observaţiile… încep să se îngrămădească… Să adoptăm o clasificare logică şi clara, cu un repertoriu la zi… Ca la Philip… Un repertoriu de fişe… Toţi medicii mari, de altfel…”

Cu un pas uşor, aproape dânsând, Antoine făcea naveta din anticameră la sertarul fişelor. Deodată, izbucni într-un râs copilăresc, cu totul neaşteptat:

— Doctorul Antoine Thibault, pronunţă el, oprindu-se o clipă şi înălţându-şi capul. Doctorul Antoine Thibault, ştiţi, specialistul îţi boli de copii…

Făcu un pas în lături, pe furiş, însoţit de un salut scurt, şi începu iar, cu gravitate, să iasi şi să intre. „Să trecem fa cufărul de răchită… în doi ani iau medalia de aur; şef de clinică… Şi concursul la spital… Mă instalez, aşadar, aici pe trei sau patru ani, nu mai mult. Pe urmă îmi va trebui un apartament potrivit, ca al profesorului…” Şi începu iar, cu aceeaşi voce piţigăiată:

— Thibault, unul din cei mai tineri medici de spital ai noştri… Braţul drept al lui Philip…

văm avut o bună inspiraţie să mă specializez în bolile de copii… Când mă gândesc la Louiset, la Touron… Nătărăii… *”.

— *Nătă-ră-ii*, repetă, fără să dea impresia că se gândeşte la ceea ce spune.

Avea braţele încărcate cu obiectele cele mai diferite şi căuta, pentru fiecare, cu un ochi atent, un loc nimerit. „Dacă Jacques ar vrea să se facă medic, l-aş ajuta, l-aş îndruma… Doi Thibault medici… De ce nu? Este, într-adevăr, o carieră potrivită pentru fraţii Thibault! Cam grea, dar câte satisfacţii îţi dă când ai puţin gustul luptei, puţin orgoliu! Câte sforţări de memorie, de atenţie, de voinţă! Şi niciodată nu termini. Dar şi când ai ajuns să fii cunoscut! Un mare medic… Un Philip, de pildă… Să-ţi poţi lua un aer blând, sigur… Foarte politicos, dar distant, bom nul profesor… Ah, să fii cineva, să fii chemat la consultaţie de către confraţii care te invidiază cel mai mult!… Unde mai pui că mi-am ales cea mai grea din specialităţi: copiii; nu ştiu ce să spună, iar când spun ceva, te înşală! Aici într-adevăr eşti singur, faţă în faţă cu boala pe care trebuie să o descoperi… Din fericire, radiografia… Un medic desăvârşit ar trebui să fie astăzi şi radiolog şi să şi opereze singur. Îndată ce-mi iau doctoratul, am să fac un stagiu la radiologie. Iar mai târziu îmi voi anexa la cabinetul medical un laborator de radiologie… Cu o infirmieră… Sau mai bine un ajutor în bluză… Şi în zilele de consultaţie, orice caz mai serios, tac! un clişeu…”

7»

— Ceea ce mă face să am încredere în Thibault este că el începe printr-un examen radiografie!

Zâmbi la auzul propriei voci şi mai trase o ocheadă spre oglindă: „Ei da, ştiu, orgoliul… se gândi el, râzând cinic. Abatele Vécard spune: «Orgoliul celor din familia Thibault…» Tatăl meu, mă rog… de… fie… Dar eu? Ei bine, da, orgoliul. De ce nu? Orgoliul este pârghia mea, pârghia forţelor mele. Mă servesc de el. Am tot dreptul. Nu-i vorba ca, înainte de toate, să te foloseşti de forţele tale? Şi care sunt forţele mele? Un zâmbet îi descoperi dinţii. Le cunosc. Mai întâi, pricep uşor şi reţin; asta contează. Apoi, putere de muncă. «Thibault munceşte ca un bou!» Cu atât

mai bine, lasă-i să spună! Ar vrea şi ei cu toţii, să poată face ca mine. Şi, apoi, mai ce încă? Energie. Da, asta!

— *O energie extra-or-di-nară*! pronunţă el, uitându-se iar în oglindă. „Ea e ca un potenţial… Un acumulator bine încărcat, totdeauna gata şi care-mi îngăduie orice efort! Dar la ce mi-ar servi toate for tele acestea rară o pârghie, domnule abate?”

Ţinea într-o mână o trusă plată, de nichel, care strălucea la lumina becului din plafon şi pe care nu ştia unde s-o pună; până la urmă o aşează deasupra bibliotecii.

— *Cu atât mai bine*, rosti el tare, cu accentul acela batjocoritor de normand pe care-l avea câteodată tatăl său. Tra-lala-la şi trăiască orgoliul, domnule abate!

Cufărul se golea. Antoine scoase două rame de pluş, pe care le privi distrat. Erau două fotografii: a bunicului din partea mamei şi a mamei sale; un bătrân frumos, în frac, cu mâna sprijinindu-se pe o măsuţă încărcată cu cărţi, şi o femeie tânără, cu trăsături fine, cu o privire ştearsă, mai curând blondă, cu un corsaj decoltat în formă de pătrat şi cu două bucle moi căzându-i pe umeri. Atât de mult se obişnuise să privească această imagine a mamei sale, încât aşa o revedea totdeauna, deşi portretul data din ziua logodnei cu Thibault, iar el n-o văzuse niciodată pe mama lui coafată în felul acesta. Antoine avea nouă ani când se născuse Jacques şi când ea murise. Şi-l amintea mai bine pe bunicul Couturiér, economistul, prietenul lui Mac-Mahon; urma să fie prefect de Sena la căderea lui Thiers; fusese câţiva ani decanul institutului; Antoine nu uitase figura lui simpatică, după cum nu uitase nici cravatele de muselină albă şi nici briciurile cu mâner de sidef în cutia lor de piele verzuie.

Aşează cele două fotografii pe cămin, printre mostrele de roci şi fosile. Mai rămânea de aranjat biroul, încărcat cu tot felul de obiecte, de hârţoage. Începu să le pună în ordine, voios, încăperea se transforma văzând cu ochii.

După ce termină, îşi roti o privire satisfăcută de jur-împrejur. „Cât despre rufărie şi haine, asta-i treaba doamnei Fruhling”, se gândi el cu lenevie. Ca să scape cu desăvârşire de tutela Domnişoarei, obţinuse ca portăreasa să-şi ia asupră-şi menajul şi serviciul de la parter. Aprinse o ţigară şi se întinse într-unul din fotoliile de piele. I se întâmpla rar să aibă, ca acum, o seară întreagă a lui, fără nicio treabă precisă, şi se simţea oarecum stânjenit. Era încă devreme; ce să mai facă? Să stea aşa şi să viseze, fumând? Avea, ce-i drept, câteva scrisori de scris, dar basta!

„Ia stai, îşi spuse deodată, ridicându-se. Voiam să mă uit în Hémon, să văd ce scrie despre diabetul infantil”. Luă un volum mare, broşat şi îl frunzări pe genunchi… „Da… Ar fi trebuit să ştiu asta… evident! îşi zise încruntând sprâncenele. M-am înşelat… Fără Philip, bietul plod ar fi fost pierdut, din greşeala mea… Adică din greşeala mea, nu. Totuşi…” închise cartea şi o aruncă pe masă.

„Cât e de neînţelegător profesorul în asemenea cazuri! Cât ţine la situaţia sa, dt e de vanitos! «*Regimulpe care i l-ai*

P

rescris nu putea decât să-i agraveze starea, dragă Thibault!» n faţa externilor, în faţa infirmierelor! Cât a fost de rău!”

Îşi îndesă mâinile în buzunare şi făcu vreo câţiva paşi prin casă.

„Ar fi trebuit să-i răspund. Ar fi trebuit să-i spun: «în primul rând, dacă dumneavoastră v-aţi face datoria…» Perfect! Mi-ar fi răspuns: «Domnule Thibault, cred că din punctul acesta de vedere nimeni…» Şi i-aş fi tăiat-o scurt: «Pardon! Dacă aţi veni dimineaţa odată cu toată lumea şi dacă aţi aştepta sfârşitul consultaţiilor în loc să plecaţi la unsprezece jumătate pentru clientela care plăteşte, n-ar trebui să fac treaba asta eu şi n-aş risca să mă înşel!» Pac!

în faţa lumii întregi! S-ar uita urât la mine cincisprezece zile, dar ce-mi pasă! Urma alege!”

Chipul lui Antoine luă deodată o expresie răutăcioasă. Ridică am umeri şi începu să potrivească pendula, gândindu-se aiurea; dar îl trecu un fior, îşi puse vesta şi se aşează iarăşi în locul pe care-l părăsise. Bucuria de adineauri i sé risipise; în suflet îi stăruia o senzaţie de frig. „Imbecilul!” se indignă plin de ciudă.

Îşi puse nervos picior peste picior şi aprinse altă ţigară. Dar în timp ce rostea „imbecilul”, se gândea la siguranţa ochiului, la experienţa, la instinctul surprinzător al doctorului Philip; şi în momentul acela geniul profesorului i se păru că alcătuieşte un tot care-l zdrobea.

„Pe când cu, eu? se întrebă Antoine şi simţi că se înăbuşă. Voi putea eu vreodată să văd aşa timp e de ca dânsul? Intuiţia aceasta, care nu dă greş aproape niciodată şi care, ea singură, te face să ajungi mare clinician, oare eu…? Da, memorie, silinţă, perseverenţă… Dar altceva mai am în afară de calităţile acestea de subordonat? Nu-i pentru prima oară că mă împiedic de un diagnostic… uşor… da, era un diagnostic foarte uşor, în fond, un caz clasic, caracteristic… Ah, tăcu el întinzând brusc braţul, asta nu poate veni de la sine. Trebuie să munceşti, să ciob îndeşti cunoştinţe, să dobândeşti cunoştinţe! Păli. Şi mâine, poftim, Jacques! Mâine seară Jacques va fi aici, în camera de alături, iar eu… eu…”

Se ridică dintr-o săritură. Deodată planul ce şi-l făcuse de a trăi împreună cu fratele său îi apăru în adevărata lui lumină: o nebunie irealizabilă! Uitase de răspunderea ce şi-o luase; nu se mai gândea decât la piedica ce-i va stingheri, de acum încolo, mersul înainte, orice ar face. Nu mai pricepea prin ce aberaţie putuse să-şi ia în sarcină salvarea lui Jacques. Avea timp de risipit? Putea oare să-şi schimbe rostul unei singure ore pe săptămână? Imbecil! îşi legase singur piatra asta de gât. Şi

nu mai avea cum să dea înapoi.

Trecu prin vestibul, deschise uşa camerei pregătite pentru Jacques şi se opri în J>rag, împiefrit, căutâna sa zărească în încăperea întunecoasă. Căzu pradă unei mari descurajări.

„Unde dracu’ să fugi ca să fii liniştit? Să lucrezi, să nu te elndeşti decât la tine. Mereu concesii! Familia, prietenii, Jacques! Toţi conspiră să mă stânjenească de la lucru, să mă împiedice să izbutesc în viaţă!” I se urcase sângele la cap, gâtul i se uscase. Se duse la bucătărie, bău două pahare cu apă rece şi se întoarse în birou.

Nu mai avea chef de nimic. Începu să se dezbrace. Simţindu-se străin în camera asta cu care nu era obişnuit, unde şi obiectele familiare luaseră un aer ciudat, totul i se păry dintr-odată duşmănos.

Îi trebui o oră ca sk se culce şi încă şi mai mult ca să adoarmă. Nu era deprins cu zgomotul prea apropiat al străzii: fiecare trecător, ai cărui paşi răsunau pe trotuar, îl făcea să tresară. Se gândea la nimicuri: la faptul că trebuie să-şi repare deşteptătorul; îşi aminti cât de greu îi fusese noaptea trecută, după o seară petrecută la profesorul Philip, să găsească o trăsură… Gândul la întoarcerea lui Jacques îl părăsi o clipă, pentru ca să pună apoi din nou stăpânire pe el într-un chip stăruitor; se răsucea cu disperare în patul său strâmt.

„La urma urmei, îşi spuse furios, trebuie să-mi trăiesc viaţa mea! Ceilalţi să se descyrce singuri! îl voi instala aici, de vreme ce aşa s-a hotărât. îi voi organiza munca, fie! Şi apoi, facă ce-o vrea! Am consimţit să mă ocup de el, da. Dar atât! Asta nu înseamnă că trebuie să mă împiedice să-mi ating ţelurile mele. Trebuie să-mi clădesc viitorul! Şi apoi…” Nu mâi simţea nici pic de dragoste pentru fratele său în seara aceea… îşi aminti de vizita de la Crouy. Îl revăzu pe Jacques slăbit, mistuit de singurătate; cine ştie, poate şi tuberculos? Dacă ar fi aşa, l-

ar hotărî pe tatăl lui să-l trimită într-un sanatoriu, în Auvergne sau în Pirinei, mai degrabă decât în Elveţia, iar el, Antoine, ar rămâne singur, stăpân pe timpul lui, liber să lucreze după plac… Se surprinse chiar gândind: „As lua şi camera lui, aş face din ea camera mea de dormit…”

VIII

A doua zi, când se trezi, Antoine se simţi într-o dispoziţie cu totul deosebită, şi, întreaga dimineaţă, la spital, îşi consultă ceasul de mai multe ori cu o veselă nerăbdare: i sé părea că momentul când avea să-şi salveze fratele din mâinile domnului Faâsme întârzie. Fu la gară cu mult înainte de vreme şi, măsurând peronul încoace şi încolo, rememora ceea ce chifezuise să-i spună domnului faâsme în privinţa fundaţiei. Dar, de îndată ce trenul sosi şi zări prin mulţimea călătorilor silueta lui Jacques şi ochelarii directorului uită cuvintele bine chibzuite pe care şi le pregătise şi alergă în întâmpinarea celor sosiţi.

Domnul Faâsme avea o figură radioasă şi s-ar fi zis că regăseşte în Antoine pe cel mai bun amic al lui; era îngrijit îmbrăcat, cu mănuşi de culoare deschisă şi ras aşa de proaspăt, încât părea că-st dăduse cu făină pe obraz, pentru a şterge urmele briciului, de arătă dispus să-i însoţească pe cei doi fraţi până acasă şi-i îmbie să ia ceva pe terasa unei cafenele.

Dar Antoine grăbi despărţirea, chemând un taxi. Domnul Faâsme aşează el personal bagajul lui Jacques înăuntru şi, când automobilul se puse în mişcare, cu riscul de a-şi strivi vârfurile pantofilor lustruiţi, îşi mai vârî o dată capiii prin portieră, pentru a strânge prietenos mâinile celor doi tineri şi a-l copleşi pe Antoine cu cele mai umile salutări pentru domnul fondator.

Jacques plângea.

Nu scosese încă niciun cuvânt şi nu făcuse niciun gest de răspuns la primirea afectuoasă à fratelui său. Amorţeala aceasta făcu însă ca mila lui Antoine şi

sentimentele noi care-i umpleau inima să crească. Dacă cineva s-ar fi gândit să-i pomenească de enervarea din ajun, el ar fi tăgăduit şi ar fi susţinut cu bună-credinţă că nicio clipă nu încetase să simtă că întoarcerea băiatului dădea un rost vieţii sale, până acum deznădăjduit de goală, de sterilă.

După ce ajunseră în apartamentul lor şi închise uşa, îşi simţi sufletul năpădit de bucurie, ca un îndrăgostit care face iubitei lui onorurile unei locuinţe anume pregătite pentru dânsa. Se gândi chiar la aşa ceva şi-i veni sândă de el însuşi; dar puţin îi păsa că era ridicol; se simţea fericit şi bun. Şi, deşi pândea, fără succes, o lucire de satisfacţie pe chipul lui Jacques, nu se îndoia câtuşi de puţin că p înă la urmă va învinge în misiunea ce şi-o luase.

Camera lui Jacques fusese controlată în ultimul moment de Domnişoara: aprinsese focul, pentru ca odaia să fie mai primitoare, şi aşezase, în aşa fel ca să fie văzută, o farfurie cu prăjituri de migdale, presărate cu zahăr vanilat, specialitatea casei, pentru care Jacques arăta, altă dată, o predilecţie deosebită. Pe noptieră, într-un pahar, se afla un buchet de viorele, din care atârna o fâşie de mrtie, pe care Gisèle scrisese cu litere de diferite culori, „Pentru Jacquot”. Dar Jacquot nu observă niciuna din pregătirile acestea. Cum intră şi în timp ce Antoine îşi scotea pardesiul, el se aşeză pe un scaun lângă uşă, cu pălăria în mână.

— Vino să-ţi cunoşti domeniul! îl îndemnă Antoine.

Băiatul o urmă fără grabă, aruncă o privire distrată în celelalte încăperi şi se întoarse să se aşeze din nou. Părea că aşteaptă şi că se teme.

— Vrei să mergem sus, să-i vedem şi pe ei? propuse Antoine. După tremurul lui Jacques, înţelese că acesta nu se gândea la altceva de când venise. Era livid. îşi lăsase ochii în jos, dar se ridică numaidecât, ca şi cum ar fi fost înspăimântat de apropierea momentului fatal şi, în acelaşi

timp, doritor să termine mai repede.

— Ei bine, haidem! Intrăm doar şi ieşim imediat, adăugă Antoine, ca să-i dea curaj.

Domnul Thibault îi aştepta în cabinetul lui. Era în toane bune; cerul era albastru, mirosea a primăvară, iar în cursul dimineţii, asistând în strană la marea slujbă parohială, îşi spusese cu satisfacţie că duminica viitoare, în acelaşi loc o să stea, fără îndoială, un nou membru al institutului. Ieşi înaintea fiilor săi şi-l îmbrăţişă pe cel mic. Jacques izbucni în lacrimi. Domnul t hibault văzu în aceste lacrimi dovada remuşcărilor şi a hotărârilor înţelepte; fu mai emoţionat decât ar fi vrut să pară. îl pofti să stea pe unul din fotoliile cu spătare înalte din faţa căminului şi, în picioare, cu mâinile la spate, dându-se un pas înapoi, apoi apropiindu-se iar şi pufnind pe nas, după obicei, îi făcu o scurtă mustrare, afectuoasă şi hotărâtă totodată, înşirând condiţiile în care Jacques avea fericirea să se întoarcă în căminul părintesc şi recomandându-i să aibă faţă de Antoine acelaşi respect şi aceeaşi supunere pe care trebuia să le aibă faţă de el, ca părinte.

Un vizitator neaşteptat îi scurtă cuvântarea; era un viitor coleg şi, cum domnul Thibault nu voia să-l lase să aştepte prea mult în salon, le dădu drumul fiilor. îi conduse p înă la uşă şi, în timp ce cu o mână trăgea draperia, cu cealaltă atinse creştetul fiului pocăit. Jacques simţi degetele părinteşti mângâindu-i părul şi bătându-l pe ceafă cu o familiaritate atât de nouă pentru el, încât nu-şi putu stăpâni emoţia şi, întorcându-se, luă mâna groasă şi molatică, ducând-o la buze. Domnul Thibault, uimit, deschise un ochi nemulţumit şi-şi retrase stingherit mâna.

— Haide, haide, lasă… bombăni el, smucindu-şi de mai multe ori gâtul deasupra gulerului. N-avea încredere în mofturile astea.

Pe Domnişoara o găsiră îmbrăcând-o pe Gise pentru vecernie. Văzând că intră un băiat mare şi palid, cu ochii

congestionaţi, în locul drăcuşorului pe care-i aştepta, Domnişoara îşi împreună mâinile a mirare şi panglica pe care o înnoda în părul fetiţei îi alunecă printre degete. Era atât de uimită, încât nici nu îndrăzni să-l îmbrăţişeze.

— Sfinte Dumnezeule! Tu eşti? se încumetă ea în cele din urmă, repezindu-se spre el.

Îl strânse la piept, apoi se dădu înapoi, să-l privească mai bine, şi ochii ei strălucitori sorbeau chipul lui Jacques, fără să poată recunoaşte în el trăsăturile pe care le îndrăgise atâta.

Gise, şi mai dezamăgită, mai intimidată, privea covorul, muşcându-şi buzele, ca să nu izbucnească în râs. Jacques fu acela care *i* se adresă primul:

— Nu mă recunoşti? spuse el îndreptându-se spre fetiţă.

Gheaţa se rupsese. Gise i se aruncă în braţe, apoi începu să sară că un ied, fără să mai dea drumul mâinii pe care o strângea în mâinile ei. Dar nu îndrăzni să-i spună nimic în ziua aceea, nici măcar să-l întrebe dacă văzuse florile pe care i le pusese în cameră.

Coborâră împreună. Gisèle continua să strângă mâna dragului ei Jacquot şi se lipea tăcută de el, cu senzualitatea unui animal tânăr. Se despărţiră la capătul de jos al scării. Dar sub bolta de la intrare, ea se întoarse şi-i trimise cu amândouă mâinile, prin uşa cu geamuri, o bezea pe care el nu o observă.

Când se văzură singuri, la ei, Antoine înţelese, de la prima ochire că Jacques simţea o uşurare după ce-i revăzuse pe cei ai casei şi că în starea lui se şi produsese o îmbunătăţire.

— Crezi că ne vom simţi bine amândoi aici? Ia spune!

— Da.

— Atunci stai jos, în fotoliul cel mare, să vezi cât de confortabil e. Eu am să fac un ceai. Ţi-e foame? Du-te şi adu prăjiturile.

— Nu, mulţumesc.

— Dar vreau eu!

Nimic nu putea strica buna dispoziţie a lui Antoine. Acest om studios şi singuratic descoperea, în sfârşit, bucuria de a iubi, de a ocroti, de a împărţi viaţa cu cineva. Râdea fără motiv. Era o beţie fericită, care-i făcea expansiv, aşa cum nu fusese niciodată.

— O ţigară? Nu? De ce mă priveşti aşa? Nu fumezi? Mă priveşti tot timpul aşa… ca şi cum… ca şi cum ţi-aş întinde o cursă! rfaide, dragă, mai multă naturaleţe, ce naiba, puţină încredere, nu mai eşti la penitenciar! N-ai încredere în mine? Spune!

— Ba da.

— Atunci ce-i? Te temi că te-am înşelat, că te-am făcut să te întorci şi că n-o să fii liber, aşa cum sperai?

— Nu… nu…

— De ce ţi-e frică? îţi pare rău după ceva?

— Atunci? Ce se petrece în dosul acestei frunţi încăpăţânate? Spune!

Se apropie de băiat şi era gata să se aplece asupra lui spre a-l îmbrăţişa, dar se opri. Jacques ridică spre Antoine o privire posomorâtă şi văzu că aştepta un răspuns.

— De ce mă întrebi toate astea? rosti el. Apoi, după un tremur uşor, adăugă: La ce ar putea folosi?

Antoine îşi învăluia fratele mai mic cu o privire atât de compătimitoare, încât lui Jacques îi veni din nou să plângă.

— Eşti ca un bolnav, dragul meu, constată Antoine pe un ton trist. Dar totul va trece, ai încredere… Lasă-mă să-ţi port de grijă… Să te iubesc, adăugă el sfios, fără să se uite la Jacques. Nu ne cunoaştem destul de bine. Gândeşte-te, nouă ani diferenţă era o prăpastie câtă vreme ai fost copil. Aveai unsprezece ani când eu aveam douăzeci şi nu aveam nimic în comun. Dar nu mai e acelaşi lucru. Nici nu ştiu

măcar dacă altă dată te iubeam, nu m-am gândit niciodată. Vezi cât sunt de sincer? Dar acum simt că totul s-a schimbat. Sunt foarte mulţumit, foarte... emoţionat chiar că te văd aici, lângă mine. Viaţa va fi mai uşoară în doi şi mai bună. Nu crezi? Uite, de

— *1* câte ori o să mă întorc de la spital, sunt sigur că mă voi grăbi să vin acasă. Şi-o să te găsesc acolo, stând la biroul tău şi lucrând cu râvnă. Nu-i aşa? Iar seara vom coborî devreme, vom trece fiecare la locul lui, sub lampa sa, şi vom lăsa uşile deschise, ca să ne vedem, ca să ne simţim vecini... Sau în unele seri vom sporovăi, ca doi buni prieteni, fără a ne putea hotărî să ne culcăm... Ei, dar ce ai? Plângi?

Se apropie de Jacques, se aşează pe braţul fotoliului şi, după oarecare şovăire, îi luă mâna. Jacques îşi întoarse faţa scăldată de lacrimi, dar ţinea în mâinile lui mâna lui Antoine şi o strânse fierbinte, un timp, vrând parcă s-o zdrobească.

— Antoine, Antoine! îngăimă el în cele din urmă, cu o voce înăbuşită. Ah, dacă ai şti tot ce s-a petrecut în mine de un an de zile...

Plângea aşa de tare, încât Antoine renunţă să-l mai întrebe ceva. Cuprinse cu braţul umerii lui Jacques şi-l ţinu strâns. Simţise şi mai înainte, atunci, în întunericul trăsurii, cu prilejuf primei lor manifestări de bucurie, momentul acesta de milă îmbătătoare, surplusul acesta neaşteptat de forţă, de voinţă pentru doi. Şi, ce mai multe ori după aceea, fu stăpânit de un gând care, în seara asta, căpătă un relief straniu. Se sculă şi începu să măsoare încăperea cu paşi mari.

— Uite, începu el cu o exaltare neobişnuită, nu ştiu de ce îţi vorbesc despre toate astea chiar de astăzi. De altfel, vom mai avea ocazia să revenim. Vezi tu, eu mă gândesc la un lucru: că suntem doi fraţi. Asta ar părea să nu fie nimic şi, totuşi, e un lucru nou pentru mine şi foarte

grav. Fraţi! Nu numai acelaşi sânge, dar aceleaşi rădăcini de la începutul începuturilor, exact acelaşi temperament, acelaşi elan vital! Noi nu suntem numai doi indivizi, Antoine şi Jacques… suntem doi fraţi Thibault, suntem din familia Thibault. Înţelegi ce vreau să spun? Şi ceea ce este mai teribil e că purtăm în noi acest elan, elanul familiei Thibault. Noi, cei din familia Thibault, nu suntem ca toată lumea. Cred chiar că noi avem ceva mai mult decât alţii pur şi simplu numai din cauza asta: că suntem nişte Thibault. Eu, peste tot pe unde am trecut, pe la liceu, pe la facultate, pe la spital, pretutindeni m-am simţit un Thibault, o fiinţă aparte, n-aş îndrăzni să spun superioară, şi, totuşi, da, de ce nu? Da, superioară, înarmată cu o forţă pe care ceilalţi nu o au. Spune, te-ai gândit şi tu la asta? La şcoală nu simţeai, aşa leneş cum erai, acest elan lăuntric, care te făcea să-i depăşeşti pe toţi ceilalţi *prin forţă*?

— Da, da, îl aprobă Jacques, care nu mai plângea.

Îşi privea fratele cu interes, şi faţa îi căpătase pe neaşteptate o expresie de inteligenţă şi maturitate, care-l făcea să pară cu zece ani mai mare decât era.

— Iată, e multă vreme de când am constatat asta, continuă Antoine. În noi trebuie să fie un amestec neobişnuit de mândrie, de violenţă, de încăpăţânare, nu ştiu cum să spun. De pildă, uite, mă gândesc la tata… Tu nu-l cunoşti prea bine. De altfel, el e altceva. Ei bine – continuă Antoine după o pauză, venind să se aşeze în faţa lui Jacques, cu pieptul aplecat înainte, cu mâinile pe genunchi, aşa cum făcea domnul Thibault –, ceea ce voiam să-ţi spun astăzi este că forţa asta ascunsă apare fără încetare în viaţa mea, ca un val, ca acei curenţi ce vin din străfunduri şi te ridică dintr-odată când înoţi, te iau cu ei şi te fac să străbati dintr-un salt o distantă mare. O să vezi şi tu!

9» *y* j

E minunat! Trebuie să ştii să te foloseşti de asta.

Nimic nu-i imposibil, nimic nu-i greu când ai această forţă! Iar noi o avem, şi tu, şi ea înţelegi? Aşa, bunăoară eu… dar nu-ţi spun asta pentru mine. Să vorbim de tine. A sosit momentul să măsori această forţă din tine, s-o cunoşti, să te slujeşti de ea.

Timpul pierdut ai să-l câştigi la loc dintr-odată, *dacă vrei* A vrea! Nu toată lumea poate să vrea. (De altfel, nu-i mult de când am înţeles acest lucru.) Eu pot să vreau. Şi tu poţi să vrei. Toţi cei din familia Thibault pot să vrea. Datorită acestui fapt, noi putem face orice. Putem să-i întrecem pe ceilalţi. Să ne impunem! Trebuie! Trebuie ca forţa asta ascunsă a neamului să ajungă la ceva! La noi trebuie să înflorească arborele Thibault, adică viţa noastră. Înţelegi? înţelegi, Jacques?

Jacques se uita la Antoine cu o atenţie îndurerată.

— Desigur, înţeleg! zise el tare, aproape ţipând. Ochii limpezi îi străluceau; un fel de iritare îi vibra în voce. Avea o cută ciudată în colţul buzelor; s-ar fi spus că-i era necaz pe fratele lui fiindcă-i tulburase sufletul cu elanul acesta neaşteptat. îl trecu un fior, apoi chipul i se linişti şi luă o expresie de mare oboseală.

— Ah, lasă-mă! exclamă deodată şi-şi sprijini fruntea în palme.

Antoine tăcu. îşi cercetă fratele. Cât de mult slăbise, cât se îngălbenise în cincisprezece zile! Părul roşcat, tuns scurt, îi scotea şi mai mult în evidenţă volumul anormal al craniului şi-i făcea parcă urechile şi mai clăpăuge. Antoine observă pielea transparentă a tâmplelor, tenul veştejit, cearcănele ochilor.

— Te-ai lecuit? îl întrebă pe neaşteptate.

— De ce anume să mă lecuiesc? se miră Jacques.

Limpezimea ochilor i se tulbură. Se înroşi, dar păstră o expresie de mirare prefăcută.

Antoine nu răspunse.

Timpul trecea. Se uită la ceas şi se ridică: era de

contravizită la ora cinci. Şovăia să-i spună lui Jacques că-l va lăsa singur până la cină; dar, împotriva aşteptărilor lui, Jacques păru aproape mulţumit că-l vede plecă nd.

Într-adevăr, rămas singur, se simţi uşurat. Se gândi să dea o raită prin apartament. Dar în anticameră, în faţa uşilor închise, fu cuprins de o nelinişte inexplicabilă, se întoarse în camera lui şi se încuie cu cheia. Aproape nici nu-şi văzuse camera până acum. Zări buchetul de viorele, panglica de hârtie. Toate amănuntele din ziua aceea i se indiceau în minte, primirea tatălui său, convorbirea cu Antoine. Se lungi pe canapea şi începu să plângă iar; dar fără deznădejde; dimpotrivă, plângea din pricina oboselii şi mai ales din cauza camerei, a viorelelor, a mâinii aceleia pe care tatăl său i-o pusese pe frunte, a atenţiilor lui Antoine, a acestei vieţi noi şi necunoscute; plângea pentru că i se părea că vor să-l iubească toţi; pentru că acum aveau să se ocupe de el, să-i vorbească, să-i surâdă; şi pentru că el avea să le răspundă tuturor, pentru că se sfârşise cu muţenia lui.

IX

Ca să uşureze trecerea de la o situaţie la alta, Antoine amânase pentru luna octombrie întoarcerea lui Jacques la liceu. Cu ajutorul câtorva foşti colegi care se pregăteau pentru universitate, întocmise un program de recapitulare a materiilor, care avea ca scop reeducarea progresivă a copilului. Trei profesori diferiţi îşi împărţiră munca între ei. Erau toţi oameni tineri.

E

nete ni. Elevul benevol lucra la anumite oré şi după posibilităţile lui de atenţie. În curând, Antoine constată cu bucurie că singurătatea penitenciarului nu dăunase atât de mult facultăţilor mintale ale fratelui său cât bănuise el; în unele privinţe chiar, spiritul i se maturizase în mod simţitor în singurătatea de acolo; aşa că, după un început destul *de* greoi, progresele deveniră curând mai rapide

decât îndrăznise Antoine să nădăjduiască. Jacques pronta, fără să abuzeze, de independenţa ce i se acordase. De altfel, Antoine, fără s-o declare în faţa tatălui său, dar cu încuviinţarea tatită a abatelui Vécard, nu se temea câtuşi de puţin de neajunsurile libertăţii. Era încredinţat că personalitatea lui Jacques e bogată şi că nu avea decât *de* câştigat dacă o lăsau să se dezvolte după plac şi în direcţia ei firească.

În primele zile, băiatul simţise o adevărată spaimă să iasă din casă. Strada îl zăpăcea. Antoine trebui să caute anumite drumuri de făcut ca să-l silească să ia aer. Jacques reluă astfel contactul cu fostul său cartier. În curând chiar prinse gust de plimbare; timpul era frumos; îi plăcea s-o ia razna pe cheiuri, până la Notredame, sau să hoinărească prin Tuileries, într-o zi se încumetă chiar să intre în muzeul Louvre; dar găsi atmosfera dinăuntru înăbuşitoare, prăfuită, iar alinierea tablourilor atât de monotonă, încât ieşi repede şi nu mai dădu pe acolo.

În timpul mesei stătea tăcut şi-l asculta pe tatăl său. De altfel, omul cel gras era aşa de autoritar, aşa de aspru în relaţiile cu ceilalţi, încât toţi cei obligaţi să trăiască în preajma sa se refugiau tăcuţi în spatele unei măşti. Chiar Domnişoara, cu toată admiraţia sa fără margini, îl ascundea necontenit adevărata ei faţă. Domnul Thibault era măgulit de tăcerea aceea respectuoasă, care îi îngăduia să-şi satisfacă nevoia de a-şi impune principiile proprii şi pe care el naiv o confunda cu o aprobare generală. Faţă de Jacques era foarte rezervat; şi, credincios angajamentului pe care şi-l luase, nu-l întreba niciodată cum îşi întrebuinţează timpul.

Era totuşi un punct asupra căruia domnul Thibault se arăta neînduplecat: interzisese cu desăvârşire orice legătură cu familia Fontanin. Pentru mai multă siguranţă, hotărâse ca Jacques să nu apară anul acesta la Maisons-Laffitte, unde domnul Thibault se instala în fiecare

primăvară cu Domnişoara şi unde familia Fontanin deţinea de asemenea o proprietate la marginea pădurii. Se stabili ca Jacques să rămână în vara asta la Paris, ca şi Antoine.

Interdicţia de a-i vedea pe cei din familia Fontanin fu obiectul unei convorbiri foarte serioase între Antoine şi fratele său. Prima reacţie din partea lui Jacques fu un strigăt de revoltă; avea sentimentul că nedreptatea din trecut nu va fi niciodată ştearsă atâta vreme cât va stărui bănuiala asupra prietenului său. Reacţie violentă, care nu-i displăcu lui Antoine: era o dovadă că Jacques, adevăratul Jacques, renăştea în el. Dar după ce primul impuls de mânie trecu, Antoine începu să-şi dăscălească fratele mai mic. Nu-i fu, de altfel, prea greu să-i smulgă făgăduiala că nu va mai căuta să-l vadă pe Daniel. În realitate, Jacques nu ţinea, atât cât s-ar fi putut crede, să-l vadă. Era încă prea sălbatic ca să simtă nevoia şi de alte relaţii, iar prietenia fratelui său îi era de ajuns, mai ales că Antoine se silea să trăiască pe picior de camaraderie cu el, fără a lăsa să se observe diferenţa de vârstă şi cu atât maijpuţin autoritatea cu care fusese împuternicit.

Într-una din primele zile ale lui iunie, pe când se întorcea acasă, Jacques văzu lume multă la intrare: portăreasa avusese un atac şi zăcea întinsă la pământ în camera ei. îşi veni în fire abia spre seară. Dar mâna şi piciorul drept îi înţepeniseră.

Câteva zile după aceea, într-o dimineaţă, tocmai când Antoine se pregătea să plece, sună cineva. O *gretchen*, în bluză trandafirie şi şorţ negru, apăru în pragul uşii, îmbujorată, cu un zâmbet îndrăzneţ:

— Vin pentru scuturat... Domnul Antoine nu mă recunoaşte? Lisbeth Fruhling...

Avea un accent alsacian, care părea şi mai tărăgănat pe buzele ei de copilă. Antoine îşi amintea că o mai văzuse pe „orfana mătuşii Fruhling”. Ea îi spusese că a venit de la Strasbourg ca s-o îngrijească pe mătuşa ei şi s-o

înlocuiască în ale gospodăriei; şi, fără să mai piardă vremea, începu scuturatul

Venea în fiecare zi. Aducea tablaua şi asista la micul dejun al tinerilor. Antoine glumea pe socoteala îmbujorării ei şi îi punea tot felul de întrebări despre viaţa germană. Avea nouăsprezece ani; de şase ani, de când plecase de aici, locuia la unchiul ei, care ţinea la Strasbourg un hotel-restaurant în cartierul gării. Cât timp Antoine era de faţă, Jacques participa puţin la conversaţie. Dar când rămânea singur în casă cu Lisbet h, se ferea de ea.

Totuşi, în zilele când Antoine era de gardă la spital, ea aducea dejunul în camera lui Jacques. El îi cerea atunci veşti despre mătuşa ei; şi Lisbeth nu-i ascundea niciun amănunt: doamna Frufiling se îndrepta treptat, pofta de mâncare îi revenea din zi în zi. Lisbeth avea respectul mâncării. Era mică, durdulie şi elasticitatea corpului ei arăta pasiunea sa pentru dans, jocuri şi cântece. Când râdea, se uita în ochii lui Jacques fără niciun pic de jenă. Avea un chip vioi, nasul puţin cârn, buzele fragede, uşor umflate, nişte ochi de porţelan, iar în jurul frunţii, un păr spumos, nu b fond, ci de culoarea cânepii.

Cu fiecare zi, Lisbeth flecărea tot mai mult. Sfiala lui Jacques se îmblânzea. O asculta cu o atenţie plină de seriozitate. Avea un fel al lui de a asculta, care îmbia totdeauna la destăinuiri: secretele servitorilor, ale colegilor, câteodată chiar ale profesorilor. Lisbeth vorbea cu el mai liber decât cu Antoine; faţa de cel mare se arăta, de altfel, şi mai copilăroasă.

Într-o dimineaţă îl observă pe Jacques răsfoind un dicţionar german şi-şi pierdu şi bruma de rezervă ce-o mai avea. Voi să vadă ce traducea şi se înduioşă în faţa unui lied de Goethe, pe care ea îl ştia pe dinafară şi pe care chiar îl cântă:

Joliesse, fliesse, Iieber Fluss!

Nimmerwerd ich froh…

Poezia germană avea darul de a-i suci capul de tot. Ea îi îngână câteva romanţe, traducându-i primele versuri. Ceea ce i se părea ei mai frumos era totdeauna ceva copilăresc şi trist: De-aş fi o mică rândunică.

Ah! cum aş zbura spre tine!…

t Curgi, curgi, râu drag! Niciodată nu voi fi vesel…

Totuşi, îl prefera pe Schiller. îşi încordă memoria şi-i recită dintr-o suflare un fragment pe care-l îndrăgea mai mult, pasajul acela din *Maria Stuart* când tinerei regine prizoniere i se dă voie să se plimbe câţiva paşi prin grădina închisorii şi când ea se aruncă pe pajişte, uluită de soare, beată de tinereţe. Jacques nu înţelegea toate cuvintele; i le traducea ea rând pe rând şi, ca să exprime avântul acela spre libertate, găsi accente atât de naive, încât Jacques, gândindu-se la Crouy, simţi cum i se înmoaie inima. Pe apucate şi după multă şovăire, el începu să-i povestească nenorocirile lui. Trăia încă atât de singur şi vorbea atât de rar, încât sunetul propriei sale voci îl îmbătă iute. Se însufleţi, denatură cu plăcere adevărul, strecură în povestirea sa tot soiul de amintiri literare, dat fiind că de două luni încoace treaba lui cea mai asiduă era să înghită pe nerăsuflate romanele din biblioteca lui Antoine. Vedea bine că aceste transpuneri romantice aveau o influenţă mai mare asupra sensibilităţii Lisbethei decât f

rozaica realitate. Şi când observă că frumoasa fată îşi ştergea acrimile, în atitudinea lui Mignon plângându-şi patria, simţi o voluptate de artist, necunoscută până atunci şi fu năpădit de atâta recunoştinţă, încât se întrebă, tremurând de speranţă, dacă nu cumva era îndrăgostit.

A doua zi o aşteptă cu nerăbdare. Ea se îndoia poate de aceasta; îi aduse un album plin de cărţi poştale ilustrate, de autografe, de flori presate… viaţa ei de fată din ultimii trei ani – toată viaţa ei! Jacques o răsaltă cu întrebări: îi plăcea să se mire şi se mira de tot ceea ce el nu cunoştea. Povestirile Lisbethei erau presărate cu

amănunte demne de încredere, care nu îngăduiau să i se pună la îndoială buna-credinţă; totuşi, când obrajii i se colorau şi vocea îi devenea tărăgănată, avea aerul că născoceşte, că minte, aşa cum par că fac oamenii atunci când încearcă să povestească un vis. Sărea în sus de plăcere când vorbea despre serile de iarnă de la *Tanzschule*, unde se întâlneau băieţii şi fetele din cartier. Maestrul de dans, înarmat cu o vioară foarte mică, urmărea perechile, ţinând cadenţa, în timp ce gazda cânta ultimele valsuri vieneze la pian. La miezul nopţii mâncau. Apoi, în bande nebunatice, zburdau prin noapte şi se conduceau de la o casă la alta, fără a se îndura să se despartă, atât era de moale zăpada sub paşi, atât era cerul de curat şi vântul de rece în obraji.

Câteodată, printre dansatorii obişnuiţi, se amestecau şi câţiva subofiţeri. Unul din ei se numea Fredi, altul – Wil l. Li zbeth şovăi multă vreme până să arate, în fotografia unui grup de uniforme, jucăria aceea grosolană de lemn care purta prenumele de Will.

— Ah, oftă ea, ştergând fotografia de praf cu un colţ al mânecii, e atât de nobil, atât de galant!

Fusese, pesemne, la el, căci mai era şi o poveste cu o ghitară, cu zmeură şi cu lapte bătut, în mijlocul căreia ea se opri cu un râs scurt, neaşteptat, fără s-o termine. Aci îl numea pe Will logodnicul ei, aci vorbea de el ca şi cum n-ar mai fi interesat-o deloc soarta lui. Jacques înţelese până la urmă că Will fusese trimis într-o garnizoană din Prusia, în urma unei întâmplări misterioase şi ridicole, a cărei amintire o făcea să tremure de frică şi în acelaşi timp să pufnească de râs: era vorba de o cameră de hotel, în capătul unui culoar, al cărui parchet scârţâia; dar de aici încolo nu se mai înţelegea nimic; camera trebuie să fi fost chiar în hotelul lui fruhling; altminteri, unchiul cel bătrân n-ar fi putut să-l urmărească pe subofiţer prin curte în toiul nopţii şi să-l arunce în stradă numai în cămaşa şi ciorapi.

Lisbeth mai adăugă, ca un fel de scuză, că unchiul ei avea de gând s-o ia de soţie, ca să-i ţină casa; mai spunea că el avea o buză crăpată şi că ţinea între buze, de dimineaţa până seara, o ţigară mirosind a scrum, şi, oprindu-se din râs, fără nicio altă legătură, începu să plângă.

Jacques stătea la masa lui. Albumul era deschis. Lisbeth se aşezase pe braţul fotoliului; când se apleca, Jacques îi simţea respiraţia şi părul ei îi atingea urechea. Dar nu încerca nicio tulburare a simţurilor. El cunoscuse perversitatea; acum însă îl chema o altă lume; o lume pe care credea că o descoperă în el, pe care o dezgropa dintr-un roman englezesc citit de curând: dragostea neprihănită, un sentiment de plenitudine fericită şi de puritate.

Toată ziua nu făcea decât să pregătească, în închipuire, până în cele mai mici amănunte întrevederea de a doua zi: erau singuri în apartament şi ştiau că nimeni nu-i putea deranja în timpul dimineţii. Câată, o aşează pe Lisbeth pe canapea, la dreapta. Ea îşi înclină capul înainte, iar el în Picioare, îi zări ceafa sub părul zburlit. Lisbeth nu îndrăznea să-şi ridice ochii. Jacques se aplecă spre ea:

— Nu vreau să mai pleci de aici!

Abia atunci îşi ridică şi ea capul, cu o privire întrebătoare; dar răspunsul lui fu o sărutare pe frunte, sărutul de logodnă.

— Peste când ani voi avea douăzeci de ani. îi voi spune tatii: „Nu mai sunt un copil”. Dacă îmi vor spune: „Este nepoata portăresei”, eu... fileu un gest de ameninţare. Logodnică! Logodnică! Eşti logodnica mea! Camera i se păru prea mică pentru o bucurie atât de mare. Ieşi afară. Aerul era cald. Se scăldă voluptuos în lumina zilei. „Logodnică! Logodnică! E logodnica mea!”

A doua zi dormea aşa de adânc, încât n-o auzi când sună şi sări din pat abia după ce-i recunoscu râsul în camera lui Antoine. Când se duse la el, Antoine mâncase şi, pregătindu-se să plece, o ţinea pe Lisbeth cu amândouă

mâinile de umeri.

— Auzi? o ameninţa Antoine. Dacă o mai laşi să bea cafea, o să ai de-a face cu mine!

Lisbeth râdea cu râsul ei caracteristic: nu-i venea să creadă că o ceaşcă de cafea cu lapte, bună, preparată nemţeşte, foarte dulce şi băută fierbinte, poate să-i facă rău mătuşii Eruhling.

Rămaseră iarăşi singuri. Ea aduse pe tavă covrigei cu anason, pe care-i făcuse în ajun, după gustul lui. îl privea cu mult respect cum mănâncă. Lui Jacques îi era necaz pe el însuşi că-i era aşa de foame. Nimic din toate astea nu fusese prevăzut şi nu ştia cum să împletească realitatea cu scena pe care o pregătise atât de amănunţit. Colac peste pupăză, sună cineva! Era mătuşa Fruhling, care le făcu o surpriză, intrând pe uşă şchiopătând; nu se însănătoşise complet, dar se simţea mâi bine, cu mult mai bine şi venise să-i spună bună ziua domnului Jacques. Apoi Lisbeth trebui s-o ajute să se întoarcă la ea şi s-o aşeze în fotoliu. Timpul trecea. Lisbeth nu se mai întorcea. Jacques nu putuse suferi niciodată constrângerea împrejurărilor. Măsura camera de la un capăt la altul, pradă unei enervări care semăna cu furiile lui de altă dată. îşi încleştă fălcile şi-şi înfundă pumnii în buzunare. Pe faţă i se citea nemulţumirea.

Când, în sfârşit, Lisbeth se întoarse, el avea gura uscată şi privirea mânioasă; era atât de întărâtat din pricina aşteptării, încât îi tremurau mâinile. Se aşează la masă, prefăcându-se că are de lucru. Ea strânse prin casă, apoi îi spuse la revedere. Aplecat deasupra cărţilor, cu un gol în suflet, o lăsă să plece. Dar, după ce rămase singur, se sprijini de spătarul scaunului, cu un surâs aşa de amar, încât se duse şi se privi în oglindă, spre a şi-l admira fără părtinire. Pentru a douăzecea oară închipuirea îi arăta scena convenită: Lisbeth stând jos, el în picioare, ceafa… Fu cuprins de scârbă, îşi puse mâinile la ochi şi se aruncă

pe canapea, ca să plângă. Dar lacrimile nu-i veneau: nu simţea decât enervare şi ciudă.

În ziua următoare, când intră, Lisbeth avea un aer aşa de trist, încât Jacques crezu că citeşte în ochii ei o vină şi toată ciuda i se topi într-o clipită.

Adevărul era că primise o scrisoare neplăcută de la Strasbourg; unchiul o chema acasă; hotelul era plin de lume, şi Fruhling îi îngăduia să mai întârzie o săptămână, însă nu mai mult. Se gândise să-i arate scrisoarea lui Jacques, dar când îi văzu privirea aceea atât de sfioasă şi duioasă, renunţă să-i mai spună vestea cea tristă. Se aşeză, distrată, pe canapea, exact în locul unde voia el s-o vadă stând, iar Jacques rămase în picioare, în poziţia în care se închipuise mai înainte. Lisbeth îşi lăsă capul în jos şi Jacques îi zări ceafa. Se şi aplecă numai decât spre ea, ca un automat, dar Lisbeth se îndreptă mai repede decât s-ar fi aşteptat. îl privi cu surprindere, îi zâmbi, apoi îl trase lângă ea pe canapea şi, fără cea mai mică şovăire, îşi lipi fata de a lui Jacques, cu tâmpla lângă tâmpla fui, cu obrazul cald lângă obrazul lui.

— Iubitule… *Liebling*…

Jacques crezu că leşină de plăcere şi închise ochii. Simţi degetele Lisbethei, ale căror vârfuri erau împunse de ace, mângâindu-i obrazul celălalt, apoi strecurându-i-se sub guler şi în curând nasturele se descheie. Fu cuprins de un fior delicios. Mânuţa magnetică alunecă între cămaşă şi piele şi se oploşi la pieptul lui. Atunci încercă şi el să înainteze cu două degete, dar se împiedică de o broşă. Ca să-l ajute, Lisbeth îşi descheie singură corsajul. Jacques îşi pierdu răsuflarea. Mâna lui atinse uşor o carne necunoscută. Lisbeth făcu o mişcare, ca şi cum ar fi gâdilat-o, şi Jacques simţi deodată mo viliţa caldă a sânului alunecându-i în fundul palmei. Se înroşi şi o sărută cu stângăcie. Sărutul îi fu înapoiat repede, cu toată gura. Rămase fâstâcit, puţin dezgustat de răceala pe care, după

căldura sărutului, i-o lăsă în gură această salivă străină. Ea îşi lipi din nou obrazul de obrazul lui şi rămase aşa. Jacques îi simţea genele, zbătându-se la tâmpla lui.

De atunci, îşi făcură un obicei zilnic. Lisbeth îşi scotea broşa încă din anticameră şi o înfigea, de cum intra, în draperie. Amândoi se aşezau pe canapea, obraz lângă obraz, cu mâinile la căldură şi stăteau aşa, tăcuţi. Alteori, ea începea câte o romanţă germană, care le smulgea lacrimi din ochi, şi, clipe îndelungate, îşi legănau în cadenţă piepturile îmbrăţişate şi-şi uneau amândoi răsuflările, fără să mai dorească alte fmcurii. Dacă degetele lui Jacques se mişcau puţin sub cămăşuţă, dacă-şi întorcea puţin capul, ca să atingă cu buzele obrazul Lisbethei, ea îşi pironea ochii asupra lui, părând că-l roagă să fie cuminte, şi suspina:

— Fii tandru…

De altfel, după ce-şi regăseau locul lor, mâinile se astâmpărau. Printr-o înţelegere tacită, Lisbeth şi Jacques se fereau să meargă mai departe. îmbrăţişarea lor se reducea la apăsarea aceasta liniştită şi prelungă à obrajilor şi la mângâierea pe care i-o producea degetelor lui, cu fiecare respiraţie, zvâcnirea caldă a sânilor ei. Lisbeth, care părea adesea obosită, înlătura fără greutate orice trezire a simţurilor; lângă Jacques se îmbăta de puritate, de poezie. Cât despre Jacques, nici el n-avea de luptat împotriva vreunei ispite precise; mângâierile acestea caste constituiau ele însele un scop în sine; ideea că ele ar putea fi preludiul altor înflăcărări era cu totul departe de el.

Dacă, uneori, căldura trupului ei de femeie îi producea vreo tulburare fizică, asta se întâmplă aproape fără ca el să-şi dea seama; ar fi murit de dezgust şi de ruşine la gândul că Lisbeth ar fi ghicit acest lucru. Lângă ea, nicio pornire vinovată nu pusese stăpânire pe el. Graniţa dintre sufletul şi carnea lui era desăvârşită. Sufletul aparţinea iubitei, carnea ducea o viaţă singuratică,

într-o altă lume, într-o lume a nopţii, unde Lisbeth nu pătrunsese. Dacă i se mai întâmplă încă, uneori, seara, să sară din aşternut fiindcă nu-şi putea găsi somnul, dacă-şi smulgea cămaşa în faţa oglinzii, sărutându-şi braţele şi pip dându-şi trupul cu frenezie nesatisfăcută, o făcea totdeauna singur, departe de ea; chipul Lisbethei nu se amesteca niciodată în convoiul obişnuit al nălucirilor lui.

Totuşi, pentru Lisbeth ziua plecării se apropia; trebuia să părăsească Parisul duminica viitoare, cu trenul de noapte, şi nu avusese curajul să-l anunţe pe Jacques.

În duminica aceea, la ora cinci, Antoine, ştiindu-l pe fratele lui sus, intră în camera sa. Lisbeth aştepta acolo. I se agăţă de umăr, plângând.

— Ei, cum e? o întrebă Antoine cu un surâs ciudat.

Fata dădu din cap că nu.

— Şi pleci chiar acum?

— Da.

Antoine schiţă un gest de nerăbdare.

— E şi vina (ui, zise ea. Nici nu se gândeşte.

— Fă găduiseşi să te gândeşti tu pentru ei.

Fata îl privi lung. îl dispreţuia niţel. El nu putea înţelege că Jacques era pentru ea „altceva”. 13 ar Antoine era frumos, îi plăcea aerul lui fatal şi-l ierta că e la fel ca ceilalţi.

Îşi înfipse broşa în perdea şi se dezbrăcă distrată, gândindu-se la călătorie! Când Antoine o cuprinse în braţe, un râs întretăiat i se pierdu în gât:

— *Liebling*... fii duios în ultima noastră seară.

Antoine lipsise toată seara. Pe la unsprezece, Jacques îl auzi întorcându-se şi intrând în camera lui, fără zgomot. Dar se pregătea să se culce, aşa că nu-l mai strigă.

Când se urcă în pat, genunchiul i se lovi de ceva tare: un pachet, o surpriză! Într-o hârtie de staniol erau câţiva covrigei cu anason, încleiaţi de zahăr ars şi un bileţel de culoarea liliacului, îndoit, într-o batistă de mătase cu

iniţialele lui Jacques: Mult iubitului meu!

Ea nu-i mai scrisese niciodată. Era ca şi cum venise în seara aceea să i se aplece la căpătâi. Jacques râdea de plăcere şi deschise plicul.

„Domnule Jacques.

Când vei primi această scrisoare, eu voi fi departe…”

Rândurile îi jucau în faţa ochilor, fruntea i se acoperi de sudoare.

„… voi fi departe, căci mă urc în seara asta în trenul de douăzeci şi două şi doisprezece la Gara de Est, pentru Strasbourg…”

— Antoine!

Strigătul fu aşa de sfâşietor, încât Antoine alergă numaidecât, crezând că fratele său s-a rănit cu ceva.

Jacques era întins în pat, cu braţele în lături, cu buzele întredeschise, cu ochii rugători: s-ar fi zis că-şi dădea sufletul şi că numai Autoine putea să-l scape. Scrisoarea zăcea pe aşternut. Antoine o citi fără să se mire: venea de la gară, unde o condusese pe Lisbeth la tren. Se aplecă asupra fratelui său, dar celălalt îl opri.

— Taci, taci… Tu nu poţi şti, Antoine, tu nu poţi înţelege…

Întrebuinţa aceleaşi cuvinte ca Lisbeth. Chipul lui luase o expresie de îndârjire iar privirea îi era fixă şi ascuţită, ca a copilului de altă dată. Deodată, pieptul i se umflă buzele începură să-i tremure şi, ca şi cum ar fi căutat să se apere de cineva, se întoarse şi se prăbuşi la căpătâiul patului, plângând cu hohote. Unul din braţe îi rămăsese întors la spate; Antoine atinse mâna aceasta crispată, care se agăţă îndată de a sa, şi i-o strânse cu duioşie. Nu ştia ce să spună; privea spatele încovoiat al fratelui său, zgă lţâit de hohotele de plâns. Antoine îşi dădu seama încă o dată de focul acesta care mocnea sub cenuşă, gata să se încingă, şi de întreaga deşertăciune a pretenţiilor lui de educator.

Yrecu o jumătate de oră. Mâna lui Jacques se descleştă: acum nu mai plângea, suspina. Încetul cu încetul, respiraţia îi redeveni normală: adormise. Antoine nu se putea mişca din loc, nu se putea hotărî să plece. Se gândea cu nelinişte la viitorul acestui băiat. Mai aşteptă o jumătate de oră, apoi trecu în camera lui în vârful picioarelor, lăsând uşile întredeschise.

A doua zi, în momentul când Antoine plecă de acasă, Jacques dormea încă sau se prefăcea că doarme.

Se întâlniră din nou sus, la masa familială. Jacques părea obosit, cu o cută dispreţuitoare în colţul buzelor şi cu aerul acela al copiilor care se mândresc crezându-se neînţeleşi. Tot timpul mesei îşi feri privirea de a lui Antoine: nu voia să fie nici măcar compătimit. Antoine înţelese. De fapt, nici el nu ţinea să-i vorbească despre Lisbeth.

Viaţa lor îşi reluă cursul obişnuit, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

X

Într-o seară, înainte de cină, în corespondenţa zilei, Antoine dădu cu surprindere, peste un plic pe numele lui, dar care conţinea o scrisoare închisă, pentru fratele său. Nu recunoscu scrisul şi, fiindcă Jacques era de faţă, nu voi să dea impresia că şovăie.

— Asta – i pentru tine, zise el.

Jacques o luă repede şi chipul i se îmbujoră. Antoine, care răsfoia un catalog de cărţi, îi întinse plicul, fără să-l privească. Dar când îşi înălţă capul, văzu că Jacques vâra scrisoarea în buzunar. Privirile li se încrucişară o clipă; a lui Jacques era agresivă.

— De ce mă priveşti aşa? N-am dreptul să primesc o scrisoare?

Antoine îşi măsură fratele, fără să-i spună nimic, îi întoarse spatele şi părăsi încăperea.

În timpul mesei vorbi numai cu domnul Thibault, fără

să i se adreseze lui Jacques. Apoi coborâră împreună, ca de obicei, dar nu schimbară nicio vorbă. Antoine se retrase în camera lui; abia se aşezase la birou, că Jacques intră, fără să bată la uşă şi-i aruncă pe masă scrisoarea desfăcută.

— Fiindcă îmi supraveghezi corespondenţa!

Antoine îndoi hârtia fără s-o citească şi i-o întinse fratelui său. Cum acesta n-o lua, o lăsă să cadă pe covor. Jacques o ridică şi o băgă în buzunar.

— Atunci, nu te mai osteni să-mi faci mutre, rânji el.

Antoine dădu din umeri.

— Şi apoi, m-am săturat, dacă vrei să ştii! continuă Jacques ridicând dintr-odată glasul. Nu mai sunt copil. Vreau… am dreptul… (Privirea atentă şi calmă a lui Antoine îl irita.) Ţi-o spun că m-am săturat! strigă el.

— Te-ai săturat, de ce anume?

— De toate! (Chipul lui îşi pierduse orice expresie; privirea fixă şi mânioasă, urechile clăpăuge, gura întredeschisă îi dădeau un aer stupid; se înroşise tot.) De altfel, scrisoarea a ajuns aici din greşeală! Dădusem ordin să nu mi se mai scrie decât la post-restant! Măcar aşa voi putea primi scrisorile pe care le vreau, fără să dau socoteală cuiva!

Antoine continua să-l observe, fără să răspundă. Tăcerea asta îi prindea bine şi-i masca încurcătura, deoarece niciodată Jacques nu-i mai vorbise pe tonul acesta.

— Mai întâi vreau să-l văd pe Fontanin, înţelegi? Nimeni nu mă va împiedica s-o fac!

Pentru Antoine asta fu ca o rază de lumină: acum recunoştea scrisul din caietul cenuşiu! Aşadar, Jacques coresponda cu fontanin, în ciuda făgăduielii făcute. Dar doamna de Fontanin o fi ştiind ceva? aproba oare corespondenţa aceasta clandestină *?

Pentru prima dată Antoine se vedea constrâns să joace rolul unui părinte; nu demult avusese faţă de domnul

Thibault atitudinea pe care o avea acum Jacques faţă de el. Rolurile se inversaseră.

— Prin urmare, i-ai scris lui Daniel? întrebă Antoine, încruntându-se.

Jacques îl înfruntă, răspunzând cu un gest cât se poate de hotărât.

— Fără să-mi spui nimic?

— Mai departe! făcu celălalt.

Antoine fu cât pe-aci să se ridice şi să-l pălmuiască pe obraznic. Încleştă pumnii. Întorsătura acestei discuţii risca să compromită tot ceea ce realizase până acum.

— Pleacă, îl concedie el, pe un ton care voia să pară descurajat. Astă-seară nu-ţi dai seama ce spui.

— Spun… spun că m-am săturat! strigă Jacques, bătând din picior. Nu mai sunt copil! Vreau să mă întâlnesc cu cine-mi place! M-am săturat să trăiesc aşa! Vreau să-l văd pe Fontanin, pentru că Fontanin este prietenul meu! Pentru asta i-am şi scris. Ştiu ce fac. I-am dat o întâlnire. Poţi să o spui cui vrei. M-am săturat, m-am săturat! Bătea din picior şi era numai ură şi revoltă.

Ceea ce nu spunea, ceea ce Antoine nu putea ghici era că, după plecarea Lisbethei, bietul băiat îşi simţise sufletul atât de gol şi totuşi atât de greu, încât cedase nevoii de a destăinui unei fiinţe tinere taina tinereţii lui; „mai mult, de a împărtăşi cu Daniel povara care-l înăbuşea. În exaltarea lui de singuratic, ajunsese să trăiască momentele acelea de prietenie totală, în care-şi ruga prietenul să iubească o jumătate din Lisbeth, iar pe Lisbeth o ruga să-i lase lui Daniel jumătate din dragostea ei.

— Ţi-am spus să pleci, continuă Antoine, care se prefăcu indiferent împăunându-se cu superioritatea lui. Vom vorbi despre asta mâine, când îţi va veni mintea la loc.

— Laşule! urlă Jacques, pe care calmul lui Antoine îl

scotea din sărite. Zbirule! Şi ieşi trântind uşa.

Antoine se ridică, răsuci cheia în broască, apoi se aruncă într-un fotoliu. Era palid de mânie.

„«Zbirule!» Imbecilul! «Zbirule!» Mi-o va plăti! Dacă crede că-şi poate permite, se înşală. Mi-am ratat seara, nu mai sunt în stare să lucrez nimic. ÎVTi-o va plăti! Liniştea mea de altă dată… Ce prostie am făcut! Pentru un imbecil ca ăsta! «Zbirule!» Cu cât te sacrifici mai mult pentru ei… Imbecilul sunt eu: îmi pierd o parte din timp, din lucru pentru el! Dar s-a isprăvit! Am viaţa mea, examenele mele. Nu imbecilul ăsta o să mă facă să…”

Nu mai putea sta locului şi începu să măsoare camera. Se văzu dintr-odată în faţa doamnei se Fontanin şi trăsăturile lui luară o expresie hotă râtă şi dezarmărită. „Am Scut tot ce-am putut, doamnă, l-am luat cu duhul blindetii, cu dragoste. I-am lăsat libertate deplină. Şi acum, poftim! bredeţi-mă, doamnă, sunt firi împotriva cărora nu se poate face nimic. Societatea nu are decât un mijloc de a se apăra contra lor: acela de a le împiedica să facă rău. Nu degeaba penitenciarele se intitulează «Instituţii de protecţie socială»…

Un rontăit ca de şoarece îl făcu să-şi întoarcă privirile. Sub uşa închisă fusese strecurat un bileţel.

„Îţi cer iertare pentru «zbir». Mi-a trecut. Lasă-mă să intru”.

Antoine zâmbi fără să vrea. Într-un elan de dragoste şi fără să stea pe gânduri, deschise uşa. Jacques aştepta cu braţele atârnându-i pe lângă trup. Cu capul plecat, îşi muşca buzele, ca să nu izbucnească în râs. Antoine, care luase un aer iritat, distant, se întoarse şi se aşeză pe un scaun.

— Am de lucru, spuse el aspru. M-ai făcut să pierd destulă vreme în seara asta. Ce vrei?

Jacques îşi ridică ochii, care continuau să fie voioşi, şi-şi privi fratele drept în faţă.

— Vreau să-l văd pe Daniel.

Urmă o scurtă tăcere.

— Ştii că tata se opune la asta, începu Antoine. Mi-am dat osteneala să-ţi explic pentru ce. îţi mai aminteşti? în ziua aceea rămăseserăm parcă înţeleşi că vei accepta starea asta de lucruri şi nu vei mai încerca să intri în legătură cu cei din familia Fontanin. M-am încrezut în cuvântul tău. Dar iată rezultatul! M-ai înşelat; ai rupt pactul la prima ocazie. Acum s-a isprăvit; niciodată nu voi mai avea încredere în tine.

Jacques plângea.

— Nu vorbi aşa, Antoine. Nu-i drept. Tu nu poţi înţelege. Recunosc că am greşit. N-ar fi trebuit să-i scriu fără să-ţi spun şi ţie. Dar am făcu i-o pentru că era la mijloc altceva, ceva despre care aş fi fost silit să-ţi vorbesc şi nu puteam Apoi murmură: Lisbeth!

— Nu-i vorba de asta, îl întrerupse brusc Antoine, spre a înlătura o mărturisire care l-ar fi stingherit mai mult pe el decât pe fratele său. Şi, spre a-l sili pe Jacques să schimbe subiectul, zise: Consimt să mai încerc o nouă şi ultimă experienţă: îmi promiţi că…

— Nu, Antoine, nu pot să-ţi promit că nu-l voi mai vedea pe Daniel. Să-mi promiţi tu că îmi vei îngădui să-l văd. Ascultă-mă, Antoine, nu te supăra. Ţi-o jur înaintea lui Dumnezeu că nu-ţi voi ascunde nimic. Vreau să-l văd pe Daniel, dar nu vreau să-l'văd fără să ştii şi tu. Şi nici el nu vrea asta. îi scrisesem să-mi răspundă la post-i estant; n-a acceptat. Ascultă ce-mi scrie: „De ce la post-restant? N-avem nimic să ne ascundem. Fratele tău a fost totdeauna de partea noastră, îi scriu deci lui aceste rânduri, pe care ţi le va transmite". Iar la sfârşit, refuză întâlnirea pe care i-am propus-o, în spatele Panthèonului: „Am vorbit cu mama. Cel mai simplu ar fi să vii într-o duminică, la noi acasă. Mama vă iubeşte şi pe tine, şi pe fratele tău şi vă invită pe amândoi". Vezi El e sincer, fata nu ştie nimic; îl

condamnă fără să ştie nimic despre el; nu sunt supărat pe tata, dar cu tine, Antoine, nu-i acelaşi lucru. Tu îl cunoşti pe Daniel, îl înţelegi, ai văzut-o şi pe mama lui; n-ai niciun motiv să te porţi ca tata. Ar trebui să te bucuri că am un asemenea prieten. À trecut atâta vreme de când trăiesc singur! Iartă-mă, nu spun asta pentru tine, ştii prea bine. Dar tu însemni ceva pentru mine şi Daniel, altceva. N-ai şi tu prieteni de vârsta ta, spune? Ştii ce înseamnă să ai un adevărat prieten!

„Zău dacă ştiu…”, se gândea Antoine, observând expresia fericită şi duioasă de pe chipul lui Jacques atunci când pronunţa ciivântul „prieten”. îi veni deodată să se repeadă la fratele său şi să-l îmbrăţişeze. Dar privirea lui Jacques avea în ea ceva agresiv şi neînduplecat, care jignea mândria lui Antoine. Simţi nevoia să se lupte cu această încăpăţânare, s-o înfrângă. Totuşi, într-o anumită măsură energia lui Jacques i se impunea. Nu-i răspunse, îşi întinse picioarele şi începu să chibzuiască.

„De fapt, îşi spunea, eu, care nu-s tocmai îngust la minte, trebuie să admit că ceea ce-i interzice tatăl meu este absurd. Fontanin ăsta n-ar putea să aibă asupra lui Jacques decât o influenţă bună. Un mediu perfect, care m-ar ajuta chiar în treaba mea. Da, cu siguranţă, ea, mama lui, m-ar ajuta, ar vedea chiar mai limpede decât mine; ar căpăta îndată autoritate asupra puştiului; este o femeie superioară. Dar dacă ar afla vreodată tata… Ei şi? Nu mai sunt un copil. Cine şi-a luat răspunderea pentru Jacques? Eu! Am deci dreptul să-l judec în ultimă instanţă. Crea că, privită în adâncimea ei, hotărârea tatii de a-i opri să se mai vadă este nedreaptă şi absurdă; voi trece peste ea şi gata! în primul rând, Jacques va fi şi mai legat de mine. Va gândi: «Antoine nu-i ca tata». Şi apoi, sunt sigur că mama lui…

Se văzu pentru a doua oară în faţa doamnei de Fontanin, care zâmbea: «Doamnă, am ţinut să-l aduc chiar

eu pe fratele meu…»”.

Se ridică, făcu vreo câţiva paşi, apoi se propti pe picioare în faţa lui Jacques, care stătea nemişcat, cu voinţa încordată de-o hotărâre îndârjită să lupte şi să învingă opoziţia lui Antoine.

— Sunt obligat să ţi-o spun, de vreme ce tu mă sileşti: intenţia mea a fost totdeauna să te las să-l vezi pe Fontanin, în ciuda ordinelor tatii. Plănuiam chiar să te conduc acolo, aşa că vezi? Aşteptam numai să te faci din nou băiat de treabă: mă gândeam să am răbdare până la deschiderea cursurilor. Scrisoarea pe care i-ai trimis-o lui Daniel grăbeşte însă lucrurile. Fie! Iau totul asupra mea. Nici tata şi mă abatele nu vor şti nimic. Ne vom duce duminică, dacă vrei… Vezi deci, adăugă după o pauză şi cu un accent de drăgăstoasă mustrare, cât de tare te-ai înşelat, cât de rău ai făcut că n-ai avut mai multă încredere în mine? Ţi-am repetat-o de douăzeci de ori, dragul meu: între noi trebuie să fie o sinceritate desăvârşită, o încredere reciprocă, altfel ne pierdem toate speranţele.

— Duminică! bâigui Jacques.

Era surprins că reuşise să câştige partida fără luptă. Avea impresia că e tras pe sfoară printr-un vicleşug de care nu-şi dădea seama. Apoi îi fu ruşine de această bknuială. Antoine era cu adevărat cel mai bun prieten al său. Ce păcat că era aşa de bătrân! Duminica viitoare? De ce aşa de repede?

Acum se întreba singur dacă dorea într-adevăr să-şi revadă prietenul.

XI

În duminica aceea, Daniel desena aşezat lângă mama lui când căţeluşa începu să latre. Sunase cineva. Doamna de Fontanin închise cartea.

— Lasă, mamă, zise Daniel, repezindu-se înaintea ei la uşă.

Din lipsa banilor, fuseseră nevoiţi să dea drumul

servitoarei şi, la o lună după aceea, şi bucătăresei; Nicole şi Jenny ajutau la gospodărie.

Doamna de Fontanin, care trăgea cu urechea, zâmbi uşor când recunoscu vocea lui Gregory şi făcu câţiva paşi în întâmpinarea lui. Pastorul îl apucase pe Daniel de umeri şi-l privea în faţă, râzând răguşit:

— Cum? N-ai ieşit să te plimbi, *boy*, pe un timp aşa de frumos? Nu se poate oare nici vâsli, nici juca *cricket*, nici face sport la francezii ăştia?

Strălucirea ochilor săi negri, ale căror pupile ocupau tot globul dintre pleoape, fără să mai lase loc albului, era atât de greu de înfruntat, încât Daniel îşi întoarse capul cu un zâmbet ruşinat.

— Nu-l certa, zise doamna de Fontanin. Aşteaptă vizita unui prieten. Ştii, fraţii Thibault!

Pastorul făcu o strâmbătură, răscolindu-şi memoria; apoi, deodată, cu o energie diabolică, îşi frecă mâinile uscate una de alta atât de apăsat, încât ai fi zis că o să ţâşnească scântei din ele, şi gura 1 se despică într-un râs ciudat, ticut.

— O, *y es*. Doctorul acela bărbos? Bun om, un tânăr de treabă. Ţi-aduci aminte ce figură mirată avea când a venit s-o vadă pe micuţa noastră înviată? Voia să măsoare învierea cu termometrul! *Poorfellow*! Dar unde este *darling* a noastră? Stă şi ea închisă în casă pe un soare atât de splendid?

— Nu, fii pe pace, Jenny e afară, cu verişoara ei. Abia au avut răbdare să stea la masă. Încearcă un aparat de fotografiat… pe care Jenny l-a primit de ziua ei.

Daniel, aducând un scaun pentru preot, o privi pe mama lui, a cărei voce se tulburase când dădu acest amănunt.

— Ce mai e nou cu Nicole? întrebă Gregory aşezându-se. Nimic nou?

Doamna de Fontanin făcu semn că nu. Nu dorea să

vorbească despre asta în faţa fiului ei, care la numele Nicolei, aruncase o privire pastorului.

— Ia spune-mi, *boy*, zise deodată acesta, întorcându-se spre Daniel, doctorul cel bărbos, prietenul, când binevoieşte să vină ca să ne deranjeze?

— Nu ştiu. Poate pe la trei.

Gregory îşi îndreptă pieptul, ca să scoată din jiletca sa preoţească un ceas de argint cât o farfurie.

— *Verywell*! strigă el. Mai ai aproape o oră până atunci, leneşule! Dezbracă-ţi vestonul şi, vezi-boate baţi un record de alergare în jurul Luxembourg ului! *Go on*!

Băiatul schimbă o privire cu mama sa şi se ridică.

— Bine, bine, vă las, acceptă el cu un aer ironic.

— Şmecher băiat! făcu Gregory, ameninţându-l cu degetul.

Apoi, de îndată ce rămase singur cu doamna de Fontanin, chipul lui spân luă o expresie de bunătate şi privirea îi deveni dezmierdătoare.

— Şi acum, zise el, a sosit momentul să stau de vorbă numai cu inima ta, *dear*. Se reculese, ca şi cum ar fi făcut o rugăciune. Pe urmă, îşi petrecu nervos o mână prin şuviţele negre şi se aşeză călare pe scaun: L-am văzut, o anunţă el pe doamna de fontanin, care se făcuse palidă. Vin din partea lui. îi pare rău. De-ai şti cât e de nenorocit!

N-o slăbea din ochi; părea, aşa cum o învăluia cu privirea lui, ce dorea să pară veselă, că vrea să-i potolească suferinţa ce i-o aducea.

— E la Paris? se miră doamna de Fontanin.

Dar nu s-a gândit la ce spune, deoarece ştia prea bine că Jérôme venise în persoană în ajunul zilei de naştere a fiicei sale şi-i lăsase la portăreasă acel aparat de fotografiat. Oriunde s-ar fi aflat, el nu lăsa niciodată să-i scape vreo sărbătoare a familiei.

— L-ai văzut? îl întrebă cu o voce tremurătoare, fără ca figura ei să aibă o expresie definita.

De luni de zile se gândea la el mereu, dar într-un fel aşa de încâlcit, încât acum, când era vorba de el, se simţea cuprinsă parcă de o sfârşeală neobişnuită.

— E nenorocit, repetă pastorul. E apăsat de remuşcări. Fiinţa aceea demnă de milă e tot cântăreaţă, dar el s-a dezgustat de ea şi nu vrea s-o mai vadă. Zice că nu mai poate trăi departe de soţia şi copiii lui; şi cred că aşa-i. îţi cere iertare. Făgăduieşte orice, numai să rămână soţul dumitale; te roagă să renunţi la divorţ. Faţa lui, mi-am <îat seama, este acuma faţa celui pocăit: este, într-adevăr, un om drept şi bun.

Doamna de Fontanin tăcea, cu privirea pierdută în gol. Obrajii ei plini, bărbia rotundă, gura moale şi sensibilă respirau atâta blândeţe, încât Gregory crezu că e gata să ierte.

— E de părere să vă duceţi amândoi la judecător, luna asta, pentru împăcare. Şi cerşeşte asta pentru că, te asigur, s-a schimbat cu totul. Zice că nu mai e aşa cum părea şi că-i mai bun decât îl considerăm noi. Aşa cred şi eu. Acum vrea să muncească, dacă va găsi de lucru. Şi, dacă ai să consimţi, va trăi aici, cu dumneata, într-un cămin refăcut, care va şterge tot trecutul.

Gregory îi văzu gura crispându-se şi partea de jos a feţei tremurând. Doamna de Fontanin dădu din cap şi zise:

— Nu.

Tonul era tăios, iar privirea – tristă şi dispreţuitoare. Hotărârea sa părea de nezdruncinat. Gregory închise ochii şi rămase un timp tăcut.

— *Look here*, rosti el în cele din urmă, cu altă voce, venită de departe parcă şi lipsită de căldură. Am să-ţi spun, dacă îmi dai voie, o poveste pe care dumneata n-o cunoşti. Este povestea unui bărbat care iubea o femeie. Ascultă: Se logodise foarte de tânăr, cu o fată săracă, aşa de bună şi de frumoasă, pe care Dumnezeu o iubea aşa de mult, încât şi el o iubea… (privirea lui Gregory se întunecă)

din tot sufletul, accentuă el. Apoi, făcând o sforţare, parcă să afle unde rămăsese, continuă repede: Dar, după căsătorie, s-a întâmplat aşa: bărbatul şi-a dat seama că nevasta lui nu-l iubea numai pe el, ci mai iuţiea şi pe un altul, care era prietenul lor şi le intra în casă ca un frate al amândurora. Atunci, bietul soţ şi-a luat soţia într-o călătorie lungă, spre a o face să uite, dar a înţeles că de acum înainte ea îl va iubi numai pe celălalt şi pentru amândoi a început infernul. Şi-a văzut soţia cu adulterul în trup, apoi în inimă şi în suflet, căci devenea nedreaptă şi rea. Da, spuse Gregory cu gravitate, situaţia era într-adevăr îngrozitoare: devenea rea din pricina dragostei neîmplinite; la rândul lui, şi el devenea rău, pentru că spiritul distructiv se afla în preajma lor. Şi ce crezi că a făcut omul acela? A început să se roage. Şi fel spunea: „Iubesc o fiinţă. Trebuie deci s-o feresc de rău”. Şi, cu toată bunăvoinţa, şi-a poftit nevasta şi prietenul în propria lui casă, în faţa *ftoului Testament*, şi le-a zis: „Fiţi cununaţi în chip solemn: unul cu celălalt în faţa lui Dumnezeu de mine însumi”. Plângeau toţi trei. Dar el lê-a mai zis: „Nu vă fie teamă: eu vă părăsesc şi nu mă voi mai întoarce niciodată ca să vă tulbur fericirea. Gregory îşi acoperi ochii şi adăugă mai încet: Ah, *dear*, amintirea unui sacrificiu atât de desăvârşit e un adevărat har dumnezeiesc! Apoi, ridicându-şi fruntea: Şi a făcut aşa precum a zis: le-a lăsat toată averea, pentru că el era foarte bogat, iar ea mai săracă decât Iov. Şi a plecat departe, la capătul celălalt al lumii, şi ştiu că şi astăzi, după şaptesprezece ani, e tot singur, fără bani şi-şi câştigă existenţa aşa cum mi-o câştig eu, ca un simplu infirmier de suflete, discipol al lui *Christian Scientist Society*.

Doamna de Fontanin îl cercetă din ochi, cu emoţie.

— Aşteaptă, zise el repede, să auzi sfârşitul. Chipul îi era frământat, iar degetele i se încleştară brusc de spătarul scaunului. Bietul om era convins că lăsa fericirea

în urma lui.

[

pentru ei, şi că ia cu sine toate relele. Dar aici s-a arătat taina ui Dumnezeu: răul a rămas cu ei, acolo. Au râs de dânsul. Au trădat duhul sfânt. Au primit sacrificiul lui plângând, dar în inimile lor îşi băteau joc de el. Spuneau numai minciuni pe socoteala lui, tuturor. Arătau scrisorile primite de la el. Au bătut toba despre falsa lui îngăduinţă. Au spus chiar că-şi lăsase nevasta fără o leţcaie, plednd cu altă femeie în Europa. Au pus pe seama lui toate lucrurile acestea şi au obţinut şi o hotărâre de divorţ contra lui.

Gregory scoase un fel de cârâit răguşit, se ridică şi duse, încet, la loc, scaunul pe care stătuse. De pe faţa lui dispăruse orice urmă de durere.

— Ei bine, reluă pastorul, aplecându-se spre doamna de Fontanin, care rămase nemişcată, aceasta este dragostea, şi atât de necesară este iertarea, încât dacă, în momentul acesta, acea biată femeie perfidă ar veni pe neaşteptate la mine să-mi spună: „James, mă întorc sub acoperişul casei tale. Vei fi din nou servitorul meu, care se lasă călcat în picioare. Când o să am chef, o să râd iarăşi de tine”, ei bine, i-aş spune: „Vino, ia şi puţinul pe care-l mai am. Mulţumesc lui Dumnezeu pentru întoarcerea ta şi mă voi sili să nu atât de bun cu tine, încât şi tu vei deveni bună; căci spiritul rău nu există”. Şi, într-adevăr, *dear*, dacă vreodată Dolly ar veni la mine să-mi ceară adăpost, aşa aş face. Şi nu voi spune: „Dolly, te iert”, ci doar: „Hristos să te ocrotească!” în felul acesta, vorbele nu vor mai suna în gol: pentru că binele este singurul în stare să învingă spiritul pizmaş! Tăcu, îşi încrucişă braţele, îşi acoperi bărbia colţuroasă cu palma şi, cu o voce cântată, de predicator, continuă: Şi dumneata trebuie să faci la fel, doamnă de Fontanin. Pentru că iubeşti fiinţa aceasta cu toată dragostea dumitale, şi dragostea este dreptate. Hristos a spus: „Dacă dreptatea voastră nu este decât

aceea a scribului obişnuit sau a fariseului, nu veţi intra în împărăţia cerurilor”.

Nefericita femeie dădu din cap.

— Dar nu-l cunoşti, James… bâigui ea. Aerul din jurul lui este irespirabil. Peste tot aduce numai rău. Ne-ar distruge iarăşi fericirea. Mi-ar molipsi copiii.

— Qnd Hristos a atins rana leprosului cu mâna, nu mâna lui Hristos a luat boala, ci leprosul a fost vindecat de lepră.

— Spui că-l iubesc. Nu, nu-i adevărat! îl cunosc foarte bine acum. Ştiu cât preţuiesc făgăduielile lui. L-am iertat prea mult.

— Qnd Petru l-a întrebat pe Hristos cum să-şi ierte fratele: „Să-l iert de şapte ori?” Hristos i-a răspuns: „Ce înseamnă de şapte ori? Eu îţi spun de şaptezeci şi şapte de ori şapte!”

— Îţi spun că nu-l cunoşti, James!

— Cine poate spune: îl cunosc pe fratele meu? Hristos a zis: „Nu judec pe nimeni”. Iar eu, Gregory, îţi spun: cel ce trăieşte în păcat, fără să-şi simtă sufletul tulburat şi nenorocit, înseamnă că este încă departe de ceasul adevărului; dar e mult mai aproape de ceasul adevărului cel ce plânge din pricină că îşi ştie viaţa în păcat. Ţi-o spun, îi părea rău, avea faţa celui drept.

— Nu ştii totul, James. Întreabă-l ce a făcut când femeia aceea a trebuit să fugă în Belgia ca să scape de creditorii care o hărţuiau. Plecase cu altul; el a lăsat totul aici, a fugit după ea şi a acceptat toate înjosirile. A ocupat două luni un post de controlor la teatrul unde cânta ea. îţi repet e o ruşine! Ea trăia mai departe cu violonistul, iar el închidea ochii, mânca la ei, se ducea să facă muzică împreună cu amantul amantei lui. Iată faţa celui drept! Nu-l cunoşti. Astăzi e la Paris, pocăit, spune că a părăsit-o pe femeia aceea şi că nu vrea s-o mai vadă. Atunci de ce-i plăteşte datoriile, dacă nu ca s-o aducă iarăşi lângă el? Că

el îi despăgubeşte, unul câte unul, pe toţi creditorii Noémiei. Da, uite pentru ce se află acum la

Paris! Cu ce bani? Cu ai mei, cu ai copiilor lui. Nu mai departe decât acum trei săptămâni, ştii ce a făcut? A ipotecat proprietatea noastră de la Maisons-Laffitte, ca să arunce douăzeci şi cinci de mii de franci unui creditor al Noémiei care-şi pierduse răbdarea!

Doamna de Fontanin îşi plecă fruntea; nu spusese totul, îşi amintea de convocarea la notar, la care se dusese fără să bănuiască ceva, şi unde-l găsise pe Jérôme la uşă, aşteptând-o. Avea nevoie de procura ei pentru ipotecă, deoarece proprietatea îi aparţinea prin moştenire. O implorase, pretextând că n-avea niciun ban, că era pe pragul sinuciderii, şi îşi întorcea buzunarele pe dos în plină stradă. Ea cedase, aproape dintr-odată – îl însoţise până la notar, ca să n-o mai sâcâie în stradă – mai ales că era şi ea strâmtorată, iar el îi făgăduise că o să ridice înainte, în contul sumei, câteva bilete de o mie de franci, de care ea avea nevoie spre a trăi timp de şase luni, până la definitivarea socotelilor, după divorţ.

— Îţi repet, nu-l cunoşti, James. îţi jură că s-a schimbat, că doreşte să trăiască lângă noi? Dacă t'i-aş spune că alaltăieri, când a venit să lase jos, la poartă, cadoul pentru Jenny, coborâse, la o sută de metri de poarta noastră, dintr-o trăsură… în care nu era singur… Se cutremură; în faţă îi apăru iar, deodată, banca aceea de pe cheiul Tuileries, şi Jérôme, împreună cu lucrătoarea aceea îmbrăcată în negru, care plângea. Se ridică:

— Iată ce fel de om e! strigă. Orice simţ moral este atrofiat în el, încât vine însoţit de o amantă întâlnită pe stradă ca să-şi felicite fiica de ziua ei! Şi mai spui că-l iubesc; nu, nu-i adevărat!

Îşi înălţă capul; în momentul acela părea că-l urăşte cu adevărat. Ciregory o privi cu seriozitate.

— Nu eşti pe drumul cel drept, zise el. Nici măcar în

gând nu trebuie să răsplătim răul cu rău! Hristos a zis…

Lătrăturile lui Puce îi tăiară vorba.

— Iată-l pe blestematul acela de doctor bărbos! observă Gregory cu o strâmbătură a feţei. Se repezi să-şi ia din nou scaunul şi să se aşeze.

Uşa se deschise şi intră Antoine, urmat de Jacques şi de Daniel.

Călca hotărât, ca unul care acceptase consecinţele acestei vizite. Lumina ce pătrundea prin ferestrele deschise îl lovea drept în faţă; părul şi barba lui formau o masă întunecoasă, iar toată strălucirea razelor se concentra în dreptunghiul alb al frunţii, căreia îi dădea o aureolă de geniu; şi, cu toate că era mic de statură, un moment păru înalt. Doamna de Fontanin îl privea cu simpatie crescândă. În timp ce se înclina în faţa ei şi ea îi luă mâna să i-o strângă, Antoine îl recunoscu pe Gregory, dar nu se bucură că-l revede. Pastorul, de la locul lui, făcu din cap un semn semeţ.

Rămas deoparte, Jacques îl privi cu multă curiozitate pe omul acesta ciudat; iar Gregory, călare pe scaun, cu bărbia sprijinită pe braţele încrucişate, cu nasul roşu, cu gura strâmbată într-un surâs neînţefes, îi privea la râneful lui pe cei doi tineri cu multă bunătate. Doamna de Fontanin se apropie de Jacques şi expresia ochilor ei era aşa de drăgăstoasă, încât el îşi aminti de seara când dânsa îl ţinuse plângând în braţe. Se gândea şi ea la acelaşi lucru, căci exclamă:

— A crescut atât de mult şi n-aş mai îndrăzni… Spunând acestea, îl îmbrăţişă şi începu să râdă cu o uşoară cochetărie: E adevărat că sunt mână… iar tu eşti aproape ca şi un frate al lui Daniel… Apoi, văzându-l pe ôregory ridicat şi gata de plecare, zise: Ce, dumneata pleci, James?

— Iartă-mă, se scuză el, acum trebuie să plec. Scutură cu putere mâinile celor doi fraţi, pe urmă se îndreptă spre ea.

— Încă o întrebare, îi spuse doamna de Fontanin, însoţindu-l până la uşă. Dar să-mi răspunzi cu sinceritate. După toate cele ce ţi-am mărturisit, mai crezi că Jérôme e demn să-şi reia locui alături de noi? Şi îl privi drept în ochi. Cântăreşte-ţi bine răspunsul, James. 13 acă-mi spui: „Iartă”, voi ierta.

Pastorul tăcea; privirea, chipul lui exprimau acea milă universală în care se complac toţi cei ce cred că sunt în posesiunea adevărului. Crezu că zăreşte o lucire de nădejde în ochii doamnei de Fontanin. Dar nu o iertare ca asta aştepta Hristos de la ea. Întoarse capul şi lăsă să se audă un murmur dezaprobator.

Atunci ea îl apucă de braţ şi se sili să-şi ia rămas bun într-un mod cât mai afectuos:

— Îţi mulţumesc, James. Spune-i că răspunsul meu este nu.

Pastorul n-o ascultă, dar se rugă pentru ea.

— Hristos să-ţi călăuzească inima, murmură el, depărtându-se fără s-o privească.

Când se întoarse în salon, unde Antoine, uitându-se în jurul lui, se gândea la prima vizită făcută aici, doamna de Fontanin trebui să facă un efort spre a-şi ascunde zbuciumul sufletesc.

— Ce frumos din partea dumitale că ţi-ai însoţit fratele, zise ea, forţând puţin tonul de bună primire. Stai jos, aici, şi-i arătă lui Antoine un scaun, lângă ea. Am face bine ca azi să nu le cerem tinerilor să ne ţină de urât…

De fapt, Daniel îl şi luase pe Jacques de braţ şi-l trăgea spre camera lui. Acum erau de aceeaşi statură… Daniel nu se aştepta să-şi găsească prietenul atât de schimbat. Se simţi şi mai apropiat de el, iar dorinţa de a i se destăinui deveni şi mai puternică. De îndată ce se văzură singuri, chipul i se însufleţi, luând o expresie misterioasă.

— Mai întâi, te previn, ai s-o vezi… este o verişoară

care stă la noi. E pur şi simplu… divină! (A observat oare uşoara stinghereală din atitudinea lui Jacques? A fost oare tulburat de un scrupul întârziat?) Dar să vorbim de tine, continuă Daniel cu un zâmbet amabil; până şi în prietenie el păstra o curtoazie puţin cam ceremonioasă. Când te gândeşti, povestea e de un an de zile! Şi fiindcă Jacques tăcea: O, până acum nimic, adăugă aplecându-se înainte. Însă trag nădejde…

Jacques fu jenat de privirea stăruitoare şi de timbrul vocii lui. îşi dădu, în sfârşit, seama că Daniel nu mai era aşa cum îl ştia, dar n-ar fi putut să spună în ce fel s-a schimbat. Trăsăturile îi rămăseseră aceleaşi; doar ovalul feţei i se mai lungise puţin; gura avea aceeaşi linie sinuoasă, ceva mai accentuată acum de dâra de mustaţă; îşi păstrase acelaşi râs cam strâmb, care îi tulbura brusc armonia liniilor şi-i descoperea dinţii de sus, din stânga; poate ochii aveau o strălucire mai puţin limpede; poate sprâncenele i se întindeau ceva mai mult spre tâmple, ceea ce dădea privirii lui o blândeţe galeşă; sau poate că punea în voce, în gesturi, un fel de graţie pe care n-o avea mai înainte.

Jacques îl examina fără a căuta un răspuns şi probabil din pricina acestei nepăsări şi a obrăzniciei sale, care-l supărau, dar, în acelaşi timp, îi şi plăceau, se simţi deodată atras spre prietenul său, revenindii-i brusc dragostea pasionată pe care o avusese pentru el în liceu; îi dădură lacrimile.

— Ei, ia să vedem, tu ce ai făcut de un an de zile de când nu ne-am văzut? Povesteşte! strigă Daniel, care nu mai avea astâmpăr, aşezându-se alături de el şi pregătindu-se să asculte.

Gesturile lui arătau o afecţiune sinceră; totuşi, lui Jacques i se păru că citeşte în atitudinea sa ceva silit, care-i tăia avântul. Cu toate acestea, începu să-i povestească şederea sa la penitenciar. Dar, fără să vrea, cădea în

aceleaşi clişee literare pe care i le debitase şi Lisbethei; un fel de pudoare îl oprea să spună adevărul gol-goluţ în privinţa vieţii pe care o dusese acolo.

— Dar de ce îmi scriai aşa de rar?

Ca să-l ferească pe tatăl său de orice critică răuvoitoare, Jacques ocoli întrebarea; asta nu-l împiedica însă ca, în adâncul sufletului, să-l dezaprobe pe domnul Thibault.

— Singurătatea… ştii, te schimbă, căută el să-i explice după o pau? a; dar numai gândul la ce era acolo îl făcu să se cutremure. Începi să devii nepăsător la toate. Şi pe urmă mai este un fel de teamă vagă, care nu te slăbeşte deloc. Faci diferite gesturi, dar fără să te gândeşti la ceva anume. Până la urmă, aproape nici nu mai ştii cine eşti sau dacă mai exişti. Ai putea muri, ştii… sau ai putea înnebuni, adăugă el cu o privire întrebătoare, pierdută în gol.

Se tulbură puţin, dar, schimbând tonul, îi povesti vizita lui Antoine la Crouy.

Daniel îl asculta fără să-l întrerupă. Pe măsură ce-şi dădea seama că spovedania lui Jacques se apropia de sfârşit, chipul i se însufleţea.

— Nici nu ţi-am spus numele ei, rosti el. Nicole. Tu iubeşti?

— Mult, spuse Jacques, care se gândi pentru prima oară la prenumele Lisbeth.

— Un nume care i se potriveşte. Aşa mi se pare mie. O să vezi. Nu e frumoasă, frumoasă, daci vrei. Dar mai mult decât frumoasă: fragedă, plină de viaţă, numai ochi! Şovăi un moment: Ispititoare, înţelegi?

Jacques îi ocoli privirea. Ar fi vrut şi el să-i vorbească deschis despre dragostea lui, pentru asta şi venise. Dar de la primele destăinuiri ale lui Daniel, începu să se simtă prost dispus; chiar şi acum îl asculta cu ochii în jos, cu un fel de stinghereală, de ruş ine aproape.

— Azi-dimineaţă, povestea Daniel, abia stăpânindu-şi

bucuria, mama şi Jenny plecaseră devreme se acasă; rămăsesem singuri să luăm ceaiul, Nicole şi cu mine. Singuri în tot apartamentul. Ea nu era încă îmbrăcată. Minunat! M-am dus după ea în camera lui Jenny, unde doarme. Şi, ce să-ţi spun, dragă, camera aceea, patul acela de fecioară… Am prins-o în braţe. O clipă numai. Se zbătea, dar râdea. De-ai şti ce mlădioasă e! apoi a fugit, s-a încuiat în camera mamei şi n-a mai vrut să deschidă… îţi povestesc toate astea ca un idiot, adăugă Daniel, ridicându-se. Încercă să zâmbească, dar buzele schiţară doar un rictus.

— Vrei s-o iei în căsătorie? întrebă Jacques.

— Eu?

Jacques simţi ceva greu, ca o jignire. Cu fiecare clipă ce se scurgea, prietenul său i se părea tot mai străin. Privirea aceea curioasă, niţel batjocoritoare, cu care îl înfăşură Daniel, îl făcu să îngheţe cu totul.

— Dar tu? îl întrebă Daniel, apropiindu-se de el. După scrisoarea ta şi tu…

Jacques, ţinându-şi mereu ochii în jos, dădu din cap. Părea că spune: „Nu, s-a terminat, de la mine nu vei mai afla nimic”. De altfel, fără să mai aştepte răspunsul, Daniel se ridică. Un zvon de voci tinere ajunse până la ei.

— Îmi vei povesti altă dată… Iată-le că vin! mai aruncă o privire în oglindă, îşi dădu capul pe spate şi se repezi în antreu.

— Copii, îi chemă doamna de Fontanin, dacă voiţi să gustaţi ceva…

Ceaiul se servea în sufragerie.

Cu inima bătându-i, Jacques zări, chiar de la uşă, cele două fete lângă masă. Nu-şi scoseseră pălăriile, nici mănuşile şi obrajii le erau îmbujoraţi din pricina plimbării.

Jenny trecu lângă Daniel şi i se agăţă de braţ. Acesta păru că nu bagă de seamă şi, împingându-l pe Jacques spre Nicole, făcu prezentările cu multă voioşie.

Jacques simţi curiozitatea Nicolei îndreptată asupra lui, odată cu privirea cercetătoare a lui Jenny; se uită spre doamna de Fontanin, care, în picioare, lângă Antoine, în uşa salonului, încheia o conversaţie începută mai înainte:

— …să le bagi bine în cap copiilor, spunea ea zâmbind cu melancolie, că nimic nu-i mai preţios decât viaţa, care e necrezut de scurtă.

Jacques nu mai stătuse de multă vreme în mijlocul unor persoane străine şi spectacolul acesta îl atrăgea în aşa măsură, încât toată timiditatea îi dispăru. Jenny i se păru mică şi mai degrabă urâtă faţă de strălucirea şi eleganţa înnăscută a Nicolei. În acea clipă, Nicole vorbea cu Daniel şi râdea. Jacques nu desluşea cuvintele. Ea ridica mereu sprâncenele, în semn de mirare şi bucurie. Ochii ei, de un albastru-cenuşiu ca de ardezie, nu tocmai adânci, prea depărtaţi unul de altul şi poate prea rotunzi, dar veseli şi luminoşi, menţineau o permanentă prospeţime pe chipul ei alb şi plin; purta o coadă groasă, împletită ca o cunună în jurul capului. Avea un fel de a sta mereu aplecată, parcă ar fi vrut să se repeadă spre un prieten, să ofere oricui ar fi întâlnit-o vioiciunea sălbatică am surâsul ochilor ei.

În timp ce o privea, lui Jacques îi răsună, fără să vrea, în urechi cuvântul pe care-l rostise Daniel şi care-i displăcuse atât de mult: „ispititoare”… Nicole se simţi studiată şi-şi pierdu deodată farmecul natural, exagerându-i.

Jacques nu se gândea câtuşi de puţin să-şi ascundă interesul pe care i-l stârneau cei din jur; avea nevinovăţia copilului care admiră totul cu gura căscată: obrazul îi rămânea imobil, privirea – lipsită de viaţă. Altă dată, înainte de Crouy, fusese altfel: trecea printre oameni cu atâta nepăsare, încât nu recunoştea niciodată pe nimeni. Acum, oriunde ar fi fost, într-un magazin sau pe stradă, privirea lui sorbea cu lăcomie pe toţi trecătorii. Nu analiza

nicidecum ceea ce descoperea în ei; mintea însă lucra fără voia lui, căci îi era de-ajuns să surprindă o particularitate a fizionomiei sau a atitudinii, pentru ca aceşti necunoscuţi, întâlniţi la întâmplare, să se transforme, în închipuirea lui, în personaje distincte, cărora le dădea caracteristici individuale.

Doamna de Fontanin îl trezi din reverie punându-i mâna pe braţ.

— Vino aici, lângă mine, să guşti ceva, îi zise ea. Fii şi musafirul meu puţin. îi dădu o ceaşcă, apoi o farfurie. Sunt atât de bucuroasă că te văd aici! Jen nu, micuţa mamei, dăne şi nouă prăjituri! Fratele dumitale mi-a istorisit viaţa pe care o duceţi împreună în acelaşi apartament. Sunt atât de bucuroasă! Doi fraţi care se înţeleg ca doi prieteni, iată un lucru minunat! Daniel şi Jenny se înţeleg şi ei tot aşa de bine şi asta mă bucură! De ce râzi, băiatule? se adresă ea lui Daniel, care se apropia de masă cu Antoine. Totdeauna găseşte ceva ca să râdă de mama lui bătrână! Sărută-mă, drept pedeapsă! Faţă de toată lumea!

Daniel râdea, oarecum stingherit; totuşi, se aplecă şi sărută tâmpla mamei sale. Cele mai neînsemnate gesturi ale lui erau pline de graţie.

Din cealaltă parte a mesei, Jenny urmărea scena cu un zâmbet delicat, care-l încântă pe Antoine. Apoi nu se putu opri de a se agăţa iarăşi de braţul lui Daniel. „Încă una, gândi Antoine, care o fără mai mult decât primeşte”. De la prima vizită fusese intrigat de privirea aceea de femeie la un chip atât de copilăros. Îi admira mişcarea frumoasă a umerilor pe care o făcea din când în când spre a-şi ridica pieptul, de-abia mijind în corset, şi a-l lăsa apoi, din nou, la loc, încet. Nu-i semăna cu nimic mamei sale şi cu atât mai puţin lui Daniel, dar nimeni nu se mira de asta, deoarece părea făcută pentru o viaţă deosebită de a celorlalţi.

Doamna de Fontanin îşi bea ceaiul cu înghiţituri mici, ţinând ceaşca lângă faţa-i zâmbitoare şi făcând, prin aburul fierbinte, semne prieteneşti lui Jacques. Privirea ei, atât de limpede şi tandră, răspândea o impresie de lumină şi căldură, iar părul alb îi încununa, ca o diademă strălucitoare, fruntea tânără şi largă. Ochii lui Jacques se îndreptau când spre mamă, când spre fiu. În clipa aceea, simţea o mare dragoste pentru amândoi şi ar fi vrut din tot sufletul ca ei să-şi dea seama de asta, deoarece dorea mai mult decât oricare aâtul să nu fie dat uitării. Curiozitatea lui pentru oameni mergea atât de departe, încât ar fi vrut să-şi găsească un loc în gândurile lor cele mai intime, să-şi contopească viaţa cu a lor.

În faţa ferestrei se iscase o discuţie vie între Nicole şi Jenny, la care se duse să ia parte şi Daniel. Se aplecară toţi trei, să cerceteze aparatul de fotografiat, spre a vedea dack mai rămăsese vreun clişeu.

— Fă-mi plăcerea! strigă deodată Daniel cu vocea lui caldă, pe care n-o avea mai înainte, aruncând Nicolei o privire galeşă, dar poruncitoare. Ba da! Aşa cum eşti, cu pălăria pe cap şi cu prietenul meu Thibault lângă tine f Jacques! strigă tare. Apoi, mai încet: Te rog, ţin neapărat să vă fotografiez împreună!

Jacques se apropie şi Daniel îi târî pe amândoi cu sila în salon, unde, zicea el, lumina era mai bună.

Doamna de Fontanin şi Antoine rămaseră tot în sufragerie.

— Aş dori să nu credeţi cine ştie ce despre vizita aceasta, zise Antoine cu repeziciunea aceea care i se părea că dă o nuanţă de sinceritate cuvintelor sale. Dacă el ar şti că Jacques e aici şi că eu l-am adus, mă tem că l-ar lua pe fratele meu de sub supravegherea mea şi totul ar trebui început de la capăt.

— Bietul om!… murmură doamna de Fontanin pe un ton care-l făcu pe Antoine să zâmbească.

— Îl deplângeţi?

— Că n-a ştiut să merite încrederea unui fiu ca dumneata.

— Nu e vina lui şi nici a mea. Tata este ceea ce se numeşte un om de valoare şi demn de respect Eu îl respect, însă, ce vreţi? Nu numai că nu gândim niciodată la fel asupra aceleiaşi probleme, dar aş putea spune chiar că nici n-avem acelaşi fel de a gândi. Niciodată nu ne-am putut situa pe aceeaşi poziţie, indiferent de problema discutată.

— Nu toată lumea a primit lumina de sus!

— Dacă vă gândiţi la religie, zise Antoine cu însufleţire, tatăl meu e peste măsură de credincios.

Doamna de Fontanin îşi înălţă capul.

— Apostolul Pavel spunea că nu aceia care ascultă legea sunt cei drepţi în faţa Domnului, ci aceia care o pun în practică.

Simţea pentru domnul Thibault, pe care credea că-l deplângè din toată inima, un fel de antipatie instinctivă şi brutală. Faptul că fiul ei, casa ei, ea însăşi erau obiectul unei interziceri aşa de severe i se părea odios de nedrept şi bazat pe cele mai josnice argumente. Amintindu-şi apoi cu iiezgust înfăţişarea omului aceluia gras, nu-i putea ierta că suspecta până1 şi ceea ce ea preţuia mai mult: înălţarea morală, protestantismul ei. Cu atât mai mult deci îl admira pe Antoine că se împotrivise judecăţii părinteşti.

— Dar dumneata, îl întrebă cu oarecare teamă, dumneata îţi îndeplineşti îndatoririle religioase?

El făcu semn că nu, iar ea fu aşa de fericită, încât se lumină deodată la faţă.

— Adevărul este că am început să le îndeplinesc foarte târziu, o lămuri Antoine.

I se părea că prezenţa doamnei de Fontanin îl făcea mai lucid şi, în orice caz, mai vorbăreţ. Ea avea un fel binevoitor de a asculta şi toţi cei cu care stătea de vorbă se

simţeau apreciaţi şi prindeau curajul de a se înălţa pentru ea, mai presus de nivelul lor obişnuit.

— Îmi îndeplineam îndatoririle religioase de formă, fără să cred cu adevărat, continuă el. Dumnezeu era pentru mine un fel de director de şcoală, căruia nimic nu-i poate scăpa şi pe care e bine să-l mulţumeşti făcând anumite gesturi şi urmând o anumită disciplină; mă supuneam, dar nu mă alegeam cu nimic altceva decât cu o mare plictiseală. Am fost la toate materiile un elev bun; chiar şi la religie. Cum de mi-am pierdut credinţa? Habar n-am f când mi-am dat seama, acum patru sau când ani, ajunsesem la un grad de cultură ştiinţifică destul de mare, care nu mai lăsa loc credinţelor religioase. Sunt un spirit pozitiv, adăugă el cu un sentiment de mândrie. (La drept vorbind, Antoine nu exprima decât idei pe care le improviza atunci, deoarece nu avusese încă niciodată prilejul şi nici răgazul să se analizeze cu atâta îngăduinţă.) Nu zic că ştiinţa explică totul, dar cel puţin constată; şi pentru mine àsta *e* de ajuns. Cum mă interesează destul ca să renunţ fără părere de rău la căutarea zadarnică a lui *de ce*. De altfel, adăugă el repede, coborând vocea, între cele două feluri de explicaţii nu-i decât o deosebire de grad şi zâmbi ca pentru a se scuza. Cât despre morală, continuă Antoine, nu-mi bat capul cu ea. Poate vă scandalizez! Vedeţi, mie îmi place munca mea, îmi place viaţa, sunt energic, activ şi cred a fi dovedit că această activitate este prin ea însăşi o regulă de conduită. În orice caz, până acum n-am stat niciodată pe gânduri cu privire la ceea ce am de îndeplinit.

Doamna de Fontanin nu răspunse nimic. Nu-i părea rău că Antoine se arăta atât de deosebit de dânsa. Dar în forul ei interior îi mulţumea lui Dumnezeu că e mereu în inima sa. Avea în prezenţa asta a divinităţii o încredere nemărginită şi plină de voioşie, care iradia neîncetat în jurul ei, astfel încât, deşi supusă mereu loviturilor sorţii şi

deşi mai nenorocită decât cei mai mulţi dintre cei ce o înconjurau, era totuşi înzestrată cu privilegiul de a fi pentru fiecare un izvor de curaj, de echilibru, de fericire. Antoine încerca acest lucru chiar în momentul acela. Niciodată nu întâlnise printre cei din jurul tatălui său pe cineva care să-i insufle atâta odihnitoare admiraţie şi care să creeze o atmosferă atât de înălţătoare prin însăşi puritatea ei. Simţi nevoia să se apropie şi mai mult de doamna de Fontanin, fie şi în dauna adevărului.

— Protestantismul m-a atras totdeauna, mărturisi Antoine, deşi ştia bine că înainte de a fi cunoscut familia Fontanin el nu se gândise niciodată la protestanţi. Reforma dumneavoastră este evoluţia pe tărâm religios. În doctrina dumneavoastră sunt anumite principii de emancipare…

Ea îl asculta cu simpatie crescândă. I se părea tânăr, înflăcărat, plin de nobleţe. îi admira înfăţişarea vioaie şi cuta adâncă de pe frunte. Iar când înălţa capul simţea o bucurie copilărească să caute în trăsăturile lui un semn distinctiv care să-i definească expresia: pleoapele îi erau aşa de înguste, încât aproape dispăreau sub arcadele sprâncenelor atunci când îşi ţinea ochii mari deschişi, iar genele păreau că dublează sprâncenele şi se contopesc cu ele. „Cine are o asemenea frunte, îşi spunea ea, nu-i în stare de josnicii…” în aceeaşi clipă, se g-nai că Antoine întruchipa omul vrednic de a fi iubit. Era încă stăpânită de dispreţul faţă de bărbatul ei. „Să-ţi legi viaţa de un om de teapa lui…”. Era pentru prima oară când îl compara pe Jérôme cu cineva şi tot pentru prima oară se simţea cuprinsă de un regret bine definit şi de bănuiala că altul i-ar fi putut aduce fericirea. Dar nu fu decât un avânt pasionat, ascuns, care o tulbură dintr-odată până în adâncuri şi de care se ruşină imediat, căutând să şi-l stăpânească, cel puţin pentru moment, în timp ce amărăciunea, pe care căinţa şi poate regretul o lăsau în

urma lor, dispărea mult mai încet.

Întoarcerea lui Jacques şi a lui Jenny îi alungă din minte aceste gânduri. De departe, îi chemă lângă dânsa cu un gest afectuos, de teamă să nu-şi închipuie că ar fi putut-o stânjeni. Dar, de la prima aruncătură de ochi, îşi dădu seama că între ei sepetrecuse ceva.

Cu drept cuvânt. De îndată ce făcu fotografia cu Nicole şi Jacques, Daniel se arătase curios să constate pe loc dacă ţi reuşise clişeul. De dimineaţă, le promisese Nicolei şi surorii lui că le va învăţa să developeze, şi ele pregătiseră tot ceea ce era de trebuinţă într-o odăiţă goală, situată la celălalt capăt al culoarului, odăiţă din care Daniel făcuse altă dată cameră obscură.

Încăperea era atât de îngustă, încât abia aveau loc în ea doi inşi. Daniel aranjase în aşa fel ca Nicole să intre cea dintâi în cămăruţă, astfel că, repezindu-se spre Jenny şi apucând-o nervos (le umăr, îi şoptise la ureche:

— Tu ţine-i de urât lui Thibault.

Ea îi aruncase o privire sfredelitoare, plină de mustrare; dar până la urmă cedase, atât de multă influenţă avea asupra ei prestigiul fratelui său; el ştia să ceară ceva prin glas, prin îndrăzneala privirii, prin atitudinea lui nerăbdătoare cu atâta autoritate, încât i se impunea totdeauna, ba uneori chiar împotriva dorinţei ei.

În timpul acestei scurte scene, Jacques rămăsese în urmă, lângă o vitrină din salon. Jenny se duse la el, şi după ce se convinse că nu observase manevra lui Daniel îi zise cu o strâmbătură ironică:

— Faci şi dumneata fotografii?

— Nu.

Jenny înţelese din stânjeneala aproape imperceptibilă a răspunsului că nu trebuia să-i pună o asemenea întrebare şi îşi aduse aminte că el fusese închis multă vreme într-un fel de carceră.

Printr-o asociaţie de idei, şi ca să spună ceva, îl

întrebă:

— Nu l-ai văzut de multă vreme pe Daniel, nu-i aşa?

Jacques îşi lăsă ochii în jos.

— Nu. De foarte multă vreme. De… de mai bine de un an.

Faţa Jennyei se adumbri. A doua încercare a ei nu fusese mai fericită decât prima: dădea impresia că voise să-i reamintească lui Jacques întâmplarea de la Marsilia… Atâta pagubă! Totdeauna îi purtase pică pentru pozna aceea, deoarece era convinsă că toată răspunderea cădea asupra lui Jacques. îi era nesuferit încă de mult, chiar înainte de a-l fi cunoscut. Cum îl zărise, în seara aceea, îşi amintise, fără să vrea, răul pe care i l-a făcut el, şi de la prima privire îi displăcuse din toate punctele de vedere. Mai întâi îl găsea urât, chiar vulgar, clin pricina capului aceluia mare, cu trăsături neregulate, din pricina fălcilor, Aa buzelor crăpate, a părului ţepos care-i stătea pe frunte. Într-adevăr, nu-i putea ierta lui Daniel prietenia cu un astfel de băiat, şi, în gelozia ei, aproape se bucura să constate că singura fiinţă care îndrăznea să-i îare o parte din dragostea fratelui ei era aşa de puţin atrăgătoare.

Luase căţeluşa pe genunchi şi o mângâia distrată. Jacques, cu ochii în pământ, se gândea, şi el, la seara când călcase pentru prima dată pragul acestei case.

— Găseşti că Daniel s-a schimbat? întrebă Jenny, ca să risipească tăcerea.

— Nu, zise Jacques. Apoi, răzgândindu-se: Totuşi, întrucâtva, da.

Ea îi aprecie sinceritatea şi timp de o secundă i se păru mai puţin antipatic. Observase oare şi Jacques această indulgenţa trecătoare? Nu se mai gând ea la Daniel. O privea pe Jenny şi-i punea tot felul de întrebări despre ea. N-ar fi putut spune ce anume descifra din toată firea ei; totuşi, sub chipul acesta, în acelaşi timp expresiv şi închis în sine, în adâncul acestor ochi vioi dar care nu-şi

trădau taina, simţise o anumită zburdălnicie şi o continuă vibrare a sensibilităţii. Se gândi că poate i-ar plăcea s-o cunoască mai bine, să pătrundă în sufletul acesta ferecat, să ajungă chiar prietenul acestei copile. S-o iubească? O clipă visă şi fu o clipă de fericire.

Uitase tot ceea ce îndurase altă dată şi i se părea cu neputinţă să mai fie vreodată nenorocit. Privirile îi alunecau în juriil camerei şi din când în când se opreau asupra lui Jenny, cu un amestec de interes şi de sfială, care-l împiedica să vadă cât de rezervată, cât de defensivă era atitudinea ei. Deodată.

S

rintr-o întorsătură fatală a gândirii, în minte îi apăru Liseth: ceva neînsemnat, obişnuit, banal – un fleac. Să se însoare cu Lisbeth? Pentru prima bară îşi dădu seama ce copilărească era această ipoteză. Atunci? Un gol neaşteptat se căscă în viaţa lui, un gol teribil, care trebuia umplut numaidecât – pe care numai Jenny l-ar fi putut umple – dar…

— …la un liceu?

Tresări. Jenny îi vorbea.

— Poftim?

— Eşti la un liceu?

— Nu încă, răspunse Jacques tulburat. Sunt în urmă cu învăţătura. Iau lecţii cu nişte profesori, nişte prieteni ai fratelui meu. Apoi, fără a se gândi la ceva rău: Dar dumneata?

Jenny se arătă jignită că-şi îngăduie să-i pună întrebări şi mai ales că o privea atât de amical. îi răspunse pe un ton sec:

— Nu, nu mă duc la nicio şcoală; învăţ acasă, cu o institutoare.

Jacques aruncă o frază nesocotită:

— Da, pentru o fată şcoala n-are nicio importanţă.

Ea sări ca arsă:

— Nu-i şi părerea mamei! Şi nici a lui Daniel!

Îl privea cu ochi duşmănoşi. Jacques îşi dădu seama de greşeală şi încercă s-o îndrepte, crezând că spune ceva plăcut:

— Pentru cât are nevoie, o fată ştie totdeauna destul…

Înţelese că se înfundase şi mai rău, că nu mai era stăpân nici pè vorbele, nici pe gândurile lui; avea impresia că penitenciarul făcuse din el un imbecil. Se înroşi, apoi valul de căldură care i se urcă brusc în obraji îl zăpâci, nu mai văzu altă scăpare decât în furie.

Spre a se răzbuna, se străduí să spună ceva, dar fără succes. Pierdu orice bun-simţ şi rosti cu asprime, pe tonul acela de zeflemea vulgară pe care-l lua adesea tatăl lui;

— Ceea ce este mai important nu se învaţă în şcoli: adică să ai caracter.

Jenny se stăpâni cât putu şi nu dădu nici măcar din umeri. Dar cum Puce căsca cu zgomot, se răsti la ea cu o voce care tremura de furie:

— Ah, ce prost crescută eşti! Lăsă căţeluşa jos, se ridică şi fugi să se rezeme de balcon.

Trecură cinci minute într-o tăcere greu de suportat. Jacques nu se mişcase de pe scaun, simţea că se înăbuşă… în sufragerie se auzea când vocea doamnei de Fontanin, când a lui Antoine. Jenny stătea cu spatele la el, fredonând un exerciţiu de pian şi bătând măsura cu piciorul într-un chip ostentativ. Ah, are să-i povestească fratelui ei totul, pentru a pune o dată capăt prieteniei cu mojicul acesta. Îl ura. Se uită la el f le furiş; îl zări roşu la fată şi demn. Era şi mai sigur de sine. neeresă facă ceva ca să-l jignească şi mai tare.

— Vino, Puce! Eu plec.

Şi, părăsind balconul, trecu prin faţa lui ca şi cum nici nu l-ar fi văzut, îndreptându-se tacticos spre sufragerie.

Jacques se temu că, rămânând acolo, n-ar mai fi ştiut pe urmă cum să se urnească din loc. Aşa că porni în urma ei, dar fără s-o însoţească.

Bunăvoinţa doamnei de Fontanin avu darul de a-i schimba ciuda în melancolie.

— Fratele tău v-a părăsit? se adresă fiicei sale.

Jenny, privind într-o parte, răspunse:

— I-am cerut să-mi developeze clişeele chiar acum. N-o să lipsească mult.

Se ferea de privirea lui Jacques, deoarece îşi dădea seama că pe el nu-l putea înşela cu minciuna asta: complicitate nedorită, care întărea ostilitatea dintre ei. Jacques o socoti mincinoasă şi dezaprobă uşurinţa cu care ascundea purtarea fratelui ei. Jenny îi ghici g înduf şi se simţi şi mai jignită în mândria ei.

Doamna de Fontanin le zâmbi şi le făcu semn să se aşeze.

— Ce mult a crescut mica mea bolnavă! observă Antoine.

Jacques nu spunea nimic şi se uita în podea. Era cuprins de disperare. Niciodată n-o să mai fie aşa cum fusese cândva. Se simţea bolnav, bolnav până în adâncul sufletului, slab şi totodată brutal, pradă celor mai diverse porniri. Jucăria urnii destin nemilos.

— Ai talent muzical? îl întrebă doamna de Fontanin.

Păru că nu înţelege ce-i spunea. Ochii i se umplură de lacrimi; se aplecă repede prefăcându-se că-şi leagă şiretul de la pantof, îl auzi pe Antoine răspunzând în locul lui. Urechile îi vâjâiau. Ar fi dorit să moară. Oare Jenny se uita la el?

Trecuse mai bine de un sfert de oră de când Daniel şi Nicole intraseră în camera obscură. Daniel se grăbi să tragă zăvorul şi să desfacă peliculele din aparat.

— Să nu te atingi de uşă, spuse el; cea mai mică licărire de lumină ar voala toată pelicula.

Orbită de întuneric la început, Nicole zări în curând lângă ea nişte umbre incandescente, care se mişcau în cadranul roşu al lanternei; apoi, încetul cu încetul, desluşi două mâini fantomatice, lungi, subţiri, retezate parcă de la încheieturi, care clătinau un vas mic. Nu vedea nimic altceva din Daniel decât capetele acelea de mâini însufleţite; dar odăiţa era atât de mică, încât avea impresia că fiecare mişcare a lui ar pipăi-o. îşi ţineau amândoi răsuflarea, gândindu-s e şi unul, şi altul, cu o fatală obsesie, la sărutul de azi-dimineaţă din camera fetelor.

— Se vede ceva? se interesă ea.

Daniel se abţinu să-i răspundă imediat; se îmbăta de plăcuta tulburare a acestei tăceri şi, simţindu-se favorizat de întuneric, se întoarse către Nicole cu nările dilatate, aspirând parfumul ce-l degaja fiinţa ei.

— Nu, nu încă, spuse el într-un târziu.

Se făcu din nou linişte. Apoi vasul la care se uita Nicole nu se mai clătină; cele două mâini roşietice dispărură din lumina lămpii. Urmă o clipă care nu se mai termina parcă. Şi deodată se simţi cuprinsă în braţe. Nu se miră deloc, ba chiar îi părea bine că scapă de această aşteptare; dar îşi zvârli capul pe spate, apoi la dreapta, apoi la stânga, spre a se feri de gura lui Daniel, de care se temea şi pe care o dorea în acelaşi timp. În sfirsit, feţele li se atinseră. Fruntea înfierbântată a lui Daniel ddu de ceva elastic, lunecos şi rece: era coada pe care Nicole o purta în jurul capului; băiatul nu-şi putu opri un fior şi făcu o uşoară mişcare de retragere; ’Nicole atât aştepta ca să-şi salveze buzele şi strigă:

— Jennyi

Daniel îi înăbuşi strigătul cu mâna şi, în picioare, sprijinit cu tot trupul de trupul Nicolei, pe care-l înghesuia în uşă, bolborosea printre dinţi, ca şi cum ar fi aiurat:

— Taci, lasă-mă, Nicole… Scumpă, adorată… ascultă-mă…

Nicole se apăra acum cu mai puţină îndârjire şi el crezu că cedează. Dar fata îşi strecură braţul la spate: căuta zăvorul; uşa se deschise dintr-odată şi un val de lumină umplu încăperea. Daniel îi dădu drumul şi închise uşa la loc. Ea îi zărise însă chipul. Era de nerecunoscut! O mască chinezească, vânătă, cu nişte pete roşii în jurul ochilor, ce se prelungeau până la tâmple; pupilele, duse în fundul orbitelor, n-aveau nicio expresie; gura, până mai adineauri atât de subţire, acum era deformată, întredeschisă… Jérôme! Nu semăna deloc cu tatăl său şi, totuşi, în raza aceea nemiloasă de lumină, ea pe Jérôme îl văzuse!

— Felicitările mele! zise el cu o voce şuierătoare. S-a stricat tot filmul!

Ea îi răspunse cât se poate de liniştită:

— Vreau să rămân aici, am să-ţi vorbesc. Dar deschide zăvorul!

— Nu, vine Jenny.

Nicole şovăi, apoi spuse:

— Atunci, jură-mi că n-ai să te mai atingi de mine.

Îi venea să se repeadă la ea, să-i vâre pumnul în gură, să-i rupă bluza; dar în acelaşi timp se simţi învins.

— Jur, făcu el.

— Ei, atunci ascultă-mă, Daniel. Te-am… te-am lăsat să mergi prea departe. Am greşit azi-dimineaţă. Dar de data asta zic: Nu! N-am fugit de-aca să ca să alung aici! Ultimele cuvinte le rostise repede, ca şi cum ar fi fost numai pentru ea. Adăugă pentru Daniel: Am să-ţi destăinui un secret: Am fugit de la mama. O, n-am nimic împotriva ei; e şi aşa destul de nenorocită şi… târâtă de patimă. Nu vreau să-ţi spun mai mult.

Se opri. În faţa ochilor îi stăruia chipul lui Jérôme, care-o scârbea. Piui ar putea face din ea ceea ce socotea că făcuse Jérôme din mama ei.

— Mă cunoşti prea puţin, continuă ea grăbită,

deoarece tăcerea lui Daniel o neliniştea. De altfel, este greşeala mea, recunosc. N-am fost cu tine aşa cum sunt de obicei. Cu Jenny, da. Cu tine am mers prea departe şi ai crezut... Dar nu! Asta nu! Nu vreau o viaţă... o viaţă care să înceapă aşa... Crezi că pentru asta m-am ostenit să vin lângă o femeie ca tanti Thérèse? Nu! Vreau... ai să râzi de mine, dar mi-e egal, vreau să merit mai târziu respectul unui bărbat care să mă iubească cu adevărat, totdeauna... Al unui bărbat serios...

— Dar şi eu sunt serios, încercă să spună Daniel cu un surâs vrednic de milă, pe care ea i-l ghici după tremurul glasului.

Îşi dădu însă seama că primejdia trecuse şi spuse aproape vesefă:

— O, nu, nu te supăra pentru ce am să-ţi spun, Daniel. Tu nu mă iubeşti.

— Oh!

— Sigur, nu. Nu pe mine mă iubeşti, ci... altceva. Şi nici eu nu te... Uite, am să fiu sinceră: cred că niciodată nu voi putea iubi un bărbat ca tine.

— Ca mine?

— Vreau să spun, un bărbat ca toţi ceilalţi. Vreau... vreau să iubesc, da, mai târziu, dar pe altcineva... în sfârşit, pe unul care mă va iubi curat, care va veni altfel la mine... pentru altceva... Nu ştiu cum să-ţi explic. În sfârşit, un bărbat foarte deosebit de tine.

— Mulţumesc!

Patima 1 se potolise; nu se mai gândea decât să evite de a cădea în ridicol.

— Hai să ne împăcăm, zise Nicole şi să nu ne mai gândim la asta.

Nicole crăpă uşa; de astă dată el n-o mai opri.

— Rămânem prieteni? îi întinse ea mâna.

El nu răspunse. îi privea dinţii, ochii, obrajii, tot chipul acela care se oferea ca un fruct. Schiţă un zâmbet

silit şi pleoapele i se zbătură. Nicole îi luă mâna şi i-o strânse.

— Nu-mi strica viaţa, îi şopti ea cu un glas delicat. Apoi, comic, cu sprâncenele ridicate: Un rol-film ajunge, cred, pentru astăzi!

Daniel încercă să râdă. Ea nu-i cerea chiar atât de mult şi îşi simţi sufletul invadat de o uşoară tristeţe. În realitate, era

* * * 7

mândră de victoria sa şi de părerea pe care Daniel o va avea mai târziu despre ea.

— Ei, cum sunt? strigă Jenny când ei îşi făcură din nou apariţia în sufragerie.

— Le-am stricat, răspunse scurt Daniel.

Jacques, de ciudă, se bucură. Nicole zâmbi răutăcioasă:

— Nu s-a ales nimic din ele! completă ea.

Dar văzând că Jenny îşi întoarce faţa încruntată şi că un val de lacrimi îi tulbură privirea, alergă la ea şi o îmbr ăţişă.

Odată cu apariţia lui Daniel, Jacques încetă de a se mai f îndi la el însuşi; nu-şi mai lua privirea de la prietenul său. Iasca lui Daniel avea o expresie neobişnuită, greu de suportat: un contrast între partea de sus şi cea de jos a feţei, un dezacord între privirea înceţoşată, îngrijorată, împrăştiată şi zâmbetul cinic care-i ridica euza în sus, spre stânga, şi-i strâmba trăsăturile gurii.

În sfârşit, privirile li se întâlniră. Daniel încruntă din sprâncene şi-şi schimbă locul.

Gestul acesta de neîncredere îl jigni pe Jacques mai tare decât tot ce se întâmplase mai înainte. De când venise aici, Daniel îl dezamăgise întruna. îşi dădu, în sfârşit, seama de asta. Nu se produsese nicio clipi o apropiere adevărată între ei: nici măcar nu-i putuse destăinui prietenului său numele lui Lisbeth. Un moment crezu că

suferă din pricina acestei dezamăgiri; şi suferea într-adevăr, dar suferea mai ales din pricină că îndrăznise, pentru prima oară, să-şi judece iubirea cu luciditate şi astfel să se lepede el însuşi de ea. Ca toţi copiii, Jacques trăia în prezent, căci trecutul se pierdea în uitare, iar viitorul nu trezea în el decât nerăbdare. Dar tocmai acest prezent se încăpăţâna astăzi să-i lase în gură o amărăciune insuportabilă; această după-amiază se încheia printr-o descurajare fără margini. De aceea, când Antoine îi făcu semn să se pregătească de plecare, se simţi dintr-odată uşurat.

Daniel zărise semnul lui Antoine şi se grăbi să vină lângă Jacques.

— Nu plecaţi încă, nu-i aşa?

— Ba da.

— Aşa de repede? Şi adăugă în şoaptă: Ne-am văzut atât de puţin!

Era şi el nemulţumit de după-amiaza aceea. În plus, simţea un fel de remu scare fată de Jacques şi, ceea ce îl enerva şi mai tare, faţă de prietenia lor.

— Iartă-mă, i se adresă deodată lui Jacques, trăgându-l spre pervazul ferestrei, cu o mutră aşa de umilă şi de bună, încât acesta, dând uitării amărăciunea din sufletul său, se simţi cuprins din nou de avântul dragostei de altă dată. Astăzi s-a brodit rău… Când te mai pot vedea? Trebuie să te văd singur, pe îndelete, continua Daniel cu un accent trist. Aproape că nu ne mai cunoaştem. Ia gândeşte-te, un an întreg, e extraordinar! Dar nu trebuie să ne lăsăm copleşiţi de asta.

Se întrebă deodată ce se va întâmplă cu prietenia lor, pe care n-o mai întreţinea nimic de multă vreme, nimic altceva decât un devotament mistic, de a cărui şubrezenie îşi dădeau seama astăzi. Ah, ea nu trebuie lăsată să piară! Jacques i se părea puţin copilăros; dar dragostea pentru el îi rămăsese întreagă şi – cine ştie? – poate chiar mai vie, pe

măsură ce simţea că el e cel mai mare.

— Suntem acasă în toate duminicile, îi spunea în momentul acela doamna de Fontanin lui Antoine. Nu vom pleca din Paris decât după împărţirea premiilor. Ochii i se luminară: Căci Daniel e premiant, şopti ea, fără să-şi ascundă mândria. Vino, vreau să-ţi arăt trofeele, adăugă repede, după ce se asigură că Daniel stătea cu spatele şi nu putea s-o audă.

Se îndreptă vioaie spre camera ei, urmată de Antoine. Într-un sertar al măsuţei de toaletă erau îngrămădite vreo douăzeci de cununiţe, făcute din carton vopsit închise repede sertarul şi începu să râdă, oarecum stingherită că se lăsase furată de o asemenea copilărie.

— Nu-i mai spune lui Daniel, el nu ştie că le păstrez.

Se înapoiară tăcuţi în vestibul.

— Ei, Jacques! îl chemă Antoine.

— Vizita de azi e doar începutul, se adresă doamna de Fontanin către Jacques, întinzându-i amândouă mâinile. îl privea stăruitor; s-ar fi zis că ghicise tot. Eşti aici la prieteni, dragă Jacques; de câte ori vrei să vii, vei fi bine primit. Şi fratele dumitale de asemenea, se înţelege de la sine, addugă ea, întorcându-se spre Antoine cu un gest plin de graţie.

Jacques o căută din ochi pe Jenny; dar fata dispăruse cu verişoara sa. Atunci, se aplecă spre căţeluşă şi depuse un sărut pe căpşorul ei catifelat.

Doamna de Fontanin reveni în sufragerie, ca să strângă masa. Daniel, care o urma distrat şi tăcut, se opri în cadrul uşii şi aprinse o ţigară. Se gândea la ceea ce îi spusese Nicole. De ce i s-a ascuns raptul că verişoara lui fugise de acasă şi venise să caute un adăpost la ei? Un adăpost din cauza cui?”

Doamna de Fontanin se mişca încoace şi încolo cu uşurinţa aceea care îi făcea mersul atât de tineresc. Se gândea la convorbirea cu Antoine, la tot ceea ce aflase

despre el, despre studiile şi planurile lui de viitor, despre tatăl său. „O inimă sinceră, îşi zise ea, şi ce frunte frumoasă…”. Căută un epitet: „… şi gânditoare”, adăugă cu mulţumire. îşi aminti gândul care-i trecuse la un moment dat prin cap oare nu

F

acătuise şi ea, o clipă, cu gândul? îi reveniră în minte frazele ui Gregory. Şi, deodată, fără vreun motiv serios, simţi că o cuprinde o bucurie atât de mare, încât lăsă farfuria din mâini ca să-şi treacă degetele peste faţă, ca să-şi pipăie, s-ar zice, această bucurie pe trăsăturile chipului. Se apropie de fiul ei, care o privea uimit, îi puse veselă palmele pe umeri, îl privi în adâncul ochilor, îl îmbrăţişă fără să-i spună nimic, apoi ieşi precipitat din cameră.

Se duse drept la birou şi, cu scrisul acela de copil, puţin tremurat, scrise:

„Dragă James.

M-am arătat trufaşă cu dumneata. Cine oare dintre noi are dreptul să-l judece pe celălalt? Mulţumesc lui Dumnezeu că m-a luminat încă o dată. Spune-i lui Jérôme că renunţ la divorţ. Spune-i…”

Cuvintele îi jucau printre lacrimi.

XII

Câteva zile mai târziu, Antoine fu deşteptat din somn, în zori, de nişte ciocănituri în oblon. Gunoierul nu putea deschide poarta din faţă; Antoine auzi clopoţelul sunând stăruitor în camera portăresei şi bănui că s-a întăm plat ceva.

Într-adevăr, bătrâna Fruhling murise; un ultim atac o doborâse la picioarele patului.

Jacques sosi şi el tocmai când ceilalţi o aşezau pe bătrână pe saltea. Gura întredeschisă lăsa să se vadă nişte dinţi galbeni; asta îi amintea parcă de ceva groaznic; a, da, cadavrul calului acela sur de pe drumul Toulonului… Şi deodată se gândi că poate Lisbeth pornise încoace.

Trecură două zile. Lisbeth nu sosea. Poate că nici n-are să sosească. Cu atât mai bine. Chiar şi după vizita la Fontanin el continua să lucreze la un poem în care îşi proslăvea iubita şi plângea că-i atât de departe. Dar, la drept vorbind, nu dorea s-o vadă.

Totuşi, de zece ori pe zi trecea prin faţa locuinţei portăresei şi de fiecare dată arunca o privire înfrigurată înăuntru şi de fiecare dată se întorcea uşurat, dar nemulţumit.

În ajunul înmormântării, întorcându-se acasă după ce prânzise singur la restaurantul unde lua masa împreună cu Antoine din ziua când domnul Thibault plecase la Maisons-Laffitte, primul lucru pe care-l zări fu o valiză lăsată lângă uşa portăresei. îl cuprinse un tremur nervos şi fruntea i se îmbrobonă de sudoare. La lumina făcliilor din jurul sicriului, o siluetă de fetiţă stătea în genunchi, înfăşurată într-un voal de doliu. Fără să şovăie, Jacques intră. t) ouă călugăriţe îl priviră nepăsătoare; Lisbeth însă nu se mişcă. Seara prevestea furtună; o mireasmă caldă şi dulceagă umplea încăperea; pe catafalc florile începeau să se veştejească. Jacques rămase în picioare şi regretă că intrase; tot ceremonialul acesta funebru îi făcea râu. Nu se mai gândea la Lisbeth, căuta doar prilejul să o şteargă. O călugăriţă se sculă şi se duse să stingă mucul unei lumânări; Jacques se folosi de prilej ca să plece.

Lisbeth îi simţise oare prezenta, îi recunoscuse oare paşii? îl ajunse din urmă, înainte ca ei să fi trecut de uşa apartamentului lor. Auzind-o venind, Jacques se întoarse, kămaseră câteva clipe unul în faţa celuilalt, în colţul întunecos al scării. Lisbeth plângea sub voalul lăsat, fără să vadă mâna pe care i-o întindea Jacques. Ar fi vrut să plângă şi el, dar nu simţea decât un fel de plictiseală şi oarecare sfială.

Sus se auzi o uşă trântită. Jacques se temea să nu-i surprindă cineva şi scoase în grabă cheile. Dar, din pricina

emoţiei şi a întunericului, nu nimerea broasca.

— Poate nu-i aia cheia, observă ea.

Jacques fu surprins de timbrul tărăgănat al vocii ei. În sfârşit, uşa se deschise; Lisbeth ezită; se auzeau paşii unui chiriaş c'oborând de la etaj.

— Antoine este de gardă, o linişti Jacques. Şi roşi.

Lisbeth trecu pragul, fără să pară stingherită.

După ce închise uşa şi aprinse lumina, o văzu cum se îndreaptă spre camera for şi se aşază pe canapea, cu gesturile de odinioară. Prin voal, îi zări pleoapele umflate şi chipul urâţit, transfigurat de tristeţe. Observă că avea un deget bandajat. Jacques nu îndrăznea să se aşeze; nu-şi putea alunga din gând împrejurările lugubre ale acestei întoarceri.

— Ce aer înăbuşitor, zise Lisbeth; o să vie furtună.

Se mişcă puţin, cu un gest care părea că-l invită pe Jacques să se aşeze alături de ea, la locul lui. El se aşeză; şi imediat, fără să spună o vorbă, fără să-şi scoată voalul, ci doar ridicându-l puţin în partea dinspre Jacques, îşi lipi, ca şi altă dată, faţa de a lui. Atingerea obrazului acela scăldat în lacrimi îi displăcu. Prin voalul de crep străbătea un iz de vopsea, de fard. Jacques nu ştia ce să spună, ce să facă. Voi să-i ia mâna; ea scoase un ţipăt.

— Eşti rănită?

— Ali, am un… un panariţiu, oftă Lisbeth.

În oftatul acesta se amesteâi totul: şi durerea şi supărarea, şi dorinţa ei de o mângâiere caldă. îşi desfăcu, distrată, bandajul, şi când apăru degetul boţit, vânăt, cu unghia desprinsă din pricina umflăturii, lui Jacques i se tăie respiraţia, avu o clipă de ameţeală, ca şi cum şi-ar fi dezgolit un loc tainic. Totuşi, căldura trupului ei apropiat îl pătrundea prin haină. Lisbeth îl privi cu ochii ca de porţelan, ochi care păreau că se roagă mereu să nu-i facă nimic rău. Cu tot dezgustul, Jacques simţi nevoia să-i sărute mâna bolnavă, s-o vindece.

Dar Lisbeth se ridicase în picioare şi-şi înfăşură din nou, tristă, bandajul în jurul degetului.

— Trebuie să mă întorc, zise ea.

Părea aşa de obosită, încât Jacques îi propuse:

— Lasă-mă să-ţi fac o ceaşcă de ceai. Vrei?

Fata îi aruncă o privire ciudată şi după aceea îi zâmbi.

— Vreau… Mă duc să fac o rugăciune acolo şi mă întorc.

Jacques se grăbi să fiarbă apa, să pregătească ceaiul şi să-l aducă în cameră. Lisbeth nu se întorsese. Se întinse pe cana-E

ea. Acum dorea cu adevărat s-o vadă venind. Simţea o tulurare pe care nu încerca să şi-o explice. De ce nu venea oare? Nu îndrăznea s-o cheme, s-o smulgă de lângă bătrâna Fruhling. Ce aştepta oare ca să vină? Timpul trecea. Se ducea mereu să pipăie ceainicul. Când ceaiul se răci, nemaiavând niciun motiv să se scoale, rămase culcat. Lumina lămpii îl deranja. Nerăbdarea îl făcea să tremure. Nervii îi fură zguduiţi de lucirea unui fulger ce pătrunse printre crăpăturile obloanelor. Oare o să mai vină vreodată? Se simţi amorţit şi nenorocit, atât de nenorocit, încât ar fi vrut să moară.

Un bubuit surd. Bum! ceainicul a sărit în ţăndări! Foarte bine. Ceaiul picură ca nişte stropi de ploaie care bat în geam. Lisbeth e udă toată, apa ai curge pe obraji, pe voalul care se decolorează şi se face alb, alb şi străveziu, ca un voal de mireasă…

Jacques tresări: ea era din nou lângă el, cu faţa lipită de faţa lui.

— Dormeai, *Liebling*?

Niciodată până acum nu-l tutuise. îşi scoase voalul şi el regăsi, în sfârşit, în starea aceea de semitrezie şi în ciuda ochilor umflaţi şi a gurii îndurerate, adevăratul chip al scumpei lui Lisbeth. Ea făcu, obosită, un gest din umeri

şi spuse:

— Acum unchiul mă va lua în căsătorie.

Îşi lăsă capul în jos. Plângea oare? Glasul îi era tânguitor, dar resemnat; cine ar putea spune dacă nu simţea ea însăşi o anumită curiozitate privind viitorul?

Jacques nu mergea atât de departe cu analiza. Ar fi vrut s-o vadă nenorocită, atât de mult îi plăcea în clipa aceea s-o compătimească. O luă în braţe, o strânse tot mai tare, parc-ar fi vrut s-o contopească cu el. Lisbeth îi căuta gura, pe care el i-o dădu cu lăcomie. Niciodată nu cunoscuse o astfel de înfiorare în toată fiinţa lui. Fără îndoială că ea îşi descheiase bluza din timp, căci numaidecât, aproape fără să-l fi căutat, se trezi că ţine în palmă greutatea caldă a sânului ei gol.

Atunci ea se răsuci în aşa fel ca mâna lui Jacques să i se plimbe în voie pe trupu-i, pe care el îl simţea cum se înfioară.

— Să ne rugăm împreună pentru mătuşa Fruhling, bolborosi ea.

Jacques nu putu nici măcar să zâmbească; îi venea aproape să creadă că se ruga, atât de febrile îi erau mângâierile.

Deodată ea se desprinse din braţele lui cu un geamăt; Jacques crezu că o lovise la degetul bolnav sau că voia să fugă.

Dar Lisbeth nu se sculase decât ca să facă un pas şi să stingă lumina, apoi veni iar lângă el. Auzi la ureche: *„Liebling*!”, pe urmă simţi o gură care-i căuta pentru a doua oară buzele şi nişte degete înfrigurate care-i descheiau hainele.

O altă bubuitură de tunet îl deşteptă din somn; ploaia răpăia pe lespezile curţii. Lisbeth… Ünde era? Beznă. Jacques se afla singur pe canapeaua răvăşită. Încercă să se scoale, să se ducă s-o caute. Schiţă chiar gestul de a se ridica într-un cot, dar nu-şi putu învinge somnul şi căzu

iarăşi pe pernă.

Când se trezi din nou, afară se făcuse ziuă de mult.

Zări mai întâi ceainicul de pe masă; apoi haina, mototolită, pe jos. îşi aminti totul. Se sculă şi îl cuprinse deodată o dorinţă aprigă să-şi scoată tot ce mai avea pe el şi să-şi spele mădularele jilave cu apă rece. Răceala duşului – i se păru un adevărat botez. Cu apa şiroind pe el, începu să se plimbe prin cameră, încordându-şi şalele, pipăindu-şi pulpele înfiorate, pielea curată, fără a sé gândi că ceva i-ar putea părea ruşinos în adorarea asta a propriei goliciuni. îşi zări în oglindă corpul zvelt şi, pentru întâia oară, după multă vreme, îşi privi detaşat fiecare parte a trupului. La amintirea rătăcirilor lui, dădii uşor din umeri şi zâmbi cu indulgenţă. „Sminteli de puştan”. Capitolul i se părea definitiv înclieiat, ca şi cum o putere multă vreme dispreţuită, multă vreme ocolită şi-ar fi găsit, în sfârşit, drumul adevărat. Fără să se gândească prea mult la cele ce se petrecuseră în noaptea aceea, fără să se gândească măcar la Lisbeth, îşi simţea inima veselă, sufletul şi carnea purificate. De fapt, nu descoperise nimic nou, însă i se părea că dobândise o veche stare de echilibru, ca un convalescent care se bucură, dar nu se miră că-şi regăseşte sănătatea.

Gol de sus până jos, se strecură în antreu şi crăpă uşa de la intrare. I se păru că o zăreşte pe Lisbeth în umbra odăii portăresei, îngenuncheată sub voal, ca în ajun. Câţiva oameni, urcaţi pe scări, drapau în negru poarta casei. îşi aduse aminte că în mormântarea urma să aibă loc la ora nouă şi se îmbrăcă în grabă, ca şi cum s-ar fi pregătit de o sărbătoare. În dimineaţa aceea, tot ceea ce făcea i se părea o bucurie.

Tocmai termina de strâns prin casă, când domnul Thibault, care sosise anume de la Maisons-Laffitte, veni să-l ia.

Merse în urma cortegiului alături de tatăl lui. La

biserică trecu prin faţa sicriului, printre ceilalţi, printre toţi oamenii aceia care nii ştiau nimic, şi-i strânsê mâna Lisbethei fără prea multă emoţie, cu un sentiment de mândrie plină de familiaritate.

Locuinţa portăresei rămăsese pustie toată ziua. Jacques aştepta din clipă în clipă întoarcerea Lisbethei, fără să-şi poată defini precis aorinţa care-i clocotea sub această nerăbdare.

La ora patru sună cineva; alergă să deschidă. Era profesorul de latmă! Uitase că avea lecţie în ziua aceea.

Urmărea cu gândurile aiurea explicaţia unui text din Horaţiu, când iarăşi sună cineva. De data asta era ea. De afară, Lisbeth zări uşa deschisă şi spatele profesorului aplecat deasupra mesei. Rămaseră câteva clipe faţă în faţă, întrebându-se din ochi.

Jacques era departe de a bănui că fata venise să-i spună adio şi că pleca cu trenul de şase. La rândul ei, Lisbem nu îndrăzni să-i mai spună nimic dar fu străbătută de un fior uşor; pleoapele i se zbăteau tare, îşi duse degetul bolnav la gură, apoi, repede, ca şi cum trenul s-ar fi şi pus în mişcare, răpind-o pentru totdeauna, îi aruncă o sărutare scurtă şi dispăru.

Profesorul luă fraza întreruptă de la capăt:

— *Purpurarum usus* echivalează cu *purpura qua utuntur*. Sesizezi deosebirea?

Jacques zâmbea, ca şi cum ar fi simţit, într-adevăr, deosebirea. Se gândea că Lisbeth are să se întoarcă mai târziu, îi vedea parcă, în întunericul vestibulului, chipul sub voalul ridicat şi sărutarea aceea pe care şi-o smulsese de pe buze, cu degetul bandajat, pentru el.

— Continuă! îl îndemnă profesorul.

I Folosirea purpurei *echivalează* cu purpura folosită.

Partea a treia ÎN TOIUL VERII

I

Cei doi fraţi înaintau de-a lungul grilajului Grădinii

Luxembourg. Orologiul de la Senat bătea patru jumătate.

— Eşti emoţionat! observă Antoine, pe care pasul grăbit al lui Jacques începuse să-l obosească. Ce căldură! Se pregăteşte de furtună.

Jacques încetini pasul şi îşi scoase pălăria, care-i strângea tâmplele.

— Eu, emoţionat? Nicidecum. Dimpotrivă. Nu mă crezi? Sunt chiar mirat de calmul meu. Iată, de două nopţi dorm buştean. În aşa fel, că dimineaţa, când mă trezesc, pa re-aş fi bătut. Sunt foarte liniştit, te asigur. Tu însă ar fi trebuit ste cruţi de drumul ăsta, ai atâtea treburi de făcut! Cu atât mai mult cu cât, va fi acolo şi Daniel. Da, nu mă crezi? A venit înadins de la Cabourg, azi-dimineaţă. A telefonat ca să întrebe de ora când se pun listele. Ah, în asemenea ocazii e totdeauna foarte drăguţ... Şi Battaincourt trebuie să vină. După cum vezi, n-o să fiu singur. îşi scoase ceasul: în sfârşit, peste o jumătate de oră...

„Cât e de emoţionat, îşi spunea Antoine. Chiar şi eu sunt niţeluş... Totuşi, de vreme ce Favery spune că e pe listă...”

Înlătura, aşa cum făcea totdeauna când era vorba de el însuşi, orice eventualitate de nereuşită. Aruncă fratelui său o privire părintească şi fredonă cu gura închisă: „În inima mea... în inima mea... Ah, nu pot să scap de melodia asta, pe care o cânta azi-dimineaţă micuţa Olga. Cred că-i de Dupare... De n-ar uita să-i aducă aminte lui Belin puncţiunea de la numărul şapte... în inima mea, na, na, na...”

„Dacă am reuşit, se întreba Jacques, voi fi oare cu adevărat, cu adevărat fericit? Nu atâta cât ei”, îşi spuse, gândindu-se la Antoine şi la tatăl lui.

— Tâadud aminte, întrebă Jacques, tulburat de o amintire, ultima dată când m-am dus să mănânc la Maisons-Laffitte? Tocmai sfârşisem examenele orale,

aveam nervii tociţi. Când, deodată, la masă, tata îmi aruncă, ştii, cu felul lui de-a fi: „Şi ce-o să ne facem cu tine dacă nu reuşeşti?”

— 9

Se întrerupse: în minte îi răsări o altă amintire. Se gândi: „Cât de nervos sunt astăzi”. Zâmbi şi-şi luă fratele de braţ.

— Dar nu, Antoine, nu ăsta era lucrul cel mai extraordinar. A doua zi. A doua zi după seara aceea. Trebuie, trebuie să-ţi povestesc… Fiindcă eram liber, tata mă trimisese în locul lui la înmormântarea domnului Crespin. îţi aminteşti? Atunci s-a petrecut un fapt cu totul de neînţeles. Ajunsesem prea devreme; ploua; am intrat în biserică! Trebuie să-ţi spun că eram foarte supărat că-mi pierdeam o dimineaţă; clar, după cum vei vedea, nu ăsta era motivul… Intru şi mă aşez într-un rând gol. Intră un abate şi se aşază lângă mine. Bagde seamă, un mare număr de scaune rămăseseră neocupate şi totuşi abatele acela a venit să se aşeze tocmai lângă mine! Foarte tânăr, cu siguranţă era un seminarist, ras proaspăt, mirosind a curat şi a apă de dinţi; dar cu nişte mănuşi negre care îţi făceau rău; şi mai cu seamă cu o umbrelă mare, cu mâner negru, care duhnea a câine plouat. Nu râde, Antoine, ai să vezi. Nu mai puteam să mă gândesc la nimic altceva decât la preotul acesta. Urmărea slujba cu nasul în carte şi bâlborosea mereu, în fine… La ieşirea cu Sfintele Daruri, în loc să se slujească de scăunaşul pentru rugăciune din faţa lui – asta aş mai fi înţeles-o –, îl văd că se aşază în genunchi şi începe să bată mătănii pe pardoseală. Eu rămăsesem în picioare. Pe urmă, ridicându-se, m-a zărit, mi-a întâlnit privirea şi pesemne că o fi găsit ceva agresiv în atitudinea mea; i-am citit pe faţă o dezaprobare plină de ciudă, mă privea pe sub sprâncene, avea un fel de falsă demnitate, ceva care te scotea din sărite… în aşa măsură, că… Ei, dar ce m-a apucat? Uite, nici azi nu înţeleg nimic.

Am scos din buzunar o carte de vizită, am mâzgă lit ceva pe ea şi i-am întins-o. (Nu era adevărat; Jacaues îşi închipuise numai, în momentul acela, că ar fi putut face acest gest. Dar de ce minţea?) El şi-a ridicat nasul: stătea în cumpănă; a trebuit... da!, a trebuit să-i pun cartea de vizită în mină. El şi-a aruncat ochii pe ea, s-a uitat apoi la mine ca un aiurit, şi-a strecurat pălăria sub braţ, şi-a luat încet umbrela şi a şters-o... da... ca şi cum ar fi avut aâăturі un blestemat. Iar eu, crede-mă, nu mă mai puteam stăpâni, mă înăbuşeam de furie. Am plecat, fără să mai aştept trecerea Darurilor.

— Şi... ce scriseseşi pe cartea aceea de vizită?

— A, da, cartea de vizită! Ceva idiot. Nici nu îndrăznesc să-ţi spun. Scrisesem: *EU NU CRED*! Cu semn de exclamaţie! Subliniat! Pe o carte de vizită! Ce prostie! *EU NU CRÈD*! (Ochii i se rotunjiră şi rămaseră ficşi.) Mai întâi de toate, se poate oare afirma aşa ceva?

Tăcu o clipă, spre a urmări cu privirea un tânăr în doliu, într-o ţinută impecabilă, care traversa piaţa Médicis.

— E stupid, urmă el cu vocea tulburată, ca şi cum se silea să facă, o mărturisire grea. Ştii la ce mă gândeam în momentul ăsta? îmi spuneam că, dacă s-ar întâmpla să mori tu, Antoine, aş vrea să am o haină neagră, pe talie, ca tipul acela care trece pe-acolo. O clipă chiar ţi-am dorit moartea, cu nerăbdare... Ia spune, nu crezi că am să sfârşesc într-o casă de nebuni?

Antoine dădu din umeri.

— Ar fi poate păcat, urmă Jacques. Aş încerca să mă analizez până la ultimul grad al nebuniei. Ascultă, m-am gândit să scriu povestea unui om foarte inteligent, care ar înnebuni. Toate actele lui ar fi lipsite de sens şi totuşi n-ar acţiona decât după chibzuieli foarte amăţiuntite şi s-ar purta, în felul lui, după o logică foarte strânsă. Înţelegi? M-aş situa în centrul inteligenţei lui şi aş...

Antoine nu spunea nimic! Era una din atitudinile pe

care şi le lua şi care-i devenise familiară. Tăcerea lui era însă însorită de atâta atenţie, încât nu paraliza gândurile celui din faţa lui, ci, dimpotrivă, le stimula.

— Ah, numai de-aş avea timp să lucrez, să fac şi eu ceva! oftă Jacques. Să termin odată cu examenele astea! Am ajuns la douăzeci de ani, e înspăimântător!

„Şi buboiul ăsta care coace, cu toată tinctura de iod!” se gândi el, ducându-şi mâna la ceafă, unde gulerul îi irita vârful unui furuncul.

— Ia spune, Antoine, reluă el, la douăzeci de ani tu nu mai erai un copil, nu-i aşa? îmi aduc bine aminte asta. Eu însă nu mă schimb deloc! Mă simt şi astăzi acelaşi ca acum zece ani. Nu găseşti?

— Nu.

„I-adevărat ce spune, se gândea Antoine, e un fel de conştiinţă a continuităţii sau, mai degrabă, o continuitate a conştiinţei… E ca domnul bătrân care zice: «Mie îmi plăcea la nebunie jocul de-a capra». Aceleaşi picioare, aceleaşi mâini, aceeaşi fiinţă. Aşa eram şi eu în noaptea aceea de groază, la Cotterets, când m-au apucat colicile; nu mai îndrăzneam să ies din cameră; şi eram tot eu, exact eu, doctor Thibault… şeful nostru de clinică… un om de valoare…”, adăugă satisfăcut, ca şi cum l-ar fi auzit pe unul dintre interni vorbind despre el.

— Te plictisesc? îl întrebă Jacques, scoţându-şi pălăria şi ştergându-şi fruntea.

— De ce?

— Văd că de-abia îmi răspunzi şi mă asculţi ca pe un bolnav care are temperatură.

— Nicidecum.

„Dacă spălăturile calde la urechi nu izbutesc să-i scadă temperatura?” se gândi Antoine, aducându-şi aminte de chipul suferind al unui copilaş internat azi-dimineaţă la spital. „În inima mea… în inima mea… na, na, na…”

— Ţi-a intrat în cap că sunt emoţionat, urmă Jacques.

Ţi-o repet: te înşeli. Uite, am să-ţi mărturisesc ceva, Antoine. Sunt momente când… da! când doresc aproape să nu reuşesc!

— Pentru ce?

— Ca să scap.

— Să scapi? De ce?

— De toate. De toată maşinăria asta. De tine, de ei, de voi toţi!

În loc să-i spună: „Nu ştii ce vorbeşti*” – ceea ce şi gândea, de fapt –, Antoine se întoarse spre fratele său şi-l privi cercetător.

— Să rup toate legăturile astea, urmă Jacques. Să plec! Da, să plec, să plec singur, oriunde! Acolo aş fi liniştit, aş lucra!

Ştia că n-o să plece, dar tocmai de aceea se lăsa şi mai mult furat de visul lui. Tăcu. Reluă însă imediat, cu un zâmbet silit:

— Şi de acolo, da, dar numai de acolo aş putea să-i iert.

Antoine se opri.

— Tot te mai gândeşti la chestia aceea?

— Lace?

— Ai spus: să-i iert. Pe cine? Să ierţi ce? Penitenciarul?

Jacques îi aruncă o căutătură aspră, dădu din umeri şi-şi urmă drumul. Fireşte, era vorba de şederea lui la Crouy. bar cu cine să vorbească? Antoine nu putea înţelege nimic.

La drept vorbind, la ce se referea idecă asta de iertare? Nici Jacques nu ştia prea bine, cu toate că se izbea veşnic de alternativa: să ierte sau, dimpotrivă, să urască şi mai mult; să se supună, să se angreneze, să fie o rotiţă între atâtea alte rotiţe sau, dimpotrivă, să dea frâu liber puterilor de distrugere ce se zbăteau în el, să se arunce, cu toată ura, împotriva… n-ar fi putut să spună împotriva cui –

împotriva vieţii aşa cum era croită, a moralei, a familiei, a societăţii? Veche revoltă, care îl stăpânea din copilărie; sentiment tulbure că a fost o fiinţă dispreţuită, care avea dreptul la anumite favoruri şi faţă de care tot neamul omenesc greşise fără încetare. Da' desigur, dacă ar fi putut să evadeze şi-ar fi găsit, poate, acel echilibru lăuntric de care îi învinovăţea pe alţii că nu i-l îngăduiau!

— Odată ajuns acolo, aş lucra, repetă Jacques.

— Unde acolo?

— Aşa, vezi, mă întrebi unde! Tu nu poţi înţelege, Antoine. Tu ai fost totdeauna de acord cu restul oamenilor. Ţie ţi-a plăcut totdeauna drumul pe care-l urmezi.

Se gândi deodată la fratele lui mai mare, lucru ce nu şi-l îngăduise până atunci. îl vedea mulţumit de sine şi harnic. „Energie? să zicem; dar inteligenţă? O inteligentă de zoolog! O inteligenţă aşa de pozitivă, încât îşi găsise în studiile ştiinţifice deplina dezvoltare! O inteligenţă care-i construise *b* fil osofie bazată numai pe noţiunea de activitate şi se mulţumea cu atât! Şi – ceva şi mai grav încă – o inteligenţă care despoaie mereu lucrurile de valoarea lor ascunsă, de tot ceea ce formează, în fond, adevăratul înţeles, singura frumuseţe a universului!"

— Eu nu sunt ca tine, îl contrazise cu patimă Jacques, depărtându-se de fratele său şi mergând singur, tăcut, pe marginea trotuarului.

„Eu, eu mă înăbuş aici, îşi spunea. Tot ce mă silesc ei să fac e urât, ucigător. Profesorii! Camarazii! Felul cum se prăpădesc toţi după câte ceva, cărţile lor preferate! Autorii contemporani! Ah, dacă ar bănui cineva pe lumea asta ce zace în mine, ce am de gând să fac! Dar nimeni nu ştie nimic, nici măcar Daniel".

Furia i se potolise. Antoine îi răspundea ceva, dar el nu-l asculta.

„Să uiţi tot ce s-a scris până acum, se gândea Jacques. Să ieşi din rândul celorlalţi, să priveşti în tine şi

să spui totul! Nimeni încă n-a avut curajul să spună totul! Dar, în sfârşit, acum a apărut cineva şi acela sunt eu!”

Din pricina căldurii, urcarea străzii Soufflot devenea anevoioasă. îşi încetiniră mersul. Antoine continua să vorbească, Jacques tăcea. Dar el băgă de seamă acest lucru şi zâmbi în sine: „De fapt, eu n-am putut discuta niciodată cu Antoine. Sau îl înfrunt şi spumeg de mânie sau rămân înlemnit în faţa argumentelor lui înşirate în ordine şi tac, ca în clipa de faţă, cu oarecare duplicitate, deoarece ştiu că Antoine ia tăcerea mea drept încuviinţare. Şi nu-i adevărat. Departe de aşa ceva! Mă încăpăţânez în ideile mele. Puţin îmi pasă dacă ele sunt încâlcite pentru alţii. Eu sunt conştient de valoarea lor. Nu rămâne decât să fac dovada acestei valori în ziua când mă voi hotărî să-mi dau osteneala. Argumente se găsesc totdeauna. Antoine ştie una şi bună. Niciodată nu se întreabă dacă în ceea ce gândesc eu este ceva întemeiat. Într-adevăr, cât mă simt de singur!” Şi fu încă o dată cuprins de dorul plecării... „Să laşi totul, dintr-odată, ce minunat lucru! «Camere părăsite! Miracole ale plecării!»” Zâmbi din nou şi, aruncându-i o privire răutăcioasă lui Antoine, cită:

— „Familii, vă urăsc! Cămin fericit, porţi ferecate!...”

— De cine-i asta?

— „Nathanael, vei privi totul în treacăt şi nu te vei opri nicăieri...”

— De cine-i?

Jacques îşi întrerupse zâmbetul şi grăbi pasul.

— Ah, e dintr-o carte care a fost pricina tuturor întâmplărilor acestora. O carte în care Daniel şi-a găsit toate scuzele... ba chiar ceva mai mult: slăvirea... cinismului său! O carte pe care acum o ştiu pe de rost şi pe care o... Nu, adăugă cu vocea tremurătoare, nu, Antoine, nu pot să spun că o urăsc, dar este o carte care-ţi arde mâinile când o citeşti, cu care n-am dorit niciodată să rămân singur, atât e de cum-K

lită! Şi reluă cu o plăcere involuntară: „Camere părăsite! liracole ale plecării!” Tăcu. Apoi, schimbând tonul, – continuă cu o voce răguşită, repezită: Zic şi eu aşa: Să plec! Dar acum e prea târziu. Nu mai pot să plec cu adevărat.

Antoine îi replică:

— Zici mereu: „Să plec”, ca şi cum ai vrea să spui: „Să plec din ţară”. Fireşte, lucrul acesta nu e chiar aşa de simplu. Totuşi, nu văd de ce n-ai putea face o călătorie. Dacă reuşeşti la examen, tata va găsi firesc să pleci într-o călătorie în timpul verii.

Jacques dădu din cap.

— Prea târziu…

Ce înţelegea el prin asta?

— N-ai să-ţi petreci oare două luni de vacanţă la Maisons-Laffitte, lângă tata şi Domnişoara?

— Ba da.

Jacques făcu un gest nehotărât; apoi, după ce străbătură Place au Panthéon şi pătrunseră în Rue d’Ulm, arătă cu degetul grupurile de băieţi care stăteau în faţa Şcolii Normale. Chipul i se întunecă.

„Ce fire ciudată”, îşi zise Antoine. Era o observaţie pe care o făcea adesea, cu indulgenţă, cu o mândrie nemărturisită. Deşi se temea de neprevăzut, deşi Jacques îl punea njereu în încurcătură, se silea totuşi să-şi înţeleagă fratele. În jurul vorbelor fără şir rostite de Jacques, mintea activă a lui Antoine făcea o neîncetată gimnastică intelectuală, care de fapt îl distra şi-i îngăduia, credea el, să descifreze firea fratelui său mai mic. În realitate, de câte ori Antoine era convins că a ajuns la o constatare psihologică importantă, o nouă declaraţie a lui Jacques dărâma tot ceea ce construise în gând: trebuia s-o ia de la capăt şi, de cele mai multe ori, ajungea la concluzii cu totul opuse! Aşa că pentru Antoine discuţiile cu Jacques erau totdeauna o improvizare de judecăţi succesive şi

contradictorii, în care ultima i se părea, de fiecare dată, definitivă.

Ajunseră în faţa zidurilor mohorâte ale şcolii. Antoine se întoarse spre Jacques şi-l învălui cu o privire pătrunzătoare.

„Dacă stai şi judeci lucrurile bine, gândi el, constaţi că băiatul acesta are o înclinare mult mai mare decât bănuieşte el însuşi pentru viaţa de familie”.

Poarta era deschisă şi curtea plină de lume.

La intrarea în hol, Daniel de Fontanin stătea de vorbă cu un tânăr blond.

„Dacă Daniel ne zăreşte cel dintâi, am reuşit”, îşi spuse Jacques. Dar la chemar ea lui Antoine, Fontanin şi Eattaincourt se întoarseră amândoi deodată.

— Nu eşti emoţionat? întrebă Daniel.

— Nu sunt emoţionat deloc, răspunse Jacques. Apoi se gândi: „Dacă pronunţă numele lui Jenny, am reuşit”.

— Nimic nu-i mai greu de suportat ca sfertul acesta de oră dinaintea punerii listelor, zise Antoine.

— Crezi? obiectă Daniel, zâmbind. Din ştrengărie, încerca adesea să-l contrazică pe Antoine, pe car e-l numea „doctorul” şi a cărui seriozitate prea timpurie îi stârnea râsul. Totdeauna este şi o oarecare voluptate în aşteptare.

Antoine dădii din umeri.

— Îl auzi, Jacques? Eu am trecut până acuma prin patrusprezece sau cincisprezece „aşteptări” de soiul ăsta şi încă nu m-am putut obişnui. De altfel, am băgat de seamă că cei care fac pe stoicii în clipe ca acestea nu sunt decât cei mediocri sau cei slabi.

— Nu toată lumea ştie să guste nerăbdarea, răspunse Daniel, a cărui privire, mustrătoare când se îndrepta asupra „doctorului”, devenea deodată afectuoasă când se întorcea spre Jacques.

Antoine îşi urmărea ideea:

— Vă vorbesc serios; pe cei tari, nesiguranţa îi

înăbuşe. Adevăratul curaj nu înseamnă să aştepţi în linişte evenimentele, ci, dimpotrivă, să alergi înaintea lor, ca să le cunoşti cu o clipă mai devreme şi să le primeşti. Nu-i aşa, Jacques?

— Nu; sunt mai degrabă de părerea lui Daniel, răspunse Jacques, care nu auzise nimic. Şi fiindcă Daniel continua să discute cu Antoine, strecură o întrebare, deşi îşi dădea seama că se înşală singur: Mama şi sora ta sunt la Mâisons-Laffitte?

Daniel nu-l auzi, iar Jacques, încăpăţânându-se să gândească: „M-au trântit", descoperi cât de nezdruncinată îi era credinţa în succes. „Tata va fi încântat". Zâmbea dinainte şi îi oferi zâmbetul lui Battaincourt:

— Îţi mulţumesc că ai venit, Simon.

Celălalt îl privea bucuros, neputându-şi ascunde admiraţia pe care o avea pentru prietenul lui >aniel şi pe care Jacques n-o suporta totdeauna, deoarece îi era peste putinţă să răspundă cu aceeaşi prietenie.

În clipa aceea, zarva din curte încetă brusc. În geamul de la parter apăru un dreptunghi de hârtie albă. Jacques se simţi smuls ca de un talaz şi târât spre lista fatală.

Urechile începură să-i vâjâie. Antoine strigă:

— Reuşit! Al treilea!

Glasul fratelui său îi răsună o clipă în urechi; era vesel şi cald; pe urmă, nu izbuti să mai prindă înţelesul cuvintelor decât după ce se întoarse emoţionat spre el şi-i zări chipul radios. Atunci, cu un gest molatic, îşi scoase pălăria; sudoarea îi şiroia pe frunte. Daniel şi Battaincourt, ocolind mulţimea, veneau spre el. Daniel îl îmbrăţişă din ochi, iar Jacques se uita fix la Daniel, privindu-l cum vine, cu buza de sus ridicată şi descoperindu-i dinţii, fără ca pe trăsăturile lui să se observe cea mai mică intenţie de zâmbet.

Vuietul se înteţi din nou, umplu curtea; viaţa îşi relua

cursul normal. Jacques trase adânc aer în piept, sângele începu să-i circule repede prin artère. Deodată crezu că vede o capcană, un fel de trapă şi se gândi: „Sunt prins!” Dar imediat îl năpădiră alte gânduri. Trăi din nou emoţiile de la examenul de greacă, clipa când făcuse o greşeală: revedea verdele covorului şi degetul profesorului apăsat pe cuvântul *Choephor*, cu unghia bombată, ca nodul unei ramuri de corn.

— Cine-i întâiul?

Dar nu-l interesă numele rostit de Battaincourt. „Aş fi fost eu primul dacă aş fi înţeles adevărata semnificaţie a cuvintelor *adăpost*, *altar*… *Paznici ai altarului casnic*… „Şi de câteva ori la rând se înverşună să reconstituie lanţul ideilor care-l duseseră la greşeala aceea de sens de neiertat.

— Haide, doctore, arată-te mai vesel, zise Daniel, bătându-l pe Antoine pe umeri. În sfârşit, acesta zâmbi. La

Antoine bucuria era totdeauna însoţită de o anumită rezervă, deoarece seriozitatea sa făcea ca veselia şi entuziasmul să nu izbucnească niciodată în toată libertatea. Daniel, dimpotrivă, dădea frâu liber veseliei. Se uita cu o plăcere aproape senzuală la cei din jur, la prieteni şi mai ales la femeile de acolo, surori şi mame, a căror fericire se exprima fără nicio sfială, în cea mai neînsemnată exclamaţie, în gestul cel mai mic.

Antoine se uită la ceas, apoi se adresă lui Jacques:

— Ei, mai ai ceva de făcut aici?

Jacques tresări.

— Eu? Nu.

Era mâhnit, deoarece observă că, fără să-şi fi dat seama – în clipa punerii listei, desigur – îşi spărsese din nou un coş de lângă buză, care, de vreo opt zile încoace, îi urâţea faţa.

— Atunci, să plecăm, zise Antoine. Mai am de făcut o vizită înainte de masă.

Ieşind din curte, se întâlniră cu Favery, care venea să afle veşti, fcând auzi rezultatul, deveni lăudăros:

— Ei, vedeţi? Nu degeaba mi s-a spus că la franceză a făcut o compoziţie vrednică de laudă!

Terminând Şcoala Normală cu un an mai înainte, Favery se mulţumise cu o suplinire provizorie la Liceul „Saint-Louis”, numai ca să nu plece în provincie; ziua, în orele libere, dădea meditaţii, ca să poată duce viaţă de noapte la Paris. Nu-i plăcea profesoratul, visa să fie ziarist şi, în taină, se gândea la politică.

Jacques îşi aminti că Favery îl cunoştea destul de bine pe profesorul care îl examinase la greacă; pentru a doua oară revedea covorul verde, degetul profesorului şi se simţea roşind de ruşine. Încă nu-i venea să creadă că reuşise; nu încerca o senzaţie de uşurare, ci doar una de oboseală, întretăiată de furii neaşteptate, de îndată ce se gândea la greşeala de sens şi la buboiul din ceafă.

Daniel şi Battaincourt îl ţineau veseli de braţ şi-l târau în pas săltăreţ spre Panthéon. Antoine venea în urmă cu Faveiy.

— Deşteptătorul meu sună la şase şi jumătate, într-o farfurioară aşezată deasupra unui pahar, explică Favery, râzând cu poftă şi vorbind tare. Bodogănesc, deschid un ochi, aprind lumina, apoi nun acele la ora şapte şi adorm din nou, cu bomba la piept, în curând, un cutremur ele pământ zgâlţâie casă, cartierul. Turbez de mânie, dar nu mă sau bătut. Mai stau cinci minute, apoi zece, apoi cincisprezece şi, deoarece sfertul de ceas a fost depăşit cu două minute, mâi stau până la douăzeci, pentru că e bine să lucrezi totdeauna cu cifre rotunde. În sfârşit, sar din pat. Hainele m-aşteaptă pregătite pe trei scaune, ca harnaşamentele la pompieri. La şapte şi douăzeci şi opt sunt în stradă. Bineînţeles, n-am timp nici să mănânc, nici să mă spăl. Mai am patru minute până la staţia de metro. Când bate opt, mă urc pe catedră şi începe gargariseala. Şi

iată la ce oră se termină. Trebuie să fac baie, să mă îmbrac, să mănânc, să-mi văd prietenii. Când vrei să mai şi studiez?

Antoine îl asculta cu gând urile aiurea; căuta din ochi o maşină.

— Jacques, vii să mănânci cu mine?

— Jacques ia masa cu noi, răspunse Daniel.

— Nu, nu, strigă Jacques, astă-seară cinez cu Antoine! Şi în sinea lui îşi spuse îmbufnat: „N-au de gând să mă mai fase în pace? Mai întâi trebuie să dau cu iod pe furuncul”.

— Atunci, să cinăm împreună, propuse Tavery.

— Unde?

— Oriunde. La Packmell, de pildă.

Jacques protestă:

— Nu. Nu în seara asta. Sunt obosit.

— Ne superi, zise Daniel, strecurându-şi braţul pe sub al lui Jacques. Doctore, ai să ne găseşti la Pacfemell.

Antoine oprise un taxi. Se întoarse, şovăind o clipă:

— Dar ce-i asta Packmell?

— Nu-i ceea ce crezi tu, zise Favery într-o doară.

Antoine îl întrebă din ochi pe Daniel.

— Packmell? răspunse acesta. Greu de definit, nu-i aşa, dragă Battaincourt? N-are nimic din localurile obişnuite de noapte. E aproape o pensiune de familie. Da, un bar, dacă vrei, deschis de la cinci la opt. Dar la opt, toată lumea pleacă şi nu mai rămân decât ai casei; se apropie mesele şi se mănâncăpe o faţă de masă foarte cuviincioasă, în jurul bătrânei Packmell! Muzică bună. Fete frumoase. Ce-ţi trebuie mai mult? Atunci, ne-am înţeles, da? Ne întâlnim la Packmell!

Antoine ieşea rar seara; în timpul zilei muncea din greu, iar serile se pregătea pentru concursul de la spital; dar în ziua aceea nu se simţea dispus pentru hematologie; a doua zi era duminică; luni, la treabă. Din când în când îşi

sacrifica noaptea de sâmbătă pentru distracţii puse la cale din timp. Packmell îl ispitea. Fete frumoase…

— Dacă vreţi cu tot dinadinsul… făcu el pe tonul cel mai indiferent cu putinţă. Dar unde-i asta?

— Pe Rue Monsigny. Te aşteptăm până la opt şi jumătate.

— Am să fiu mai devreme! strigă Antoine trântind portiera maşinii.

Jacques nu obiectă. Faptul că fratele său acceptase invitaţia îl meu să-şi schimbe intenţiile; şi apoi simţea totdeauna o plăcere ascunsă să cedeze în faţa capriciilor lui Daniel.

— Mergem pe jos? întrebă Battaincourt.

— Eu iau metroul, spuse Favery, pipăindu-şi barba. Numai cât mă schimb şi vă ajung din urmă.

O zăpuşeală ce prevestea furtună plutea deasupra unui Paris de sfârşit de iulie, când aerul devine seara atât de cenuşiu şi opac, încât nu poţi spune dacă-i ceaţă sau praf.

Aveau de mers o jumătate de oră până la Packmell.

Battaincourt se apropie de Jacques.

— Iată-te intrat pe drumul spre glorie! zise el fără ironie.

Jacques făcu un gest de plictiseală şi Daniel zâmbi. Deşi

Battaincourt era cu cinci ani mai mare ca el, Daniel îl privea ca pe un copil şi îl suporta tocmai pentru ceea ce îl irita pe Jacques: o naivitate rară margini. îşi aminti de vremea când se distrau cu toţii, rugându-l pe Battaincourt să recite ceva şi când acesta se ducea în faţa căminului şi începea:

O, Corsicanule! O, păr lins! Cât era de frumoasă Franţa Sub soarele lui Messidor!

fără să vadă nimic suspect în râsul pe care îl declanşa în jurul lui de cum pronunţa al treilea cuvânt.

Pe atunci, Simon de Battaincourt, proaspăt descins dintr-un oraş din nord, unde tatăl său era colonel, purta o jachetă neagră, încheiată până la gât, pe care şi-o comandase anume ca să se prezinte cuviincios la cursurile de teologie de la Paris. Viitorul pastor venea destul de des la doamna de Fontanin, care-şi făcuse o datorie din a-l invita la dânsa, dat fiind că soţia colonelului îi fusese prietenă în copilărie.

— Hotărât lucru, mi-e lehamite de Cartierul vostru Latin, zise fostul teolog, care acum trăia în l'Étoile, purta haine de culori deschise, era certat cu părinţii din pricina unei căsătorii nebuneşti ce se pregătea s-o facă şi îşi ducea zilele catalogând, pentru patru sute de franci pe lună, stampe foarte moderne la Librăria Ludwigson, unde Daniel îi găsise o slujbă.

Jacques privi de jur-împrejur. Privirea i se opri asupra unei bătrâne vânzătoare de flori, ghemuită în dosul coşului ei: o zărise de când trecuse strada cu Antoine, dar în momentul acela se uitase la ea cu un ochi nepăsător, pentru care nimic din afară nu exista. Acum, aducându-şi aminte că urca Rue

7 >

Soufflot, avu deodată impresia că-i lipsea ceva, ca atunci când pierzi un obiect foarte apropiat, bunăoară un inel din deget. Neliniştea care stăruia în el de săptămâni întregi şi care, nu mai departe decât acum o oră, îl apăsa la tot pasul dispăruse complet, lăsându-i în suflet un gol aproape dureros. După afişarea rezultatelor, cunoştea pentru prima oară succesul, dar se simţea zăpăcit şi zdrobit, ca după o cădere.

— Cel puţin ai apucat să faci vreo baie în mare? îl întrebă Battairicourt pe Daniel.

Jacques se întoarse.

— Adevărat, zise el cu o privire blândă. Când te gândeşti că ţi-ai întrerupt vacanţa din pricina mea! Te-ai

distrat bine acolo?

— Mai bine decât mă aşteptam, răspunse Daniel.

Jacques zâmbi cu amărăciune:

— Ca totdeauna.

Schimbară o privire, în care se citea amintirea multor discuţii de altă dată.

Jacques nutrise pentru el o simpatie severă, foarte deosebită de prietenia binevoitoare pe care i-o arăta Daniel. „Cu mine eşti mai pretenţios decât eşti cu tine însuţi, îi spunea acesta uneori; niciodată nu te-ai apropiat de viaţa pe care o duc”. „Nu, îi răspundea Jacques; înţeleg felul tău de viaţă, dar ceea ce nu pot înţelege este atitudinea pe care ai luat-o în faţa vieţii”.

Subiect de certuri, care ţineau de multă vreme.

După ce-şi trecuse bacalaureatul, Daniel refuzase să urmeze o cale bătută de toată lumea. Tatăl lui, care lipsea mereu de acasă, nu se ocupase niciodată de el. Mama lui îi dăduse toată libertatea să-şi aleagă drumul care-i plăcea. Ea respecta orice voinţă puternică, susţinută de o încredere mistică, atunci când era vorba de copiii ei, şi în general, de viitor; dorea, înainte de toate, ca fiul ei să fie liber şi să nu-şi facă o datorie din a câştiga bani pentru a îmbunătăţi situaţia celor de-acasă. Totuşi, Daniel se gândise mereu la asta. Doi ani suferise în taină din pricină că nu-şi putea ajuta mama şi pândise ocazia care i-ar fi îngăduit să împace obligaţiile faţă de ai săi cu alte nevoi, mai imperioase, care nu-i dădeau pace. Scrupule complicate, de care Jacques nu se lovise. Cine l-ar fi văzut pe Daniel cum se apucase să lucreze, fără altă călăuză decât pornirea lui lăuntrică sau, mai bine-zis, toanele lui, pictând câte puţin şi desenând şi mai puţin, închizându-se câte o zi întreagă cu un model ca să umple o jumătate de album cu schiţe, apoi stând săptămâni întregi fără să se atingă de creion, s-ar fi îndoit de ideea îndrăzneaţă pe care şi-o făcea despre el însuşi şi despre viitorul lui. Avea o

mândrie tăcută, dar lipsită de in gâmfare; aştepta ziua când, printr-o înlănţuire a legilor fatale, forţele uriaşe din el îşi vor găsi un mod de exprimare; nutrea credinţa că destinul lui era al unui mare artist. Când şi pe ce drum vă ajunge la culmile acestea? Nu ştia nici el, dar lucra ca şi cum nu s-ar fi îngrijit de nimic şi era de părere că trebuie să te arunci în viitoarea vieţii. Se şi arunca, nu-i vorbă. Şi nu totdeauna fără remuşcări; numai că întoarcerile acelea, pline de nelinişte, la morala mamei sale nu ţineau decât o vreme şi nu-l opreau niciodată cu suficientă hotărâre din drumul căderii.

„În cele mai teribile crize de conştiinţă care mi-au tulburat ultimii doi ani, îi scrisese o dată lui Jacques (avea atunci optsprezece ani), ţi-o jur că n-am ajuns niciodată să-mi fie cu adevărat ruşine de mine însumi. Ceva mai mult, în clipele de îndoială, când mă învinovăţeam pentru felul cum mă lăsam târât de patimi, simţeam mâi puţină indignare împotriva mea decât simţeam după aceea, când îmi aduceam aminte de toate aceste mustrări copilăreşti şi de toate aceste constrângeri, de îndată ce viaţa mă târa din nou în văpaia ei”. La puţină vreme după de scrisese această scrisoare, se întâlnise într-un tren din împrejurimile Parisului cu acela pe care aveau să-l numească mai târziu „omul din tren” şi care, desigur, şi-a dat seama de înrâurirea pe care această scurtă întâlnire à avut-o asupra celor doi adolescenţi.

Daniel se întorcea de la Versailles, unde-şi petrecuse o frumoasă după-amiază de octombrie pe aleile parcului. Sărise în tren în ultima clipă. Întâmplarea Făcuse ca omul în vârstă în faţa căruia se aşezase să nu-i fie total necunoscut; în cursul zilei se mai încrucişase cu el în parcul palatului Trianon: îl privise, îl observase; fu încântat acum să-l poată cerceta mai pe îndelete. De aproape, călătorul părea mult mai tânăr: cu toate că aven în Vul alb, nu părea să fi ajuns la cincizeci de ani; o barbă >v.mă şi

albă sublinia ovalul unui chip regulat şi blând. Culoarea feţei, mişcările, mâinile, croiala şi stofa deschisă a hainei, coloritul rafinat al cravatei şi mai ales ochii aceia albaştri şi vioi, neastâmpăraţi, îi dădeau aerul unui adolescent. Legătura cărţii, pe care o răsfoia cu un deget familiar, era mlădioasă ca a unui „ghid" şi nu avea niciun titlu, între Suresnes şi Saint-Cloud el se ridică şi ieşi pe culoar să admire panorama Parisului, pe care apusul îl scălda în raze de aur. Apoi veni să se rezeme lângă geamul la care stătea Daniel; tânărul putea să vadă acum, la înălţimea obrazului său, mâinile acelea care ţineau cartea misterioasă: mâini subţiri, calme şi energice în acelaşi timp, sugerând ideea de spiritualitate. La o mişcare a lor, cartea se deschise, şi pe pagina care se lipi de geam Daniel putu citi câteva cuvinte:

Nathanael, am să te învăţ ce-i fiorul…

O viaţă intensă şi dezlănţuită…

O existenţă patetică, Nathanael, mai degrabă decât linişte a…

Cartea îşi schimbă locul. Daniel avu însă timp să descifreze titlul reluat în susul paginilor: *Fructele pământului*.

Mistuit de curiozitate, Daniel intră chiar în ziua aceea în mai multe librării. Nimeni nu ştia de carte. Nu cumva „omul din tren" o să păstreze taina numai pentru el? „O existenţă patetică, îşi repeta Daniel, mai degrabă decât liniştea…" două zi dimineaţa alergă la galeriile Odéon, să caute în cataloage, apoi, câteva ore mai târziu, cu volumul sub braţ, se ducea să se închidă în odaia lui.

O citi pe nerăsuflate. îşi petrecu toată după-amiaza cu ea în mână. Seara ieşi. Niciodată nu cunoscuse o astfel de emoţie, o exaltare atât de înălţătoare. Mergea pe stradă cu f

aşi mari, ca un cuceritor. Se l & a noaptea. Rătăci pe cheiuri, oarte departe de casă. Mâncă un corn şi se

întoarse în camera lui. Cartea aştepta pe masă. Daniel îi dădea târcoale, fără a îndrăzni s-o mai deschidă. Se culcă, dar nu-şi putu găsi somnul. Atunci, se recunoscu învins, se înfăşură în halat şi reluă lectura, pe îndelete, de la capăt. Simţea că momentul era solemn, că în adâncul conştiinţei lui avea loc o plămădire, o germinare misterioasă. Când ajunse, în zorii zilei, din nou la ultima pagină, îşi dădu seama că privea viaţa cu alţi ochi.

— „Mi-am îndreptat cu îndrăzneală mâna asupra fiecărui lucru şi mi-am creat drepturi asupra fiecărui obiect al dorinţelor mele…”

„Este un folos în dorinţe şi un folos în îndestularea dorinţelor, pentru că numai prin aceasta au crescut ele”.

Simţi că se lepădase dintr-odată de mania aceea de a judeca totul după o morală formată prin educaţie. Cuvântul „greşeală” îşi schimbase înţelesul.

„Trebuie să treci la faptă fără să judeci dacă fapta este bună sau rea. Să iubeşti fără să te întrebi dacă obiectul iubirii tale e binele sau răul…”

Pasiunile în prada cărora se lăsa până atunci cu oarecare strângere de inimă deveniră pentru el deodată libere şi trecură sprintene definitiv pe primul plan; iar în noaptea aceea, în câteva ceasuri, scara de valori pe care din copilărie o socotea neclintită fu răsturnată. Ziua următoare a fost pentru el ca a doua zi după botez. Pe măsură ce respingea tot ceea ce considerase până atunci mai presus de orice îndoială, constata o potolire miraculoasă a tuturor pornirilor care îl sfâşiaseră mai înainte.

Daniel nu vorbise decât mult mai târziu despre descoperirea aceasta şi numai lui Jacques. Era una din tainele prieteniei lor; se gândeau la ea ca la un mister aproape religios şi n-o pomeneau decât prin vorbe învăluite în vrajă. Totuşi, în ciuda eforturilor lui Daniel, Jacques se ferise cu încăpăţânare de molima acestei

exaltări; reruzând să-şi potolească setea la un izvor atât de îmbătător, i se părea că luptă cu el însuşi, că rămâne mai tare, că se păstrează neatins; dar simţea că Daniel îşi găsise acolo leacul lui, „hrana” lui; de aceea, în ampotrivirea lui Jacques era şi invidie, şi disperare.

— Tu îl socoteşti pe Ludwigson printre minunile naturii? întreba Battaincourt.

— Ludwigson, dragă Batt… îi explica Daniel.

Jacques ridică din umeri şi-şi lăsă prietenii s-o ia înainte.

Acest Ludwigson, la care Daniel se dusese de mai multe ori şi care-şi petrecea timpul prin capitalele unde-şi făcea negustoria – unul din cele mai neruşinate traficuri de artă din Europa –, era de multă vreme un subiect de neînţelegeri între cei doi tineri. Jacques nu admisese niciodată ca prietenul lui să lucreze direct sau indirect cu negustorul acesta, chiar dacă o făcea numai ca să-şi câştige existenţa. Dar nici Jacques, nici nimeni altcineva nu se putea lăuda că reuşise vreodată să-l scoată pe Daniel dintr-o aventură care-l atrăgea cu putere. Inteligenţa lui Ludwigson, activitatea aceea neîntreruptă în care insomnia era ceva obişnuit, dispreţul pentru lux şi, într-o oarecare măsură, nepăsarea faţă de bani la un nabab pe care numai riscul şi izbânaa îl îmbăl au, energia acestui afacerist, a cărui viaţă te făcea să te gândeşti la o torţă aprinsă, bătută de vânt, fum egândă, dar strălucitoare, îl interesau pe Daniel atât de mult încât, dacă acceptase să lucreze cu acest rechin, o făcuse mai mult din curiozitate decât de nevoie.

Jacques îşi amintea ziua când Daniel şi Ludwigson se înfruntaseră pentru prima oară. În dimineaţa aceea se găsea în atelierul pe care Daniel îl împărţea cu nişte camarazi tot aşa de săraci ca şi el. Ludwigson intrase fără să bată în uşă şi, când Daniel îl luase din scurt, răspunsese cu un zâmbet; apoi, fără nicio introducere, fără să se

prezinte sau să se aşeze, îşi scosese portofelul din buzunar, cu îndemânarea unui actor care, pe scenă se pregăteşte să arunce punga unui servitor, şi oferi „aceluia dintre domnii de aici care se numeşte Fontanin” o sumă fixă de şase sute de franci pe lună, pe o perioadă de trei ani, începând chiar din acea zi, cu condiţia ca el, Ludwigson, proprietarul galeriei Ludwigson şi directorul magazinelor de artă Ludwigson et Comp., să deţină proprietatea exclusivă asupra tuturor studiilor pe care Daniel avea să le realizeze în această perioadă, cu obligaţia de a le semna şi data. Daniel, care lucra puţin şi nu vânduse, ba chiar nu expusese nici măcar o singură schiţă, nu-şi putuse explica niciodată cum de îşi făcuse Ludwigson o părere atât de favorabilă despre talentul lui încât să încheie o asemenea tranzacţie cu el. Afară de asta, înţelegea să-şi păstreze independenţa în ceea ce priveşte lucrul; ştia prea bine că, dacă ar fi acceptat condiţiile propuse, n-ar fi primit banii de la Ludwigson decât unui număr de desene lunar, mai mult sau mai puţin corespunzător cu suma convenită. El însă îşi făcuse regulă din a lucra fără constrângere, în deplină libertate. Cu o politeţe rece, în faţa camarazilor înmărmuriţi, îl invitase pe Ludwigson, să-şi vadă de drum, fără a-i mai da timp să se reculeagă, ba încă îl obligase personal, şi încă de o manieră foarte rapidă, să se retragă de-a-ndărătelea până la scară.

Dar lucrurile nu rămăseseră aici. Ludwigson revenise, se arătase mult mai prevenitor şi, în decurs de câteva luni, între el şi Daniel, care mai mult se distra, se înfiripaseră adevărate legături de afaceri. Ludwigson edita o revistă ilustrată de arte plastice, tipărită în trei limbi, şi îl rugase pe Daniel să aleagă articolele pentru versiunea franceză. (Din prima zi îi plăcuse caracterul tânărului şi nu se înşelase asupra gustului sigur al acestuia.) Nu era o muncă plictisitoare; Daniel îi consacră din timpul său liber şi, în scurtă vreme, luă conducerea efectivă a părţii

franceze a revistei. Ludwigson, care nu cruţa nicio cheltuială când era vorba să-şi satisfacă dorinţele personale, avea ca principiu să angajeze cât mai puţini colaboratori, dar să-i aleagă cu grijă şi să le lase întreaga iniţiativă, răsplătindu-le cu dărnicie munca. Fără să fi cerut, Daniel primi în curând aceeaşi leafă ca şi ceilalţi doi directori, englezul şi neamţul. Trebuia să trăiască şi prefera să aibă o îndeletnicire care să nu-i stingherească viaţa de artist Pe lângă asta, unele din desenele lui, pentru care Ludwigson organizase o expoziţie particulară, începuseră să fie căutate de colecţionari, foloasele pe care le avea de pe urma legăturilor lui cu negustorul de tablouri îi îngăduiau să contribuie nu numai la uşurarea existenţei surorii şi mamei lui, dar chiar să ducă viaţa uşoară care-i plăcea, fără sà fie constrâns la o muncă acaparatoare şi fără să-şi irosească timpul liber, de care avea nevoie pentru creaţiile proprii.

Jacques îşi ajunse prietenii pe bulevardul Saint-Germain.

— …negrăită surpriză, zicea Daniel, să fii prezentat acolo unei doamne Ludwigson, văduvă proprietară!

— Nu mi-aş fi închipuit că Ludwigson al tău a putut să aibă vreodată şi mamă, se amestecă Jacques în conversaţie.

— Nici eu, îi ţinu isonul Daniel. Şi încă ce mamă! Imaginează-ţi… Dar ar trebui o schiţă… Am făcut mai multe, însă nu după natură şi-mi pare rău. Imaginează-ţi: o mumie, pregătită de nişte clovni pentru un număr de circ! O bătrână, cel puţin centenară, deformată de grăsime şi de gută, care poartă mănuşi cu un deget, îşi tutuieşte servitorii, îl numeşte pe fiul ei *bambino*, trăieşte cu miez de pâine muiat în vin roşu şi oferă tabac oricui vine s-o vadă…

— Tabacul ăsta se fumează? întrebă Battaincourt.

— Nu, se trage pe nări. Şi să vezi cum i se acoperă de

praf negru broşa încărcată de diamante, pe care Ludwigson i-a trântit-o, nu ştiu de ce, pe piept, ca şi cum… Stătu o clipă pe gânduri, apoi, râzând sinjur de ideea care-i trecea prin minte, adăugă: …ca şi cum ar fi numai ochi printre ruine!

Jacques zâmbi. Privea cu o nemărginită indulgenţă verva lui Daniel.

— Ce voia de la tine de ţi-a arătat această respingătoare taină a familiei?

— Nici nu ştii ce bine ai nimerit-o! Acum are alte planuri. E cineva!

— E cineva pentru că-i putred de bogat. Dac-ar fi sărac, n-ar fi decât un…

Daniel i-o tăie scurt:

— Lasă-l, te rog, în pace. Mie îmi place. Şi de altfel planul lui nu-i rău: o colecţie de monografii *Maeştrii picturii în imagini*. Se obligă să publice colecţii de reproduceri, cu preţuri excepţionale…

Jacques nu-l mai asculta. Era enervat, trist. De ce oare? Din pricina oboselii, a emoţiilor de peste zi? De plictiseală pentru că se lăsase târât de ei în seara asta, când ar fi dorit atât de mult să fie singur? Sau din cauza gulerului, care-l irita la ceafă?

Battaincourt trecu la mijloc, între cei doi prieteni.

Căuta prilejul de a le cere să-i fie martori la cununie. De câteva luni încoace nu se gândea decât la evenimentul acesta, zi şi noapte, cu o patimă care-i mistuia văzând cu ochii constituţia sa limfatică. În sfârşit, acum îşi atingea scopul. Termenul legal prevăzut pentru opoziţia părinţilor trecuse şi chiar în dimineaţa aceea fusese fixată data cununiei: peste două săptămâni… La gândul acesta sângele îi năvăli în obraji; îşi întoarse capul, ca să-şi ascundă roşeaţa, îşi scoase pălăria şi începu să-şi şteargă fruntea.

— Nu te mişca! îi strigă Daniel. E de necrezut cât de

bine semeni, din profil, cu un ied!

Într-adevăr, Battaincourt avea un nas lung, lipit de buza de sus, nişte nări dilatate, nişte ochi rotunzi şi o şuviţă de păr de culoarea sforii, pe care transpiraţia i-o îndôise în astă-seară pe frunte ca o corniţă ascuţită.

Battaincourt îşi puse din nou, cu tristeţe, pălăria pe cap şi îşi lăsă privirea să-i rătăcească în zare, peste piaţa Carrousel şi Arcul lui Traian, spre Grădina Tuileries, undê praful din aer căpătase o culoare roşiatică.

„Sărmane ied behăitor… zise în sinea lui Daniel. Cine te-ar fi crezut vreodată în stare de asemenea pasiune? Iată-l că-şi reneagă toate principiile şi se ceartă cu ai lui pentru femeiuşcă aia… O văduvă cu paisprezece ani mai mare ca el… o văduvă yicioasă… Atrăgătoare, dar vicioasă…” Schiţă un zâmbet vag. îşi amintea şi acum după-amiaza aceea de toamnă târzie când Simon stăruise atât de mult să-l prezinte frumoasei văduve… şi când te gândeşti ce ieşise din asta săptămâna următoare! Avea în tot cazul conştiinţa împăcată că făcuse tot ce era omeneşte posibil ca să-l oprească pe Battaincourt de la o asemenea prostie. Dar se lovise de o patimă oarbă şi, cum el respecta pasiunea oriunde o întünea, se mărginise să sé ferească de femeia aceea, mulţumindu-se să urmărească de la distanţă această aventură matrimonială.

— Ai o mutră de câştigător nenorodt, spuse în clipa aceea Battaincourt, care, mâhnit de gluma lui Daniel, încerca să se răzbune legându-se de Jacques.

— Nu înţelegi că nădăjduia să fie respins? insinuă Daniel. Dar, surprins de privirea îngândurată pe care i-o aruncă Jacques, se apropie de prietenul său, îi puse mâna pe umăr şi, zâmbind, îi şopti: „… căci fiecare lucru preţuieşte alt fel!”

Fu destul ca să-i reamintească lui Jacques tot pasajul acela pe care Daniel îl recita totdeauna cu o mare plăcere:

„Nenorocire ţie dacă spui că fericirea a murit fiindcă

n-ai visat în felul acela fericirea ta… Visul de mâine este o bucurie, dar bucuria de mâine se poate preface în alta şi, din fericire, nimic nu seamănă cu visul ce ţi l-ai făurit, căci fiecare lucru preţuieşte alt fel!”

Jacques zîmbi.
— Dă-mi o ti
(» ară, zise el.

Şi, ca să-i facă plăcere lui Daniel, încercă să-şi alunge toropeala. „Visul de mâine este o bucurie”… I se părea, în adevăr, că o bucurie pe care n-o putea defini îi dădea târcoale. Mâine? Să te trezeşti zărind pe fereastra deschisă soarele, peste crestele arborilor!” Mâine, Maisons-Laffitte şi răcoarea parcului umbros de acolo!

II

Pe strada aceea pustie din cartierul Operei, numai cele câteva trăsuri staţionate de-a lungul trotuarului atrăgeau atenţia asupra urnii local fără firmă, cu perdelele lăsate. Un *groom* împinse uşa înaintea lor, iar Daniel, ca la el acasă, se dădu la o parte, făcându-le loc lui Jacques şi Battaincourt să intre primii.

Apariţia lui Daniel fu salutată cu câteva exclamaţii. Era numit Profetul şi numai câţiva dintre obişnuiţii localului cunoşteau adevăratul său nume. De altfel, era lume puţină. În spatele barului, în firida unde se ridica spirala unei scări mici, albe, cu balustrada aurită, la fel cu zugrăveala pereţilor, şi care ducea în apartamentele doamnei Packmell, un pian, o vioară şi un violoncel cântau valsurile la modă. Mesele fuseseră împinse lângă băncile de lemn cenuşiu şi câteva perechi dansau Boston pe covorul purpuriu, în lumina slabă a sfârşitului de zi, îndulcită şi mai mult de perdelele de dantelă. În plafon, elicele ventilatoarelor bâzâiau fără încetare, clătinând ciucurii candelabrelor, frunzele plantelor şi fluturând eşarfele de muselină în jurul perechilor de dansatori.

Jacques, pe care atmosfera din orice local îl îmbăta de cum intra, se lăsă condus de Daniel până la o masă, de

unde se zăreau cele două săli ce comunicau între ele. Battaincourt şi începuse să danseze, confiscat de un grup de femei tinere care se aflau în a doua încăpere.

— Mereu trebuie să te laşi tras de urechi, îi zise Daniel. Acum, de vreme ce eşti aici sunt sigur c-o să te distrezi. Recunoaşte că barul acesta are ceva intim şi drăguţ!

— Pentru mine cere un cocteil, zise deodată Jacques. Ştii, din acela în care se pune lapte, lichior de coacăze şi zeamă de lămâie.

Serviciul era îndeplinit de nişte tinere *girls*, îmbrăcate în alb, care fuseseră poreclite „infirmierele”.

— Vrei să-ţi prezint, arătându-ţi-i de aici, câţiva obişnuiţi ai localului? se oferi Daniel, schimbând locul şi trecând să se aşeze lângă Jacques. Să începem cu aceea în albastru, stăpâna localului. I se spune „mătuşa Packmell”, cu toate că, după cum vezi, e o blondă de care ai putea să te îndrăgosteşti. Toată seara se învârteşte cu surâsul pe buze printre clientele tinere:

C

arcă-i o croitoreasă cu faimă, care îţi arată manechinele. Fită-te la tipul acela negricios, care îi dă bună seara… care vorbeşte acuma cu mucoasa aia palidă ce dansa adineauri cu Battaincourt… nu, ceva mai aproape de noi, blonda aceea mică, Paule, cu aer de înger, dar de înger niţel pervers. Uite, acum dă pe gât o otravă formidabilă, probabil *curaçao* verde. Vezi tipul care-i vorbeşte? Este pictorul Nivolsky, un exemplar foarte ciudat, mincinos, trişor, dar acum se poartă cu ea cavalereşte, ca un muşchetar. de câte ori întârzie la o întâlnire, spune că a avut un duel şi, în clipa când povesteşte, e convins el însuşi de asta. împrumută de la toată lumea, dar când îl cauţi, n-are un ban; cum însă nu-i lipsit de talent, plăteşte în tablouri. De altfel, e foarte ingenios. Ştii ce i-a trăsnit prin cap. Se duce vara la ţară şi

pictează o şosea pe o pânză de cincizeci de metri; o şosea adevărată, cu arbori, cu căruţe, cu biciclete şi cu un apus de soare. Iarna, taie câte o bucată din pânză şi-şi plăteşte datoriile, câte o bucată mai mică sau mai mare, după obrazul creditorului şi pe măsura sumei datorate. Pretinde că-i rus şi că are nu ştiu câte mii de „suflete”. În timpul războiului ruso-japonez toată lumea râdea de el că locuia în Montmartre şi făcea patriotism de cafenea. N-o să crezi când o să-ţi spun, dar într-o bună zi a dispărut şi nu l-a mai văzut nimeni timp de un an de zile. S-a întors abia după luarea Port Arthurului. Adusese un teanc de fotografii din război, pe care le purta totdeauna în buzunare, lăudându-se cu ele: „Vezi, dragă, bateria asta în poziţie de tragere? Şi, în spatele ei, vezi stânca aia mare? Iar în dosul stâncii vezi o ţeavă de puşcă ce de-abia se zăreşte? Ei bine, dragul meu, acela sunt eu!” Adusese şi câteva lăzi cu desene şi, în decurs de doi ani, şi-a plătit toate datoriile cu nişte peisaje făcute în Sicilia. Uite, a mirosit că vorbim de el, e încântat şi se umflă în pene.

Jacques, cu coatele pe masă, nu scotea o vorbă. În asemenea clipe avea o înfăţişare stupidă: ţinea buzele întredeschise şi privirea îi era tulbure, o privire de animal, adormită şi ursuză. Ascultându-şi prietenul, urmărea cu ochii perech ea formată de Nivolsky şi tânăra Paule. Ţinând roşul de buze în mână, ea îşi ascuţi bot işorul, îşi creionă buzele, apoi vârî roşul în tub cu un gest scurt, ca şi cum ar fi făcut o gaură; pictorul se uita la ea şi învârtea poşeta femeii în jurul degetului. Între ei nu era, se vedea cât de colo, decât o prietenie de bar, totuşi, ea îi atingea mâinile, genunchiul şi-i potrivea cravata; la un moment dat, el se aplecă să-i povestească ceva, dar ea îl respinse şăgalnic, acoperindu-i gura cu mânuţa-i palidă... Jacques eraţulburat.

În fundul boxei o femeie brunetă, singură, ghemuită şi înfăşurată într-o capă de satin negru, o fixa pe Paule ca

şi cum ar fi vrut s-o mănânce din ochi, fără ca aceasta s-o observe!

Jacques îşi plimba privirea grea pe deasupra acestor oameni. îi studia sau reflecta? Atribuia sentimente complicate tuturor celor pe care-i privea. De fapt, nu încerca să înţeleagă ceea ce i se părea că vede. N-ar fi fost în stare să-şi traducă în vorbe impresiile: era prea cucerit de spectacolul care i se înfăţişa ca să poată înregistra ceva. Dar simţea o plăcere deosebită să comunice – în chip real sau iluzoriu – cu fiinţele din jur.

— Dar aceea înaltă, care vorbeşte cu barmanul? întrebă el.

— Îmbrăcată în albastru, ca un păun, şi cu un colier până la genunchi?

— Da. Ce înfăţişare aspră are!

— Este Marie-Josèphe. E destul de frumoasă. Un nume de împărătească. Povestea cu perlele ei este amuzantă. Mă asculţi? continuă Daniel zâmbind. Era amanta lui Reyvil, fiul negustorului de parfumuri; acest Reyvil avea o soţie care-l înşela cu Josse, bancherul. Mă asculţi ori ba?

— Desigur, spune!

— Dai impresia că dormi… într-o zi, Josse, care-i foarte bogat, voia să ofere nişte perle doamnei Reyvil, amanta lui… Dar cum să facă să nu bănuiască ceva Reyvil? Josse, care nu era un prost, născoceşte o poveste cu o tombolă în folosul fetelor de stradă pocăite, îl convinge pe domnul Reyvil, soţul, să cumpere zece bilete a un franc şi-l face să câştige colierul hărăzit nevestei lui. Dar aici treaba se încurcă: Reyvil îi scrie lui Josse, ca să-i mulţumească, iar în post-scriptum îl roagă să nu sufle un cuvânt’doamnei Reyvil despre loterie, deoarece a trimis perlele amantei sale, Marie-Josèphe…

Aşteaptă, frumuseţea e la sfârşit… Josse turbează de furie şi nu se gândeşte decât la un lucru: să-şi recapete

colierul s-au cel puţin, s-o aibă pe femeia care-l poartă… Şi, după trei luni, o părăseste pe doamna Reyvil şi i-o suflă prietenului său pe Marie-ïosèphe, renunţând astfel la femeia fără colier în schimbul amantei cu perle… De atunci, bietul Reyvil, care a uitat că perlele nu l-au costat decât zece monede a câte un Iranc, îndrugă, oricui vrea să-l asculte, vrute şi nevrute despre mojicia fără de margini a femeilor de stradă. Bună seara, Werff! exclamă Daniel strângând mâna unui tânăr frumos, care, intrând pe uşă, fu întâmpinat cu strigăte de: „Piersica11. Vă cunoaşteţi, nu-i aşa? făcu către Jacques, care îi întinsese, fără căldură, mâna lui Werff. Bună seara, frumoaso, se înclină Daniel, să sărute mâna lui Paule, prietena cea palidă apictorului rus. Dă-mi voie să ţi-l prezint pe prietenul meu Thibault.

Jacques se ridicase în picioare. Femeia îi aruncă o privire bolnăvicioasă, apoi îşi opri ochii ceva mai mult asupra lui Daniel; păru că stă pe gânduri dacă să spună sau nu ceva, apoi porni mai departe.

— Vii des pe aici? îl întrebă Jacques.

— Nu. Sau, dacă vrei, da. De câteva ori pe săptămână. Obişnuinţa. Şi, totuşi, mă plictisesc repede în acelaşi loc, mereu cu aceiaşi oameni; îmi place să simt cum curge viaţa…

„Am reuşit”, îşi spuse deodată Jacques. Şi pieptul i se umflă. îşi adiise aminte de ceva.

— La ce oră se închide oficiul telegrafic de la Maisons-Laffitte?

— S-a şi închis. Dar dacă trimiţi o telegramă astă-seară, tatăl tău o primeşte mâine dis-de-dimineaţă.

Jacques făcu semn groo/n-ului:

— O bucată de hârtie şi un toc!

A»

Începu să scrie depeşa cu o mână atât de înfrigurată, iar nerăbdarea asta tardiva de a-şi anunţa succesul îl caracteriza atât de bine, încât Daniel zâmtâi şi se aplecă

peste umărul lui; dar se dădu numaidecât înapoi, surprins şi mai ales regretând indiscreţia sa involuntară: în locul adresei domnului Thibault, el citi: „Doamnei de Fontanin, Chemin de la Forêt, Maisons-Laffitte”.

O forfotă de curiozitate se produse în jurul unei obişnuite a casei, care-şi făcea intrarea în tovărăşia unei tinere brunete.

7 i 7 a cărei atitudine rezervată, deşi lipsită de sfială, lăsa să se vadă că venea aici pentru întâia oară.

— Aha, prospătură! făcu Daniel printre dinţi.

Werff, care tocmai trecea pe lângă el, îi zâmbi.

— Ce, nu ştiai? zise el. Tanti Juju lansează una nouă.

— Fetiţa e grozav de bine! decretă Daniel după o clipă de tăcere.

Jacques se întoarse s-o vadă. Era fermecătoare, într-adevăr: ochi limpezi, obraji nefardaţi, aerul uneia ce nu părea a fi de-a casei. Era îmbrăcată simplu, într-o bluză roz, fără bijuterii. Faţă de ea, chiar şi fetele cele mai tinere de acolo arătau veştejite.

Daniel îşi reluă locul lângă Jacques.

— Trebuie s-o vezi j) e tanti Juju de aproape, zise el. O cunosc bine: e cineva! În momentul de faţă se bucură de un fel de situaţie socială. Are un apartament destul de frumos, o zi de primire, dă serate, protejează pe începătoare. Dar ceea ce o scoate din comun e faptul că n-a vrut să fie niciodată întreţinuta cuiva: a fost o mică şi modestă prostituată şi n-a încercat nicicând să se ridice în grad. A trăit treizeci de ani cu condicuţă, făcând trotuarul între Madeleine şi Rue Drouot. Însă îşi împărţise viaţa în două: de la nouă dimineaţa până la cinci după-amiază se numea doamna Barbin şi ducea viaţa unei mic-burgheze într-un demisol de pe Rue Richer, ca femeie cinstită, cu bonă şi cu toate grijile micilor burghezi: listă de cheltuieli, urmărirea cotelor de la Bursă ca să nu-şi piardă banii investiţi în acţiuni, plictiseli casnice, legături de familie,

nepoţi şi nepoate Barbin, aniversări şi chiar, o dată pe an, o masă pentru copii, în jurul pomului de Crăciun. Nu inventez nimic. Iar la cinci seara, în fiecare zi, pe orice vreme, îşi scotea capotul, ca să se îmbrace cu un taior elegant, şi pleca, fără niciun dezgust, să-şi facă meseria: nu mai era doamna Barbin, era cocota Juju, veşnic veselă, conştiincioasă, niciodată obosită, cunoscută şi apreciată în toate hotelurile de pe bulevarde.

Jacques nu-şi mai desprindea ochii de la tanti Juju: avea o figură cumsecade, ca a unui preot de ţară, energică, surâzătoare, şireată şi purta pe părul alb, tuns scurt, o pălărie de pescar.

Cu gândurile aiurea, Jacques repetă:

— Fără niciun dezgust…

— Da, fireşte, îi răspunse Daniel, arunrându-i lui Jacques o privire răutăcioasă, puţin agresivă, şi murmură două versuri de Whitman:

You prostitutes Qaunting over the trottoirs or obscene in your rooms, Who am I that I should caii you more obscene than myself?

Daniel ştia bine că lovea în pudoarea lui Jacques. O făcea înadins, deoarece îi părea rău să vadă cu câtă mulţumire Jacques ducea – poate pentru a protesta împotriva genului de viaţă al prietenului său – o viaţă aproape castă. Uneori, Daniel se alarma chiar, din naivitate. Şi ştia că Jacques însuşi se îngrijora adesea de moliciunea unùi temperament care altă dată se arăta mult mai pretenţios. Această chestiune atât de delicată fusese atinsă de ei *o* singură dată în iarna aceea, într-o seară pe când se întorceau de la teatru şi urmăreau împreună valul de îndrăgostiţi de pe bulevarde. Daniel se mirase de indiferenţa prietenului său. „Totuşi, îi răspunsese Jacques, sunt voinic. La vizita medicală mi-am dat seama că eram printre cei mai viguroşi…” Şi Daniel îşi aminti tremurul care tulburase glasul prietenului său în seara aceea.

Fu smuls din aceste gânduri de către Favery, pe care-l zări făcându-le semn de departe. Cu o graţie studiată, îşi lăsase la vestiar pălăria, bastonul şi mănuşile şi, numai surâs, îl întrebă pe Jacques:

— Fratele tău n-a venit încă?

Favery purta seara gulere înalte, haine noi, care-ţi dădeau impresia că le împrumutase de undeva, şi îşi repezea mereu înainte bărbia rasă proaspăt, cu un gest sprinten, ce-l făcea pe Werff să spună: „Şcoala Normală porneşte la cucerirea Babilonului.

„Am reuşit**, îşi spuse iar Jacques şi avea poftă s-o şteargă englezeşte, ca să ia, chiar în seara ace ea trenul pentru Maisons-Laffitte. Dar gândul că Antoine, care îi făgăduise să-l întâlnească aici, ar putea să pice dintr-un moment într-altul, îl ţintuia locului. „Nu, acum nu, îşi zise, dar mâine plec, dis-de-dimineaţă”. Se şi simţea scăldat în răcoarea dimineţii în soarele care sorbea roua de pe alei… Packmell nu mai exista pentru el…

t Voi, pe care prostituţia vă face magnifice pe trotuare sau obscene în camerele voastre.

Cine sunt eu ca să mă cred mai puţin obscen ca voi?

(Autumn Rivulets)

Lumina orbitoare a atâtor candelabre aprinse dintr-odată, îl trezi din toropeală. „Am reuşit”, îşi repetă în gând, ca şi cum ar fi vrut să întărească legătura cu realitatea. îşi căută cu privirea prietenul şi-l zări într-un colţ, vorbind în şoaptă cu tanti Juju. Daniel se aşezase de-a curmezişul pe un scaun rulant şi însufleţirea cu care vorbea îi evidenţia mişcarea graţioasă a capului, inteligenţa fetei, a privirii, a zâmbetului, eleganţa mâinilor pe jumătate ridicate; mâinile, zâmbetul şi ochii îi vorbeau tot atât de mult ca şi buzele. Jacques nu se mai sătura privindu-l. „Ce frumos e! îşi spunea, fără să-şi rostească gândul. Cât e de frumos să vezi o fiinţă tânără, vie, subjugată de clipa prezentă! Jucându-şi atât de firesc rolul! El nici nu ştie că-l privesc.

Nici nu bănuieşte. Nu vrea să accepte nicio supraveghere. Să surprinzi aşa pe cineva, fără să ştie că-l priveşti, să-l analizezi în adâncul fiinţei lui! Sunt oare şi oameni care pot uita de tot ceea ce-i în jurul lor? Vorbeşte şi este el în tot ceea ce spune. Eu însă nu sunt niciodată natural, faciodată n-aş putea uita de mine, decât poate într-o cameră închisă, ferit de orice priviri. Dar nici atunci! Reflectă o clipă: Daniel nu este un analitic. Iată de ce niciun spectacol nu-l absoarbe ca pe mine; poate să rămână totdeauna el însuşi. Pe mine lumea din afară mă sfâşie", conchise el, ridicân du-se.

— Nu, frumosule Profet, degeaba stărui, copila asta nu-i

E

pentru tine, îi spunea chiar în momentul acela tanti Juju lui taniel. Privirea acestuia deveni aşa de mânioasă, încât ea începu să râdă: „Ia, stai aici, micule, are să-ţi treacă".

(Expresia aceasta, la fel ca şi: „Copilă, fii idolul meu" sau: „Asta nu priveşte pe nimeni" sau: „Nu-i nimic, atâta timp cât eşti sănătos" era una din acele clişee, lipsite de sens, care se şefiimbau după împrejurări şi pe care obişnuiţii localului şi le aruncau între ei, cu zâmbête de iniţiaţi ori de câte ori se ivea prilejul).

— Cum ai cunoscut-o? stărui Daniel.

— Nu, drăguţule, ţi-o spun că nu e pentru tine. E o puştancă extra, o fată bună, prostule, o perlă!

— Şi totuşi, spune-mi, cum ai cunoscut-o?

— Ai s-o laşi în pace?

— Am s-o las.

— Ei bine, am cunoscut-o când aveam pleurezie. Ţi-aduci aminte când am fost bolnavă? A aflat şi a venit la mine fără să întrebe pe nimeni. Şi, bagă bine de seamă, nici n-o cunoşteam, ca să zic aşa. O ajutasem o dată sau de două ori, dar prea puţin. (Pentru că, trebuie să-ţi spun, aşa

cum o vezi.

Ictita asta a trecut prin multe: a avut o poveste serioasă cu un bărbat bine, după cât am înţeles, pe care-l iubea şi de la care s-a ales cu un copil – n-ai crede, nu? un copil care a inurit imediat –, de aceea e destul să-i spun ceva despre copii, că se pune pe bocit.) Deci, pe când aveam pleurezie, a venit să stea la mine, ca o soră, şi m-a îngrijit mai bine decât dacă mi-ar fi fost fiică, zi şi noapte, timp de şase săptămâni. îmi punea câte o sută de ventuze în douăzeci şi patru de ore; ce mai încoace, încolo, m-a scăpat de la moarte, drăguţa! Şi nu cheltuia niciun ban. O perlă! Atunci, m-am jurat s-o ajut să iasă din încurcătură. E tânără şi nu ştie să facă altceva decât dragoste. Aşa că mă străduiesc s-o scot pe piaţă; dar tu ştii ce înseamnă a scoate pe cineva pe piaţă... (Pentru asta, ai putea să-mi dai o mână de ajutor, am să-ţi explic cum.) Iată, aşadar, trei luni de când mă ţin de ea. Mai întâi a trebuit să-i găsesc un nume. Se numea Victorine, Victorine le Gad. Le Gad, în două cuvinte, mai merge, dar Victorine e prea din cale-afară! Am botezat-o Rinette. Nu-i rău, ce zici? Şi apoi am învăţat-o din toate câte ceva. Colin i-a dat lecţii de clic ţie; avea un accent breton care-i făcea pe toţi să se prăpădească de râs; acum nu i-a mai rămas decât atât cât trebuie ca să pară că are ceva străin, acrişor, ceva *english*... fermecător! în cincisprezece zile a învăţat bostonul; e uşoară ca un fulg. Afară de asta, nu-i proastă. Cântă bine, are o voce caldă, puţintel parşivă, pe care o ador! Şi astă-seară, iată, corabia-i gata de plecare, ai dau drumul pe apă nu mai e nevoie decât de cineva care să-i sufle vânt în pânze. Nu, fii serios! Tocmai pentru asta mă poţi ajuta tu. I-am vorbit lui Ludwigson despre ea; el e mistuit de dor de când l-a lăsat Bertha. Mi-a promis că vine astăzi aici, să vadă puştanca. Spune-i doar atât: c-o iubeşti şi el o să se aprindă şi mai tare. Înţelegi, un Ludwigson e tocmai ceea ce-i trebuie copilei ăsteia. N-are decât un

gând: să strângă ceva bănuţi şi să se întoarcă în Bretagne. N-ai ce-i face, are păsărica ei! Toate bretonele sunt aşa. O baracă în piaţă, o broboadă albă şi procesiunile – asta-i Bretagne, ce vrei?! Ku vrea să strângă o comoară, visul acesta şi-l poate atinge repede, cu câteva sfaturi şi puţină ordine. Vreau ca, în arară se cadouri, să-şi mai pună deoparte vreo douăzeci de şutişoare, pe care să i le bag într-o afacere, şi ştiu eu care. Tu té pricepi cum se strâng banii?

— La masă! strigară câteva voci gălăgioase.

Daniel se întoarse lângă Jacques.

— Fratele tău n-a venit încă? Hai să ne luăm locurile.

Lumea dădu buzna în jurul mesei lungi, pe care fuseseră puse vreo douăzeci de tacâmuri. Daniel făcu în aşa fel ca

Jacques să se găsească la stânga Rinettei; tanti Juju n-o slăbea din ochi şi căuta să stea rât mai aproape de ea, în dreapta. Dar, după ce toată lumea se aşează, pe când Jacques se pregătea să-şi ia locul, Daniel îl îmb rânci:

— Treci în locul meu.

Şi, fără să mai aştepte, îl apucă de mână şi-l dădu la o parte, strângându-l atât de tare, încât Jacques îi simţi degetele înclestându-i-se în încheietură şi trebui să se abţină ca să nu ţipe.

Daniel nici nu se gândi să-şi ceară scuze.

— Tanti Juju, zise el, cred că ar fi politicos să mă prezinţi vecinei mele.

— A, tot tu! bodogăni bătrâna, care înţelese vicleşugul lui Daniel. Apoi, adresându-se întregii mese: Vă prezint tuturor pe domnişoara Rinette. Şi, pe un ton ameninţător: Protejata mea!

— Prezintă-ne! Prezintă-ne! cerură mai multe glasuri.

— Am dat de dracu'... oftă tanti Juju. Se sculă, îşi scoase cam în silă pălăria, pe care o aruncă uneia dintre „mărmierele" de serviciu, şi începu: Profetul! Un ştrengar

drăguţ, zise ea, arătând spre daniel.

— Bună ziua, domnule, rosti cu drăgălăşenie fata.

Daniel îi luă mâna şi i-o sărută.

— Mai departe!

— Amicul lui, nu ştiu cum, urmă tanti Juju, întinzând braţul spre Jacques.

— Bună ziua, domnule, rosti iar Rinette.

— Apoi, Paule, Sylvia, doamna Dolores şi un copil necunoscut: copilul-minune. Werff, zis Piersica, după el, Gaby, lângă ea Plosca…

— Mulţumesc, întrerupse un glas batjocoritor. Prefer numele părinţilor mei – Favery –, domnişoară, unul din cei mai zeloşi adoratori ai dumitale!

— „Copilă, fii idolul meu!” strigă o voce ironică.

— Lily şi Armonica sau Nedespărţiţii, urmă tanti Juju, fără să se întrerupă. Colonelul. Frumoasa Maud. Un domn necunoscut, cu două doamne, pe care le cunosc bine, dar pe care am uitat cum le cheamă. Un loc gol. Altul, idem. Battaincourt, zis micul Batt. Marie-Josèphe şi perlele ei. Doamna Packmell… Apoi făcând o închinăciune: Şi, ca să termin, tanti Juju.

— Bună ziua, domnule. Bună ziua, domnişoară. Bună ziua, domnule. Bună ziua, repeta Rinette cu o voce argintie, zâmbind nestingherită.

— Nu domnişoara Rinette trebuie s-o numim, îşi dădu cu părerea Favery ci domnişoara Bună ziua!

— Îmi place, zise fata.

— Aplauze în cinstea domnişoarei Bună ziua!

Ea râdea şi părea încântată de zgomotul stârnit în cinstea ei.

— Şi acum, supa! propuse doamna Packmell.

Jacques îi făcu semn lui Daniel cu cotul şi-i arătă semnul roşu de la încheietură:

— Ce te-a apucat adineauri?

Celălalt îi aruncă o privire veselă, fără nicio umbră

de remuşcare, o privire înflăcărată, puţin sălbatică.

— I am he that aches with amorous Iove,[3] zise el coborând vocea.

Jacques se aplecă s-o vadă pe Rinette, care tocmai se întorcea spre el; îi întâlni ochii: erau verzi, reci şi umezi, ca nişte stridii.

Daniel recita mai departe.

— Does the earth gravitate? Does not all matter aching, attract all matter?

So the body of me to all Imeet or know.

Jacques se încruntă. Nu era prima dată când îi era dat să asiste la această dezlănţuire pătimaşă care-l arunca pe Daniel în viitoarea plăcerilor, fără ca cineva să i se poată împotrivi. Şi de fiecare dată prietenia lui pentru Daniel se punea fără să vrea, în gardă. Un amănunt hazliu îl făcu să-şi schimbe gândul: observă că nasul lui Daniel era căptuşit cu un puf negru, astfel că nările lui semănau cu găurile unei măşti; căută să vadă mâinile Profetului, mâinile acelea frumoase şi lungi, acoperite cu acelaşi puf negricios. *Vârpilosus*, se gândi Jacques şi-i veni să zâmbească.

Dar Daniel se aplecă din nou spre el şi, fără să-şi schimbe tonul, ca şi cum ar fi terminat citatul din whitman:

— Fiâl up your neighbour’s glass, my dear.

— Doamnă Packmell, lista de bucate nu se poate citi astă-seară? ciripi o voce de la capătul celălalt al mesei.

— Doamna Packmell va căpăta de două ori nota zero! decretă Favery.

— „Nu-i nimic, atâta timp cât eşti sănătos!” răspunse blonda cea frumoasă.

Jacaues se găsea lângă Paule, îngerul pervers, cu tenul palid. Urma o fată cu un piept mare, care nu vorbea deloc şi-şi ştergea buzele după fiecare înghiţitură. Iar mai

3 Sînt cel pe care focul Iubirii îl chinuieşte .

departe, cam în faţa lui Jacques, lângă femeia aceea brunetă, cu fruntea brăzdată de creţuri, pe care tanti Juju o numise doamna Dolores, un copilaş de vreo şapte – opt ani, îmbrăcat destul de sărăcăcios, în negru, urmărea cu ochişorii limpezi mişcările comesenilor şi chipul i se lumina, din când în când, de zâmèete.

— N-aţi fost servită cu supă? o întrebă Jacques pe vecina lui.

— Nu iau, mulţumesc.

Fata îşi ţinea ochii în jos, iar când îi ridica, şi-i îndrepta numai spre Ùaniel. Făcuse totul ca să se aşeze lângă el, dar în ultima clipă îl văzuse cedându-i locul lui Jacques şi acum îşi vărsa necazul pe el. De unde a mai apărut şi ăsta, cu faţa lui plină de coşuri şi cu un buboi pe ceara? Nu-i plăceau roşcovanii, iar ăsta avea pe deasupra şi un aer nesuferit. Fără să mai pui la socoteală că fruntea năpădită parcă de iarbă, urechile clăpăuge şi falca mare, totul îi dădea aerul unei brute.

— Ei, ce mai aştepţi de nu-ţi legi şervetul? strigă doamna Dolores, zgâlţâind băieţaşul ca să-i înnoade şervetul mai bine în jurul gâtului.

— Când o femeie îşi mărturiseşte vârstă, se auzi glasul lui Favery, care discuta cu Marie-Josè phe, înseamnă că n-o mai are. Ascultă-mă pe mine, a intrat la conservator cu limită de vârstă, exact acum patruzeci şi cinci de ani, cu un act de naştere al surorii ei mai mici, după care apărea mai tânără cu doi ani. Care vasăzică, avea…

— „Asta nu priveşte pe nimeni!” decretă în gura mare tanti Juju.

— Favery este unul dintre oamenii inteligenţi care nu pot lua parte la o conversaţie fără să amintească mai întâi că viteza de gravitate la Paris e de 9, 80 m! observă Werff, care odinioară se pregătise pentru Şcoala de Ingineri Civili.

Fusese poreclit Piersica din pricina pielii, pe care

sporturile în aer liber i-o rumeniseră şi i-o umpluseră de pete ca tărâţa. Era un mascul frumos de altfel, cu umerii ca sculptaţi, cu pomeţii proeminenţi, cu buzele cărnoase; seara, forma bună a corpului, înviorat de exerciţiile de peste zi, se răsfrângea în ochii albaştri şi în obrajii l'ucioşi.

— Nu se ştie din ce a murit, zise cineva.

— Dar ştii din ce trăia? întrebă un glas glumeţ.

— Hai, grăbeşte-te, se răsti doamna Dolorès la copil. Ştii că aici e şi desert. N-o să-l ai!

— De ce? întrebă copilaşul întorcându-şi privirea zglobie spre ea.

— N-o să-l ai dacă aşa vreau eu! Fii ascultător! Grăbeşte-te! Şi, observând privirea lui Jacques, îi aruncă un zâmbet complice: E mofturos, uitaţi-vă şi dumneavoastră, zise că Face nazuri când i se dă ceva ce n-a mai văzut. O să-ţi dau porumbei la frigare!

Acasă mânca mai multă varză cu slănină decât porumbei! A fost prea răsfăţat. Era mereu alintat, dezmierdat, ca orice copil singur la părinţi. Mai ales că maică-sa a fost multă vreme bolnavă. Da, da, făcu ea punând mâna pe căpşorul rotund, cu părul tuns scurt: un copil răsfăţat. E foarte rău. Dar cu mătuşă-sa n-o să-i mai meargă mult. Domnul voia să-şi lase bucle ca o fetiţă! Dar acum s-a terminat cu capriciile, cu răsfăţurile. Hai, mănâncă; domnul se uită la tine, grăbeşte-te! Fericită că o ascultă cineva, zâmbi iar către Jacques şi t'aule: E un mic orfan, explică ea pe un ton mulţumit. Şi-a pierdut mama chiar săptămâna asta. Era măritată cu un frate al meu. A murit de piept, în satul ei, în Lorena. Mititelul de el, are noroc că m-am milostivit să mi-l iau eu pe cap... încolo, n-are pe nimeni7 nicăieri; nu mă mai are decât pe mine. Dar o să am bucluc cu el...

Copilul nu mai mânca şi se uita la mătuşa lui. Înţelegea oare ceva?

Întrebă cu o intonaţie ciudată:

— Mama mea chiar a murit?

— Nu te mai gândi acum la asta. Mănâncă.

— Nu mai pot.

— Ei, vedeţi? făcu doamna Dolorès. Da, mama ta a murit. Acum, ascultă: mănâncă! Dacă nu, nu-ţi dau îngheţată!

În momentul acela, Paule întoarse capul şi Jacques, încrucişându-şi privirea cu a ei, îi citi în ochi aceeaşi indispoziţie pè care o încerca şi el. Paule avea un gât subţire, mlădios şi palid, mai palid chiar decât obrajii; frăgezimea lui te îmbia să-l priveşti cu multă gingăşie. Jacques contempla gâtul acela, pielea delicată, acoperită cu un puf fin, şi simţea ceva dulce pe buze. Căută să spună ceva, nu găsi nimic şi zâmbi. Ea îl cercetă pe furiş. I se păru mai puţin urât. Dar o împunsătură bruscă în inimă îi alungă sângele din obraji; îşi puse mâinile pe marginea mesei, îşi lăsă capul într-o parte, muşcându-şi limba ca să nu-şi piardă cunoştinţa.

Jacques observă totul. Părea o pasăre care venise să moară acolo, pe faţa aceea de masă. Şopti:

— Ce s-a întâmplat?

Zări, între pleoapele ei pe jumătate închise, albul ochilor pierduţi. Paule se strădui să murmure, fără a se mişca:

— Taci din gură.

Avea şi el un nod în gât, n-ar fi putut să cheme pe nimeni în ajutor. De altfel, nimeni nu le dădea nicio atenţie. Privi mâinile fetei: degetele nemişcate, transparente ca nişte lumânărele, erau aşa de vinete, încât unghiile păreau pète violete.

— Deşteptătorul meu sună la şase şi jumătate, într-o farfurie aşezată pe un pahar, explica Favery vecinei lui, cu o gângureală fericită.

Paule, începând să-şi revină, deschise ochii; privi la

Jacques şi-i zâmbi uşor, spre a-i mulţumi că tăcuse.

— Gata, şopti ea. Aşa vine criza: cu împunsături în inimă. Şi, din colţul buzelor, adăuga melancolic: „Stai jos, mititelule, are să-ţi treacă”.

Lui Jacques îi veni s-o ia în braţe şi s-o ducă undeva departe de locul acesta scârnav. Era gata să se devoteze ei, s-o vindece. Ah, câtă dragoste simţea pentru orice fiinţă slabă care i-ar fi cerut sau ar fi acceptat sprijinul puterii lui I

Era cât pe-aci să-i destăinuiască şi lui Daniel planul acesta himeric; însă Daniel nu se mai gândea la Jacques.

El vorbea cu tanti Juju, de care-l despărţea Rinette. Discuţia era însă numai un pretext ca să se întoarcă spre vecina lui şi să-i simtă căldura mai de aproape. Deşi de la începutul mesei se ferise să-i adreseze vreun cuvânt, din tactică, fiind totuşi Ioane-atent cu ea, se vedea cât de colo că nu se gândea decât la ea. În mai multe rânduri Rinette îi întâlni privirea; de fiecare dată însă, fără să-şi fi putut lămuri de ce, privirea aceasta, în loc să-i placă, trezea în ea un sentiment de respingere, iar figura lui bărbătească, deşi n-o lăsa rece, o irita.

Celălalt capăt al mesei era însufleţit de o discuţie aprinsă.

— Încrezutule! îi strigă Piersica lui Faveiy.

Acesta fu de acord:

— Ei, şi eu mi-o spun câteodată…

— Dar mai încet, fireşte!

Se stârniră râsete. Werff ţinea să fie cel mai tare:

— Favery, iubitule, zise el ridicând înadins tonul, dă-mi voie să-ţi spun ceva: Ai vorbit despre femei ca unul care n-a ştiut niciodată să le… vorbească!

Daniel se uită la Favery şi i se păru că surprinde privirea profesorului de la Şcoala Normală aţintită spre Rinette, ca şi cum discuţia s-ar fi încins în legătură cu ea; o privire îndrăzneaţi şi lacomă, care spori deodată antipatia

lui Daniel faţă de Favery. Ştia despre el mai multe anecdote care nu-i făceau cinste. îl apucă o poftă sălbatică să le povestească în faţa Rinettei. Niciodată nu rezista ispitelor de soiul acesta. Coborând vocea, ca să nu fie auzit decât de cele două femei, şi plecându-se spre tanti Juju în aşa fel ca Rinette să poată asculta bine totul, întrebă nepăsător:

— Cunoşti povestea cu Favery şi femeia adulteră?

— Nu! strigă bătrâna, curioasă. Povesteşte şi dă-mi o ţigară. Văd că masa nu se mai sfârşeşte astă-seară!

— Într-o bună zi – femeia era de mult amanta lui –, îi cade pe cap cu bagajele: „M-am săturat, vreau să trăiesc cu tine! etc. „Dar bărbatu-tău?" „Bărbatu-meu? I-am scris: «Dragă Eugène, am ajuns la o cotitură a vieţii etc. Simt nevoia să-mi dăruiesc dragostea unui suflet prieten etc... Am găsit acest suflet şi plec.»".

— Dacă-i vorba de suflet, zi-i înainte...

— Era slăbiciunea ei! Ascultă urmarea: Iată-l pe bietul Favery îngrozit. Cu o femeie în braţe şi... ce te faci? o femeie care va fi în curând divorţată, liberă şi care avea să-i ceară s-o ia de nevastă... Atunci, i-a venit o idee genială, după cum declară singur. I-a scris soţului: „Domnule, recunosc că soţia dumitale şi-a părăsit domiciliul conjugal ca să mă urmeze pe mine. Salutări, Favery".

— Elegant, şopti Rinette.

— Nu-i chiar aşa, răspunse Daniel cu un zâmbet răutăcios. O să vedeţi. Şiret, Favery îşi lua măsurile sale pentru viitor: ştia că soţul se va folosi de această scrisoare în faţa tribunalului şi, după cum ştiţi, legea opreşte pe amant să ia în căsătorie complicea. „E bine să cunoaşteţi codul", îi place lui să declare de câte ori povesteşte întâmplarea asta.

Rinette părea nedumerită; în cele din urmă înţelese:

— Ah, ce ticăloşie! se indignă ea.

Daniel, care se aplecase spre ea, îi primi răsuflarea în obraz, pe buze. O aspiră îndelung şi fu aproape silit să închidă ochii.

— Şi a părăsit-o? întrebă bătrâna.

Daniel nu răspunse. Rinette îşi întoarse privirea spre el. Daniel îşi ţinea pleoapele pe jumătate închise, căci abia izbutea să-şi ascundă dorinţa năvalnică ce-l stăpânea. Rinette îi văzu de aproape pielea netedă a obrazului, trăsătura aceea de cruzime din colţul gurii, genele tremurătoare şi, ca şi cum ar fi cunoscut de mult tainele înşelătoare ale acestui chip, ceva nestăpânit, ca instinctul, se răzvrăti dintr-odată în ea împotriva lui.

— Şi cu femeia ce s-a întâmplat? repetă tanti Juju.

Daniel se liniştise, dar glasul lui mai păstra încă un tremur uşor:

— Se spune că s-ar fi omorât! Favery susţine că era tuberculoasă.

Încercă să râdă şi-şi trecu mâna peste frunte.

Rinette se ţinea dreaptă, rezemată de spătarul scaunului, ca să se depărteze dt mai mult de Daniel. Ce-i cu frământarea asta care a cuprins-o deodată din pricina chipului, a zâmbetului, a privirii lui? Ura totul în băiatul acesta frumos, felul lui de a se apleca, eleganţa gesturilor şi mâna, mai ales mâna lui lungă, nervoasă... Niciodată n-ar fi crezut că are în ea disponibilă şi, pentru a spune astfel, gata pregătită atâta aversiune împotriva unui necunoscut.

— Vrei să spui cu asta că sunt cochetă! strigă Marie-Josèphe, luând martoră toată lumea de la masă.

Battaincourt zâmbi cu naivitate:

— E vina mea? Limba franceză n-are altă expresie care să indice lucrul acesta aşa de fermecător: intenţia de a plăcea.

— Ce scârboşenie! lătră doamna Dolorès.

Toată lumea se întoarse. Dar nu era vorba decât de

băieţaşul care vărsase o linguriţă de îngheţată pe haina-i neagră şi pe care mătuşa lui îl târa spre lavabou.

Jacques se folosi de faptul că plecase pentru a o întreba pe Paule, fericit că se poate apropia de ea:

— O cunoşti?

— Un pic.

Era gata să nu-i răspundă. De felul ei, nu era prea vorbăreaţă şi, pe deasupra, se simţea tristă; dar Jacques se purtase atât ele drăguţ cu ea adineauri.

— Nu-i o femeie rea, continuă Paule. Şi, apoi, e bogată. A trăit multă vreme cu un tip care scria pentru teatre. Apoi s-a căsătorit cu un farmacist, care a murit. Mai ia şi acum

E

arate multe pentru nişte preparate speciale. Cunoşti soluţia lolorès? Nu? Trebuie să l-o spui, are totdeauna geanta plină cu mostre de soiul ăsta. Este o femeie originală. Are acasă o duzină de pisici pripăşite. Şi un acvariu mare în dormitor. Iubeşte animalele.

— Dar nu iubeşte copiii.

Paule dădu din cap:

— Asta este, şi pace! conchise ea.

Tot timpul cât a vorbit, fata a respirat cu greutate. Jacques băgase de seamă. Totuşi, căută să prelungească cât mai mult această conversaţie în doi. Gândul că ea avea o boală de inimă îi aduse prosteşte pe buze:

— „Inima are raţiunile ei, pe care raţiunea nu le cunoaşte”.

Paule stătu o clipă pe gânduri.

— „Pe care raţiunea nu le are”, îl îndreptă ea, bătând tactul pe masă; altfel, versul ar fi fals.

Cu toate acestea, el o dorea, deşi acum avea mai puţin chef să-şi dedice ei viaţa. „Îndată ce o fiinţă mă lasă să-i citesc, oricât de puţin, în suflet, sunt gata s-o iubesc”, se gândi Jacques. îşi aminti de o plimbare în cursul căreia

băgase de seamă pentru prima oară acest lucru: se întâmplase vara trecută, în pădurea Viroflay, cu nişte prieteni ai lui Antoine şi o studentă la medicină, o suedeză, care i se sprijinise de f>raţ ca să-i povestească nişte amintiri din copilărie.

Deodată, îşi aminti că Antoine nu venise încă. Era nouă şi jumătate!

Cuprins de o spaimă nervoasă, uitând de tot ceea ce se petrecea în jurul lui, îl scutură pe Daniel de braţ.

— Cu siguranţă că i s-a întâmplat ceva!

— Ceva? Cui?

— Lui Antoine!

Lumea tocmai se ridica de la masă. Jacques făcu la fel. Daniel, în picioare, încercând să nu se depărteze de Rinette, se străduia să-l liniştească:

— Ce, eşti nebun? Aşa-s medicii… E destul s-apară un bolnav…

Dar Jacques dispăruse de lângă el. Nemaiputând judeca, nemaiputând lupta împotriva presimţirii, se repezi la vestiar şi, fără să-şi ia rămas bun de la cineva, fără a se mai gândi la Paule, se pierdu în noapte. „Eu i-am purtat ghinion lui Antoine, îşi repeta el cu groază. Eu… eu… Ca să am un costum negru, ca tipul acela din piaţa Médicis!”

Cei trei muzicanţi atacară un vals. Câteva perechi dansau în sala barului. Daniel îl zări pe Favery ridicându-şi bărbia în sus, ca şi cum şi-ar fi luat avânt, şi îndreptându-şi ochii, din care clipea des, spre Rinette. Cu un pas grăbit, i-o luă înainte:

— Un Boston?

Rinette îl văzu venind şi îl cercetă cu repulsie; îl lăsă să-i facă o uşoară plecăciune înainte de a-i răspunde:

— Nu!

Daniel îşi ascunse surpriza şi zâmbi.

— De ce nu? o imită el. Era aşa de sigur c-o poate cuceri, încât îi zise: Hai! şi făcu un pas către ea.

Gest prea sigur, care o revoltă de-a binelea.

— Cu dumneata, nu!

— Nu? repetă el, în timp ce-o sfida cu privirea, părând că-i spune: „O să mă cauţi tu pe mine!”

Ea îi întoarse spatele şi, zărindu-l pe Favery, care nu îndrăznea să se apropie, se duse drept la el, ca şi cum ar fi invitat-o, şi începu să danseze, fără să scoată o vorbă.

Sosise Ludwigson. În smoching, în faţa barului, cu pălăria pe cap, stătea de vorbă cu Packmell şi cu Marie-Josèphe, mângâindu-i cu familiaritate colierul, în timp ce privirea lui adormită – care-i luneca de sub pleoapele de broască ţestoasă şi se arunca din când în când asupra unui obiect sau asupra îmei persoane ca o lovitură de şiş – inspecta sala, fără să dea impresia că o face.

Tanti Juju înota printre dansatori, căutând-o pe Rinette. Când o găsi, în sfârşit, îi dădu cu cotul:

— Repede. Şi cum ţi-am spus.

Daniel, îngrămădit de Paule într-un colţ, o asculta cu un zâmbet distrat. Apoi o văzu pe tanti Jujii amestecându-se printre cei din grupul lui Marie-Josèphe cu aerul cel mai firesc din lume, în timp ce Rinette, întrerupându-şi dansul, se aşeză singură la o masă retrasă, în a doua sală. Aproape în acelaşi timp, Ludwigson şi tanti Juju străbătură, după ea, cele două saloane. Ludwigson, mai ales când se simţea privit, mergea cu spatele ţeapăn, ca un birjar de modă veche: ştia că natura îl înzestrase, în batjocură, cu o crupă de baiaderă, care se legăna de la stânga la dreapta de cum grăbea puţin pasul, aşa că se supraveghea. Rinette îi întinse mâna, el îşi apăsă pe ea buzele groase. În mişcarea pe care o făcu,) aniel îi zări creştetul capului acoperit de un păr negru dat pe spate cu mult dichis… „Are totuşi ceva deosebit, observă Daniel. Este ceva de hamal în paiaţa asta orientală, dar şi ceva de mare vizir!”

Ludwigson îşi scoase încet mănuşile, cântărind-o pe Rinette cu un ochi de cunoscător; apoi se aşeză în faţa ei,

iar tanti

Juju, lângă el. Li se aduse de băut, fără ca Ludwigson să fi comandat ceva; obiceiurile lui erau cunoscute; nu cerea niciodată şampanie, bea numai un vin spumos dulce, care nu era nici pus la gheaţă, nici măcar rece, ci puţin încălzit: „Călduţ, zicea el, ca un suc de fructe la soare”.

Daniel o lăsă pe Paule, aprinse o ţigară, făcu înconjurul barului, dădu mâna cu câţiva, apoi îşi alese iar un loc în sala a doua. Ludwigson şi tanti Juju stăteau cu spatele la el; însă Daniel se afla drept în faţa Rinettei. În jurul cupelor cu vin spumos începuse o conversaţie însufleţită. Rinette zâmbea la glumele subţiri ale lui Ludwigson, care, plecat spre ea şi vizibil cucerit, ţinea să strălucească şi mai mult în ochii ei. Când observă că Daniel îi pândeşte, se prefăcu şi mai veselă.

Prin uşiţa dintre cele două săli se vedeau perindându-se perechile de dansatori. În spatele tejghelei, o fetişcană cu obrajii înfloriţi, semănând cu un portret de Lawrence, căţărată într-un picior pe o treaptă a scării albe şi ţinându-se de rampă cu amândouă mâinile, îşi ţuguia botişorul şi acompania orchestra cu un refren lipsit de sens, dar pe care în vara aceea toată lumea îl ştia pe de rost: „Timelu, lamelu, pan, pan, timela!”

Cu ţigara între buze, Daniel îşi sprijinise capul într-o mână şi o privea fix pe Rinette. îi dispăruse orice zâmbet de pe faţă: avea o figură ţeapănă, ţinea buzele strânse. „Unde l-am mai văzut oare?” se întreba fata, care râdea întruna şi se ferea de privirea lui. Dar reuşea din ce în ce mai greii şi, ca o ciocârlie care ar da mereu să zboare într-o oglindă, atenţia i se lăsa prinsă tot mai des de privirea aceea stăruitoare: o privire înceţoşată, dar nu vagă, şi care părea fixată într-un punct de dincolo de Rinette; o privire ascuţită şi dârză; o privire arzătoare, magnetizantă, de care reuşea să se desprindă cu tot mai multă greutate.

Deodată, Daniel simţi că se mişcă ceva alături de el.

Nervii îi erau aşa de încordaţi încât nu-şi putu stăpâni o tresărire. Era micul orfan, care, înfăşurat în pelerina de mătase a lui Dolorès, dormea printre pernele boxei, cu un deget în gură şi cu lacrimile încă neuscate în colţul genelor.

Muzica încetase. Vioristul făcea chetă pe la mese; când se apropie de Daniel, acesta îi strecură o băncuţă sub şervet.

— Viitorul Boston, un sfert de oră, fără pauză, îi şuieră printre dinţi.

Pleoapele vopsite ale celuilalt clipiră în semn de încuviinţare.

Daniel observă că Rinette îl pândea. Atunci, ridirând capul, n-o mai slăbi din ochi. Înţelese că acum el era stăpânul: o dată sau de două ori, mai mult jucându-se, îşi făcu plăcerea de a-i prinde privirea şi de a i-o lăsa, ca să-şi încerce puterea de dominaţie. Apoi nu-i mai dădu nicio clipă de răgaz.

Foarte aprins, Ludwigson devenea tot mai amabil. Totuşi, interesul pe care i-l arăta Rinette era din ce în ce mai fals şi mai obosit. Când vioristul atacă un nou vals, ea înţelese, de la primul arcuş, după neastâmpărul care se citea pe faţa încordată a lui Daniel, că un eveniment hotărâtor avea să se întâmple. Într-adevăr, Daniel se ridică; străbătu foarte liniştit salonul, fără a-şi slăbi prada din ochi, şi veni drept la ea! Abia mai avu timpul să-şi spună: „Îmi pun în joc situaţia faţă de Ludwigson” şi parcă o lovitură de bici îi şfichiui dorinţa. Rinette îl privea cum se apropie şi ochii ei ficşi exprimau ceva atât de neobişnuit, încât şi Ludwigson şi tanti Juju întoarseră capetele. Ludwigson crezu că Daniei venea să-i dea bună seara şi schiţă chiar gestul să-l invite la masa lui. Dar Daniel nu avu nici măcar aerul că-l recunoaşte. îşi înclină capul şi-şi adânci privirea în ochii aceia verzi, în care se citea deopotrivă şi consimţire, şi spaimă. Rinette se ridică,

subjugata. Fără un cuvânt, el o cuprinse cu braţul şi dispăru cu ea în sala unde cânta muzica.

Ludwigson şi tanti Juju rămaseră stupefiaţi, urmărind perechea din ocţii. Apoi se uitară unul la altul.

— Ce îndrăzneală! bolborosi tanti Juju şi bărbia îi tremura de emoţie şi de mânie.

Ludwigson ridică doar din sprâncene. Din pricina tenului gălbejit, nu pălea niciodată. Întinse mâna spre cupa cu vin spumos şi-şi muie buzele în ea.

Tanti Juju răsufla din greu, ca după o goană mare.

— Iată un mucos care, sper, nu va mai lucra la dumneata! zise ea cu râsul uscat al unei femei ce se răzbună.

Ludwigson se arătă mirat:

— Domnul de Fontanin? Şi pentru ce?

Zâmbi ca un senior ce nu se coboară până la asemenea meschinării şi, foarte stăpân pe el, îşi puse mănuşile. Te pomeneşti că toată aventura asta îl distra! Scoase portofelul, aruncă o hârtie pe masă şi, ridicându-se, o salută pe tanti Juju cu un gest politicos. Apoi se îndreptă spre sala în care se dansa şi se propti în prag, aşteptâna ca perechea să-i treacă pe dinainte. Daniel îi întâlni privirea adormită, în care sclipea puţină răutate, dar şi puţină invidie şi admiraţie; îl văzu apoi strecurându-se printre boxe spre ieşire şi dispărând în vestibulul acela uriaş cu geamuri, care păru că-l culege în vârteiul lui ca să-l arunce afară.

Daniel dansa bostonul alene, cu trupul aproape nemişcat, cu capul drept, cu un fel de nepăsare alcătuită din uşurinţă şi rigiditate, atingând pământul numai cu vârful picioarelor. Rinette, fără să-şi mai dea seama de ceva, ameţită, nemaiputând şti dacă era furioasă sau încântată, îşi modula trupul după cele mai mici ondulaţii ale cavalerului ei şi părea că nu dansase până atunci decât cu el. Peste zece minute rămăseseră ultimii; celelalte

perechi, obosite, făcuseră de mult cerc în jurul lor. În sfârşit, după o ultimă repetare, muzica ceru iertare. Dansară până la cele din urmă acorduri: ea, aproape leşinată pe umărul lui; el, grav, cu pleoapele lăsate peste privirea-i arzătoare pe care o arunca din când în când asupra ei, făcând-o să tremure de ciudă şi de dorinţă.

Izbucni un ropot de aplauze.

Daniel o conduse pe Rinette la masa lui Ludwigson, se aşeză în chipul cel mai simplu din lume pe locul gol, ceru încă o cupă, o umplu cu vin spumos, o ridică vesel spre tanti Juju şi-o goli.

— Ptiu, făcu el, ce sirop!

Rinette izbucni într-un hohot de râs nervos şi ochii i se umplură de lacrimi. Tanti Juju îl învălui pe Damei cu o privire uimită: îi trecuse toată furia. Se ridică, dădu din umeri şi suspină cât se poate de caraghios:

— „Nu-i nimic… atâta timp cât eşti sănătos!”

Peste o jumătate de oră, Rinette şi Daniel ieşeau împreună de la Packmell.

Plouase.

— O trăsură? întrebă *groom*-ul.

— Să mergem puţin pe jos! sugeră Rinette.

Vocea ei avea unduiri moi, pe care Daniel le observa cu bucurie.

Cu toată ploaia ce trecuse, în văzduh plutea încă o zăpuşeală prevestitoare de furtună. Străzile erau pustii, prost luminate. Mergeau încet, pe trotuarul care lucea de apă în calea lor.

Se încrucişară cu un infanterist, care ţinea de mijloc două femei şi le punea să schimbe pasul, în grumă:

— Un, doi! Nu aşa! Calcă pe piciorul stâng! Un, doi!

Râsetele lor răsunau prelung printre casele adormite.

Qnd ieşiseră din bar, Rinette se aşteptase ca el s-o ia de braţ. Dar lui Daniel îi plăcea aşa de mult să provoace aşteptările, încât le prelungea până la enervare. Tot ea fu

aceea care se apropie de el, după ce un fulger se stinse în depărtare.

— Furtuna n-a trecut. O să plouă iar.

— O să fie delicios… răspunse Daniel cu o voce dezmierdătoare, care sugera o mulţime de lucruri.

Era prea subtil pentru ea, astfel că se simţea intimidată de rezerva lui. îi spuse:

— Ştii, nu-mi pot scoate din cap că te-am mai văzut undeva.

Daniel zâmbi prin întuneric, fiindu-i recunoscător că nu pronunţa decât cuvinte la care se aştepta. Era departe de a bănui că ea credea într-adevăr că-l mai întâlnise undeva. Din ştrengărie, fu cât pe-aci să răspundă: „Şi eu!” şi ar fi înşirat apoi amândoi fel de fel de ipoteze. Dar lui îi plăcea să-i ăţâţe şi mai mult curiozitatea prin muţenie.

— De ce ţi se spune Profetul? îl întrebă ea după un răstimp.

— Fiindcă mă numesc Daniel.

— Daniel şi mai cum?

Stătu pe gânduri; nu-i plăcea să se destăinuiască în niciun fel. Totuşi, curiozitatea Rinettei era lipsită de şiretenie, aşa că nu simţi nevoia să mai născocească pentru ea un nume de împrumut.

— Daniel de Fontanin, îi spuse.

Fără să-i răspundă, ea tresări din tot corpul. Daniel crezu că făcuse un pas greşit şi dădu s-o sprijine; dar ea se feri. Atât îi trebui, ca să-l prindă pofta de a o strânge în braţe; se apropie şi încercă s-o ia de braţ. Ea evită atingerea lui printr-un salt în lături şi, schimbând brusc direcţia, apucă pe o stradă laterală. El crezu că glumeşte şi se preţ à la jocul ei. Dar Rinette părea că fuge într-adevăr de dmsul; îşi grăbea

E

asul, aşa încât îi era greu să se ţină după ea fără să alerge. Pe >aniel toate astea îl amuzau: mersul acela

repede, printr-un cartier pustiu, semăna cu o vânătoare. Totuşi, puţin obosit, în timp ce ea voia s-o apuce pe o stradă întunecată, încercă s-o oprească şi dădu pentru a treia oară s-o prindă de braţ. Zadarnic.

— E stupid, făcu el enervat. Opreşte-te odată!

Ea mergea şi mai repede, fofilându-se prin întuneric şi traversând mereu de pe un trotuar pe altul, ca şi cum ar fi vrut să i se piardă urma. Deodată începu să alerge. Din câteva sărituri fu alături de ea şi o înghesui în pervazul unei uşi. Atunci văzu pe faţa ei o expresie de groază, care nu putea fi prefăcută.

— Ce s-a întâmplat?

Cu respiraţia tăiată, Rinette sta ghemuită în pervazul umed şi îl fixa cu nişte ochi rătăciţi. Daniel rămase o clipă pe gânduri. Nu înţelegea nimic, dar vedea bine că în sufletul ei se petrecuse ceva grav. Voi s-o tragă spre el. Rinette se feri cu un gest atât de speriat, încât îşi sfâşie poala rochiei.

— Dar ce s-a întâmplat? repetă Daniel, dându-se un pas înapoi. Ţi-e frică de mine? Ţi-e rău?

Apucată de un tremur nervos, ea nu putu rosti nicio vorba şi nu înceta să-l privească.

El nu înţelegea nimic. îi fu milă de ea:

— Vrei să te las? îi propuse.

Rinette Seu semn că da. Daniel se simţi aproape ridicol.

— Adevărat? Vrei să plec? zise el cu atâta blândeţe în glas, de parcă ar fi încercat să îmbuneze un copil.

— Da! spuse ea cu brutalitate.

Cu siguranţă nu juca teatru!

Daniel simţi cât de puţin elegant ar fi fost să stăruie şi, renunţând dintr-odată la ea se hotărî să se poarte cavalereşte.

— Ei bine, fie, accept. Numai că nu pot să te las aşa, noaptea, în pragul unei uşi străine! Să facem câţiva paşi

până la o trăsură şi te las… Vrei?

Se îndreptară în tăcere spre Avenue de l'Opéra, ale cărei lumini se zăreau în faţă. Pe drum se încrucişară cu un taxi în căutare de clienţi şi care, la un semn, opri lângă trotuar. Rinette îşi ţinea, cu încăpăţânare, ochii plecaţi. Daniel deschise portiera. Pe scară, ea se hotărî să-l privească în ochi, ca şi cum nu s-ar fi putut opri să-l mai cerceteze o dată. El se sili să zâmbească şi, cu capul descoperit, căută să păstreze atitudinea unui prieten care-şi ia rămas bun. Când Tu convinsă că nu va mai insista s-o însoţească, se linişti. Dădu adresa şoferului şi, întorcându-se spre Daniel, îi şopti, ca pentru a se scuza:

— Iartă-mă. În seara asta trebuie să mă laşi, domnule Daniel. Mâine îţi voi explica totul.

— Atunci, pe mâine, zise el făcând o plecăciune. Dar unde?

— Adevărat, unde? repetă ea cu naivitate. La tanti Juju, dacă vrei. Da, la tanti Juju, la ora trei.

— La ora trei.

Îi întinse mâna şi Daniel atinse cu buzele vârful degetelor înmănuşate.

Automobilui porni.

Abia după aceea Daniel simţi cum îl cuprinde mânia. Se forţă să-şi revină, când zări trupul femeii aplecându-se peste portieră şi făcând semn şoferului să oprească.

Dintr-un salt fu lângă maşină. Rinette deschise portiera şi Daniel observă că se retrăsese în colţul canapelei, cu ochii mari deschişi în întuneric. Înţelese; sări lângă ea. Când o cuprinse în braţe, ea îi strivi buzele cu un sărut; simţi că Rinette nu i se da nici din slăbiciune, nici din frică: i se oferea. Hohotea – s-ar fi zis de disperare – şi murmura cuvinte de neînţeles:

— Aş vrea… aş vrea…

Daniel rămase ca trăsnit când auzi:

— Aş vrea… un copil… cu tine!
— Atunci, aceeaşi adresă? întrebă şoferul.
7 y >
III

După ce se despărţise de Jacques şi de prietenii lui, Antoine se dusese la Passy, unde avea să vadă un bolnav de pneumonie; apoi, de acolo, se îndreptase spre casa părintească din Rue de l üniversité, unde ocupa de cinci ani apartamentul de la parter, împreună cu fratele său. În fundul maşinii care-l ducea acasă, cu ţigara în gură, se gândea că bolnavul & u mergea mai bine, că ziua de lucru era terminată şi că se găsea într-o dispoziţie minunată.

„Mărturisesc că ieri seara nu eram prea mulţumit. În general, când expectoraţia încet e; j/ă aşa deodată… *Pulsus bonus*, *urina bona*, *sed aeger moriiur*.[4] Problema e să evităm endocardita… Mama lui e încă o femeie frumoasă… Şi Parisul e frumos astă-seară…”

În timp ce trecea podul, îşi aruncă privirea peste verdeaţa din Trocaaéro şi se întoarse ca să urmărească o pereche ce se înfunda într-o alee discretă. Turnul Eiffel, statuile de pe pod, Sena, toate i se înfăţişau în culori trandafirii.

„În inima mea… na, na, na…” Sforăitul motorului îi însoţea cântecul. „În inima mea… doarme”, completă el dintr-odată. „Da, aşa-i. În inima mea doarme, na, na, na… E foarte plictisitor când nu-ţi aduci aminte cuvintele! Ce ar putea dormi în inima mea? Porcul care moţăie?” îşi spuse Antoine şi-şi zâmbi; şi gândul i se îndrepta iarăşi spre perspectiva unei seri vesele la „Packmell”. O aventură de dragoste?… Se simţi fericit că trăieşte, stăpânit parcă de un fel de dorinţă latentă. Aruncă ţigara, se aşeză picior peste picior şi trase în piept aerul, ce părea şi mai rece din pricina vitezei maşinii.

---

4 Pulsul bun, urina bună şi totuşi moare.

„Numai de n-ar uita Belin să-i pună ventuze băiatului aceluia. O să-l salvăm pe bietul copil şi Stă intervenţie chirurgicală. Aş vrea să văd mutra lui Loisille. Ah, chirurgii ăştia! Sunt la modă, dar… Nişte acrobaţi, ce mai încoace, încolo! Bine spunea moş Black: «Dacă aş avea trei fii, aş spune celui mai puţin înzestrat: „Fă-te mamoş”. Celui mai sportiv: „Ia bisturiul”. Dar celui mai inteligent dintre toţi, i-aş zice: „Fii medic, îngrijeşte cât mai mulţi bolnavi şi caută s5Î-ţi cunoşti bine meseria!»”.

Se simţi iarăşi vesel, vesel până în adâncul fiinţei lui:

— Mi-am ales bine drumul în viaţă, murmură el cu jumătate glas.

Când ajunse acasă, uşa deschisă de la camera lui Jacques îi aduse aminte că fratele său reuşise la examen. Cinci ani de supraveghere, de îngrijiri se încheiau cu acest succes.

„Mi-amintesc foarte bine seara când l-am întâlnit pe Favery pe Rue des Écoles şi când mi-a venit pentru prima dată ideea să-l pregătesc pe Jacques pentru Şcoala Normală. Scuarul Monge era alb de zăpadă. Ceva mai răcoare ca acum”, oftă el. Abia aştepta voluptatea duşului cu apă rece şi-şi lepădă hainele cu o nerăbdare de copil.

Ieşi de la duş remontat. Se gândea la Packmell şi fluiera satisfăcut.

Femeile jucau în viaţa lui un rol secundar; dragostea sentimentală – niciunul. Se mulţumea cu aventuri uşoare şi se mândrea cu asta, spunându-şi că e mai „practic”. De altfel, în afară de unele seri, se apăra (lestul de bine împotriva acestui lucru, nu dintr-o disciplină a voinţei, nici din indiferenţă fizică, ci pentru că „acest lucru” făcea parte dintr-un alt gen de viaţă decât acela pe care se hotărâse să-l urmeze. I se părea că asemenea obsesii sunt slăbiciuni; şi el era „un om tare”.

Zurr! Soneria. îşi aruncă ochii spre ceasornic: la urma urmei, ar avea timp să mai vadă un bolnav înainte de

a întâlni banda la Packmell.

Strigă prin uşa închisă:

— Cine-i?

— Eu, domnule Antoine.

Recunoscu vocea domnului Chasle şi deschise. Timpul cât domnul Thibault stătea la Maisons-Laffitte, secretarul continua să lucreze în Rue de PUniversité.

— Ah, bine că v-am găsit! făcu domnul Chasle maşinal. Apoi, stingherit că-l vede pe Antoine în chiloţi, îşi întoarse capul, bâlbâind interogativ: Dar ce… vă îmbrăcaţi? şi ridică degetul, ca şi cum ar fi descoperit explicaţia unei enigme. Nu cumva vă deranjez?

— Trebuie să plec peste douăzeci şi cinci de minute, se grăbi să răspundă Antoine.

— E mai mult decât este nevoie. Priviţi, domnule doctor, îşi puse pălăria pe scaun, îşi scoase ochelarii şi holbă ochii: nu vedeţi nimic?

— Unde?

— În ochi.

— În care?

— În ăsta.

— Nu te mişca. Nu văd nimic. Te-o fi tras, poate, vreun curent?

— A, da, asta este! Mulţumesc! Am scăpat uşor: un curent de aer rece… fiindcă am deschis amândouă ferestrele. Tuşi şi-şi puse din nou ochelarii: Mulţumesc. Maţi liniştit. Un curent de aer… Asta se întâmplă adesea, dar mi-i nimic. Apoi adăugă, după un râs scurt: Cum vedeţi, nu v-am deranjat prea mult. Dar în loc să-şi ia pălăria, se înţepeni pe marginea unui scaun, îşi scoase batista şi începu să-şi şteargă fruntea.

— E cald, zise Antoine.

— Foarte, răspunse domnul Chasle, încreţindu-şipleoapele cu obidă. E o zăpuşeală, ca înainte de furtună. Vai de cei care sunt nevoiţi să alerge încoace şi încolo;

aceia care au de făcut intervenţii…

Antoine îşi lega şireturile la pantofi; ridică capul.

— Intervenţii?

— Doamne pe căldura asta! Prin birouri, pe la comisariate… te înăbuşi! Şi atunci le laşi de pe o zi pe alta, conchise el ridicând capul cu un aer indulgent.

Antoine rămase cu capul ridicat.

— Apropo, de mult vreau să vă întreb, cunoaşteţi azilul de bătrân? făcu domnul Chasle.

— De bătrâni?

— Da, de bătrâni. Nu pentru cei bolnavi, ci acela pentru pensionari, de la Point-du-Jour. Ce să vă spun, e minunat! Şi fiindcă tot vorbim de asta, încă o întrebare pe care aş voi să v-o pun, domnule Antoine: Dumneavoastră aţi găsit vreodată o piesă de cinci franci uitată pe undeva?

— Uitată… în vreun buzunar?

— Nu, într-o grădină, pe stradă sau în altă parte.

Cu pantalonii în mână, Antoine se uita la domnul Chasle şi se gândea: „De câte ori vorbeşti cu animalul ăsta, ai impresia i.1 devii şi tu idiot”. Se sili să fie atent şi spuse cu toată seriozitatea:

— Nu înţeleg întrebarea dumitale.

— De ce? Sunt oameni care pierd, să zicem, un lucru.

I li, şi lucrul acela ar putea să fie găsit de alţi oameni, nu-i aşa?

— Desigur.

— Ei, dacă dumneavoastră, din întâmplare, aţi găsi acel lucru, ce-aţi face cu el?

— L-aş căuta pe păgubaş.

— Nu-i aşa?… Dar dacă-n-ar fi nimeni?

— Unde*;*

— În grădină sau pe stradă, să zicem.

— Atunci, aş duce lucrul acela la comisariatul de poliţie.

Domnul Chasle zâmbi în colţul gurii:

— Dar dacă ar fi bani? Să zicem o piesă de cinci franci. Mai ştii ce le poate da în gând indivizilor acelora?

— Crezi că cei de la poliţie ar păstra banii pentru ei?

— Mai mult ca sigur!

— Nu, domnule Chasle. Mai întâi că sunt formalităţi, hârtii... Uite, eu şi cu un prieten al meu am găsit într-o zi într-o trăsură o jucărie de copil, foarte frumoasă, credemă, de fildeş, viorie. Ei, şi la comisariat ni s-a luat numele, al meu, al prietenului, al birjarului, adresele, numărul trăsurii, apoi ne-aupus să semnăm o declaraţie şi ni s-a dat o chitanţă în regulă. Te miră? Exact după un în prietenul meu a fost înştiinţat că nimeni nu s-a prezentat să ceară jucăria şi că se putea duce s-o ridice.

— De ce asta?

— Aşa-i regulamentul: dacă obiectul găsit nu-i cerut de nimeni, aparţine de drept, după un an şi o zi, aceluia care l-a găsit.

— După un an şi o zi? Aceluia care l-a găsit?

— Fireşte!

Domnul Chasle dădu din umeri.

— O jucărie, poate, dar dacă ar fi fost o bancnotă... de cincizeci de franci să zicem?

— Ar fi acelaşi lucru.

— Nu cred, domnule Antoine.

— Iar eu sunt sigur, domnule Chasle.

Piticul cu părul sur, ghemuit pe scaun, se uita fix, pe deasupra ochelarilor, la tânărul din faţa lui. Apoi privi în altă parte, tuşi în podul palmei şi zise:

— Vă întreb asta, fiindcă e vorba de mama.

— Mama dumitale a găsit nişte bani?

— Bani? zise domnul Chasle frământându-se pe scaun. Se făcuse stacojiu şi, o clipă, i se citi pe faţă cea mai chinuitoare nesiguranţă. Aproape imediat zâmbi cu fineţe: Nu, eu vorbeam de azil... Şi fiindcă Antoine îşi punea haina, sări de pe scaun spre a-i ajuta să-şi vâre

braţufân mânecă. Mai curând treci Canalul Mânecii înot! insistă domnul Chasle şi, profitând de faptul că se afla la spatele lui Antoine, îi strecură foarte repede în ureche: Ceea ce-i mai groaznic este că ei cer nouă mii de franci. Cu micile cheltuieli, puneţi zece mii. Şi zece mii de franci *înainte*: e tipărit negru pe alb! Apoi, pas de mai încearcă să pleci!

— Să pleci? făcu Antoine, întorcându-se spre el, şi avu din nou impresia penibilă că nu mai înţelege nimic.

— Doamne, dar n-o să stea acolo nici trei săptămâni! Şi să vedem, este asta o afacere? Acuşi-acuşi împlineşte şaptezeci şi şapte de ani. Ei, şi se poate pune rămăşag pe orice că n-o să mai apuce să cheltuiască acolo cei zece mu de franci. Nu-i aşa?

— Şaptezeci şi şapte? repetă Antoine, care, fără să vrea, urmărea această socoteală lugubră.

Nu se mai gândea la ceas.

„De îndată ce-ţi îndrgpţi atenţia asupra cuiva, dai de un caz”, reflectă Antoine. (În ciuda obişnuinţelor lui profesionale, atenţia îi era totdeauna atât de firesc concentrată asupra lui însuşi, încât avea impresia că o zdruncina ori de câte ori şi-o îndrepta asupra altuia.) „Imbecilul ăsta este fără îndoială un caz, «cazul Cnasle»”, îşi spuse. Şi îşi aminti de primul an când îl cunoscuse: în urma recomandării preoţilor de la Şcoala Normală, domnul Thibault îl angajase pe domnul fehasle ca meditator al băieţilor pe timpul vacanţei. Apoi, la întoarcerea din vacantă, uimit de punctualitatea lui, şi-l luase secretar. „Sunt optsprezece ani de când îl văd aproape zilnic pe piticul ăsta şi nu ştiu nimic despre el!”

— Mama è o femeie admirabilă! zise domnul Chasle continuând să-l privească. Să nu credeţi cumva, domnule Antoine, că în familia noastră sunt oameni de nimic. Eu, poate. Dar mama, nu. Ea merită să ducă o viaţă pe picior mare, iar nu una ca asta. Dar, cum spun adesea domnii de

la biserica Saint-Roch, nişte adevăraţi prieteni pentru noi, mai ales preotul, care-l cunoaşte bine pe domnul Thibault după nume: „Fiecare cu crucea lui”, şi aşa e! Eu nu că nu vreau, dimpotrivă, dacă aş fi sigur… zece mii de franci! Să am după aceea o viaţă liniştită… Dar mama n-o să poată sta acolo. Şi n-o să mai primesc nici banii înapoi. Vă închipuiţi, dumnealor sunt destul de prevăzători. Te pun să semnezi de la intrare un document întreg, pe hârtie timbrată, o declaraţie în regulă. Ca şi la comisariat, cum spuneaţi dumneavoastră. Numai că ei nu sunt aşa de proşti, nu te mai anunţă după un an de zile; dumnealor nu mai dau înapoi nimic. Nimic, nimic, nimic! repetă el cu un accent batjocoritor. Apoi, schimbând tonul: Şi ce-a făcut prietenul dumneavoastră? S-a dus s-o ridice?

— Jucăria de fildeş? Ca să vezi, nu s-a dus!

Domnul Chasle deveni gânditor.

— E adevărat că o jucărie de fildeş… Dar când e vorba de o sumă de bani!… Toţi cei care pierd o sumă de bani pe stradă aleargă imediat să reclame la toate comisariatele din Paris! Aş pune rămăşag că sunt şi de aceia care reclamă mai mult decât au pierdut. Căci are cineva vreo dovadă?

Antoine nu-i răspunse. Domnul Chasle îl examina stăruitor, repetând pe un ton de zeflemea:

— Ce dovadă ar putea să existe? Spuneţi?

— Dovadă? făcu Antoine enervat. Dar toate amănuntele pe care trebuie să le dai: cum au fost pierduţi banii, dacă erau în hârtii sau în monedă, dacă erau…

— A, asta nu! întrerupse domnul Chasle cu vioiciune. N-o să fie întrebaţi dacă erau hârtii sau monedă. Amănunte, fie, admit. Dar asta, nu! Şi repetă de mai multe ori, cu un aer distrat: Asta nu… asta nu…

Antoine îşi aruncă ochii spre pendulă.

— Acum nu ca să te dau afară, dar trebuie să plec.

Domnul Chasle tresări şi se ridică de pe scaun.

— Mulţumesc pentru consultaţie, domnule doctor. Mă duc să-mi pun o compresă… puţind vată în urechi… N-o să fie nimic…

Antoine nu-şi putu opri un zâmbet văzându-l pe pitic cum se aventura ţopăind pe parchetul ceruit din vestibul. Domnul Chasle avusese parte totdeauna de încălţăminte care scârţâia; era „calvarul” vieţii lui: se sfătuise cu toţi cizmarii, încercase toate formele de carâmbi şi de vârfuri, toate felurile de tălpi, de piele, de pâslă, de cauciuc; consultase şi pedichiuriştii; un ceruitor de parchete îi recomandase pe inventatorul unui pantof elastic, denumit „Tăcutul”, hărăzit în special servitorilor şi oamenilor de casă. Zadarnic! Atunci, îşi luă obiceiul să meargă în vârful picioarelor: cu căpşorul lui cu ochii bulbucaţi, cu jacheta de alpaca, ale cărei pufpane îi fluturau în urmă, părea o coţofană cu aripile retezate.

— Uitam ceva, zise el la uşă. Toate magazinele sunt închise. Nu cumva aveţi să-mi schimbaţi nişte bani?

— Cât?”

— O mie de franci.

— Să vedem, răspunse Antoine, ducându-se să caute într-un sertar.

— Nu-mi place niciodată să am la mine hârtii mari, explică domnul Chasle. Tocmai că-mi vorbeaţi de bani pierduţi… Aţi putea să-mi daţi zece hârtii de câte *o* sută de franci? Sau douăzeci de câte cincizeci? Cu cât ai mai multe hârtii de acelaşi fel, cu atât riscul e mai mic. Aşa mi se pare, cel puţin.

— Nu, n-am decât două hârtii de câte cinci sute, constată Antoine, pregătindu-se să închidă sertarul.

— Fie şi aşa, zise domnul Chasle înaintând. Oricum, nu-i acelaşi lucru. 3 i-i întinse lui Antoine hârtia scoasă din buzunarul interior al jachetei, pregătindu-se să le strecoare în loc

§

e celelalte două, când soneria de la intrare sună aşa de strient, încât amândoi tresăriră, iar domnul Chasle, care nu ştia cum să-şi ascundă mai repede banii, se bâlbâi: Un moment, un moment…

Se schimbă însă numaidecât la faţă când recunoscu vocea portarului său, care urla, bătând cu pumnul în uşă:

— Domnul Chasle nu-i aici?

Antoine se repezi să deschidă.

— E aici? strigă omul gâfâind. Iute! Un accident! Fetiţa a fost călcată!

Domnul Chasle auzi totul şi se clătină pe picioare, gata să cadă. Antoine sări la timp, îl prinse în braţe, îl întinse pe jos şi începu să-l plesnească peste obraz cu un şervet ud. Nenorocitul deschise ochii şi încercă să se ridice.

— Ah, domnule Jules, striga portarul, vino iute, ne aşteaptă afară o maşină!

— A murit? întrebă Antoine, fără să se întrebe măcar cine putea să fie fetiţa aceea.

— Nu, dar nici mult nu mai are, bâlbâi celălalt.

Antoine luă de pe etajeră trusa de campanie, pe care o ţinea totdeauna pregătită pentru cazuri de accidente, şi, amintindu-şi deodată că-i împrumutase lui Jacques flaconul de tinctură de iod, se repezi în camera fratelui său, strigându-i portarului:

— Ia-l şi aşteptaţi-mă. Vin cu voi.

Când maşina se opri lângă Tuileries, în faţa casei unde locuia domnul Chasle, pe Rue d >\lger, Antoine cu greu pricepu ce se întâmplase, în ciuda explicaţiilor fără şir ale portarului.

Era vorba de o fetiţă care ieşea în fiecare zi înaintea domnului Jules. În seara aceasta, văzând că domnul Jules nu mai venea, pesemne că voise să traverseze strada. Un camion încărcat cu lăzi o lovise. Vânzătoarea de ziare, atrasă de mulţimea strânsă acolo, o recunoscuse după cozi

şi spusese unde stă. Fusese transportată acasă, neînsufleţită.

Domnul Chasle, ghemuit în fundul maşinii, nu plângea, dar la fiecare amănunt simţea un icnet năvalnic, pe care şi-l înăbuşea cu pumnul la gură!

În faţa intrării se afla o mulţime de oameni. Toţi se dădură la o parte, făcând loc domnului Chasle, pe care cei doi însoţitori îl sprijiniră până la ultima treaptă a scării. Domnul fehasle, abia târându-şi picioarele, apucă pe un culoar, la capătul căruia se deschidea o uşă. Portarul, lăsându-l pe Antoine s-o ia înainte, îi puse mâna pe braţ:

— Nevastă-mea e isteaţă, s-a dus să-l caute pe doctorul care mănâncă la restaurantul de alături. Nădăjduiesc că l-a găsit.

Antoine aprobă din cap şi-l urmă pe domnul Chasle. Străbătură un fel de vestiar care mirosea a mucegai, apoi două camere scunde, pardosite cu scânduri, aproape întunecoase, cu un aer nesănătos, deşi ferestrele erau deschise spre curte; în ultima, Antoine Seu înconjurul unei mese rotunde.

[

e care aşteptau patru tacâmuri, aşezate pe o muşama de cuoare închisa. Domnul Chasle deschise o uşă, intră într-o încăpere slab luminată şi, pierzându-se în întuneric, bâigui:

— Dédette… Dédette…

— Jules! ţipă o voce aspră.

La început, Antoine nu văzu decât o lampă, pe care o ţinea cu amândouă mâinile o femeie în capot roz, cu părul roşcat, cu pieptul şi fruntea inundate de lumină; apoi zări patul, pe care-l lumina femeia şi deasupra căruia erau aplecate mai multe umbre. Amurgul, ce pătrundea încă pe fereastră, se topea în cearcănul lămpii, astfel că încăperea era înecată într-o penumbră în care totul părea ireal.

Antoine îl ajută pe domnul Chasle să se aşeze pe un

scaun, apoi se îndrepta spre pat. Un bărbat tânăr, cu monoclu, îndoit din şale şi cu pălăria în cap, sfâşia cu un foarfece veşmintele pline de sânge ale micuţei victime, a cărei fată mai mult se ghicea prin părul năclăit de sânge. O bătrână, în genunchi, îl ajuta pe medic.

— Trăieşte? întrebă Antoine.

Doctorul se întoarse spre el, îl zări, şovăi, îşi şterse fruntea şi răspunse, încet, fără convingere:

— Da…

— Eram cu domnul Chasle când a venit portarul să-l cheme, explică Antoine, şi am adus cele necesare pentru primele ajutoare. Doctor fhibault, adăugă el cu jumătate de glas, şef de clinică la Spitalul de Copii.

Celălalt se ridică, făcând o mişcare ca pentru a-i da locul.

— Continuaţi, continuaţi, zise Antoine, dându-se un pas îndărăt. Cum merge pulsul?”

— Aproape nu mai bate, răspunse medicul şi îşi reluă grabnic lucrul.

Antoine îşi ridică ochii spre tânăra femeie roşcată, îi întâlni privir ea îngrijorată şi-i propuse:

— Cel mai bun lucru ar fi, doamnă, să telefonaţi la un post de ambulanţă şi să transportaţi fetiţa imediat la spitalul meu.

— Nu, spuse o voce hotărâtă.

Atunci Antoine zări, la capătul patului, o femeie în vârstă – bunica, desigur – care-l privea cu ochii ei de ţărancă, limpezi ca apa; avea un nas ascuţit, trăsături energice, îngrămădite într-un ocean de grăsime, ale cărui ultime valuri îi formau cutele gâtului.

— Ştiu prea bine că facem impresia unor oameni săraci, urmă că eu o mlădiere resemnata în glas. Cu toate acestea, noi suntem mai bucuroşi să murim în paturile noastre. Dédette nu va fi dusă la spital!

— Dar de ce, doamnă? stărui Antoine.

Aruncându-şi privirea înainte, ea răspunse pe un ton melancolic, dar neînduplecat:

— Aşa ne place nouă!

Antoine o căută apoi din ochi pe femeia aceea tânără, care alunga muştele îndărătnice de pe obrazul ei luminat, dar aceasta dădea impresia că n-are nicio părere. Atunci, Antoine se gândi să discute cu domnul Chasle. Bietul om căzuse în genunchi la picioarele scaunului şi-şi îngropase faţa în braţele încrucişate unul peste altul, să nu mai vadă, să nu mai audă nimic. Bătrâna, care pândea toate gesturile lui Antoine, îi ghici intenţia şi i-o lua înainte:

— Nu-i aşa, Jules?

7

Domnul Chasle tresări:

— Da, mamă.

Satisfăcută, ea urmă cu o voce maternă:

— Nu sta acolo, Jules. Ai să te simţi mai bine în camera ta.

7»

Sărmanul bătrân îşi înălţă atunci fruntea palidă; ochii lui jucau în dosul ochelarilor. Sfu făcu nicio obiecţie, se ridică şi părăsi camera în vârful picioarelor.

Antoine îşi muşca buza şi, gândindu-se cum să găsească un prilej spre a se putea înţelege cu ceilalţi, îşi scoase haina şi îşi suflecă mânecile, până deasupra coatelor; apoi se apropie de pat şi se aşeză în genunchi la marginea lui. Nu se gândea aproape niciodată la ceva fără să se şi apuce în acelaşi timp de lucru, atât de puţin obişnuit era să cântărească prea îndelung datele unei probleme, atât era de nerăbdător să ia o hotărâre. Nu se temea că s-ar putea înşela, se temea să nu fi intervenit la timp şi cu tot curajul; reflecţia nu era pentru el decât un mijloc de a trece la faptă, chiar cu riscul de a se pripi.

Cu ajutorul medicului şi al celeilalte bătrâne, care tremura toată, izbuti să scoată hainele de pe trupul fetiţei,

a cărei goliciune ieşi în sfârşit la iveală; era slabă, foarte palidă, aproape vânătă. Camionul o lovise atât de tare, încât o umpluse de vânătăi, iar o dungă neagră îi brăzda coapsa de-a curmezişul, de la şold până la genunchi.

— Piciorul drept, spuse confratele.

Într-adevăr, piciorul drept era răsucit, întors înăuntru, iar gamba, mânjită de sânge, părea deformată şi ceva mai scurtă.

— Fractura femurului? îndrăzni să întrebe medicul.

Antoine nu răspunse. „E lovită tare, gândi el. Cu siguranţă că e altceva. Altceva, dar ce?” Pipăi rotula, apoi îşi urcă degetele încet în susul coapsei, până când, deodată, printr-o rană abia vizibilă, care se găsea în partea dinăuntru a pulpei, la câţiva centimetri deasupra genunchiului, ţâşni sângele.

— Ah! făcu Antoine.

— Coapsa? strigă celălalt.

Antoine se ridică în grabă. Ori de câte ori trebuia să ia o hotărâre, se simţea copleşit de un val de forţe noi şi totdeauna când se găseau ele faţă şi alte persoane, avea sentimentul că puterea lui creşte şi mai mult.

„Un chirurg? se întrebă el. Nu, n-ar mai ajunge vie până la spital. Atunci, cine? Eu? De ce nu? Dar ce să fac cu ăsta aici?”

— Încercaţi să legaţi rana? îl întrebă medicul, jignit de mutismul lui Ajitoine.

Dar Antoine nici nu se gândea să-i răspundă. „Bineînţeles, îşi spuse el, şi fără să mai aşteptăm o clipă, şi aşa poate că e prea târziu”. Aruncă o privire ascuţită în jur”. S-o leg. Dar eu ce? Roşcata n-are centură; perdelele n-au cordoane. De unde să iàu o ţesătură elastică? Aha, am găsit!”

Într-o clipă îşi scoase jiletca, îşi smulse bretelele, le rupse la repezeală şi, îngenunchind din nou, făcu o legătură, pe care o înnodă strâns la capătul coapsei.

— Bine! Două minute, să ne tragem sufletul! zise Antoine ridicându-se. Sudoarea i se prelingea pe obraji. Simţi toţi ochii aţintiţi asupra lui. Dacă n-o operăm imediat, e pierdută! ar ticuia el scurt. Să încercăm!

Deodată, toată lumea se dădu la o parte, chiar şi femeia care ţinea lampa, chiar şi tânărul medic, tulburat.

Antoine îşi încleştă fălcile şi privirea-i dârză, aspră părea cu totul răsfrântă în el însuşi. „Păstrează-ţi calmul! se îmbărbătă el. Mi-ar trebui o masă. Da, masa aceea rotundă pe care am văzut-o când am intrat aici”.

— Vino cu lumina încoace, se adresă el femeii mai tinere. Iar dumneata hai cu mine, îi spuse medicului. Şi, cu un pas grăbit, trecu în camera alăturată. „Perfect, gândi el, sala de operaţie!”

Cât ai bate din palme, ridică tacâmurile şi aşeză farfuriile una peste alta. „Asta, pentru lampă”, îşi spuse. Pusese stăpânire pe casă ca pe un câmp de manevre! „Acum, fetiţa!” Se întoarse în cameră; medicul şi femeia cea tânără îi urmăreau fiecare gest şi se ţineau după el. Se adresă medicului, arătând spre fetiţă:

— O iau eu. Nu-i grea. Dumneata ţine-i piciorul în sus.

Îşi strecură braţele pe sub mijlocul fetiţei, care scoase un geamăt slab, şi o transportă pe masă. Apoi luă lampa din mâinile roşcatei şi o aşeză pe teancul de farfurii. „Sunt un om straşnic!” îşi făcu la repezeală un compliment rotindu-şi privirea în jur. Lampa strălucea în mijlocul întunericului roşiatic, în care Ic.; în masca scânteietoare a tinerei femei şi lom ionul mediciis – îi; u lumină crudă cădea pe trupşorul care tresărea din când în când. Odaia era plină de muştele aduse de furtună. Pe Antoine îl treceau sudorile – de căldură, de nelinişte. „Va mai trăi oare până termin?” se întrebă el. Dar o inaliza îi dădea curaj. Niciodată nu

putere pe care nu şi-o
fusese atît de sigur pe el.

Apucă trusa şi, după ce scoase din ea un flacon de cloroform şi o compresă, i-o întinse medicului.

— Las-o închisă şi pune-o undeva. Pe bufet. Dă maşina aia de cusut la o parte. Goleşte locul…

Întorcându-se cu flaconul în mână, zări nişte forme omeneşti în pervazul întunecat al uşii. Erau cele două bătrâne, nemişcate, în picioare. Una, mama lui Chasle, îşi holba ochii mari, ca de bufniţă; cealaltă îşi apăsa gura cu amândouă mâinile.

— Plecaţi! le ordonă el.

Şi fiindcă ele dădură să se retragă în întunericul camerei în care era patul, le arătă cealaltă parte a apartamentului:

— Nu, nu, mai departe!… Pe aici!

Ele îl ascultară, traversară încăperea şi dispărură fără o vorbă.

— Nu, dumneata stai aici! îi strigă nerăbdător femeii roşcate, care se pregătea să le urmeze.

Ea se întoarse. O clipă se uită la ea: avea o faţă frumoasă, plinuţă, căreia durerea îi dăduse, desigur, o anumită nobleţe, o expresie de stăpânire şi de maturitate care-i plăcu. Totuşi, se gândi: „Biata femeie! bar n-am ce-i face, am nevoie de ea”.

— Dumneata eşti mama? o întrebă el.

Ea dădu din cap:

— Nu.

— A, cu atât mai bine. În timp ce vorbea, îmbibă compresa şi o desfăcu în grabă sub nările copilei. Ei, atunci stai aici şi tine asta, îi zise el dându-i flaconul. Când ţi-oi face semn, să torni din el.

Mirosul de cloroform se răspândi în toată casa. Micuţa gemu, respiră adânc de mai multe ori şi se linişti.

Îşi mai aruncă o dată ochii în jur: terenul era pregătit; acum începea lupta cu greutăţile profesionale.

Ceasul hotărâtor sosise; neliniştea i se risipi ca prin farmec. Se apropie de bufet, unde medicul tocmai termina de aranjat pe un şervet conţinutul trusei. „Ia să vedem! îşi zise el, ca şi cum ar fi căutat să mai fure câteva clipe. Cutia cu instrumente, bun! Bisturiul, acele. Aţa, vata. Alcoolul, cafeina, tinctura de iod etc. Toate-s la locul lor. Să încep”. Şi avu iarăşi o senzaţie de înălţare: beţia plină de îndrăzneală a faptei, o încredere fără margini; o încredere până la paroxism şi, mai presus de toate, exaltarea de a se simţi nemăsurat de mare.

Înălţă capul şi se uită un moment în ochii tânărului medic. Părea că-i spune: „Ai curajul? Partida-i grea! S-o jucăm amândoi!”

Celălalt nu se clinti. Urmărea, cu o atenţie supusă, toate mişcările lui Antoine. Şi el îşi dădea seama că operaţia este unica şansă; singur n-ar fi îndrăznit; cu Antoine însă, totul părea posibil.

„Confratele nu pare un tip slab, se gândi Antoine. Am noroc. Să vedem. Un lighean. Adică, la ce bun? O să meargă şi aşa”. Şi-şi unse braţele până la coate cu tinctură de iod.

— Ün-c-te şi dumneata, îi spuse medicului, oferindu-i fiola, în timp ce acesta îşi ştergea cu înfrigurare sticlele ochelarilor.

Un fulger strident, urmat de un zgomot puternic, lumină fereastra. „Muzica a început prea devreme, îşi spuse Antoine. Nici n-am apucat să pun mâna pe bisturiu. Roşcata n-a tresărit. Ploaia o să destindă toţi nervii şi o să răcorească atmosfera. Mai mult ca sigur că sunt treizeci şi cinci de grade sub acoperişul ăsta!”

Luă câteva comprese şi le aşeză de-a lungul gambei, pentru a delimita astfel câmpul de operaţie.

Privi spre femeia cea tânără.

— Câteva picături de cloroform. De-ajuns. Bine!

„Se supune ca un soldat în luptă, se gândi. Ce ţi-e şi

cu femeile!” Apoi, privind coapsa umflată, îşi înghiţi s-aliva şi ridică bisturiul.

— Să-i dăm drumul!

Tăie cu o mână sigură.

— Şterge, îi zise medicului, care stătea aplecat lângă el.

„Cât e de slabă! observă. O să ajungem numaidecât în partea cealaltă. Ah, iată că micuţa Dédette sforăie! Bun! Repede! Acum pensetele!”

— Ţine şi dumneata, şopti Antoine.

Celălalt fără bucăţile de vată îmbibate în sânge şi puse mâna pe pensete, ca să ţină rana deschisă.

Antoine se opri o clipă: „Perfect! îşi zise el. Dar sonda? Aha, iat-o! în Canalul lui Hunter. Ligatură clasică; merge bine! Bum! încă un fulger! Ăsta se pare că n-a căzut departe. Pe Louvre. Sau mai degrabă pe «domnii ăia de la Saint-Roch...»” Era calm; nu se mai îngrijora de soarta fetiţei, nu se mai temea c-o să moară; se gândea, vesel, la „ligatura femurală din Canalul lui Hunter”.

„Bum! încă unul! Dar ploaie, aproape deloc. Te înăbuşi. Artera este ruptă în dreptul focarului fracturii; a fost despicată de capul osului. O nimica toată! Norocul ei, şi aşa fetiţa n-avea prea mult sânge de pierdut... Se uită la chipul ei: Hm... Să ne grăbim. O nimica, toată, dar asta poate provoca moartea... O pensetă, bun! încă una, aşa. Bum! fulgerele astea devin nesuferite... N-am decât fire de mătase; cu atât mai rău!” Sparse tubul, scoase firele şi făcu câte o legătură lângă fiecare pensetă. „Foarte bine. Né apropiem de sfârşit. Circulaţia colaterală ajunge, mai ales la vârstă asta. Sunt un om şi jumătate! Nu cumva mi-am greşit cariera? Aş avea toate calităţile să ajung un chirurg, un mare chirurg...”

În liniştea (dintre două tunete ale furtunii care se îndepărta, se auzi ţăcănitul sec al foarfecei care tăia capetele mătăsii.

„Toate calităţile: ochi bun, sânge rece, energie, îndemânare…”

Deodată ciuli urechea şi se îngălbeni.

— Drace! făcu el cu jumătate de glas.

Copila nu mai respira.

Cu un ghiont împinse femeia la o parte, smulse compresa care acoperea faţa micuţei operate şi-şi lipi urechea de inima ei. Medicul şi femeia cea tânără aşteptau, cu ochii holbaţi la Antoine.

— Ba da, respiră încă, murmură el.

Îi apucă încheietura mâinii, dar pulsul era atât de precipitat, încât renunţă să-i mai numere bătăile.

— Ptiu! făcu Antoine, şi faţa lui crispată se încordă şi mai tare.

Cele două ajutoare îi simţiră privirile oprindu-se asupra lor, dar Antoine nu-i vedea.

Ordonă scurt:

— Dumneata scoate acele şi fă un pansament. Apoi desfă legătura. Iute! Dumneata dă-mi ceva să scriu. Nu, nu mai e nevoie, am carnetul meu… îşi şterse cu înfrigurare mâinile cu un ghemotoc de vată. Cât e ceasul? Nu-i nouă. Farmacia mai e deschisă. Dar să te grăbeşti!

Femeia stătea în faţa lui; după mişcarea aproape neobservată pe care o schiţă, ca şi cum ar fi Vrut să se acopere mai bine cu capetele capotului) Antoine înţelese că şovăia să plece deoarece era pe jumătate goală; şi, timp de o secundă, îşi imagină, sub stofă, trupul ei ispititor. Scrise cu creionul în grabă o reţetă şi semnă.

— Un flacon de un litru. Dar repede, doamnă, repede!

— Şi dacă… se bâlbâi femeia.

O măsură din cap până în picioare, strigând:

— Dacă-i închis, suni, baţi, până-ţi deschide. Zboară!

Femeia dispăru. El se aplecă ca să vadă mai bine şi, după ce se asigură că femeia plecase în goană, se întoarse

spre medic:

— O să încercăm serul. Dar nu subcutanat, n-ar folosi la nimic. Intravenos. E ultima şansă! Luă două fiole mici de pe bufet. Ai desfăcut garoul? Eun. Pregăteşte o injecţie cu ulei camforat. Pe urmă, una cu cafeină, jumătate doză, biata copilă... Dar, te rog, repede!

Se întoarse la fetiţă şi-i luă pumnul plăpând în mână: nu mai simţea decât o slafcă frământare accelerată. „Acum, bătăile pulsului nici nu mai pot fi numărate".

Atunci avu o clipă de slăbiciune, de deznădejde. Bâigui:

— Sfinte Dumnezeule! Când să zici că ai reuşit, iată că totul se dovedeşte a nu fi slujit la nimic!

Din clipă în clipă, chipul fetiţei se făcea tot mai pământiu. Murea. Antoine zări, printre buzele întredeschise, două şuviţe de spumă, mai gingaşe decât nişte funigei; din când în când, ele se ridicau uşor. Fetiţa respira încă.

„Nu-i tocmai stângaci pentru un miop, îşi spuse Antoine supravqrhindu-l pe medicul care făcea injecţia. Dar n-o s-o putem salva". Era mai mult înciudat decât supărat. Avea nepăsarea tuturor medicilor, pentru care suferinţa celorlalţi nu însemna decât experienţă, câştig, interes profesional şi care se îmbogăţesc de pe urma durerii sau a morţii.

I se păru că bate cineva la uşă şi se repezi înaintea femeii. Ea venea, într-adevăr, în goană, cu mersul ondulat, căutând să-şi ascundă gâfâiala; îi smulse pachetul din mâini.

— Apă caldă! strigă, uitând să-i mulţumească.

— Fierbinte?

— Nu, numai ca să încălzim serul. Repede!

Abia avu timp să desfacă pachetul, că ea se şi întoarse cu un vas din care ieşeau aburi. Încuviinţă fără s-o privească:

— Bine, foarte bine!

N-avea timp de pierdut. În câteva clipe, Antoine sparse capătul flaconului de sticlă şi potrivi tubul de cauciuc. Pe perete atârna un barometru elveţian, cioplit în lemn. îl smulse cu o mână, iar cu cealaltă agăţă flaconul în cui. Pe urmă luă vasul, ezită o fracţiune de secundă şi înfăşură cauciucul în jurul ei. „Serul se va încălzi în timp ce va trece pe aici. Minunat!" se gândi şi se întoarse spre medic pentru a se convinge că celălalt îl urmăreşte. În iiâr se apropie de fetiţă, îi ridică braţul neînsufleţit, îl badijo nă cu iod, dintr-o singură tăietură de bisturiu găsi vasul de sânge, strecură sonda dedesubt şi înţepă vena cu acul.

— Merge! strigă el. Ia-i pulsul. Eu nu mă mai mişc.

Z-ccc minute lungi, care parcă nu se mai sfârşeau, trecură într-o hnişie absolută.

Antoine, asudat, gâfâind, cu pleoapele strânse, aştepta. Nu-şi lua ochii de la ac.

În cele din urmă aruncă o privire spre flacon.

— Cum stăm?

— Aproape o jumătate de litru.

— Şi pulsul?

Medicul dădu din cap, fără să răspundă.

Alte cinci minute trecură în aceeaşi nelinişte grea.

— Cum stăm?

— Mai e o treime.

— Şi pulsul?

Medicul şovăi:

— Nu ştiu. Pare... să-şi revină puţin.

— Poţi număra?

Pauză.

— Nu.

„Dacă i-ar reveni pulsul... se rugă Antoine. Şi-ar fi dat zece ani din viaţă ca să însufleţească acest mic caclavru. Câţi ani să aibă? Şapte? Dacă o scap, înainte de a împlini zece b să facă tuberculoză în magherniţa asta! Dar o s-o

scape oare? E la limită, la limita extremă… Fir-ar al dracului să fie, am făcut tot ce mi-a stat în putinţă! Serul trece. Dar e prea târziu… Să aşteptăm… Nu mai e nimic de făcut, nimic de încercat doar să aşteptăm… Roşcata a fost foarte bine dndva.

O creatură minunată! Nu-i mama. Dar atunci cine-i? Chasle n-a suflat o vorbă despre toţi oamenii ăştia. N-o fi cumva fiică-sa? Nu mai înţeleg nimic. Şi bătrâna, cu aerele ei… în orice caz, m-au lăsat în pace. Mare lucru şi autoritatea asta pe care ţi-o iei, aşa, dintr-odată… Au înţefes cu toţii cu cine aveau de-a face. be înseamnă să fii energic!… Dar ar fi trebuit să reuşesc… Voi reuşi oare? Nu, a pierdut probabil prea mult sânge când au adus-o aici. Din păcate, deocamdată, nu-i niciun semn de salvare. Fir-ar al naibii să fie!”

Privi buzele decolorate şi cele două şuviţe aurii care, din când în când, se mişcau în sus şi în jos. I se păru că respiraţia devenise ceva mai calmă. Nu se înşela oare? Mai trecu o jumătate de minut. O răsuflare, aproape imperceptibilă, părea că umflă pieptul fetiţei şi se pierde încet, ca şi cum ar fi fost ultimul rest se viaţă à în ea. Antoine rămase o clipă nedumerit, cu privirea fixă. Nu, fetiţa respira. Trebuia să aştepte, să aştepte şi iar să aştepte.

Un minut mai târziu, o altă răsuflare, de astă dată mult mai desluşită.

— Cum stăm?

— Flaconul e aproape gol.

— Şi pulsul? îşi revine?

Antoine răsuflă uşurat.

— Poţi să-i numeri bătăile?

Medicul îşi scoase ceasul, îşi potrivi ochelarii, tăcu un minut, apoi zise:

— O sută patruzeci… poate o sută cincizeci…

— E mai bine decât nimic, acceptă Antoine.

Lupta din răsputeri împotriva acestei uriaşe bucurii care-l năpădea fără să vrea. Totuşi, nu visa. Era o ameliorare vădită. Respiraţia devenea mai regulată. Trebuia să facă un efort ca să nu se mişte. Îl apucă o poftă copilărească să fluiere, să ante. „E mai bine decât nimic, na, na, na…” fredona în sinea lui pe melodia care-l obseda de azi-dimineaţă. „În inima mea… în inima mea doarme… na, na, na… Doarme, ce? Ah, am găsit, îşi spuse deodată; un clar de lună, un clar de lună de vară! în inima mea doarme un clar de lună. Un frumos clar de lună de vară…”

Urmă o clipă de uşurare, de adevărată bucurie.

„Micuţa e salvată, se gândi el. Trebuie să fie salvată! «Un frumos clar de lună de vară…»”.

— Flaconul s-a golit, constată medicul.

— Perfect!

În momentul acela, fetiţa, pe care n-o slăbea din ochi, fu scuturată de un spasm. Antoine se întoarse aproape vesel spre femeia cea tânără, care stătea de un sfert se ceas rezemată de bufet, nemişcată.

— Ei, doamnă, dormim? îi strică el pe un ton ursuz. Am uitat de ibricul cu apă fierbinte? îi veni să râdă de uimirea ei. Da, doamnă, da, asta-i la mintea oricui! Apă fierbinte, ca să-i încălzim picioarele!

Prin ochii ei trecu o fulgerare de bucurie.

Antoine, plecându-se cu o atenţie şi dragoste sporite, scoase acul şi, cu vârful degetelor, puse *o* compresă pe mica rană. Apoi pipăi braţul, a cărui mână atârna în jos, ţeapănă.

— Încă o fiolă cu ulei camforul, pentru orice eventualitate, şi cu asta ne-am făcut datoria! Şi adăugă, printre dinţi: Nu m-aş mira să fi apucat-o pe drumul cel bun! Un elan, un elan plin de voioşie fi îmbătă din nou.

Femeia reveni cu un ibric în mână. Nu ştia ce să facă şi cum el nu zicea nimic, se apropie de picioarele fetiţei.

— Nu aşa, doamnă, o opri Antoine pe acelaşi ton

repezit şi vesel. Ai s-o frigi! Tot eu trebuie să te învăţ să înfăşori un ibric? Şi, zâmbind, luă un şervet de masă, înveli ibricul şi-l lipi de picioarele fetiţei. Roşcata îl privea, uimită de zâmbetul tineresc ce-i lumină o clipă chipul.

— Este… salvată? cuteză ea să-l întrebe.

Antoine nu se hazardă încă să răspundă afirmativ.

— O să-ţi spun peste un ceas, mormăi el.

Dar femeia nu se înşela şi-l învălui cu o privire stăruitoare, încărcată de admiraţie.

„Ce-o fi căutând fata asta frumoasă aici?” se întrebă Antoine pentru a treia oară. Apoi, arătând uşa:

— Ce fac ceilalţi?

Ea zâmbi uşor:

— Aşteaptă.

— Linişteşte-i puţin, spune-le să se culce. Să doarmă. Şi dumneata, doamnă, ar trebui să te odihneşti.

— O, eu… murmură ea plecând.

— Să ducem iar fetiţa în pat, îi propuse Antoine medicului. Ca adineauri. Ţine-i piciorul. Ridică perna; capul să stea întins. Acum va trebui să construim un aparat… Dă-mi şervetul acela. Şi sfoara de la pachet. O să improvizăm un extensor. Leagă sfoara de vergelele patului. Noroc că paturile astea de fier sunt comode. Acum, o greutate. Oricare. Oala aia. Nu, iată ceva mai bun: fierul de călcat. Se găsesc de toate aici Desigur, dă-mi-l! Uite-l colo! Mâine vom perfecţiona aparatul. Până una-alta, destul şi atât… Ce zici?

Medicul nu răspunse. îl privea pe Antoine fix, aşa cum îl privea probabil Marta pe Mântuitor, când Lazăr s-a ridicat din sicriu. Cu gura pe jumătate, întrebă:

— Pot să… să vă strâng trusa?

Dar în glasul acesta sfios răzbătea o atât de mare dorinţă de a servi, se a se devota, încât Antoine simţi cum îl cuprinde beţia şefiei. Erau singuri. Se apropie de tânăr şi-l privi în ocţii:

— Eşti un om rar, dragă prietene!

Celălalt se pierdu cu firea. Antoine, şi mai intimidat decât tânărul său confrate, nu-i dădu răgaz să răspundă.

— Acum, du-te acasă, dragul meu. E târziu. Nu mai e nevoie să stăm doi aici. Cred că putem spune că am salvat-o. Cred. Totuşi, pentru orice eventualitate, îmi voi petrece noaptea aici dacă nu ai nimic împotrivă…

Medicul schiţă un gest.

— Spun, dacă-mi dai voie, continuă Antoine, deoarece nu uit că este bolnava dumitale. Să fim înţeleşi! Am intervenit imediat pentru că aşa a fost cazul. Nu? bar, începând de mâine, las fetiţa pe mâinile dumitale. Şi fără nicio grijă: sunt mâini foarte bune! în timp ce vorbea, al conduse pe medic la uşă. Vrei să treci mâine pe la amiază pe aici? Voi veni şi eu, după spital, şi vom stabili împreună tratamentul.

— Maestre, sunt… sunt prea fericit că am putut…

Era prima dată când Antoine auzea spunându-i-se maestre. Sorbi cu lăcomie fumul acesta de tămâie şi, cu efuziune, îi întinse medicului amândouă mâinile. Dar îşi reveni numaidecât în fire:

— Nu sunt un maestru, îl contrazise cu voce schimbată. Un elev, dragă, un ucenic, un simplu ucenic. Ca şi dumneata. Ca şi alţii. Ca toată lumea. Încercăm şi noi, bâjbâim… Facem ce putem, dar şi asta e ceva…

Antoine dorise, cu un fel de nerăbdare, ca tânărul medic să plece mai repede. Ca să rămână singur? Oricum, când auzi pasul femeii care se întorcea, chipul i se însufleţi:

— Dumneata nu te duci să te culci?

— Nu, doctore.

Nu mai stărui.

Bolnava gemea. La un moment dat sughiţă şi scuipă.

— Aşa, foarte bine, Dédette, foarte bine! exclamă Antoine. îi luă pulsul: o sută douăzeci. Din ce în ce mai

bine! Se uită la femeie, fără să zâmbească: Acum sunt sigur că am reuşit!

Femeia nu zise nimic. Antoine simţi că avea încredere în el. Nu ştia cum să înceapă conversaţia pe care o dorea atât de mult.

— Ai fost foarte curajoasă. Apoi, cum făcea totdeauna când se simţea intimidat, o luă de la început: Ce eşti dumneata aici?

— Eu? Nimic. O vecină. Nici măcar o prietenă. Am venit fiindcă locuiesc aici, la etajul cinci.

— Dar atunci cine este mama fetiţei? Nu mai înţeleg nimic.

— Cred că mama a murit. Era o soră a lui Aline.

— Aline?

— Dădaca.

— Bătrâna aceea căreia îi tremurau degetele?

— Da.

— Atunci, fetiţa nu e rudă cu familia Chasle?

— Nu. E o nepoată pe care Aline o creşte aici, pe cheltuiala domnului Jules, bineînţeles.

Vorbeau pe şoptite, puţin aplecaţi unul spre celălalt, şi Antoine vedea de aproape buzele, obrajii, carnea aceea strălucitoare, căreia oboseala îi dădea un anumit farmec. Se simţea deprimat şi tulburat totodată, fără nicio putere de a «apăra împotriva instinctelor.

Fetiţa începea să se agite în somn. Se apropiară amândoi ilr pat. Klicuţa deschise puţin ochii, apoi îi închise iar.

— Poate o supără lumina, zise femeia, luând lampa şi punând-o mai departe.

Se întoarse la căpătâiul bolnavei, ca să-i şteargă fruntea, pl care străluceau broboane de sudoare. Şi cum ea se plecă în n-o parte, Antoine, care o urmărea cu ochii, se înfioră: în umbră, sub stofa capotului, îi zări trupul conturat atât denţâiător, de parcă s-ar fi arătat deodată

goală în faţa lui. Simţi cum i se taie răsuflarea şi, prin semiîntuneric, cu o senzaţie de arsură în ochi, privea sânul ridicându-se şi col>orându-se molatic, în ritmul respiraţiei. Mâinile îi îngheţară dintr-odată şi i se crispară. Niciodată nu dorise o fiinţă cu o patimă atât de neaşteptată.

— Domnişoară Rachel… şopti cineva.

Ea se ridică.

— Aline ar vrea să vină lângă fetiţă.

Femeia zâmbi şi păru că vrea să intervină pentru dădacă.

I – ui Antoine îi era ciudă că o a treia persoană îşi face apariţia acolo, dar nu îndrăzni să refuze.

— Te numeşti Rachel? se bâlbâi el. Da, da, să intre.

Aproape că nici n-o văzu pe bătrâna care îngenunche lângă pat. Se apropie de una din ferestrele deschise; tâmplele îi zvâcneau; de afară nu venea nicio boare; deasupra acoperişurilor, lumina unor fulgere îndepărtate brăzda, arar, cerul. Abia atunci simţi cât era de obosit; stătuse în picioare trei sau patru ceasuri. Căută un scaun, să se aşeze. Între ferestre, două saltele de copil, puse una peste alta pe podea, alcătuiau un fel de divan. Era probabil culcuşul obişnuit al Dédettei, iar camera era, probabil, a Alinei. Se lăsă pe patul acesta mizer, se rezemă cu spatele de zid şi fu cuprins iarăşi, fără să se poată stăpâni, de dorinţa de a mai zări o dată, prin transparenţa capotului, conturul sânilor, zvâcnirea lor! Dar Rachel ieşise din raza luminii.

— Ia vezi dacă fetiţa nu şi-a mişcat piciorul, o îndemnă el, iară să se ridice.

Rachel se apropie de pat, şi tot trupul i se mlădie sub stofă.

— Nu.

Buzele lui Antoine erau uscate şi în fundul ochilor simţea mereu arsura aceea. Nu ştia cum s-o facă pe Rachel să treacă în dreptul lămpii.

— E tot aşa de palidă?

— Ceva mai puţin.

— Aşază-i, dacă vrei, capul mai drept. Întins bine şi drept…

Acum, Rachel pătrunse în zona luminată, dar numai o secundă, cât trecu între lampă şi Antoine. Această secundă fu însă de-ajuns ca să-i stârnească iarăşi patima. Se văzu silit să închidă ochii şi să-şi proptească ceafa în perete. Rămase aşa, cu dinţii strânşi, cu pleoapele închise, spre a-şi păstra imaginea aceea tainică. Duhoarea marilor oraşe în timpul verii – izul de fum, de baligă, de praf, de asta lt – făcea aerul irespirabil. Muştele se loveau de abajur ca nişte gloanţe şi se aşezau pe obrazul umed al lui Antoine. Din când în când, tunetele răsunau în împrejurimile oraşului.

Încetul cu încetul, căldura, emoţia, încordarea excesivă îi sleiră puterile; nu simţi toropeala care îl cuprindea; muşchii i se destinseră, umerii îi alunecară de-a lungul peretelui: dormea.

Fu trezit din somn de o senzaţie neobişnuită şi, pe jumătate adormit încă, avu impresia că simte ceva foarte

E

făcut. Rămase un moment în starea aceasta de bucurie tulure, înainte de a-şi da seama prin care parte a corpului, prin ce punct al organismului i se strecura acea caldă senzaţie de mulţumire. Prin coapsă. În aceeaşi clipă, avu conştiinţa că cineva se aşezase lângă el, că această călăură provenea de la un trup viu, că acest trup, această căldură era a lui Rachel şi că tot ceea ce simţea nu era în realitate decât o plăcere senzuală, sporită din clipa când îi ghici izvorul. Probabil că femeia se aşezase lângă el în timp ce dormea. Avu însă destulă prezenţă de spirit ca să nu facă niciun gest. Se deşteptă de-a binelcă. Contactul dintre cele două coapse acoperite de haine se făcea pe o porţiune mai îngustă decât latul palmei şi acolo era acum

concentrată toată sensibilitatea lui Antoine. Stătea aşa, nemişcat, aproape ISră să respire, extrem de lucid, găsind în contopirea căldurii emanate de trupurile lor o voluptate mai aţâţătoare decât sărutul cel mai prelungit.

Deodată Rachel se trezi, îşi întinse braţele, se depărtă alene de el şi se ridică în capul oaselor. Antoine se prefăcu şi el că se trezeşte, dar numai fiindcă ea se mişcase. Rachel mărturisi, zâmbind:

— Am dormit puţin.

— Şi eu.

— Se face ziuă, constată ea ridicând mâna ca să-şi potrivească părul.

Antoine se uită la ceas: peste puţin avea să fie patru.

Fetiţa se odihnea aproape liniştită. Aline, cu mâinile împreunate, părea că se roagă. Antoine se apropie de pat şi o dezveli. „Nicio picătură de sânge; înseamnă că-i bine!” Fără să-şi ia ochii de la Rachel, apucă mâna fetiţei şi numără până la o sută zece.

„Ce coapsă caldă avea!” îşi spuse.

Rachel se privea într-un ciob de oglindă, susţinut pe perete de trei cuie, şi râdea. Cu casca ei de păr roşcat, descheiată la jţât, cu braţele-i puternice goale, cu privirea liberă, îndrăzneaţă, puţin batjocoritoare, semăna cu o alegorie din răscoala republicană: *la Marseillaise* pe baricade.

— S-ar zice că-s frumoasă! se alintă ea, făcând o strâmbătură.

Ştia că tenul şi tinereţea ei îşi păstrau prospeţimea chiar şi atunci când se trezea din somn. Citi limpede acest lucru în expresia de pe faţa lui Antoine, care se apropie şi încercă s-o privească în oglindă. Ea observă că privirea bărbatului nu-i caută ochii, ci buzele.

Dar Antoine se zări în oglindă cu mânecile suflecate peste braţele pătate de iod, cu cămaşa mototolită şi mânjită de sânge.

— Şi când te gândeşti că eram aşteptat să iau masa la Packmell… zise el.

Un zâmbet de curiozitate trecu pe chipul Rachelei.

— Cum? Te duci la Packmell?

Ochii le râdeau la amândoi. Antoine se simţi fericit, nu avea altă experienţă decât a femeilor de moravuri uşoare. Rachel i se păru dintr-odată mai puţin depărtată de dorinţa lui.

— Acum cobor la mine, zise ea. Şi, întorcându-se spre Aline, care-i cerceta din ochi: Dacă pot fi de folos cu ceva, nu te sfii să mă chemi.

Apoi, fără să-i spună la revedere, îşi trase capotul la spate şi dispăru.

După ieşirea ei, Antoine se gândi să plece şi el. „Să respir aerul curat (le afară, îşi spuse, aruneâna o privire spre cerul matinal pe deasupra acoperişurilor. Să mă întorc acasă, să-i explic lui Jacques. Mă voi întoarce după ce ies de la spital. Spălat, curat. Aş putea-o chema să mă ajute la pansament…

Sau s-o chem înainte, în momentul când voi urca scările? Dar nici nu ştiu măcar dacă stă singură…”

Dădu câteva lămuriri Alinei pentru cazul că fetiţa s-ar trezi înainte de venirea lui. Apoi, în clipa plecării, îşi aduse aminte de ceva: Ce făcuse domnul Chasle?

— Camera lui dă în vestibul, lângă sobă, îi explică dădaca.

Într-adevăr, lângă sobă, o uşă făcută în zid se deschidea spre un gang triunghiular, luminat la capăt de o, fereastră tăiată în peretele scării. Domnul Chasle era acolo. îmbrăcat, întins pe un pat de fier, cu gura deschisă, sforăia încet.

„Neghiobul, şi-a înfundat urechile cu vată!” observă Antoine.

Se hotărî să mai aştepte câteva minute, în speranţa că piticul se va trezi. Pe pereţi, tot felul de chipuri pioase

erau lipite pe cartoane colorate. Nişte cărţi, tot religioase, umpleau o etajeră, pe al cărei raft de sus se afla un planiglob, între două şiruri de flacoane de parfum goale.

„«Cazul Chasle»… îşi zise Antoine. Am mania cazurilor. Asta însă e ceva mult mai simplu: o figură lipsită de însemnătate, o viaţă de nătărău. Când mă silesc să văd mai în adânc, atunci deformez, măresc… Trebuie să mă păzesc. Parcă m-aş găsi la fata din Toulouse… Poftim! de unde şi până unde apropierea asta? Poate fiindcă şi odăiţa ei era luminată tot de o fereastră care dădea spre scară? Nu, poate din pricina izului de săpun de toaletă… Curioase mai sunt şi asociaţiile astea de idei…”

Descoperi că-şi amintea cu plăcere de o cameristă de la un hotel, în patul căreia se dusese noaptea, pe când era foarte tânăr, în timpul unei călătorii cu tatăl lui la un congres. Ar fi dat orice în dimineaţa asta dacă ar fi putut avea iar trupul grăsuliu al fetei aceleia, aşa cum îl avusese atunci, în aşternutul aspru.

Domnul Chasle sforăia întruna. Antoine renunţă să mai aştepte şi se întoarse în coridorul ce ducea la scară. t) ar când

S

Îise piciorul pe prima treaptă, îşi aminti că Rachel locuia edesubt şi, de îndată ce ajunse la cotul scării, căută din ochi uşa: nu era închisă! Era, fără îndoială, uşa de la camera ei, atâta nu se mai vedea. Dar deschisă?

Fără să stea pe gânduri, fără să-şi încetinească pasul coborî, şi ajunse la etajul următor.

Rachel era în vestibul şi, când auzi paşii, îi ieşi în cale, ca din întâmplare. Era proaspăt spălată, cu părul pieptănat şi îşi schimbase capotul cu un chimonou din mătase albă. Părul roşcat, încoronând această albeaţă, amintea de flacăra unei luminări.

Antoine o salută:

— La revedere, domnişoară.

Ea se opri în faţa lui, în pervazul uşii.

— Nu vrei să iei ceva înainte de plecare, doctore? Tocmai am făcut nişte ciocolată cu lapte.

— Nu, sunt prea murdar. Crede-mă, la revedere.

Şi-i întinse mâna. Ea zâmbi uşor, dar fără a i-o lua.

Întoine repetă:

— La revedere! Şi cum ea continuă să zâmbească, fără să ia mâna care i se întindea, adăugă: Nu vrei să-mi dai mâna?

Vă-u zâmbetul femeii stingându-se şi privirea-i devenind aspră. În cele din urmă, ea îi întinse mâna. Antoine n-avu însă timpul să i-o strângă; apucându-l cu putere, ea îl trase cu un gest brusc în vestibul, inntind uşa în urma lor. Se treziră unul în faţa altuia, în picioare. Ea nu mai zâmbea, totuşi nu-şi închisese cu totul buzele, astfel că i se vedeau dinţii lucind. Răspândea un parfum ce se degaja din păr. Antoine se gândi la sânul gol, la coapsa fierbinte. îşi apropie cu încruntare faţa de a ei şi-şi adânci privirea în ochii dilataţi ai Rachelei. Ea nu se dădu îndărăt; Antoine n-apucă să simtă cum talia ei se îndoia sub braţul lui, care o strângea, căci Rachel îşi repezi, cea dintâi, gura sub buzele lui. Apoi se desprinse cu greu, îşi lăsă capul în jos şi, zâmbind iarăşi, murmură:

— Nopţi ca asta enervează!

În fund, prin uşile deschise, Antoine zări un pat cu perdele de mătase roz; răsăritul soarelui dădea acestui alcov îndepărtat, şi totuşi atât de aproape, mirajul unui vast caliciu de floare, scăldat în razele dimineţii.

IV

În cursul aceleiaşi dimineţi, pe la unsprezece şi jumătate, Rachel bătu la uşa familiei Cliasle.

— Intră! răspunse o voce ascuţită.

Doamna Chasle îşi ocupase locul ei obişnuit de lângă fereastra deschisă a sufrageriei şi stătea dreaptă, cu picioarele pe un taburet, fără să facă nimic, ca totdeauna.

„Mi-e ruşine că nu fac nimic, spunea ea adesea, dar vine o vârstă când nu merită să te mai omori pentru alţii”.

— Cum îi mai merge fetiţei? întrebă Rachel.

— S-a trezit, a băut apă şi apoi a adormit din nou.

— Domnul Jules nu-i acasă?

— Nu, a plecat, răspunse doamna Chasle, dând din umeri cu resemnare.

Rachel fu dezamăgită.

Bătrâna urmă, întristată:

— Toată dimineaţa a fost ca un ţânţar. Ah, duminica e o zi de iad pentru femeile cu bărbaţi în acasă! Credeam că accidentul ăsta o să-l facă să fie mai blând cu noi. Aş! De dimineaţă se şi gândea la altceva. Dumnezeu ştie la ce f I se lungise iar nasul, pe care-l cunosc de cincizeci şi ceva de ani şi pe care-l suport încă. S-a dus la biserică cu un ceas mai devreme. Dumneata crezi că e firesc? Şi nu s-a întors nici acum! Poftim, iată-l că vine! făcu ea ţugu indu-şi buzele. Când vorbeşti de nenorocire... Te rog, Jules, strigă apoi întorcând capul spre fiul ei, care intra în vârful picioarelor, nu mai trânti uşile aşa. Nu mă gândesc la boala mea de inimă, ci la Dédette, care ar putea muri.

Domnul Chasle nu încercă să se dezvinovăţească. Părea gânditor şi îngrijorat.

— Vino s-o vezi pe fetiţă, îi propuse Rachel. Şi când fură lângă palul copilei adormite, îl întrebă: îl cunoşti de mult pe doctorul Thibault?

— Ce? întrebă domnul Chasle. Privirea-i căpătă o expresie speriată; dar zâmbi, ca şi cum ar fi înţeles despre ce este vorba, şi repetă: Ce? ca un ecou, apoi tăcu. După aceea, vrând parcă să facă o destăinuire, se întoarse spre Rachel: Ascultă, domnişoară Rachel, dumneata ai fost foarte bună cu Dédetle şi aş vrea să-ţi cer un serviciu. Am fost atât de tulburat de toate astea, încât parcă îmi pierdusem capul azi-dimineaţă! Cinstit ar fi să mă întorc acolo. Şi cât mai repede. Dar e aşa de umilitor să te

înfăţişezi încă o dată, singur, la ghişeul acela! Nu zice nu, o rugă el, îţi dau cuvântul meu de om cinstit, domnişoară Rachel, că nu durează mai mult de cinci minute…

Ea acceptă zâmbind, fără să înţeleagă nimic din cele ce-i spunea el, gata să râdă de ciudăţeniile piticului, dar în acelaşi timp dornică să folosească prilejul de a fi singuri spre a-l descoase în legătură cu Antoine. Pe drum însă, el părea că nici nu aude întrebările ei şi nu-şi descleştă nicio clipă dinţii.

Bătuse demult de douăsprezece când ajunseră la postul de poliţie. Comisarul plecase. Domnul Chasle păru aşa de dezamăgit, încât funcţionarului îi sări ţâfna:

— De vreme ce sunt eu aici, e ca şi cum ar fi el. Ce doreşti dumneata?

Domnul Chasle îi aruncă o privire neîncrezătoare şi, nemaiîndrăznind să dea îndărăt, începu să explice:

— Am venit iar, pentru că m-am mai gândit. Am ceva de adăugat la declaraţia mea.

— Ce declaraţie?

— Am fost azi-dimineaţă şi am vorbit cu cineva la jthişeul de colo.

— Numele dumitale? mă duc să caut dosarul.

Intrigată, Rachel se apropie de ghişeu. Funcţionarul se întoarse imediat cu o foaie în mână şi-şi cercetă omul din cap până în picioare.

— Chasle? Jules-Auguste? Dumneata eşti? Despre ce este vorba?

— Mi-e teamă că domnul comisar n-a înţeles bine unde am găsit banii.

— Pe Rue de Rivoli, zise celălalt uitându-se la hârtie.

Domnul Chasle zâmbi, ca şi cum ar fi câştigat un rămăşag:

— Ei, vedeţi? Nu-i chiar aşa. Ca să spun drept, după ce am plecat, mi-am amintit nişte amănunte care poate că merită să fie notate, dacă-i vorba să fim cinstiţi. Tuşi cu

mâna la gură şi urmă: Drept vorbind, nu îndrăznesc să afirm că era pe stradă, ci mai degrabă în Grădina Tuileries. Da, eram în grădină. Înţelegeţi? Stăteam acolo pe o bancă de piatră, a doua după chioşcul de jucării, cum mergi din Place de la Concorde spre Louvre. Stăteam aşa şi ţineam bastonul în mână. O să vedeţi îndată de ce insist asupra acestui amănunt. Văd trecând prin faţa mea un domn cu soţia lui, şi un copil după ei. Discutau. Chiar m-am gândit: „Iată doi inşi care au ştiut să-şi înjghebeze o familie, un copil…” Cum vedeţi, vă spun totul. Dar copilul, chiar în clipa când trecea prin faţa mea, se împiedică şi cade. Ţipă. Eu, care nu mă las niciodată cuprins de slăbiciune, nu mă mişc. Mama se repede să-l ridice. Şi atunci, în faţa mea, aproape de picioarele mele – nu-i vina mea, nu-i aşa? – iat-o că îngenunchează lângă copil şi scoate din geantă o batistă sau ceva asemănător, ca să-l şteargă pe faţă. Eu nu m-am clintit din loc. Ei bine, de-abia după ce au plecat, jucându-mă cu bastonul, am descoperit banii în nisip. Toate acestea mi le-am amintit mai târziu, continuă el, ridicând degetul în sus. Am fost totdeauna ceea ce se numeşte un om scrupulos. Domnişoara ar putea să vă spună, am cincizeci şi doi se ani şi n-am nimic să-mi reproşez; asta e ceva! Decă, nu-i vorba de spus una sau alta. Eu am ajuns să cred că poate doamna şi geanta ei să aibă vreo legătură în toată povestea asta a banilor: şi o spun cinstit!

— De ce n-ai alergat după ei? întrebă Rachel.

— Erau prea departe.

Funcţionarul îşi ridică nasul din hârtii.

— Poţi da, cel puţin, semnalmentele lor?

— Domnul, nu ştiu. Doamna era într-o toaletă de culoare închisă; să fi fost de vreo treizeci de ani. Copilul avea o locomotivă. Da, sunt sigur de amănuntele astea: o locomotivă mică. Mă rog, zic mică, dar să ne înţelegem: vreau să spun cam aşa de mare… pe care o târa după el.

Dumneavoastră scrieţi toate astea?

— Fii fără grijă! mai ai ceva de adăugat?

— Nu.

— Mulţumesc.

Rachel o luase spre uşă, dar domnul Chasle, în loc să pornească după ea, îşi rezemă coatele de scândurica ghişeului şi-şi vârî capul înăuntru.

— Încă un amănunt, zise el, devenind cărămiziu la faţă. Este cu putinţă să fi comis o greşeală azi-dimineaţă când am depus banii. S>i se opri, ca să-şi şteargă fruntea. C? red că am depus două hârtii, nu-i aşa? Două hârtii de câte cinci sute de franci. Ba da, ba da, acum sunt sigur. E o greşeală din partea mea sau mai curând o neglijenţă. Pentru că… ceea ce am găsit… nu era chiar aşa: era o singură hârtie… O hârtie de o mie de franci. Înţelegeţi? Sudoarea îi curgea şiroaie de pe frunte şi-şi şterse faţa din nou. Însemnaţi şi asta vă rog, cu toate că, int'ru câtva, e cam acelaşi lucru.

— Ba nu-i deloc acelaşi lucru, răspunse funcţionarul. Cred şi eu că e important. Domnul care a pierdut o hârtie de o mie de franci ar fi putut să vină aici de o sută de ori şi nu i s-ar fi dat cele două hârtii de cinci sute. Ia te uită ce bucluc! şi îl măsură pe domnul Chasle din cap până în picioare cu o privire nemulţumită. Cel puţin, ai vreun carnet de identitate?

Domnul Chasle se scotoci prin buzunare.

— Nu.

— Atunci, declaraţia nu-mi ajunge. Cu părere de rău, dar nu te pot lăsa s-o ştergi aşa. Un agent te va însoţi până acasă şi portarul dumitale va declara că numele şi domiciliul nu sunt fictive.

Se părea că domnului Chasle nu-i mai păsa de nimic. Se ştergea mereu de sudoare, dar faţa i se înseninase, îi era chiar zâmbitoare.

— La dispoziţia dumneavoastră, spuse el politicos.

Rachel izbucni în râs. Domnul Chasle o privi trist. După ce se gândi puţin, se hotărî să facă un pas spre ea.

— Domnişoară Rachel, uneori, sub haina unui simplu necunoscut, se ascunde o inimă mai nobilă – da, zic mai nobilă, adică mai cinstită – decât sub ţilindrul cutăruia sau iulăruia, care se bucură de consideraţie şi este încărcat cu onoruri! îi tremura bărbia. îi părea aproape rău de îndrăzneala lui. Nu zic asta pentru dumneavoastră, domnişoară Rachel. Nici pentru dumneavoastră, domnule agent, adăugă domnul Chasle privind fără sfială la sergentul care se pregătea să-i însoţească.

Rachel îi lăsă pe amândoi să se lămurească în cabina portarului şi urcă la ea.

Antoine o aştepta pe scară.

Nici prin gând nu-i trecuse că l-ar putea găsi acolo. Când

Îl zări, simţi o bucurie intensă, care-o făcu să-şi lase o clipă privirile în jos, dar aproape fără să se observe.

— Am sunat, am sunat… eram disperat! mărturisi el.

Se priveau veseli, cu un zâmbet complice.

— Ce faci în dimineaţa asta? o întrebă, încântat că o iţăseşte atât de elegantă, într-un taior deschis şi cu o pălărie înflorată.

— În dimineaţa asta? Dar e trecut de unu. N-am luat masa.

— Nici eu. Nu vrei să mâncăm împreună?

Rachel zâmbea, cucerită de aerul acesta de copil lacom care nu ştia să-şi ascundă dorinţele.

— Spune da!

— Ei bine, da!

— Ah! făcu Antoine răsuflând adânc.

Ea deschise uşa, spunându-i:

— Numai un moment, să o anunţ pe bucătăreasă că nu mai am nevoie de ea şi că poate să plece.

Antoine rămase un minut singur în vestibul. Retrăia

senzaţiile de azi-dimineaţă, când ea venise spre el. „Cum mi-a dat gura!” se gândi şi fu aşa de mişcat, încât se sprijini cu pumnul de perete.

Rachel era gata.

— Haidem! zise ea. Şi adăugă cu un zâmbet de animal pofticios, ce răscolea toate dorinţele: Mi-e foame!

Antoine îi propuse cu stângăcie:

— Ai vrea, poate, să ieşi singură, şi eu să te întâlnesc în stradă?

Ea îl privi râzând:

— Sunt o femeie liberă şi nu mă ascund niciodată de nimeni.

Apucară pe Rue de Rivoli. Antoine observă încă o dată uşurinţa ritmată a pasului ei, care-i dădea aerul că dansează.

— Unde mergem? întrebă el.

— Dacă-am intra aici? E atât de târziu! Şi cu vârful umbrelei îi arătă, în colţul străzii, un restaurant de cartier.

În sala de la demisol nu era nimeni. Măsuţele se înşirau de-a lungul ferestrelor joase, în semicerc, care dădeau sub nişte arcade şi luminau neobişnuit sala scundă. Era răcoare şi umbra era peste tot aceeaşi. Se aşezară unul în faţa altuia, privindu-se ca nişte copii care vor să se joace.

— Nici nu-ţi ştiu măcar numele, începu Antoine.

— Rachel Goepfert. Douăzeci şi şase de ani. Barbie ovală, nasul potrivit…

— Dantura completă?

— Ai să vezi îndată! strigă ea, aruncându-se asupra unei farfurioare cu salam.

— Bagă de seamă, s-ar putea să fie cu usturoi!

— Cu atât mai bine! îmi place să am gusturi de rând.

Goepfert… La gândul că era, poate, evreică, rămăşiţele educaţiei lui catolice îl făcură să se înfioare; dar numai atât cât era nevoie ca să pipereze această aventură

cu oarecare independenţă şi exotism.

— Tatăl meu era evreu, completă ea fără bravadă, ca şi cum ar fi ghicit gândurile tânărului.

O chelneriţă le aduse lista.

— *Mixe dgrill*? propuse Antoine.

Chipul Rachelei se lumină de un zâmbet ciudat, pe care, se vedea bine, nu şi-l putuse stăpâni.

— De ce râzi? E delicios! O grămadă de lucruri bune, fripte laolaltă: slănină, rinichi, cârnaţi, cotlete…

— …cu salată verde şi cartofi soufleu, completă chelneriţă.

— Ştiu, ştiu, aprobă Rachel, şi veselia pe care reuşise să şi-o ascundă îi scânteia încă în privirea enigmatică.

— Bei ceva?

— Bere.

— Şi eu. Dar rece!

O admira în timp ce ronţăia frunzele unei anghinare crude – îmi place tot ce-i făcut cu oţet, mărturisi ea.

— Şi mie.

Voia să fie la fel cu ea. Se stăpânea să n-o întrerupă la fiecare cuvânt şi să strige: „Ca şi mine! Tot ce spunea, tot ce făcea corespundea cu ceea ce aştepta din partea ei. Se îmbrăca exact cum dorise el întotdeauna să se îmbrace o femeie. La gât avea un colier de chihlimbar, ale cărui boabe mari, lungi şi translucide îţi aminteau de nişte fructe, de nişte uriaşi struguri de Malaga, de nişte corcoduşe rumenite în soare. S>ub chihlimbar, carnea ei avea o strălucire lăptoasă, tulburătoare. În faţa ei, Antoine se simţea asemenea unei fiinţe flămânde, pe care nimic, niciodată n-ar putea-o sătura. „Cum mi-a dat gura!” se gândi el iarăşi, când sângele îi năvăli în inimă. Iar acum e aici, în faţa lui, aceeaşi… Zâmbindu-i!

Li se aduseră două sticle de bere spumoasă. Aceeaşi nerăbdare îi îmbie pe amândoi să guste. Lui Antoine îi plăcea’s.1 bea în acelaşi timp cu ea, fără s-o slăbească din

ochi; şi rând simţi licoarea spumoasă şi înţepătoare umezindu-i limba, în aceeaşi secundă în care Racfiel şi-o umezea pe a ei cu acelaşi lichid rece, avu senzaţia că gurile lor se contopeau încă o dată. Rămase o clipă zăpăcit, până când îi auzi iarăşi glasul:

— ...amândouă îl tratează ca pe un servitor... spunea Rachel.

Antoine se trezi ca din vis:

— Care amândouă?

— Mama şi dădaca. (înţelese că Rachel îi vorbea de familia Chasle.) feătrâna nu-i spune fiului ei decât „Nătărău11.

— Să recunoaştem că i se potriveşte destul de bine...

— Cum vine acasă, îl ia la rost. Dimineaţa le lustruieşte jthetele, pe scară, la amândouă, chiar şi fetiţei.

— Cum? Domnul Chasle? se miră Antoine amuzat. Şi îl vedea pe bietul om scriind la dictarea domnului Thibault sau primind în locul şefului său pe vreun coleg de la ştiinţele morale.

— Şi amândouă se înţeleg să-l fure cât pot! îi iau banii până şi din buzunar, făcându-se că-i perie haina la spate înainte de plecare. Anul trecut bătrâna a făcut datorii de patru mii de franci, imitând semnătura lui fecioru-său. Credeam că domnul Jules o să se îmbolnăvească din pricina asta.

— Şi ce-a făcut?

— Fireşte, a plătit totul, în rate, timp de şase luni. Nu-şi putea denunţa mama.

— Noi, care-l vedeam în fiecare zi, nu bănuiam nimic din toate astea...

— N-ai mai fost niciodată la ei?

— Niciodată.

— Acum au nişte mobile mai rău ca la săraci. Dar ar fi trebuit să-i vezi cum stăteau cu vreo doi ani în urmă. În locuinţa asta, pardosită cu lemn peste tot, te-ai fi crezut,

ştii, pe timpul lui Voltaire. Mobile împestriţate, tablouri de familie şi chiar argintărie veche.

— Şi ce s-a întâmplat cu ele?

— Fotul a fost vândut pe furiş de către cele două femei, într-o seară, când domnul Jules se întoarse acasă, constată că scrinul stil Ludovic al XVI-lea o luase din loc. În altă zi, tapiseria, fotoliile, pendula, miniaturile. Până şi portretul bunicului, un vlăjgan zdravăn, în uniformă, cu tricorn sub braţ şi cu o hartă desfăcută în faţa lui.

— Aristocraţie militară?

— Aşa ceva; servise în armata lui La Fayette, în America.

Antoine observă că Rachel vorbea cam mult, dar că povestea destul de bine; amănuntele pe care le dădea aveau culoare. Era o femeie inteligentă. Avea mai ales spirit de observaţie şi o memorie pe care el le aprecia.

— Ta noi acasă, zise Antoine, nu se plânge niciodată de nimic.

— O, eu l-am văzut de atâtea ori, seara, refugiindu-se pe scară ca să plângă…

— De necrezut! exclamă Antoine cu o privire şi cu un zâmbet atât de vii, încât ea încetă de a se mai gândi la ceea ce povestea, ca să-şi concentreze atenţia numai asupra lui.

Antoine întrebă:

— Să trăiască oare într-o mizerie atât de mare?

— Aş! Nici vorbă! Au o mulţime de bănet, dar cele două bătrâne adună o comoară, pe care o ascund de el. Şi nu se lipsesc de nimic, fii sigur, numai că lui îi fac nişte scene când îşi cumpără bile de gumă… A, de ţi-aş povesti tot ce se petrece în casă la ei! Aline a vrut… închipuieşte-ţi… să se mărite cu domnul Jules! Nu râde, puţin a lipsit! Aline se înţelesese cu bătrâna. Numai că, din fericire, într-o zi s-au certat între ele…

— Dar domnul Chasle… el voia?

— O, el ar fi zis până la urmă da, din pricina Dédettei. E pasiunea lui. Când vor să stoarcă ceva de la el, îl ameninţă că trimit fetiţa înapoi, în Savoia, de unde e Aline. Atunci, domnul Jules plânge şi le făgăduieşte orice.

Antoine nu mai asculta cuvintele lui Rachel, ci privea doar mişcările gurii pe care o sărutase; o gură bine desenată, cărnoasă la mijloc, iar la colţul buzelor, fină ca o incizie; când tăcea, cele două capete ale buzelor fremătau uşor, într-un zâmbet suav, care n-avea nimic batjocoritor, ci era liniştit şi vesel.

Se gândea aşa de puţin la bietul Chasle, încât mărturisi cu glasul pe jumătate:

— Sunt un om fericit, ştii? apoi se înroşi.

Rachel izbucni în râs. După ce în ajun, în faţa mesei de operaţie, cântărise atât de bine valoarea acestui om, acum era imântâtă să descopere în el partea aceea copilărească ce-l iipropia de dânsa.

— De când?

Antoine minţi puţin:

— De azi-dimineaţă.

Totuşi, era adevărat. îşi aminti de senzaţia pe care o avusese când” ieşise de la Rachel şi se avântase în strada plină de soare şi niciodată nu se simţise atât de bine. îşi mai aducea n minte cum se amestecase în mulţimea de lângă Pont Royal, tu un excepţional sânge rece, şi cum îşi spusese, strecurându-se printre maşini: „Cât sunt de sigur de mine, cât de stăpân mă simt în clipa asta pe toate forţele mele! Şi când te gândeşti că maisânt oameni care neagă lifcerul arbitrii!”

— Lasă-mă să te servesc, o rugă el. Vrei ciuperca asta prăjită?

— With pleasure…

— Vorbeşti englezeşte?

— Fireşte! Şi son vèdute cose più straordinarie.

— Şi italiana? Dar gejmana?

— Aber nicht sehr gut.

El stătu o clipă pe gânduri:

— Ai călătorit mult?

Ea se stăpâni să nu zâmbească:

— Puţin.

Antoine îi căuta privirea, deoarece accentul ei i se părea sibilinic.

— Ce spuneam? reluă el.

Dar ce interes mai puteau prezenta cuvintele, de vreme ce se înţelegeau foarte bine, prin zâmbete şi priviri, prin ondulaţia glasurilor, prin cele mai mici gesturi?!

La un moment dat, Rachel îi zise, uitându-se în ochii lui:

— Cât eşti de deosebit de acela pe care l-am văzut azi-noapte…

— Îţi jur că sunt acelaşi! exclamă Antoine, ridicându-şi mâinile încă pătate de iod. Totuşi, nu vreau să fac pe marele practician atâta vreme cât am de ros un cotlet!

— Ştii, am avut destul timp ca să te privesc.

— Ei şi?

Tăcu.

Şi îi puse o altă întrebare:

— Era prima dată când asistai la o şedinţă de felul acesta?

Rachel îl privi, nu-i răspunse imediat şi începu să râdă.

— Eu? făcu ea, de parc-ar fi vrut să spună: „Câte de astea n-am văzut…” Apoi îi întoarse întrebarea: Aşa operezi în toate zilele?

— Niciodată. Nu fac chirurgie. Sunt medic pediatru.

— De ce nu te-ai făcut chirurg? Un om ca dumneata…

— Cred că nu era vocaţia mea.

— Ah, ce păcat! oftă Rachel.

Tăcură amândoi. Vorbele ei treziră în sufletul lui un

ecou de melancolie.

— Tot aia-i, medic, chirurg… rosti el cu voce tare. Adesea îţi faci idei false în privinţa vocaţiei. Crezi totdeauna că ai ales bine, dar numai împrejurările… (Lui Rachel i se păru că vede reapărându-i pe chip masca aceea bărbătească ce-o sedusese atât de mult în ajun, la căpătâiul fetiţei.) La ce bun să mai discutăm despre ceea ce s-a notărât o dată pentru totdeauna? continuă el. Drumul pe care ţi l-ai ales este totdeauna cel mai bun, cu condiţia să-ţi îngăduie să mergi înainte! Şi, gândindu-se deodată la fiinţa asta frumoasă pe care o avea în faţă, la locul pe care ea îl ocupa, de câteva ceasuri, în viaţa lui, îşi zise în sine, cu o neaşteptată îngrijorare: „Da, dar mai întâi de toate, povestea asta să nu mă împiedice să muncesc, să ajung unde vreau!”

Rachel desluşi o umbră trecând pe fruntea lui.

— Trebuie să fii teribil de încăpăţânat!

El zâmbi.

— Nu cumva vrei să-ţi baţi joc de mine? Multă vreme am avut ca deviză un cuvânt latin, care vrea să spună: „Nu te lăsa!” *Stabo*! îl pusesem ca antet pe hârtia mea de scrisori, pe cărţile mele… îşi scoase lanţul de la ceas: L-am gravat chiar pe o ştampilă veche, pe care o port la mine.

Rachel luă giuvaierul care atârna la capătul lanţului.

— E minunat!

— Adevărat? îţi place?

Rachel înţelese şi i-l dădu înapoi.

— Nu!

Dar el îşi şi desprinsese brelocul.

— Te rog…

— Eşti nebun!

— Rachel… în amintirea…

— În amintirea cui?

— A lot ce a fost.

Ea repetă:

— A tot ce a fost şi-l privi îndelung în faţă, cu un surâs sincer.

Ah! Cât de mult îi plăcea zâmbetul acela liber, aproape băieţesc! Se deosebea atât de mult de femeile uşoare pe care le cunoscuse până atunci, ca şi de fetele sau femeile tinere pe care le întâlnise în lume sau prin hoteluri în timpul vacanţelor şi care-l intimidau fără să-l atragă. Rachel nu-l intimida: era egala lui. Avea un farmec păgân şi chiar ceva din simplitatea aceea a femeilor care-şi iubesc meseria. Dar în farmecul acesta nu era nimic echivoc, nimic vulgar. Cât de mult îi plăcea! Nu-şi găsea în ea numai o pereche fără asemănare, ci, pentru prima oară în viaţă, se gândea că are o tovarăşă, o prietenă.

Ideea asta îl chinuia de azi-dimineaţă. Făurise chiar un întreg plan de viaţă nouă, în care Rachel şi-ar avea partea ei. Pentru încheierea contractului nu mai lipsea decât consimţământul celei interesate. De aceea ardea de o nerăbdare copilărească să-i ia mâinile şi să-i spună: „Eşti aceea pe care o aşteptam. Vreau să renunţ la iubirile de o clipă. Dar nesiguranţa mă îngrozeşte, să facem ordine în legăturile noastre. Vei fi amanta mea. Să fim înţelesi”. De mai multe ori îşi

trădase de bunăvoie gândurile, ba chiar rosti câte o vorbă menită să hotărască viitorul, dar ea se făcuse că nu pricepe, şi atunci Antoine punea totul pe seama unei rezerve care-l făcea să se teamă: „Să-mi dezvălui sau nu planurile?”

— Nu-i aşa că-i bine aici? zise ea ciugulind dintr-un ciorchine bobiţele de coacăze ce-i înroşeau buzele.

*

— Da. De reţinut, ca local, pentru altă dată. Găseşti de toate la Paris, chiar şi un colţ de provincie. Apoi, arătând sala goală: Nu te temi c-o să fii văzută de cineva?

— Te-ar supăra să fim văzuţi împreună?

— Ei, aş! Spuneam asta pentru dumneata.

Ea dădu din umeri:

— Pentru mine?

Îi făcea plăcere să simtă cum izbutea să-i aţâţe curiozitatea şi nu se grăbea să i-o potolească. Totuşi, el o întrebă din ochi cu o atât de evidentă îngrijorare, încât ea sfârşi prin a mărturisi:

— Îţi repet că n-am de dat socoteală nimănui. Am cu ce să trăiesc modest şi sunt mulţumită cu atât. Sunt liberă…

Chipul încordat al lui Antoine se însenină deodată, cu naivitate. Rachel înţelese că el interpreta: „Sunt a ta, dacă vrei!” Faţă de oricare altul s-ar fi revoltat, dar Antoine îi plăcea şi plăcerea de a se simţi dorită era mai mare decât enervarea de a vedea cum el se înşală în privinţa ei.

Li se aduse cafeaua. Rachel tăcu şi căzu pe gânduri. Nici ea, de altfel, nu alungase din gând eventualitatea unei legături în viitor, căci se surprinsese mai adineauri spunându-şi „Am să-l pun să-şi taie barba asta”. Totuşi, nu-l cunoştea încă, bucuria pe care o simţea astăzi în prezenţa lui o mai avusese, de fapt, şi altă dată, în prezenţa altora. El nu avea voie să se înşele şi trebuia să continue a o privi mereu, ca în momentul acesta, cu tot atâta dorinţă, dar şi cu încredere…

— O ţigară?

— Nu, am aici unele mai slabe.

Şi întinse flacăra unui chibrit; ea scoase un nor de fum, care o învălui toată.

— Mulţumesc.

Fireşte, ar fi bine să înlăture de la început orice neînţelegeri. Ea şi-ar putea îngădui să fie cu atât mai sinceră cu cât ar simţi că n-o ameninţă niciun risc. împinse ceaşca puţin mai încolo, îşi puse coatele pe masă şi-şi sprijini bărbia în degetele încleştate. Pleoapele, strânse din pricina fumului, îi acopereau privirea aproape în

întregime.

— Spun că sunt liberă, zise ea apăsat. Nu spun că sunt disponibilă. Înţelegi? îşi reluă aerul fatal. îţi mărturisesc că am fost foarte hărţuită de viaţă şi n-am fost totdeauna liberă. Acum doi ani nu eram. Astăzi sunt şi îmi ţin libertatea cu dinţii! (Se credea sinceră.) o ţin aşa de tare, că pentru nimic în lume n-aş consimţi să renunţ la ea. Înţelegi?

— Da.

Urmă o tăcere. Antoine o cerceta. Ea zâmbi uşor, fără să-l privească, învârtind linguriţa în ceaşcă.

— De altfel, ţi-o spun deschis, n-am nimic din ceea ce trebuie ca să-ţi fiu o prietenă credincioasă, o amantă pentru multă vreme. Vreau să-mi fac toate gusturile. Toate. Pentru asta trebuie să fiu liberă. Vreau să rămân liberă. Înţelegi? Sorbea cafeaua cu înghiţituri mici, frigându-şi limba.

Antoine fu cuprins, un moment, de deznădejde. Totul se năruia. Dar ea se afla aici, în faţa lui; nimic nu era încă pierdut. Nu ştia să renunţe la dorinţele lui cele mai puternice; n-avea deprinderea înfrângerilor. Oricum, situaţia era limpede; mai bine aşa decât să-şi facă iluzii; o dată bine informat, putea să treacă la acţiune. Nicio clipă nu-i păru posibilă eventualitatea că i-ar putea scăpa, că n-ar accepta planurile lui de a rămâne prieteni. Aşa era el: totdeauna sigur că-şi atinge scopul.

Ceea ce trebuia, deci, era s-o înţeleagă mai bine, să smulgă vălul care o înfăşură încă.

— Aşadar, acum doi ani nu erai liberă? murmură el pe un ton interogativ. Dar astăzi crezi că eşti cu adevărat, şi pentru totdeauna?

Rachel se uită la el ca la un copil. Apoi, în ochi îi luci o nuanţă de ironie. Părea că-i spune: „Am să-ţi răspund, dar numai fiindcă vreau eu”.

— Bărbatul cu care trăiam s-a stabilit în Sudanul

egiptean şi nu va reveni în Franţa. îşi termină fraza cu un râs scurt, ferindu-şi privirea. Pe urmă rosti, ridicându-se: Să mergem.

Qnd se văzu afară, se îndreptă spre Rue d'Alger. Antoine o întovărăşea în tăcere; se întreba ce avea să facă; nu se putea hotărî s-o lase aşa.

Când ajunseră în faţa intrării, Rachel îi veni în ajutor.

— Nu te urci s-o vezi pe Dédette? Apoi, fără să se clintească, adăugă: Spun şi eu aşa, dar poate că ai treabă în altă parte.

Într-adevăr, Antoine făgăduise că se va duce să vadă un bolnav din Passy. Mai avea de recitit corecturile unui raport pe care profesorul său i-l dăduse azi-dimineaţă, la spital, rugându-l să verifice trimiterile. Voia, mai ales, să ia masa la Maisons-Laffitte, unde era aşteptat şi unde hotărâse să nu ajungă prea târziu, ca să mai poată sta puţin de vorbă cu Jacques. Dar toate acestea se spulberară când se ivi posibilitatea să-i ţină tovărăşie Rachelei.

— Sunt liber toată ziua, exageră el, dându-se la o parte ca să-i facă loc să treacă.

Aproape nici nu-l mai interesa gândul că-şi întrerupsese lucrul, că-şi tulburase felul de viaţă. Cu atât mai rău! (Era cât pe-aci să spună: „Cu atât mai bine!")

Urcară scara fără să scoată o vorbă.

Când ajunse în dreptul uşii, Rachel vârî cheia în broască şi se întoarse spre el. Faţa îi strălucea de dorinţă: o dorinţă fără subtilităţi sau ascunzişuri; o dorinţă liberă, veselă, irezistibilă.

V

Gândurile negre ce puseră stăpânire pe Jacques se risipiră îndată ce ajunse acasă – venind în goană de la Packmell – şi află de la portăreasă că domnul Antoine fusese căutat pentru un accident, dar se întristă pentru faptul de a fi crezut că simpla dorinţă a unei haine de doliu ar fi putut să însemne moartea fratelui său.

Absenţa flaconului cu iod, de care; ivea nevoie pentru furuncul, îl enervă de-a binelea. Se dezbrăcă în starea aceea de iritare care-i era proprie şi care-l îndurera fiindcă se simţea ruşinat. îi trebui mult până să adoarmă… Succesul obţinut nu-i producea nicio bucurie.

A doua zi, dimineaţa, Antoine îl întâlni pe Jacques la poartă în clipa când acesta se pregătea să plece la Maisons-Laffitte, fără să se fi întâlnit cu fratele său. În câteva cuvinte, Antoine îl puse la curent cu cele ce se petrecuseră în seara precedentă, dar nu suflă o vorbă despre Rachel. Ochii îi străluceau şi, tras la faţă, avea o expresie de om întors dintr-o bătălie, pe care Jacques o atribui însă greutăţilor operaţiei.

Qnd Jacques ieşea din gară, la Maisons-Laffitte clopotele băteau din plm. N-avea niciun motiv să se grăbească. Domnul Thibault, domnişoara de Waize şi Gisèle nu lipseau niciodată de la slujbă, aşa că avea destul timp să mai tragă o raită prin împrejurimi înainte de a se duce acasă. Umbra călduţă a parcului îl invita la hoinăreală. Aleile erau pustii. Se aşează pe o bancă. Nu se auzea decât foşnetul gâzelor prin iarbă şi zborul

[

lăsărelelor care fugeau una câte una din ramurile de deasupra ui. Stătea nemişcat, cu zâmbetul pe buze, fără să se gândească la ceva precis, fericit că se afla acolo.

Fosta proprietate Maisons, învecinată cu pădurea Saint-Germain-en-Laye, fusese cumpărată sub Restauraţie de către Laffitte, care împărţise cele cinci sute de hectare ale parcului în loturi, pentru anu păstra decât castelul. Dar financiarul luase măsuri ca această îmbucătăţire să nu ştirbească perspectiva somptuoasă a reşedinţei lui, iar despădurirea să fie redusă la strictul necesar. Maisons rămăsese, aeci, datorită lui, un mare parc aristocratic, cu alei străjuite de tei bicentenari, care duceau spre cele câteva proprietăţi mici, fără ziduri despărţitoare şi

aproape pierdute în verdeaţă.

Vila domnului Thibault era situată la nord-est de castel, într-o pajişte cu gazon, umbrită veşnic de arborii mari, în mijlocul căreia se afla un bazin rotund, înconjurat de tufe de cimişir.

Jacques se îndreptă agale spre pajiştea aceasta. Şi de departe, când începu să se vadă casă, zări o rochie albă: rezemată de bariera de la intrare, Gisèle îl aştepta. Întoarsă cu spatele spre aleea gării, ea nu-l vedea venind. Cuprins de un elan nestăvilit, Jacques alergă spre ea. Gisèle îl observă, dădu din mâini şi, punându-şi palmele pâlnie la gură, strigă:

— Reuşit?

9

Deşi avea şaisprezece ani, nu îndrăznea să iasă din grădini fără învoirea Domnişoarei.

Jacques nu-i răspunse, ca s-o necăjească. Dar ea îi de vestea cea bună în ochi şi începu să sară în sus, ca o fetiţă. Apoi se aruncă în braţele lui.

— Destul, destul, nebuno! îi zise el, ca de obicei.

Ea se desprinse râzând, pentru a se repezi iarăşi, zburdalnică, la pieptul lui Jacques. îi văzu zâmbetul radios, ochii lucind de lacrimi; fu emoţionat, recunoscător şi o clipă o strânse în braţe.

Gise râse şi coborî glasul:

— Am născocit o poveste întreagă ca s-o fac pe tanti să plece cu mine de la biserică; mă gândeam că tu ai să vii pe la zece. Cât despre tatăl tău, el nu s-a întors încă. Hai înăuntru, îi spuse, trăgându-l de mână spre vilă.

Domnişoara apăru în antreu: ceva mai adusă de spate, mergea cu paşi grăbiţi şi capul îi bâţâia de emoţie. Se opri în capul scării de la intrare şi, când Jacques ajunse la înălţimea ei, îşi întinse spre el, gata să-şi piardă echilibrul, braţele-i de păpuşă.

— Reuşit? Ai reuşit? mormăi ea, ca şi cum ar fi mestecat ceva în guri.

— Au! ţipă Jacques cu voioşie. Ia seama, am un furuncul care mă doare!

— Întoarce-te! Sfinte Dumnezeule!

Şi ca şi cum buba ar fi fost pentru ea mai importantă decât examenele de la Şcoala Normală, renunţă să-l mai întrebe ceva despre succesul său, ducându-l repede să se spele cu apă fierbinte şi să-şi pună nişte comprese.

Tocmai terminau pansamentul în camera Domnişoarei, când se auzi clopoţelul de la intrare: se întorcea domnul Thibault.

— Jacques a reuşit! ţipă Gisèle apledndu-se pe fereastră, în timp ce Jacques cobora în întâmpinarea tatălui său.

— A, ai venit? Al câtelea? întrebă domnul Thibault, a cărui faţă alburie se coloră o clipă, cu o vădită mulţumire.

— Al treilea.

Aprobarea domnului Thibault era şi mai vizibilă acum. Nu-şi ridică pleoapele, dar muşchii nasului îi tresăriră, ochelarii» căzură, atârnând de fir, şi-i întinse mâna.

— Înseamnă că nu-i rău, mormăi el, ţinând mâna lui Jacques între degetele lui moi. Stătu o clipă pe gânduri, făcu o mutră ursuză, murmură: Ce căldură! apoi, trăgându-l pe fiul său spre el, îl îmbrăţişă.

Inima lui Jacques bătea cu putere. Voi să-şi privească tatăl în ochi, dar domnul Thibault se şi întorsese şi, grăbind pasul, urcă treptele, intră în birou, zvă rli cartea de rugăciuni pe masă, făcu câţiva paşi, pe urmă îşi scoase batista şi începu să-şi şteargă încet faţa.

Se servi dejunul.

Gisèle împodobise tacâmul lui Jacques cu un buchet de nalbe, care dădea mesei de familie un aer sărbătoresc. Nu-şi mai putea stăpâni râsul, atâta bucurie îi cotropea

inima. Fata ducea o existenţă austeră între cei doi bătrâni, dar avea prea multă viaţă în că ca să sufere; a aştepta o fericire nu însemna oare că era ca şi fericită?

Domnul Thibault intră frecându-şi mâinile.

— Ei, acum – zise el desfăcându-şi şervetul şi punându-şi pumnii pe masă, de o parte şi de alta'a tacâmulùi – acum e vorba să nu te declari mulţumit cu atât. Nu suntem un neam de nătărăi, astfel că, dacă al reuşit al treilea, de ce n-ai putea, muncind, să ajungi primul? îşi deschise pe jumătate ochii şi-şi frecă bărbuţa cu un aer şiret: în orice promoţie trebuie să fie cineva şi întâiul, nu?

— 7

La zâmbetul tatălui său, Jacques răspunse printr-un zâmbet şovăielnic. Se deprinsese atât de mult să se prefacă la mesele acestea de familie, încât lucrul acesta îi devenise aproape un obicei; în unele clipe îşi imputa chiar această slăbiciune ca o lipsă de demnitate.

— A fi premiant într-o şcoală mare, continuă domnul Thibault, înseamnă – poţi să-l întrebi şi pe fratele tău – să le bucuri de consideraţie toată viaţa: oriunde te-ai prezenta după aceea, vei fi bine privit. Ce face fratele tău?

— Trebuie să vină şi el după-masă.

Jacques nici nu se gândi să-i povestească tatălui său că se întâmplase un accident în familia Chasle. Printr-un consemn general, toată lumea tăcea în preajma domnului Thibault; nimeni nu făcea greşeala de a-l pune la curent cu ceva, deoaicce era peste putinţă de prevăzut ce concluzii ar putea trage omul acesta gras, prea iute şi prea activ, din cel mai mic lucru şi nici prin ce măsuri, scrisori sau vizite s-ar fi crezut în drept să intervină şi să încurce lucrurile.

— Ai văzut că presa de azi-dimineaţă confirmă falimentul cooperativei noastre de la Villebeau? o întrebă el pe guvernantă, deşi ştia că Domnişoara nu deschidea niciodată un ziar.

Totuşi, ea răspunse printr-un semn apăsat de încuviinţare.] Pe figura domnului Thibault se ivi un rictus. Până la sfârşitul mesei, păru că nu vrea să se mai amestece în conversaţie. Auzul din ce în ce mai slab îl izola. Se întâmplă adesea să rămână aşa, mut, tot timpul mesei, închizându-se în el însuşi şi îndopându-se cu porţiile copioase pe care le cerea stomacul lui de om activ. În realitate, rumega cine ştie ce afacere spinoasă. Inerţia lui era înşelătoare, ca aceea a păianjenului ce stă la pândă: aştepta ca iureşul de gânduri care i se perindau prin cap să-i aducă soluţia cine ştie cărei probleme administrative sau sociale. De aâtfel, totdeauna lucra aşa: pasiv şi parcă împietrit, cu ochii pe jumătate închişi, numai cu creierul treaz; niciodată omul acesta, înzestrat cu o uriaşă putere de muncă, nu îşi luase o notă, nu-şi făcuse schema unui discurs; totul se combina, se contura fără greş, până la cel mai mic amănunt, sub ţeasta aceea nemişcată.

Aşezată în faţa lui şi atentă la servit, Domnişoara îşi încrucişă pe masă mâinile minuscule, încă frumoa se pe care le îngrijea (pe ascuns, credea ea) cu un cosmetic Scut din zeamă de castravete. La desert i se servea o ceaşcă de lapte şi un pişcot, pe care-l ronţăia cochet cu dinţii ei de şoarece. Totdeauna găsea că se mănâncă prea mult şi supraveghea de aproape farfuria nepoatei. În ziua aceea însă, în cinstea lui Jacques, se lepădă de toate principiile, aşa că după desert îi propuse:

— Jacquot, nu vrei să guşti dulceaţa pe care am făcut-o chiar azi?

— „Bucate plăcute, digestie bună”, aprobă Jacques, făcând cu ochiul spre Gisèle; şi gluma asta veche, care le amintea de o anumită pungă cu acadele şi de zbenguielile lor nebunatice din copilărie, îi făcu să râdă cu lacrimi, ca doi copii.

Domnul Thibault nu auzise, dar zâmbi îngăduitor.

— Împieliţatule, continuă Domnişoara, mai bine uită-

te cât de bine s-a prins!

Pe bufet, apărate de o pânză subţire, pe care o asaltau zadarnic muştele, vreo cincizeci de borcane cu peltea rubinie îşi aşteptau căpăcelele de hârtie muiată în rom.

Sufrageria dădea, prin două uşi cu geamuri, într-un balcon împodobit cu ghivece înflorite. De-a lungul storurilor, soarele îşi arunca pe parchet razele lui orbitoare. O viespe dădea târ coale competierei cu prune, şi toată casa părea că zumzăie împreună cu ea sub mângâierea amiezii. Mai târziu, Jacques avea să-şi aducă aminte de dejunul ăsta ca de singura clipă când reuşita lui la Şcoala Normală îi provocase un trecător sentiment de bucurie.

Gisèle, neastâmpărată, fericită, dar tăcută, ca de obicei, schimba cu el ochiri pline de o nevinovată complicitate şi, la cel mai mic cuvânt al lui Jacques, veselia ţâşnea din ea ca nişte săgeţi luminoase.

— Oh, Gisèle, gura asta a ta! behăi Domnişoara, care nu se putuse niciodată resemna cu gura largă şi cu buzele groase ale Gisèlei. Nu era mulţumită nici de părul negru cărbune, puţin încreţit, nici de nasul din, nici de tenul deschis, cu umbre calde, care îi aminteau, mai mult decât ar fi dorit, de mama Gisèlei, metisa luată în căsătorie de comandantul de Waize în timpul şederii în Madagascar. De aceea, nu pierdea niciodată prilejul de a aminti ascendenţa dinspre tată a nepoatei sale.

— Când eram de vârsta ta, continuă ea surâzând, bunică-mea, ştii, aceea cu eşarfă scoţiană, spre a mă feri să-mi lăbărţez gura, mă punea să repet, de o sută de ori în şir: „Adu-mi, bunicuţo, doi pruni mici de la Tours”. Şi, în timp ce vorbea, se silea să prindă o viespe în cursa făcută din şervetul întins, râzând ori de câte ori n-o nimerea. Căci bătrânica nu era deloc ursuză: necazurile vieţii nu-i întunecaseră tinereţea râsului ei perlat şi atât de

molipsitor. Bunica asta, adăugă ea, dansase la Toulouse cu contele de Villèle, ministrul. Ar fi foarte nenorocită astăzi, căci nu-i plăceau nici gurile, nici picioarele mari. Domnişoara era foarte încântată de picioarele ei, ce semănau cu ale unui prunc şi pe care le încălţa totdeauna în pantofi de stofă, pătraţila capăt, ca să-şi apere degetele împotriva oricărei deformări.

La orele trei, casa se goli pentru vecernie.

Rămas singur, Jacques se urcă în camera lui.

O odaie la etajul al doilea, mansardată, dar largă, răcoroasă şi tapisată cu hârtie înflorată cu perspectiva închisă de crestele a doi castani, al căror frunziş des părea o mângâiere pentru privire.

Pe masă zăceau răvăşite câteva dicţionare, un tratat de filologie; aruncă totul în fundul unui dulap şi se aşează la birou.

„Sunt un copil sau un bărbat? se întrebă el pe neaşteptate. Daniel… cu el e altceva. Eu… Ce sunt eu?” Avu impresia că în sufletul lui e o lume întreagă, o lume plină de contradicţii; un haos, un haos de bogăţii. Zâmbea singur în faţa propriei imensităţi, cu privirea pierdută pe suprafaţa lemnului de mahon, pe care el însuşi o curăţase pentru… Pentru ce? Desigur, nu planurile îi lipseau. De câte luni respingea aproape zilnic ispita de a încerca ceva? „După ce voi reuşi la examen”, îşi spunea mereu. Iar acum, când libertatea aceasta i se desfăşura în faţă, nimic nu i se mai părea vrednic de ea: nici *Povestea celor doi tineri*, nici *Focurile*, nici chiar *Destăinuirea silită*.

Se ridică de la birou, se învârti câţiva paşi prin cameră, cercetă pe etajeră raftul cărţilor pe care le strângea – unele încă de anul trecut – pentru momentul când va fi liber. Se întrebă care din ele va fi prima aleasă, făcu o strâmbătură şi se aruncă pe pat, cu mâinile goale.

„Prea multe cărţi, prea multe idei, aprea multe fraze! «*Words*! *Words*! *Words*!» îşi spuse el. Întinse braţele spre

ceva insesizabil, nici el nu ştia ce, şi fu cât pe-aci să izbucnească în plâns. O să mai pot oare trăi? se gândi el zdrobit. Şi iaraşi: Sunt încă un copil? Sau sunt un om mare?”

Era sfâşiat de aspiraţiile cele mai violente şi se simţea copleşit. N-ar fi îndrăznit şi spună ce anume aştepta de la soartă.

„A trăi, îşi repetă el, a lucra…”

Adăugă: „A iubi” şi închise ochii.

După o oră se sculă. Visase? Dormise? îşi mişca cu greu capul; gâtul îi înţepenise. O descurajare născută dintr-o plictiseală fără pricină şi dintr-o irosire prea mare de energie stăvilea în el orice dorinţă de acţiune, îi întuneca orice gândire. îşi roti privirea de-a lungul odăii. Să lâncezeşti două luni întregi aici, în casa asta! Totuşi, simţea că un destin misterios îţi Vorbe! Vorbe! Vorbe! (*Hamlet*).

Înlănţuia acolo anul acesta şi că oriunde în altă parte ar fi şi mai deprimat.

Se apropie de fereastră şi se rezemă cu coatele de pervaz: deodată, întreaga tristeţe îi dispăru: rochia Gisèlei se zărea ca o pată albă sub crengile joase ale castanilor. Avu sentimentul că lângă ea şi-ar regăsi pofta de a trăi, bucuria tinereţii.

Încercă s-o surprindă. Dar, fie că Gisèle trăgea cu urechea, fie că lectura n-o captiva, ea se întoarse repede, recunoscând paşii lui Jacques în spatele ei.

— Nu ţi-a reuşit!

— Ce citeşti acolo?

Ea se împotrivi să răspundă şi, cu braţele încrucişate, strânse cartea la piept. Se înfruntară cu o căutătură plină de plăcere:

— Una, două, trei…

Jacques legănă fotoliul până când răsturnă fata în iarbă. Dar ea tot nu lăsă cartea am mâini şi el trebui să se

lupte câteva clipe cu trupul acela mlădios şi cald până izbuti să pună mâna pe volum.

— *Micul Savoiard*, volumul întâi. Teribil! Şi sunt multe volume?

— Trei.

— Felicitările mele. Te pasionează?

Gisèle râse:

— Nu izbutesc să-l termin nici pe primul.

— Atunci de ce citeşti asemenea lucruri?

— N-am ce alege.

(„Gise nu se prea omoară cu cititul”, constată Domnişoara după fiecare încercare de acest soi.)

— Am să-ţi împrumut eu nişte cărţi, promise Jacques, căruia îi plăcea totdeauna să îndemne la răzvrătire şi neascultare.

Gisèle păru că nu-l aude.

— Nu pleca aşa de repede, îl rugă ea, culcându-se în iarbă. Uite, stai în fotoliu sau aşază-te aici, lângă mine.

Jacques se întinse pe iarbă, lângă ea. Soarele se reflecta cu putere în pereţii vilei, aflată la cincizeci de metri de ei, în mijlocul unui teren iieted şi acoperit cu nisip, împodobit cu lămâi ce creşteau în ghivece; sub arbori însă, iarba rămăsese răcoroasă.

— În sfârşit, iată-te liber, Jacques! Cu adevărat liber. Apoi, cu un aer nepăsător, care nu-i era firesc, îl întrebă: Ce ni de gând să faci? şi rămase cu faţa întoarsă spre el, cu buzele întredeschise.

— Cum adică?

— Da. Unde ai de gând să te duci acum, că eşti liber pentru două luni?

— Nicăieri.

— Cum? Rămâi puţin şi cu noi? făcu ea şi-şi ridică spre Jacques ochii de câine cuminte, rotunzi şi strălucitori.

— Da. Pe ziua de zece mă duc în t ouraine să însor un prieten.

— Şi după aceea?

— Fiu ştiu. Cred că am să rămân la Maisons toată vacanţa.

— Zău? îngână Gisèle şi se plecă să se uite mai bine în ochii lui Jacques.

Zâmbea fericit că fetei îi face atâta plăcere, şi nu se mai îngrozea la gândul că va trăi două luni lângă această fiinţă naivă şi drăgălaşă, pe care o iubea ca pe o soră, ba chiar mai mult ca pe o soră. Nu-şi închipuise că venirea lui ar putea să lumineze până într-atât viaţa acestei copile, fiind convins că prezenţa lui nu era dorită niciodată, de nimeni; şi-i fu atât de recunoscător de această descoperire, încât îi luă mâna întinsă pe iarbă şi i-o mângâie.

— Ce piele moale ai, Gise. Dai şi tu cu alifie?

Gisèle râse şi se apropie de el cu o alunecare aşa de uşoară, încât Jacques putu să vadă cât era de mlădioasă. Avea o senzualitate veselă şi firească, de animal tânăr, şi râsul ei din gât, când nu dădea impresia unei zbenguiri copilăreşti, semăna cu un gângurit de porumbel îndrăgostit. Dar în trupul acesta plinuţ, în ciuda miilor de dorinţe de care începea să freamăte, fără ca ea să poată bănui de ce natură sunt, sălăşluia un suflet de fecioară.

— Tanti nu mă lasă nici anul acesta să merg la tenis, continuă ea, strâmbându-se. Dar tu o să te duci la club?

— Mai mult ca sigur că nu.

— O să te plimbi cu bicicleta?

— Asta poate.

— Ce fericire! strigă ea. Privirea sa părea că zăreşte în depărtare ceva minunat. Ştii, tanti mi-a făgăduit să mi lase să ies cu tine. Ai să vrei?

Jacques îi cercetă de aproape ochii negri, sclipitori.

— Ai ochi frumoşi, Gise.

I se păru că o tulburare neaşteptată făcea aceşti ochi şi mai negri încă. Gise întoarse capul, zâmbind. Ceea ce te izbea la ea de la început, râsul acela, veselia aceea, nu se

manifesta numai prin strălucirea privirii sau prin jocul celor două gropiţe foarte sprintene ce se săpau mereu în colţul buzelor, ci izbucnea până şi în rotunjimea obrajilor, în vâr ful turtit al nasului, în ţâşnire a ştrengărească a bărbiei şi în toată făptura asta plină, care respira numai sănătate şi voie bună.

Fiindcă Jacques nu-i răspunsese la întrebare, o cuprinse mâhnirea.

— Ai să vrei, spune?

— Ce anume?

— Să mă iei cu tine la pădure sau la Marly, ca anul trecut?

Fu atât de mulţumită că-l vede zâmbind în semn de consimţire, încât se târî lângă el şi-l îmbrăţişă. Rămaseră aşa, unul lângă altul, culcaţi pe spate, scormonind cu privirea adâncimile rămuroase ale copacilor.

Se auzea picurul stropilor de apă în bazin, orăcăitul broaştelor şi, din când în când, glasurile celor care se plimbau dincolo de gardul grădinii. Miresmele petuniilor, cu caliciul năclăit de nectar, rumenite toată ziua de soare, se desprindeau în valuri din ghivecele de pe balcon şi pluteau în aerul cald.

— Cât eşti de ciudat, Jacquot! IVI – erau te gândeşti! La ce te poţi gândi atâta?

Ei se ridică într-un cot, se uită la Gise şi-i văzu buzele întredeschise, puţin umede.

— Mă gândes e că ai dinţi frumoşi.

Fără să roşească, ea dădu din umeri şi-i spuse cu o intonaţie copilărească:

— Lasă asta. Vorbesc serios.

Jacques începu să râdă.

Un bondar, umflat parcă de lumina roşcată, se rotea în jurul lor; se izbi de obrazul lui Jacques, ca un ciucure de lână; apoi, ochind pământul, se înfundă într-o gaură din iarbă cu un zgomot de batoză.

— Mă mai gândesc că bondarul ăsta îţi seamănă, Gise.

— Mie?

— Da.

— De ce?

— Nu ştiu, zise el trântindu-se iar într-o rână. E rotund şi negru ca şi tine. Şi chiar bâzâitul lui seamănă cu zgomotul pe care-l faci tu când râzi.

La această remarcă, dusă pe un ton serios, Gisèle păru că se adânceşte în gânduri.

Amândoi tăceau. Pe alei, umbrele se alungau în diagonală. Gise, pe care soarele o izbea în faţă, nu-şi mai putea stăpâni râsul, mângâiată de firicelele de aur care i se jucau pe obraji şi-i pătrundeau printre gene, gâdilându-i ochii.

Când clopoţelul de la intrare anunţă sosirea lui Antoine şi când Jacques îşi zări fratele la capătul aleii, se sculă hotărât, ca şi cum s-ar fi gândit mai dinainte la cele ce avea de făcut, şi alergă spre el.

— Pleci din nou, chiar astă-seară?

— Da, la zece şi douăzeci.

Încă o dată atenţia lui Jacques fu atrasă nu atât de oboseala care se citea pe faţa lui Antoine, cât de strălucirea aceea care îi dădea o înfăţişare neobişnuită, aproape războinică.

Coborî vocea:

— N-ai vrea să mergi cu mine, după cină, până la doamna de Fontanin? Simţi că fratele său şovăie şi adăugă repede: Trebuie neapărat să-i fac o vizită şi n-am chef să mă duc mâine singur.

— Va fi şi Daniel acasă?

Jacques ştia prea bine că nu.

— Desigur, zise.

Tăcură, văzându-l pe domnul Thibault la una din ferestrele salonului cu un ziar desfăcut în mână.

— Ai venit? strigă dânsul. îmi pare bine că ai putut scăpa. Lui Antoine îi vorbea totdeauna cu multă consideraţie: Staţi afară, că vin şi eu.

— Atunci, ne-am înţeles? şopti Jacques. O să pretextăm o plimbare după cină, da'?

Domnul Thibault nu revenise asupra hotărârii de a-i interzice lui Jacques să mai aibă legături cu familia Fontanin. Din prudenţă, numele acesta blestemat nu mai fusese rostit niciodată în faţa lui. Dar ştia el oare că ordinele îi fuseseră călcate de mult? Nimeni n-ar fi îndrăznit s-o afirme. Trufia părintească a domnului Thibault era aşa de mare, încât desigur nici nu-i trecuse prin minte că s-ar putea întâmplă să nu fie ascultat.

— Ai aflat? A reuşit! anunţă domnul Thibault coborând greoi treptele. În sfârşit, iată-ne liniştiţi în ce priveşte viitorul. Apoi propuse: Să ne mişcăm puţin în jurul pajiştii înainte de cina. Şi, ca să explice o asemenea propunere neobişnuită, adăugă: Am să vă vorbesc la amândoi.

Mergea greoi, gâfâind, târându-şi picioarele pe nisip, cu trupul aplecat înainte, cu mâinile la spate, cu jacheta descheiată fluturându-i pe de lături. Fiii săi îl însoţeau în tăcere, unul de o parte şi celălalt de alta. Jacques îşi aminti de o frază pe care o citise nu mai ştia unde: „Când întâlnesc doi oameni, unul mai bătrân şi altul mai tânăr, mergând alături şi neavând ce-şi spune, sunt sigur că este un tată cu fiul lui".

— Iată, zise domnul Thibault, ţin să cunosc părerea voastră asupra unui plan pe care l-am făcut pentru voi. Glasul îi căpătase o umbră de melancolie şi un accent de sinceritate care nu-i erau obişnuite: Veţi vedea, copii, când veţi ajunge la vârsta mea, cât de mult te frământă gândul de a cunoaşte importanţa faptelor săvârşite în viaţă. Ştiu – după cum îmi spune şi abatele Vécard mereu – că toate forţele folosite ca să faci binele se leagă între ele şi se

îndreaptă spre acelaşi scop. Dar, spuneţi, nu-i îngrozitor să te gândeşti că, din toate eforturile unei vieţi de om s-ar putea să nu se aleagă nimic din cauza moleşiră generaţiei care-l urmează? Nu-i oare legitim pentru un tată să dorească fiilor lui ca cel puţin ei să păstreze o amintire de la dânsul? Chiar de ar fi să le servească numai ca exemplu? Oftă. M-am gândit mai mult la voi decât la mine. Mi-am spus că mai târziu s-ar putea să vă facă plăcere, fiind fiii mei, să nu fiţi confundaţi cu toţi cei ce se numesc Thibault în Franţa. Nu ne tragem oare à într-un neam care timp de două secole a stat la temelia ţării? Asta e ceva! în ce mă priveşte, am conştiinţa că am sporit, după puterile mele, această moştenire demnă de respect; şi am dreptul – aceasta îmi va fi răsplata – să doresc ca voi să-mi purtaţi numele cu falâ şi să-l treceţi mai departe, nepătat, celor ce se vor naşte din sângele meu. Legile statului au prevăzut asemenea dorinţe. Am făcut, deci, de câteva luni, toate formalităţile cuvenite pentru modificarea stării voastre civile; în scurt timp vă voi da să semnaţi nişte acte. Şi cred că, înainte de sfârşitul vaj, i r. tei – cel mai târziu până la Crăciun –, veţi avea dreptul lega l de a nu mai fi nişte Thibault oarecare, ci nişte Oscar-Thibault, cu trăsură de unire: Dr. Antoine Oscar – Thibault! îşi împreună mâinile, frecându-le una de alta: Iată ce aveam să vă spun. Nu-mi mulţumiţi. Să închidem discuţia. Şi acum, haidem să mâncăm. Domnişoara ne face semne. Şi îşi puse, ca un patriarh, câte o mână pe umerii fiilor lui: Dacă, pe deasupra, s-o întâmpla ca această distincţie a numelui să vă fie de vreun folos în carieră, cu atât mai bine, dragii mei. Nu-i oare drept ca un om care n-a cerut nimic de la ceea ce-i vremelnic pe pământ să facă în aşa fel încât şi copiii lui să se bucure de consideraţia pe care a dobândit-o el?

Glasul îi tremura. Ca să nu se înduioşeze, părăsi brusc aleea pe care mergeau şi, grăbind pasul,

împiedicându-se de bulgării de pământ din iarbă, intră singur în vilă. Jacques şi

Anioine nu-şi aminteau să-l mai fi văzut vreodată atât de tulluirat.

— Să vrei să născoceşti aşa ceva şi n-ai izbuti! murmură Antoine, care nu se pot ea stăpâni să nu facă haz.

— Taci din gură! îl mustră Jacques. Avea impresia că

I ratele lui îi pângăreşte inima cu nişte mâini murdare.

Rar se întâmplă ca Jacques să nu vorbească despre domnul Thibault cu un anumit respect. Se ferea să-l judece, deoarece luciditatea lui i se părea penibilă atunci când se îndrepta – şi de cele mai multe ori fără s-o facă înadins – asupra tatălui său. În seara aceea însă, frământările părintelui său, t are proveneau din dorinţa de a supravieţui, îl izbiră într-un chip dureros. El însuşi, deşi n-avea decât ăouăzeci de ani, nu se putea gândi niciodată la moarte fără o bruscă strângere de inimă.

„Oare de ce-l duc şi pe Antoine acolo?” se întrebă Jacques o oră mai târziu, în timp ce mergeau împreună pe şoseaua înverzită, străjuită de şiruri de tei seculari, ce aucéa spre pădure. 11 durea ceafa; Domnişoara stăruise ca Antoine să-i vadă furunculul şi acesta crezuse de cuviinţă să i-l deschidă, cu toate protestele pacientului, căruia nu-i prea convenea să plece în vizită cu un pansament la ceafă.

Antoine, obosit, dar vorbăreţ, nu se gândea decât la Rachel; ieri, pe vremea asta, nici n – o cunoştea măcar, iar acum îi fura fiecare minut din viaţă.

Exaltarea lui contrasta cu sentimentele ce-l măcinau pe Jacques – la sfârşitul acestei zile liniştite şi mai ales în clipa asta, pe drum – din pricina vizitei care trezea în el o emoţie schimbătoare, destul de asemănătoare, uneori, cu

speranţa. Mergea alături de Antoine; era nemulţumit, bănuitor; simţea o pornire instinctivă împotriva fratelui său, stare ce nu se manifesta, dar care-l făcea să se închidă într-un fel de mutism, deşi conversaţia dintre ei era la fel de amicală ca întotdeauna. De fapt, fel aruncau unul altuia cuvinte, fraze, zâmbete, aşa cum doi duşmani ar arunca lopeţi de pământ ca să facă o tranşee între două poziţii. Amândoi îşi dădeau seama de această manevră. Faptul că erau fraţi crease între ei o sensibilitate aşa de mare, încât nu-şi mai puteau ascunde lucrurile importante. O simplă intonaţie prin care Antoine lăuda parfumul unui tei întârziat – ce-i amintea în taină de părul înmiresmat al Rachelei –, deşi lui Jacques nu-i spunea nimic precis, era totuşi aproape ca o destăinuire. Astfel că acesta nu se miră deloc când Antoine, nemaiputându-se stăpâni, îl apucă de braţ şi, trăgându-l după el cu un pas grăbit, începu să-i povestească ciudata lui noapte albă, cu tot ceea ce se întâmplase în cursul ei. Tonul lui Antoine, râsul, atitudinea lui de Dărbat matur, unele amănunte prea dure, ce contrastau cu rezerva lui obişnuită de frate mai mare, stârneau în Jacques o indispoziţie necunoscută până atunci. Se prefăcea că e vesel, zâmbea, aproba din cap, dar, în fond, suferea. Îi era ciudă pe fratele lui că-i pricinuieşte această suferinţă şi nu-i ierta dezaprobarea pe care Antoine însuşi o provoca în el. Şi, cu dt acesta îi zugrăvea mai amănunţit starea de beţie în care trăia de douăsprezece ceasuri încoace, cu atât Jacques se refugia într-o împotrivire trufaşă şi simţea crescând în el setea de puritate. Când Antoine, vorbind de felul cum îşi petrecuse după-amiaza aceea, îşi îngădui cuvintele „zi de dragoste”, Jacques avu o tresărire, pe care nu şi-o putu stăpâni, şi se revoltă:

— À, nu, Antoine, nu! Dragostea este cu totul altceva!

Antoine zâmbi, ca un încrezut ce era; apoi, nu fără a se mira, tăcu.

Familia Fontanin avea în cealaltă parte a parcului, la marginea pădurii, lângă zidul vechii incinte, o locuinţă bătrânească, pe care doamna de Fontanin o moştenise de la mama ei. O cărare tăiată printre salcâmi şi aşa de puţin umblată încât era veşnic năpădită de buruieni înalte lega de şosea portiţa de la intrare, făcută în zidul grădinii.

Când intrau pe poartă, se înnopta. Un clopoţel sună şi, la celălalt capăt al ogrăzii, lângă casa cu ferestre luminate, se auzi lătratul lui Puce, căţeluşa lui Jenny. Antoine şi Jacques cunoşteau drumul. Lumea stătea, după masă, în partea cealaltă a casei, unde terenul, umbrit de doi castani, forma un fel de terasă deasupra fostului şanţ al parcului. Cei doi fraţi fură obligaţi să ocolească un automobil, a cărui formă se distingea prin întuneric chiar în drumul lor.

— Au musafiri, constată Jacques, cuprins de o bruscă părere de rău că venise.

Dar doamna de Fontanin le ieşi înainte.

— Ghicisem eu! strigă ea îndată ce-i recunoscu.

Alergă spre ei cu paşi mici, voioşi, cu braţele întinse, cu un zâmbet primitor pe faţă.

— Am fost aşa de bucuroasă azi-dimineaţă când am deschis scrisoarea lui Daniel! (Jacques nu se clinti.) Dar ştiam că ai să reuşeşti! zise ea privindu-l pe Jacques cu un aer serios. Era ceva care îmi spunea asta încă de atunci, din duminica

K cea de iunie rând ai venit cu Daniel. Dragul meu Daniel!

11 ebuie să fi fost aşa de fericit, aşa de mândru! Şi Jenny s-a buni rat foarte mult!

— Aşadar, Daniel nu-i aici astă-seară? întrebă Antoine.

Se apropiau de fotoliile aşezate în cerc. Se discuta cu însufleţire. Jacques recunoscu imediat, printre celelalte, o voce cu un timbru special, vibrant şi totuşi stins: vocea lui

Jenny. Nu se ridicase de jos şi stătea lângă verişoara ei, Nicole, şi lângă un bărbat cam de vreo patruzeci de ani, spre care Antoine înaintă cu o plăcută surpriză: era un tânăr chirurg cu care fusese coleg la spitalul Necker. Cei doi bărbaţi îşi strânseră mâna cu simpatie.

— Vă cunoaşteţi? exclamă încântată doamna de Fontanin. Antoine şi Jacques Thibault sunt cei mai buni prieteni ai lui Daniel, îl lămuri ea pe doctorul Héquet. Vreţi să le împărtăşim şi lor taina? Apoi, întorcându-se spre Antoine: Nicole îmi va îngădui să vă anunţ logodna ei, nu-i aşa, drăguţă? Nu-i încă oficială, dar, precum vedeţi, Nicole îşi aduce de pe acum logodnicul la mătuşa ei, şi-i destul să-i priveşti ca să le ghiceşti laina!

Jenny nu ieşise în întâmpinarea celor doi fraţi; aşteptase ca ei să ajungă în faţa sa şi numai după aceea se ridică şi le întinse mâna, cu răceală.

Înainte ca toată lumea să se aşeze din nou, ea se adresă Nicolei:

— Dragă Nicole, vino să-ţi arăt porumbeii. Am opt pui, care…

— …care sug încă? zise Jacques pe un ton ce voia să fie ironic, dar care nu era decât neplăcut şi necuviincios. îşi dădu seama numaidecât şi-şi încleşta fălcile.

Jenny păru că nu-l auzise.

— …care încep să zboare, îşi termină ea fraza.

— Dar s-au culcat la ora asta, şopti doamna de Fontanin, ca s-o facă să stea locului.

— Cu atât mai mult, mamă. În timpul zilei nu te poţi apropia de ei. Félix, vii cu noi?

Doctorul Hequet, care vorbea cu Antoine, se grăbi să o ia în urma fetelor.

— Vor fi o pereche încântătoare, se bucură doamna de Fontanin, aplecându-se spre Antoine şi spre Jacques după ce logodnicii se depărtară. Biata Nicole care n-are niciun fel de avere, era terorizată de ideea fixă să nu cadă

pe capul cuiva. De trei ani îşi câştigă viaţa ca infirmieră. Ei, şi acum vedeţi cum a fost răsplătită? Doctorul Héquet à întâlnit-o la căpătâiul unui bolnav şi a găsit-o inteligentă, atât de devotată, atât de curajoasă în faţa vieţii, încât s-a îndrăgostit de ea. Şi iată-i! Nu-i aşa că-i minunat?

Se bucura cu nevinovăţie de elementul romantic al acestei întâmplări, în care nu erau decât sentimente nobile, în care triumfa virtutea; chipul îi strălucea de mulţumire.

Se adresa mai ales lui Antoine, vorbindu-i pe un ton prietenesc, ce părea că presupune o identitate de păreri între ei; îi plăcea fruntea, privirea lui pătrunzătoare, fără a se gândi că era cu şaisprezece ani mai în vârstă ca el şi că ar fi putut să aibă un fiu aproape de vârsta lui. Antoine o făcu şi mai fericită când o asigură că Félix Héquet era un chirurg de valoare, un om de viitor.

Jacques nu participa la conversaţie. „Care sug încă!” îşi repeta el cu mânie cuvintele acelea de spirit. Totul îl exaspera de când venise aici, chiar şi vorbăria politicoasă a doamnei de Fontanin. Nu putuse suporta până la capăt felicitările ei şi se întorsese puţin într-o parte, ruşinat pentru ea că putea să dea atâta importanţă succesului său la şcoală, despre care el avusese, de altfel, grijă s-o anunţe telegrafic.

„Cel puţin Jenny m-a scutit de complimente, observă el. Să-şi fi dat oare seama că valorez mai mult decât succesul acesta? Nu. E pur şi simplu din nepăsare. Superioritatea mea… Care sug încă!… Ce imbecil sunt!… De altfel, habar n-are ce înseamnă elev la Şcoala Normală! Dar ce-o priveşte pe ea viitorul meu? Abia de mi-a zis bună ziua. Şi eu… Dar de ce am lăsat să-mi scape prostia aceea? Se înroşi şi îşi încleştă din nou fălcile. Mi-a spus bună ziua, dar continua să stea de vorbă cu verişoara ei. Ochii ei… Sunt de nepătruns. Faţa îi e încă de copil, dar ochii…”

Furunculul îl sâcâia neîntrerupt cu înţepături

dureroase, dar, mai mult decât din cauza furunculului, suferea de pe urma pansamentului pe care toţi îl siliseră să-l poarte, şi Domnişoara, şi chiar Gise! Probabil că avea o înfăţişare respiri. itoare.

Antoine zâmbea, discuta, uitând cu totul de Jacques.

— …din punct de vedere moral… spunea el.

„Antoine vorbeşte ca şi cum toată lumea ar fi a lui”, gândi Jacques. Şi deodată politeţea mondenă a fratelui său, acest „punct de Vedere moral” mai ales, după ce-i mărturisise mai înainte cum s-a destrăblihi, îl jigniră ca o ipocrizie de neiertat Ah, cât erau de deosebiţi unul de altul! Jacques trecu dintr-odată la cealaltă extremă şi nu mai văzu nimic comun între el şi fratele lui. Da, mai curând sau mai târziu, se vor în spărţi. Era fatal: caracterele lor nu se potriveau, ba chiar în excludeau reciproc! Şi o tristeţe amarnică îl cuprinse la p, ludul că cei cinci ani de înţelegere nu izbutiseră să-i ferească de a deveni nepăsători unul faţă de altul, de a deveni străini, iluşmani poate. Fu cât pe-aci să se scoale şi să plece, sub un motiv oarecare! Ar fi vrut să rătăcească, să hoinărească noapu a, oriunde, prin pădure! O singură fiinţă în lume ştiuse să-i /imbească: Gise! Ar fi renunţat din toată inima la succesul lui din ajun, numai să se găsească iar lângă ea, pe pajişte, lângă chipul ei, lângă ochii ei – ochii ei fără mister! –, că în i lipa aceea când ea îi strigase: „Ai să vrei, spune?” şi râsese cu i îsul ei de turturică. Nu-şi amintea să o fi văzut vreodată pe Jenny râzând şi însuşi ză mbetul ei avea un aer dezamăgit. „Oare ce am se întrebă, încercând să-şi vină în fire. Dar nostalgia aceasta amestecată cu ciuda era mai tare decât voinţa Tui şi-l făcu să urască totul, cuvintele doamnei de Fontanin, înjosirea lui Antoine, oamenii, tinereţea lui sterilă, totul, pe Jenny chiar, care părea foarte mulţumită în mediocritatea universală!

— Ce intenţionezi să faci în timpul vacanţei, Jacques? îl întrebă doamna de Fontanin. Ar trebui să-l hotărăşti pe

Daniel să lase şi el Parisul pentru câteva săptămâni. O călktorie în doi ar putea să fie aşa de plăcută, aşa se instructivă! (Era puţin întristată că nu vedea conturândii-se mai precis viitorul cu totul aparte pe care îl sperase pentru fiul ei; şi, pierzându-şi răbdarea, se îngrijora uneori deviata pe care o ducea Daniel, prea liberă, prea neregulată, nii cuteza să gândească: desfrânată.)

Când află că Jacques intenţiona să rămână toată vara la Maisons, se entuziasmă:

— Ce bine îmi pare! Nădăjduiesc că ai să-l faci şi pe Daniel să vină; niciodată nu-şi ia concediu; în cele din urmă o să-şi ruineze sănătatea… Jenny, strigă ea către fata care se întorcea însoţită de oaspeţi, o veste bună: Jacques stă cu noi toată vacanţa! Asta înseamnă câteva partide de tenis, nu-i aşa? Jenny è nebună după tenis, toate dimineţile şi le petrece la club. Acum avem aici un cerc de tenis vestit, îi explică doctorului Héquet, care se aşează lângă ea. Un tineret încântător se întâlneşte acolo în fiecare dimineaţă; petrec minunat, cu organizări de meciuri, de campionate… Eu nu mă prea pricep la astea, mărturisi ea râzând, dar se pare că este ceva pasionant. Şi se plâng mereu că duc lipsă de tineri. Mai faci parte din chib, Jacques?

— Da, doamnă.

— Ei bravo!… Nicole, va trebui să vii vara asta cu logodnicul tău să stai o săptămână întreagă la noi. Nu-i aşa, Jenny? Sunt sigură că doctorul Héquet este un bun jucător!

Jacques se întoarse spre Héquet. Lampa din salon îşi arunca prin geamul deschis lumina asupra figurii prelungi şi serioase a tânărului chirurg, asupra bărbuţei lui castanii, asupra tâmplelor care începeau să încărunţească. Părea cu vreo zece ani mai mare ca Nicole. Sub lentilele ochelarilor nu i se putea observa felul privirii; dar atitudinea lui rezervată era simpatică. „Da, îşi zise

Jacques, eu sunt un copil; iată un bărbat adevărat. Un bărbat adevărat! Un bărbat care poate fi iubit, în timp ce eu…”

Antoine se ridicase; se simţea obosit şi nu voia să scape trenul… Tacquce îi aruncă o privire mm. V.îşi cu câteva minute mai înainte, se gândise să plece sub un motiv oarecare, dar acum nu se putea hotărî să încheie seara asta aşa; totuşi, trebuia să-şi însoţească fratele.

Se apropie de Jenny:

— Cu cine joci anul acesta la club?

Jenny îl privi scurt şi linia subţire a sprâncenelor ei se încruntă puţin.

— Cu cine găsesc, răspunse ea.

— Cu fraţii Casin, Fauquet şi banda Périgault?

— Fireşte.

— Mereu aceiaşi şi la fel de spirituali?

— Ce vrei, nu toată lumea învaţă la Şcoala Normală!

— La urma urmei, e poate nevoie să fii un imbecil ca să poţi juca bine tenis.

— Posibil, zise ea ridicându-şi cu trufie capul. Dumneata trebuie să ştii mai bine ca oricare altul: erai un foarte bun jucător de tenis altă dată! Apoi, curmând vorba şi întorcându-se spre verişoara ei: Nu pleci încă, nu-i aşa, Nicole?

— Întreabă-l pe Félix.

— Ce trebuie să-l întrebe pe Félix? zise Héquet venind lângă fete.

„Fetiţa asta are un ten uimitor, îşi spunea Antoine, cu ochii fixaţi asupra Nicolei. Dar în comparaţie cu Rachel…” Şi simţi deodată cum îi creşte inima.

— Atunci, Jacques, pe curând, da? zise doamna de Fontanin. Te duci mâine la joc, Jenny?

— Nu ştiu, mamă, nu cred.

— În sfârşit, dacă nu mâine, vă veţi întâlni într-una din dimineţile astea, adăugă doamna de Fontanin

împăciuitoare.

Şi, cu toate protestele lui Antoine, îi concluse pe cei doi Irali până la portiţa grădinii.

— Zău, draga mea, nu eşti delocpoliticoasă cu prietenii tăi! exclamă Nicole de îndată ce fraţii Thibault se găsiră la oarecare distanţă.

— Mai întâi, nu sunt prietenii mei, răspunse Jenny.

— Thibault, cu care am lucrat, interveni în discuţie

I léquet, este un tip remarcabil şi deja foarte bine văzut. Fratele lui, nu ştiu, dar – adăugă el, şi privirea îi strălucea răutăcioasă Mib lentilele ochelarilor, căci auzise dialogul scurt dintre lenny şi Jacques – rar se întâmplă ca un imbecil să reuşească dintr-odată, şi încă printre primii, la Normală.

Chipul lui Jenny se îmbujoră. Nicole se grăbi să intervină. Trăise destul de mult lângă verişoara ei ca să-i cunoască unele cusururi ale caracterului, sfiafa aceea mereu în luptă eu mândria şi care uneori degenera într-o susceptibilitate capricioasă.

— Bietul de el, avea o bubă la ceafă, observă Nicole, cu indulgenţă. Aşa ceva îţi taie tot cheful.

Jenny nu răspunse. Héquet nu mai stărui; se întoarse spre logodnica lui:

— Nicole, trebuie să ne pregătim de plecare, zise pe tonul unui om obişnuit în viaţă cu exactitatea.

Întoarcerea doamnei de Fontanin puse capăt discuţiei.

Jenny o însoţi pe verişoara ei până în camera unde-şi lăsase mantoul şi acolo, după o tăcere destul de lungă, se lâinentă:

— Iată-mi toată vacanţa stricată!

Nicole, în faţa oglinzii, îşi potrivea părul, cu singura grijă de a plăcea logodnicului ei; se simţea frumoasă, se întreba ce-i spunea el oare, jos, mătuşii ei, sé gândea la întoarcerea în automobilul medicului, prin noaptea

liniştită, aşa că nu dădea mare atenţie indispoziţiei lui Jenny. ZÂâmbi însă văzând expresia de furie sălbatică de pe chipul prietenei sale.

— Ce copilă eşti! făcu ea.

Dar nu observă privirea pe care i-o aruncă Jenny.

Se auzi claxonul maşinii. Nicole se răsuci veselă şi, cu acel amestec de iubire, nevinovăţie şi cochetărie care constiluia farmecul ei, se răsuci spre verişoara sa, voind s-o cuprindă de mijloc. Dar Jenny scoase fără să vrea un ţipăt şi sări în lături. Nu putea suferi s-o atingă cineva; întotdeauna refuzase să înveţe să danseze, într-atât de insuportabilă i se părea atingerea unui braţ străin; odată, pe când nu era decât o copilă, într-o după-amiază, scrântindu-şi piciorul în Grădina Luxembourg, după ce fusese adusă acasef cu trăsura, preferase să urce scara singură, târându-şi piciorul bolnav, dar nu-l lăsase pe portar s-o ia în braţe şi s-o urce până sus.

— Ce tare te gâdili! zisé Nicole. Apoi, cu o privire limpede, făcând aluzie la clipele pe care le petrecuseră împreună, numai ele două, înainte de masă, pe aleea trandafirilor, adăugă: îmi pare foarte bine că am putut vorbi, draga mea. Sunt zile în care fericirea mă înăbuşă. Cu tine, vezi, am fost totdeauna naturală. Şi cum sunt cu tine, aşa sunt mereu în adâncul sufletului meu. Aş vrea aşa de mult, draga mea, ca şi tu, la rândul tău, în curând…

Grădina, luminată de cele două felinare, era feerică şi teatrală. Héquet, după ce ridicase capota, strângea acum o bujie cu gesturi atente, de practician. Nicole voi să-şi ţină mantoul împăturit pe genunchi, dar logodnicul o sili să-l îmbrace. O trata oarecum ca pe o fetiţă ce-i fusese dată în pază. Le trata oare pe toate femeile că pe nişte copii? Nicole cedă, de altfel cu atâta voie bună, încât Jenny fu mirată şi simţi un fel de ciudă împotriva celor doi logodnici. „Nu, îşi spunea Jenny, scuturându-şi fruntea mică, o fericire ca asta… Eu, nu…”

Urmări multă vreme dâra luminoasă care îşi tăia drum prin noapte şi, rezemată de zidul grădinii, strângând căţeluşa în braţe, fu cuprinsă de o melancolie atât de pătrunzătoare, de o pizmă atât de mare, îndreptată nici ea nu ştia împotriva cui, de atâta nădejde, fără o ţintă precisă, încât îşi înălţa capul spre cerul plin de stele şi, câteva clipe, dori să moară, înainte se a fi încercat să trăiască.

VI

Gisèle se întreba de ce, de la o vreme, zilele erau aşa de scurte şi vara aşa de frumoasă, de ce dimineaţa, pieptănându-şi părul în faţa ferestrei larg deschise, nu se putea opri să nu cânte şi să nu zâmbească la tot ceea ce se află în jurul ei: oglinzii, cerului limpede, grădinii, sângelui voinicului, pe care îl stropea de pe pervazul ferestrei, portocalilor de pe terasă, care parcă se ghemuise ca un arici spre a se putea apăra mai bine de razele soarelui?

Domnul Thibault nu stătea niciodată la Maisons-Laffitte mai mult de două-trei zile fără să revină la Paris pentru douăzeci şi patru de ceasuri, ca să-şi vadă de afaceri. În lipsa lui, în vilă atmosfera era mai destinsă. Mesele erau ca nişte jocuri, Jacques şi Gise îşi regăseau râsetele lor nebunatice de topii. Domnişoara, mai sprintenă, ţopăia de la cămară la spălătorie şi de la bucătărie la magazia de uscat rufe, fredonând cântecè demodate, ce aminteau de cupletele lui Nadaud. În zilele acelea, Jacques, odihnit, cu spiritul vioi şi plin de planuri contradictorii, se lăsa în voia înclinaţiei lui şi-şi pei recea după-amiezile într-un colţ al grădinii, întins pe îarcă, sau plimbându-se, făcându-şi însemnări. Gisèle, cucerită şi ea de dorinţa de a-şi întrebuinţa timpul cu folos, se aşeza pe scară, de unde putea urmări toate mişcările lui Jacquot pe sub arbori, şi acolo, adâncită în lectura romanului *Marile Speranţe* de Dickens – carte a cărei lectură fusese încuviinţaţi de Domnişoara la stăruinţele lui Jacques, ca un

prilej tic à face progrese în limba engleză – plângea cu lacrimi pentru că ghicise de la început că Pip o va abandona pe slrmana Biddy pentru *miss* Estelle, fiinţa aceea crudă şi cu Ioane.

O scurtă absenţă a lui Jacques, în a doua jumătate a lui august, când acesta se dusese să asiste la căsătoria lui Battaincourt, în Touraine, în calitate de martor, fu de-ajuns ca să risipească vraja.

A doua zi după întoarcerea la Maisons, deşteptat prea devreme după un somn agitat, pe când se rădea cu grijă şi se bucura că tenul său nu mai are nici cea mai mică pată de roşeaţă şi că în locul furunculului din ceafă nu mai rămăsese decât o cicatrice abia vizibilă, perspectiva de a-şi continua viaţa aceasta monotonă i se păru aşa de plictisitoare, încât îşi întrerupse toaleta şi se trânti furios pe pat. „Şi săptămânil e trec”, se gândi el. Aceasta era oare vacanţa pe care o aşteptase atâta? sări brusc în picioare. „Ar trebui să mai fac ceva antrenament”, îşi zise el pe un ton înţelept, ce contrasta cu nervozitatea gesturilor. îşi alese din dulap o cămaşă deschisă la gât, verifică racheta şi pantofii, să vadă dacă sunt’în bună stare, şi peste câteva clipe încălecă pe bicicletă, ca să ajungă mai repede la club.

Două plase erau ocupate. Jenny juca. Păru că nici nu vrea să observe venirea lui Jacques, care nu se grăbi să-i dea bună ziua. Schimbarea echipelor îi aduse în aceeaşi partidă, mai întâi ca adversari, apoi ca parteneri. Erau ţie aceeaşi forţă.

Începură să se tachineze iar, în felul acela nepoliticos din trecut. Jacques se ocupa mult de Jenny, dar de fiecare dată într-un chip sâcâitor, chiar jignitor, râzând de greşelile ei la joc şi simţind o adevărată plăcere s-o contrazică. Jenny îi răspundea la fel, cu gesturi care nu-i erau deloc naturale. I-ar fi fost uşor să renunţe la un partener aşa de nesuferit; totuşi, nu părea că intenţionează

să-l ocolească, dimpotrivă, se încăpăţâna să aibă ea ultimul cuvânt. Şi, când ceilalţi jucători începură să se împrăştie pentru a se duce la masă, îl provocă pe Jacques, pe un ton autoritar:

— Una simplă din patru mingi, vrei?

Şi puse atâta îndârjire în luptă, încât îl bătu cu patru la zero.

Victoria o făcu mai generoasă:

— Pe asta să n-o punem la socoteală; nu eşti antrenat, îţi vei lua revanşa peste câteva zile.

Glasul îi era stins, ca de obicei. „Suntem amândoi nişte copii! „Îşi zise Jacques. Şi era fericit că are comun cu ea aceeaşi slăbiciune. Fu ca o licărire de speranţă. Se ruşină gândindu-se la atitudinea lui faţă de Jenny; dar, când încercă să şi-o schimbe, nu găsi alta potrivită; niciodată n-are să poată Îi natural cu ea; şi cu nimeni n-ar fi dorit să fie mai natural cum ar fi vrut să fie cu ea!

Bătea ora douăsprezece când ieşiră amândoi de la club, ducându-şi bicicletele de ghidon.

— La revedere, îi zise ea. Ia-o înainte. Mi-e aşa de cald, încât mă tem să nu-mi vină rău pe bicicletă.

Fără să răspundă, Jacques continuă să meargă alături de ea.

Lui Jenny nu-i plăcea ca cineva să i se impună şi simţi un fel de enervare văzând că nu se poate desparţi de el atunci când dorea. Jacques înţelese; se gândea să vină să joace a doua zi şi căuta o frază prin care să-şi motiveze stăruinţa asta neprevăzută.

— Acum, când m-am întors din Touraine… începu el încurcat şi fără tonul acela ironic.

De altfel, Jenny băgase de seamă, încă de anul trecut, că el n-o mai necăjea atunci când se întâmpla să rămână singuri.

— Ai fost în Touraine? întrebă ea, ca să spună ceva.

— Da. Pentru căsătoria unui prieten pe care-l cunoşti;

l-am întâlnit în casă la dumneavoastră: Battaincourt.

— Simon de Battaincourt? Păru că-şi adună amintirile, apoi spuse categoric: Nu-mi plăcea!

— Nu mai spune? Şi de ce?

Ea nu suferea genul acesta de întrebări.

— Eşti prea aspră, e un băiat drăguţ, continuă Jacques v. lzând că-nu-i răspunde. Apoi se răzgândi: Nu, de fapt, ai dreptate: e prea comun.

Ea încuviinţă cu un semn din cap şi Jacques fu fericit.

— Nu ştiam că erai prieten cu el, zise Jenny.

— Pardon, el s-a agăţat de mine, preciză Jacques zâmbind. Şi asta s-a întâmplat într-o seară, pe când ne întorceam împreună nu ştiu de unde. Era târziu. Daniel ne părăsise. Atunci, netamnesa m, Battaincourt mi-a făcut destăinuiri. Mi-a povestit toată viaţa lui, aşa cum ţi-ai încredinţa averea» nu-i bancher căruia i-ai spune: „Vezi de afacerile mele, am toată încrederea11.

Jenny îl asculta oarecum curioasă şi nu se mai gândea, pentru moment, să scape de el.

— Ţi se întâmplă des să asculţi destăinuirile altuia? întrebă ea.

— Nu. De ce? Ba… poate că da. Zâmbi: Da, de fapt mi se întâmplă destul de des. Apoi, înfruntând-o: Te miră?

Fu mişcat auzind-o că-i răspunde atât de cuminte:

— Nu, nicidecum.

O boare de vânt cald le aruncă în obraji suflarea grădinilor din jur, un iz de pământ ud, o mireasmă uscată de flori ofilite de soare, un pamim de garoafe de India şi de vanilie. Jacques făcea. Jenny fu cea care deschise vorba:

— Şi din destăinuire în destăinuire, l-ai însurat!

— O, nu, dimpotrivă! Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă ca să împiedic o căsătorie atât de nesăbuită. O văduvă, mai bătrână ca el cu patrusprezece ani şi care mai are şi un copil! Părinţii lui s-au certat cu el. Dar nii s-a putut face nimic. Apoi, amintindu-şi că mai întrebuinţase o

dată, în chip fericit, vorbind de prietenul lui, cuvântul! posedat” în înţelesul biblic, adăugă: Battaincourt este posedat cu totul ele femeia aceea.

— E drăguţă? făcu ea, fără să fi remarcat tăria expresiei.

Jacques se gândi atât de mult, încât ea îşi muşcă buzele şi zise:

— Nu credeam că-ţi pun o întrebare atât de grea.

El continuă să se gândească, fără a zâmbi deloc.

— N-aş putea spune dacă-i drăguţă. Este teribilă. Nu găsesc alt cuvânt. Apoi, după o pauză rosti: Toate fiinţele sunt atât de ciudate! îşi ridică ochii spre Jenny şi i se păru surprinsă. Crede-mă, continuă el, toate fiinţele sunt atât se ciudate! Chiar acelea care nu interesează pe nimeni. Ai băgat de seamă când le vorbeşti altora despre oamenii pe care-i cunoşti şi pe care-i cunosc şi ei câte lucruri semnificative, importante le scapă? Din pricina asta oamenii se înţeleg aşa de greu între ei.

O privi iarăşi şi simţi că ea îl asculta şi că îşi repeta în sine ceea ce îi spusese el. Neîncrederea pe care o avusese totdeauna faţă de Jenny făcu îndată loc unei dorinţe de apropiere, voia să cucerească şi mai mult atenţia asta neobişnuită, s-o mişte pe Jenny povestindu-i unele amănunte de la ceremonie, ce-i stăruiau încă vii în memorie.

— Unde rămăsesem? întrebă Jacques, zăpăcit. Aş vrea atât de mult să scriu într-o zi viaţa acestei femei, după puţinele lucruri pe care le ştiu despre ea! Se zice că a început ca vânzătoare într-un bazar. Ascensiunea plină de ambiţie a acestei femei… rosti el, repetând formula pe care o scrisese într-un carneţel de buzunar. O soră a lui Julien Sorel. îţi place romanul *Roşu şi negru*?

— Deloc!

— Ce vorbeşti?! se miră Jacques. Da, înţeleg prea bine ce vrei să spui. Se gândi o clipă, apoi zâmbi: Dar dacă

deschidem mereu paranteze, nu mai ajung niciodată la capăt. Nu cumva te ţin prea mult de vorbă?

Căutând să nu pară prea mirată, Jenny se fâstâci şi zise:

— Nu, nu mâncăm decât la douăsprezece şi jumătate, din pricina lui Daniel.

— Daniel e aici?

Jenny se simţi prinsă cu minciuna.

— A spus că poate vine, zise ea înroşindu-se. Dar dumneata?

— Eu nu mă grăbesc, tata e la Paris. Vrei să mergem la umbră?... Am să-ţi povestesc numai masa care a avut loc după nuntă. O, un lucru fără importanţă; totuşi, a fost ceva aşa de greu de suportat... Dar să-ţi spun. Mai întâi, cadrul. Un castel istoric, cu turnul refăcut ele Goupillot. Goupillot e numele primului ei bărbat, un om extraordinar, un fost vânzător de mărunţişuri, care, descoperind că e un geniu al bazarului, a murit multimilionar, după ce înzestrase toate oraşele noastre de provincie cu câte un „bazar gen secolul XX”. Ai văzut, desigur, aşa ceva. Căci văduva, în treacăt fie zis, e foarte bogată. Nu i-am fost prezentat niciodată. Cum să ţi-o descriu? O femeie slabă, mlădioasă, prea elegantă; profil mândru, cap răzvrătit, ochi cenuşii într-un ten de brunetă puţin şters, o privire tulbure, că o apă stătută. Ţi-o închipui? Atitudini de copil răsfăţat, mult mai tinereşti decât chipul ei: vorbeşte tare, râde şi, din când în când, nu ştiu cum să-ţi explic, privirea aceea cenuşie se desprinde dintre ilcoape, dintre gene şi atunci, dintr-odată, toate copilăriile pe care le spune capătă o importanţă îngrijorătoare încât, l ară să vrei, te gândeşti la zvonul ce se răspândise după ce a i Amas văduvă, anume că şi-ar fi otrăvit bărbatul.

— Femeia asta mă! nspăimântă, zise Jenny, care nu se mai putea împotrivi interesului ce i-l trezea Jacques.

Acesta, plăcut surprins şi încurajat, urmă:

— Da, chiar aşa este, o femeie care te înspăimântă. îmi amintesc că e tocmai senzaţia pe care am avut-o când ne-am aşezat la masă; o priveam, era în picioare, cu faţa ca o uiască, severă, dinaintea mesei împodobite cu flori alrée…

— Era în alb?

— Aproape; nu chiar o rochie de mireasă, mai mult o rochie de grădină, destul de teatrală, de un alb-închis, ca smântâna. Dejunul se servea la mese mici. îi invita pe oaspeţi în felul ei, fără să ţină seama de numărul locurilor, alandala. Battaincourt stătea lângă ea. Părea nervos; la un moment dat, el i-a zis: „Vezi cum încurci totul?” Au schimbat o privire… Ah! ce privire stranie! Am avut impresia că între ei nu mai era nimic tineresc, nimic proaspăt, ci numai trecut.

Jenny îşi spunea: „Poate nu-i chiar aşa de pervers cum credeam, nici aşa de gol, nici aşa…” Şi chiar în clipa aceea îşi dădu seama că ştia de multă vreme că Jacques era o fire bună şi sensibilă. Tulburată, în timp ce urmărea povestirea lui jacques, nu se putu opri să nu reţină amănuntele care-i întăreau şi mai mult părerea favorabilă ce şi-o făcea despre el.

— Simon a ţinut să stau în stânga lui, continuă Jacques. Dintre toţi prietenii lui, numai eu eram de faţă. Daniel făgăduise că va veni, dar până la urmă s-a răzgândit! Şi nu era niciun membru al familiei Battaincourt, nici măcar vărul primar al lui Simon, cu care crescuse şi pe care el îl asleptase până în clipa când a sosit ultimul tren. Bietul băiat, fiţi făcea milă! E o fire simţitoare, delicată, te asigur, ştiu despre el lucruri foarte frumoase. Se uita la toţi oamenii aceia din jurul lui: nişte străini! se gândea la părinţii lui. Mi-a zis: „Niciodată n-aş fi crezut că o să se poarte aşa de aspru cu mine. Ce supăraţi trebuie să fie pe mine!” Şi în timpul mesei mi-a mai şoptit: „Niciun cuvânt, nici măcar 6 telegramă! Asta înseamnă că

nici nu exist pentru ei. Zi şi tu…” Nu ştiam ce să-i răspund. Atunci el s-a grăbit să adauge: „O! nu pentru mine spun asta, mie puţin îmi pasă! Dar mă gândesc la Anne”. Tocmai atunci teribila Anne desfăcea o telegramă, pe care i-o adusese cineva. Battaincourt se făcuse alb ca varul. Dar telegrama era pentru ea: felicitări din partea unei prietene. Atunci, Simon nu s-a mai putut stăpâni: în ciuda faptului că toată lumea îl privea, în ciuda Annei şi a feţei ei încruntate, în ciuda privirii ei reci, care-l măsura scurt, a început să plângă. Ea era furioasă. El şi-a dat seama. Stătea lângă ea, fireşte. I-a-pus mâna pe braţ şi i-a spus cu jumătate de glas, ca un copil: „Îţi cer iertare”. Era îngrozitor să-l auzi. Ea nici nu s-a clintit. Atunci – lucru şi mai penibil decât plânsul –, Simon a început să vorbească foarte însufleţit, să facă glume; şi, în timp ce rostea câte ceva pe un ton silit, i se vedeau lacrimile în ochi, dar şi le ştergea cu dosul palmei, fără a se opri din vorbă.

Tulburarea lui Jacques dădea acestei scene atâta putere de emoţie, încât Jenny murmură:

— Groaznic…

Pentru prima dată, poate, Jacques simţi bucuria povestitorului. Intensă. Dar şi-o ascunse cu prefăcătorie:

— Nu te plictisesc? întrebă el, ca şi cum n-ar fi auzit exclamaţia ei. Şi povesti mai departe: 13 ar asta nu-i totul. La desert, de la celelalte mese începu să se strige: „Mirii!” Battaincourt şi nevastă-sa a trebuit să se scoale în picioare, să zâmbească, să facă ocolul sălii cu o cupă de şjmpanie în mână. Atunci s-a petrecut un amănunt impresionant. În timp ce făceau înconjurul meselor, uitaseră de fata pe care Anne o avea de la primul bărbat, o copilă de opt sau nouă ani. Fetiţa s-a luat după ei şi, când au ajuns iar la locurile lor, maică-sa a ambrăţişat-o în grabă, mototolindu-i guleraşul rochiţei, apoi a împins-o spre Battaincourt. Dar el, după plimbarea aceea, în cursul căreia n-a întâlnit privirea nici unui prieten, era cu ochii

plini de lacrimi şi nu vedea nimic. A trebuit să-i pună fetiţa pe genunchi. Ce surâs fals avea când s-a aplecat spre copilul celuilalt! Fetiţa îi întindea obrazul: avea nişte ochi atu de trişti, mititica, încât nu voi uita niciodată scena aceea! în sfârşit, a sărutat-o. Şi, cum fetiţa nu-l părăsea, Battaincourt începu să-i mângâie bărbia prosteşte, aşa, cu un deget, înţelegi? Te asigur că era ceva vrednic ele plâns. Şi, totuşi, o poveste frumoasă… Nu găseşti?

Jenny se întoarse spre el, izbită de felul cum rostise „o poveste frumoasă”. Observă că privirea lui Jacques nu mai avea gravitatea aceea brutală care i se părea atât de antipatică, iar ochii lui limpezi, vioi, expresivi erau, în clipa aceea, ca o apă foarte curată. „De ce nu-i totdeauna aşa?” se întreba Jenny.

Jacques zâmbea. Melancolia acestor amintiri conta puţin faţă de interesul pe care-l manifesta de obicei pentru viaţa altora, pentru tot ceea ce-i releva gândirea, sentimentele celorliilte fiinţe. Jenny simţea şi ea aceeaşi plăcere; şi poate, pen

11 u amândoi, plăcerea asta era mai mare acum, fiindcă nu mai era solitară.

Ajunseră la capătul aleii; se zărea marginea pădurii. Soarele întindea pe iarbă, în faţa lor, un aşternut orbitor. Incques se opri:

— Flecăresc; te plictisesc, se scuză el.

Ea nu protestă.

Totuşi, în loc să-şi ia rămas bun, Jacques propuse:

— De vreme ce am venit până aici, aş vrea să-i spun Imnă ziua fratelui dumitale.

Asta îi aminti lui Jenny, într-un moment cu totul nepon ivit, minciuna pe care i-o spusese şi, deoarece ea însăşi se enervă fiindcă el o crezuse fără să şovăie, nu-i răspunse, iar Incques înţelese că s-a săturat de prezenţa lui şi că nu dorea s-o însoţească mai departe.

Jacques se simţi jignit. Totuşi, nu se putea hotărî s-o

părăsească, lăsând-o cu o impresie urâtă, mai ales în dimineaţa asta, când crezuse că simte înfiripându-se între ei ceva la care el se gândea de luni de zile, poate de ani!

Parcurseră în linişte drumul străjuit de salcâmi ce ducea spre portiţă. Mergând cu un pas în urma fetei, Jacques zări linia graţioasă şi tristă a obrazului ei.

Cu cât se apropiau de curte, cu atât era mai convinsă că Jacques nu şi-a schimbat părerea şi că n-are s-o lase singură. Ajunseră la poartă. Jenny o deschise. Jacques intră după ea. Trecură prin grădină.

Terasa era pustie, salonul – gol.

— Mamă, eşti aici? strigă Jenny.

Nu răspunse nimeni. Fata se îndreptă spre fereastra de la bucătărie şi, preocupată de minciuna ei, întrebă tare:

— Domnul Daniel n-a venit?

— Nu, domnişoară. Dar adineauri a sosit o telegramă.

— Nu vreau s-o deranjez pe mama dumitale, zise, în sfârşit, Jacques. Mă duc!

Jenny se ţinea dreaptă, cu o expresie îndărătnică pe faţă.

— La revedere, murmură Jacques. Pe mâine poate, da'?

— La revedere, îi răspunse, fără să facă niciun gest spre a-l conduce.

Apoi, după ce Jacques se depărtă, intră în antreu, îşi aruncă racheta în cui, trânti restul pe un cufăr, cu obidă, mulţumită că-şi poate descărca năduful printr-un gest brutal.

„Nu, mâine nu! Sigur, mâine nu!" repetă ea.

Doamna de Fontanin auzise din camera ei chemarea fiicei sale şi recunoscuse vocea lui Jacques. Dar era atât de tulburată, încât nu avu puterea să se prefacă liniştită. Telegrama pe care o primise era de la soţul ei. Jérôme, se afla la Amsterdam, singur şi fără bani, o anunţa el, lângă Noémie, bolnavă.

Doamna de Fontanin se hotărâse din prima clipă: se va duce chiar astăzi la Paris, va scoate ce-i mai rămăsese la bancă şi-i va trimite lui Jérôme.

Tocmai se îmbrăca în momentul când Jenny intră în camera ei. Trăsăturile schimbate ale doamnei de Fontanin, telegrama deschisă pe masă răvăşiră sufletul fetei.

— Ce s-a întâmplat? bâigui ea. Avu însă timp să gândească: „S-a întâmplat ceva şi eu nu eram aici. Din pricina lui Jacques!”

— Nimic grav, draga mea, oftă doamna de Fontanin. Tatăl tău… tatăl tău are nevoie de nişte bani. Şi, ruşinată de propria ei slăbiciune, ruşinată mai ales pentru situaţia tatălui în faţa fiicei lui, roşi toată şi-şi acoperi ochii cu palmele.

VII

Dincolo de ferestrele aburite ale vagonului, se iveau zorile. Ghemuită într-un colţ, doamna de Fontanin contempla, fără să le vadă, păşunile întinse ale Olandei.

Sosind la Paris, în ajun, găsise acasă o altă telegramă de la Jérôme: „Doctorul crede Noémie pierdută. Nu pot rămâne singur. Rog vino. Dacă posibil, adu bani”. Nu avusese timp să-l mai vadă pe Daniel înainte de trenul de seară, dar îi lăsase vorbă că pleacă şi-l rugase să aibă grijă de Jenny.

Trenul se opri într-o gară. Auzi pe cineva strigând:

— Haarlem!

Era ultima staţie înainte de Amsterdam. Se stingeau lămpile. Soarele nu se vedea încă, dar cerul era de o luminozitate de perlă, difuză şi multicoloră. Călătorii se trezeau, se foiau, îşi puneau panfesiele. Doamna de Fontanin rămase nemişcată, prelungind acea stare de toropeală care o apăra parcă împotriva conştiinţei depline a faptei sale. Noémie să fie chiar pe moarte? Căută să se analizeze bine până în adâncul sufletului. Era geloasă? Nu. Gelozie însemnau flăcările acelea subite care o mistuiau în

primii ani de căsătorie, atunci când se îndoia mereu şi se împotrivea evidenţei, luptând contra vedeniilor cumplite care o chinuiau. De multă vreme nu mai suferea de gelozie, ci de nedreptatea care i se făcea. Dar putea «tare spune că suferea? Cunoscuse chinuri mult mai mari! I; i drept vorbind, fusese ea oare vreodată o femeie cu adevărat geloasă? Cea mai mare durere a ei era faptul că afla totdeauna după ce era înşelată; adesea nu simţea pentru amantele lui Jérôme decât o compătimire puţin dispreţuitoare, uneori amestecată cu simpatie, ca faţă de nişte surori imprudente.

Degetele îi tremurară când trebui să-şi închidă geamantanul. «obon ultima din vagon. Privi în jur scurt, dezorientată, dar nu întâlni privirea aşteptată. Să nu fi primit oare telegrama ei? Gândul că poate doi ochi o pândeau de undeva o silea să le ţină dreaptă. Porni în rând cu noii-sosiţi.

Cineva îi atinse braţul. Era Jérôme, care apăru în faţa ei di privirea şovăitoare, clar veselă, cu capul gol, pe jumătate ti plecat, păstrând încă, în ciuda feţei slăbite şi-a umerilor încove) i-aţi aceeaşi graţie tulburătoare de prinţ oriental. Valul de

<. llăt ori îi urni din loc înainte ca el să-i fi putut spune un i uvânt de bun sosit; în schimb, îi luă din mâini valiza cu o P.rabă plină de dragoste. „Noémie n-a murit”, îşi zise doamna de Fontanin şi se temu că va fi obligată s-o vadă murind.

Se îndreptară tăcuţi spre Piaţa Gării. Jérôme făcu un semn şi opri o trăsură. În timp ce urca, doamna de Fontanin Mm ţi-o emoţie, parcă de fericire, care-i tăie răsuflarea; auzise, în sfârşit, glasul lui Jérôme! Şi în timp ce el da birjarului ultima Ifimurire în limba olandeză, ea rămase o clipă pe scara trăsurii, neclintită, dar tremurând; apoi deschise iar ochii şi se urcă.

Când fură alături în trăsura deschisă, Jérôme se

întoarse spre ea. Doamna de Fontanin îi recunoscu strălucirea ochilor căprui cu reflexe aurii şi se simţi, încă o dată, învăluită de e. lfdura lor arzătoare. Jérôme părea gata să ia mâna Thérèsei, s. i-i atingă braţul; gestul acesta era atât de nepotrivit pentru politeţea aleasă a manierelor lui, încât fu izbită ca de o îndrăzneală pe care soţul ei şi-ar fi îngăduit-o faţă de dânsa, dar (n acelaşi timp fu şi tulburată ca de o dovadă de dragoste la care nu se mai aştepta.

Doamna de Fontanin rupse tăcerea:

— Cum îi este...? Dar când să rostească numele, se policni. Apoi adăugă: Suferă?

— Nu, nu, făcu el; deloc.

Cu toate că evita să-l privească în faţă, înţelese după tonul răspunsului că Noémie era mai bine şi crezu că el se jena că-şi chemase nevasta la căpătâiul amantei bolnave. Deodată o cuprinse o arzătoare părere de rău. Nu mai înţelegea ce vrajă blestemată o determinase să vină, aşa, în goana mare. De vreme ce Noémie se însănătoşea, de vreme ce totul avea să reînceapă, ce căuta ea aici? Hotărî să plece imediat.

Jérôme murmură:

— Îţi mulţumesc, Thérèse...

Timbrul vocii lui era duios, plin de respect, sfios. îi zărea pe genunchi mâna slăbită, mâna aceea lungă, străbătută de vine, care tremura uşor, şi piatra inelului jucând în deget. Abia se stăpânea să nu-şi ridice capul; îşi sprijinea privirea pe mâna lui goală şi nu reuşea să regrete călătoria tăcută. De ce să plece înapoi? Venise doar de bunăvoie, într-un avânt inspirat de rugăciune. Nu vedea ce rău s-ar putea naşte din asta. Şi, îndată ce-şi alungă din minte gândul plecării, căutând un reazem în credinţă, se simţi iarăşi tare. Niciodată duhul sfânt n-o părăsise cu totul, ori de câte ori trecea prin asemenea clipe de îndoială.

Trăsura intra într-un oraş mare, cu bulevarde largi. Obloanele prăvăliilor nu erau încă ridicate, dar pe trotuare muncitorii se îndreptau spre şantiere. Birjarul apucă pe o stradă mai îngustă, pavată cu dale legate între ele prin poduri încovoiate; strada tăia o serie de canale paralele, mărginite de case cu faţade fără relief, înalte, strâmte, în cea mai mare parte roşii, cu ferestre albe, ce se oglindeau în apa aproape stătută, între ramurile ulmilor aplecaţi peste marginea cheiurilor. Doamna de Fontanin se simţea departe de Franţa.

— Ce fac copiii? întrebă Jérôme.

Ea observă că amânase să-i pună această întrebare, că era emoţionat şi că, măcar de data asta, nu încerca să-şi ascundă tulburarea.

— Foarte bine.

— Daniel?

— E la Paris, lucrează. Când are timp, vine la Maisons.

— Acum eraţi la Maisons?

— Da.

Jérôme tăcu. Desigur se gândea la parc, la locuinţa cunoscută de la marginea pădurii.

— Şi… Jenny?

— E bine. Şi cum Jérôme părea că o întreabă cu privirea, că o roagă fierbinte, adăugă: A crescut mult, e foarte schimbată.

Pleoapele lui Jérôme tremurară. Murmură cu o voce denaturată din pricină că nu ştia ce să spună:

— Da, desigur, trebuie să se fi schimbat mult. Apoi tăcu iarăşi, întoarse capul şi deodată, trecându-şi mâna peste frunte, aclamă sec: Ah, e groaznic… Şi fără nicio altă legătură, minpletă: Am rămas aproape fără un ban, Thérèse.

— Am adus eu, zise ea repede.

Atâta durere simţise în strigătul lui, încât, ca să-l

liniştească, vi u să schiţeze un gest de bucurie. Dar imediat un gând dureros l se înfipse în minte: Noémie nu fusese atât de bolnavă precum

O făcuse el să creadă şi n-o chemaseră aici decât pentru bani!

1) trecu un fior de revoltă când Jérôme, după ce aşteptă câteva momente, nu se putu opri să nu întrebe cu o voce oarecum insinată:

Cât?

O clipă fu ispitită să reducă suma.

— Tot ce am putut strânge; ceva mai mult de trei mii de lianei.

Jérôme bâigui:

— Ah, mulţumesc… Mulţumesc! Dacă ai şti, Thérèse… în primul rând trebuie să-i dăm cinci sute de florini medicului.

Trăsura trecuse pe un pod de piatră, peste un braţ de apă mare, plin de corăbii, apoi, după ce cârmise pe străduţele unei mahalale, ajunse într-o piaţă mică, pustie şi se opri în faţa unei bisericuţe.

Jérôme cobori, plăti, luă valiza şi, cu aerul cel mai firesc, Ifisând-o pe Thérèse să treacă înainte, urcă treptele şi împinse H) arta. Nu era nici biserică, nici templu; era cumva o sinagogă?

— Îţi cer iertare, şopti el. Nu e bine să mergem cu trăsura până în faţa casei. Străinii sunt foarte suspectaţi; o să-ţi explic eu. Şi, schimbându-şi vocea, cu zâmbetul îmbietor al omului de lume, urmă: De altfel, câţiva paşi pe jos n-o să-ţi displacă! E aşa de frumos în dimineaţa asta!… O iau înainte, ca să-ţi arăt drumul.

Thérèse îl urmă, fără să comenteze. Trăsura dispăruse din piaţă. Jérôme o apucă pe un gang boltit, care cobora spre unicul chei al unui canal; pe celălalt mal, fundaţiile caselor se aliniau unele lângă altele, îngropate în apă. Soarele se juca pe zidurile de cărămidă, pe geamurile

strălucitoare ale feresi relor, înveselite de călţunaşi şi muşcate. Cheiul era încărcat de oameni, de schele, de coşuri; se ridica un fel de bâlci în aer liber; printre tot felul de lucruri vechi şi ciudate, se descărcau şi nişte bărci mici, pline de flori, al căror parfum se amesteca cu izul de băltoacă al apei.

Jérôme se întoarse:

— Nu eşti prea obosită, draga mea?

Avea acelaşi fel cântat de a pronunţa cuvintele „draga mea”. Ea îşi lăsă capul în jos, fără să răspundă.

Jérôme nici nu bănuia câtă emoţie îi stârnise. îi arătă pe malul celălalt un acoperiş ascuţit ca un triunghi, la care se ajungea trecând peste o punte:

— Acolo e, făcu el. O casă foarte modestă… Să mă ierţi că te primesc aşa de simplu.

Într-adevăr, casa avea o înfăţişare sărăcăcioasă; dar, după vopseaua proaspătă, după lemnăria zugrăvită în alb, aducea cu un iaht bine îngrijit.

La primul etaj, peste storurile portocalii coborâte, Thérèse citi, scris cu litere discrete: „Pensiunea Roosje-Mathilda”.

Aşadar, Jérôme locuia într-un fel de hotel, o locuinţă în comun, unde ea nu va avea impresia că este primită la ei acasă. Simţi o uşurare.

O luară pe punte. Unul din storurile de la etajul întâi se mişcă. Nu cumva Noémie pândea de acolo?… Doamna de Fontanin îşi înălţă capul. Abia atunci observă, între două ferestre de la parter, o firmă de tinichea vopsită, înfăţişând o barză lângă un cuib, din care ieşea un prunc în pielea goală.

Străbătură un coridor, apoi urcară o scară ce mirosea a cerneală. Jérôme se opri pe palier şi sună de două ori. Înăuntru se auzi un zgomot înfundat, ferestruica lunecă în dosul grilajului şi uşa se deschise, dar numai atât ca să poată intra Jerôme.

— Îmi dai voie? zise el. Mă duc să le dau de veste.

Doamna de Fontanin desluşi o scurtă convorbire în olandeză. Apoi, imediat, Jérôme deschise larg uşa de la intrare. Era singur. Trecură printr-un culoar ceruit, cu multe cotituri. Doamna de Fontanin se simţea copleşită şi, temându-se să nu se trezească la fiecare pas în faţa Noêmiei, căuta mereu să fie demnă, să-şi păstreze sângele rece. Dar camera în care intrară era nelocuită, era o cameră curată şi veselă, ce dădea spre canal.

— Iată-te acasă, draga mea! zise Jérôme.

Ea se stăpânea să nu întrebe: „Şi Noémie?”

El îi ghici gândul.

— Te las o clipă; mă duc să văd dacă n-au cumva nevoie de mine.

Dar înainte de a ieşi, se îndreptă spre soţia lui şi-i apucă mâna.

— Ah, Thérèse, lasă-mă să-ţi spun… Dacă ai şti prin ce chinuri am trecut… Dar acum ai venit, ai venit… Şi-şi lipi buzele, apoi obrazul de mâna doamnei de Fontanin, care se dădu un pas îndărăt. El nu făcu niciun gest ca s-o oprească.

Vin peste o clipă, să te iau, spuse îndepărtându-se. Vrei… s-o vi-/, i?

Da, o va vedea pe Noémie, de vreme ce făcuse călătoria «sta de bunăvoie! Dar după aceea, imediat după aceea, orice ni fi, va pleca! făcu semn că da, fără să asculte un „mulţumesc” pe care-l bolborosi Jérôme şi se făcu că scotoi i. ştie în valiză, până când Jérôme ieşi din cameră.

Atunci se găsi din nou faţă în faţă cu ea însăşi şi toată siguranţa de sine i se risipi. îşi scoase pălăria, îşi privi o clipă în oglindă chipul obosit şi-şi trecu mâna peste frunte. Cum se îNcea că era aici? îi fu ruşine.

Dar nu avu timp să se lase pradă gândurilor; cineva bătu la uşă.

Înainte de a apuca să răspundă, uşa se deschise,

lăsând să treacă o femeie îmbrăcată într-un capot roşu, care părea destul de în vârstă, cu tot părul ei cănit şi chipul fardat. Aceasta îi puse câteva întrebări într-o limbă pe care doamna de Fontanin n o înţelese, făcu un gest de nerăbdare şi chemă o altă femeie, mai tânără, tot în capot, dar de culoarea cerului albastru, care părea că aşteaptă în culoar şi care o salută pe doamna de I ontanin cu un gutural:

— *Dag*[5], doamnă! Bună ziua!

Urmă o scurtă convorbire între cele două femei. Cea mai în vârstă îi explica celei mai tinere ce trebuie să spună. După un moment de gândire, aceasta se întoarse cu graţie şi începu, cu întreruperi între cuvinte:

— Doamna spune trebuie luaţi dramna bolnavă. Plătiţi nota şi mutaţi în altă casă. *Verstaat U*? înţelegeţi ce spun?"

Doamna de Fontanin făcu un gest de nepăsare; toate acestea n-o priveau pe ea. Femeia mai în vârstă interveni munci cu un aer îngrijorat şi dârz.

— Doamna spune, continuă cea mai tânără, chiar fără să plătiţi nota imediat, trebuie să mutaţi, să plecaţi, să luaţi pe doamna bolnavă şi să duceţi imediat undeva, într-o cameră de hotel. *Verstaat \j*? E mai bine pentru poliţie.

În acel moment uşa se deschise şi apăru Jérôme, care, îndreptându-se spre capotul roşu, începu să-l ocărască în limba olandeză, căutând să-l împingă afară.

Capotul albastru tăcea, uitându-se sfidător când la Jérôme, când la doamna de Fontanin. Bătrâna părea să fie totuşi în culmea mâniei, deoarece ridică pumnul, ce zornăia de brăţări, ca al unei ţigănci, şi ţipa rostind fraze frânte, în care reveneau mereu aceleaşi cuvinte:

— *Morgen*... *morgen* poliţie!...

În sfârşit, Jérôme reuşi să le scoată afară şi trase

5 punã ziua. > înţelegi ?

zăvorul.

— Îţi cer iertare, zise el întorcându-se spre soţia lui, foarte supărat.

Thérèse băgă de seamă în aceeaşi clipă că, în loc să se ducă la Noémie, Jérôme se dusese pesemne să se schimbe, căci era ras proaspăt, puţin pudrat şi întinerit. „Şi eu, îşi zise, eu cum arăt oare după o călătorie de o noapte?”

— Ar fi trebuit să-ţi spun să te închizi înăuntru, zise el apropiindu-se. Bătrâna proprietăreasă e o femeie cumsecade, dar cicălitoare şi de o lipsă de bun-simţ…

— Ce voia de la mine? întrebă Thérèse, distrată.

Recunoştea aroma de lămâiţă care plutea totdeauna în jurul lui Jérôme după ce-şi făcea toaleta. Câteva secunde rămase aşa, cu buzele întredeschise, cu privirea tulburată.

— N-am înţeles nimic din trăncăneala ei, spuse el. Probabil că te-a luat drept o altă chiriaşă.

— Cea în albastru a repetat de mai multe ori că trebuie să i se plătească nota de plată şi să ne mutăm în altă parte.

Jérôme ridică din umeri şi doamna de Fontanin prinse un ecou al râsului lui de altă dată, râsul acela puţin artificial, puţin cam înfumurat, care-l făcea să-şi dea capul pe spate.

— Ha, ha, ha… Ce prostie! strigă el. Bătrâna se teme poate că n-o să-i plătesc! Părea că socoteşte o adevărată nebunie bănuiala că s-ar putea întâmplă vreodată să nu-şi plătească datoriile. E vina mea? continuă, întunecându-se la faţă. Am încercat în fel şi chip. Niciun hotel nu vrea să ne primească.

— Dar ea îmi spunea că din pricina poliţiei.

— Ţi-a vorbit de poliţie? făcu Jérôme cu uimire.

— Aşa cred.

Desluşi încă o dată în trăsăturile soţului ei expresia aceea de nevinovăţie îndoielnică, a cărei amintire era

legată de cele mai urâte momente din viaţă, expresie care o apăsă deodată, ca şi cum aerul din jur ar fi fost ciumat.

— Minte de femeie! De ce s-ar face cercetări? Fiindcă-i h clinică la parter? Nu. Principalul este să putem da cinci uite de florini medicului.

Doamna de Fontanin nu înţelegea şi asta o făcea să sufere, deoarece simţea o veşnică nevoie de claritate. Suferea mai ales că-l găsea iarăşi pe Jérôme încurcat, compromis ca totdeauna în combinaţii despre care nu ştia ce să creadă.

— De când sunteţi aici? îl întrebă ea, hotărâtă să-i smulgă câteva lămuriri.

— De cincisprezece zile. Nu… Nici de atât: de douăsprezece, poate de zece zile. Nici nu mai ştiu pe ce lume trăiesc.

— Dar… boala? adăugă ea pe un ton aşa de stăruitor, lucât el nu mai putu ocoli răspunsul.

— Ei, tocmai asta-i! Cu medicii străini ţi-e aşa de greu. A te înţelegi! E un fel de boală a ţării ăsteia… o febră olandeză, ştii? Emanaţiile din canale… Se gândi o clipă, apoi iidăugă: Oraşul ăsta-i bântuit de paludism şi de tot felul de miasme necunoscute…

Doamna de Fontanin nu-l mai asculta decât pe jumătate. Nu putea să nu observe că ori de dte ori era vorba de Noémie, felul de a fi al lui Jérôme, ridicările lui din umeri, chiar tonul apatic cu care vorbea de boală nu arătau o pasiune prea mare. Totuşi, doamna de Fontanin se feri să vadă în asta un semn de slăbire a legăturii dintre ei.

Jérôme nu remarcă privirea cercetătoare a soţiei sale; se apropie de fereastră şi, fără să ridice storul, cercetă cu luareiiminte cheiul. Când veni iar lângă ea, avea expresia aceea l. ravă, dezamăgită şi sinceră pe care soţia lui o cunoştea bine şi de care se temea totdeauna.

— Îţi mulţumesc, zise el deodată, eşti aşa de bună. Ai venit, în ciuda supărărilor pe care ţi le pricinuiesc…

Thérèse… draga mea…

Ea se retrase fără a-l privi. Înţelegea cu atâta uşurinţă sentimentele altuia, mai cu seamă pe ale lui Jérôme, încât n-ar fi putut nega în momentul acela că el nu era cu adevărat mişcat sau că omagiul ce i-l aducea nu era sincer. Totuşi, nu-i răspunse nimic şi parcă ar fi vrut să scurteze convorbirea.

— Du-mă… acolo, zise ea.

Jérôme şovăi o clipă, apoi primi:

— Vino.

Se apropia momentul cel groaznic.

„Curaj! îşi repeta doamna de Fontanin, urmându-l po Jérôme prin culoarul întunecos. O fi culcată? Sau în convalescenţă? Ce-o să-i spun?” Se gândi deodată la chipul ei răvăşit de oboseală şi-i păru rău că nu-şi lăsase cel puţin pălăria pe cap.

Jérôme se opri în faţa unei uşi închise. Cu un gest tremurat, doamna de Fontanin îşi trecu mâna prin părul alb.

„Cât de bătrână o să mă găsească, se gândi ea şi simţi că o părăsesc puterile.

Jérôme deschise uşa fără zgomot.

„E culcată”, îşi zise doamna de Fontanin.

Încăperea se afla în penumbră şi perdelele de pânză cu desene albastre erau trase. Două necunoscute care stăteau acolo se ridicară în picioare. Una, mai scundă, părea să fi fost o servitoare sau o infirmieră: avea un şorţ alb şi împletea; cealaltă, o matroană voinică, de vreo cincizeci de ani, care purta pe cap un tulpan liliachiu, ca o ţărancă din Italia, se dădu un pas îndărăt, în timp ce doamna de Fontanin înainta spre mijlocul camerei, şopti câteva cuvinte la urechea lui Jérôme şi dispăru.

Thérèse nu observă nici plecarea femeii, nici dezordinea din cameră, nici ligheanul, nici şervetele murdare aruncate pe pat. Nu era atentă decât la bolnava

care zăcea întinsă pe spate, fără pernă. Noémie o să întoarcă oare faţa spre ea? Dormea, desigur, căci i se auzea răsuflarea greoaie… Doamna de Fontanin se gândea cu un fel de laşitate să se retragă, să nu-i tulbure somnul, când Jérôme îi făcu semn să se apropie de picioarele patului. Nu îndrăzni să refuze. Atunci văzu că ochii îi erau deschişi şi că răsuflarea îi ieşea, sacadat, din gura căscată. Pe măsuri ce se obişnuia cu întunericul, zărea faţa suptă şi pupilele fără strălucire, albăstrii, ca ale unui animal doborât. Înţelese numaidecât că aceea care zăcea acolo trăgea să moară şi fu atât de zguduită, încât se întoarse imediat, gata să cheme pe cineva în ajutor. Dar Jérôme era lângă ea şi, deşi se uita la muribundă cu faţa răvăşită de durere, doamna de Fontanin constată că nu-i mai putea spune nimic.

— De la ultima hemoragie, îi explică el pe şoptite, şi a fost a patra, nu şi-a mai venit în fire. Ieri seară a început horcăitul.

Două lacrimi îi apărură la marginea pleoapelor, tremurară o secundă printre gene, apoi i se rostogoliră pe obrajii brăzdaţi de cute adânci.

Doamna de Fontanin se silea zadarnic să-şi păstreze calmul, deoarece nu reuşea să fie tare în faţa spectacolului la care «sista.

Avea să moară, aşadar, în sfârşit, avea să dispară din viaţa lor această Noémie, pe care cu puţin mai înainte crezuse că îi s-o găsească triumfătoare. Nu îndrăzni să-şi desprindă mirii de la faţa aceea pe care nimic nu se mai mişca: nici privirea, nici nările, nici buzele acelea albe, printre care se strei ura o răsuflare ce pornea parcă din adâncuri, horcăită, întreruptă din când în când, apoi revenind fără încetare. Îi i cerceta trăsăturile, una câte una, şi nu-şi putea sătura o curiozitaie plină de spaimă. Aceasta era Noémie, carnea asta fără. Înge, fără culoare, şuviţa aceea de păr negru lipită de o frunte uscată şi

lucitoare *1* Nu mai recunoştea nimic din fizionomia lipsită ele orice expresie. De când n-o mai văzuse oare? Şi îşi minţi de vizita pe care i-o făcuse acum rinei sau şase ani, când se ilusese la ea în goană şi-i strigase: „Dă-mi înapoi bărbatul!” I.e păru că aude şi acum râsul silit al verişoarei ei şi, deodată, fără să-şi poată stăpâni o tresărire, avu impresia că revede l. lptura aceea frumoasă, răsturnată pe divan şi umărul cărnos ce-i tremura sub dantelă. În ziua aceea Nicole venise în antreu să…

— Şi Nicole? întrebă cu nelinişte.

— Ce-i cu ea?

— I-ai dat de ştire?

— Nu.

Cum de nu se gândise ea însăşi când a plecat din Paris? îţi rase pe Jérôme la o parte:

— Trebuie s-o anunţăm, Jérôme, e mama ei!

Citi toată slăbiciunea acestui bărbat în privirea lui i rugătoare şi începu să ezite ea însăşi. Nicole în casa asta groaznică, întâlnirea lui Jérôme cu Nicole la căpătâiul acestui pat!… l otuşi, stărui, cu o voce mai puţin sigură:

— Trebuie…

Observă nuanţa aceea pământie care întuneca chipul lui Jérôme ori de câte ori cineva se punea în calea planurilor lui şi grimasa aceea ciudată, ca un rânjet, a buzelor lui subţiri, care-i descoperea dinţii.

— Jérôme, trebuie ca Nicole să vină aici, repetă ea pe un ton blând.

Sprâncenele lui înguste se încruntară, se coborâră. Rezista încă. În sfârşit, cedă.

— Dă-mi adresa, îi ceru.

După ce Jérôme plecă la poştă, ea se întoarse lângă Noémie. îi era cu neputinţă să se dezlipească de palul acela.

Stătea în picioare, cu braţele atârnând şi cu mâinile

împreunate. Cum de-i putuse trece prin cap că bolnava se făcuse bine? Şi de ce Jérôme nu părea să sufere prea mult? … Ce avea să facă el acum? Are să se întoarcă lângă ea? A, firește, nu dânsa are să-i propună aşa ceva; dar nici nu i-ar refuza un adăpost…

Un fel de bucurie sau, mai curând, un sentiment plăcut de mulţumire, un sentimentăde care se ruşină imediat, i se năştea în suflet, fără voia ei. Încercă să-l alunge. Să se roage. Să se roage pentru sufletul acesta, care avea să se întoarcă în sânul lui Dumnezeu. Sărman suflet, gândi ea, povara lui nu-i prea mare! Dar în avântul spre mai bine al tuturor fiinţelor, în etapele succesive ale întrupărilor pământeşti, brice sforţare, fie ea cât de mică, nu este oare în folosul aceluia care o face? Fiecare suferinţă nu este oare o treaptă mai sus spre perfecţiune? … Thérèse nu se mai îndoia că Noémie suferise… Cu toată viaţa ei strălucitoare, nefericita târâse, desigur, după ea o neliniște amară, mustrarea aceea a conştiinţelor încărcate, care nu-şi dau seama de păcatele lor, dar care se revoltă totuşi în taină de propria lor pângărire. Răul acesta însă, Thérèse i-l ierta acum din toată inima, deşi se gândea că aşa ceva nu însemna încă virtute. Se văzu nevoită să recunoască singură că nu reuşea să privească moartea Noémiei ca o mare nenorocire. Pentru nimeni nu era o nenorocire, începea să se obişnuiască şi ea, ca şi Jérôme, cu ideea acestei dispariţii. Sentimentele ei se succedau cu o iuţeală necruţătoare! Nu trecuse niciun ceas de când ştia şi acum nu făcea decât să se resemneze…

Când, două zile mai târziu, Nicole coborî din rapidul de Paris, mama ei era moartă de treizeci şi şase de ore, iar înmormântarea trebuia să aibă loc în dimineaţa următoare.

Toată lumea părea grăbită să termine cu treaba asta; proprietăreasa, Jérôme şi mai ales tânărul medic cu cei cinci sute de florini, care eliberase un certificat de înmormântare fără să se urce măcar până la moartă,

mulţumindu-se cu un scurt conciliabul într-o odaie de la parter.

Cu toate că-i venea foarte greu să facă un asemenea lucru, Thérèse îşi arătase dorinţa să dea ajutor la ultima toaletă a Noémiei, pentru a-i putea spune Nicolei că-i ţinuse locul la această pioasă îndatorire. Dar, în ultimul moment, sub un motiv destul de ridicol, fu îndepărtată din camera mortuară; moaşa – care „e deprinsă cu aşa ceva", îi explică Jérôme – îndeplini ritualul fără alt martor decât infirmiera.

Prezenţa Nicolei aduse o schimbare.

Era şi vremea: întâlnirile în culoar cu proprietăreasa, cu portăreasa, cu medicul deveneau din ceas în ceas tot mai Împlăcute pentru doamna de Fontanin; de când venise aici, Nula femeie nu găsise în casa asta pic de aer ca să poată res-M iia în voie. Chipul nevinovat al Nicolei, tinereţea ei aduseră, în sfârşit, o atmosferă mai înviorătoare. Totuşi, explozia ei de durere – care-l tulbură pe Jérôme, refugiat în camera vei luă – i se păru doamnei de Fontanin exagerată faţă de simţămintele pe care fata putea să le aibă într-adevăr pentru mama aceasta de care se lepădase; jalea aceea copilărească, iiistăpânită şi necugetată, îi confirmă părerea despre firea nepoatei sale: o fire generoasă, îşi spunea ea, dar fără dincime reală.

Nicole ar fi dorit să ducă trupul neînsufleţit în Franţa; i îi în nu voia să-i vorbească lui Jérôme, pe care îl învinovăţea t şi se purtase urât cu mama ei, tanti Thérèse se obligă să disii te cu el. Se lovi însă de o împotrivire generală şi formală: i ac arătă preţul fantastic al unor astfel de transporturi, nenumăratele formalităţi la care ar fi trebuit să se supună, în sfârşit, ancheta, în fond inutilă, pe care în mod sigur ar ordona-o poliţia olandeză, aşa de sâcâitoare cu străinii, după cum apunea Jérôme. Până la urmă, a trebuit să renunţe.

Deşi obosită de călătorie şi emoţie, Nicole dori să

vegheze lângă sicriu. Petrecuseră toţi trei, singuri şi tăcuţi, această din urmă noapte în camera Noémiei. Sicriul fusese aşezat pe două scaune şi acoperit cu flori. Parfumul de trandafiri şi de iasomie era aşa de ameţitor, încât se văzură obligaţi să deşi liidă larg fereastra. Noaptea era caldă şi senină, strălucirea lunii – orbitoare. Se auzea când şi când plescăitul apei la temelia casei. În apropiere, un orologiu bătea ceasurile. O m/ă de lună, alunecând pe parchet, se alungea, se întindea, în fiecare minut ce trecea, spre un trandafir alb, pe jumătate desfăcut, căzut la picioarele coşciugului, şi care devenea nansparent, aproape albastru. Nicole cercetă cu o privire duşmănoasă dezordinea din cameră. Aici trăise, poate, mama ei; fără îndoială, aici suferise. Numărând florile din zugrăveala pereţilor, avusese desigur presimţirea sfârşitului şi probabil Îşi amintise cu deznădejde toate nebuniile vieţii ei rătăcite. Se Hindise oare, măcar în ultimele clipe, şi la fiica ei?

Înmormântarea avu loc dis-de-dimineaţă.

Nici proprietăreasa, nici moaşa nu se vedeau în cortegiu. Thérèse mergea între Nicole şi Jérôme. Afară de ei, nu mai era nimeni, decât un bătrân pastor, pe care-l rugase doamna de Fontanin să însoţească trupul neînsufleţit şi să rostească ultimele rugăciuni.

După ceremonie, ca s-o cruţe pe Nicole de revederea odioasei case de pe canal, doamna de Fontanin se hotărî s-o conducă pe fată se la cimitir direct la gară; Jérôme trebuia să vină în urmă, cu bagajele. De altfel, Nicole nu voia să ia niciun obiect care ar fi putut constitui o mărturie a vieţii mamei sale în străinătate. Şi tocmai renunţarea aceasta ia bagajele Noémiei uşură discuţia cu proprietăreasa în legătură cu ultimele socoteli.

După lichidarea conturilor, Jérôme, singur în birja care trebuia să-l ducă la gară, neputându-se împotrivi unei dorinţe neaşteptate şi fiindcă mai avea ceva timp până la plecarea trenului, schimbă direcţia trăsurii, ca să mai

treacă o ultimă dată pe la cimitir.

Rătăci puţin până găsi mormântul. De îndată ce-l recunoscu, după pământiil proaspăt, abia bătătorit, îşi scoase pălăria şi înaintă cu paşi înceţi. Aici zăceau acum şase ani de viaţă în comun, de certuri, de gelozii şi împăcări, şase ani de amintiri şi taine, până la cea din urmă cea mai tragică, aceea care se sfârşea aici.

„La urma urmei, îşi zise el, totul putea să se termine şi mai rău… Nu sufăr prea mult”, constată în timp ce fruntea-i încreţită şi ochii-i înecaţi în lacrimi păreau să spună tocmai contrariul. Era vina lui dacă bucuria pricinuită de prezenţa soţiei sale era mai puternică decât mâhnirea lui? Thérèse, singura făptură pe care o iubise! Are s-o ştie ea vreodată? Are să înţeleagă vreodată, în răceala ei severă, că numai ea, în ciuda aparenţelor, umplea viaţa unui bărbat hărăzit multor succese, dar care nu avusese totuşi decât o singură dragoste mare? Are să înţeleagă ea vreodată că-şi legase toată viaţa de a ei şi că orice altă legătură nu putea fi decât trecătoare? Căci, iată, chiar în momentul acesta avea o dovadă nouă: moartea Noémiei nu-l lăsa nici părăsit, nici singur. Atâta timp cât va trăi Thérèse, fie ea oricât de departe – creadă ea că a rupt toate legăturile care o uneau cu el! – nu se va simţi singur. Încercă să-şi închipuie, timp de o secundă, că aici, sub movila asta presărată cu flori, se află Thérèse; dar nu putu suporta o astfel de idee. Nu-şi mai făcea aproape nicio mustrare pentru supărările pricinuite soţiei sale, într-atât de mult avea, în momentul acela solemn, în faţa acestui mormânt, conştiinţa că nu-i răpise nimic important Thérèsei, că partea cea mai preţioasă şi mai trainică din inima lui i-o consacrase ei; într-atât de mult i se părea că n-o înşelase nici

O clipă. „Ce-o să hotărască acum cu mine? se întrebă Jérôme, ilar nu fără încredere. O să-mi îngăduie să mă întorc acasă, lângă copii?…” Stătea aplecat, cu faţa

scăldată în lacrimi şi

1 u inima luminată de o nădejde plină de calcul.

„Totul ar fi bine dacă n-ar fi Nicole”.

Îşi aminti atitudinea mută a fetei, privirea ei neîndurăloare.

O revăzu lângă groapă şi i se păru că aude încă suspinul acela sec, sfâşietor, pe care ea nu şi-l putuse stăpâni.

Gândul la Nicole se transformă într-un adevărat chin pentru el. Oare nu din cauza lui fugise copila, plină de indignare, din casa părintească? Din adâncul memoriei îi ţâşniră câteva frânturi de predică: „Nenorocire aceluia de pe urma căruia se iscă defăimarea… *” „Cum să răscumpăr păcatul? se întrebă el. Cum să-i merit iertarea? Cum să-i câştig din nou simpatia?” Nu putea îndura gândul că cineva îl detestă. Atunci, o idee salvatoare îi trecu prin minte: „Dacă aş adopta-o?”

Totul se lumină. O văzu numaidecât pe Nicole instalată lângă el, într-un mic apartament, pe care ea l-ar aranja pentru el, purtându-i de grijă. Vara ar putea chiar călători împreună. Şi toată lumea i-ar admira râvna cu care-şi îndreaptă greşeala. Thérèse l-ar aproba, desigur.

Îşi puse pălăria pe cap şi se îndreptă spre trăsură cu paşi repezi.

Trenul era tras de o bună bucată de vreme când el ajunse la gară. Cele două femei se instalaseră într-un compartiment; doamna de Fontanin se mira că soţul ei nu venise încă. Jérôme avusese neplăceri la pensiune? Totul i se părea cu putinţă. Oare n-o să poată Jérôme pleca? Visul pe care şi-l făcuse ea, de a-l duce la Maisons, de a-i uşura întoarcer ea la cămin şi poate căinţa, visul acesta frumos avea oare să se risipească după ce abia se înfiripase? Neliniştea i se accentuă când îl văzu venind spre ea cu paşi mari şi cu o mutră îngrijorată:

— Unde-i Nicole?

— E aici, pe culoar, îi răspunse ea mirată.

Nicole stătea în faţa geamului coborât la jumătate; privirea îi aluneca alene de-a lungul şinelor de fier. Era tristă şi mai cu seamă obosită; tristă şi, totuşi, fericită, căci toată supărarea de astăzi n-o putea înstrăina un singur moment de fericirea ei. Că mama sa era vie sau moartă, logodnicul o aştepta! Şi se silea să-şi alunge din minte, ca pe o eroare, ideea că dispăriţia mamei sale constituie, cel puţin pentru logodnic, o uşurare, înlăturarea singurului punct negru care le întuneca, până acum, viitorul.

Nu-l auzise pe Jérôme apropiindu-se de ea.

— Nicole! Te rog, în numele mamei tale, iartă-mă.

Nicole tresări şi se întoarse. Jérôme era în faţa ei, cu pălăria în mână, şi o fixa cu o privire umilă şi rugătoare. Chipul acesta, răpus de aurere, de remuşcare, acum n-o mai îngrozi: i se făcu milă. Era parcă prilejui pe care şi-l dorise ca să-şi arate bunătatea. Da, îl va ierta.

Nu-i răspunse, dar îi întinse cu sinceritate mâna înmănuşată în negru, pe care Jérôme o luă şi o strânse, fără să-şi poată stăpâni emoţia.

— Mulţumesc, murmură el şi se depărtă.

Trecură câteva minute. Nicofe nu se mişcă. Se gândea că poate-i mai bine aşa, mai ales pentru tanti Thérèse, şi că o să-i povestească logodnicului ei scena asta înduioşătoare. Oamenii începeau să se urce, s-o lovească cu valizele în sfârşit, trenul porni. Zguduitura plecării o trezi din amorţeală. Se întoarse în compartiment. Nişte necunoscuţi se aşezaseră pe locurile neocupate până mai adineauri. Iar în colţ, comod instalat în faţa doamnei de Fontanin, admirând priveliştea de afară, îl văzu pe unchiul Jérôme, care muşca dintr-o felie de pâine cu şuncă.

VIII

Jacques îşi petrecuse întreaga seară rememorându-şi fiecare cuvânt din convorbirea lui cu Jenny. Nu încerca să

analizeze ce anume făcea ca amintirea asta să-l obsedeze atât de mult, dar ştia că nu se mai putea gândi la altceva; în timpul nopţii se trezise chiar de câteva ori ca să se gândească mereu la acelaşi lucru, cu o plăcere la fel de vie. Aşa că, a doua zi, ducându-se la tenis, fu foarte dezamăgit când n-o zări nicăieri.

Nu voi să refuze partida care i se propuse, dar jucă prost, uitându-se mereu spre intrare. Timpul trecea. „Jenny n-o să vină”, îşi spunea el. De îndată ce i se oferi prilejul, o şterse de acolo. Deşi nu mai spera, totuşi nu era încă deznădăjduit.

Deodată îl văzu pe Daniel venind spre el.

— Ce-i cu Jenny? îl întrebă, aproape fără să se arate surprins de întâlnirea lor neaşteptată.

— Nu joacă în dimineaţa asta. Ai terminat? Te însoţesc. Sunt la Maisons de aseară… Da, urmă el după ce ieşiră de la club, mama a fost nevoită să lipsească de acasă şi mi-a cerut să dorm aici, pentru ca Jenny să nu rămână singură noaptea; casa noastră e aşa de izolată… încă o ispravă de-a lui taică-meu… Biata mama, nu-i poate refuza nimic… Stătu pe gânduri o clipă, apoi zâmbi; nu ţinea niciodată să vorbească despre ceva ce nu-i făcea plăcere. Dar tu? îl întrebă pe Jacques cu o grijă duioasă în privire. Ştii, m-am gândit mult la *Mărturisirea silită* pe care ai scris-o! Hotărât, îmi plaie. Mă gândesc la ea din ce în ce mai mult. E plină de o psihologie neprevăzută, puţin cam brutală şi pe alocuri cam obscură. Dar ideea e frumoasă, iar cele două personaje sunt Ibarte veridice şi noi.

— Nu, Daniel, îl întrerupse Jacques cu o nerăbdare pe care nu şi-o putu stăpâni. Nu mă judeca după asta. Mai întâi, forma este detestabilă! E umflată, încărcată, plină de vorbărie! Şi în sinea lui îşi spuse cu furie: „Atavismul…” Şi chiar fondul, urmă el, este încă prea convenţional, prea fabricat. Întortocherile sufleteşti ale unei fiinţe omeneşti. Ah, îmi dau foarte bine seama ce ar trebui, dar… Şi tăcu

deodată.

— Şi ce faci acum? Ai început altceva?

— Da. Jacques simţi că roşeşte, fără să ştie de ce. Deocamdată, mai mult mă odihnesc. Ei am mai obosit decât credeam după anul acesta de toceală. Şi apoi, l-am însurat pe bietul Battaincourt! Tu i-ai tras chiulul!

— Jenny mi-a povestit totul, zise Daniel.

Jacques se înroşi din nou. Mai întâi, o uşoară nemulţumire că discuţia de ieri nu rămăsese ca o taină între el şi Jenny; apoi, o plăcere foarte vie aflând că ea îi dăduse importanţă, că şi-o amintise şi i-o relatase în aceeaşi seară fratelui ei.

— Vrei să facem o plimbare până la malul Senei, ca să mai stăm de vorbă? îi propuse lui Daniel, luându-l de braţ.

— Nu pot, dragă. Mă întorc la Paris cu trenul de unii şi douăzeci. Pricepi? accept să fiu câinele de pază noaptea, dar ziua…

Zâmbetul lui, care lăsa să se înţeleagă ce fel de obligaţii îl chemau la Paris, îi displăcu lui Jacques, care îşi retrase imediat braţul.

— Dar ştii, zise Daniel, ca să împrăştie această umbră de mâhnire, vei veni să iei masa cu noi. Asta o să-i facă plăcere lui Jenny.

Jacques îşi lăsă ochii în jos, ca să-şi ascundă o nouă tulburare. Se făcu că este nehotărât. Cum tatăl lui nu se întorsese, îi era uşor să lipsească de la masă. Bucuria care-l năpădi îl miră chiar pe el însuşi. Şi-o stăpâni, ca să poată răspunde:

— Dacă ţii… Dar numai puţin, să trec pe acasă şi să-l anunţ pe ai mei. Du-te înainte. Te întâlnesc pe pajişte.

După câteva minute, îşi regăsea prietenul, care-l aştepta, culcat pe iarbă, în faţa castelului.

— Cât e de frumos! strigă Daniel întinzându-şi picioarele la soare. Cât e de frumos parcul ăsta dimineaţa!

Mare noroc ai că poţi trăi într-un asemenea peisaj!

— istu depinde decât de tine ca să trăieşti la fel, îi răspunse Jacques.

Daniel se ridică.

— Ai dreptate, aşa-i! încuviinţă el cu o expresie visătoare şi veselă. Dar cu mine e altceva... Ah, dragă, adăugă apropiindu-se şi schimbând tonul, cred că încep o aventură minunată!

— Mititica aia cu ochii verzi?

— Cu ochii verzi?

— De la Packmell.

Daniel se întrerupse; privirea îi rămase o clipă în gol; zâmbi ciudat:

— Rinette? Da' de unde, altceva; ceva nou şi mult mai bine decât ea! Tăcu, căzând pe gânduri. Ah, Rinette, ce fată curioasă... Ştii, ea m-a lăsat! Da, după câteva zile! Şi râse ca un om căruia aşa ceva nu i se mai întâmplase până atunci. Pe tine, ca romancier, te-ar fi interesat, poate. Dar pe mine mă obosea. Niciodată n-am întâlnit o femeie atât de ciudată. Stau şi acum şi mă întreb dacă m-a iubit zece minute la rând; dar şi când mă iubea!... O vicioasă... Avea probabil un trecut cam suspect, care o obseda. Dacă mi-ar spune cineva că a făcut parte dintr-o bandă de hoţi, nu m-aş mira câtuşi de puţin, mă crezi?

— N-o mai vezi deloc?

— Nu. Nici nu ştiu ce s-a făcut cu ea; n-a mai dat pe la Packmell... Uneori îi duc dorul, adăugă după o pauză. Aşa zic, dar, de fapt, chestia asta nu putea să ţină mult; ar fi devenit repede insuportabilă. N-ai idee cât era de indiscretă! Nu mai contenea cu întrebările. Întrebări despre viaţa mea particulară. Ei da! În privinţa familiei mele, a surorii, a mamei mele; şi chiar mai mult: a tatii.

Făcură câţiva paşi în tăcere; Daniel continuă:

— Orice-ar fi, am de la ea o amintire nepreţuită: aceea din seara când i-am suflat-o lui Ludwigson!

— Dar el nu ţi-a suflat… subvenţiile?

— El? Privirea lui Daniel căpătă o strălucire vie; cuta zâmbetului îi descoperi toţi dinţii. Nu avusesem până atunci prilejul să-l judec pe Ludwigson; ei bine, nu mi-a dat niciodată a înţelege că-şi aduce aminte de ceva! Poţi să crezi despre el ce vrei dragă, dar ţi-o spun: Ludwigson e un om tare de treabă!

Jenny îşi petrecuse toată dimineaţa în casă, iar când Daniel îi propusese să-l însoţească la tenis, refuzase cu încăpăţânare, pretextând că avea treabă. De fapt, n-avea gust de mmâc şi nu ştia cu ce să-şi treacă vremea.

Când îi văzii, de la fereastră, pe cei doi tineri străbătând l'lădina, primul ei simţământ fu de ciudă; Jacques avea să-i sirice masa aceea în doi, cu Daniel, pe care o aştepta cu atâta bucurie. Totuşi, ciuda ei nu putu rezista în faţa veseliei lui

I) aniel, care apăru în pragul uşii întredeschise.

— Ghici pe cine ţi-am adus la masă?

„Am încă timp să-mi schimb rochia", se gândi Jenny.

Jacques se plimba prin grădină încoace şi-ncolo; în dimineaţa aceea, simţea, mai mult ca oricând, plăcerea de a se; ina aici. La capătul parcului acestuia de vile, proprietatea familiei Fontanin avea aerul unei ferme părăsite la marginea pădurii. Câteva clădiri, împrăştiate ici, colo, se alăturaseră cu (impui locuinţei principale, fostă, probabil, pavilion de vânătoare, cu ferestre înalte, refăcută de zece ori; sub o streaşină, o scară de lemn, asemenea unei scări de grajd, urca până la aripa cea mai înaltă a clădirii. Porumbeii lui Jenny iopăiau mereu pe acoperişurile de ţiglă, iar zidurile, păstrând încă culoarea roză a vechii tencuieli, se îmbibau de lumină ca o zugrăveală italienească. Brazii înalţi, crescuţi la întâmplare şi sub care nu mai înverzea niciun fir de iarbă, învăluiau casa într-o umbră uscată, mirosind a răşină.

Dejunul fu înveselit de conversaţia plină de voie bună

a lui Daniel. Era încântat de felul cum aşi petrecuse dimineaţa şi îşi punea multe nădejdi în felul cum o să-şi petreacă după îmiaza. O lăudă pe Jenny pentru rochia de pânză albastră, ca lloarea de in şi-i agăţă la piept un trandafir alb; îi spunea „surioară**, râdea de toate cele şi era încântat el însuşi de verva sa.

Ceru ca Jenny şi Jacques să-l conducă la gară şi să stea cu el până la sosirea trenului.

— Te întorci la masă diseară? îl întrebă Jenny.

Jacques remarcă, nu fără oarecare tristeţe, tonul tăios care fâşnea câteodată de sub aparenţa ei de timiditate şi blândeţe, dar desigur fără s-o facă dinadins.

— Tot ce se poate, răspunse Daniel. Vreau să spun că voi face tot posibilul să prind trenul de şapte. Dar, oricum, mă întorc înainte de a se face noapte, aşa i-am scris mamei.

Rostise cuvintele din urmă pe un ton de copil cuminte, ce părea atât de fermecător pe buzele lui de bărbat, încât Jacques nu-şi putu opri râsul, ba însăşi Jenny, care se plecase să lege zgarda la gâtul căţeluşei, îl privi înveselită.

Trenul intră în gară. Daniel se despărţi de ei, alergând până la primele vagoane, care erau fără călători; de departe, îl văzură aplecat la fereastră şi fluturând ştrengăreşte o batistă.

Se pomeniră din nou singuri, fără să fi avut răgazul să se pregătească pentru clipa aceasta, ameţiţi încă de buna dispoziţie a lui Daniel. Nu le fu greu să păstreze un ton de camaraderie, ca şi cum Daniel ar fi continuat să facă legătura între ei, şi se simţiră amândoi atât de uşuraţi de acest nou armistiţiu, încât se sstrăduiră să nu strice armonia.

Jenny, oarecum întristată de această plecare, se gândea la veşnicele absenţe ale fratelui ei.

— Ar trebui să-l hotărăşti pe Daniel să nu-şi mai

petreacă vacanţele aşa, venind şi plecând. El nu ştie cât de mult se întristează mama văzână că anul ăsta dă atât de rar pe aici. O, fireşte, dumneata ai să-l aperi, adăugă ea fără cea mai mică ironie.

— Nu, nici nu mă gândesc, răspunse Jacques. Crezi că eu aprob viaţa pe care o duce?

— Cel puţin, i-o spui şi lui?

— Fără discuţie!

— Numai că el nu te ascultă.

— Ba mă ascultă. Dar, ceea ce-i mai grav, cred că nu mă înţelege.

Ea îndrăzni să adauge, întorcându-se spre Jacques:

— …că nu te înţelege?

— Poate; da.

De la început, conversaţia lua o întorsătură serioasă. Vorbind despre Daniel, încercau unul pentru altul un sentiment de simpatie, care de ieri nu mai era cu totul nou pentru niciunul, dar pe care nu voiseră până acum să-l lase să se instaleze aşa, pe faţă. Şi, fiindcă se apropiau de parc, Jenny propuse:

— Ce-ar fi s-o luăm pe drum? Şi să mă conduci până acasă prin pădure? E încă devreme şi timpul e atât de frumos!

O mare fericire, pe care el nu încercă să şi-o ascundă, îl cotropi deodată pe Jacques; se temea parcă se lase în voia i; se temea să nu rupă firul preţios al armoniei lor şi se jţi. lbi să adauge:

— E atâta dragoste de viaţă în Daniel!

— Ah, ştiu, exclamă ea. Dar de o viaţă fără nicio i onstrângere l-ar o viaţă fără constrângere este foarte… primejdioasă. Nu-i tocmai curată, spuse fără să-l privească.

El repetă cu gravitate:

— Nu-i curată. Şi eu cred la fel ca dumneata, Jenny.

Definiţia asta, pe care şovăia mereu s-o pronunţe, dar care fi venea de atâtea ori pe buze, o culegea acum cu

entuziasm de pe buzele unei copile. Toate aventurile lui Daniel nu erau «urate. Nici pasiunea lui Antoine nu era curată. Nicio dorinţă i lupească nu e curată. Curat era numai sentimentul acesta de negrăit, sentimentul acesta care se plămădea în el de luni de zile şi care, de ieri, înflorea din ceas în ceas!

Totuşi, continuă cu un calm aparent:

— Cât mi-e de necaz uneori pe el pentru atitudinea pe i are a luat-o în faţa vieţii! Felul acesta de…

— De perversitate zise Jenny cu naivitate, rostind un i uvânt pe care-l întrebuinţa adesea când era singură, sinonim pentru ea cu tot ceea ce părea suspect nevinovăţiei sale.

— Felul acesta de cinism, mai curând, preciză Jacques, întrebuinţând şi el un cuvânt nepotrivit, pe care-l adoptase în monoloagele fui. Dar numaidecât îi trecu prin minte că se trăda singur şi, oprindu-se, exclamă: Asta nu înseamnă cândmir temperamentele mereu în luptă cu ele însele; prefer… (Jenny îl privea atentă, căutând să-i pătrundă gândul, dar mai ales fiindcă această frază din urmă avea o importanţă deosebită pentru ea) prefer pe acelea care au luat notărârea de a fi ceea ce sunt. Şi, totuşi… în minte îi veniră mai multe exemple, pe care nu îndrăznea să le invoce în faţa fetei. Şovăia.

— Da, articulă Jenny, mi-e teamă ca Daniel să nu-şi piardă cu totul… cum să spun… simţul greşelii. Mă înţelegi *1*

El făcu semn din cap că da şi nu se putu opri să ’n-o privească stăruitor, deoarece faţa ei îngândurată dădea şi mai multă greutate vorbelor sale.

„Ceea ce spune acum, reflectă Jacques, e o mărturisire făcută fără voie!”

Jenny continua să se stăpânească; dar gura strânsă şi respiraţia sa grea arătau truda de a-şi înăbuşi, pentru moment, o iritare de care era cuprinsă adesea şi pe care se

silea să n-o dea niciodată în vileag.

„Oare de ce, se întreba Jacques, chipul ei ia aşa de uşor înfăţişarea asta aspră şi hotărâtă? Din pricina sprâncenelor prea subţiri? Sau mai curând din pricina celor două găuri negre pe care le fac pupilele când se retrag în albastrul-cenuşiu, atât de limpede, al ochilor?" Şi, din acel moment, Jacques uită de Daniel, pentru a nu se mai gândi decât la Jenny.

Câteva minute merseră fără să-şi vorbească. Timp relativ lung, dar care lor li se păru foarte scurt. Totuşi, când încercară să reia conversaţia, îşi dădură seama că gândurile lor apucaseră alte căi, şi poate în direcţii deosebite. Aşa că niciunul nu ştia cum să curme tăcerea.

Din fericire, drumul trecea pe lângă un fel de garaj care aglomerase şoseaua cu automobile în reparaţie, iar zbârnâitul motoarelor nu îmbia la discuţie.

Un câine bătrân, răpănos şi beteag, care se tolănea în bălţile de păcură, începu să dea târcoale căţeluşei; Jenny o luă pe Puce în braţe. Dar abia trecură de poarta garajului, când nişte strigăte îi făcură să-şi întoarcă privirile: scheletul unui şa siu, zornăind a fier vechi, condus de un ucenic de vreo cincisprezece ani, ieşise pe poarta atelierului şi făcuse un viraj atât de brusc, încât, cu toate ţipetele băiatului, câinele cel bătrân nu mai avu timp să se ferească. Jacques şi Jenny văzură cum vehiculul lovi bietul animal în coaste şi cum amândouă roţile, una după alta, îi trecură peste trup.

Jenny ţipă, îngrozită:

— Moare! Moare!

— Nu, fuge!

Într-adevăr, animalul se ridicase şi fugea încotro apuca, însângerat, chelălăind, târându-şi prin praf dosul zdrobit, care-l făcea să alerge în zigzag şi să se prăbuşească la fiecare doi metri.

Jenny, îngălbenită, repeta pe acelaşi ton:

— Moare! Moare!

Câinele dispăru în curtea unei case. Chelălăiturile lui se răriră, apoi încetară cu totul. Lucrătorii din garaj, înveseliţi de această întâmplare, urmăreau dârele de sânge. Unul din ei, care se dusese până la casa cu pricina, strigă către ceilalţi:

— S-a zis cu el, nu mai mişcă!

Jenny, uşurată parcă, lăsă căţeluşa din braţe şi porniră mai departe în direcţia pădurii. Emoüa prin care trecuseră amândoi îi apropiase şi mai mult.

— N-am să uit niciodată, zise Jacques, chipul şi vocea dumitale în timp ce ţipai.

— E stupid, aşa-i când eşti nervos. Şi ce ţipam?

— Ai ţipat: „Moare!” Reţine bine: văzuseşi câinele zdrobit sub roţile maşinii; faptul era groaznic. Şi, totuşi, tulluirarea cea adevărată n-a început decât după aceea, adică în

11 ipa când animalul, care până atunci fusese viu, nu mai avea îi îi ceva de făcut decât să se întindă la pământ ca să moară. N a-i aşa? Pentru că lucrul cel mai patetic e tocmai această

11 ceere, această prăbuşire subită de la viaţă la neant. E în noi

O groază de momentul acela, un fel de groază sfântă, care nhia aşteaptă să se trezească în fiecare clipă… Te gândeşti des Iii moarte?

— Da… Adică nu, nu prea des… Dar dumneata?

— O, eu aproape fără încetare. Vreau să spun că cele mai multe din gândurile mele mă duc la ideea morţii. Dar, urmă el cu un accent de descurajare, oricât de des te-ai gândi în ea, nu-i decât o idee… Nu-şi termină fraza. Chipul îi era aprins, revoltat, aproape frumos, şi dorinţa de viaţa se amesu-ca în el cu spaima de moarte.

Mai făcură câţiva paşi în tăcere, apoi Jenny începu, cu un clas sfios:

— Iată, nu ştiu de ce-şi asta n-are nicio legătură cu

1 cea ce vorbeam mai adineauri –, dar mă gândesc la un lucru despre care cred că Daniel ţi-a povestit ceva: prima mea întâlnire cu marea.

— Nu mi-a povestit. Spune.

— O, e o poveste veche… Aveam patrusprezece sau cincisprezece ani. Uite cum: plecaserăm, la sfârşitul vacanţei, mama şi cu mine, ca să ne întâlnim cu Daniel la lYéport. Ne scrisese ifl trebuie să coborâm la un ştiu ce staţie şi venise să ne ia cu i) şaretă. El mă legase la ochi, ca să nu zăresc marea aşa, burată cu bucată, după fiecare cotitură… E o prostie, nu-i aşa? I *a* un moment dat m-a dat jos din trăsuncă şi m-a luat de mână. Mă împiedicam la fiecare pas. Simţeam un vânt ca de furtună ce-mi sufla în faţă, auzeam şuierături, mugete, un zgomot infernal. Muream de frică şi-l rugam pe Daniel să mă l; i se în sfârşit, când am ajuns la punctul cel mai înalt de pe mal, fără să spună nimic, a trecut în spatele meu şi mi-a scos legătura. Atunci am zărit deodată toată marea: marea dezlănţuită între stânci, la picioarele mele, pe care o priveam aproape perpendicular, marea de jur-împrejur, cât vedeai cu ochii. Mi s-a tăiat respiraţia… am căzut în braţele lui Daniel. Nu mi-am venit în fire dècât după câteva minute. Atunci am plâns, am plâns… A trebuit să mă ducă acasă, să mă culce, amificut temperatură. Mama era foarte supărată… Ei, şi acum, siii, nu-mi pare rău de nimic. Cred că înţeleg bine marea.

Jacques n-o văzuse niciodată cu înfăţişarea aceasta de pe care tristeţea abia dispăruse, cu privirea aceasta emancipată, cu o nuanţă de extravaganţă. Deodată însă, însufleţirea i sQ stinse.

Jacques descoperea încetul cu încetul o Jenny necunos. cută. Când echilibrată, când zvăpăiată, ea te făcea să 10 gândeşti la un izvor înăbuşit, dar clocotitor, care numai arareori răzbate la suprafaţă. Aici era, poate,

taina acelei melancolii înnăscute, care didea chipului ei atâta strălucire de viaţă lăuntrică şi atâta preţ zâmbetelor sale fugare! Şi, deodată, se întristă la gândul că o asemenea plimbare s-ar putea sfârşi.

— Nu eşti grăbită, nu-i aşa? îi şopti el după ce trecutU de vechea intrare în pădure, rfai să facem un ocol mare. Pun rămăşag că nu cunoşti drumul acesta îngust!

O alee nisipoasă, foarte moale sub picioare, se pierdea în umbra crângului; la început era mărginită de ierburi, apoi se strâmta din ce în ce. Arborii, în partea aceea, creşteau greu; frunzişul lor bolnăvicios lăsa să se vadă cerul în toate părţile.

Mergeau înainte, nestingheriţi de tăcerea ce coborâse între ei. „Ce-i cu mine? se întreba Jenny. El nu e aşa cum îl credeam. Nu. Este… este…” Dar niciun epitet n-o mulţumea. „Cum semănăm unul cu altul”, observă ea dintr-odată, cu un sentiment de bucurie şi de descoperire a adevărului. Apoi să tulbură: „Oare la ce se gândeşte?”

El nu se gândea la nimic; se lăsa în voia unui simţământ de mulţumire pe cât de plăcut, pe atât de gol; mergea lângă ea, fără să mai dorească altceva.

— Te-am adus în unul dintre cele mai urâte colţuri alo pădurii! constată el în cele din urmă.

Jenny tresări la sunetul glasului său şi avură amândoi im> presia că aceste minute de tăcere fuseseră de o importanţă capitală pentru lucrurile nelămurite la care se gândeau şi unul, şi altul.

— Sunt de aceeaşi părere, acceptă ea.

— Pe aici nu mai creşte nici iarbă, ci, uite, numai un fel de buruieni, continuă Jacques bătând cu talpa în pământ.

— Căţeluşei îi place. Priveşte-o cum se bucură!

Vorbeau la întâmplare; înţelesul cuvintelor se schimbase cu totul pentru ei.

„Îmi place culoarea albastră a rochiei ei, îşi zise

Jacques. De ce albastrul acesta, puţin cenuşiu, i se potriveşte aşa de mult?” Apoi, fără altă pregătire, strigă:

— Am să-ţi spun ce mă face să fiu atât de stupid: nu izbutesc să-mi desprind atenţia de la ceea ce simt în mine.

Jenny, crezând că-i răspunde, recunoscu:

— Ca şi mine. Visez aproape tot timpul. Aşa îmi place.

I >umitale nu? Şi tot ceea ce visez nu-mi aparţine decât mie; m.1 bucur că nu sunt silită să-mi împărtăşesc visâil nimănui. Mă înţelegi?

— O, foarte bine, îi răspunse Jacques.

Câteva ramuri de măceş, din care una avea nişte boabe mici, se ridicau dintr-un tufi’s, de-a curmezişul cărării. Jacques în gata să i le ofere: „Iată flori, frunze şi ramuri. Şi mai iată...”. S-ar opri în loc, ar privi-o... Dar nu îndrăznea. Şi după ce trecură de tufiş, îşi zise: „Ce îndopat sunt de literâmră!” A

— Îţi place Verlaine? o întrebă el.

— Da. Mai ales *Sagesse*, care-i plăcea atât de mult lui I) aniel altă dată.

Jacques recită:

Frumuseţea femeilor, gingăşia lor şi acele mâini palide.

Care fac adesea bine şi sunt în stare de orice rău...

— Dar Mallarmé? mai întrebă Jacques după o pauză. Am o culegere din poeţii moderni, care nu-i rău făcută. Vrei să ţi-o aduc?

Da.

— Îţi place Baudelaire

— Mai puţin. Ca şi Whitman. De altfel, pe Baudelaire îl cunosc puţin.

— Dar pe Whitman l-ai citit?

— Daniel mi-a citit astă-iarnă câteva poeme ale lui. Ştiu de ce-i place lui atâta Whitman. Eu însă...

Se gândiră amândoi la expresia: „Nimic nu-i curat”,

pe care o pronunţaseră mai înainte. „Cât de mult îmi seamănă!” îşi zise Jacques.

— Şi nu-ţi place Whitman tocmai pentru motivul pentru care-i place lui? reluă Jacques.

Jenny dădu din cap, bucuroasă că şi el îşi dusese gândul până la capăt.

Cărarea se lărgea din nou, dând într-o poiană, unde între doi stejari mâncaţi de omizi, era o bancă. Jenny îşi aruncă pe iarbă pălăria mare şi elastică din pai şi se aşeză pè bancă.

— Uneori, mărturisi ea cu sinceritate, ca şi cum ar fi gândit cu glas tare, sunt aproape uimită de intimitatea dumitale cu Daniel.

— De ce? zâmbi Jacques. Pentru că îţi par diferit de el?

— Astăzi, da.

Jacques se întinse pe iarbă, la un pas de ea.

— Prietenia mea cu Daniel… începu el. îţi vorbea deseori de mine?

— Nu… Adică da. Puţin.

Jenny roşi; dar el nu se uita la ea.

— Ah, urmă Jacques mestecând un fir de iarbă, acum e o prietenie trainică, o legătură paşnică. Dar n-a fost totdeauna aşa.

Tăcu şi, cu degetul, îi arătă în bătaia soarelui, pe vârful unui fir de iarbă, un melc, transparent ca o agată, care-şi mişca beat de lumină coarnele-i gelatinoase.

— Ştii, continuă el fără vreo legătură logică, în timpul vieţii mêle de şcolar au fost săptămâni întregi când am crezut că înnebunesc, atât de multe gânduri îmi clocoteau în cap. Şi eram veşnic singur!

— Totuşi, stăteai împreună cu fratele dumitale.

— Din fericire! Şi, tot din fericire, eram foarte liber. Fără asta, cred că aş fi înnebunit de-a binelea… Sau mi-aş fi luat câmpii…

Ea îşi amintea de fuga lor la Marsilia şi pentru prima oară se g îndea la ea cu oarecare îngăduinţă.

— Mă simţeam neînţeles, mărturisi el cu o voce sumbră; neînţeles de toţi; chiar de fratele meu, adesea chiar de Daniel.

„La fel ca şi mine”, îşi spuse ea.

— În timpul acela, nu eram capabil să mă interesez de nimic ce se referea la şcoală. Citeam, citeam ca un nebun tot ce era în biblioteca lui Antoine, tot ceea ce Daniel îmi putea aduce. Aproape toate romanele moderne franţuzeşti, englezeşti, ruseşti mi-au trecut prin mână. Dacă ai şti ce avânturi în i dădeau lecturile acestea! Şi după fiecare lectură totul mi se părea plictisitor de moarte: lecţiile, comentariile de texte, frumoasa morală a oamenilor cumsecade! Hotărât, eu nu eram făcut pentru aşa ceva! în tot ce spunea despre el nu era niciun pic de îngâmfare; dar, plin de sine, ca orice fiinţă tânără şi puternică, nu-şi închipuia bucurie mai autentică decât analiza aceasta în faţa unor urechi atente; iar plăcerea pe care o simţea era molipsitoare. Era pe vremea când îi scriam lui Daniel scrisori de câte treizeci de pagini, când îmi petreceam câte o noapte întreagă ca să-i înşir totul pe hârtie. Scrisori în care-mi revărsam tot entuziasmul de peste zi, şi mai ales toată ura! Ah, cum ar trebui să râd de tot ceea ce a fost!... însă nu, zise, trecându-şi mâna peste frunte, astea toate m-au făcut să sufăr prea mult! Nu mi le-aş mai putea îngădui încă o dată! Scrisorile le-am luat înapoi de la Daniel. I c-am citit din nou. Fiecare este spovedania unui nebun, într-un moment de luciditate! Urmau una după alta, la intervale de câte o zi, uneori de câteva ceasuri, şi fiecare era ca i» explozie, explozia unei crize lăuntrice, adesea în contradicţie cu criza precedentă. Criza religioasă, pentru că mă îi i uneam ca un năuc asupra evangheliilor, sau asupra *Vechiului t testament* sau asupra pozitivismului lui Comte. Ah, scrisoarea în cea

scrisă după o lectură din Emerson! Am avut toate bolile mlolescenţei: o vincită acută, o baudelairită exasperantă!

Dar niciodată o boală cronică! Dimineaţa eram clasic, seara – mmantic şi ardeam pe ascuns în laboratorul lui Antoine opera lui Malherbe sau Boileau. Făceam asta singur singurel, râzând ui un demon. A doua zi, tot ceea ce era literatură mi se

11, 1 rea ceva gol, dezgustător. Mă puneam iar să învăţ geomen ic, luând-o de la început; eram hotărât să descopăr legi noi, ui re să răstoarne toate noţiunile dobândite. Şi apoi deveneam jur poet. Am compus pentru Daniel ode, epistole de două Mile de versuri, scrise aproape fără ştersături. Dar lucrul cel mai de necrezut din toate, zise Jacques liniştindu-se dintr-o iliilă, este faptul că am redactat, cu cea mai mare seriozitate din lume, şi în englezeşte, da, în englezeşte! un tratat de optzeci de pagini asupra emancipării individului în raporturile cu Micietatea: *The emancipation of the Individual* în *Relation in Society*! îl mai am încă. Aşteaptă, nu-i totul: cu o prelulă – scurtă, mărturisesc – dar în limba greacă modernă!

I Acest din urmă amănunt era fals; îşi amintea doar că ar fi vrut să compună o asemenea prefaţă.) Izbucni în râs: Nu, nu >int nebun! adăugă după o clipă de tăcere. Se întrerupse iar; i. mai în serios, mai în glumă, dar fără trufie, constată: Orice; în zice, eram foarte deosebit de ceilalţi…

Jenny îşi mângâia căţeluşa, îngândurată. De câte ori nu-şi iticuse, mai înainte, despre jacques imaginea unei fiinţe ciuihite, aproape periculoase?! Acum însă putea să-şi spună că el n-o mai îngrozea.

Jacques se întinse pe iarbă şi privea înaintea lui, în gol.

I ra fericit că putuse vorbi cu atâta sinceritate.

— Nu-i aşa că-i bine sub copacii ăştia? întrebă el alene.

— Da. Cât e ceasul?

N-aveau ceas. Parcul era aproape; nimeni nu-i grăbea. Imny vedea, de pe bancă, crestele celor doi castani pe care-i

unoştea bine şi, mai departe, cedrul de la casa pădurarului, nirc-şi răsfira frunzele late şi negre spre albastrul cerului.

Aplecată spre căţeluşa care i se ridicase cu amândoufl labele pe rochie, ea zise, ferindu-se de privirea lui Jacques:

— Daniel mi-a citit din versurile dumitale.

Apoi, surprinsă de muţenia lui, se hotărî să se uite la el: era roşu până la rădăcina părului, iar privirea emoţionată îl rătăcea în jur. La rândul ei, Jenny se înroşi şi ea şi exclamă:

— Ah, nu trebuia să-ţi spun!

Jacques se mustră pentru iritarea lui şi acum căuta să şi-o potolească; dar ideea că cineva – Jenny – ar putea să-l'judece după bâlbâielile lui copilăreşti i se părea îngrozitoare şi era cu atât mai mâhnit în această privinţă cu cât ştia că până acum nu-şi măsurase încă puterile în niciun domeniu, lucru care-l făcea să sufere necontenit.

— Versurile mele sunt egale cu zero! zise el cu brutalitate. (Jenny nu protestă, nu-şi mişcă nici măcar mâna, şi el îi fu recunoscător.) Ar însemna să mă preţuiesc mai puţin decât... acei care... Ah, rosti el în cele din urmă, dacă toţi s-ar îndoi de ceea ce vreau să fac!

Subiectul acesta, care îi provocase suferinţă, prezenţa lui Jenny, singurătatea trezeau în el o emoţie atât de mare, încât vocea i se sugrumă şi ochii începură să-l usture, ca şi cum ar fi fost gata să izbucnească în lacrimi. Uite, continui după o pauză, la fel e şi cu aceia care mă felicită pentru succesul meu la Şcoala formală! Dacă ai şti ce părere am eu despre asta... Mi-e ruşine! Da, ruşine! Nu numai ruşine că am fost primit, dar ruşine că am

acceptat… judecata tuturor acestor… Ah, dacă i-ai şti cine sunt! Toţi, fabricaţi după acelaşi calapod, după aceleaşi cărţi! Cărţi şi iarăşi cărţi! Şi a trebuit ca eu să mă duc să le cerşesc… Eu f M-am plecat la… Ah! Eu… Nu-şi mai găsea cuvintele. Simţea că nu avea niciun motiv valafcil pentru această duşmănie, dar argumentele cele bune, cele adevărate erau prea vii, prea înrădăcinate în sufletul lui ca să nu fie smulse dintr-odată şi arătate în plină zi. Ah, îi dispreţuiesc pe toţi! strigă. Iar pe mine şi mai mult, pentru că mă găsesc printre ei! Şi niciodată, niciodată nu voi putea… nu voi putea să-mi iert asta!

Jenny era cu atât mai stăpână pe sine cu cât îl vedea pe el ieşindu-şi mai tare din fire. Observă, de altfel fără să priceapă bine ce gândea Jacques, că deseori el îşi manifesta o anumită ură nelămurită şi refuzul de a ierta, trebuie, într-adevăr, să fi suferit tare mult! Totuşi – şi în privinţa asta se deosebea mult de ea – credinţa în viitor, într-o fericire ce va veni îi era neclintită; printre strigătele lui de revoltă adia un veşnic suflu de speranţă, de siguranţă; ambiţia lui păţea fără margini, n îi dădea loc la nicio îndoială. Jenny nu se gândise niciodată mai înainte care ar putea să fie viitorul lui Jacques, dar nu se mira câtuşi de puţin că el îşi alesese un ţel atât de înalt; chiar. minei când nu-l privise pe Jacques dècât ca pe un băieţoi luutal şi prost crescut nu încetase nicio clipă să recunoască în el o forţă; iar astăzi, cuvintele acestea înflăcărate, văpaia i iirc se vedea bine că mistuie sufletul lui Jacques îi provocau

11 senzaţie de ameţeală, ca şi cum s-ar fi simţit târâtă, fără voia t i, în aceeaşi viitoare. Şi fu cuprinsă de un sentiment de nesiguranţă atât de nesuferit, încât se ridică.

— Îţi cer iertare, zise Jacques cu o voce sugrumată, dar mate acestea îmi apasă prea mult sufletul.

O luară pe cărarea ce şerpuia pe lângă vechiul şant de hotar <il domeniului şi ajunseră la cealaltă ieşire din

pădure, care dzidea în parc: poarta de fier era închisă; când o deschiseră, M îrţâi ca o poartă de închisoare.

Soarele era sus; nu putea fi mai mult de ora patru. Nimic nu-i silea să-şi încheie plimbarea. De ce o luaseră atunci pe drumul ce ducea spre casă?

În parc, câţiva oameni ce se plimbau pe alei le tăiară calea; şi, cu toate că străbătuseră chiar ieri acelaşi drum fără’s.1 se gândească la ceva rău, azi îi cuprinse pe amândoi un seniiment de ruşine că pot fi întâlniţi unul lângă altul şi singuri.

— Acum, zise Jacques la încrucişarea a doua alei, te las nici, da?

Jenny îi răspunse fără şovăire:

— Aşa-i. Iată-mă aproape de casă.

Jacques stătea în faţa ei, stingherit, fără să ştie de ce, fără u se gândi măcar să-şi scoată pălăria. Zăpăceala îi readuse pe faţă acea expresie greoaie, aspră, pe care o lua adesea şi pe care Jenny nu i-o văzuse în timpul plimbării. Jacques ’nu-i întinse mâna. Se sili să zâmbească şi, chiar în clipa când da să se întoarcă şi să plece, bâigui, privind-o cu sfială:

— De ce… nu sunt totdeauna… aşa… cu dumneata?

Jenny păru că nu aude şi porni în linie dreaptă prin iarbă, fără să se mai uite înapoi. Erau aproape aceleaşi cuvinte pe care şi le repetase şi ea, de mai multe ori, de ieri încoace. Dar deodată o străbătu o bănuială pe care abia îndrăzni să o formuleze: Nu cumva Jacques voise să spună: „De ce nu-mi este îngăduit să trăiesc întotdeauna aşa, lângă dumneata, ca astăzi? Presupunerea aceasta o făcu să se înfioare. Grăbi pasul şi ajunse în camera ei cu obrajii în flăcări, cu picioarele tremurându-i; se jură să nu se mai gândească la nimic.

Tot restul acelei după-amiezi Jenny şi-l petrecu căutându-şi cu înfrigurare ceva de lucru: schimbă aranjamentul odăii, mută mobilele dintr-un loc într-altul,

făcu ordine în dulapul cu rufărie, împrospăta toate buchetele de flori din casă. Din timp în timp, îşi lua în braţe căţeluşa, o strângea, o acoperea cu mângâier i. Când îşi dădu seama, uitându-se pentru o ultimă dată la ceasornic, că Daniel n-o să se mai întoarcă la masa de seară, fu cuprinsă de deznădejde; nu se putu aşeza singură la masă, se mulţumi cu o farfurie de fragi, pe care le mâncă pe terasă, şi, ca să scape de agonia zilei care nu se mai sfârşea, se refugie în salon, aprinse toate lămpile şi luă o partitură de Beethoven. Apoi, răzgândindu-se, o puse la loc, înhăţă un caiet cu *Studii* de Chopin şi alergă la pian.

Ziua părea că se stinge, într-adevăr, cu o încetineală neobişnuită, deoarece lumina lunii, ascunsă încă între arbori, luase pe nesimţite locul ultimelor luciri ale soarelui care apusese.

Fără vreo intenţie precisă, Jacques îşi vârî în buzunar volumul de poeţi contemporani pe care i-l făgăduise lui Jenny şi, neputând suporta în seara asta rigiditatea vieţii de familie, ieşi să hoinărească prin parc. Gândurile îi rătăceau aiurea, fără să şi le poată fixa pe ceva. După vreo jumătate de oră, se pomeni mergând pe drumul străjuit de saldmi. „Numai de n-ar fi poarta încuiată”, îşi spuse.

Nu era încuiată. Clopoţelul sună; tresări ca un hoţ. Un miros cald de răşină, amestecat cu un iz de muşuroi de furnici, adia dinspre brazi. Sunetul depărtat al pianului înviora puţin grădina liniştită. Daniel şi Jenny făceau, desigur, muzică, balonul dădea spre cealaltă faţadă a casei. În partea unde se afla Jacques, casa dormea, cu ferestrele închise, dar acoperişul era scăldat de o lumină atât de ciudată, încât se întoarse surprins; era luna, care, peste crestele arborilor, arginta acoperişul şi făcea să sclipească geamurile de la pod. Se apropie de casă. Simţea cum îi bate inima şi-i părea rău că n-avea niciun mijloc ca să-şi anunţe venirea; dar se simţi uşurat când Puce se repezi la el lătrând. Sunetele pianului erau mai puternice decât

lătrăturile căţeluşei, fiindcă muzica nu se întrerupse. Jacques se aplecă, luă căţeluşa în braţe, cum făcea Jenny, şi-i atinse cu buzele căpşorul mătăsos. Ocoli aripa casei şi ajunse pe terasă, în faţa salonului, a cărui fereastră era luminată şi deschisă. Se apropie şi mai mult. Încercă să recunoască ce cânta Jenny; melodia, oarecum nesigură, p.irea că se leagănă câtva timp, că pluteşte între râs şi lacrimi, pentru a se înălţa, pe urmă, într-o sferă superioară unde nu mai există nici bucurie, nici durere.

Ajunsese în prag. Salonul i se păru gol. La început, nu vă/u decât voalul de Persia de pe pian şi bibelourile aşezate deasupra. Deodată, prin fâşia de lumină ce se strecura printre două vase de porţelan, zări un chip, o mască tremurândă, plutind în cercul de lumină al sfesnicelor, o Jenny transfigurată de O mare vibraţie lăuntrică. Trăsăturile chipului ei dispăruseră

Îi lotul; pe faţă emoţiile jucau nude; Jacques se dădu instinctiv înapoi, ca şi cum ar fi surprins-o pe Jenny dezbrăcată.

Strângând căţeluşa în braţe şi tremurând ca un hoţ, neleptă la o parte, în umbra casei, să se termine bucata; apoi n strigă pe Puce cu glas tare, ca şi cum abia atunci ar fi intrat în grădină.

Când îi recunoscu glasul, Jenny fu străbătută de un fior şi sfiri iute de la pian. Păstră încă pe faţă urmele emoţiei sale singuratice şi privirea ei speriată o respingea pe a lui Jacques, ea şi cum şi-ar fi apărat o taină. El o întrebă:

— Te-ai speriat?

Jenny se încruntă, fără să poată articula o vorbă. El continuă:

— Daniel nu s-a întors încă? Apoi, după o pauză scurtă: Ţi-am adus volumul de poezii alese, despre care ţi-am vorbit astăzi.

Scoase cu stângăcie cartea din buzunar. Jenny o luă

şi o i «lsfoi cu un gest mecanic.

Nu se aşează şi nu-l pofti nici pe el să stea jos. Jacques înţelese că trebuia să plece. Ieşi pe terasă. Jenny îl urmă.

— Nu te deranja, bâigui el!

Ea îl conducea numai fiindcă nu ştia cum să termine mai repede, fiindcă nu cuteza să-i întindă mâna şi apoi să dispară. Sus, deasupra copacilor, luna lumina aşa de tare, încât Jacques, întorcându-se spre Jenny, îi văzu genefe zbătându-i-se. Rochia ci albastră devenise diafană.

Străbătură toată grădina fără să-şi spună o vorbă.

Jacques deschise portiţa şi ieşi în drum. Jenny, fără să-şi dea seama, trecuse şi ea pragul şi stătea în mijlocul cărării, în faţa lui Jacques, înfăşurată într-un nimb de lumină. În clipa aceea, pe zidul scăldat în razele lunii, Jacques îi zări umbra, profilul, ceafa, buclele, bărbia până la linia gurii – o siluetă de un negru de catifea, de o claritate perfectă. Arătă spre ea cu degetul. O idee nebunească îi trecu prin minte şi, fără să mai stea pe gânduri, cu îndrăzneala pe care nu şi-o pot îngădui decât oamenii timizi, se aplecă lângă zid şi sărută umbra chipului iubit.

Jenny se dădu brusc îndărăt, ca şi cum ar fi vrut să-i smulgă de pe buze tiparul chipului ei, şi dispăru prin pervazul porţii, care se închise, greoaie. Pătratul luminos dinspre

J

rădină nu se mai văzu; poarta se închise cu un pocnet surd. acques o auzi fugind pe pietriş. Atunci se lăsă în voia elanului său şi porni prin noapte.

Râdea.

Jenny o luă la fugă, ca şi cum ar fi fost urmărită de toate stafiile albe şi negre din grădina cufundată în tăcere. Se năpusti în casă, se urcă în camera ei cu sufletul la gură şi se trânti pe pat. O sudoare rece o făcea să tremure. Inima îi era cotropită de durere. îşi apăsa pieptul cu

mâinile tremurătoare şi îşi afunda furioasă fruntea în pernă. Toată voinţa îi era concentrată într-o singură sforţare: să nu-şi amintească de nimic! Ruşinea o strivea, îi oprea lacrimile să-i năvălească în ochi. Şi se simţea stăpânită de un sentiment nou: frica. Frica de ea însăşi.

9

Puce, uitată jos, începu să latre. Venea Daniel.

Jenny îl auzi cum urcă scara fredonând, apoi oprindu-se un minut la uşă. Nu îndrăznea să bată, fiindcă prin obloane nu se vedea nicio fâşie de lumină şi credea că sora lui dormea. Totuşi, în salon lămpile erau aprinse!... Jenny nu se mişcă; voia să rămână singură în întuneric. Dar când auzi paşii fratelui ei îndepărtându-se, fu cuprinsă de spaimă şi sări din pat:

— Daniel!

La lumina lămpii pe care o ţinea în mână, Daniel îi văzu faţa răvăşită, privirile încordate, ferezu că Jenny se îngrijorase din pricina întârzierii lui; vru să-i ceară iertare, dar ea îl întrerupse cu o voce şuierătoare:

— Nu, sunt enervată. Abia am scăpat de prietenul tău; m-a urmărit, m-a urmărit şi nu-mi mai dădea pace! Era palidă de mânie şi apăsa pe fiecare silabă. Apoi, un val de roşeaţă îi acoperi faţa şi, izbucnind deodată în lacrimi, căzu pe

S

at, sfertă de puteri Crede-mă, Daniel, spune-i... Alungă-l... fu mai pot, crede-mă, nu mai pot!

Daniel se uita la ea aiurit, încercând să ghicească ce s-a petrecut între ei.

— Ce... nu cumva? o chestionă el. O idee îi trecu deodată prin minte, dar nu îndrăznea s-o formuleze. Buza i se riilică pieziş, într-un zâmbet stingher: Bietul Jacques, insinuă îl în cele din urmă, te pomeneşti că te...

Tonul spunea destul pentru a nu mai avea nevoie să-şi termine fraza. Fu mirat să vadă că Jenny nu tresare şi că

pare mai degrabă indiferentă. Ea îşi venea în fire. După o pauză lungă, în care Daniel nu mâi nădăjduia să capete vreun i fispuns, ea şopti:

— Poate… Vocea ei îşi recăpătase intonarea obişnuită.

„Îl iubeşte”, îşi zise Daniel şi această constatare era atât de neaşteptată pentru el, încât rămase mut de uimire.

În momentul acela, Jenny îi întâlni privirea şi citi limpede tot ceea ce gândea. Se revoltă: ochii ei albaştri aruncară scântei, chipul îi luă o expresie de sfidare şi, fără să ridice glasul, ui ochii în ochii lui Daniel, dând energic din cap, îi repetă de n ci ori la rând:

— Niciodată! Niciodată! Niciodată!

Şi cum Daniel o privea nedumerit, dar cu o dragoste, cu u grijă de frate mai mare care o şfichiuia ca o jignire, ea se îndreptă spre el, îi ridică de pe frunte o şuviţă rebelă şi, ilându-i o palmă prietenească peste obraz, îi spuse:

— Cel puţin, ai mâncat ceva, haimana?

IX

Antoine, în pijama, în picioare în faţa căminului, tăia cu un pumnal malaez o bucată de cozonac.

Rachel căscă.

— Taie mai subţire, dragă… îi zise ea cu o voce leneşă. Stătea întinsă în pat, goală, cu mâinile sub cap.

Fereastra era deschisă, dar acoperită până jos cu un stor de pânză, care nu lăsa să pătrundă în cameră decât o umbră lala A de cort întins la soare. Parisul se cocea la dogoarea unei duminici de august. Niciun zgomot nu venea din stradă. Casa era liniştită, aproape pustie, afară de etajul de sus, unde, fără îndoială, Aline citea cu glas tare ziarul, ca s-o distreze pe doamna Chasle şi pe micuţa convalescentă, condamnată să stea câteva săptămâni încă în poziţie orizontală.

— Mi-e foame, zise Rachel, deschizând o gură roză, ca de pisică.

— Apa n-a fiert încă.

— Cu atât mai rău! Dă-mi!

Îi puse o felie mare de cozonac în farfurie şi o aşeză pe marginea patului. Ea se întoarse încet, fără să se ridice, şi, rezemându-se într-un cot, cu capul pe spate, începu să guste, ciugulind cu două degete bucăţelele pe care le înghiţea repede.

— Şi tu, iubitule?

— Aştept ceaiul, zise el, lăsându-se să cadă în pernele unui fotoliu larg.

— Eşti obosit?

Antoine zâmbi.

Patul scund era în întregime descoperit. Mătasea roză a perdelelor se rotunjea în capătul alcovului unde, superba goliciune a Rachelei părea că se odihneşte ca o figură alegorică în scobitura unei scoici transparente.

— Dacă aş fi pictor… murmură Antoine.

— Vezi că eşti obosit?! observă Rachel cu un zâmbet fugar. Când devii artist, înseamnă că eşti obosit.

Îşi sumeţi capul pe spate, şi chipul i se pierdu în umbră, pe tipsia de flăcări a părului, bin trupul acesta de culoarea sidefului radia parcă un fel de lumină. Piciorul drept, îndoit alene, ca o seceră, se îngropa în saltea; celălalt, ridicat peste el şi îndoit, scotea în relief rotunjimea coapsei şi rotula de fildeş a genunchiului.

— Mi-e foame… scânci Rachel.

Şi când el se apropie să ia farfuria goală, ea îşi aruncă cele două braţe puternice în jurul gâtului său şi-i trase faţa spre ea.

— Ah, barba asta! se strâmbă Rachel, fără să-l respingă. Când ai de gând să ne scuteşti de ea?

Antoine se ridică, aruncă o privire nemulţumită în oglindă şi se duse să aducă o altă felie de cozonac.

— Asta e ceea ce îmi place la tine, constată Antoine, în timp ce ea muşca din felie cu dinţii aceia frumoşi.

— Pofta de mâncare?

— Sănătatea ta. Trupul acesta, în care sângele circulă atât de bine! Eşti un tonic… Dar nici cu mine nu mi-e ruşine! făcu el, uitându-se iarăşi în oglindă.

Îşi trăgea umerii înapoi şi-şi umfla pieptul, fără să-şi dea seama cât de slabe îi erau membrele faţa de mărimea capului; îşi închipuia totdeauna că înfăţişarea să fizică avea aceeaşi vigoare ca şi expresia trăsăturilor lui. Senzaţia aceasta de forţă, de plenitudine sporise de vreo două săptămâni încoace până la îngâmfare, din pricina acelei încrederi în sine pe care i-o dădea dragostea.

— Ştii, trase el concluzia, suntem în aşa fel construiţi, şi unul şi altul, încât o să trăim un secol.

— Împreună? murmură Rachel, cu ochii drăgăstoşi, pe jumătate închişi. Şi un gând trist îi trecu deodată prin minte: teama că n-o să-l dorească totdeauna cu pofta asta, care o liKea acum atât de fericită. Deschise ochii, îşi pipăi picioarele, îţi trecu palmele de-a lungul trupului elastic şi zise: Ah, ducă nu mă omoară cineva, sunt sigură că o să trăiesc până la «ilânci bătrâneţe. Tatăl meu avea şaptezeci şi doi de ani când

I µm pierdut şi era voinic ca un om de cincizeci. A murit de insolaţie. De altfel, la noi în familie toţi mor de accidente.

I ratele meu a murit înecat. Şi eu voi muri într-un accident: ilr un foc de revolver. Totdeauna m-am gândit la asta.

— Şi mama ta?

— Mama? N-a murit. De câte ori o văd, o găsesc întinentă. E adevărat că şi viaţa pe care o duce… Şi adăugă, fără să wliimbe tonul: E internată la Sainte-Anne.

— În azilul de…?

— Nu ţi-am vorbit de asta? zâmbi ea, ca şi cum şi-ar fi i erut iertare, apoi continuă, nestingherită: Sunt şaptesprezece tini de când e acolo. Aproape nici nu-mi mai

amintesc cum arăta. Ce vrei, aveam doar nouă ani. E veselă, nu pare să sufere, cântă… Suntem o familie de oameni rezistenţi… îţi fierbe tipa.

Antoine se repezi la reşou şi, în timp ce strecura ceaiul, îşi aruncă ochii în oglindă asc unzându-şi barba cu mâna şi ihutând să-şi închipuie cum ar arăta ras. Nu. îi plăcea pata «sta întunecată din partea de jos a figurii; dădea atâta prestanţă dreptunghiului luminos al frunţii, cutei sprâncenelor, privirii! Şi de altfel avea o teamă instinctivă să nu-şi descopere gura, ca şi cum ar fi fost vorba de o taină compromiţătoare.

Rachel se ridică în capul oaselor ca să-şi bea ceaiul, nprinse o ţigară, apoi se întinse iarăşi.

— Vino lângă mine. Ce stai bosumflat acolo?

Antoine se apropie vesel de ea şi se aplecă să-i vadă chipul mai de-aproape. Parfumul părului desfăcut îl învăluia cu!» utere; un parfum dulce şi aţâţător în acelaşi timp, un parfum stăruitor, puţin apăsător, de care el se ferea, dar pe care

Îl şi căuta, fiindcă după ce îl respira mai îndelung, o simţea mult timp până în adâncul pieptului.

— Ce vrei? întrebă Rachel.

— Te privesc.

— Dragule…

De îndată ce se dezlipi de buzele ei, Antoine îşi reluă potziţia lui favorită: îşi cufundă privirile pline de curiozitate ti) ochii Rachelei.

— La ce te uiţi?

— Îţi caut luminile ochilor.

— Sunt aşa de greu de găsit?

— Da, din pricina genelor. Ele formează parcă o ceaţi aurie în faţa ochilor tăi. Iată ce-ţi dă înfăţişarea asta…

— Ce fel de înfăţişare?

— Enigmatică.

Rachel dădu din umeri şi îl corectă:

— Ochii mei sunt albaştri.

— Crezi?

— Albaştri-argintii.

— Nicidecum! făcu Antoine, lipindu-şi încă o dată buzele de buzele Rachelei, apoi şi le retrase repede, în joacă, Ochii tăi sunt când cenuşii, când liliachii. Au o culoare incertă, fără sinceritate.

— Mulţumesc. Rachel râdea şi-şi rotea ochii într-o parte şi în alta.

El o privea, gândindu-se: „Cincisprezece zile… Dar se pare că sunt luni de când… Cu toate astea, n-aş putea spune ce culoare au ochii ei. Şi ce ştiu despre viaţa ei? Douăzeci şi şase de ani trăiţi fără mine, într-o lume aşa de deosebită de a mea! Trăiţi… adică încărcaţi cu tot felul de întâmplări, de experienţe, pentru mine misterioase, de altfel, dar pe care abia încep să le descopăr încetul cu încetul…” Nu-şi mărturisea nici lui însuşi câtă plăcere îi făceau descoperirile acestea. El îi îngăduia şi mai puţin să-i ghicească această plăcere; n-o întreba niciodată nimic. Dar ea flecărea întruna. Asculta, medita, făcea legături între unele amănunte sau date, încerca să înţeleagă şi mai ales se mira, se mira fără încetare, silindu-se să nu arate niciodată acest lucru. Din prefăcătorie? Nu. De multă vreme atitudinea lui faţă de ceilalţi oameni era a unuia care vrea să pară că ştie totul! Nu se pricepea să pună întrebări decât bolnavilor. Curiozitatea şi mirarea făceau parte din sentimentele pe care mândria sa fi obişnuise să şi le ascundă cât mai bine sub un aer de înţelegere şi de atenţie.

— Astăzi mă priveşti ca şi cum nu m-ai cunoaşte, zise ea. Ei, haide, lasă!

Nu mai avea răbdare. îşi închise ochii, ca să scape de cercetările acestea. Antoine încercă să-i ridice pleoapele cu degetele.

— Destul, gata, s-a terminat, nu vreau să te mai las

să te mai în ochii mei! făcu Rachel, acoperindu-şi ochii cu braţul gol.

— Aşadar, vrei să-mi ascunzi unele lucruri, sfmxule? Şi-i rtioperi cu sărutări, de la umăr până la încheietura mâinii, fiu moşul braţ strălucitor. „Să ascundă oare vreo taină? se întrebă Antoine. Nu… o anumită rezervă da, dar nu taine.

I nmpotrivă, povesteşte orice despre ea, şi cu multă plăcere.

I H-vme chiar, din zi în zi, tot mai vorbăreaţă… Pentru că mă iubeşte, îşi spuse Antoine încântat, pentru de mă iubeşte!”

Rachel îl cuprinse cu braţul de gât, îl trase încă o dată pre ea, apoi spuse deodată, pè un ton serios:

— Ştii, e adevărat: nici nu-ţi dai seama câtepoţi să laşi uneori să se vadă chiar şi într-o privire! Tăcu. El! auzi în jţâtlej râsul acela scurt şi înfundat, care-i scăpa ori de câte ori îşi amintea de trecut. Uite, mi-aduc aminte că dintr-o privire, îl într-o singură privire, am descoperit odată taina unui bărbat i u care trăiam de luni de zile. La o masă, într-un restaurant din Bordeaux. Stăteam unul în faţa altuia. Discutam. Privirile ni se opreau când în farfurii, drid pe chipurile noastre sau intăceau fără ţintă pe deasupra sălii. Deodată – şi n-am să uit asta dt oi trăi –, i-am prins, dar numai o clipă, privirea, care fixa ceva în spatele meu cu o expresie… Era atât de vie, încât fără să vreau m-am întors să văd…

— Ei şi?

— Ei şi, e aşa precum ţi-am spus: e bine să te fereşti de priviri, răspunse ea pe un aft ton.

Antoine fu cât pe-aci să întrebe: „Şi care era taina?” Dar nu îndrăzni. îi era grozav de frică să nu pară naiv punând întrebări de prisos; de două sau de trei ori până acum îndrăznise să-i ceară o lămurire de felul acesta, însă Rachel îl privise mirată, amuzată, râzând niţel batjocoritor,

ceea ce îl umilise adânc.

Aşa că tăcu. Tot ea continuă:

— Totdeauna mă întristează poveştile astea vechi... Sărută-mă. Încă. Mai tare. Ea însă tot la trecut se gândea, căci adăugă: De altfel, când zic *taina* lui, ar trebui să spun *una din tainele* lui! Cu omul acela n-aş fi încetat niciodată să aflu mereu câte ceva nou!

Şi, ca să scape de amintiri, poate şi de întrebarea mută a lui Antoine, se răsuci toată, cu o mişcare atât de înceată, atât de unduioasă, încât se părea că trupul îi e făcut din inele.

— Cât eşti de mlădioasă! zise Antoine, mângâind-o ca pe un animal de rasă.

— Nu zău? Află că am făcut zece ani studii de dans la operă

— Tu? La Paris?

— Da, domnule. Eram chiar printre primele când m-am lăsat.

— Demult?

— Acum şase ani.

— Şi de ce te-ai lăsat?

— Picioarele. Şi chipul i se întunecă o clipă. După aceea era să devin cântăreaţă, adăugă ea aproape imediat; într-un circ. Te miră?

— Nu! negă Antoine pe un ton neutru. În care circ?

— O, nu în Franţa. Într-un mare circ internaţional, pe care Hirsch îl plimba, pe vremea aceea, de colo-colo, prin toată lumea. Ştii, Hirsch, prietenul de care ţi-am vorbit, tipul care acum se află în Sudanul egiptean. Voia să tragă foloase de pe urma calităţilor mele, dar nu i-a mers! în timp ce vorbea, se juca, îndoindu-şi şi întinzându-şi picioarele unul câte unul. cu dexteritatea perfectă a unui profesor de gimnastică. îşi avea omul planul lui, continuă ea, fiindcă odată, mai înainte, la Neuiuy, mă pusese să fac voltije. Şi ce mult îmi plăcea! Aveam nişte cai minunaţi şi,

Doamne, ce bine ne distram!

— Stăteai la Neuilly?

— Nu eu. El. Era proprietarul manejului de la Neuilly pe vremea aceea. A avut totdeauna patima cailor. Şi eu. Tu nu?

— Aşa, puţin, călăresc şi eu, mărturisi, ridicându-se. Dar n-am prea avut ocazii. Şi nici timp.

— Eu am avut ocazii. Câteva. Odată, am stat în şa douăzeci şi două de zile.

— Unde?

— În Maroc.

— Ai fost în Maroc?

— De două ori. Hirsch vindea puşti vechi rebelilor din sud. O adevărată expediţie. Într-o zi, corturile noastre au fost atacate serios. Ne-am bătut o noapte şi o zi… nu, o noapte întreagă, fără să vedem nimic, era îngrozitor, şi toată dimineaţa următoare. Rar se întâmplă să atace noaptea! Ne-au omorât şaptesprezece oameni şi au rănit peste treizeci. Mă lungeam între lăzi de câte ori începeau împuşcăturile. Dar tot am sângerat niţel.

— Ai sângerat?

— Da, zise ea râzând. O nimica toată, o zgârietură. Şi arătă sub coastă, în dreptul taliei, o cicatrice catifelată.

— Atunci, de ce mi-ai spus că ai căzut dintr-o trăsură? ini rebă Antoine acru.

Rachel dădu din umeri:

— O, era în prima noastră zi. Ţi-ai fi închipuit că vreau a fi lac pe interesanta!

Tăcură.

„Aşadar, e în stare să mă mintă!” îşi spuse Antoine.

Ochii Rachelei deveniră visători, apoi străluciră din nou, însă cu o scurtă licărire de ură:

— Atunci îşi închipuia că o să-l urmez oriunde şi totdeauna. Se înşela!

Antoine încerca o mulţumire tulbure ori de câte ori

ea îşi iiunea spre trecut privirea asta plină de ură! îi venea să-i – pună: „Rămâi cu mine. Mereu!” îşi lipi obrazul de rana vindecată şi rămase aşa câtva timp. Urechea lui de profesionist urmărea, în fundul pieptului, tic-tacul generos al inimii. Nările lui fremătară. În căldura patului, trupul Racheleii Aspândea acelaşi miros ca şi părul, dar ceva mai discret deşi, irtirunzător: un parfum îmbătător şi fad, cu nuanţe piperate; mi iz de umezeală, care-ţi amintea aromele cele mai deosebite, de unt, de frunze de nuc, de lemn tăiat proaspăt, de praline vunilate; la drept vorbind, nu era atât un parfum, cât un abur, n mireasmă plăcută, căci îţi rămânea în gură ca un gust de mirodenii.

— Nu-mi mai vorbi de asta şi dă-mi o ţigară… zise Rai hel. Nu, din cele noi, de pe măsuţă… Mi le face o prietenă a mea, cu puţin ceai verde şi cu tutun de Maryland; miroase a loc de frunze, nu ştiu de ce, a toamnă şi a vânătoare; ştii, mirosul acela de praf de puşcă atunci când ai tras sub coroana unor arbori şi când fumul se împrăştie greu în ceaţă…

Antoine se întinse iar lângă ea, în rotocoalele fumului de in tun. Mângâia cu palmele pântecele Rachelei, neted şi de o albeaţă aproape fosforescentă, bătând în trandafiriu. Din lălătoriile ei păstra, desigur, obiceiul de a se unge cu alifii orientale, care dădeau acestei cărni de femeie frăgezimea, transparenţa feciorelnică a unui trup de copil.

— *Umbilicus sicut crater ebumeus*[6], şopti Antoine, citând din memorie, mai mult sau mai puţin exact, un pasaj din (*întărea cântărilor*, care-l tulburase atât de mult pe la şaisprezece uni. *Venter tuus sicut… ah*!… *sicut cupa*!

— Ce înseamnă asta? întrebă Rachel, ridicându-se într-un cot. Stai puţin, lasă-mă să ghicesc. *Culpa*, ştiu: *mea culpa*, adică greşeală, păcat. Nu? Pântecele tău este un păcat?

---

6 „Buricul t&u e ca o cupă de ivoriu".

Antoine izbucni în râs. De când trăia lângă ea, nu mul căuta niciodată să-şi ascundă bucuria.

— Nu, *cupa*… Pântecele tău e asemenea unei cupe, o îndreptă el, rezemându-şi capul de şoldul Rachelei. Şi continuâna citatele aproximative: *Quant pulchrae sunt mammae tuae*, *soror mea*! Cât sunt de frumoşi sânii tăi, o, soră a mea I *Sicut duo* a-şi nu mai ştiu cum – *gemelli*, *qui pascuntur în liliis*! Ca două căpriţe p-ăscând printre crini! Ea şi-i ridica, rând pe rând, cu grijă şi-i privi cu un zâmbet înduioşat, ca pe «pereche de mici vietăţi devotate.

— Sunt foarte rari sânii cu vârfuri trandafirii, cu adevărat trandafirii, trandafirii ca nişte muguri de măr, dizertă Rachel cu toată seriozitatea. Tu, ca medic, ţi-ai dat seama de asta.

— Nu, ai dreptate, aşa este! O epidermă fără granulaţie pigmentară. Alb, alb, peste tot, apoi câteva umbre trandafirii. Şi închizând ochii, se ghemui şi mai bine lângă ea. Ah, umerii ăştia ai tăi… continuă el cu o voce adormită. Nu-mi plac umerii friguroşi ai fetelor din magazine.

— Nu zău?

— Formele astea rotunde şi pline… Cutele astea bine desenate… Carnea asta, ca săpunul… îmi place. Nu te mişca, Mă simt bine aşa.

Şi deodată îl săgetă o amintire aproape dezgustătoare, „Carne ca săpunul…” Era la câteva zile după accidentul Dédettei într-o seară pe când se întorcea cu Daniel, în tren, de la Maisons. Erau singuri într-un compartiment şi Antoine, care nu se gândea decât la Rachel, dar mai ales fiindcă nu se mai putea împotrivi plăcerii de a împărtăşi şi el o aventură acestui cunoscător, îi povesti lui Damei, în timpul drumului, despre noaptea lui de veghe: operaţia *in extremis*, aşteptarea plină de îngrijorare la căpatâiul fetiţei, apoi dorinţa aceea subită

pentru fata roşcată adormită lângă el, pe divan; întrebuinţase şi atunci aceiaşi termeni: „Forme rotunde şi pline… carné ca’s ăpunul…” Dar urmarea nu îndrăznise să i-o povestească. Şi când ajunse la clipa în care, coborând scara de la apartamentul familiei Chasle, spre ziuă, zărise uşa Rachelei deschisă, adăugase, nu atât din discreţie, cât dintr-o ambiţie stupidă de a-i da lui Daniel o dovadă despre puterea lui ele voinţă: „Oare mă aştepta? Trebuia să profit de împrejurări?… Crede-mă, m-am stăpânit, m-am făcut că nu văd şi am trecut mai departe. Tu ce ai fi făcut în locul meu?” Iar Daniel, care-l ascultase până atunci în tăcere, îl privise drept în faţă şi-i aruncase: „Aş fi făcut exact ca tine, mincinosule!”

Lui Antoine îi răsunase acum în urechi glasul lui Daniel, zeflemitor, sceptic, jignitor, dar păstrând totuşi destulă bunăvoinţă ca să nu fie luat în nume de rău. Amintirea asta îl ustura de fiecare dată. Mincinos… E adevărat că i se întâmpla uneori să mintă sau, mai exact, să fi minţit…

„Formă rotundă şi plină”, se gândea, la rândul ei, Rachel.

— Am să ajung, te pomeneşti, o femeie grasă, zise ea. Ştii, ca toate evreicüe… Dar mama n-a fost grasă, iar eu n-am uccât o jumătate de porţie idiş. A, de m-ai fi cunoscut acum paisprezece ani, când am intrat în anul preparator! Eram un adevărat şoricel roşcat…

Şi sări din pat, înainte ca Antoine s-o fi putut opri.

— Ce te-a apucat?

— Mi-a venit o idee.

— Spune-o.

— Îşi pierde efectul, făcu ea râzând şi ferindu-se să n-o apuce de braţ.

— Loulou… hai să dormim… murmură el cu o voce linblânzită.

— Gata cu somnul! Ne îmbrăcăm, îl îndemnă Rachel

şi-şi puse capotul.

Alergă la măsuţa de scris, o deschise, scoase un sertar plin cu fotografii şi se întoarse în pat, aşezându-se lângă Antoine cu sertarul pe genunchii lipiţi unul ţie altul.

— Ador fotografiile vechi! Adesea iau seara câte un teanc, mă întind în pat şi ceasuri întregi mă uit la ele, mă gândesc… Stai liniştit… Uite, priveşte! Nu cumva te plictisesc?

Antoine, încordat la spatele ei ca trăgaciul unei arme, se lidică plin de curiozitate şi se sprijini mai bine într-un cot. Vedea din profil chipul Rachelei aplecat peste fotografii, un i liip cuminţit, în care genele, coborâte spre obraz, îi împrejmuiau, ca o trăsătură de pensulă, fenta îngustă a ochilor. IMrul, ridicat în grabă şi pe care-l vedea în bătaia luminii, semăna cu o cască făcută din jurubiţe de mătase scămoşată, de o culoare aproape portocalie; dar cum clătina puţin capul, din colţul tâmplelor şi din ceafă părea că-i ţâşnesc scântei.

— Iat-o pe aceea pe care o căutam. Vezi dansatoareansia mică? Eu sunt. În ziua aceea era să fiu certată rău de tot pentru că-mi aruncasem cât colo rochia de baletistă. Nu crezi?

I li te ce păr lăsat pe umeri, ce coate ascuţite, ce corsaj drept, mimai puţin scobit. Nu păream prea veselă, ce zici? Şi dincoace eram în anul al treilea: începusem să mă mai împlinesc la trup. Aici suntem în clasă. Ne vezi la bară? Ia spune, m-ai găsit? Da, aia sunt eu. Iar asta e Louise. Numele ăst «nu-ţi spune nimic? Ei bine, e faimoasa Phytie Bella, care u studiat cu mine şi care, în vremea aceea, se numea scurt: Louise. Şi chiar Louison, uneori. Ne luam la întrecere, care pe care. Aş fi fost poate şi eu o stea astăzi dacă n-aş fi avut flebită… Uite, îl vezi pe Hirsch? Ah, el te interesează! Iată-l I Cum îl găseşti? Sunt sigură că nu-l credeai aşa de bătrân… Dar te asigur că-şi poartă cu mult curaj cei cincizeci de ani I Groaznic om! Priveşte-i gâtul şi

ceafa asta enormă, înfundată între umeri: când îşi întoarce capul, se întoarce cu to! trupul. Qnd îl vezi prima dată, ai spune că-i nu ştiu ce: samsar, codoş, Nu-i aşa? Fata lui îi spunea totdeauna: „Milord, parc-ai fi un negustor de sclavi”. Asta îl făcea să râdă, cu un râs gros, înăbuşit. Totuşi, ia te uită la căpăţâna lui, la nasul ăsta mare şi turtit, la cuta gurii! E urât, dar nu-i un tip comun. Şi ochii! Ar avea şi mai mult înfăţişarea unei brute de n-ar avea nişte ochi ca ăştia, nu ştiu cum să-ţi spun. Dă impresia că-i sigur de toate, că-i gata de orice, că-i violent! Nu? Violent şi senzual! Ah, cum îi mai plăcea viaţa! Oricât l-aş urî, îmi vine să spun despre el ca despre un dog: „E frumos de urât ce-i”. Nu eşti de aceeaşi părere?… Iată-l pe tata. Pe tata, în mijlocul lucrătoarelor lui; totdeauna era aşa, cu mânecile de la cămaşă suflecate, cu barbişon alb şi cu foarfecele de gât. îţi făcea un costum din trei petice şi patru bolduri. E

O fotografie luată în atelierul lui. Vezi manechinele îmbrăcate şi machetele de pe pereţi? Ajunsese maistru de costume la operă şi nu mai lucra pentru alţii. Poţi să-i întrebi şi astăzi pe cei de la operă ce se spunea despre moş Goepfert! Qnd a trebuit s-o ducă pe mama la azil şi a rămas singur cu mine, bietul bătrân trăgea nădejde că eu o să lucrez cu el, că mi-ar putea lăsa mie prăvălia. Se câştigau mulţi bani cu ea. Dovada e că pot trăi şi azi de pe urma ei fără să fac nimic. Dar tu ştii ce înseamnă o copilandră care vede în fiecare zi atelierul plin de artiste? Nu mai aveam decât un gând: să fiu dansatoare! Tata m-a lăsat să-mi fac mendrele. Chiar el m-a dat pe mâinile bătrânei Staub. Şi când a văzut că treaba merge, s-a declarat mulţumit. îmi vorbea adesea de viitorul meu. Dacă m-ar vedea astăzi, bietul de el, şi ar afla că am ajuns o femeie oarecare… Ah, dacă ai şti cât am plâns când a trebuit să mă las de dans! în general, femeile n-au ambiţie; ele se mulţumesc să-şi u mască viaţa. Dar în teatru te căzneşti să ajungi, lupţi şi până în urmă prinzi gust pentru

această luptă, cel puţin tot atât cât o*» i eşti să ai succes, De aceea ţi se pare groaznic când trebuie să i enunţi, să trăieşti ca toată lumea şi să nu mai vezi niciun viilor în faţa ta!... Uite, astea sunt fotografii alandala. Aici e în dejun pe care l-am luat nu mai ştiu unde, în Carpaţi. Hirsch se dusese acolo să vâneze. Cum vezi, îşi lăsase nişte mustăţi mari, pe oală, parcă ar fi fost un sultan. Prinţul il 3 iriga totdeauna Mahmud. îl vezi pe tipul acela negricios, în im ioare, din spatele meu? Este prinţul Petru, care a ajuns te mele Serbiei. îmi dăruise mie cei doi ogari albi care se văd nicaţi în prim plan: culcaţi ca tine, exact ca tine... Iar ăstălalt, i ure râde aici, nu găseşti că-mi seamănă? Priveşte bine! Nu? Şi, îi îi uşi, e fratele meu! Da, el e. Era brunet, că tata, în timp ce

u sunt blondă, ca mama... mă rog, blondă, de un blond oprins, ce mai! Prostule! Ei, hai, roşcată, dacă vrei neapărat.

I >ar din punct de vedere moral, eu semăn cu tata, iar fratele meu, cu mama. Uite, în asta îl vezi încă şi mai bine. De la mama n-am nicio fotografie, nimic. Tata a distrus tot. Niciodată nu-mi vorbea de ea. Şi niciodată nu m-a dus la Sainte-Anne.

I u toate astea, el se ducea de două ori pe săptămână, şi asta îi m^2 de nouă ani, fără să lipsească măcar o dată. Mi-au spus indiencele mult mai târziu. Se aşeza în faţa mamei şi stătea i u ea o oră, câteodată mai mult. de ducea numai aşa, s-o privească, fiindcă ea nu-l mai recunoştea: nici pe el, nici pe altl ineva. Dar tata o adora. Era mult mai bătrân decât ea. Niciodată nu şi-a mai revenit după toate câte a păţit. îmi «duc aminte foarte bine de seara când au venit să-l caute pe tata la atelier pentru că mama fusese arestată. Da, în magazinul

Louvre. Furase nişte ciorapi dintr-un raft. îţi închipui, doamna (ioepfert, nevasta maistrului costumier ele la operă! I-au jţăsit în manşon nişte ciorapi bărbăteşti şi un

tricou de copil.

I s-a dat drumul imediat, deoarece toată lumea spunea că-i cleptomană. Înţelegi cum vine asta? Era boala ei, care abia începea… Ei bine, fratele meu a moştenit mult de la ea. A avut nişte păţanii grozave cu băncile. S-a amestecat şi Hirsch. Într-o bună zi, ar fi ajuns ca ea dacă nu s-ar fi întâmplat accidentul… Pe asta nu, las-o… Las-o, îţi spun! Nu, devreme ce-ţi spun că nu sunt eu! Este o fină de-a mea… Care a murit… Uită-te mai curând la asta… E luată la… porţile oraşului… Tanger. Bine, dragă, uite, s-a sfârşit; gata, nu mai plin g… Câmpia Boubana, cu tabăra de la siguebass. Asta-s lot eu, lângă hogea de la Sidi-Bel-Abbès. Vezi Marrakech-ul în fund?… Asta-i lângă Missum-Missum sau lângă Dongo, ntl ştiu bine. Ăştia sunt doi şefi ai tribului Dzems. Ce m-am căznii până i-am prins în poză! Erau antropofagi. Da, da, mai sunt încă şi de ăştia… Ah, asta-i ceva groaznic. Nu vezi nimic. Da, acolo, sub girămada de pietre… Acum vezi? Ei bine, dedesubt este o femeie. Ucisă cu pietre. E groaznic! închipuieşte-ţi, o biată femeie pe care bărbatul ei a părăsit-o, fără motive, timp de trei ani de zile. Ea l-a crezut mort şi s-a măritat cil altul. Dar la doi ani după căsătoria aceea, el s-a întors. La triburile acestea bigamia este socotită ca o crimă nemaipomenită. Şi au ucis-o cu pietre… Hirsch mă silise să vin de la Méched special, ca să văd asta… Dar eu am fugit la cinci sute de metri de acolo. Văzusem femeia târâtă prin sat în dimie ’neaţa supliciului şi din clipa aceea eram ca şi bolnavă. El a privit totul, a ţinut chiar să fie în rândul întâi. Să-ţi spun cum a fost: se pare că se săpase o groapă în pământ, o groapă foarte adâncă. Şi-apoi au adus femeia. Ea s-a culcat în groapă, de bunăvoie, fără să scoată o vorbă. Mă crezi? Nu zicea nimic, dar mulţimea urla; îi auzeam cum cereau cu răcnete cumplite moartea ei şi eram doar destul de departe… A început marele preot al lor… Mai întâi a citit sentinţa Apoi, tot el a luat, primul, un

pietroi enorm şi l-a aruncat cu toată puterea în groapă. Hirsch mi-a spus că femeia nici n-a icnit. Dar asta a dezlănţuit şi mai mult furia mulţimii. Erau grămezi mari de pietre, gata pregătite. Fiecare lua câte un pietroi şi-l arunca în groapă. Hirsch mi-a jurat că el n-a aruncat. După ce groapa s-a umplut

— Şi, după cum vezi, se făcuse un morman de pietre chiar deasupra ei –, au început să calce cu picioarele peste ea, sooţând nişte ţipete îngrozitoare, apoi au plecat cu toţii. Atunci, Hirsch m-a silit să mă întorc, ca să iau clişeul acesta, fiindcă aparatul era la mine. A trebuit să mă duc… Uite, numai când mă gândesc… vezi cum îmi bate inima? Ea era dedesubt… Moartă, probabil… A, nu, astea nu, sst!

Antoine privi pe deasupra umărului Rachelei, dar n-avu timp să distingă altceva decât o împletire de picioare goale. Rachel îi acoperi repede ochii cu mâna. Şi căldura acestei palme puse peste pleoapele lui îi aminti gestul mai puţin crispat, dar acelaşi, pe care-l făcea ea în clipele de dragoste, pentru ca amantul să nu-i vadă chipul pălit. El se zbătu în glumă, dar Rachel se şi ridicase dintr-o săritură, ascunzând în poalele capotului un teanc de fotografii legate cu sfoară.

Dădu fuga până la măsuţă şi, râzând, aruncă legătura într-un s41 iar, pe care-l încuie cu cheia.

— În primul rând, astea nu-s ale mele, zise ea. N-am lu’ piul să fac ce vreau cu ele.

— Ale cui sunt?

— Ale lui Hirsch.

Se întoarse şi se aşează lângă Antoine.

— Ai să fii cuminte acum, îmi făgăduieşti? Să ne uităm mai departe. Nu te plictiseşti?… Uite, asta e tot o expediţie, i» expediţie pe măgari în pădurea de la Saint-Cloud. După i îi în vezi, începuse să se poarte mâneci chimono. Uită-te la i ostumul meu, ce nostim era!…

X

„Mă mint singură, fără încetare, îşi spunea doamna de I ontanin; dacă aş fi sinceră cu mine însămi, n-aş mai spera iiunic”.

În picioare, de la o fereastră a salonului, urmări o clipă i îi privirea, fără să ridice perdeaua, cum se plimbau prin grădină, în sus şi în jos, Jérôme, Daniel şi Jenny.

„Până şi oamenii cei mai cinstiţi sunt în stare să trăiască) n minciună fără să se sinchisească”, îşi zise ea. Dar, cum tidesea i se întâmpla să nu-şi poată ascunde un zâmbet, tot uşa nu-şi putea stăpâni fericirea care o cuprindea din când în i md, asemenea unui val.

Se depărtă de fereastră şi ieşi pe terasă. Era la ceasul când ochii fac eforturi spre a desluşi contururile lucrurilor; i erul era ca de mătase şi câteva stele palide apăruseră pe firmament. Doamna de tontanin se aşează pe un scaun. Privirile îi rătăciră o clipă peste priveliştea atât de familiară ei.

O ftă. Ştia bine că Jérôme nu va sta multă vreme lângă ea, aşa cum făcea de două săptămâni încoace; ştia bine că acest cămin, regăsit, pentru el va fi, o dată mai mult, trecător! Căci chiar şi în purtarea lui de acum faţă de ea, în tandreţea lui plină de atenţie nu-l regăsea oare, cu un sentiment de bucurie amestecată cu teamă, pe acelaşi Jérôme dintotdeauna? Şi asta nu era oare o dovadă că el nu se schimbase şi că va pleca iarăşi, aşa cum făcuse altă dată? începuse să se întremeze, nu mai era acel Jérôme îmbătrânit, istovit, pe care-l adusese din Olanda şi care se agăţase de ea ca un naufragiat. Cu toate aerele lui de copil pedepsit pe care şi le lua ori de câte ori rămânea singur cu ea, cu toate suspinele lui pline di resemnare şi demnitate care-i scăpau ori de câte ori îşi aducfij aminte de doliul său, se grăbise să-şi scoată din cufăr haincM de vară şi luase, fără să vrea, o înfăţişare tinerească. Nu în departe decât azi-dimineaţă, când ea af spusese, înainte de de jun: „Du-te şi caut-o pe Jenny la club, ca să te mai plimb)

puţin”, Jérôme se prefăcuse că-i ascultă sfatul cu nepăsarţ dar se ridicase fără a se lăsa rugat a doua oară şi, puţin dupl aceea, îl văzuse ieşind repede, în pantalon de flanelă alb ţ într-o haină deschisă, ce-i cădea bine pe talie, ba îl surprinsechiar culegând din mers un fir de iasomie pentru butonieră.

În clipa aceea, Daniel observă că mama lui era singură şi veni să-i ţină de urât. De când se întorsese soţul ei, doamni de Fontanin se simţea oarecum stânjenită în faţa fiului el, Daniel remarcase lucrul acesta, aşa că-şi înmulţea vizitele 1 Maisons şi se silea să fie mai atent ca oricând cu ea, dorind astfel să dea a înţelege că ghicea multe, dar nu dezaprobi nimic.

Se lungi într-un fotoliu scund, în care-i plăcea să stea, şi-i zâmbi mamei sale, aprinzându-şi o ţigară. („Cum seamănă la mâini şi la gesturi cu tatăl lui!”)

— Astă-seară rămâi cu noi, băiatul mamei?

— Nu, mamă, trebuie să plec. Am o întâlnire mâine dis-de-dimineaţă.

A»

Începu să-i vorbească despre preocupările lui, ceea ce i se întâmpla destul de rar: pregătea pentru toamnă un număr din *Education esthétique*, închinat celor mai noi şcoli de pictură din Europa, şi alegerea numeroaselor reproduceri care trebuiau să ilustreze textul era o muncă pe care o făcea cu multă plăcere. Apoi conversaţia lâncezi.

Tăcerea era încărcată de şoaptele serii, amestecate cu ţârâitul greierilor, ce venea de dincolo de terasă, din şanţul de la marginea pădurii; un parfum ca de mirodenii arse răzbătea din când în când în adierea ce trecea printre brazi şi făcea să foşnească frunzele fibroase şi scoarţele platanilor de pe alei. Un liliac, fâlfâind repede şi delicat din aripi, atinse părul doamnei de Fontanin, care nu-şi putu opri un strigăt uşor.

— Duminică vii? îl întrebă ea.

— Da, vin chiar mâine, pentru două zile.

— Ar trebui să-ţi inviţi prietenul la masă… L-am întâlnit ieri prin sat. Şi adăugă, fie că aşa gândea într-adevăr, fie că îi atribuia lui Jacques calităţile *pe* care crezuse că le vede la Antoine, fie poate numai ca să-i facă plăcere lui Daniel: Ce! îi «sinceră şi generoasă are! Am făcut o bucată bună de (mm împreună.

e hipul lui Daniel se întunecă. îşi aminti ciudata stare de in ivi a surorii lui din seara când se plimbase prin pădure cu un cues.

„Sărman suflet atât de rău croit, de rău zămislit şi fără i (hilibru… reflectă el cu amărăciune. Maturizat înainte de îi ine de meditaţii, de singurătate, de lecturi… Şi atât de miţin pregătit pentru viaţă! Ce pot să fac pentru că? Acum în cam fereşte de mine. Plumai să nu şi-ar zdruncina sănătăţi al Dar cu nervii ăştia de adolescentă! Şi cu romantismul r j! Cu dorinţa asta de a se crede neînţeleasă, cu refuzul acesta veşnic de a sé explica! Cu mândria ei tăcută, care învenineză mlul! Să fie oare un semn al vârstei periculoase?”

Îşi schimbă locul, aşezându-se mai aproape de mama lui? i, e a şi cum ar fi vrut s-şi liniştească gândurne, o întrebă:

— Spune, mamă, n-ai observat nimic în purtarea lui incques faţă de dumneata? Faţă de Jenny?

— Faţă de Jenny? repetă doamna de Fontanin.

Aceste trei cuvinte aruncate de Daniel răscoliră deodată în sufletul ei o nelinişte ascunsă. O nelinişte? Poate nu chiar diat, ci mai curând o vagă impresie înregistrată de sensibilitatea ei ascuţită, a cărei prevestire însă nu şi-o putea explica în ea bine. îşi simţi inima cuprinsă de îngrijorare; un elan fierbinte de pioşenie o făcu să-şi îndrepte sufletul către Cel de Sus: „Nu ne părăsi!” se rugă ea.

Ceilalţi se întorceau de la plimbare.

— Nu-ţi pui nimic pe tine, draga mea? o întrebă Jérôme. Hagă de seamă, astă-seară e mai răcoare decât zilele trecute.

Se duse în vestibul şi se întoarse cu un şal, cu care acoperi umerii soţiei sale. Apoi, văzând-o pe Jenny târând pe nisip şezlongul de răchită pe care era obligată să se întindă după masă şi care rămăsese sub coroanele platanilor, se grăbi să o ajute şi să-l aşeze cum trebuie.

Îi fusese destul de greu să îmblânzească pasărea aceasta sălbatică. Jenny îşi trăise toată copilăria numai lângă mama sa, încât de mică îi cunoscuse îndeaproape suferinţele şi îl judecase pe tatăl ei cu multă asprime. Dar Jérôme, încântat că o găsea pe Jenny cu totul schimbată, aproape o femeie, se făcuse şi mai îndatoritor şi o ademenise cu atâta delicateţe, cu atâta gingăşie şi discreţie în acelaşi timp, încât fata nu putu să rămână nepăsătoare. Astăzi, tatăl şi fiica îşi vorbiseră, într-adevăr, fără niciun fel de gânduri ascunse, ca doi prieteni, şi pe Jérôme asta îl emoţiona.

j

— Trandafirii tăi miros aşa de frumos astă-seară, draÉ mea! constată Jérôme, legănându-se în fotoliu. Aceia dl speţa *Gloire de Dijon*, de la hulubărie, parcă ar forma o sili gură floare. 1

Daniel se ridică!

— E vremea să plec, zise el; apoi se apropie de manii lui şi o sărută pe frunte. 1

Ea cuprinse cu amândouă mâinile faţa tânărului, îl privi A clipă de aproape şi şopti: 1

— Băiatul meu cel mare!

— Bine, te însoţesc până la gară, îi propuse Jérômi Plimbarea de azi-dimineaţă îi deschisese pofta să mai iasi puţin din grădina asta, unde trăise închis timp de dou săptămâni. Nu vii cu noi, Jenny?

— Eu rămân cu mama.

— Haide şi dă-mi o ţigară, zise Jérôme luându-l pe Daniel la braţ. (De când venise, nevoind să se mai ducă să-şi cumpere tutun, se lăsase de fumat.)

Doamna de Fontanin îi urmări cu privirea pe cei doi bărbaţi care se îndepărtau. Auzi vocea lui Jérôme întrebând;

— Crezi că o să găsesc tutun oriental la gară? apoi să pierdură în întunericul de sub brazi.

Jérôme ţinea strâns braţul acestui adolescent frumos care era fiul său. Câtă atracţie exercita asupra lui orice fiinţă tânără! Dar o atracţie înveninată de regrete! De când se afla la Maisons, una din suferinţele lui zilnice era s-o vadă pe Jenny, a cărei înfăţişare trezea în el, în orice clipă, nostalgia propriei lui tinereţi. Azi-dimineaţă, de pildă, la tenis, cât de mult suferise! Ah, băieţii şi fetele acelea cu priviri limpezi, cu părul zburlit de joc, cu gulerele descheiate şi cu hainele în dezordine, fără ca nimic să ştirbească farmecul triumfător al tinereţii lor! Trupurile acelea mlădioase, scăldate de soare, la care până şi transpiraţia era ceva proaspăt şi răspândea un iz de sănătate! Timp de zece minute, cât stătuse acolo, simţise cu durere verdictul nemilos al vârstei! Se ruşina şi se îngrozea de lupta asta pe care trebuia s-o ducă zilnic împotriva lui însuşi, împotriva veştejirii, a ofilirii, a mucegaiului bătrâneţii, împotriva tuturor semnelor prevestitoare ale descompunerii finale, care a şi început în el. Şi, comparându-şi mersul greoi, răsuflarea gâftită, sforţările de a fi încă sprinten cu paşii elastici ai lui Daniel, lăsă deodată braţul acestuia şi nu-şi putu opri un strigăt de invidie:

— Ce n-aş da să am cei douăzeci de ani ai tăi, fiule!

Doamna de Fontanin nu protestase când Jenny anunţase i ar. lmâne să-i ţină de urât.

— Pari cam obosită, drăguţa mamei, îi zise ea după

ce filmaseră singure. N-ai vrea să té duci la culcare?

— Eh, făcu Jenny, nopţile sunt atât de lungi…

— Nu dormi bine?

— Nu prea.

— Şi de ce, draga mamei?

Tonâil cu care doamna de Fontanin pronunţă aceste vorbe iliulea întrebării alt înţeles decât cel obişnuit. ïenny, mirată, ui privi mama şi pricepu numaidecât că era stăpânită de un Bând ascuns şi ca dorea o lămurire. O pornire tainică o îndemnă să nu spună nimic; nu fiindcă ar fi fost o fire asc unsă, dar nu-i plăcea să se destăinuiască atunci când era silită s-o facă.

Doamna de Fontanin nu ştia să se prefacă: se întoarseire fiica ei şi o privi fără ocoliş, nădăjduind că duioşia privirii ale va face ca îndârjirea lui Jenny, care le îndepărta atât de mult una de alta, să cedeze.

— Fiindcă suntem singure astă-seară, insistă doamna de Fontanin, parcă cerând iertare fetei pentru tulburarea pe care întoarcerea tatălui o produsese în intimitatea lor, aş vrea să-ţi vorbesc despre ceva, draga mamei… E vorba de Tfiibault cel mic, pe care l-am întâlnit ieri… Se întrerupse; ajunsese dintr-odată până în pragul subiectului şi nu ştia cum să avanseze; din felul cum stătea plecată însă, fraza se prelungea de la sine, iar întrebarea devenea limpede.

Jenny nu răspunse, iar doamna de Fontanin înălţă uşor capul şi îşi aruncă privirea peste grădina învăluită de noapte.

Trecură cinci minute.

Adia un vânt răcoros. Doamnei de Fontanin i se păru că Jenny e străbătută de un fior.

— Ai să răceşti, să intrăm în casă, o îndemnă ea.

Vocea ei îşi recăpătase timbrul obişnuit. Stătuse pe

(ţânduri: la ce bùn să mai stăruie? Era mult’uimită că-i vorbise, era sigură că fusese înţeleasă şi avea

încredere în viitor.

Se ridicară amândouă, trecură prin vestibul fără să-şi mai spună nimic şi începură să urce scara pe întuneric. Doamna ne Fontanin, care urca prima, se opri la capătul scării, în faţa odăii lui Jenny, ca să-şi sărute fiica, aşa cum făcea în fiecare seară. Deşi nu desluş ea chipul fetei, totuşi, în timp ce-o săruta, simţi tulburarea trupului aceluia încordat şi-şi lipi o clipă obrazul de obrazul copilei; gest de compătimire, care stârni în Jenny o reacţie de împotrivire. Doamna de Fontanin îi dădu drumul cu blândeţe şi se îndreptă spre camera o), Observă însă că Jenny, în loc să deschidă uşa şi să intre la eţ o urmărea cu privirea şi chiar în clipa aceea o auzi strigând tfl spatele ei, dintr-o răsuflare şi pe un ton iritat:

— N-ai decât să fii mai rece cu el, mamă, dacă găseşti d vine prea des pe aici!

— Cine? Jacques? Prea des? făcu doamna de Fontanin întorcându-se. Dar nu l-am mai văzut pe aici de mai bine di cincisprezece zile!

(într-adevăr, aflând prin Daniel de sosirea domnului dl Fontanin şi de schimbarea pe care acest eveniment o provo* case în viaţa lor de familie, Jacques ţinuse, din discreţie, să nu se mai arate pe la ei.) Pe de altă parte, cum Jenny se ducei tot mai rar pe la club şi se ferea cât putea de Jacques, uneori abia aşteptând să-l vadă angajat în altă partidă spre a o ştergo de acolo fără să-i spună măcar o vorbă, cei doi tineri se întâlniseră foarte rar în ultimele cincisprezece zile.

Jenny intră hotărâtă în camera mamei ei, închise uşa şi rămase, tăcută şi ţeapănă, într-o atitudine cutezătoare.

Doamnei de Fontanin i se făcu milă de ea şi nu se gândea decât să-i uşureze spovedania.

— Iartă-mă, draga mea, dar nu prea înţeleg ce vrei să spui.

— De ce i-a adus Daniel pe aceşti Thibault la noi?

întrebă Jenny mânioasă. Nimic nu s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi fost prietenia asta ciudată între Daniel şi ei.

— Dar ce s-a întâmplat, draga mamei? întrebă doamna de Fontanin, căreia începea să-i bată inima şi mai tare.

Jenny se îndârji:

— Nu s-a întâmplat nimic, nu asta am vrut să-ţi spun I Dar dacă Daniel şi dacă tu, mamă, nu i-aţi fi adus pe aceşti Thibault la noi în casă, eu n-aş fi… n-aş fi… şi vocea i se curmă dintr-odată.

Doamna de Fontanin încercă să-şi recapete curajul:

— Ia stai, draga mamei, lămureşte-mă. Ţi s-a părut că simţi la el… un… un sentiment mai deosebit?…

Jenny nu aşteptase sfârşitul întrebării ca să-şi plece capul în semn de afirmare. Revă zu grădina luminată de lună, portiţa, umbra de pe zid, gestul jignitor al lui Jacques; dar era hotărâtă ca amintirea acelei cupe cumplite, care o chinuia încă zi şi noapte, să n-o împărtăşească nimănui, ca şi cum, păstrânef-o închisă în inima ei, şi-ar fi rezervat libertatea de a se gândi la ea cu groază sau numai cu emoţie.

Doamna de Fontanin simţi că se apropie momentul imiărâtor şi nu voia s-o lase pe Jenny să se închidă iarăşi în averea ei. Biata femeie se rezemă cu un braţ tremurând de masă şi se aplecă spre Jenny, a cărei faţă abia o zărea în lumina ce pătrundea prin fereastra deschisă.

— Draga mamei, rosti ea, asta n-ar fi aşa de grav dacă m… dacă şi tu…

De astă dată, Jenny făcu un semn negativ şi-l repetă cu încăpăţânare de mai multe ori; la care doamna de Fontanin, iar că uşurată de o povară chinuitoare, oftă adânc.

— Nu i-am putut suferi niciodată pe aceşti Thibault! n igă deodată Jenny cu un accent pe care mama ei nu-l mai iiuzise la ea. Cel mare e un fel de brută îngâmfată, iar.

«lălăit…

— Nu-i adevărat, o întrerupse doamna de Fontanin, loşind în întuneric.

— …iar celălalt a fost totdeauna piaza-rea a lui Daniel! urmă Jenny, cu acelaşi dinte care-i judecase pe amândoi mai demult. Ah, mamă, nii le lua apărarea; ştiu că nu-i poţi iubi, eşti prea deosebită de ei! Te asigur, mamă, nu mă înşel, sunt nişte oameni cu totul altfel decât noi! Sunt… nu ştiţi cum… (h iar atunci când par să gândească la fel ca noi, nu trebuie să ne lăsăm înşelaţi, căci o fac totdeauna altfel şi pentru alte motive! Ah sunt un neam de oameni… Se poticni o clipă: l J râcioşi! Peste măsură de urâcioşi! Şi, furată de vălmăşagul l. Îndurilor, continuă pe nerăsuflate: Nu vreau să-ţi ascund nimic, mamă. Nu, niciodată! Ei bine, când eram mai mică, cred că am încercat un sentiment josnic… un fel de gelozie împotriva lui Jacques. Sufeream când îl vedeam pe Daniel dt de mult ţine la băiatul ăsta. îmi ziceam: „Nu e demn de el! E un egoist, un fugâmfat! Şi-i morocănos, sâcâitor, rău crescut! Numai fizicul lui, gura, falca aceea…” Căutam să nu mă mai gândesc la el! Dar nu puteam, fiindcă totdeauna mi-a aruncat în faţă câte un (uvânt jignitor, de care îmi aduceam aminte şi mă înfuriam! l ira nelipsit din casă de la noi; s-ar fi spus că venea înadins pentru mine… Dar asta pe vremuri. Nu ştiu de ce, mă întorc mereu cu gândul în trecut… Mai târziu, l-am observat mai de aproape. În special anul acesta. Luna asta. Acum îl judec altfel. Şi caut să fiu dreaptă. Văd, în ciuda defectelor, şi părţile lui bune. Chiar am să-ţi spun ceva, mamă: am crezut, de mai multe ori, da, de mai multe ori, că şi eu mă simţeam parcă atrasă, fără să-mi dau seama… Dar nu, nu! Nu-i adevărat! Totul la el mi-e antipatic! Aproape tot…

Doamna de Fontanin zise împăciuitoare:

— De Jacques, nu ştiu. Ai avut prilejul să-l judeci mai bine ca mine. Despre Antoine, în schimb, pot să-ţi

confirm…

— Dar, o întrerupse Jenny cu patimă, în ceea ce-l priveşte pe Jacques… n-am spus că… n-am negat că are şi el calităţi foarte mari!… Schimbase, încetul cu încetul, tonul şi vorèea potolit: Mai întâi, din tot ce spune, se vede că-i inteligent. O recunosc. Merg chiar mai departe: n-are un caracter rău; e în stare nu numai de sinceritate, dar chiar de înălţare morală, de nobleţe. Vezi, deci, că nu sunt pornită împotriva lui. Şi nu numai atât: Cred, adăugă apăsând fiecare cuvânt, în timp ce doamna de Fontanin, uimită, o observa cu atenţie, cred că este hărăzit unui viitor mare, unui viitor strălucit! frecum vezi, vreau să fiu dreaptă! Acum sunt aproape sigură că forţa asta care sălăşluieşte în el, ei bine, asta-i ceea ce se numeşte geniu. Fără discuţie, geniu! repetă Jenny pe un ton aţâţa t, deşi mamei nici prin gând nu-i trecea s-o contrazică. Apoi, dintr-odată, cu o violenţă fără margini, strigă: Dar asta nu-l absolvă de nimic! Are firea unui Thibault! Este un Thibault! Şi-i urăsc pe toţi din familia asta!

Doamna de Fontanin rămase o clipă uluită, mută:

— Dar… Jenny… murmură ea în cele din urmă.

Jenny ghici în tonul mamei ei acelaşi gând pe care-l citise atât de limpede în privirea lui Daniel. Ătunci, se repezi ca o fetiţă la doamna de Fontanin şi-i puse mâna pe gură:

— Nu! Nu! Nu-i adevărat! Îţi spun că nu-i adevărat!

Şi, în timp ce mama ei o trăgea spre dânsa şi o îmbrăţişă ca şi cum ar fi vrut s-o apere, Jenny, uşurată dintr-odată de nodul care i se pusese în gât, putu, în sărşit, să-şi dea drumul lacrimilor, repetând neîncetat, cu vocea aceea de fetiţă supărată de altă dată:

— Mamă… mamă… mamă…

Doamna de Fontanin o legăna drăgăstos la piept şi îngâna, ca s-o liniştească:

— Draga mamei… Nu-ţi fie teamă… Nu plânge… Cine

ţi-a băgat ideile astea în cap?… Dar nimeni nu te sileşte… Bine că n-a… (îşi aminti de singura ei întâlnire cu domnul Thibault, a doua zi după dispariţia băieţilor, şi îl revăzu pe omul cel gras, între doi preoţi, în cabinetul lui de lucru; apoi şi-l închipui refuzând consimţământul pentru dragostea lui Jacques şi întinând dragostea lui Jenny cu cele mai umilitoare cuvinte.) Ăh, bine că nu-i asta!… Tu n-ai de ce să te învinuieşti… Am să vorbesc eu cu Jacques şi am să-l fac să înţeleagă… Nu mai plânge, draga mamei… Ai să uiţi, ai să uiţi totul… Ei, gata…

Jenny hohotea însă din ce în ce mai tare, căci fiecare vorbă a mamei sale îi sfâşia sufletul. Şi cele două femei rămaseră multă vreme aşa, în picioare, îmbrăţişate strâns: fiica, ghenmindu-şi durerea în braţele mamei mama, psalmodiindu-şi i oiisolăriie, înspăimântată deoarece vedea, cu presimţirea ei înnăscută, cum înaintea fetei se desfăşura un destin neîndurător, din ghearele căruia nici temerile, nici dragostea, mi i rugăciunile sale n-o mai puteau smulge: „În necontenita militare a sufletelor spre Cel Atotputernic – îşi spunea ea i opfeşită de durere –, fiecare dintre noi trebuie să înainteze – ingur, din încercare în încercare şi adesea din greşeală în greşeală, pe drumul care-i este hărăzit din vecii vecilor…

Abia când auziră uşa de jos închizându-se şi când recunoscură paşii lui Jérôme pe pardoseala din vestibul tresăriră ileodată amândouă. Desfarându-se din îmbrăţişarea mamei sale, lenny fugi, fără a spune o vorbă, clătinându-se sub povara thinului ce-i fusese sortit şi pe care nimeni nu i-l putea uşura.

XI

Toţi trecătorii de pe bulevard se opreau în faţa cinematografului, ca să privească un afiş monumental:

AFRICA NECUNOSCUTĂ călătorie la triburile ulofilor, sererilor, fulbeilor, mundangilor şi baghirmienilor

— Nu începe decât la opt şi jumătate, oftă Rachel.

Ca să-şi dea măcar iluzia că se află numai cu ea, Antoine, care renunţase cu părere de rău la intimitatea camerei roz, luă una din lojile despărţite cu o bară de fier de restul sălii.

Rachel îl ajunse la glâişeu.

— Am şi descoperit *o* minune, zise ea trăgându-l sub peristil, unde erau expuse câteva imagini din film. Priveşte!

Antoine citi mai întâi explicaţia: „Fată din tribul IVlundang vânturând meiul pe malurile fluviului Mayo Kabbi. Un trup de bronz, în întregime gol, doar cu o cingătoare din pai împletit deasupra şoldurilor. Frumoasa băştinaşă stătea drept, sprijinită pe un picior, cu faţa concentrată şi cu braţul îndoit deasupra capului, răsturna, cât putea mai de sus, o tigvă pântecoasă plină de grăunţe, pe care le lăsa să cadă ca o şuviţă subţire în copaia de lemn ţinută cu mâna stângă la nivelul genunchiului. Nu era nimic studiat în poziţia ei; felul cum îşi ţinea capul, puţin dat pe spate, îndoirea graţioasa celor doiia braţe legănate, trunchiul drept, care scotea în rt lief doi sâni pie troşi, cuta taliei, încordarea coapsei şi piciorul liber, adus înainte şi atingând pământul doar cu vârful – toafi armonia asta era firească, proprie muncii pe care o făcea y avea o frumuseţe tulburătoare.

— Uite, priveşte-i pe ăştia! zise Rachel arătându lui Antoine vreo zece copilandri negri, care duceau pe umeri a pirogă. Ce drăguţ e ăla mic! E un ulof, îl recunoşti, după podoabele capului.

Vorbea în seara aceasta cu o însufleţire neobişnuită i zâmbea aproape fără să-şi deschidă buzele, ca şi cum muşchii feţei i s-ar fi încordat fără voie, iar în tăietura pleoapelor, privirea vie, jucăuşă, avea luciri de argint, pe care Antoine nu le mai văzuse la ea.

— Să intrăm.

— Dar mai e un sfert de oră până începe.

— Nu-i nimic, zise Rachel cu o nerăbdare copilăreasca. Să intrăm.

Sala era goală. În orchestră, câţiva muzicanţi îşi pregăteau instrumentele. Antoine ridică bara lojii.

— Desfă-ţi o dată cravata asta, făcu ea râzând; parc-a! vrea mereu să te spânzuri şi ai scăpat cu funia la gât! (Antoine schiţă un zâmbet aproape neobservat.) Ah, ce bine îmi pare că vând filmul ăsta cu tine! Luă faţa lui Antoine în mâini şi o trase spre buzele ei. Ştii, îmi placi şi mai mult de când ţi-ai ras barba!

Rachel îşi scoase mantoul, pălăria şi mănuşile. Se aşezară. Din spatele paravanului care-i ascundea de ochii lumii, asistau la metamorfoza sălii, care, în câteva minute, se transformă dintr-o peşteră tăcută, prăfuită şi roşiatică, prin care se mişcau doar râtèva epave, într-o masă forfotitoare se chipuri, într-un zgomot dulce de colivie, dominat uneori de vâjiitul unui ventilator. Cu toată căldura mare de afară – era spre sfârşitul lui septembrie şi cei mai mulţi parizieni se întorseseră din vacanţă –, Parisul nu mai era oraşul gol al lunilor de vară, pe care Rachel îl îndrăgea în fiecare an, ca şi cum chiar atunci îl descoperea.

— Ascultă… zise ea.

Orchestra atacase un fragment din *Walforia*, lidul primăverii.

Îşi lăsase uşor capul pe umărul lui Antoine, care stătea lipit de ea şi asculta cum se strecoară, printre dinţii ei strânşi, un fel de ecou însoţind viorile.

— L-ai auzit vreodată pe Zucco? Pe Zucco, tenorul? (ni rebă alene Rachel.

— Da. De ce?

Ea rămase pe gânduri şi nu-i răspunse imediat; într-un Hiziu, cu jumătate de glas, ca şi cum ar fi cântărit dacă să-i spună sau nu, zise:

— A fost amantul meu.

Antoine arăta o vie curiozitate pentru trecutul

Rachelei, ilur fără să fie gelos. Înţelegea foarte bine ceea ce voia să spună ea atunci când mărturisea: „Trupul meu n-are memorie11, lotuşi, Zucco... Antoine îşi aminti silueta aceea ridicolă, în Inimă de satin alb, urcată pè o ladă de lemn, în actul al treilea lin *Maeştrii cântăreţi*; un om gras, îndesat, care mai păstra încă o faţă de ţigan cu toată peruca blondă, şi care-şi ducea mâna la inimă în duetele amoroase. Şi-i fu puţin ciudă pe I (achel că făcuse o alegere atât de mediocră.

— L-ai auzit cântând asta? continuă ea, desenând cu ili getul prin aer arabescul unei fraze muzicale. Nu ţi-am povestit nimic despre Zucco?

— Nu.

Antoine ţinea capul Rachelei la pieptul său, astfel că era destul să-şi plece ocnii ca să-i vadă bine faţa. Acum ea nu avea expresia aceea vioaie pe care o lua ori de câte ori îşi i Ascolea amintirile: sprâncenele îi erau încruntate, pleoapele aproape închise şi colţurile gurii uşor lăsate. „Ce mască frumoasa de durere ar putea să aibă \ & se gândi el. Apoi, văzând cil ea tăcea şi ca să-i arate, o dată mai mult, că nu era gelos pe trecutul ei, stărui:

— Ei, şi ce-i cu Zucco al tău?

7 >

Ea tresări:

— Cine, Zucco? întrebă cu un surâs galeş. De fapt, ştii, n-a fost mare lucru cu Zucco. Primul meu amant, atâta tot.

— Iar eu? zise el, cu oarecare sfială.

— Tu? Al treilea.

„Zucco, Hirsch şi eu... Numai atât?" se miră Antoine.

Rachel continuă cu ceva mai multă însufleţire:

— Atunci, să-ţi povestesc... Ai să vezi că nu-i cine ştie i c. Tata murise; fratele meu lucra la Hamburg. Eu eram la operă, unde eram ocupată în toate zilele; dar în serile când nu dansam, mă simţeam singură. Aşa-i la optsprezece

ani!!” ucco se ţinea după mine de multă vreme. Eu îl găseam prea puţin interesant şi destul de pretenţios. Era cam prost. Da, cred că încă de pe vremea aceea îl găseam cam prost… Dar nu ştiam că era şi o brută! adăugă repede.

Aruncă o privire pe deasupra sălii, unde tocmai se stinseşi lumina.

— Cu ce se începe?

— Cu jurnalul de actualităţi.

— Şi apoi?

— Un film de lung metraj, care trebuie să fie idiot.

— Şi Africa?

— La urmă.

— A, foarte bine, zise ea punându-şi din nou capul par» fumat pe umărul lui Antoine. Dacă merită să-l văd, fă-mi un semn… Nu sunt prea grea, dragule? Mă simt aşa de bine!

Antoine îi văzu gura deschisă, umedă. Buzele lor se împreunară.

— Ei, ce-i cu Zucco? repetă el.

Rachel nu zâmbi, aşa cum se aştepta el.

— Mă întreb şi astăzi cum de l-am putut suferi atâta vreme. Se purta cu mine ca un căruţaş. De altfel, fusese catârgiu, pu vremuri, în Oran… Prietenele mele mă compătimeau; nimeni nu înţelegea de ce trăiesc cu el. Nici eu nu mai înţeleg… Se spune că unor femei le place să fie bătute… Tăcu o clipă, apoi adăugă: Dar nu; cred că era doar teama de a nu rămâne iar singură.

Antoine nu-şi amintea să mai fi surprins vreodată în vocea Rachelei mlădierile melancolice pe care le avea în seara asta.

O cuprinse de talie, ca şi cum ar fi vrut s-o apere de ceva. Apoi îi dfidu drumul. Se gândea la compătimirea aceea superficială, una din faţetele trufiei lui, care explica poate şi ataşamentul pentru fratele mai mic şi despre care se întrebase uneori – înainte de a fi cunoscut-o pe Rachel –

dacă acesta nu era singurul lui fel de a iubi.

— Şi pe urmă? stărui el.

— F-e urmă, tot m-a părăsit. Era de aşteptat! făcu Rachel fără nicio umbră de amărăciune în glas.

Apoi, încet, pe şoptite, ca şi cum ar fi invocat tăcerea să învăluie această mărturisire, adăugă după o pauză:

— Eram însărcinată.

Antoine tresări. Însărcinată? Nu-i adevărat. El, medic, ar fi observat până acum urmele… E prea gogonată!

Jurnalul de actualităţi se depăna în faţa privirii lui distrate şi nemulţumite de sine

LA MARILE MANEVRE

D. Fallierès discută cu ataşatul militar german.

VIITORUL SERVICIULUI DE INFORMAŢII

Latham aterizează cu monoplanul, aducând informaţii preţioase generalului comandant. Preşedintele republicii îl primeşte pe curajosul aviator.

— O, nu m-a lăsat numai pentru asta, preciză Rachel. Dacă i-aş fi plătit mai departe datoriile…

Antoine îşi aminti deodată de fotografia unui prunc, pe i are o văzuse la ea acasă şi pe care Rachel i-o smulsese din mână, spunându-i: „E o fină de-a mea, care a murit”.

În momentul acela, Antoine, în loc să fie uimit de mărturisirea Rachelei, se simţea mai degrabă jignit şi umilit Iii conştiinţa lui profesională.

— Nu zău? Ai avut un copil? o chestionă el. Apoi repede, cu un zâmbet de cunoscător: Băgasem de seamă de mult.

— Şi totuşi nu se observă deloc! A trebuit să mă îngri < de foarte mult, din pricina teatrului!

— Da, dar nu uita că sunt medic! replică el cu o ridicare din umeri.

Rachel zâmbi: era mândră de priceperea lui Antoine. După câteva momente de tăcere, continua, fără să

părăsească poziţia lenevoasă în care sta:

— Vezi tu, dragule, când mă gândesc la vremea aceea, mi se pare că a fost cea mai frumoasă epocă din viaţa mea. Cât rram de mândră! Şi când a trebuit să cer un concediu de la oneră, pentru că mă îngrăşasem, ghici unde m-am dus? în Normandia! într-un cătun de primitivi, unde cunoşteam o bătrână care ne crescuse pe mine şi pe fratele meu. Ah, atâta mă răsfăţau, că aş fi rămas toată viaţa acolo! Şi era mai bine dacă rămâneam. bar, ştii, când te-a atins o dată patima te-ai rului... Am crezut că fac bine s-o las pe micuţă la doică; aveam încredere. Dar, după opt luni... Apoi am căzut şi eu bolnavă, oftă ea, după o tăcere scurtă. Eram slăbită din pricina naşterii. A trebuit să las opera, să pierd totul. Şi iarăşi m-am i rezit singură.

Antoine se plecă să-i vadă faţa. Nu plângea, stătea cu ochii mari deschişi şi privea în tavanul lojii, dar, încet-încet, fţenele i se umplùrà de lacrimi. Antoine nu îndrăznea’s; o sărute; îi respecta emoţia. Se gândea la tot ce aflase acum. În liccare zi credea că a ajuns la un punct fix, de unde încerca’s. l-şi facă o părere generală despre viaţa prietenei lui; dar, a doua zi, o mărturisire, o amintire, o simplă aluzie a Rachelei deschideau perspective nebănuite, în care judecata i se încurca din nou.

Ea se ridică şi dădu să se pieptene. Dar se opri la jumătaiel gestului şi întinse mâna spre ecran.

— Oho! exclamă tare.

Şi privirea îi fu atrasă, aproape fără să vrea, de goant unei fete călare, fugărită de vreo treizeci de indieni, caiţ alergau în galop pe urmele ei ca o haită de lupi. Amazoant sări câteva stânci, se opri o clipă pe un pisc, coborî o pant perpendiculară şi, fără să pregete, se aruncă într-un torent cei treizeci de cai se avântara după ea şi dispărură în vârtejurill de spumă; fata însă ieşi la celălalt mal dădu pinteni şi o luă iar la goană; dar urmăritorii nu se lăsau nici ei şi o încolţeau din ce în ce mai aproape. Când era pe

punctul de a fi prinsă de /am>-urile care şfichiuiau văzdunul pe deasupra capului el, ajunse la un pod ele fier, pe sub care trecea un rapid ca o vijelie; şi cât ai clipi din ochi, se desprinse din şa, sări parapetul şi se aruncă în gol.

Sala gâfâia de emoţie.

În acelaşi moment, fata reapăru pe acoperişul unui vagon, care o ducea cu toată viteza, în picioare, desp letită, cu fusta în vânt şi cu mâinile în şold, în timp ce indienii căutau s-o ochească de pe înălţimea podului.

— Ai văzut? strigă ea, înfiorată de emoţie. Aşa ceva îmi place la nebunie!

Antoine o trase din nou spre el, luând-o pe genunchi. O ţinea în braţe ca pe un copil; ar fi vrut s-o mângâie, s-o facă să uite tot ceea ce nu era dragostea lor. Totuşi, nu spunea nimic; se juca cu colierul, ale cărui boabe de culoarea mierei erau despărţite de nişte gogoloaşe mici de chihlimbar cenuşiu, ca plumbul, care se încălzeau în mână şi împrăştiau o aromă atât de tare, încât adeseori parfumul ei stăruia în podul palmei chiar şi după două zile. Rachel îl lăsă să-i desenele rochia la piept şi să-şi lipească obrazul de gâtul ei.

— Intră! strigă ea.

Era o plasatoare care deschise din greşeală uşa lojei şi, cu toate că o închisese imediat, avusese destul timp să arunce o privire curioasă asupra femeii pe jumătate dezbrăcată din braţele lui Antoine, ceea ce-l făcu să schiţeze un gest brusc, dar tardiv, de a se îndepărta de Rachel.

Rachel râdea.

— Nu fi prost! Ea aştepta poate să... E o fată de treabă.

Antoine fu atât de mirat de cuvintele şi de tonul ei, încât încercă să-i privească expresia chipului, dar Rachel îşi pusese fruntea pe umărul lui, astfel că nu-i surprinsese decât râsul, umilul acela enigmatic şi aproape tăcut pe

care nu-l auzea nii iodată fără o strângere de inimă.

Tot necunoscutul acesta, care o învăluia uneori pe Ralicl, lui Antoine îi provoca senzaţia unei prăpăstii ce se desliidea între ei. Era un amestec de jenă şi curiozitate, în care ini ra un fel de tainică umilinţă; căci, dacă până atunci el, melii» 1, fusese acela care-i uimea pe alţii prin zâmbete sceptice

I subînţelesuri atotştiutoare, cu Rachel rolurile se răsturnaşi i.1; Antoine se dovedea un biet începător şi, fără să şi-o mărturisească, se simţea foarte nesigur pe terenul acesta, i tilată, ca să-şi ia revanşa, încercase să pipereze nişte amintiri de clinică cu unele expresii mai libere, auzite în sala de pieptare, altă dată, născocise anume pentru ea o poveste de iiagoste extravagantă, în care lăsa să se înţeleagă că ar fi fost amestecat. Dar de la primele cuvinte ea îi curmase vorba cu <m râs drăgăstos:

— Haide, haide! Pentru cine îndrugi toate astea? Nu te iubesc oare destul aşa cum eşti?

Antoine fu atât de jignit, încât niciodată nu-i mai trecu irin cap să recurgă la asemenea stratageme.

Pauza se termină, dar niciunul nu se gândi să rupă tăcerea.

Se anunţă filmul african. Se făcu întuneric. Orchestra îmi mă o melotiie din muzica negrilor.

În momentul acela Rachel se ridică şi se aşeză mai în laia, ca să stea singură.

— Numai de ar fi un film reuşit, murmură ea.

Pe ecran începură să se perinde diferite privelişti. Pe malul unei ape stătute, nişte arbori uriaşi, ancoraţi în pământ de lianele încâlcite. La’s suprafaţa apei, un hipopotam, semănând ni hoitul unui bou înecat. Câteva maimuţe, mici, negre, ce mluceau cu nişte bătrâni marinari datorită bărbilor lor albe, se zbenguiau pe nisip. Apoi se ivi un sat, cu o răspântie pustie, ursă de soare şi un orizont închis de colibe şi de garduri vii. Într-o curte, un grup de

tinere, mai mult goale, cu muşchii încordaţi sub cingătoarea îngustă, pisau grăunţe în nişte vase mari de lemn, printre puii de negri ce se rostogoleau prin praf; alte femei cărau coşuri largi, aşezate pe creştetul capului; În fine, altele torceau, stând jos, cu mâna stângă ţinând caierul, Iar cu dreapta învârtind fusul în formă de titirez pe care se înfăşură bumbacul.

Rachel, cu coatele pe genunchii încrucişaţi, cu bărbia în mână, cu capul întins înainte, urmărea scenele de pe ecran. Antoine o auzea cum respiră. Din când în când, îi şoptea, fără să mişte capul:

— Dragule… Priveşte… Priveşte…)

Filmul se termină cu un tam-tam de sălbatici la apusul soft relui, într-o poiană mărginită cu palmieri. O gloată, compus) numai din negri cu fete încordate şi cu trupuri săltând de bui curie, forma un cerc în jurul a doi tineri negri, aproape gol, foarte frumoşi, scăldaţi în sudoare, care se pândeau, înghionteau, se depărtau şi se aruncau unul asupra altuia e (dinţii încleştaţi sau se înfănţuiau, se mângâiau într-un dellf cadenţat, războinic şi voluptuos în acelaşi timp, deoarect imitau prin gesturile lor şi aţâţarea la luptă şi poftele dragostei Spectatorii aceia negri, gâfâind, urlând de bucurie, strângeatt tot mai mult cercul în jurul celor doi smintiţi, întărâtându-U neîncetat frenezia prin gesturi violente din mâini şi prin ritmul tobelor. Orchestra cinematografului tăcuse; în spatele ecra-nului, bătăi din palme, bine conduse, dădeau chipurilor de pe pânză o viaţă care te ameţea, făcând şi mai molipsitoare voluptatea încordată până la delir care schimonosea feţer acelor fanatici.

Spectacolul se termină.

Publicul plecă din sală. Femeile de serviciu întindeau pânzele peste fotoliile goale.

Rachel, tăcută şi abătută, n-avea putere să se urnească din loc; abia după ce Antoine, care stătea în

picioare, ÎI întinse mantoul se seară, reuşi să se ridice şi-i dădu buzele. Ieşiră cei din urmă, fără să-şi spună o vorbă. >ar, în faţa cinematografului, în iureşul bulevardului, prin mulţimea care se scurgea în valuri dinspre localurile de petrecere, în frumuseţea acelei seri de toamnă, prin luminile căreia se roteau primele frunze veştejite, când Antoine o luă de braţ şi-i şopti ia ureche: „Ne întoarcem acasă?” ea se împotrivi

— O, nu încă. Să mergem în altă parte. Mi-e sete. Apoi, zărind fotografiile expuse sub peristil, se întoarse, ca să mai vadă o dată fotografia negrului aceluia tânăr. Ah, făcu ea, e ciudat cât de mult seamănă cu un băiat care ne-a dus bagajele şi a coborât toată valea Casamance cu noi. Un ulof, care se numea Mamadou Diang.

— Unde vrei să mergem? întrebă Antoine, căutând să-şi ascundă dezamăgirea.

— Oriunde. La Britanic? Ba nu, la Packmell, vrei? Să mergem pe jos. Da, o chartreuse la gheaţă la Packmell şi pe urmă ne întoarcem. Şi se lipi de el cu un gest plin de făgăduinţă. Mi se strânge inima când mă gândesc la Mamadou tocmai în seara asta, după film, continuă ea. Ţii minte când ţi-am arătat fotografia aceea în care Hirsch se vede în partea lin spate a corăbiei de prins balene? Şi când tu ai zis că-ţi jiiica un Buddha cu cască colonială pe cap? Ei bine, îţi aminteşti de băiatul acela de care se sprijinea el, atât de negru în haină lui albă? E Mamadou.

— Te pomeneşti că-i unul şi acelaşi?! insinuă Antoine Mu complezenţă.

Rachel rămase o clipă amuţită, apoi tresări.

— Sărmanul de el, a fost sfâşiat în faţa noastră, câteva zile mai târziu. Da, pe când se scălda! Sau mai degrabă nu, Hirsch, i. Hirsch făcuse rămăşag că Mamadou nu va cuteza să treacă mi braţ al râului înot, ca să aducă o egretă în care trăsesem rii. îmi părea aşa de rău că doborâsem egreta! Băiatul a vrut î/i încerce, s-a aruncat în

apă, a început să înoate; noi ne uitam la el… când deodată… ah, ce scenă oribilă! Totul s-a petrecut în câteva secunde! L-am văzut săltat deasupra apei, apucat de iurtea de jos a corpului… A scos un ţipăt îngrozitor!…

I lirsch era formidabil în asemenea împrejurări! El a înţeles imediat că băiatul era pierdut şi că avea să sufere chinuri

* umplite; l-a ochit şi pac! capul băiatului a zburat în ţ/îndări, ca o oală… Era mai bine aşa, nu? Dar eu credeam că mă îmbolnăvesc!… Tăcu şi se ghemui şi mai tare lângă Anmine. A doua zi am vrut să fotografiez locul acela. Apa era liniştită, liniştită, nici nu ţi-ar fi trecut prin gând că… Vocea îi era schimbată. Ah, pentru Hirsch viaţa unui om nu însemna nimic! Şi totuşi îl iubea pe băiatul acela! Ei bine, nici n-a i resărit măcar. Aşa era el… Chiar după ce s-a întâmplat accidentul, el s-a ţinut tare şi a spus că dă ceasul deşteptător aceluia» are îmi va aduce egreta. Eu nu voiam. Dar ei m-a silit să tac şi, ştii, trebuia să-l asculţi… Ei bine, până la urmă mi s-a adus «greta… Un hamal a ajuns până la ea şi a avut mai mult noroc decât băiatul. Şi Rachel începu să zâmbească: O păstrez şi acum; astă-iarnă o purtam la o pălărie de catifea cenuşie, o splendoare de egretă!

Antoine tăcea.

— Ah, se vede că n-ai fost niciodată pe acolo! exclamă Rachel, desprinzându-se brusc de Antoine. Dar se răzgândi şi se agăţă iar de braţul lui. Iartă-mă, dragule. Seara asta îmi face rău. Sunt sigură că am puţină temperatură, uite… În Franţa te înăbuşi, nu altceva… Nu poţi trăi cu adevărat decât acolo! Dacă ai şti!… Libertatea aceea a albilor în mijlocul negrilor! Aici nici nu se poate bănui ce înseamnă libertatea aceea! Nicio regulă, niciun control! Nu-ţi mai e teamă de părerile nimănui! înţelegi? Poţi oare să înţelegi aşa ceva? Ai dreptul să fii tu însuţi, peste tot şi totdeauna!

Să fii la fel de liber faţă de toţi negrii, aşa cum eşti aici libei faţă de câinele tău! Şi în acelaşi timp să trăieşti în mijlocul unor fiinţe minunate, pline de atâta tact şi bun-simţ, că nifij nu-ţi vine să crezi. Să vezi în jurul tău nùmai zâmbete tino»reşti şi voioase, ochi arzători, care îţi ghicesc până şi cele mai mici dorinţe... îmi amintesc... Dar nii te plictisesc, dragule?, îmi amintesc un popas, după o zi întreagă de mers. Hirsch vorbea cu un şef de trib, lângă un izvor la care veneau femeile’s ia apă. Era tocmai timpul când veneau după apă. Am văzul apărând două fetiţe încântătoare, ce cărau împreună un burduf din piele de tap... Astea-s două din fetele mele”, ne-a explicat caidul. Atât. feătrânul înţelesese. Şi în aceeaşi seară, în cortul unde stăteam cu Hirsch, rogojina s-a ridicat fără zgomot şi au intrat cele două fetiţe, care zâmbeau. Ţi-o spun: îţi ghicesc până şi cele mai mici dorinţe... reluă ea după câţiva paşi în tăcere. Uite, îmi aduc aminte... ce uşurată mă simt că pot vorbi cu cineva despre toate astea!... îmi amintesc, da, eram la Lomé, La cinematograf, exact. Pentru că, trebuie să ştii, seara toată lumea se duce la cinematograf, adică o terasă de cafenea foarte luminată, înconjurată de arbuşti răsădiţi în ciubere; lumina se stinge şi începe filmul, în timp ce-ţi sorbi cu paiul băutura răcoritoare! îţi închipui scena? Toţi colonialii stau jos, în haine de pânză albă, pe jumătate luminaţi de reflexele ecranului; iar în spatele lor, în noaptea de un albastru nemaipomenit, sub stelele care strălucesc acolo mai tare ca nicăieri aiurea, de jur-împrejur se înghesuie indigenii, băieţi şi fete, în picioare, cu feţele aproape invizibile în întuneric) dar cu ochii aceia atât de frumoşi, strălucind ca ochii pisicilor!... Ei bine, nu-i nevoie să faci nici măcar un semn. Privirea ţi se opreşte asupra unuia din chipurile acelea netede, ţi se încrucişează o clipă cu privirea lui... şi gata! E de-ajuns.) după câteva minute te scoli, pleci, fără să-ţi întorci măcar capul, te duci la hotelul unde locuieşti şi

unde uşile sunt înadins deschise… Eu stăteam la parter… Abia mă dezbrăcasem… Cineva bătu încet în oblonul geamului. Sting lumina, deschid: Era el! Se căţărase pe zid, ca o şopârlă. Fără să scoată o vorbă, lăsă să-i alunece de-a lungul trupului delicat veşmântul subţire. N-o să uit niciodată… Gura lui era umedă şi atât de fragedă, atât de fragedă…

„Drace, se gândi Antoine fără să vrea, un negru… fără un examen prealabil…”

— Ah, ce piele au! continuă Rachel. Fină, ca pieliţa unui fruct. Voi, ăştia, habar n-aveţi ce înseamnă aşa ceva! *O* piele mătăsoasă, lunecoasă şi uscată, parcă ar fi mereu frecată cu talc; o piele fără nicio cută, fără zgrăbunţe, fără pic de culoare, fierbinte, dar fierbinte pe dedesubt, aşa cum simţi. sidura unui om care are febră printr-o mânecă de muselină, înţelegi, ca trupul cald al unei păsări sub penele ei!… Şi ciunei când priveşti pielea asta în soarele de acolo, atunci. iml lumina cade pe un umăr sau pe o coapsă, ea, această mii lase aurie, capătă un fel de reflexe albastre, nu ştiu cum = it îi explic, ca o pulbere de oţel sau ca o rază preâungă de lună… Dar privirea lor… Ai observat vreodată dezmierdarea im privirea lor? Albul acela al ochilor, ştii, puţin caramelat, în care irisul înoată aşa de sprinten… Şi apoi! nu ştiu cum ţi spun, acolo dragostea nu seamănă deloc cu a voastră… Acolo e un act tăcut, sfânt şi firesc… Profund firesc. Nu se amestecă în el niciun gând, de niciun fel, niciodată. Iar adulmecarea plăcerii, care aici e totdeauna mai mult sau mai puţin. l. indestină, acolo e tot aşa de legitimă ca şi viaţa, tot aşa de in cască şi de sfântă ca şi viaţa, ca şi dragostea. Înţelegi, dragule?… flirsch zicea totdeauna: „În Europa, oamenii au ceea în merită. Ţările din Africa sunt pentru noi, ăştia, pentru imitele libere”. Ah, cât de mult îi iubea el pe negri! Şi Rai hei începu să râdă: Ştii cum mi-am dat seama de asta pentru întâia oară? Fireşte, ţi-am mai spus: într-un

restaurant, în Bordeaux. Stăteam unul în faţa celuilalt; Discutam. Deodată privirea i se aţinti în spatele meu, o clipă, dar cu o lucire… cu o lucire aşa de ascuţită, încât m-am întors dintr-odată şi tun văzut aproape de bufet un negru de vreo cincisprezece uni, frumos ca un prinţ, ducând un vas cu compot de portocale.

Îed că din seara aceea m-a apucat şi pe mine dorul de a mă duce în Africa, adăugă Rachel pe un ton voalat.

Făcură câţiva paşi în tăcere.

— Visul meu, urmă Rachel, visul meu ar fi ca la bătrâneţe să deschid o casă de toleranţă… Da… Nu te scandaliza, sunt de toate soiurile; eu aş vrea să am o casă de tolelanţă distinsă, fireşte. În sfârşit, să nu îmbătrânesc în mijlocul bătrânilor… Să fiu sigură că am totdeauna în jurul meu fiinţe ţinere, trupuri tinere, frumoase, libere şi voluptuoase!… înţelegi, dragule?

Se apropiau de Packmell, fără ca Antoine să fi scos vreun cuvânt. Nu ştia ce să spună. În faţa ciudatei experienţe a Rachelei era mereu uluit. Se simţea atât de deosebit de ea, atât de legat de pământul Franţei prin originea lui burgheză, prin muncă, prin ambiţia lui, printr-un yiitor organizat. îşi dădea seama bine de lanţurile care îl legau, dar nu dorea c’ătuşi de puţin să le rupă, iar fată de tot ceea ce iubea Rachel, şi care lui îi era atât de străin, încerca îndârjirea unui animal domestic faţă de orice fiinţă care dă târcoale casei şi-i ameninţă siguranţa.

Numai câteva fâşii de lumină purpurie, ce se strecurau prin perdelele cărămizii, trădau în spatele faţadei adormite însufleţirea barului. Uşa se roti şi gemu, aruncând o răbufnire de aer rece în atmosfera îmbâcsâtă de căldură, de praf şi duhori de alcool dinăuntru.

Era lume multă. Se dansa.

Rachel ochi lângă vestiar o măsuţă neocupată şi, înainte de a-şi scoate mantoul de pe umeri ceru o

chartreuse, cu gheaţă pisată. Apoi, după ce fu servită, rămase nemişcată, cu coatele pe masă, cu ochii în jos, ţuguindu-şi buzele la capătul celor două fire de pai.

— Eşti tristă? o întrebă Antoine.

Ea ridică un moment pleoapele, fără a se întrerupe din sorbit, şi-i zâmbi, căutând să ia o expresie cât mai veselă.

Alături de ei, un japonez, care îşi arăta nişte dinţişori ruginiţi pe un chip de copil, pipăia cu îndrăzneală şi politeţe un tiraţ ca de boxer, pe care-l expunea impudic pe faţa de masă o brunetă aşezată lângă el.

— Vrei să mai ceri pentru mine încă o chartreuse? zise Rachel arătând spre pahar.

Antoine simţi o mână uşoară atingându-i umărul.

— Mă întrebam dacă eşti dumneata sau nu, se auzi o voce prietenoasă. Aşadar, ţi-ai tăiat barba?

Daniel era în picioare în faţa lor. Subţirel şi sprinten, cu ovalul fetei luminat din plin de candelabru, ţinea în mâini un evantai de reclamă, pe care-l strângea şi-l deschidea ca pe un resort; zâmbea cu un aer îndrăzneţ, parcă ar fi fost tânărul David încercându-şi praştia.

În timp ce-l prezenta lui Rachel, Antoine îşi aminti de felul cum Daniel îl sfidase: „Aş fi făcut ca tine, mincinosule!” Dar acum, această amintire îl ustura mai puţin. Surprinse cu plăcere privirea pe care tânărul, după ce se înclină şi-i sărută mâna, o plimbă asupra Rachelei, asupra feţei sale ridicate spre el, asupra braţelor, asupra gâtului ei, care părea şi mai alb lângă mătasea corsajului de culoarea florii de piersic.

Daniel se uită iar la Antoine, apoi zâmbi spre tânără femeie, ca şi cum ar fi vrut să-i facă un compliment pentru că izbutise să-i schimbe înfăţişarea:

— Da, într-adevăr, e mult mai bine aşa.

— E mult mai bine cât eşti viu, făcu Antoine pe tonul medicinistului zeflemist. Dar dacă ai avea de-a face, ca mine, mimai cu cadavrele! După două zile…

Rachel bătu în masă, spre a-l face să tacă. Uita cam des

A Antoine era medic. Se întoarse spre el, îl privi o clipă şi murmură:

— Doctoraşul meu drag!

Era oare cu putinţă ca acest chip atât de familiar să fie unul şi acelaşi cu chipul pe care-l văzuse pentru prima oară în noaptea operaţiei, la lumina tare a lămpii? Unul şi acelaşi îi masca aceea eroică, atât de frumoasă şi la care părea as a de greu de ajuns? Rachel cunoştea acum bine, mai ales de ind îşi dăduse barba jos, toate trăsăturile, toate liniile, ba i îi iar şi semnele cele mai mici ale feţei lui. Briciul dezvelise uşoara concavitate a obrazului – ac ea moliciune a ţesuturilor „urc a spune astfel – a cărei blândeţe îndulcea puţin asprimea lăleii. Cunoştea bine, de asemenea, şi oarecum în felul orbilor, pentru că le cuprinsese de atâtea ori în palme, noaptea, maxilatele colţuroase şi bărbia proeminentă, atât de netedă dedesubt, încât îi spusese o dată: „Ai o falcă de şarpe!” Dar partea cea mai ciudată pentru ea, de când el îşi răsese barba, na tăietura aceea lungă şi sinuoasă a gurii, foarte mobilă şi lotuşi fixă, ale cărei colţuri nu se ridicau aproape niciodată, nu se coborau decât rareori şi pe care o cută ce exprima o voinţă aproape supraomenească o întrerupea brusc la Împreunarea buzelor, aidoma buzelor unei statui antice. „Oare să aibă chiar atâta voinţă?” se întrebă ea. îşi lăsă capul în jos, luminile ochilor îi alunecară răutăcioase până la colţul pleoapelor şi o scurtă scânteiere aurie i se strecură printre ciucurii genelor.

Antoine se lăsa examinat cu zâmbetul fericit al omului care se ştie iubit. De când se răsese, căpătase despre el însuşi o părere oarecum deosebită: nu mai ţinea

la privirea lui fatală. Descoperise în el posibilităţi noi, pe care nu se mai săturândmirându-şi-le. De altfel, de câteva săptămâni se simţea în plină transformare. O transformare atât de mare, încât toate întâmplările petrecute în viaţa lui înainte de întâlnirea cu Rachel se cufundau în întuneric: ele se petrecuseră *înainte*. Şi nu mai căuta nicio altă explicaţie. Înainte de ce? înainte de transformare. Căci se schimb ase sufleteşte: era parcă mai matur şi totuşi mai tânăr. îi plăcea să-şi repete că devenise mai puternic. Şi era adevărat. O forţă poate mai puţin strunită ca înainte dar mai puternică în spontaneitatea ei, mai autentică în elanurile sale. îşi dădea seama de asta până şi în rezultatele muncii lui de toate zilele, pe care prietenia cu Rachel o stingherise puţin la început, dar care-şi luase pe urmă un avânt neaşteptat şi-i umplea acum din nou viaţa, asemenea unui fluviu revărsat peste maluri.

— Nu te mai uita atâta la înfăţişarea mea, zise Antoine oferindu-i un scaun lui Daniel. Venim de la cinema. Ştii, filmul cu Africa!

— Ai ieşit vreodată din Europa? întrebă Rachel.

Daniel fu surprins de timbrul acestei voci.

— Nu, doamnă.

— Ei, atunci, continuă ea, luând paharul cu chartreuse ce i se adusese şi desfăcând cu lăcomie două paie noi, atunci trebuie să te duci la filmul ăsta. Ai să vezi acolo, între altele, un şir de hamali într-un apus de soare… Nu-i aşa, Antoine *f* şi apoi, copiii aceia pe nisip, în timp ce femeile descarcă pirogile…

— O să mă duc, fireşte, zise Daniel privind-o în faţă. Apoi, după o pauză scurtă: O cunoaşteţi pe Anita?

Ea făcu semn că nu.

— E o negresă americană, care vine regulat la bar. Uite, se vede de aici, îmbrăcată în alb, în spatele Mariei-Josèphe, femeia aceea înaltă, cu perle.

Rachel se ridică să vadă, printre perechile de

dansatori, un profil cu pielea de culoarea căprioarei, pierdut în umbra unei pălării mari.

— Nu-i o negresă, zise ea fără să-şi ascundă dezamăgirea; e o creolă.

Daniel zâmbi confuz.

— Iertaţi-mă, doamnă. Apoi, întorcându-se spre Antoine: Vii des pe aici?

Antoine era să răspundă da, însă prezenţa Rachelei îl făcu să se răzgândească:

— Aproape niciodată, se eschivă el.

Rachel o urmărea cu privirea pe Anita, care începuse să danseze cu Marie-Josèphe. Trupul mlădios al americancei era strâns într-o rochie de satin alb, lustruit ca penele unei păsări şi ale cărui luciri sidefate accentuau fiecare mişcare a picioarelor ei lungi.

— Te duci mâine la Maisons? întrebă Antoine.

— Chiar de acolo vin acum, declară Daniel.

Voi să vorbească de Jacques, dar zărind o femeie tânără ce aducea a spaniolă, înfăşurată într-o eşarfă galbenă şi care părea să-l caute din ochi, se ridică.

— Vă rog să mă iertaţi, se scuză el, retrăgându-se.

fel strecură un braţ grijuliu sub eşarfă, apoi conduse femeia în ritmul unui Boston până la colţul muzicanţilor.

Anita se oprise din dans. Rachel o văzu cum taie valul de jicicchi înlănţuite cu graţia liniştită a unei lebede şi cum piuitele drept spre colţul unde stkteau la masă ea şi Antoine. /cola atinse în trecere scaunul tânărului, se apropie de banliria pe care se afla Rachel, scoase din poşetă un obiect pe ne-l ascunse în podul palmei şi, crezându-se singură (sau

(mare fără să-i pese că este văzu tăi, îşi puse piciorul pe ban-Iută, îşi ridică repede rochia şi-şi făcu o înţepătură în coapsă. Ituchel zări în fugă, între două luciri de albeaţă mătăsoasă, o njic de came de culoarea havanei şi nu-şi putu opri o zvâcnire a (ilcoapelor. Anita îşi lăsă fusta în jos,

apoi, ridirându-se alene, h un gest ce făcu să sfinteieze pe pielea negricioasă a obrazului <ni cercel prins cu o perlă de lobul urechii, se îndreptă agale – inc prietena ei.

Rachel îşi puse din nou coatele pe masă şi, cu ochii iiioape încliişi, sorbi încet licoarea cu bucăţele de gheaţă, i Vzmierdarea viorilor, arcuşurile ce scoteau acorduri lungi îi expresive îi prelungeau până la enervare starea asta de (Injire.

Antoine o învălui cu privirea.

— Loulou… murmură el.

Rachel îşi ridică ochii, sorbi până la ultima picătură lichidul verde în care plutea gheaţa pisată şi, fixându-l cu o privire neaşteptată, surâzătoare, aproape obraznică, întrebă:

— N-ai văzut niciodată… o femeie neagră?

— Nu, făcu Antoine, dând cu mândrie din cap.

Ea tăcu. Un zâmbet tulbure îi flutura şovăielnic pe buze.

— Hai să plecăm, spuse deodată.

Se şi ridicase în picioare, înfăşurându-se în mantoul de in Ha închisă la culoare, ca într-un domino de la o serbare nocturnă. În gangul uşii turnante, Antoine, care mergea în nuna ei, auzi iarăşi răsăil acela tăcut, printre dinţii încleştaţi, i me-l înfricoşa.

XII

Pe vremea când Jérôme se afla încă la Paris, dăduse în grijă portarului său din Avenue de l’Observatoire să-i p. lstreze scrisorile şi, din când în când, venea el însuşi să-şi riilice corespondenţa. Apoi nu mai apăruse deloc şi nici nu mai lăsase altă ailresă, astfel că în decurs de doi ani se strânseseră pe numele lui o mulţime de hârtii, încât portaru cum află de întoarcerea domnului de Fontanin la MaisonM Laffilte, le încredinţă lui Daniel, ca să le predea în mâinll (destinatarului.

Jérôme fu foarte surprins descoperind în grămada de

misiyi două scrisori vechi. Una, datată cu opt luni în urmă, fi înştiinţa că fusese depusă pe numele lui o sumă de şase mu şi câteva sute de franci, provenită din lichidarea unei afaccfl nenorocoase, de la care nu mai aştepta nimic de multă vreme.

Faţa i se lumină. Vestea acestui rest de bani îi risipei până şi ultimele umbre ale mâhnirii care-l apăsa de când venist la Maisons, mâhnire pricinuită nu numai de prezenţa lui într-un (cămin unde nu-şi mai afla locul, dar şi de grijile băneşti care-l torinr ni mândnă.

(Soţii trăiau sub regimul separaţiei de bunuri de când ani. Doamna de Fontanin renunţase fa divorţ, dar scosese de sub controlul soţului averea modestă pe care o moştenise de la tatăl ei, pastorul. Această avere, deşi ciuntită, îi îngăduise să trăiască până atunci mai bine sau mai rău, dar fără să-şi părăsească apartamentul şi fără să facă economii în dauni educaţiei copiilor. În ce-l priveşte pe Jérôme, atâta timp cât nu-şi risipise încă întreaga avere personală, continuase’s facafaceri; chiar în Belgia şi Olanda, unde Noémie îl târâsa după ea, juca la bursă, speoila, băga bani în tot felul de investitţU noi şi, cum era înzestrat cu simţul afacerilor, în ciuda faptului că era atât de uşuratic, ajutat şi de firea lui de aventurier, să întâmpla să nimerească uneori în plin. De bine, de rău, o sco-sese la capăt an de an şi adesea trăise ca un senior; din când în când găsea chiar prilejul să-şi ogoiască mustrările, trimiţând soţiei lui câteva bancnote de câte o mie de franci, ca să contribuie şi el la creşterea lui Jenny şi a lui Daniel. Cu toate acestea, în timpul ultimelor luni de şedere în străinătate, situaţia lui devenise nesigură. Pentru moment, era cu neputinţă să se atingă de capitalul său; asta însemna nu numai ca nu se putea gândi să înapoieze Thérèsei banii pe care ea îi adusese la Amsterdam, dar se vedea chiar nevoit să trăiască pe socoteala soţiei lui, ceea ce îl făcea să sufere. Suferea mai ales la gândul că ea s-ar

putea înşela asupra sentimentelor lui şi ar putea presupune că strâmtorarea în care se găsea ar fi fost una din cauzele întoarcerii lui acasă.)

Această sumă neaşteptată îi reda, aşadar, ceva din demnitatea lui. O să poată fi iarăşi liber.

Grăbit să-i anunţe soţiei vestea cea bună, se îndreptă cu paşi mari spre uşă, desfăcând din mers celălalt plic, al cărui şi ils necioplit nu-i spunea nimic, când se opri deodată, ca ufisiiit:

„Domnule.

Trebuie să vă spun că mi se întâmplă ceva care nu mă supără pe mine, dimpotrivă, şi de care sunt totuşi fericită, ju niru că prea am suferit mult că eram singură, dar am fost lui! afară de unde eram din pricina asta şi disperată şi nu i u ci că o să mă lăsaţi aşa mai departe, fără niciun ajutor în r, i-menea moment, pentru că iată, nu mai găsesc un loc unde art muncesc, asta se vede din ce în ce, şi nu mai am decât treimeri de franci şi zece centi şi nimic mai mult ca să-mi cresc

11 tpilul, pe care-aş vrea să-l'atâţitez singură, precum se cuvine.

Aşa că nu vă învinovăţesc în niciun fel, dar nădăjduiesc în scrisoarea o să vă găsea scă bine dispus faţă de mine, peniin că trebuie să-mi veniţi în ajutor mâine sau poimâine sau h h fără întârziere, altminteri ce mă fac?

Aceea care vă iubeşte cu credinţă, V. Le Gând

La început nu înţelese. „Le Gad"? Dar deodată îşi aminti: „Victorine… Crieri!"

Se întoarse din drum şi se aşează pe scaun, învârtind scrisoarea între degete. „Mâine sau poimâine…" Descifră data de iie timbre şi socoti: scrisoarea asta aştepta de doi ani de zile! Iliata Cricrî! Ce se întâmplase cu ea, *? Ce crezuse oare despre Mcerea lui? Ce se făcuse copilul? îşi punea aceste întrebări, ilar fără să fie cu adevărat mişcat, iar mutra înduioşată pe care ţi-o luase fără să vrea era

numai de formă. Totuşi, untrul iuşor nevinovat, doi ochi plini de candoare, o guri de fetiţă prindeau viaţă în amintirea lui, cu o precizie din ce în ce mâi tulburătoare...

Crieri... Oare cum o cunoscuse? A, da! La Noémie, care (» adusese din Bretagne. Şi apoi? îşi amintea cu greu de hole. lui acela de la periferie, unde o ţinuse ascunsă vreo cincisprezece zile. De ce o lăsase?... îşi amintea mai uşor însă de întâlnirea lor, după doi ani, o dată, când fugise de la Noémie; revăzu foarte clar cămăruţa aceea de servitoare, de la mansardă, unde se urcase în zorii zilei, şi hotelul din Rue Richepanse, unde o instalase el însuşi, cuprins de o nouă patimă, care ţinuse vreo două sau trei luni sau poate mai mult?

efiti încă o dată biletul, data. O căldură pe care o cunoştea bine i se urcă la creier, îi tulbură vederea. Se ridică, bău un pahar de apă, strecură scrisoarea de la Crieri într-un buzunar şi, cu avizul băncii în mână, se duse s-o caute pe soţia sa.

După o oră, lua trenul spre Paris.

După ce ieşi din gara Saint-Lazare, la zece dimineaţa, în soarele de septembrie, primii paşi îi stârniră o veselie ameţitoare. Se duse direct la bancă; trecu nerăbdător prin faţa câtorva ghişee şi, în timp ce semna de primire şi-şi aşeza bancnotele în portofel, în timp ce se arunca în trăsura care-l aştepta, avea impresia că a scăpat, de astă dată pentru totdeauna, din bezna ultimelor săptămâni şi că se trezea la «viaţă nouă.

Începu să colinde Parisul, întrebând din portar în portar, şi întreprinse o serie de cercetări complicate, la început rară rezultat, dar care-l aduseră, pe la două după-amiază, po nemâncate, la o doamnă Barbin, căreia i se mai spunea şi Juiu. Era plecată de acasă, însă o servitoare tânără şi vorbăreaţa îl spuse că o cunoaşte foarte bine pe această ăomnişoară Le Gad, „numită şi domnişoara Rinette”.

— Numai că la hotelul unde are cameră vine doar miercurea, ziua ei liberă.

Jérôme roşi, deoarece ghici despre ce este vorba.

— Ştiu, insinuă cu un zâmbet de om informat. Dar eu am nevoie tocmai de cealaltă adresă.

Acum se priveau ca doi cunoscuţi. „E drăguţă”, îşi spuse deodată Jérôme. Totuşi, nu voia să se gândească decât la Cncri.

— Rue de Stockholm, spuse, în sfârşit, servitoarea, zâmbind.

Jérôme porni într-acolo cu trăsura, apoi coborî şi mal merse puţin pe jos, până când găsi adresa. În suflet i se strecurase o tristeţe pe care nu şi-o mărturisea, deşi se lupta cu ea, şi care luase locul tuturor sentimentelor ce-l înviorase în cursul dimineţii.

Trecerea bruscă de la lumina puternică de afară la semiobscuritatea bine calculată a acestei locuinţe îl zăpăci şi mai tare. În „camera japoneză”, unde fu condus şi unde nu exista nimic japonez în afară de un evantai de bazar desfăşurat pe perete la capul patului, rămase în picioare, cu pălăria în mână, voind să pară sigur de sine. Într-o atitudine pe care o oglindă i-o răsfrângea, fără milă, ori încotro şi-ar fi întors privirile; până la urmă, se aşeză pe colţul unei sofale.

În sfârşit, uşa se deschise brusc; apăru o fată într-o jachetă liliachie, care se opri deodată în raţa lui.

— A!... făcu ea.

Jérôme crezu mai întâi că fata greşise camera. Dar ea se lillbâi, retrăgându-se, de-a-ndărătelea, până la uşa pe care o închisese în mod automat când intrase.

— Dumneavoastră?!

El nu îndrăznea încă s-o recunoască:

— Tu eşti, Crieri?

Fără să-i slăbească din ochi, ca şi cum ar fi aşteptat ca el... l scoată o armă din buzunar, Rinette întinse braţul

spre ţint, trase cuvertura şi se înfăşură în ea.

— Ce s-a întâmplat? V-a trimis cineva aici? întrebă ea.

Jérôme căuta cu disperare pe faţa vopsită a acestei fete liumoase, puţin umflată, cu părul tăiat scurt, trăsăturile copilăreşti ale lui Crieri, dar nu regăsea nici măcar vocea curată şi ţ.1 rănească de altă dată.

— Ce vreţi de la mine?

— Am venit să te văd, Crieri.

Jérôme zâmbea cu blândeţe. Ea părea neîncrezătoare şi i. lmase o clipă ca trăsnită; apoi, întorcându-şi ochii de la el, încercă să-şi recâştige calmul.

— Dacă vreţi... îngăimă ea. Şi, fără să lase cuvertura în care se înfăşurase, ci doar descoperindu-şi puţin pieptul şi braţele se apropie de sofa şi se aşează: Cine v-a trimis? repetă ea cu fruntea plecată.

Jérôme nu înţelegea întrebarea. În picioare, sfios, îi spuse că se înapoia în Franţa după o lungă şedere în străinătate şi i a tocmai acum găsi se scrisoarea.

— Scrisoarea mea? făcu ea, ridicându-şi ochii.

Recunoscu strălucirea verde-cenuşie a ochilor ei, ceşi păstrau încă toată curăţenia. îi întinse plicul, pe care ea îl luă şi-l privi năucită.

— Într-adevăr! îşi aminti ea cu ciudă în glas. Şi clătină de câteva ori din cap, de sus în jos, ţinând scrisoarea în mână. Oricum! Când te gândeşti că nici nu mi-aţi răspuns măcar.

— Dar, Crieri, nu ţi-am desfăcut scrisoarea decât azidimineaţă.

— Nu-i nimic, ar fi trebuit cel puţin să-mi fi răspuns, repetă ea, dând din cap cu încăpăţânare.

Jérôme o întrerupse, calm:

— După cum vezi, am venit imediat. Şi, fără să mai aştepte: Ia spune, ce face copilul?

Rinette îşi strânse buzele, îşi înghiţi saliva, voi să spună ceva, dar se stăpâni, cu ochii plini de lacrimi. În cele

din urmă zise:

— Mort. A venit înainte de vreme.

Jérôme oftă, parcă a uşurare. Stătea, fără să spună u vorbă, ruşinat şi umilit sub privirea neîndurătoare a Rinettei.

— Când tè gândeşti că din pricina dumneavoastră s-a întâmplat aşa… murmură ea. Glasul îi era mai puţin aspru ca privirea: Nu eram o femeie care să umble după bărbaţi, o ştiţi prea bine! De două ori am crezut în ceea ce îmi spuneaţi I de două ori am lăsat tot, ca să vin după dumneavoastră… Ah, cât am mai plâns când aţi plecat a doua oară! şi continua să-l privească, stând în faţa lui cu pieptul dezgolit cu umerii ridicaţi, cu gura strânsă; ochii îi erau parcă mai verzi şi-l străluceau printre lacrimi.

El, enervat, cu inima încărcată, nu ştia ce atitudine să ia şi zâmbea silit. (Cât de mult semăna zâmbetul ăsta pieziş cu zâmbetul lui Daniel!)

Rinette îşi şterse ochii, apoi întrebă cu o voce potolita, neaşteptată:

— Şi doamna ce face?

Jérôme înţelese că e vorba de Noémie. La venire era hotărât să nu-i spună nimic de moartea doamnei Petit-Dutreuil, de teamă să n-o înduioşeze pe Crieri şi să nu trezească în ea sentimente şi scrupule care i-ar fi răsturnat toate planurile pe care şi le făcuse venind aici. Aşa că dădu drumul pe nerăsuflate minciunii pe care şi-o pregătise:

— Doamna? E la un teatru în străinătate. Şi, ca să-şi înfrângă o uşoară emoţie, adăugă: Cred că e sănătoasă.

— La un teatru? repetă Rinette cu respect.

Tăcură. Rinette se întoarse către el, ca şi cum ar fi aşteptat ceva. Dezgolindu-şi mai mult pieptul şi umerii, spuse zâmbind:

— Dar n-aţi venit numai pentru atât…

Jérôme înţelese că n-avea să facă decât un semn şi Rinette nu s-ar fi împotrivit. Din păcate, însă, nu mai

simţea nimic din dorinţa aceea nebunească ce-l făcuse să colinde toată dimineaţa cartierele Parisului, ca un câine de vânătoare în căutarea acestei prăzi.

— Numai pentru atât, răspunse.

Rinette păru mirată, aproape jignită.

— Ştiţi, aici nu avem dreptul să primim… simple vizite…

Jérôme se grăbi să schimbe vorba:

— De ce ţi-ai tăiat părul?

— Aşa se cere aici.

Jérôme zâmbi, încercând să pară indiferent, şi nu mai ştia ce să mai spună. Totuşi, nu se putea hotărî să plece. O tioinia neîmplinită îi frământa sufletul, îl reţinea în camera «sta, ca şi cum ar fi avut încă ceva important de făcut aici. Dar. r anume? Biata Crieri… Răul se săvârşise; nimic nu se mai putea îndrepta… Nimic?

Oarecum încurcată de tăcerea lui, Rinette îl cercetă pe furiş, mai mult curioasă decât înciudată. De ce-o căutase? O mai iubea oare cât de puţin? întrebarea asta o tulbură; şi ilrodată îi trecu prin gând că ar putea avea un alt copil cu ei. toate speranţele dezamăgite prinseră iarăşi viaţă în ea, pe în gândite. Un fiu al lui Jerôme, un frate mai mic al lui Damei, un copil care ar fi al ei, numai al ei… Era cât pe-aci să se în unce la pământ, să cuprindă genunchii lui Jérôme şi să-i şoptească, ridicându-şi faţa rugătoare spre el: „Aş vrea un lOpil cu tine!” Dar asta ar fi însemnat să distrugă printr-un singur gest un viitor pe care şi-l plăsmuise cu atâta trudă, simţi că o străbate un fior şi, pierdută o clipă în visul ei imposibil, îşi zise cu gura încleştată: „Nu, asta nu!”

— Şi Daniel ce face? întrebă ea pe neaşteptate.

— Care Daniel? Fiul meu? făcu Jérôme şi adăugă, stingherit: îl cunoşti?

Fără să ştie de ce, Rinette nădăjduise că venirea lui Jérôme nici trebuia să fie în legătură cu Daniel. Se căi că-i

rostise numele; era foarte hotărâtă să nu spună nimic; tatăl şi fiul nu vor afla niciodată cu ce dragoste, cu ce dragoste blestemată…

Răspunse în doi peri:

— Dacă-l cunosc? Tot Parisul îl cunoaşte! L-am întâlnit şi eu, din întâmplare…

Jérôme deveni şi mai îngrijorat. Totuşi, nu îndrăzni să întrebe: „Aici?”

— Unde? bâigui el.

— Aproape peste tot. Prin localurile de noapte.

— Ah! Bănuiam eu. I-am şi spus în faţă ce cred despre felul lui de viaţă.

Rinette se grăbi să adauge:

— O, asta mai demult… Nu ştiu dacă se mai duce şi acum. Poate a devenit şi el ca mine?! Acum sunt serioasă.

Jérôme se uita la ea, dar nu-i răspunse nimic. Se gândea cu o sinceră strângere de inimă la destrăbălarea tineretului, la degradarea moravurilor, apoi la casa asta de toleranţă, la fiinţa asta pierdută…

„Oare de ce viaţa este aşa cum e?” reflectă el şi se simţi deodată copleşit şi pocăit.

Rinette, eu gândul mereu la viitorul spre care se îndreptai acum toate silinţele ei, visa trează, jucându-se cu jartierele de la ciorap:

— Da, acum aproape am scăpat de nevoi. De aceea nil vă mai port pică… Dacă voi continua să fiu serioasă, daci muncesc, peste trei ani, adio, Paris! Parisul ăsta murdar şi mizerabil!

— De ce peste trei ani?

— Faceţi socoteala: nu-i nicio lună de când am intrai aici, şi-mi rimân numai mie cincizeci-şaizeci de franci dup! fiecare întâlnire. Asta înseamnă patru sute de franci pa săptămână. Peste trei ani, poate şi mai curând, voi avea treizeci de mii de franci. Şi atunci s-a terminat cu Crieri,

cu Rinette şi cu toate astea! Victorine îşi ia gologanii şi catrafusele şi hai! în tren, spre Lannion f Adio, prieteni!

Râd ea.

„Nu, orice s-ar zice, nu sunt atât de păcătos precum mă arată faptele, îşi repeta Jérôme cu o convingere plină de disperare. Nu. La mijloc e ceva mult mai complicat. Eu fac mai mult decât viaţa mea. Şi, totuşi, dacă n-aş fi rost eu, nenorocita asta... Dacă n-aş fi fost eu!" Din adâncul memoriei sale răzbătu încă o dată cuvântul Scripturii: „Nenorocire aceluia care aduce defăimare!"

— Îţi trăiesc părinţii? întrebă el.

Un gând nelămurit, dar pe care încerca să şi-l ascundă totuşi, îşi făcea drum încet în mintea lui.

— Tata a murit anul trecut la Saint-Yves, răspunse ea şi se opri, nehotărându-se dacă să-şi facă sau nu cruce; apoi renunţă să se mai închine. Nu mai am decât o mătuşă. Are o căsu tă în piaţă, în dosul bisericii. Cunoaşteţi Perros-Guirec? Bătrâna n-are altă moştenitoare decât pe mine. Nu înseamnă că e bogată, dar îşi are căsuţa ei. Trăieşte dintr-o rentă. O mie de franci pe a n. A fost foarte multă vreme în slujbă la nişte nobili. Acum închiriază scaune la biserică, ceea ce-i mâi aduce ceva... Ei bine, adăugă luminându-se la faţă, cu un capital de treizeci de mii de franci, doamna Juju mi-a spus că aş putea avea aceeaşi rentă sau aproape. As şti eu cum să fac că să câştig ceva în plus. Vom trăi amândouă fa un loc. Ne-am înţeles bine totdeauna. Iar acolo, sfârşi ea oftând adânc şi privi cum i se mişcă degetul în pantoful de satin, acolo nimeni n-a ştiut nimic d'despre mine, aşa că totul va fi uitat, se va termina!

Jérôme se ridică. Ideea ce-i încolţise în minte lua proporţii, îl subjuga. Măsură de câteva ori" odaia în lung şi-n lat. A fi generos... A răscumpăra păcatele vechi...

Se opri în faţa Rinettei.

— Aşadar, îţi iubeşti locul dumitale de naştere de acolo, din Bretagne?

Ea fu atât de mirată să audă spunându-i-se „dumitale”, imit nu putu răspunde imediat.

— Doamne! rosti în cele din urmă.

— Atunci, ai să te întorci acolo! Gata! Ascultă-mă!

Şi reîncepu să se plimbe prin odaie. O nerăbdare de copil i iislăţat pusese stăpânire pe el. „Dacă totul nu se hotărăşte unim, pe loc, îşi spunea, nu mai răspund de nimic!”

— Ascultă-mă, reluă el cu glas sugrumat. Te întorci imediat acolo! Şi, privind-o drept în faţă, adăugă: Chiar astăn-nră!

Ea începu să râdă:

— Eu?

— Dumneata.

— Astă-seară? La Perros?

— La Perros.

Se opri din râs; cu fruntea aplecată, îl privea cu o expresie iluşmănoasă. Acum de ce îşi mai bate joc de ea? De ce glumeşte pe socoteala ei?

— Dacă ai avea o mie de franci pe an, ca mătuşa dumiânte… începu Jérôme.

Zâmbea, dar nu cu un zâmbet răutăcios. Oare ce voia să spună cu cei o mie de franci ai lui? Rinette calculă pe îndelete, împărţi la doisprezece.

Jérôme curmându-şi zâmbetul, o întrebă:

— Cum se numeşte notarul de la voi din sat?

— Notarul? Care? Domnul Benic?

Jérôme se aplecă:

— Ei bine, Crieri îţi dau cuvântul meu de onoare că în liccare an, Ia 1 septembrie, domnul Benic îţi va achita o mie de franci din partea mea. Pentru anul acesta, iată-i, zise el deschizându-şi portofelul. Iată şi o mie de franci în plus, pentru e heltuielile de mutare. Ia-i!

Ea căsca ochii, îşi muşca buza şi tăcea. Banii erau aici, în faţa ei, n-avea decât să întindă mână… Dăinuia încă

în ea atâta naivitate, încât fu uimită, nu însă neîncrezătoare. În cele din urmă, luă bancnotele pe care Jérôme i le ţinea întinse; le îndoi de mai multe ori, până le făcu mici de tot, le strecură în ciorap, apoi începu să-l privească pe Jérôme, neştiind ce să spună. Nici nu-i trecu măcar prin minte că ar fi cazul să-l sărute. Uitase unde se afla, uitase chiar şi ce fuseseră unul pentru altul: el redevenise domnul Jérôme, amantul doamnei

Petit-Dutreuil, şi se simţea iar sfioasă în faţa lui, ca în primei zile.

— Cu o condiţie! adăugă el. Să pleci chiar astă-seară!

Rinette se îngrozi:

— Astă-seară? Astăzi! Ah, domnule, dar asta nu’s poate! E cu neputinţă!

Jérôme ar fi renunţat mai curând la fapta lui bună decât s-o mai amâne cu o zi.

— Chiar astă-seară, drăguţă, cât sunt eu aici!

Rinette înţelese că el n-avea de gând să dea înapoi şi îl sări deodată ţâfna. Astă-seară? Dar asta nu-i treabă de om cu mintea întreagă! mai întâi e tocmai ora când începe lucrui şi apoi, ce face cu bagajele ei de la hotel? Şi prietena, care plătea jumătate din chiria camerei? Şi doamna Juju? Şi rufele de la spălătoreasă? Dar, înainte de toate, n-o s-o lase să plece de aici aşa... Se zbătea ca o pasăre în colivie.

— Mă duc s-o caut pe madam Roza! strigă ea cu lacrimi în ochi, nemaiavând ce spune. O să vedeţi că e peste putinţă I şi mai întâi, nu vreau!

— Du-te, du-te repede!

Jérôme se aştepta la o discuţie violentă şi se pregătea să ridice glasul. Fu însă mirat de zâmbetul binevoitor cu care II întâmpină madam Roza:

— Dar fireşte, răspunse aceasta, bănuind că e vorba de vreo cursă întinsă de poliţie. La noi fetele sunt libere, nu le ţine nimeni cu sila. Apoi, întorcându-se spre Rinette,

adăugă pe un ton care nu îngăduia replică, bătând din palmele-i grăsulii: Hai, îmbracă-te repede, fetiţo! Vezi bine că domnul aşteaptă.

Rinette, zăpăcită, îşi împreună mâinile şi se uita când la Jérôme, când la patroană. Lacrimile mari ce-i curgeau din ochi îi ştergeau fardul de pe obraz. Zeci de gânduri, ce se loveau cap în cap, îi frământau creierul. Nu ştia ce să facă, era furioasă, înmărmurită. îl ura pe Jérôme. Şi nu îndrăznea să plece din cameră înainte de a-i face semn că nu trebuie să spună nimic despre cele două hârtii ascunse în ciorap. Madam Roza, roşie de mânie, fu nevoită s-o ia de braţ şi s-o împingă pe scară.

— Nu vrei să asculţi, domnişoară?! Şi nu cumva să mai calci pe aici, turnătoare o! îi suflă în ureche.

După o jumătate de oră, un taxi îi lăsa pe Rinette şi pe Jérôme la hotelul unde ea avea o cameră cu chirie.

Rinette nu mai plângea. Se obişnuise, fără să vrea, cu plenrca asta precipitată, fiindcă nu mai avea încotro. Totuşi, Im când în când, repeta ca un refren:

— Peste trei ani, mai zic… Dar aşa, deodată, nu!

Jérôme o zorea întruna, fără să răspundă, repetându-şi în gând:

Astă-seară, chiar asta-seară!” Se simţea în stare să-i zdrobească orice împotrivire, dar îşi dădea seama şi de marginile. nergiei lui, aşa că nu trebuia să piardă timpul!

Ceru să i se aducă nota de plată lunară şi un mers al trenurilor. Trenul pleca la nouăsprezece şi cincisprezece.

Rinette îl rugă s-o ajute să tragă de sub dulap cufărul vechi «le lemn negru, în care se aflau nişte haine făcute mototol.

— Rochia mea de când eram în serviciu… zise ea.

Şi Jérôme îşi aminti de rochiile Noémiei, pe care Nicole în lisase la proprietăreasa din Amsterdam. Se aşează, o trase le Rinette pe genunchi şi, stăpânit, dar cu o afecţiune ce-i.1.1 dea un oarecare tremur vorbelor, o sfătui

să-şi p-ărăsească îmbrăcămintea de prostituată, să renunţe, să se întoarcă la simplitate, la curăţenia ei de altă dată.

Ea îl asculta cuminte. Vorbele acestea trezeau un ecou îndepărtat într-un colţ al sufletului ei de altă dată. „La urma ui mei, îşi spuse ea, la ce mi-ar mai folosi ţoalele astea acolo?

S.1 mă duc cu ele la biserică? Dar drept cine o să fiu luată?” Nu s-ar fi putut îndura să arunce sau măcar să dea cuiva i ufăria cu dantele, îmbrăcămintea aceea ţipătoare, pentru care imsise atâţia bani economisiţi. Datora însk două sute de franci tovarăşei sale de cameră şi de când se hotărâse plecarea, datoria asta era o grijă nu tocmai mică pentru ea; or, dacă lăsa aceste buclucuri prietenei sale, se achita de datorie fără să se mingă de bancnotele lui Jérôme. Totul va fi în regulă.

Gândul de a-şi îmbrăca din nou rochia neagră, mototolită, o l. leu să bată din palme, ca şi cum ar fi fost vorba de o farsă; sări în sus, zglobie şi se porni pe un râs nervos, care o zgudui i-a o criză de lacrimi.

Jérôme se întoarse cu spatele, ca s-o lase să se îmbrace. Se apropie de fereastră şi se adânci în contemplarea zidului din curticica din faţă.

„Sunt, oricum, mai bun decât se crede”, îşi spuse el. Prin fapta lui bună răscumpăra o greşeală de care, propriu-zis, nu se crezuse niciodată vinovat.

Totuşi, ca să poată fi cu adevărat împăcat, mai avea nevoie de ceva. fcără să se întoarcă, o rugă:

— Spune-mi că nu eşti supărată pe mine!

— Spune-mi încă o dată. Spune: Te iert.

Ea nu îndrăznea.

— Fii bună, se rugă Jérôme, continuând să privească pl fereastră, fii bună şi pronunţă aceste două cuvinte.

— Sigur că… sigur că vă iert, domnule.

— Mulţumesc.

Lacrimile îi podidiră ochii. I se părea că reintră iQ împăcarea universală, că-şi regăseşte, după ani de absenţă, lit nişte a sufletească. La o fereastră de la etajul de jos, un canaţ umplea văzduhul cu ciripitul lui. „Sunt bun, îşi repeta Jérôme, Oamenii mă judecă greşit. Nimeni nu ştie. Sunt mai hue decât viaţa mea”. îşi simţi inima invadată de bunătate, de compătimire.

— Biată Crieri… murmură el.

Se întoarse. Rinette îşi încheia ultimii nasturi de la rochia de lână neagră. îşi dăduse părul pe spate şi faţa, spălat! proaspăt, îşi regăsise frăgezimea de altă dată; era iarăşi servitoarea mică şi sfioasă pe care Noémie o adusese din Bretagne cu şase ani în urmă.

Jérôme nu se mai putu stăpâni, se apropie de ea şi o cuprinse de mijloc cu braţul. „Sunt bun, sunt mai bun decât se crede”, îşi repetă el. Degetele îi descheiau bluza din obişnuinţă, în timp ce buzele-i depuneau pe fruntea Rinettel un sărut părintesc.

Rinette se înfioră, aproape la fel ca altă dată. Dar el o ţinea strâns în braţe.

— Ia te uită, oftă ea, aveţi tot parfumul acela, ştiţi, care miroase a limonadă… Zâmbi, îi întinse gura şi închise ochii.

Nu era oare singura mărturie de recunoştinţă pe care i-o putea arăta? Iar pentru Jérôme nu era oare singurul gest care putea să exprime, în clipa aceasta de exaltare mistică, întreaga smerenie de care-şi simţea sufletul încărcat?

Când ajunseră în gara Montparnasse, trenul era tras la

E

eron. Numai după ce zări pe vagon tăbliţa cu indicaţia: annion, Rinette îşi dădu pe deplin seama de realitate. Ku, nu era o păcăleală. îşi îndeplinea cu adevărat

visul acela pe care-l mângâiaseani de-a rândul. De ce era tristă, totuşi?

Jérôme alese un loc pentru ea, apoi începură să se plimbe prin faţa vagonului. Nu-şi mai spuneau nimic. Rinette se

5

Îndea la ceva, la cineva... Dar nu se hotăra să vorbească, érôme, la rândul lui, părea chinuit de un gând tainic, deoarece se întorsese de mai multe ori, gata să-i spună ceva, dar nu imirâzni. În cele din urmă, ferindu-se s-o privească în ochi, m. lrturişi:

— Nu ţi-am spus adevărul, Crieri. Doamna Petit-Dutreuil *a* murit.

Fără a-i cere alte amănunte, Rinette începu să plângă;

11 isteţea asta mută îi făcu mult bine lui Jérôme. „Cât suntem de buni", se gândi el, plăcut înduioşat.

Până în clipa plecării trenului nu mai schimbară nicio vorbă. Dacă ar fi îndrăznit, Rinette i-ar fi dat banii înapoi, la i i l mai mic gest, şi s-ar fi întors s-o roage pe madam Roza s-o i (primească la dânsa. Iar Jérôme, pe care aşteptarea asta îl inerva, nu mai simţea nicio bucurie că făcuse o faptă bună.

Când trenul se puse în mişcare, Rinette îşi luă inima în dinţi şi, plecându-se peste fereastră, zise:

— Dacă domnul vrea, să-i daţi bună ziua din partea mea domnului Daniel...

Din pricina zgomotului, Jérôme nu înţelegea ceea ce-i spunea Rinette. Ea văzu bine că nu auzise nimic; gura îi tremură uşor şi mâna pe care o duse la piept i se zgârci. El zâmbea, feriat c-o vede plecată, şi începu să-i facă semne pline de graţie cu pălăria.

Prin minte îi trecu un gând nou, care-l umplu de bucurie:

se înapoieze la Maisons-Laffitte, cu primul tren, să se

urunce la picioarele soţiei sale şi să-i mărturisească tot sau nproape tot.

„Şi apoi – îşi zise el aprinzându-şi o ţigară şi depărtându-se i u paşi mari de gară –, e mai bine ca Thérèse să ştie de renta usta anuală. Ea este atât de ordonată, că nu va uita niciodată Mă i-o trimită”.

XIII

De mai multe ori pe săptămână, Antoine venea s-o ia pe Rachel la cină.

Într-o seară, pe când se pregăteau să iasă din casă, ea se apropie de oglindă şi-şi scoase cutia cu pudră din geantă, lăsând să-i cadă un bileţel împăturit, pe care Antoine îl ridică numaidecât.

— A! Mulţumesc.

I se păru că glasul ei avea un tremur uşor; în acelaşi timp, Rachel îi ghici gândul.

— Ei, ce e? încercă ea să glumească. Bănuieşti ceva? Citeşte. E un mers al trenurilor.

Antoine îi înapoie hârtia, pe care ea o puse la loc în poşetă. Dar el o întrebă imediat:

— Pleci undeva?

De astă dată, tremurul acela nestăpânit al genelor, surâsul acela forţat erau concludente.

— Rachel!

Şi cum ea nu mai zâmbea, Antoine îşi spuse, cuprins de o nelinişte subită: „Ah, nu vreau… n-aş putea îndura nici cea mai scurtă absenţă a ei!”

Se apropie şi-i atinse braţul; ea i se lăsă pe piept, plângând.

— Dar ce este? Ce-i? bolborosi Antoine.

Cu fraze întretăiate, ea se grăbi să răspundă:

— Nimic. Absolut nimic. Sunt enervată. Ascultă, ai să vezi, nu-i nimic; e vorba de mormântul fetiţei, ştii, de la Gué-la-Rozière. N-am mai fost pe acolo de mult, va trebui

să mă duc, pricepi? Te-am speriat! Iartă-mă. Apoi, strângându-l în braţe, scoase un geamăt: Dragul meu, e adevărat că ţii la mine, spune? Spune-mi, ai să fii nenorocit dacă… dacă într-o zi…

— Taci! murmură Antoine, dându-şi seama pentru prima oară, cu spaimă, de locul pe care Rachel îl ocupa în viaţa lui. Apoi, adăugă sfios: Cât ai să lipseşti… câte zile?

Ea se desprinse şi, silindu-se să râdă, fugi să-şi spele ochii.

— Ce prostie să plângi în halul ăsta! zise ea. Să vezi, era într-o seară ca asta şi tot înainte de a pleca la masă. Erau la mine nişte prieteni pe care tu nu-i cunoşti. Sună cineva, o telegramă: „Fetiţa grav bolnavă, vino imediat”. Am înţeles. Am alergat la gară aşa cum eram, cu pălăria de tul pe cap şi cu pantofii descheiaţi şi am sărit în primul tren. Ah, călătoria aceea, o noapte întreagă, singură, zgribulită… Mă mir că n-am înnebunit până acolo… Şi, întorcându-se spre el: încă puţină răbdare, să mi se usuce faţa, ţine mai bine aşa… Apoi, luminându-se deodată: Ştii ceva? Dacă ai fi drăguţ, ai merge cu mine acolo! Numai două zile, sâmbătă şi duminici. Dormim la Rouen sau la Caudebec şi a doua zi ne ducem la cimitirul de la Gué-la-Rozière. Ar fi o plimbare admirabilă, aşa, în doi! Nu crezi?

Plecară în ultima sâmbătă din septembrie, într-o după-amiază frumoasă, cu un tren aproape gol: erau singuri în compartiment.

Antoine, fericit că va petrece două zile de vacanţă alături de ea, cu nervii destinşi, cu privirea întinerită, surâzător, nu în mai astâmpăra deloc, ca un copil, o necăjea pe Rachel în legătură cu pachetele care atârnau greu în plasă şi nu voia să le aşeze lângă ea, ca s-o poată sorbi mai bine din ochi.

— Ia lasă-l aşa, îi zise Rachel, pe când el se ridica pentru n încerca încă o dată să tragă storul în jos. N-am să mă topesc.

— Nu. Dar când eşti în soare, mă orbeşti!

Şi era adevărat: când lumina îi scălda din plin faţa şi-i îi prindea părul, n-o putea privi prea mult fără să-l (ioară i» chii.

— N-am călătorit încă niciodată împreună, observă Antoine. Te-ai gândit la asta?

Dar Rachel nu reuşi să zâmbească. Gura-i puţin trasă avea ceva încordat, voluntar. Antoine se aplecă spre ea:

— Ce s-a întâmplat?

— Nimic… drumul…

El tăcu, spunându-şi că uitase, ca un egoist, motivul acestei călătorii. Dar ea îi explică:

— Totdeauna mă simt tulburată când pornesc la drum. Priveliştile astea care se desfăşoară în goana… necunoscutul, la capitul călătoriei… Ochii i se opriră un moment pe orizontul ce fugea înapoi: Câte trenuri, câte vapoare n-am luat! Şi chipul i se întunecă.

Antoine se strecură lângă ea, se lungi pe canapea şi-şi puse capul în poala ei.

— Umbilicus sicut crater ebumeus… Şi, după o clipă de i, 1 cere, simţind că Rachel se gândea în altă parte, o întrebă: I. a ce te gândeşti

— La nimic. (Rachel se sili să pară voioasă.) La cravata iista a ta, de profesor! exclamă ea, strecurându-şi un deget sub nodul cravatei. Qnd te gândeşti că nici în voiaj nu ştii să-ţi Iaci nodul mai liber, mai slobod! apoi se întinse din toate mădularele, zâmbind: Noroc că suntem singuri!… Ei, hai, vorbeşte! Povesteşte-mi ceva!

Antoine râse:

— Dar numai tu ai ce să povesteşti! Eu, cu bolnavii, cu examenele… N-am ce să-ţi povestesc *f* Am trăit totdeauna ca o cârtiţă în bârlogul ei; numai tu m-ai făcut să ies la lumină şi să privesc lumea din jurul meu!

Niciodată, până acum, nu-i mai făcuse această mărturisire. Ea se plecă, luă capul iubit de pe genunchi cu

amândouă mâinile şi-l privi lung.

— Adevărat? Să fie oare adevărat?

Antoine adăugă, fără să-şi schimbe poziţia:

— Ştii, la anul n-o să mâi rămânem toată vara la Paris.

— Fau.

— N-am cerut concediu anul acesta; dar o să fac în aş fel, să mi se dea cincisprezece zile.

— Da.

— Poate trei săptămâni.

— Da.

— O să mergem împreună undeva… Nu?

— Da.

— Dacă vrei, la munte. În Vosgi. Sau în Elveţia… Sau chiar mai departe…

Rachel continua să rămână pe gânduri.

— La ce te gândeşti?

— La asta. Da, în Elveţia.

— Sau la lacurile italiene.

— A, nu!

— De ce? Nu-ţi plac lacurile italiene?

— Nu.

Lungit pe bancă şi legănat de viteza trenului, Antoine consimţi:

— Fie, vom merge în altă parte… Unde o să vrei tu. Apoi, după un răstimp, adăugă alene: De ce nu-ţi plac lacurile italiene?

Îşi plimba vârful degetelor pe fruntea lui Antoine, peste pleoapele, peste tâmplele lui puţin scobite, ca şi obrajii, fără să-i răspundă la întrebare. El îşi închise ochii, dar în creierul pe jumătate adormit îi stăruia acelaşi gând:

— De ce nu vrei să-mi spui ce ai împotriva lacurilor italiene? Rachel făcu un gest uşor de mâhnire.

— Acolo a murit Aaron! Fratele meu, ştii? la Palanza.

Lui Antoine îi păru rău că stăruise, totuşi adăugă:

— Acolo stătea el?

— O, nu! Se dusese acolo în călătorie. În călătorie de nuntă. Se încruntă, apoi, după o clipă, ca şi cum i-ar fi ghicii gândul lui Antoine, şopti: Prin câte am mai trecut, câte am mai văzut şi acolo!

— Te-ai certat cu cumnata ta? Nu mi-ai vorbit niciodată de ea.

Trenul se opri într-o gară. Ea se ridică şi se plecă peste fereastră. Auzise totuşi întrebarea lui Antoine, căci se întoarsc *

— Ce? Care cumnată? Clara?

— Nevasta fratelui tău. Zici că a murit în călătorie de mintă.

— A murit şi ea, împreună cu el. Ţi-am povestit parcă... Nu? Continua sk se uite pe geam. S-au înecat în lac. Nimeni îi a ştiut niciodată ce s-a petrecut. Nimeni, afară, poate, de I lirsch...

— Hirsch? făcu Antoine, ridicându-se într-un cot. Aşadar, el era cu ei? Dar... atunci înseamnă că şi tu erai acolo...?

— Ah, să nu mai vorbim de asta astăzi, îl rugă, aşezându-se lin nou lângă el. Dă-mi poşeta. Ţi-e foame?

Desfăcu un baton de ciocolată, îl apucă între dinţi şi, ţinându-l aşa, îi dădu să muşte şi lui Antoine, căruia îi plăcu jocul.

— Aşa e mai bună, zise ea cu o clipire lacomă din ochi. Şi deodată, pe neaşteptate, continuă: Clara era fiica lui Hirsch; acum înţelegi? Prin fiică l-am cunoscut pe tată. Nu îi am vorbit niciodată despre asta?

Antoine dădu din cap în semn că nu, dar renunţă s-o mai întrebe ceva, căutând să facă legătura între aceste amănunte noi şi cele de până acum. De altfel, Rachel reluă vorba peste puţin, aşa cum făcea totdeauna când el se ferea să-i pună întrebări:

— N-ai văzut fotografia Clarei? Am s-o caut. Era

colegă cu mine. Dar n-a mai rămas decât un an la operă. Nu stătea bine cu sănătatea. Şi pe urmă, poate că şi lui Hirsch îi plăcea s-o ţină lângă el; ceea ce e foarte probabil… Mă împrietenisem cu ea, mă duceam s-o văd duminica la manejul tic la Neuilly. Aşa am luat primele lecţii de călărie, în acelaşi ti m² cu ea. Iar după aceea, mai târziu, păstrasem obiceiul sa de urcăm în şa toţi trei, împreună.

— Care toţi trei?

— Clara, Hirsch şi cu mine. De cum trecea Pastele, mă duceam regulat, de trei ori pe săptămână, să-i iau la şase dimineaţa. La opt trebuia să mă întorc la operă, la cursuri. În i casurile acelea, Bois de Boulogne era a noastră şi era o adevărată încântare!

Rachel tăcu o clipă. El o privea, rezemat într-un cot pe bancă, fără să se clintească.

— Era o fată aparte, continua Rachel firul amintirilor.

I oarte îndrăzneaţă, foarte bună şi fermecătoare; avea un fel de fermée apaş şi, uneori, privirea teribilă a tatălui ei. În vremea aceea era cea mai bună prietenă a mea. De câţiva ani, Aaron era nebun după ea; nu se gândea decât cum să facă s-o ia în căsătorie. Clara nu voia, iar Hirsch, cu atât mai puţin, fireşte, în cele din urmă, ea s-a hotărât dintr-odată şi la început n-am înţeles de ce s-a hotărât aşa de repede. Nici chiar în timpul logodnei n-am bănuit nimic. Qnd am aflat, era prea târziu ca să mai fi putut spune ceva. După trei săptămâni de la căsătoria lor, am primit o telegramă de la Hirsch, care mă chema la Palanza. Nu ştiam că se dusese şi el acolo; dar când am aflat că era acolo, am mirosit numaidecât că e vorba de o dramăi De altfel, nu-i o taină. S-au observat răni în jurul gâtului Clarei.

O sugrumase, probabil.

— Cine, el?

— Aaron. Bărbatul ei. Închiriase o barcă în seara

aceea, ca să se plimbe pe lac, singuri. Hirsch îl lăsase în pace; îşi avea, pesemne, socotelile lui: ştia că Aaron voia să se sinucidă. Şi Clara ştia lucrul acesta, pentru că a profitat de un moment când riirsch n-o supraveghea şi a sărit în barca ce se dezlipise de ţărm. Cel puţin asta e ceea ce am ghicit eu cu timpul, căci hirsch... Se cutremură: E un om cu neputinţă de pătruns.

Şi fiindcă tăcuse din nou, Antoine o întrebă:

— Dar de ce să se sinucidă?

— Aaron vorbea mereu despre asta. Era o idee fixă a lui, din copilărie. De aceea nici n-am îndrăznit să-i spun ceva şi l-am lăsat să se căsătorească. Ah, oftă Rachel, cu un accent de durere adâncă, m-am mustrat de atâtea ori după aceea 1 Poate că dacă aş fi vorbit când a făcut pasul acela... Şi privindu-l

!

e Antoine, ca şi cum el ar fi putut s-o dezvinovăţească în aţa propriei ei conştiinţe, continuă: Le descoperisem taina, da. Dar putea fi ăsta un motiv ca să i-o dezvălui şi lui Aaron? Spune şi tu? Ameninţase de mai multe ori că se omoară dacă Clara nu se mărită cu el! Ar fi făcut-o chiar dacă i-aş fi deschis ochii asupra a ceea ce descoperisem din întâmplare... Nu crezi?

Antoine nu ştia ce să răspundă, dar repetă:

— Din întâmplare?

— Da, absolut din întâmp are. Într-o dimineaţă, pe când mă dusesem să-i iau, pe Clara şi pe Hirsch, ca să mergem la Bois. Mă urcam direct spre camera Clarei. În timp ce mă apropiam, am auzit un zgomot ca de luptă. Am dat fuga... uşa era crăpată: CI; r; era fără corsaj, cu braţele goale, se împiedica în fusta de amazoană; şi în clipa când eu împingeam uşa, am văzut-o apucând cravaşa şi, pleosc! i-a ars una peste oeră z.

— Obrazul tatălui ei?

— Da, dragule! Ah, mărturisesc că de multe ori m-am

yindit la asta de atunci! strigă Rachel într-o explozie de bui urie amestecată cu ură. Multă vreme nu mi-a dispărut din minte faţa lui Hirsch din clipa aceea! Faţa lui palidă! Şi cu h i ricea, care se învineţea din ce în ce mai tare! Ah! îi plăcea fi lui să lovească… lovea chiar cu sete. Dar, de data asta, îi venise iludul şi lui, şi a încasat o lovitură de cravasă…

t 7 9 9

— Dar… de ce?

— Ei bine, la drept vorbind, n-am ştiut ce se petrecuse în dimineaţa aceea. Clara probabil i se împotrivea, dat fiind i A se logodise. În primul moment la asta m-am gândit. Apoi mi-am amintit unele lucruri care mă miraseră mai înainte; l, într-o clipă, am ghicit totul, am văzut limpede… Hirsch a ieşit din cameră cu un aer demn, fără să-mi spună o vorbă; îi firea foarte sigur că eu n-am să aflu nimic. Atunci, am coli Icşit-o pe Clara cu întrebările. Ea mi-a mărturisit totul. Dar mi-a jurat – şi era sinceră, sunt sigură – mi-a jurat că se terminase pentru totdeauna şi că se mărită tocmai ca să scape de toate astea. Să scape de frirsch? Sau mai curând să scape de… de propria ei patimă? Iată la ce ar fi trebuit să mă gândesc în /lua aceea. Ar fi trebuit să înţeleg că, de fapt, nu se sfârşise nimic, după felul cum vorbea de el! făcu o pauză, înainte de h adăuga cu o voce surdă: Atâta vreme cât o femeie vorbeşte despre un bărbat cu o asemenea ură, înseamnă că îl are încă în sânge!

Rămase din nou pe gânduri, răstimp de un minut, cu Fruntea plecată, cu ochii în pământ. Apoi spuse mai departe:

— Dovada am avut-o mai târziu, pentru că ea, Clara, a fost aceea care, în plină călătorie de nuntă… înţelegi? Ea l-a Mcut pe Hirsch să vină în Italia!… După aceea nu mai ştiu ce s-a întâmplat. Dar, cu siguranţă, Aaron l-a surprins; altfel, n-ar fi hotărât să se înece… Ceea ce nu mi-am

explicat niciodată bine fi fost motivul Clarei. De ce a sărit în barca după bărbatul ei? *Ca* să-l împiedice să se omoare? Sau ca să moară împreună cu el? Se poate bănui şi una şi alta… Gândeşte-te, singuri în hârcă, în plină noapte, în mijlocul lacului! Kl-am întrebat de sute de ori ce s-a putut petrece acolo…? i-o fi mărturisit ea totul, cu cinism? Era în stare… Aaron o fi vrut s-o omoare el însuşi, spre a fi sigur că după moartea lui nu se va mai întâmpla nimic?… A doua zi s-a găsit barca goală; iar după câteva zile şi cele două cadavre, alăturate… Dar ceea ce mie mi se pare mai ciudat e faptul că Hirsch mi-a telegrafiat să vin chiar în seara accidentului, înainte de închiderea oficiului poştal, fără a aştepta să înceapă cercetările. Şi, după câteva

 i clipe de visare, Rachel continuă: De altfel, trebuie să fi citit, şi tu povestea asta în ziarele din vremea aceea, dar probabil că nu te-ai oprit asupra ei. Poliţia italiană a făcut cercetări; s-a amestecat şi poliţia franceză; s-au făcut percheziţii la Pa* râs, la domiciliul lui Aaron, la al meu, dar n-au găsit nicăieri cheia enigmei… Eu ştiu mai multe decât ei!

— Şi Hirsch al tău n-a fost îngrijorat deloc?

Ea îşi dădu cu vioiciune capul pe spate:

— Nu, Hirsch al meu n-a fost deloc îngrijorat!

În vocea ei, ca şi în privirea cu care-l învăluia pe Antoine, era un fel de sfidare; dar el nu băgă de seamă, fiindcă adesea când îi povestea ceva din trecutul ei, Rachel lua un accent oarecum provocator, ca şi cum ar fi simţit o plăcere deosebita să-l uimească pe omul acesta, care i se impusese atât de mult în prima seară a întâlnirii lor.

— Hirsch n-a fost niciodată îngrijorat, repetă ea pe alt ton, cochetând; dar a găsit că-i mai cuminte să nu se întoarcă în Franţa în anul acela!

— Şi tu eşti sigură că ea, fiica, a fost aceea care, în plină călătorie de nuntă…

— Destul! îi tăie vorba Rachel, aruncându-se asupra

lui cu acea patimă pe care şi-o manifestase mai totdeauna când venea vorba despre Hirsch, şi-i închise gura cu un sărut poruncitor. Ah, tu nu eşti ca toţi ceilalţi! murmură ea, ghemuindu-se lângă el. Tu eşti bun generos! Tu eşti drept! Ah I cât de mult te iubesc, dragule! Şi fiindcă Antoine părea gata, sub impresia acestei povestiri, s-o mai întrebe ceva, ea repetă: Destul, destul, mă enervează! Vreau să uit totul şi pentru cât mai mult timp... Strânge-mă tare, mângâie-mă... da, leagănă-mă, leagănă-mă, dragule, ca să uit...

Antoine o strângea în braţe. Şi deodată, din adâncul inconştientului, ţâşni în el o sete de aventură, o dorinţă de a evada din viaţa asta ordonată, de a începe totul de la capăt, de a trece prin primejdii, de a-şi desfăşura în acte libere şi gratuite forţa aceea pe care şi-o consacrase până acum, cu atâta mândrie, unor scopuri folositoare!

— Ce-ar fi să plecăm în lume amândoi? Ascultă-mă: să ne refacem amândoi viaţa departe, departe... Tu nici nu ştii ce-aş fi în stare să fac!

— Tu? exclamă ea râzând.

Şi-i întinse buzele. Iar el, trezit din beţie, căutând s-o facă să creadă că glumise, zâmbi:

— Cât de mult te iubesc! zise ea, privindu-l de aproape cu o nelinişte de care el avea să-şi amintească mai târziu.

— >

Antoine cunoştea oraşul Rouen. Familia lui, din partea imălui, era normandă; domnul Thibault mai avea încă la Knuen multe rude destul de apropiate. Pe deasupra, Antoine iy făcuse aici, cu opt ani mai înainte, serviciul militar.

Rachel fu nevoită să-l însoţească, înainte de cină, dincolo le poduri, într-o mahala plină de soldaţi şi să meargă pe jos lr-a lungul unui zid de cazarmă care nu se mai termina.

— Acolo-i infirmeria! strigă Antoine vesel, arătându-i o i l. ldire luminată. Vezi fereastra a doua? Acolo-i biroul în i urc mi-am petrecut zile întregi fără să fac nimic, fără măcar ntr citesc ceva, îngrijind doi-trei chiulangii sau câţiva donjuani l>Atuţi măr! Râdea fără niciun fel de duşmănie şi încheie: Ali, ăar astăzi cât sunt de fericit!

Rachel trecu înaintea lui fără să-i răspundă; Antoine nu observă că era gata să plângă.

Afişul unui cinematograf anunţa *Africa necunoscută*; Antoine îi arătă reclama, dar Rachel dădu din cap şi-l târî după ea spre hotelul unde trăseseră.

Cât dură masa de seară, nicio clipă nu izbuti s-o facă să i idă, astfel încât, gândindu-se la scopul călătoriei lor, Antoine se mustra oarecum că e atât de vesel.

Dar de îndată ce ajunseră în camera lor, ea i se agăţă de t. îi

— Să nu fii supărat pe mine, îi zise.

— Supărat? Dar de ce?

— Că-ţi stric plimbarea.

Antoine voi să protesteze. Rachel îl strânse încă o dată în braţe, repetând parcă numai pentru ea:

— Ah, cât de mult te iubesc!

A doua zi, porniră spre Caudebec dis-de-dimineaţă.

Căldura devenise apăsătoare; fluviul larg curgea, învăluit într-un abur strălucitor. Antoine cără bagajele până la căsuţa unde se închiriau trăsuri. Cea comandată de ei veni cu mult înainte de vreme şi se opri chiar sub fereastra lângă care luau masa. Rachel se grăbi să termine desertul. îşi îngrămădi singură toate pachetele sub banchetă, explică amănunţit birjarului drumul pe care aveau să-l facă şi sări veselă în droşca veche.

Cu cât se apropia de clipa dureroasă a călătoriei sale, cu atât părea că devine mai vioaie. Drumul o încânta: recunoştea urcuşurile, coborâşurile, crucile de piatră, pieţele satelor. Totul o mira: ai fi zis că niciodată nu

trecuse dincolo de bariera oraşului.

— Uite, priveşte! Găinile acelea! Şi bătrâna aceea schl = loadă, care se prăjeşte la soare! Şi bariera asta, cu un bolovan agăţat, ca să-i ţ mă balansul f Ce înapoiaţi sunt oamenii pe-aici IVezi, ţi-am spus dinainte – un adevărat deşert!

Qnd zări, în vale, acoperişurile risipite în jurul bisericii din Gué-la-Rozière, Rachel se ridică în picioare, în trăsură! l faţa i se lumină toată, parcă şi-ar fi regăsit locul copilăriei.

— Cimitirul e la stânga, dincolo de sat. În spatele plopilor, Ai răbdare, ai să-l vezi acum… Prin sat să mergi la trap, ÎI spuse birjarului când ajunseră în dreptul primelor case din Gué-la-Rozière.

Ascunse în fundul curţilor pline cu ierburi, faţadele caselor albe, brăzdate de brâie nègre şi acoperite cu stuf, străluceau ţ rintre ramurile merilor; toate obloanele erau închise. recură pe dinaintea unui acoperiş de ardezie, străjuit de doi stâlpi înalţi.

— Asta-i primăria… spuse Rachel încântată. Nimic nu s-a schimbat! Aici am făcut actele… Vezi, colo, în spatele primăriei. Acolo locuia doica. Erau nişte oameni foarte cumsecade. Au plecat de aici; altminteri, m-aş duce s-o îmbrăţişez pe bătrâna… Uite, aici am locuit odată. Qnd veneam în sat, mă duceam să dorm la cei care aveau paturi mai multe. Luam masa la ei, râdeam de graiul lor. Ei se uitau la mine ca la o lighioană scăpată din menajerie. Femeile mai cu stare veneau să mă vadă în pat, ca să-mi admire pijamalele. Nişte oameni atât de înapoiaţi, că nici nu-ţi vine să crezi! Dar foarte cumsecade. Au fost toţi aşa de buni cu mine când a murit micuţa! După înmormântare, le-am împărţit tot ce adusesem: fructe zaharisite, panglici ca să-şi lege părul, lichioruri pentru popă… Rachel se ridică din ’nou în picioare. Cimitirul e acolo, după coastă! Priveşte bine: acum au să apară mormintele, în fundul văii.

AÂI, ia pune mâna… de ce mi-o fi bătând inima aşa de tare? Totdeauna mi-e teamă că n-o s-o mai găsesc pe biata mea copilă. Pentru că n-au vrut să plătim locul de veci; în sat ne-au spus toţi că pe aici nu se obişnuieşte aşa ceva. Dar de câte ori van, îmi spun, fără să vreau: „trumai de n-ar fi aruncat-o”. Ar avea tot dreptul, ştii?… Opreşte în faţa aleii, birjar! O să mergem pe jos până la poartă… Vino, vino iute!

Sări jos şi alergă la grilaj; deschise poarta, dispăru, după zid, apoi reapăru numaidecât, ca să-i strige lui Antoine:

— E tot acolo! Vino!

Soarele îi lumina faţa plină de veselie. Dispăru din nou.

În sfârşit, Antoine o ajunse din urmă. Stătea cu mâinile în îiilduri, în faţa unui colţ năpădit de buruieni, unde se împreunau două ziduri; rămăşiţele unui gard se ridicau din mi lui de urzici.

— Tot aici e, dar în ce stare! Ah, biată copilă, nu poţi înune că-ţi îngrijesc prea mult mormântul! Şi le trimit douăzeci de franci pe an, ca să aibă grijă de el! apoi se întoarse ijirc Antoine şi, cu o uşoară timiditate în glas, ca şi cum şi-ar fi cerut iertare pentru un gust fistichiu, îi zise: Scoate-ţi pălăria, dragul meu, vrei?

Antoine, roşind, îşi scoase pălăria.

— Biata copilă… oftă ea pe neaşteptate. îşi rezemă mâna pe umărul lui Antoine şi ochii i se umplură de lacrimi. Când le gândeşti că n-am fost lângă ea când a murit… Ajunsesem prea târziu. Un îngeraş, un adevărat îngeraş palid… Apoi îşi Merse ochii şi zâmbi: frumoasă plimbare te-am silit să faci, im? Ce vrei e o poveste veche… Totuşi, mă simt mişcată. Noroc că ne luăm cu treburile, ca să ne mâi abatem gândiirile… Vino!

Se întoarseră la trăsură şi, refuzând ajutorul birjarului, transportară în cimitir pachetele pe care Rachel

ţinu să le deschidă ea însăşi, îngenuncheată pe iarbă. Pe 6 lespede învecinată se înşirară, una lângă alta, o sapă, o custură, un ciocan, o cutie în care se afla o coroană din flori albe şi albastre.

— Acum înţeleg de ce erau aşa de grele, zise Antoine /îmbind.

Ea se ridică veselă.

— Mai bine mi-ai ajuta, în loc să glumeşti scoate-ţi haina... Uite, ia custura. Trebuie să tăiem şi să smulgem toate bălăriile astea care năpădesc totul... Ai grijă, dedesubt sunt nişte cărămizi care arată locul mormântului. Nu era nici mare, nici greu sicriul sărmanei micuţe... Dă încoace aia, e rămăşiţa unei cunune. Priveşte, s-a veştejit! „Fiicei noastre dragi”... ucco o adusese. Nu mai trăiam cu el de un an de zile, clar îi dădusem totuşi de veste, înţelegi? A fost de treabă, de altfel, a venit, era îmbrăcat în negru... Zău! Mi-a părut bine, nu mă mai simţeam atât de singură la înmormântare... Cum se prosteşte câteodată omul... Ai răbdare, asta e crucea. Riaic-o, o s-o îndreptăm imediat.

În timp ce dădea ierburile la o parte, Antoine tresări deodată, deoarece la început nu zărise inscripţia întreagă: Roxane-Rachel Goepfert. Primul nume era şters, astfel că nu citise decât numele prietenei lui. Rămase nedumerit câlova clipe.

— Ei, hai la lucru! îl îndemnă Rachel. Să începem de aici!

Antoine se puse cu nădejde pe săpat; el nu făcea niciodatfl o treabă pe jumătate. Dezbrăcat în cămaşă, mânuind custura şi sapa, asudă în curând, ca un lucrător adevărat.

— Coroanele, zise ea, dă-mi-le să le şterg, în timp ce... Ei, dar lipseşte una. Ia te uită! Şi tocmai cea mai frumoasă, a lui Hirsch. Aceea cu flori de porţelan! E de neînchipuit!

Antoine, mai mult distrându-se, o urmărea cu ochii: fără pălărie, cu părul roşcat zburlit în soare, cu buza umflată şi batjocoritoare, cu fusta ridicată şi cu mânecile suflecate pânfl la coate, Rachel străbătea grădina în lung şi-n lat, inspectând fiecare mormânt şi bodogănind furioasă:

— Mi-au luat-o cu împrumut, căpcăunii dracului! Se întoarse descurajată: Ţineam aşa de mult la coroana aceea I Şi-or fi făcut cercei din ea! Ştii, sunt aşa de înapoiaţi! în schimb, continuă potolită ca prin farmec, am dat acolo de nişte nisip galben, cu care o să facem ceva drăguţ aici.

Din sfert în sfert de ceas, micul mormânt căpăta o înfăţişare nouă: crucea, îndreptată şi bătută la loc cu ciocanul, se înălţa deasupra dreptunghiului de cărămizi, desţelenit în întregime; iar de jur-împrejur, o cărare îngustă, bătătorita cu nisip, dădea mormântului o înfăţişare îngrijită.

Nu băgaseră de seamă că cerul se înnora şi fură surprinşi de primele picături de ploaie. Deasupra văii se stârni deodată o furtună. Sub cerul de plumb, pietrele străluceau mai albe şi iarba, mai verde.

— Să ne grăbim! strigă Rachel, privind mormântul cu un surâs matern. Am făcut treabă buna! se bucură ea. Ai zice că-i grădiniţa unei vile.

Antoine observase la colţul zidurilor o ramură de trandafir, care legăna în vânt două flori ca şofranul. Se gândi să le ofere micuţei Roxane, în chip de adio. Dar un anumit respect faţă de simţămintele omeneşti îl opri: preferă să-i lase mamei acest gest romantic; culese florile şi 1 le întinse Rachelei.

Ea le luă şi le prinse cu grabă la piept.

— Mulţumesc, zise, şi acum hai s-o ştergem! Mi-e teamă să nu-mi stric pălăria.

Şi fugi spre trăsură, fără să se mai uite înapoi, ţinându-şi cu amândouă mâinile fusta, pe care începuse să

i-o ude ploaia.

Birjarul deshămase şi se adăpostea, cu calul, sub gardul de nuiele. Antoine şi Rachel se refugiară în birje, sub podit, şi-şi des făcură pe genunchi tartanul greu, care mirosea a piele mucegăită. Ea râdea, înveselită de ploaia aceasta neprevăzută, >! w în acelaşi timp era fericită că-şi împlinise o datorie.

Nu fu decât o răpăială trecătoare. Ploaia încetă, norii dli rgau în galop spre răsărit şi peste puţin, în atmosfera simţii /.ită de neguri, reapăru soarele, ce se pregătea să apună eu îi strălucire orbitoare. Birjarul înhămă calul. Câţiva copii trecură juin faţa lor, gonind un cârd de gâşte din urmă. Cel mai mic, 5/1 tot fi avut nouă sau zece ani, se cocoţă pe scara trăsurii, ca le strige cu o voce ascuţită:

— E bună dragostea, doamnelor şi domnilor? apoi fugi.

1 Umpănind din papuci.

Rachel izbucni în râs.

— Şi mai zici că-s înapoiaţi! spuse Antoine. Generaţia tânără vând că promite!

În sfârşit, trăsura fu gata de plecare. Dar era prea târziu ca în mai poată prinde trenul de Caudebec. Se vedeau siliţi să >< îndrepte spre staţia cea mai apropiată de pe linia principală; Antoine nu lisase pe nimeni în locul lui pentru luni dimineaţa, aşa că trebuia să se întoarcă la Paris chiar în noapuo aceea.

Birjarul îi duse să ia cina la Saint-Quen-la-Noue. Hanul na plin de beţivi, ca în orice duminică seara. Nouveniţii

I» ră serviţi într-o cameră retrasă.

Mânca ră în tăcere. Rachel îşi pierduse buna dispoziţie.

1 azuse pe gânduri; îşi amintea că în ziua înmormândrii fusese tot aici, la aceeaşi oră, într-o trăsură asemănătoare poate chiar aceeaşi dar în tovărăşia

tenorului. îşi amintea mai cu seamă cearta ce izbucnise între ei şi cum Zucco se repezise la ea şi o pălmuise chiar acolo, în faţa coveţii de liământat plin ea; şi cum i se dăduse iar chiar în seara aceea într-o cameră a hanului; şi cum, după aceea, timp de patru în ni de zile, trebuise să-i îndure din nou prostia şi brutalitatea… Cu toate astea, nu-i purta pică; chiar acum se gândea la ci şi la palmele acelea cu un fel de plăcere senzuală. Totuşi, se ieri să-i povestească întâmplarea lui Antoine; nu-i mărturisise niciodată pe faţă că tenorul o omora în bătăi.

Pe urmă, fu străbătută de un alt gând, dureros şi îşi dădu seama că dacă stăruise atât de mult în amintirile ei, era numai t a să scape de această obsesie.

Se ridică.

— N-ai vrea să mergem pe jos, până la gară? Trenul nu pleacă decât la unsprezece. Birjarul să ne ducă numai bagajele.

— Opt kilometri, noaptea, prin noroi?

— Şi de ce nu?

— Eşti nebună!

— Ah, gemu ea, aş fi ajuns zdrobită de oboseală şi m-a A fi simţit atât de bine!” Şi, fără să mai insiste, îl urmă sprl trăsură.

Întunericul era compact, văzduhul se răcorise.

Cum se aşeză, Rachel atinse spatele birjarului cu umbreluţa:

— Foarte încet, la pas, avem tot timpul. Apoi se strânse lângă Antoine şi-i şopti: E aşa de frumos, mă simt aşa de bine…

Când, mai târziu, el voi să-i mângâie obrazul aplecat pe umărul lui, simţi că era scăldat de lacrimi.

— Sunt enervată, îi explică ea, retrăgându-şi faţa. Pa urmă, ghemuindu-se şi mai tare în braţele lui Antoine, exclamă: Ah, dragule, ţ ine-mă lângă tine! păstrează-mă lângă tine!

Rămaseră muţi, lipiţi unul i! e altul. La lumina felinarelor, arborii şi casele apăreau o clipă ca nişte fantome apoi se pierdeau iarăşi în noapte.

Deasupra lor, cerul era plin de stele. Zdruncinăturile birjei o scuturau pe Rachel; ea îşi sprijini capul de umărul lui Antoine, şi din când în când se naica, ca să-şi strângă mai taro iubitul, oftând:

— Ah, cât de mult te iubesc…

Pe peronul gării acelui nod de cale ferată erau singurii care aşteptau trenul de Paris. Se adăpostiseră sub o streaşină. Rachel, tăcută, se agăţase de braţul lui Antoine.

Acarii alergau prin întuneric, făcând semne cu felinarele lor, ale căror lumini se oglindeau pe cărăruia udă.

— Expresul! Daţi-vă la o parte!

Un tren rapid, negru şi cu ochiuri de lumină, trecu iute, ca un vârtej, spulberând totul în urma lui, luând cu el parcă şi aerul de respirat. În urma lui se lăsă iarăşi tăcerea. Zbârnâitul subţire şi sâcâitor al unei sonerii electrice anunţă sosirea acceleratului.

Garnitura se opri treizeci de secunde. Abia avură timp să se urce, fără să mai aleagă, într-un compartiment în care dormeau trei persoane; lampa era acoperită cu o pânză albastră. Rachel îşi scoase pălăria şi se lăsă în singurul colţ liber; Antoine se aşează lângă ea; dar, în loc să se rezeme de el, ea îşi lipi fruntea de fereastra întunecată.

Părul ei, de obicei portocaliu şi aproape roşu la luminu zilei, în semiobscuritatea vagonului nu mai avea o culoare precisă; părea o materie fluidă, incandescentă, o mătase metalică sau mai curând o ţesătură de sticlă; iar albul

Iiisibrescent al obrazului îi dădea cărnii o înfăţişare ireală. îşi litsase mâna întinsăpe bancă; Antoine o apucă: i

se păru că i lachei tremura. O întrebă ceva, încet. Ea nu-i răspunse indt cu o strângere pătimaşă de mână şi-şi întoarse şi mai în n ÎI faţa de la el. Antoine nu putea înţelege ce se petrecea în sufletul ei; îşi aminti purtarea sa din cursul după-amiezii, îşi cimitir; poate că tremurul nervos din seara asta nu era ledt urmarea pelerinajului pe care-l făcuse – acum îşi da arama – cu prea mult entuziasm… Se pierdea în fel de fèl de pl Csupuneri.

La sosire, când ceilalţi călători se treziră şi dezveliră lampa, Antoine observă că ea îşi ţinea cu încăpăţân are faţa în jos.

O urmă prin mulţime, fără să-i pună nicio întrebare.

Dar în taxi, o luă de mâini:

— Ce s-a întâmplat?

— Nimic.

— Ce s-a întâmplat, Rachel?

— Lasă-mă… Vezi bine, mi-a trecut.

— Nu, n-o să te las. Am dreptul! Ce s-a întâmplat?

Îşi ridică spre el chipul descompus de lacrimi şi, privindu-l

u deznădejde, articulă:

— Nu pot să-ţi spun. Dar nu avu puterea să se stăpânească până la capit şi, aruncându-se în braţele lui, rosti: Ah, niciodată n-o să am tkria, iubitule, niciodată, niciodată!

În momentul acela, Antoine înţelese că fericirea lui se apropia de sfârşit, că Rachel o să-l părăsească, o să-l lase singur şi că el nu va putea face nimic, absolut nimic. Înţelese inate acestea fără ca ea să-i fi spus ceva, chiar înainte de a fi început să simtă că suferă, ca şi cum s-ar fi aşteptat de mult în asta.

Urcară scara locuinţei din Rue d’Alger şi intrară în apartamentul Rachelei, fără să-şi spună o vorbă.

Ea îl lăsă câteva clipe singur, în camera roză. Antoine, în picioare, privea ca un năuc patul, oglinda,

interiorul acesta, i are ajunsese aproape al lui. Rachel se întoarse şi îşi scoase mantoul. El o privi intrând, închizând uşa, apropâindu-se, cu pupilele ascunse sub genele aurii, cu gura strânsă, enigmatică.

Simţi că-i fuge pământul de sub picioare, făcu un pas spre ea şi îng ăimă:

— Nu-i aşa că nu-i adevărat... Că n-ai să mă părăseşti?

Atunci, Rachel se aşează şi, cu o voce obosită, întretăiată, îi spuse că trebuie să-şi păstreze cumpătul, că e nevoită să plece într-o călătorie lungă, o călătorie de afaceri în Congo

Belgian. Apoi, se pierdu în tot felul de explicaţii. Moştenire* primită de la tatăl ei, toată averea sa, fusese plasată de Hirsch într-o fabrică de untdelemn, care, până în prezent, mersese foarte bine şi-i aducea venituri însemnate. Dar unul dintre cei doi directori murise de curând, iar celălalt, actualul conducător al întreprinderii, se asociase cu nişte negustori mari din Bruxelles, care întemeiaseră la Kinshasa, adică tot prin părţile acelea, o altă fabrică de untdelemn, care-i făcea concurenţă, şi se foloseau de toate mijloacele ca să lovească în interesele kachelei. (Pe măsură ce vorbea, părea că începu să-şi recapete stăpânirea de sine.) Chestiunea se complica şi cu o serie de amănunte politice. Fraţii Müller erau sprijiniţi de guvernul belgian. De la o asemenea depărtare, Rachel nu putea avea încredere în nimeni. Or, era vorba de averea ei, de siguranţa sa materială, de tot viitorul ei. Se gândise, încercase în toate chipurile. Hirsch trăia în Egipt şi nu mai avea nicio legătură cu cei din Congo. Singura soluţie era, aşadar, să se ducă ea însăşi acolo, fie ca să organizeze pe alte baze fabrica de untdelemn, fie ca s-o vândă cu un preţ bun fraţilor Müller.

Uimit de sângele ei rece, Antoine, palid şi cu sprâncenele încruntate, o privea fără s-o întrerupă.

În cele din urmă îndrăzni să-i spună:

— Dar toate astea se pot aranja destul de repede…

— Da şi nu.

— Cum? O lună?… Mai mult? Două? Şi cu o voce tremurătoare: Trei luni?

— Da.

— Poate mai puţin?

— O, nu! E nevoie de aproape o lună de zile numai ca să ajungi până acolo.

— Şi dacă am găsi pe cineva să-l trimitem acolo? Un om de încredere.

Rachel dădu din cap:

— Un om de încredere? La patru săptămâni departe de orice control? Cu nişte concurenţi care sunt gata să cumpere orice reprezentant?

Ceea ce spunea Rachel era aşa de adevărat, încât Antoine nu mai stărui. De fapt, din primul moment, el nu avea pe buze decât un singur cuvânt: „Când?” Orice altă întrebare putea să mai aştepte. Făcu un gest de apropiere spre ea şi, cu un glas umil, ce contrasta cu faţa lui de om energic, murmură:

— Loulou… n-ai să pleci aşa, imediat… da?

— Nu imediat… dar în curând, recunoscu Rachel.

— Qnd?

— Qnd totul va fi gata. N-aş putea spune precis când.

Urmă o scurtă tăcere, în cursul căreia hotărârea lor părea în se clatină. Antoine citi pe trăsăturile răvăşite ale Rachelei în era la capătul puterilor; nici el nu se mai simţea stăpân pe ilne. Se apropie şi mai mult de ea, rugându-se:

— Nu-i aşa că nu-i adevărat? Că… n-o să pleci?

Ea îl primi la pieptul ei, îl strânse şi îl târî, poticnindu-se, până la patul în care se prăbuşiră amândoi.

— Taci! şopti Rachel. Nu mă mai întreba nimic. Să nu mai vorbim, să nu mai vorbim despre asta sau, dacă nu,

plec imediat, fără să dau de veste nimănui!

Antoine tăcu resemnat, învins; şi, cufundându-şi faţa în patul desfăcut, începu să plângă şi el.

XIV

Rachel se ţinu de cuvânt. Timp de o lună de zile se feri de orice întrebare nouă. and întâlnea în ochii lui Antoine o mivire neliniştită, întorcea capul. Luna aceea fu îngrozitoare. Trăiau tot împreună; dar orice faptă, orice gând avea parcă un ecou în suferinţa lor.

A doua zi după explicaţia aceea, Antoine făcuse apel la (oară energia lui; apel atât de zadarnic însă, încât se pomenise copleşit de suferinţă şi ruşinat că nu-şi putea domina suferinţa. O îndoială cumplită i se înfipsese în inimă: „Oare eu sunt ăsta?…” Apoi îşi revenea repede: „Dar nimeni nu trebuie să bage de seamă!” Din fericire, fiind prizonierul vieţii lui active, îşi regăsea, în fiecare dimineaţă, ca un talisman, voinţa de a-şi îndeplini meseria de medic: în faţa bolnavilor nu sé gândea decât la ei. Dar cum rămânea singur, între două vizite sau la masă (căci domnul Thibault se întorsese la Paris şi din octombrie casa îşi reluase existenţa de toate zilele), o descurajare fără leac punea stăpânire pe el şi îl transforma într-o fiinţă abătută, totdeauna gata să-şi iasă din fire, ca şi cum toată forţa aceea, de care altă dată fusese atât de mândrù, nu mai cunoştea altă formă decât enervarea.

Serile şi nopţile şi le petrecea lângă Rachel, dar fără nicio bucurie. Vorbele, tăcerile le erau înveninate de taine; îmbrăţişările îi oboseau repede, fără a izbuti să-şi potolească setea aceea aproape duşmănoasă pe care o avea unul de celălalt.

Într-o seară, la începutul lui noiembrie, ducându-se în Rue d’Alger, Antoine văzu uşa deschisă şi în aceeaşi clipă zări antreul vraişte, cu pereţii goi şi parchetul fără covoare. Se repezi în casă. Odăile erau fără mobile, pustii; în camera roz, alcovul nu mai era decât un schelet de

prisos…

Auzi pe cineva făcând zgomot în bucătărie. Alergă acolo zăpăcit. Portăreasa, în genunchi, scotocea într-un teanc de boarfe. Antoine îi smulse din mâini scrisoarea ce-i era destinată. De la primele rânduri, îi veni inima la loc: nu, Rachel nu plecase încă din Paris, îl aştepta la laptelui vecin şi abia mâine seară va lua trenul pentru ta Havre. În aceeaşi clipă, ticlui o serie de minciuni care să-i îngăduie să lipsească de la spital şi s-o însoţească pe Rachel până la vapor.

A doua zi, tot timpul în făcu decât să încerce fel de fel de combinaţii, care dădeau însă greş una după alta. În sfârşit, la şase seara, lăsându-şi un înlocuitor şi serviciul fiind asigurat, putu să plece.

O întâlni la gară. Palidă şi îmbătrânită, într-un *taior* pe care nu i-l cunoştea, asista la înregistrarea unei piramide de cufere noi.

Abia a doua zi dimineaţă, la Le Havre, la hotel, în baia fierbinte, în care încerca sâsi potolească nervii, îşi aduse aminte un amănunt care îl izbi ca un trăsnet: bagajele Rachelei erau marcate cu R. H.

Sări din apă şi împinse uşa odăii.

— Te duci să-l întâlneşti pe Hirsch!

Spre marea lui uimire, Rachel îi zâmbi duios.

— Da, şopti ea aşa de încet, încât n-o auzi, dar îi văzu pleoapele coborându-l-se în semn de mărturisire şi capul melinindu-i-se, de două ori.

Se aşează pe primul scaun ce-l întâlni în cale. Trecură câteva minute. Niciun cuvânt de mustrare nu-i venea pe buze; nici supărarea, nici gelozia nu-l făceau acum să-şi plece umerii, ci sentimentul neputinţei lui, al iresponsabilităţii lor şi poate povara însăşi a vieţii.

Începu să tremure şi-şi dădu seama că era gol şi ud.

— Ai să răceşti, îi zise Rachel.

Nu mai găseau nimic altceva să-şi spună.

Antoine se şterse, fără să ştie prea bine ce face, şi începu să se îmbrace. Ea stătea aşa cum o găsise – în picioare, rezemată de radiator şi cu periuţa de lustruit unghiile în mână. Sufereau, dar parei încercau şi unul şi altul un fel de uşurare. De câte ori în ultima lună, Antoine avusese impresia că nu? de totul! Acum, măcar acum, realitatea i se desfăşura în ţa ochilor întreagă. Iar Rachel, eliberată de obsesiile complicate ale minciunii, simţea că îşi regăseşte demnitatea şi că înfloreşte ceva în sufletul ei.

În cele din urmă, rupse tăcerea:

— Am făcut rău, poate, că te-am minţit, zise ea cu o exjiicsie drăgăstoasă, în care se citea mai mult milă, fără nicio nuanţă de remuşcare. Avem totdeauna idei preconcepute, ne

11 ia de şi false despre gelozie... în orice caz, te asigur că n-am minţit decât pentru tine, ca să te cruţ; cât despre mine, eu am fi» st şi mai nenorocită din pricina asta. Acum sunt mulţumită

— A nu te părăsesc fără ca tu să ştii totul.

Antoine nu răspunse nimic, dar se opri din îmbrăcat şi se jşează iar pe scaun.

— Da, adăugă ea, Hirsch mă cheamă şi trebuie să plec.

Tăcu din nou. Apoi, văzând că el nu voia să vorbească şi n. lpădită de tot ceea ce se silise să ascundă până atunci, eonii nuă:

— Tu eşti bun, dragule, că taci, şi-ţi mulţumesc. Ştiu tot u: s-ar putea spune. Uite, sunt opt săptămâni de când mă îi. lmânt! Ceea ce fac e o nebunie, dar nimic nu m-a putut opri s-o fac... Presupui, poate, că mă atrage Africa. Da, endevărat, mă atrage atât de mult, încât în unele zile credeam îţi mă îmbolnăvesc de dor! Totuşi, numai asta n-ar fi fost de ai uns... Ai să crezi poate că nu mă gândesc decât la interesul meu. Şi asta-i adevărat. Hirsch mă va lua în căsătorie – e hogat/foarte bogat – şi la vârsta mea

căsătoria nu-i un lucru i «lruia să-i dai cu piciorul; nu poţi rămâne toată viaţa aşa…

Dar nu-i numai atât… Da, într-adevăr, sunt deasupra calculelor de felul acesta. Ca dovadă, uite, şi tu eşti bogat sau ai să iii; ei bine, dacă ai vrea să mă iei chiar mâine de nevastă, n-aş putea renunţa la plecare. Ştiu că te mâhnesc, dragul meu, dar ascultă-mă, fii curajos, mă simt atât de uşurată să-ţi mărturi-Kc.se tot… şi e mai bine şi pentru tine să ştii totul… M-am gândit să-mi pun capăt zilelor. Cu morfină termini repede şi fără buclucuri, fără durere. îmi făcusem chiar rost de doza necesară; am aruncat-o ieri, înainte de a pleca din Paris. Vezi în, vreau să trăiesc; niciodată n-am dorit cu adevărat să mor… N-am avut niciodată impresia că erai gelos atunci când Iii vorbeam de el. Aveai dreptate. De ce ai fi gelos? Tu ştii prea bine, el e acela care ar trebui să fie gelos! Pe tine te iuliesc, dragul meu, te iubesc cum n-am iubit niciodată pe nimeni! Pe el, însă, îl urăsc! De ce n-aş mărturisi-o? îl urăsc! HI nu-i un om, e… nu ştiu cum să spun. îl urăsc şi mi-e frică de el. De atâtea ori m-a bătut! Mă va mai bate. Într-o zi mă va ucide poate… E aşa de gelos! Odată chiar, pe Côte d’ivoire, a plătit un hamal ca să mă sugrume. Şi ştii de ce? I se păruse că unul din băieţii lui venise într-o noapte la mine în colibă. E în stare de orice! E în stare de orice, continuă ea cu o voce sumbră, dar nu i te poţi împotrivi… Ascultă, am să-ţi spun un lucru pe care n-am avut niciodată curajul să ţi-i spun. Ştii, la Palanza, după dramă, când m-am dus acolo, chemata de el… ei bine, acolo a început totul. Deşi ştiam ce are să urmeze, totuşi, muream de frică în faţa lui într-o zi n-am îndrăznit să beau un ceai, pe care mi-i preparase el, din pricină că avusese un zâmbet ciudat când mi-l dăduse. Şi totuşi, şi totuşi… pricepi? Ah, dacă ţi-ai putea face o idee despre genul (le atracţie al acestui om!

Antoine începu să tremure din nou. Rachel îi aruncă un capot pe umeri, apoi continuă cu un glas lipsit de orice

patimă:

— Hirsch n-a avut niciodată nevoie să mă ameninţe sau să mă ia cu forţa. Se mulţumea să aştepte. Ştia prea bine ce urmează, îşi cunoştea puterea. Eu însămi am fost aceea care m-am dus să bat la uşa lui! Şi nu mi-a deschis decât a doua seară… Atunci, am ren untat la orice ca să plec cu el şi nu m-am mai întors în Franţa, il-am urmat ca un câine, ca o umbră. Timp de doi ani şi mai bine, aproape trei, am îndurat tot: oboseala, primejdia, foviturile, ruşinea, închisoarea! Da, şi închisoarea! Timp de trei ani n-a fost clipă în care să nu tremur pentru ziua de mâine! Câteodată eram siliţi să ne ascundem cu săptămânile, fără a îndrăzni să ieşim la lumină… La Salonic a fost un adevărat scandal: toată poliţia turcă pornise pe urmele noastre; a trebuit să ne schimbăm de când ori numele până am trecut frontiera! Mereu istorii de moravuri! La Londra, într-un cartier, găsise mijlocul să cumpere o familie întreagă: o fată, cu alte două surori şi cu un frate mai mic… El numea asta un *mixed-grill*… într-o zi, poliţia a împresurat casa şi ne-a prins. Ce puteam să spun? Am stat împreună trei luni la puşcărie. Dar, până la urmă, el a făcut ce a făcut şi am scăpat… A fi, dacă aş putea să-ţi povestesc totul. Câte n-am văzut, câte n-am îndurat… Tu îţi spui, desigur: „Acum înţeleg de ce l-a părăsit!” Ei bine, ’nu-i adevărat, nu eu l-am părăsit! Te-am minţit. N-aş fi putut face asta. El m-a alungat! Şi râdea când m-a gonit! Mi-a zis: „Pleacă, ai să te întorci când o să vreau eu!” L-am scuipat în obraz… Dar ştii care-i adevărul? De când m-am întors în ţară, nu mă gândesc decât la el. Aşteptam, aşteptam… Şi iată, în sfârşit, că mă cheamă… Acum înţelegi de ce plec?

Rachel se ridică, veni să îngenuncheze lângă Antoine, îşi puse fruntea pe genunchii lui şi începu să plângă, Antoine îi privea creştetul scuturat de suspine. Tremurau amândoi.

Ea şopti, cu ochii închişi:

— Cât de mult te iubesc, dragule…

Toată ziua nu-şi mai vorbiră nimic, parcă ar fi fost înţeleşi. La ce ar mai fi folosit explicaţiile? De mai multe mi, în timpul dejunului, fiindcă nu puteau evita să se aşeze unul în faţa altuia, privirile li se întâlneau, tulburate de aceleaşi gânduri, (far imediat şi le întorceau… La ce ar mai fi folosit explicaţiile?

Rachel avea de făcut nişte cumpărături fără însemnătate, pentru care îşi irosi mai multă vreme decât era nevoie, ca şi mm ar fi simţit pentru ele un interes real. Un vânt ploios se h bătuse din larg asupra străzilor şi şuiera de-a lungul caselor. Antoine o urmă, supus, din magazin în magazin, până la ora i inei. Nu era nevoie să se mai ducă să-şi reţină locul pe vas, deoarece călătorea cu România, un vapor mixt, care venea de la Ostende, ajungea la Le Havre pe la cinci dimineaţa şi ideea mai departe după o oră, fără a face escală în port.

I lirsch o aştepta la Casablanca. Nimic nu era adevărat din toată povestea cu Congoul Belgian.

Întârziară cât mai mult la masă, fiindcă simţeau aceeaşi laşitate în faţa clipei când aveau să se găsească iar singuri în camera lor, pientru cea din urmă noapte. Restaurantul în care nimeriseră, o sală uriaşă plină de lume, de lumini şi de zgomot, era în acelaşi timp tavernă, dansing şi locul de întâlnire a unor încercaţi jucători de biliard; îţi puteai petrece acolo toată noaptea, în fumul de ţigări, în pocnetul bilelor sau în legănarea valsurilor. Pe la zece o trupă ambulantă de italieni năvăli în sală; erau vreo doisprezece inşi, îmbrăcaţi în bluze roşii şi pantaloni albi, cu scufii de pescari napolitani pe cap, ai căror ciucuri le jucau pe umeri; fiecare avea câte un instrument, vioară, ghitară, tobă, castaniete, şi, în timp ce cântau din ele, zbierau şi săreau în sus ca nişte draci. Antoine şi Rachel îi priveau recunoscători, mulţumiţi că paiaţele acestea îi

depărtau pentru o clipă de gândiirile lor chinuitoare; dar după ce cântăreţii făcură cheta şi cântară ultimele cuplete, li se păru că tristeţea ce pusese stăpânire pe ei era şi mai mare. Se ridicară şi, zgribuliţi din pricina ploii, se întoarseră la hotel.

Era miezul nopţii. Rachel trebuia să se scoale la ora trei.

Noapte scurtă, în timpul căreia ploaia de noiembrie răpăia pe tabla balconului, noapte pe care o petrecură fără vorbe şi dorinţe, ghemuiţi unul în altul, ca doi copii cu sufle* tele mistuite de întristare.

O singură dată Antoine întrebă:

— Ţi-e frig?

Ea tremura din tot corpul.

— Nu, răspunse Rachel, strângându-se şi mai tare lângă el, ca şi cum ar mai fi putut încă s-o apere. Mi-e frică…

Antoine nu răspunse; aproape obosise încercând st înţeleagă.

Qnd li se bătu în uşă, Rachel sări din pat, desfëcându-se din ultima îmbrăţişare. Antoine îi fu recunoscător. Hotărâre* unuia de a fi tare găsea sprijin în a celuilalt.

Se îmbrăcară în tăcere; căutau să pară liniştiţi, se serveau unul pe altul, prelungeau cât mai mult tabieturile vieţii lor în comun. Antoine o ajută să închidă o valiză prea încărcată, îngenunchind deasupra ei, cu toată greutatea, în timp ce ea se ghemui pe covor ca s-o închidă cu cheia.

În sfârşit, când totul fu gata, după ce-şi spuseră şi ultimele cuvinte banale, după ce făcură ultimele gesturi, după ce că îşi strânse păturile, îşi puse pălăria, mănuşile, voalul şi-şi închise geanta, le mai rămăseseră câteva cifpe de aşteptare înainte de sosirea trăsurii. Ea se aşează lângă uşă, pe un scaun scund şi, cuprinsă du un frig subit, încleştându-şi fălcile ca st nu clănţăne din dinţi, îşi lăsă

capul în jos şi-şi cuprinse genunchii cu braţele. Atunci, şi el, neştiind ce să mai spună, ce să mai facă, fără a îndrăzni să se apropie de ea, se aşeză, cu mâinile atârnându-i pe lângă trup, pe cel mai înalt cufăr. Trecură câteva minute într-o tăcere groaznică, premergătoare despărţirii. Clipa aceasta era atât de dureroasă, încât Rachel n-ar fi putut-o îndura fără să leşine dacă n-ar fi avut siguranţa ca ea se va sfârşi repede. îşi aminti de un obicei slav: când o fiinţă dragă se pregăteşte să plece într-o călătorio lungă, toţi a i casei se aşază în jurul pelerinului şi se reculeg o secundă. Era gata să-şi exprime tare gândul, dàr nu mai era stăpână pe vocea ei.

Când Rachel auzi în sală paşii oamenilor de serviciu care veneau să ia bagajele, îşi ridică deodată capul şi se întoarse cu tot trupul spre Antoine; în privire i se oglindea o deznădejde atât se mare, atâta groază şi atâta iubire, încât Antoine îi întinse braţele.

— Loulou!

Dar uşa se deschise. Camera se umplu de oameni.

Rachel se sculă în picioare. Aşteptase martori ca să-i poatfl spune adio.

Dintr-un pas fu lângă el. Antoine se feri s-o strângă în Mate, de teamă că n-o va mai lăsa să plece. Simţi pentru ultima >mă gura ei caldă, moale, tremurătoare. Ghici că ea-i şoptea:

— Adio, iubitule…

Se desprinse repede şi prin uşa larg deschisă ce da în culoarul întunecos, dispăru fără a se mai uita înapoi, în timp ce ” rămase în picioare, frângându-şi mâinile şi fără a simţi alţi n-a decât un fel de nedumerire.

Rachel îl silise să-i promită că n-o va însoţi la vapor. Dar m* învoiseră ca el să se ducă la capătul digului dinspre nord, în picioarele farului, ca să vadă România la ieşirea din port.

După ce auzi trăsura îndepărtându-se, sună să i sé

ducă bagajele la cară; nu voia să se mai întoarcă în camera aceasta. Apoi se avântă afară, în noapte.

Oraşul adormit şiroia de apă sub ceaţă. Câţiva nori sumbri înruiau încă deasupra caselor, alţii se îngrămădeau la orizont. Iar între aceste două resturi de furtună ce căutau să se împreune, o fâşie palidă de cer părea că stă să se topească.

Antoine mergea înainte, fără să cunoască drumul. Sub un felinar, luptându-se cu rafalele, se străduí să desfacă un plan al oraşului. Apoi, orbecăind prin ceaţă, dar călăuzit de vuietul valurilor şi de semnalizările îndepărtate ale farului, înfruntând vântul care-i lipea pardesiul de genunchi, străbătu nişte terenuri pline de noroaie, ajunse la un chei mâncat de după şi porni de-a lungul lui.

Digul se îngusta pe măsură ce înainta în mare. La dreapta, oceanul vast şi liber se umfla şi se retrăgea într-o cadenţă Inrgă, în timp ce, la stânga, apa captivă în bazinul din port plescăia în surdină; şi din ce în ce mai desluşite, dar venind nu se ştie de unde, mugetele înfiorătoare ale Farului umpleau văzduhul: „Vuum! Vuum!… Vuum! Vuum! …”

După vreo zece minute de mers, în care timp n-a întâlnit nicio făptură vie, Antoine zări, aproape chiar deasupra lui, lumina farului, pe care ceaţa i-o ascunsese până atunci. Ajunsese la capătul digului.

Se opri la capătul scărilor ce duceau în vârful turnului şi căută să se orienteze. Era singur în mijlocul acelui vuiet de valuri, amestecat cu şuierăturile vântului. Drept în faţa lui, o lucire albă, ca o dâră de smântână, arăta răsăritul, unde se ridica, desigur, pentru oamenii de pe alte meleaguri, un soare de iarnă. La picioarele lui, treptele săpate în granit se pierdeau în adâncul nevăzut al apei; dar, chiar de s-ar fi aplecat, n-ar fi putut zări valurile care se spărgeau în stavila de pietriş, însă undeva, dedesubt şi foarte aproape de el, auzea resp «raţia lor

regulată, ca un lung suspin urmat de un scâncet moale.

Timpul se scurgea fără ca el să-şi dea seama. Încetul cu încetul, o lumină imensă se cernu prin ceaţa care-l izola din toate părţile de lumea celor vii. Zări, în sfârşit, şi lumina digului dinspre sud, scânteind arar, şi nu îndrăzni să-şi ma (întoarcă ochii de la spaţiul argintiu care despărţea un far de celălalt; pe acolo, printre cele două lumini aprinse, avea să treacă *ea*.

Deodată, mult mai la stânga punctului spre care îşi aţintea el privirea, îşi făcu apariţia o siluetă neagră, exact în mijlocul cearcănului care anunţa răsăritul soarelui. O pată îngustă şi lungă. Înainta încet, creştea în aerul lăptos, devenea un vapor, un vapor uriaş, fără culoare, sfredelit de lumini şi târând după el o coadă joasă de fum negricios.

România vira încet, pregătindu-se să ia direcţia spre larg.

Antoine, cu pumnii încleştaţi pe balustrada de fier, cu faţa biciuită de ploaie, număra fără să ştie de ce punţile, catargele, coşurile… Rachel! Ea era acolo, la mai puţin de o sută de metri, stând îndreptată spre el, aţintind asupra lui, fără să-l vadă, ochii ei orbiţi de lacrimi; dar dragostea lor zdrobita, care-i făcea să-şi mai întindă pentru o ultimă oară mâinilă unul spre altul, nu era în stare să le dea consolarea unui suprem gest de adio. Numai clipirea luminoasă a farului, deasupra capului lui Antoine, atingea cu mângâierea ei intermitentă colosul acesta mut, care se pierdea iarăşi în ceată, ducând cu sino, ca pe o taină, ultima şi atât de puţin probabila încrucişare a privirilor lor.

Antoine rămase multă vreme nemişcat, fără o lacrimă în ochi, cu mintea pustie, uitând că trebuie să plece. Urechile, obişnuite acum cu mugetele geamandurii, nu-i mai auzeau chemarea sfâşietoare.

Într-un târziu, se uită la ceas şi se înapoie în oraş. îl răzbiso frigul. Grăbea pasul şi călca prin băltoace, fără să le vadă. Şantierele din port îşi aprinseră luminile liliachii,

loviturile de ciocan răsunau în văzduhul vătuit. În dosul plajei bătute de valuri, se înălţa un oraş de vis. Şiruri de cotigi încărcată de gunoaie îşi făceau drum prin prundiş, ducând cu ele un convoi de strigăte şi pocnete de bici. Zgomotul acesta, după atâta tăcere, fu o adevărată uşurare pentru Antoine; se opri să asculte roţile de fier care scrâşneau prin pietriş.

Apoi îşi aminti deodată că trenul nu pleca decât la ora zece. Cină acum nu se gândise deloc ce avea să facă în timpul celor un ore de aşteptare: pentru el, totul se sfârşea odată cu plei mea Rachelei. Încotro s-o apuce? Vidul teribil al celor trei rasuri de aşteptare îi mări atât de mult chinul, încât nu se mai simţea în stare să se lupte cu nimic şi, rezemându-se cu spatele de un gard, începu să plângă.

Nu-şi dădu seama când porni iar la drum, mergând drept înainte.

Străzile se însufleţeau. În jurul cişmelelor, o droaie de opii se certau pentru apă. Căruţe gonind zgomotos prin mijloi ut şoselei se îndreptau spre docuri. Antoine merse multă vreme aşa, fără să ştie încotro. La un moment dat, se trezi în iţină zi, în faţa rondurilor de flori din piaţa hotelului lor; aici voise să culeagă ieri, înainte de a se duce la masă, un braţ de i rizanteme pentru Rachel; dar se abţinuse, după cum, printr-un nord tacit, se feriseră amândoi, până în clipa despărţirii, să încă vreun gest, să rostească vreun cuvânt care le-ar fi putut dăbi voinţa şi ar fi putut dezlănţui durerea pe care o înfrânau i îi atâtea eforturi chinuitoare.

Îşi aminti că avea de luat chitanţa bagajelor depuse la gară de hotelier şi dori să mai vadă o dată camera lor, patul… bar camera nu mai era liberă; fusese ocupată de două ifilătoare.

Coborî treptele deznădăjduit, rătăci în jurul unei piaţete, iccunoscu o stradă pe care merseseră amândoi şi făcu iarăşi drumul până la taverna unde-i ascultaseră pe

napolitani. îi veni chef să intre înăuntru.

Căută masa la care cinaseră, chelnerul care-i servise. Dar nu mai recunoştea nimic din ceea ce văzuse în ajun. Lumina nemiloasă a zilei transforma acest local de petreceri într-un şopron mare, murdar şi friguros; scaunele erau îngrămădite pe mese; estrada muzicanţilor – cu pupitrele răsturnate, cu violoncelul culcat în cutia lui neagră, cu pianul acoperit de o muşama ce semăna cu rămăşiţele solzoase ale unui pachiderm – plutea într-un ocean de praf, ca o barcă încărcată cu cadavre.

— Îmi daţi voie?…

Un chelner venise să măture sub masă. Antoine îşi sprijini picioarele de bancă şi privirea i se îndreptă spre vârful măturii; un dop, două beţe de chibrituri, o coajă de portocală… ba nu, de mandarină… Un curent de aer rece străbătu sala şi împrăştie toate resturile acestea. Chelnerul tuşi. Antoine se trezi din gânduri: nu cumva trecuse ora trenului? Se ridică şi căută din ochi pendula: păcat, nu era acolo decât de şapte minute!

Să se aşeze iar? Nu. Ieşi afară şi, mânat de ideea fixă că, o dată urcat în vagon, n-o să mai sufere atât, se aruncă într-o trăsură şi se duse la gară, unde se refugie ca într-un adăpost.

Acofo însă, după ce-şi înregistră bagajele, trebui să mai aştepte cel puţin o oră!

Începu să umble iar, încoace şi încolo, de-a lungul peroanelor, ca şi cum ar fi fost fugărit de cineva. „Ce te uiţi aşa la mine?” făcu în gând, aruncând o ocheadă unui mecanic care-l privea de la înălţimea locomotivei sale staţionate. Se întoarse în altă parte, dar văzu un grup de oameni care-l urmăreau din ochi.

Se stăpâni, o luă înapoi, împinse uşa sălii de aşteptare şi se prăbuşi într-un fotoliu. Era singur în toată încăperea aceea solemnă şi întunecoasă. O bătrână, ghemuită lângă o fereastră, îşi clătina capul încărunţit la

dreapta şi la stânga şi cânta încet, legănând un copil în braţe; vocea ei, deşi fără timbru, părea tânără; ea îngână cântecul acela vechi de o duioşie rară, pe care Domnişoara lor îl cânta adesea Gisei, altă dată:

La pescuitul de scoici vreau să mă mai duc, mamă…

Ochii lui Antoine se umplură de lacrimi. Ar fi vrut să nu mai audă nimic, să nu mai vadă nimic!

Îşi îngropă fata în mâini. Dar, în aceeaşi clipă, simţi prezenta lui Rachel din pricina parfumului de chihlimbar ce i se îmbibase în palme, deoarece noaptea trecută se jucase cu colierul ei! Simţea la pieptul lui umărul ei rotund, pe Duze-pielea ei caldă!… Impresia era atât de vie, încât îşi dădu repede capul pe spate, proptindu-şi-l în fundul speteze i pluşate, în timp ce mâinile îi înţepeniseră pe braţele fotoliului! îi veni în minte fraza Rachelei: „M-am gândit să-mi pun capăt zilelor…” Da, să termine cu toate! Sinuciderea era singura scăpare din asemenea chinuri… O sinucidere fără premeditare, aproape fără consimţământ, numai ca să scapi, indiferent cum şi înainte de a ajunge la paroxism, de suferinţa aceasta, care-şi strângea tot mai mult menghina!

Deodată tresări şi, dintr-o săritură, fu în picioare: un om pe care nu-l văzuse apropiindu-se îi atinsese braţul. Era cât pe-aci să-l pocnească, să-l doboare la pământ printr-un gest reflex.

— Ei, ce este? făcu omul.

Era un bătrân care controla biletele.

— Tre’… trenul de Paris? bâigui Antoine.

— Linia a treia.

Îşi aţinti asupra omului privirea de somnambul, apoi, cu mi pas nesigur, se îndreptă spre ieşire.

— Mai aveţi timp, trenul nu s-a format încă! îi strigă «liilalt. Şi fiindcă Antoine, tremurând din tot trupul, se izbise lin mers de canatul uşii, bătrânul, ridicând din umeri, mormăi:

— Vrea să facă pe grozavul!

Partea a patra

CONSULTATIA

I

Douăsprezece jumătate, în Rue de l'Université.

Antoine sări din taxi şi dispăru grăbit în gangul boltit al intrării. „Luni, ziua mea de consultaţie*", gândi el.

— Bună ziua, domnule.

Se întoarse; doi puştani păreau că se adăpostesc de vânt în ungherul porţii. *Cel* mai mare îşi scoase şapca şi ridica spre Antoine un cap ca de vrabie, rotimd şi moM, cu 6 privire îndrăzneaţă. Antoine se opri din drum.

— Venisem să vă cerem un leac pentru… pentru el, că e bolnav.

Antoine se apropie de „el", rămas mai la o parte.

— Ce ai, băieţele?

Curentul, ridicând pelerina, scoase la iveală un braţ legal cu o bandă înfăşurată în jurul gâtului.

— Nu-i mare lucru, reluă cel mai răsărit, cu multă siguranţă de sine. Nu-i nici măcar un accident de muncă. Totuşi, acolo, în tipografia lui, s-a ales cu scârba asta de bubă! 1 s-a întins până la umăr.

Antoine era grăbit.

— Temperatură?

— Poftim?

— Are febră?

— Da, cred că febră e, zise cel mai mare, dând din cap şi cercetând, îngrijorat, chipul lui Antoine.

— Trebuie să le spui părinţilor tăi să-l ducă la consultaţia de la ora două la Charité, spitalul acela mare, pe stânga, stil?

Pe faţa aceea mică trecu fugitiv o umbră care trăda dezamăgirea copilului. Surâse umil:

— Credeam că o să fiţi atât de bun… Dar se

întrerupse numaidecât şi, pe un ton ce arăta că era deprins de mult să se resemneze în faţa unui lucru de neînlăturat, adăugă: Nu face nimic, om vedea noi... Mulţumesc, domnule. Hai, Loulou!

Zâmbi fără ascunzişurr, salută ştrengăreşte cu şapca şi făcu un pas spre stradă.

Nedumerit, Antoine stătu locului o clipă.

— Pe mine mă aşteptaţi aici?

— Da, domnule.

— Cine v-a...? Deschise uşa care da spre scară. Intraţi olea, nu staţi în curent. Cine v – a trimis?

— Nimeni. Mutrişoara copilului se lumină. Vă cunosc iilue, doar, ce credeţi? Eu sunt băiatul de la biroul de notai lui... Biroul din fundul curţii!

Cum Antoine se afla lângă bolnav, îi apucă mâna cu unui st brusc. Atingerea unei palme asudate, a unui braţ fierliiute îi provoca totdeauna o emoţie nestăpânită.

— Unde locuiesc părinţii tăi, băieţele?

Cel mic îşi întoarse privirea către cel mai mare.

— Robert!

Robert interveni:

— N-avem părinţi, domnule. Stăm în Rue de Verneuil.

— Nici tată, nici mamă?

— Nici.

— Atunci, aveţi, poate, bunici?

— Nu, domnule.

Chipul piciului era cât se poate de serios; avea privirea dreapta, sinceră, fără nicio dorinţă de a stârni mila sau măcar curiozitatea, fără nicio nuanţă de tristeţe. Dimpoiiivă, mirarea lui Antoine putea să pară copilăroasă.

— Câţi ani ai?

— Cincisprezece.

— Iar el?

— Treisprezece şi jumătate.

„La naiba! îşi zise Antoine. S-a şi făcut unu fără un

sfert! şi trebuie să-i telefonez lui Philip! Apoi, să iau masa, să mă urc puţin şi sus. Pe urmă să mă întorc în cartierul Saintl lonoré, înainte de consultaţie!…”

— Ei hai, se hotărî deodată, vino să vedem ce ai!

Şi, spre a nu fi silit să mai răspundă privirii vesele, deşi niuclecum mirate, a lui Robert, trecu prin faţa lui, scoase i cheia, descuie uşa de la parter şi-i împinse pe cei doi băieţi,) şi în anticameră, până în cabinetul lui.

Léon apăru în pragul bucătăriei.

— Aşteaptă cu masa, Léon… Iar tu, scoate-ţi repede îi st ca de pe tine. Fratele tău o să te ajute. Încet bagă de «iimă… Bun, apropie-te!

Un braţ slăbuţ, sub rufele aproape curate. Deasupra încheieturii mâinii, un flegmon de suprafaţă, fără complicaţii, l>Hrea că dăduse în copt. Antoine, care nu se mai gândea la i caz, puse degetul arătător pe abces; pe urmă, cu două degete ale celeilalte mâini apăsă binişor pe un alt punct al flegmonului. Bun: a simţit precis, sub arătător, deplasarea lichidului.

— Dar aici tè doare? Pipăi antebraţul umflat, pe urmă braţul, până la ganglionii inflamaţi de la subsuoară.

— Nu prea… murmură băiatul, stând încordat şi fără să-şi ia ochii de la fratele mai mare.

— Da, făcu Antoine, pe un ton morocănos. Păi, văd că eşti un omuleţ curajos!

Îşi implântă privirea în privirea tulburată a copilului: zări în ea lucirea unei scântei electrice; încrederea, care părea că şovăie la început, ţâşni apoi spre el. Abia atunci surâse. Copilul îşi plecă în gra bă capul; Antoine îl mângâie pe obraji şi îi riilică cu blândeţe bărbia, care se împotrivea uşor.

— Ascultă, facem o mică tăietură, şi într-o jumătate de ceas o să-ţi fie mult mai bine… Vrei Hai după mine, pe aici.

Îmblânzit, băiatul înaintă câţiva paşi cu mult curaj,

dar de îndată ce Antoine îşi întoarse ochii de la el, bărbăţia îl dispăru; îşi îndreptă faţa către fratele său, cerând parcă ajutor:

— Robert, vino şi tu!

Odaia vecină – plăci de faianţă, linoleum, autoclavă, masă lăcuită sub un reflector – servea, la nevoie, pentru operaţii mici. Léon o botezase „laboratorul”; la început, fusese cameră de baie.

Vechiul apartament, în care Antoine locuia împreună cu fratele lui, în casa părintească, devenise prea strâmt chiar după ce Antoine rămăsese singur. Avusese norocul să poată închiria, de puţin timp, o locuinţă cu patru camere, tot la parter, dar în casa de alături. îşi mutase acolo biroul, dormitorul, înjghebându-şi şi acest „laborator”.

Fostul lui cabinet devenise sală de aşteptare pentru clienţi. O uşă cu geam, mare, tăiată în peretele dintre cele două anticamere, făcea legătura între apartamente, alcătuind unul singur.

Câteva minute mai târziu, flegmonul era tăiat din rădăcină.

— Încă puţintel curaj. Hai... puţin... Gata! spuse Antoine dându-se un pas înapoi.

Dar băiatul, alb ca varul, stătea pe jumătate leşinat în braţele ţepene ale fratelui său.

— Fier, Léon! strigă medicul, vesel. Adu niţel coniac pentru voinicii ăştia!

Muie două bucăţele de zahăr în puţin coniac.

— Hai, ronţăie! Ia şi tu! Se aplecă spre cel operat: Nu-i încă tare?

— E bun... şopti băiatul, care izbuti să zâmbească.

— Dă braţul încoace. Nu-ţi fie teamă, ţi-am mai spus că r (ţaţa. Acum té spăl, îţi pun o compresă şi n-ô să te mai doară.

Sună telefonul. Se auzi vocea lui iléon în antreu: „Nu, doamnă, doctorul e ocupat... Azi după-masă, nu; e ziua de

«consultaţie a domnului doctor… Nu, nici înainte de masă nu» < poate… Bine, doamnă, mă rog, cum doriţi!”

— Puţin tifon, în orice caz, mormăi Antoine, aplecat deasupra abcesului. Bun. Şi bandajul ceva mai strâns, da… Acum, Iu, ăsta mai mare ascultă: o să te duci cu fratele tău acasă, să ai grijă de el, să-l culci, ca să nu-şi mişte braţul. Cu cine loi uiţi?… S-o găsi, cred, cineva care să vadă de băiat…!

— Păi, eu.

Se uita drept în ochi, cu o căutătură îndrăzneaţă, plină de demnitate. îţi tăia pofta de a zâmbi. Antoine îşi aruncă ochii în ceas, înăbuşindu-şi încă o dată nerăbdarea.

— La ce număr din Rue de Verneuil?

— La 37 bis.

— Robert şi mai cum?

— Robert Eonnard.

Antoine notă adresa, pe urmă îşi ridică iar faţa spre ei. (ci doi băieţi stăteau în picioare, privindu-l drept, cu ochii lor limpezi, nu se citea nici urmă de recunoştinţă pe faţa lor, i i un fel de abandonare, de adâncă încredere!

— Acum, ştereeţi-o, băieţi, că sunt grăbit… O să vin în Rue de Verneuil, între şase şi opt, să schimb pansamentul. Ne-am înţeles?

— Da, domnule, zise cel mai mare, care părea că socoteşte vizita lui Antoine ceva cu totul firesc. Ultimul etaj, uşa îi treia, chiar în faţa scării.

7 *

Îndată după plecarea copiilor, Antoine strigă:

— Poţi să serveşti masa, Léon! Apoi, la telefon: Alo… Hlysée 01 – 32… Lângă aparat, pe masa din antreu, agenda cu orele de consultaţii era deschisă la pagina zilei. Fără a lăsa receptorul, Antoine se aplecă şi citi: *1913 – luni, 13 octombrie, ora 14, 30, doamna de Battaincourt*. N-o să ajung la timp, o să ustepte. *Ora 15, 30, Rumelles*, da… *Lioutin*, bun… *Doamna l mst*, n-o cunosc… *Vianzoni… de*

Fayelles... Bun... Alo... 1) 1 – 32?... Profesorul Philip s-a întors? Aici doctorul Thibault... Şi, după o pauză: Alo... Bună ziua, domnule profesor... V-am deranjat de la masă... E vorba de o consultaţie.

Urgentă. Foarte... Fetiţa lui Héquet... Da, Héquet, chirur» gui... Foarte grav, din nefericire, şi nu-i nicio nădejde; otitl neglijată, cu toate complicaţiile, vă voi explica, e trist... Nu. nu, maestre, vă vrea pe dumneavoastră, neapărat. Nu-i puteţi refuza asta lui Héquet... Desigur, cât mai curând, număr decât... Nici eu, din pricina consultaţiilor, azi e luni... Bine, ne-am înţeles; trec să vă iau la... fără un sfert... Mulţumesc, maestre.

Puse receptorul la loc, mai cercetă o dată lista orelor rezervate şi scoase un oftat convenţional de oboseală, pe care expresia de mulţumire de pe chipul lui însă îl dezminţea.

Léon se apropie, cu un zâmbet prostesc pe faţa lui de spân.

— Domnul ştie că azi-dimineaţă a fătat pisica?

— Nu mai spune!...

Înveselit, Antoine intră în bucătărie. Pisica era culcata pe-o rână, într-un coş plin cu cârpe, printre care se răsuceau nişte ghemotoace de păr cleios, pe care mâţa le lingea de zor cu limba ei aspră.

— Câţisânt?

— Şapte. Cumnată-mea mi-a spus să păstrez unul pentru ea.

Léon era fratele portarului. Intrase de mai bine de doi ani în serviciul lui Antoine şi îşi îndeplinea toate treburile cu un fel de sârguinţă rituală. Era un băiat tăcut, cu tenul gălbejit şi căruia nu-i puteai preciza vârstă; părul spălăcit, moale şi rar încununa într-un chip ciudat o figură prelungă; nasul cam lung şi atârnându-i parcă în jos, precum şi pleoapele mal totdeauna plecate îi dădeau o mutră bleagă, pe care o accentua şi mai mult un

permanent surâs. Dar această înfăţişare de prostănac era numai o mască – dacă nu voită, cel puţin convenabilă –, sub care se ascundea o minte isteaţă, înzestrata cu un bun-simţ ce-l oprea să se încreadă lesne în orice şi cu o vădită înclinare spre ghiduşie.

— Şi pe ceilalţi şase îi îneci? întrebă Antoine.

— F*ăi... făcu Léon liniştit. Domnul vrea să-i păstreze?

Antoine zâmbi, se răsuci pe călcâie şi trecu repede în camera de odinioară a lui Jacques, care acuma îi servea de sufragerie.

Omleta, costiţa cu spanac, fructele, toate erau deja pe masă. Antoine ml putea suferi să aştepte. Omleta mirosea plăcut a unt prăjit şi a tigaie. Un scurt răgaz, un sfert de oră de tihnă între dimineaţa de spital şi vizitele de peste zi.

— Cei de sus nu mi-au lăsat nicio vorbă?

— Nu, domnule.

— Doamna Franklin n-a telefonat?

— Ba da, domnule. A cerut oră pentru vineri. Am iiiscris-o.

Soneria telefonului. Vocea lui Léon: „Nu, doamnă, ora 17, 30 e dată... Şi ora 18... Mă rog, doamnă...”

— Cine era?

— Doamna Stocknay. Léon îşi îngădui o uşoară ridicare din umeri. Pentru băieţelul unei prietene. O să vă scrie.

— Cine-i asta, doamna Ernst, la ora 17? Şi, fără să inepte răspuns: Să-i spui doamnei de Battaincourt să mă u uze; o să întârzii cel puţin douăzeci de minute... Dă-mi ziaide. Mulţumesc. îşi aruncă ochii spre ceas. Sus or fi terminat masa?... Telefonează, te rog. Cere-o pe domnişoara Gisèle şi adu aparatul aici. Şi cafeaua, repede!

Apucă receptorul, trăsăturile i se destinseră, privirea îi i. lmase pierdută în depărtare şi, ca şi cum şi-ar fi luat

zborul ni o fâlfâire de aripă, toată fiinţa – i se au întâ spre celălalt i apăr al firului.

— Alo… Da, eu sunt… Aproape am terminat. Râde: Nu, nişte struguri, trimişi de un client; sunt minunaţi… Dar sus, la Voi, ce se aude?… Ascultă. Chipul i se întunecă treptat… Ce spui? înainte sau după injecţie?… Trebuie să-l convingi lă aşa e normal… O clipă tace. fruntea i se luminează din nou 1 Spune-mi, Gise, eşti singură la telefon? Ascultă, trebuie-n.1 te văd azi, trebuie să-ţi vorbesc. Serios… Aici, bineînţeles. Ordind, de la trei şi jumătate în sus, vrei? Léon o să-ţi deschidă… Atunci, te aştept?… Bun… Să-mi beau cafeaua şi vin sus.

II

Antoine avea cheia de la etajul tatălui său; intră fără să sune şi o apucă de-a dreptul spre spălătorie.

— Domnul a fost dus în birou, răspunse Adrienne.

Străbătu în vârful picioarelor coridorul, în care stăruiau tot felul de mirosuri de farmacie, şi ajunse în cabinetul de loaletă al domnului Thibault. „Ce atmosferă apăsătoare mă întâmpină în apartamentul ăsta de îndată ce pun piciorul aici, îşi spuse el. Da, sunt medic… dar, nu ştiu de ce, aici nu mă simt ca-n alte case…”

Privirea i se îndreptă numaidecât spre foaia de temperatură agăţată pe perete. Încăperea avea aspectul unei anexe de laborator: pe raft, pe masă, fiole, vase de porţelan, pachete cu vată. „Ia să vedem borcanul! Exact ceea ce gândeam şi eu: rinichii lucrează slab; o să se vadă la analiză. Şi cu morfina cum stăm? Deschise cutia cu fiole, ale căror etichete le camuflase, pentru ca bolnavul să nu bănuiască nimic. Trei centigrame în douăzeci şi patru de ore… Cam mult! Dar unde o fi pus sora?… A, uite aici paharul gradat!”

Cu gesturi repezi, aproape vesele, se puse pe lucru. Abia apucase să încălzească eprubeta la flacăra lămpii cu alcool, când scârţâitul uşii îl făcu să tresară şi să se

întoarcă. Dar nu era Gise. Era Domnişoara, care înainta cu pas săltăreţ, frânta parcă în două, ca o bătrână tăietoare de lemne, şi atât de cocârjată acum, încât, chiar ridicându-şi capul, privirea sa încă vioaie, sub ochelarii mici de sticlă fumurie, abia reuşea să ajungă la mâinile lui Antoine. Cel mai mic semn de îngrijorare se tălmăcea la ea printr-o mişcare maşinală a frunţii înguste, ca de fildeş, ce părea şi mai gălbejită, între şuviţele albe de păr.

— A, tu eşti, Antoine? oftă ea. Şi, fără nicio legătură, adăugă cu un glas pe care legănarea capului îl făcea să tremure: Ştii, de ieri totul merge anapoda! Sora Céline mi-a stricai degeaba două borcănele de bulion şi peste un litru de lapte I îi curăţă banane de şaizeci de centime bucata, de care el nici nu se atinge… Şi, stir, cu ce rămâne, nu mai putem face nimic, din pricina microbilor! O, n-am nimic cu ea, nici cu nimeni altul. E ca o sfântă… Dar spune-i tu, Antoine, n-o lăsa să mai risipească. De ce să-i dai mâncare cu forţa unui bolnav? Ar trebui să aştepte să ceară el! Mereu îl tot îmbie! Azi-dimineaţă, de

E

Ildà, i-a dat o îngheţată! auzi, Antoine? Să-i dea îngheţată, toamne sfinte! Să-i îngheţe omului inima, nu alta! Ca şi cum Clotilde ar avea timp să alerge pe la cofetării… rând ai de hrănit o casă ca asta?

Răbdător, Antoine îşi termină analiza, fără a-i răspunde decât prin mormăieli nedesluşite.) ră îndurat douăzeci şi cinci de am în şir, fără a crâcni, valul de discursuri al tatii, îşi zise el, şi acum vrea să-şi ia revanşa…”

— Ştii câte guri suntem? urmă bătrâna domnişoară. Câte guri suntem acum, cu sora şi cu Gisèle pe deasupra? Trei la bucătărie, trei la masă şi taică-tău! Numără şi tu! La cei şaptezeci şi opt de ani ai mei, şi în starea în care mă…

Se dădu repede la o parte, deoarece Antoine se

depărtase de masă, ducându-se să se spele pe mâini. Se temea întruna de boli, de molipsire şi faptul că era silită să stea, de un an, lângă un om grav bolnav, de a se lovi mereu de infirmiere, de doctori, de a respira tot felul de mirosuri de medicamente o îi ideea ca o otravă, a cărei înrâurire zilnică îi grăbea şi mai mult îmbătrânirea. De altfel, era oarecum conştientă de degringolada sa. „De când bunul Dumnezeu mi l-a luat pe Jacques al meu, gemea ea, nu mai sunt decât o jumătate de om!”

Văzând că Antoine se săpunea fără a se mişca din loc, înainta cu timiditate doi paşi spre spălător.

— Vorbeşte cu sora, Antoine, spune-i! Pe tine o să te asculte!

Antoine o îmbună cu un „da” liniştitor; pe urmă, fără a

O mai băga în seamă, părăsi încăperea. Ea nu văzu decât pii (oarele care se depărtau şi le urmări din ochi, cu duioşie. Iiindcă nu-i răspundea aproape deloc şi n-o contrazicea niciodată, Antoine era „singura ei mângâiere pe lumea asta”.

Antoine străbătu din nou coridorul şi intră în birou, prin vestibul, ca şi cum abia atunci ar fi sosit.

Domnul Thibault era singur cu sora… „Cum, Gise e în numera ei? se întrebă Antoine… Atunci, m-a auzit, desigur, când am trecut… Mă ocoleşte…1

— Bună ziua, tată, salută cu tonul acela voit uşor, pe care ţi-l lua de la o vreme la căpătâiul bolnavului. Bunziua, soră.

Domnul Thibault îşi ridică pleoapele:

— A, tu eşti?…

Şedea într-un fotoliu mare, cu braţele largi, împins lângă fereastră. Capul părea că-i devenise prea greu pentru umeri, lifirbia se strivea pe şervetul ce i-l legase sora de gât şi trupul chircit făcea ca cele două când e negre, rezemate de fiecare parte a spetezei înalte, să pară

nemăsurat de lungi. Vitraliul *l>veudo-renaissance* îşi arunca văpaia pe boneta ce se mişca mereu a surorii Céline şi aşternea pete rubinii pe faţa de masă, pe care se afla o farfurie de lapte cu tapiocă aburin dă.

— Haidem! făcu sora.

Şi ridică o lingură de supă plină, şterse de marginea farluriei picăturile care se prelingeau, apoi, cu un „hopa" vesel, ca şi cum ar fi hrănit un sugar, introduse lingura între buzele mo i ale bolnavului şi o goli înainte ca el să fi avut timp să întoarcă faţa Mâinile bătrânului, întinse pe genunchi, prinseră a se zbate cu nerăbdare. Suferea în amorul lui propriu dându-şi seama că cei din jurul său vedeau că nu-i în stare să mănânce singur. Făcu o sforţare să apuce lingura pe care o ţinea sora; ilar degetele, amorţite şi umflate de edem, nu-l mai ajutau de mult. Lingura îi sckpă şi căzu pe covor. Cu un gest violent, respinse farfuria, masa, pe soră.

— Nu mi-e foame! Nu vreau să mă silească! strigă cu faţa spre fiul său, ca şi cum i-ar fi cerut ocrotire. Şi, încurajat, fără îndoială, de tăcerea lui Antoine, aruncă surorii dfil caritate o privire arţăgoasă: Ia asta de aici!

Sora se dădu un pas înapoi, fără să spună nimic, ieşind din câmpul lui vizual.

Bolnavul tuşi. În fiece clipă era chinuit de o tuse seacă, maşinală, care nu-l sufoca, dar îl făcea să strângă din pumni şi să-şi crispeze pleoapele închise.

— Ştii, zise domnul Thibault, ca şi cum s-ar fi răzbunat pe cineva, aseară şi azi-dimineaţă am avut greţuri.

Antoine se simţi scrutat de o privire aruncată pe sub sprâncene. Luă un aer nepăsător.

— Aşa?

— Ţie ţi se pare asta firesc?

— Ăă-ţi spun drept, mă aşteptam la asta, insinuă Antoine zâmbind.

Îşi juca rolul fără prea multă sforţare. Pentru niciun alt bolnav n-avusese o asemenea milă plină de răbdare. Venea aici în fiecare zi, câteodată şi dimineaţa şi seara; de fiecare dată, fără să obosească, aşa cum ar fi schimbat pansamentul unei răni, căuta să înşiruie tot felul de explicaţii înşelătoare, dar logice; de fiecare dată repeta pe acelaşi ton convins aceleaşi vorbe liniştitoare:

— Ce vrei, tată, stomacul tău nu mai e un organ de om tânăr! Sunt cel puţin opt luni de când e îndopat cu doctorii. Să ne socotim fericiţi că nu şi-a manifestat oboseala mult mai de timpuriu!

Domnul Thibault tăcu. Cumpănea. Această idee nouă îl întărea şi se simţea uşurat la gândul că putea da vina pe ceva, pe cineva.

— Da, zise el, lovindu-şi fără zgomot palmele mari una de alta. Măgarii ăia, cu otrăvurile lor, m-au… Au, piciorul!… M-au… mi-au nenorocit stomacul!… Au!

Durerea era atât de neaşteptată şi de ascuţită, încât într-o clipă îi schimonosi toate trăsăturile Îeţei. Partea de sus a trupului îi lunecă într-o parte; apoi, rezemându-se de braţul surorii şi al lui Antoine, reuşi, întinzând piciorul, să înlăture străpungerea de foc care-l ardea.

— Cni spuneai… că serul lui Thérivier o să-mi… mai potolească puţin sciatica asta! urlă el. Ei, acu răspunde: găseşti că merge mai bine?

— Nici vorbă! spuse Antoine calm.

Domnul Thibault îi aruncă o privire îndobitocită.

— Domnul a recunoscut singur că de marţi suferă mult mai puţin! strigă sora, care luase obiceiul de a ridica vocea

În mod exagerat ca să fie auzită. Şi, profitând de acest moment prielnic, vârî o lingură de tapi ocă în gura bolnavului.

— De marţi? bolborosi bătrânul, încercând cu bună-creilinţă să-şi aducă aminte; pe urmă tăcu.

Fără a spune nimic, cu inima strânsă, Antoine observă masca aceea ermetică a tatălui său; orice efort mintal îi destindea muşchii fălcilor, îi ridica sprâncenele şi făcea să-i vibreze genele. Bietul bătrân atâta aştepta: să creadă în vindecarea lui; şi, de fapt, până acuma nu se îndoise niciodată de usta. Într-o clipă de neatenţie, se mai lăsă îndopat o dată, de două ori cu lapte; apoi, înciudat, o dădu la o parte pe soră i u un gest atât de brusc, încât aceasta se îndură, în sfârşit, să-i dezlege şervetul.

— Mi-au nenorocit stomacul, repetă el, în timp ce sora îi ştergea bărbia.

Dar de îndată ce ea dispăru cu tava, ca şi cum ar fi pândit acest scurt răgaz în care putea vorbi între patru ochi, domnul Thibault se rezemă sprinten într-un cot, zâmbi confidenţial şi făcu semn fiului său să se aşeze lângă el.

— De treabă fată e sora Céline asta, începu el pe un ton convins. O adevărată sfântă, ce zici, Antoine? Niciodată n-o să-i fim destul de… de recunoscători. Dar măcar pentru mănăstirea ei am putea să…? Ştiu prea bine că maica stareţă e îndatorată faţă de mine! Dar tocmai de-aia! Am scrupule. Să abuzezi atâta timp de acest devotament, când alţii, mai bolnavi, poate, aşteaptă şi suferă! Nu eşti şi tu de părerea mea? Observând că Antoine vrea să-l contrazică, îl opri cu mâna. În ciuda tusei care-i tăia vorba, înălţând bărbia cu o umilă bunăvoinţă, urmă: Fireşte, nu spun că azi sau mâine. Dar… Nu crezi şi tu că… în curând… îndată ce mi-o fi cu adevărat bine… vă trebui să-i dăm drumul acestei fete atât de bune? Nici nu-ţi închipui cât e de penibil, dragul meu, să ai mereu pe cineva lângă tine! îndată ce s-o putea, ce zici, îi ilăm drumul?

Antoine dădea mereu din cap în semn de aprobare, fără a avea curajul să răspundă. Iată ce se alesese din acea autoritate neînfrântă de care se lovise toată tinereţea lui!

Altă dată, despotul acesta ar fi gonit fără nicio explicaţie pe infirmiera care-l stânjenea; azi, slăbit, dezarmat… în asemenea clipe, năruirea fizică se vădea şi mai mult decât atunci când Antoine îi măsura cu propriile lui degete istovirea organelor.

— Ei, ce, şi pleci? suspină domnul Thibault văzând că Antoine se ridică.

Era un regret, o rugăminte în această întrebare; aproape duioşie. Antoine fu mişcat.

— Trebuie, zise el surâzând. Am ore date toată ziua. O să încerc să mai vin diseară.

Se apropie să-l sărute pe tatăl său: un obicei pe care-l luase de curând. Dar bătrânul întoarse capul:

— Du-te atunci, dragă… Du-te!

Antoine ieşi fără să răspundă.

În anticameră, cocoţată într-un chip comic pe un scaun, Domnişoara îl pândea sï treacă.

— „Trebuie să-ţi vorbesc, Antoine, în legătură cu sora…

Dar el nu mai avea, într-adevăr, răbdare. Înşfăcă pardesiul, pălăria şi trase uşa apartamentului în urma lui!

Pe palier trecu printr-un moment de deprimare: sforţarea pe care o făcuse ca să-şi pună pardesiul îi aduse aminte cum îşi sălta şoldul când, că soldat, ridica raniţa grea înainte de a reîncepe marşul.

Viaţa de afară, trăsurile, trecătorii luptându-se cu vântul de toamnă îi redară veselia.

Porni în căutarea unui taxi.

III

„Fără douăzeci… constată Antoine, în timp ce automobilul trecea prin faţa ceasului de la biserica Madeleine. O să ajung, dar tocmai la ţanc… Punctual cum este, sunt sigur că maestrul se şi pregăteşte”.

Într-adevăr, doctorul Philip aştepta în picioare, în pragul cabinetului său.

— Bună ziua, Thibault, mormăi el. Vocea lui spartă te făcea să crezi că-ţi vorbeşte mereu în bătaie de joc. Este exact fără un sfert. Să mergem…

— Să mergem, maestre, zise Antoine vesel.

Îi făcea totdeauna plăcere să se afle în preajma lui Philip. Doi ani de-a rândul fusese internul lui, trăise în intimitatea de fiecare zi a acestui îndrumător. Pe urmă, trebuise să treacă la alt serviciu. Dar nu întrerupse nicio clipă legăturile cu profesorul său, şi, apoi, nimeni altul nu-l putuse înlocui, în ochii lui, pe „maestru. Se spunea despre Antoine: „Thibault, elevul lui Philip”. În adevăr, elevul lui, secundul lui, fiul lui spiritual. Dar, adeseori, şi adversarul lui: tinereţea în faţa matu

Iiălii; îndrăzneala, gustul riscului în faţa prudenţei. Astfel, i «porturile statornicite între ei, în şapte ani de prietenie şi Jr colaborare profesională, deveniseră de nezdruncinat, îndată ce Antoine se găsea lângă Philip, pe nesimţite, personalitatea lui se schimba, suferea parcă un fel de scădere a volumului: omul independent şi întreg, cum se simţea cu o lipă mai înainte, cădea dintr-odată, în mod automat, sub

Miielă. Şi toate astea fără neplăcere. Iubirea lui pentru maestru

n stea şi mai mult prin faptul că amorul său propriu era sai Măcut: valoarea indiscutabilă a profesorului, reputaţia lui le om care se leagă greu de altul dădeau un preţ deosebit prieteniei ce i-o arăta lui Antoine. Qnd profesorul şi elevul i iau împreună, între ei domnea numai voia bună; amândoi socoti au că omenirea este îndeobşte alcătuită din inconştienţi şi lin incapabili, dar că ei, din fericire, se ridicau, şi unui şi altul, mai presus de această lege comună. Felul cum maestrul, care nu-şi deschidea uşor inima, îi vorbea lui Antoine, încrederea, modul firesc de a fi, surâsul lui abia mijind, felul cum îi făcea i îi ochiul ca să sublinieze anumite poante, chiar cuvintele de care se

slujea şi cu care trebuia să fii deprins ca să le pricepi, totul părea a dovedi că Antoine era singurul om cu care Philip lintea vorbi deschis, singurul pe care-l socotea în stare să-l înţeleagă cum trebuie. Divergenţele lor erau rare şi aveau totdeauna aceleaşi motive. Uneori se întâmplă ca Antoine Kil-l mustre pe Philip că nu-şi acordă lui însuşi însemnătatea i uvenită şi că ia drept o judecată temeinică ceea ce nu era ilocât o manifestare nefondată a scepticismului său. Sau, după un schimb de idei asupra cărora ajungeau să cadă de acord, Philip, pe negândite, întorcea vorba, lua în râs tot ceea ce strânsese mai înainte şi decidea: „Privit sub alt unghi, ceea ce Kindim noi doi despre asta e o prostie”. Şi asta ducea la: „Nimic nu merită să-ţi baţi capul; nicio afirmaţie n-are valoare”. Atunci, Antoine se îndârjea. O astfel de atitudine i se părea pur şi simplu de nesuferit; îl durea ca un beteşug trupesc. În asemenea zile îl ocolea pe maestru şi se grăbea spre treburile sale, ca să-şi regăsească echilibrul în binefăcătoarea ilesfăsurare a muncii lui.

În capul scării se întâlniră cu Thérivier, care venea să ceară sfatul maestrului pentru un caz urgent. ITiérivier era şi el un vechi intern al lui Philip, mai în vârstă ca Antoine, care însă ucum făcea medicină generală. El îl îngrijea pe domnul Thibault.

Maestrul se opri din drum: puţin adus de spate, nemişcat şi cu braţele bălăbănind, cu hainele prea largi şi parca atârnatè pe trupul slab, semănând cu o paiaţă deşirată căreia ai uitat să-i tragi sforile, forma un contrast hazliu cu acela care-i vorbea, un tip scund, grăsuţ, vioi şi totdeauna zâmbitor. Fereastra ce da spre scară îi lumina pe amândoi din plin şi Antoine, rămas în urmă, se distra urmărindu-l pe maestru cu interesul acela care i se trezea uneori atunci când privea cu un ochijjarcă nou oamenii pe care-i cunoştea foarte de-aproape. În clipa aceea, Philip îl

ţintea pe Thérivier cu privirea tăioasă şi totodată batjocoritoare a ochilor lui de culoare deschisă, străjuiţi de nişte sprâncene groase şi proeminente, rămase negre, cu toate că barba îi era sură; o barbă urâtă, ca de capră, pe care ai fi crezut-o falsă, nişte ciucuri jumuliţi, atârnându-i din bărbie. De altfel, totul la el părea făcut să displacă, să irite: îmbrăcămintea neîngrijită, felul băţos de a te

Î

Irimi, fizicul, nasul prea lung şi roşu, respiraţia şuierătoare, elul cum se strâmba şi buzele lui veştejite, mereu umede, printre care se revărsa un glas răguşit, fornăit, care deseori urca în falset pentru a zvârli o vorbă de batjocură sau o frază care îţi tăia tot cheful; atunci, de sub sprâncene, ochii lui de maimuţă străluceau – flacără de plăcere neîmpărtăşită nimănui şi care nici nu cerea să fie împărţită cu altul.

Dar, oricât de neplăcută ar fi fost prima impresie, ea nu-i depărta de Philip decât pe noii-veniţi sau pe cei mediocri. De fapt, după cum îşi putuse da seama Antoine, niciun medic nu era mai îndrăgit de bolnavii săi, niciun profesor nu era mai stimat de confraţii săi, nici căutat cu mai multă dragoste şi interes de către elevi şi nici mai respectat de tineretul studios din spitale. Ironiile lui cele mai muşcătoare se îndreptau împotriva vieţii înseşi, a prostiei omeneşti, ele nu-i vexau decât pe nătângi. Era destul să-l vezi în exerciţiul profesiunii sale ca să simţi nu numai iradierea unei inteligenţe lipsite de meschinărie – care în realitate nu era dispreţuitoare –, dar şi căldura unei sensibilităţi pe care spectacolul de fiecare zi o răscolea dureros. Şi atunci băgai de seamă că asprimea ironiei lui era numai o reacţie curajoasă împotriva melancoliei, reversul unei mile ce nu se lăsa hrănită cu iluzii şi că acest spirit muşcător, care-i făcea pe cei proşti să-i poarte pică, de căutai bine, nu era decât un fel de monedă curentă a filosofiei lui.

Antoine ascultase, cu gândul mai mult aiurea, convorbirea dintre cei doi medici. Era vorba de un bolnav pe care-l îngrijea Thérivier şi pe care profesorul îl vizitase în ajun. Cazul părea grav. Thérivier ţinea la părerea maestrului.

— Nu, tinere! rosti cu hotărâre Philip. Un centimetru cub, iată tot ce mi-aş îngădui. Sau, hai să zicem, o jumătate de flacon. Dar în două reprize, dacă nu te superi.

Cum celălalt dădea semne de nerăbdare, vădit potrivnic acestui sfat cumpănit, Philip îi puse mâna pe umăr, luându-l ram peste picior şi vorbindu-i pe nas:

— Vezi dumneata, Thérivier, când un bolnav se află în Marea asta, nu mai rămân decât două forţe care se luptă între de: natura şi boala. Vine medicul şi trage la întâmplare. Cap sau pajură î' Dacă nimereşte răul, è pajură. Dar aacă nimereşte natura, e cap, şi pacientul e *moriturus*. Ăsta-i jocul, băiete! Aşa că, la vârsta mea, trebuie să fiu prudent: caut să nu o iau prea iute.

Rămase câteva clipe nemişcat, înghiţindu-şi saliva cu un /gomot ca de clăbuc. Ochii lui ce clipeau repeie şi des, scormoneau parcă privirea lui Thérivier. Pe urmă îşi retrase mâna, se uită cu un fel de şiretenie ironică spre întoine şi începu să coboare scara.

Antoine şi Thérivier se întâlniră în spatele lui.

— Ce face tatăl tău? întrebă Thérivier.

— De ieri are greţuri.

— A... Thérivier îşi încreţi fruntea şi făcu o strâmbătură. După o scurtă tăcere, întrebă: Te-ai uitat la gleznele lui zilele astea?

— Nu.

— Alaltăieri mi s-au părut ceva mai umflate.

— Albumina?

— Mai degrabă pericol de flebită. O să vin mai pe seară, între patru şi cinci. Ai să fii şi tu acolo?

Limuzina lui Philip aştepta la poartă. Thérivier îşi luă

ziua bună şi plecă în pas săltăreţ.

„Cu cât cheltuiesc acum pe taxiuri, gândi Antoine, aş face mai bine să-mi cumpăr o maşinuţă”.

— Unde mergem, Thibault?”

— În cartierul Saint-Honoré.

Philip se ghemui, înfrigurat, în colţul maşinii şi, încă înainte ca şoferul să fi pornit, întrebă:

— Spune-mi repede, băiete, e, într-adevăr, un caz disperat?

— Disperat, maestre. O fetiţă de doi ani, o biată fiinţă născută înainte de termen: bot de iepure, cu diviziunea congenitală a cerului gurii. A operat-o chiar Héquet, în primăvară. Afară de asta, insuficienţă funcţională cardiacă.

Aţi înţeles, bun. Pe deasupra, din senin, otită acută, contractată la ţară. Trebuie să vă mai spun că e singurul lor copil…

Philip, a cărui privire se pierdea în depărtare, peste prin – veliştea fugară a străzilor, mormăi ceva înduioşat.

— …dar doamna Héquet e însărcinată în luna a şaptea. Sarcină grea. Cred că e foarte imprudentă. Şi, spre a înlătura un nou accident, Héquet şi-a dus nevasta afară din Paris, la Maisons-Laffitte, într-o casă pe care i-a pus-o la dispoziţie o mătuşă a doamnei Héquet, nişte oameni pe care, din întâmp tare, îi cunosc, fiindcă au fost prieteni cu fratele meu. Acolo s-a declarat otita.

— În ce zi?

— Nu se ştie. Doica n-a spus nimic, de bună seamă fiindcă n-a văzut nimic. Mama, care nu se mai scoală din pat, la început nu şi-a dat seama. Pe urmă a crezut că-i vorba de ceva în legătură cu dinţii. În sfârşit, sâmbătă seara…

— Alaltăieri?

— Alaltăieri… Héquet, venind să-şi petreacă duminica la Maisons, aşa cum face în fiecare săptămână, a văzut numaidecât că fetiţa e în primejdie. A căutat o

ambulanţă şi noaptea şi-a adus nevasta şi fiica la Paris. Bun. Qnd au sosit, mi-a telefonat Am văzut fetiţa duminică, dis-de-dimineaţă. Am chemat un specialist în boli de urechi, Lanquetot. Am dat peste toate complicaţiile cu putinţă: mastoidită, infecţia sinusului lateral etc... De ieri am încercat totul. Zadarnic! Starea i se agravează din oră în oră. Azi-dimineaţă, fenomene meningeale...

— Intervenţie?

— Se pare că-i imposibil. Péchot, chemat aseară de Héquet, a fost categoric: starea inimii nu îngăduie să se încerce nicio operaţie! I-am pus gheaţă. Altceva nu se poate face nimic pentru a-i alina durerile, care sunt groaznice.

Philip, continuând să privească în gol, mormăi din nou ceva.

— Asta-i situaţia, reluă Antoine, îngrijorat Acum, dumneavoastră, maestre... Şi după o pauză adăugă: Dar, mărturisesc, singura mea nădejde este c-o să ajungem prea târziu şi că totul... se va fi sfârşit.

— Héquet şi-a făcut iluzii?

— O, nu!

Philip tăcu o clipă; apoi îşi puse mâna pe genuachiul lui Antoine.

— Nu fi atât de sigur, Thibault. Ca medic, nenorocitul de l léquet ar trebui să ştie că nu e nicio nădejde. Dar ca tată... Vezi, cu cât situaţia e mai gravă, cu atât ne jucăm mai mult ilr-a v-aţi-ascunselea cu noi înşine... Zâmbi, cu o strâmbătură de om care nu se lasă înşelat de nimic, şi adăugă pe nas: Din

Icricire, nu-i aşa? Din fericire...

7 t

IV

Héquet locuia la etajul al treilea.

La zgomotul ascensorului, uşa de la palier se

deschise. I. rău aşteptaţi. Un om plin la trup, în halat alb şi cu o barbă neagră, strânse mâna lui Antoine, care-l prezentă lui Philip.

— Isaac Studler.

Era un fost student care renunţase la medicină, dar pe care-l întâlneai în toate cercurile medicale. Avea pentru I léquet, vechiul lui coleg, o dragoste oarbă, o afecţiune de animal. Înştiinţat prin telefon de întoarcerea grabnică a prieicnului său, lăsase totul baltă şi alergase la căpătâiul fetiţei.

Apartamentul, cu toate uşile deschise şi care rămăsese uşa cum fusese lăsat înaintea plecării, astă primăvară, avea un aspect sinistru, fiindcă perdelele lipseau, trăseseră obloanele şi aprinseseră peste tot lumina electrică, dar sub lucirea orbitoare a lămpilor din tavan, mobilele, puse unele peste altele în mijlocul fiecărei camere şi acoperite cu cearşafuri albe, păreau nişte sicrie pentru copii. În salonul unde Studler îi lăsase pe cei doi medici pentru a se duce să-l înştiinţeze pe Héquet, podeaua era plină de cele mai felurite obiecte, îngrămădite în jurul unei lăzi deschise, pe jumătate golită.

O uşă se deschise ca împinsă de vânt şi o femeie tânără, aproape dezbrăcată, cu chipul răvăşit de groază, cu părul, blond şi frumos, ciufulit, se repezi spre ei cu toată iuţeala pe care i-o îngăduia mersu-i greoi; cu o mână îşi susţinea pântecele, cu cealaltă îşi ridica poalele capotului, că să nu se împiedice. Din pricina respiraţiei gâfâitoare nu putea să vorbească; buzele îi tremurau. Se opri drept în faţa lui Philip, privindu-l cu ochii mari şi încercănaţi, cu o rugă mută atât de sfâşietoare, încât el uită s-o mai salute: îşi întinse fără să vrea braţele spre ea, ca pentru a o susţine, a o linişti.

În aceeaşi clipă ţâşni şi Héquet prin uşa vestibulului.

— Nicole!

Vocea îi tremura de mânie. Palid şi cu trăsăturile

crispate, fără să-l observe pe Philip, se repezi la tânăra femeie, o apucă, o răsturnă pe spate şi o ridică în braţe cu o putere U care nu te-ai fi aşteptat. Ea se lăsă, suspinâni

— Deschide-mi uşa, îi spuse gâfâind lui Antoine, care sărise să-l ajute.

Antoine pomi în urma lor. Un murmur tânguitor se ridică de pe buzele lui Nicole, în timp ce Antoine îi susţinea capul căzut pe spate. Desluşi câteva fraze întretăiate: „Niciodată n-o să mă ierţi. Toate sunt din vina mea, toate… S-a născut infirmă din pricina mea… Ştiu că multă vreme ai fost supărat pe mine pentru asta… Şi acum tot vina mea este… Dac-aş fi înţeles… dac-aş fi îngrijit-o de la început…” Ajunseră într-o cameră unde întoine zări un pat mare, răvăşit. Se vedea bine ca tânăra femeie pândise sosirea medicilor şi sărise din pat, în ciuda tuturor opreliştilor.

Acum îl apucă pe Antoine de mână şi se agăţă de el cu deznădejde.

— Vă rog, domnule… Félix nu m-ar mai ierta de data asta… Nu m-ar mai putea ierta dacă… încercaţi totul I Scăpaţi-o, vă rog în genunchi, domnule…

Soţul ei o culcă la loc, cu grijă, învelind-o bine. Nicole dădu drumul mâinii lui Antoine şi tăcu.

Héçpiet se aplecă deasupra ei. Antoine le surprinse privirile: a femeii era nesigură, pierdută; a bărbatului – sălbatică.

— N-ai voie să te scoli de aici, înţelegi?

Ea închise ochii. Atunci, bărbatul se aplecă şi mai mult, îi atinse părul cu buzele, apoi apăsă pe pleoapa închisă un sărut care părea că pecetluieşte un pact şi care semăna cu o iertare dată dinainte.

Pe urmă îl apucă pe Antoine de braţ şi îl trase din cameră.

Când îl regăsiră pe profesor lângă fetiţă, unde-l condusese Studler, Philip îşi scosese jacheta şi îmbrăcase

un halat alb. Calm, cu chipul împietrit, ca şi cum ar fi rămas pe lume numai el şi cu fetiţa, începuse o cercetare amănunţită, metodică, deşi îşi dăduse seama, de la prima aruncare de ochi, că orice intervenţie era de prisos.

Héquet, tăcut, cu mâinile înfrigurate, nu-şi mai putea lua privirea de la chipul medicului.

Examenul dură zece minute.

Când termină, Philip, ridicând capul, îl căută cu ochii pe Héquet. Acesta devenise de nerecunoscut: o figură «mărită, o privire încremenită între pleoapele roşii, aspre, ca 4 isc de vânt şi de nisip. împietrirea lui avea ceva sfâşietor. l >într-o privire, pe care i-o aruncă în grabă, Philip înţelese că mi mai avea niciun rost să se prefacă şi renunţă imediat la îngrijirile noi pe care voia să le prescrie mai mult din milă. Ni scoase halatul, se spălă repede pe mâini, îmbrăcă jacheta! >< care i-o ţinea infirmiera, şi ieşi din cameră, fără să-şi mai Imoarcă privirea spre pătuţ. Héquet se luă după el, urmat tic Antoine.

În antreu, cei trei bărbaţi, în picioare, se măsurară din ni hi.

— Îţi mulţumesc că ai venit, totuşi… abia putu să rostească I léquet.

Philip dădu din umeri şi plescăi din buze. Héquet îl privea (lin ochelari. Expresia acestei priviri părea din ce în ce mai ispră, dispreţuitoare, aproape duşmănoasă; apoi licărul de iflutate din ea se stinse. Bâlbâi, cerând parcă iertare:

— Nu ne mai rămâne să credem decât în imposibil…

Philip schiţă un gest pe care îl întrerupse la jumătate şi.

fără a se grăbi, îşi luă pălăria. Dar, în loc să iasă, se întoarse tpre Héquet, aşteptă puţin, apoi îi puse mâna pe braţ cu un gest stângaci. Urmă o nouă clipă de tăcere. După aceea, revenindu-şi, Philip făcu un pas înapoi, tuşi uşor şi, în sfârşit, se hotărâsă plece.

Antoine se apropie de Héquet.

— Azi e ziua mea de consultaţie. Vin iar diseară, pe la nouă.

Héquet, nemişcat, privea ca prostit uşa deschisă, prin care ilispărea, odată cu Philip, ultima lui năâejde; dădu din cap, în semn că auzise.

Philip, urmat de Antoine, coborî repede două etaje, fără nfl scoată o vorbă. Apoi se opri, se întoarse pe jumătate, îşi înghiţi saliva cu un susur ca de izvor şi, cu un accent mai nazalizat ca oricând, spuse:

— Ar fi trebuit să scriu totuşi o reţetă, nu? *Ut aliquid licri videatur*[7]. Drept să-ţi spun, n-am îndrăznit. Tăcu, mai coi Kirî câteva trepte şi mormăi, de data asta fără să se mai întoarcă:

Eu nu sunt atât de optimist ca dumneata... Poate să mai dureze vreo zi, două...

Qnd ajunseră la capătul de jos al scării, unde era destul de întuneric, se încrucişară cu două doamne care intrau.

— Ah, domnul Thibault!

Antoine recunoscu pe doamna de Fontanin.

— Ei?... întrebă ea cu un glas îmbietor, căutând să-şi ascundă îngrijorarea. Tocmai veneam după veşti.

Antoine răspunse printr-o clătinare prelungă din cap.

— Nu, nu! Nu se ştie niciodată! exclamă doamna de Fontanin cu o nuanţă de dojană, ca şi cum atitudinea lui Antoine ar fi îndemnat-o să accepte dintr-odată un verdict fatal. Să avem încredere, doctore! Nu se poate! Ar fi prea îngrozitor! Nu-i aşa, Jenny?

Antoine abia atunci o zări pe fată, care stătea deoparte. Se grăbi să ceară scuze. Fata părea stingherită, nehotărâtă; în cele din urmă, îi întinse mâna. Antoine observă expresia de tulburare şi clipitul nervos al

7 Ca să se creadă că se face ceva.

pleoapelor ei; dar el cunoştea afecţiunea pe care Jenny i-o purta verişoarei sale Nicole, aşa că nu se miră.

„E ciudat de schimbată”, îşi zise totuşi, ajungându-l din urmă pe profesor. Şi în amintire îi apăru silueta îndepărtată a unei fete în rochie de culoare deschisă, într-o seară de vară, într-o grădină. Întâlnirea de acum trezea în el un simţământ dureros. „Bietul Jacques, de bună seamă că n-ar mai fi recunoscut-o”, gândi el.

Philip, posomorât, se ghemuise în colţul maşinii.

— Mă duc la facultate, zise el. Te las acasă, mi-e în drum.

Pe tot parcursul, nu scoase trei vorbe. Dar la colţ cu Rue de l’Université, pe când Anioine îşi lua ziua bună, păru că se trezeşte din toropeală.

— Să nu uit, Thibault… dumneata, care te-ai ocupat mai mult de copiii întârziaţi la vorbire… Ţi-am trimis pe cineva, zilele astea: doamna Ernst…

— Vine azi.

— O să-ţi aducă pe băieţelul ei, un copil de cinci sau şase ani, care vorbeşte ca un prunc, în monosilabe. Ba chiar mi se pare că unele sunete nu le poate pronunţa deloc.

I) acă-i ceri însă să-şi spună rugăciunea, se aşază în genunchi şi îţi turuie *Tatăl nostru* de la un capăt la altul, aproape corect. Altfel, pare destul de deştept. Cred că e un caz interesant pentru dumneata…

V

De îndată ce auzi cheia stăpânului său învârtindu-se în broască, I on îi ieşi în cale.

— Domnişoara de Battaincourt e aici. Şi adăugă, cu o expresie de bănuială, care îi devenise familiară: Cred că e cu C, uvernanta.

„Nu-i o adevărată Battaincourt, corectă Antoine pentru sine, deoarece e fiica lui Goupillot, cel cu «bazarele gen secolul XX»”…

Trecu în camera lui, ca să-şi schimbe gulerul şi haina. Dădea multă importantă îmbrăcămintei, care la el era de o discreţie voită. Pe urmântră în cabinetul de consultaţii, verifică ăintr-o privire dacă totul este în ordine şi, plin de elan în pragul acestei după-amiezi de lucru, trase repede perdeaua grea şi deschise uşa salonului.

O* femeie tânără şi zveltă se ridică de pe scaun. O recunoscu pe englezoaică, aceeaşi care venise astă-primăvară cu doamna de Battaincourt şi cu fiica ei. (Memoria lui, de astă dată stârnită fără să vrea, îi reaminti numaidecât un mic amănunt care-l izbise atunci: la sfârşitul vizitei, pe când scria reţeta la birou, ridicase întâmplător ochii spre doamna de Battaincourt şi spre englezoaică, amândouă în rochii uşoare, stând în picioare, una lângă alta, în adâncitura ferestrei; şi nu uitase licărirea pe care o surprinsese în privirea frumoasei Anne, care îndrepta, cu un gest mângâietor al degetelor, o şuviţă de păr de pe tâmpla mătăsoasă a guvernantei.)

Englezoaica înclină capul cu o mişcare nesilită şi împinse fetiţa înaintea ei. În timp ce le făcea loc să intre, Antoine fu câteva clipe învăluit de mireasma proaspătă a acestor două trupuri tinere şi sănătoase. Amânaouă erau blonde, subţiri, cu pielea şi carnaţia parcă luminoase.

Huguêtte îşi ţinea haina pe braţ şi, cu toate că n-avea mai mult de treisprezece ani, era atât de înaltă, încât te mirai că poartă o rochiţă de copil, scurtă, fără mâneci, care dezgolea o r>unăparte din trupul acesta de fetiţă, pe care soarele de vară îl bronzase din belşug. Părul ei de un blond cald, se încolăcea în bucle mici şi alcătuia un cadru aproape vesel pentru chipul acela pe care surâsul nehotărât, privirea adâncă şi potolită exprimau mai degrabă melancolie.

Englezoaica se întoarse către Antoine. Obrajii ei ca nişte flori roşiră cu totul când încercă să explice, într-o franţuzească melodioasă ca trilul unei păsărele, că doamna

lua masa în oraş, că spusese să i se trimită cât mai repede maşina înapoi şi ei n-o să întârzie prea mult.

Antoine se apropie de Huguette şi o bătu uşor pe umăr, întorcând-o cu faţa spre lumină.

— Ei, cum ne merge acum? făcu el distrat.

Fetiţa scutură capul şi zâmbi, cu părere de rău parcă.

Antoine înregistră la repezeală culoarea buzelor, a gingiilor, a conjunctivului ochiului, dar, de fapt, se gândea la altceva. Adineauri, în salon, observase felul cum fetiţa, care, părea de o graţie atât de firească, se sculase cu stângăcie de pe fotoliu, ven ind spre el cu o răceală vizibilă; pe urmă, după ce o bătuse uşor pe umeri, nu-i fu greu să observe, cu atenţia lui încordată, o strâmbătură abia simţită şi o uşoară mişcare de retragere.

O vedea pe fetiţă abia a doua oară. Nu era medicul familiei. Fără îndoială că, îndemnată de soţul ei, Simon de Battaincourt, un vechi prieten al lui Jacques, această frumoasă doamnă de Battaincourt venise astă-primăvară, valvârtej, la Antoine, pentru a-l consulta asupra stării generale a fiicei ei, slăbită, zicea ea, fiindcă crescuse prea repede. Examenul medical al lui Antoine nu descoperise atunci niciun indiciu de leziune. Dar starea generală părându-i-se suspectă, prescrisese o igienă severă şi ceruse să i se făgăduiască că vor aduce fetiţa la el s-o examineze în fiecare lună. De atunci n-o mai revăzuse.

— Ia să vedem, spuse Antoine. Te rog, scoate toate astea…

— *Miss* Mary! strigă Huguette.

Antoine, la birou, cu o linişte impusă, consulta fişa întocmită în iunie. Nu găsise încă niciun simptom care să poată fi luat în consideraţie; totuşi, avea o bănuială şi, cu toate că astfel de intuiţii îl ajutaseră adeseori să descopere o boală încă latentănu voia cu niciun chip să se încreadă prea repede în ele. Întinse pe birou radioscopia făcută în primăvară şi o studie fără grabă. Apoi se ridică.

În mijlocul camerei, Huguette, pe jumătate sprijinită de braţul unui fotoliu, se lăsa alene să fie dezbrăcată. Când voia s-o ajute pe guvernantă să-i desfacă un şiret sau o copcă, era atât de stângace, încât englezoaica îi da mâna la o parte, ba îi iar o dată, plictisită, nu se sfii s-o lovească scurt peste degete.

Această bruscheţe, dar mai ales întunecarea de pe chipul interese al lui Mary îl făcură pe Antoine să presupună că guvernanta n-o iubea deloc pe Huguette. De altfel, părea că fetiţa se teme de ea.

Medicul se apropie.

— Mulţumesc, zise. Destul aşa.

Fetiţa ridică spre el minunaţii ei ochi albaştri, limpezi, biurunşi de lumină. Fără să ştie ţie ce, îi plăcea mult medicul acesta.

De fapt, în ciuda chipului său voluntar şi a înfăţişării lui mereu preocupate, Antoine făcea rar bolnavilor săi impresia în ar fi aspru; chiar cei tineri, cei mai puţin pătrunzători, nu «înşelau niciodată: cuta de pe fruntea lui, privirea adâncă, sânruitoare, fălcile puternice erau pentru ei doar o chezăşie >le înţelepciune şi se forţă. „Bolnavii – spunea maestrul cu un surâs diavolesc – ţin cu adevărat numai la un singur lucru: sit fie luaţi în serios…1

Antoine îşi lipi urechea de trupul ei şi începu să o asculte i îi multă răbelare. La plămâni, nimic. Înainta cu metodă, ca 1 hilip. La inimă, nimic. „Morbul lui Port… îi şoptea o voce Ifluntrică, morbul lui Port…”

— Apleacă-te, zise el deodată. Sau, mai bine, nu: ridică i era de jos… de pildă, pantoful.

Fetiţa îndoi genunchii, ca să nu se aplece din spate. Semn rêfa. Antoine ar fi dorit încă să se înşele. Dar era grăbit» n afle totul.

— Stai dreaptă, continuă el. Încrucişează-ţi braţele. Aşa… Acum apleacă-te… îndoaie-te… Mai tare…

Fetiţa se îndreptă; încet, fermecător, buzele i se

despărţiră, se întredeschiseră într-un zâmbet dulce, ca o dezmierdare.

— Mă doare… murmură ea, ca şi cum ar fi cerut iertare.

— Bun! făcu Antoine.

O privi o clipă fără să pară c-o vede. Pe urmă se uită la ea ţi i zâmbi. Era nostimă, te făcea să o doreşti, goală cum era, cu pantoful în mână, cu ochii mari, miraţi şi duioşi, pironiţi asupra lui Antoine. Obosită, deşi nu stătuse decât foarte puţin în picioare se rezemă de speteaza unui scaun. Albul mătăsos ni toracelui făcea ca nuanţa aceea ca de caisă coaptă a umerilor, a braţelor, a coapselor rotunde să pară aproape întunecată; pitrţil e acestea arse de soare te îndemnau să te gândeşti la o piele caldă, arzătoare.

— Întinde-te aici! porunci el, aşternând o pânză pe canapeaua de consultaţie. Nu mai surâdea. Era din nou cuprins de îngrijorare. Întind e-te pe burtă. Lungeste-te bine.

Clipa hotărâtoare sosise. Antoine îşi îndoi genunchii, se sprijini bine pe călcâie şi-şi întinse braţele înainte în aşa fel, ca încheieturile mâinilor sl-i fie cât mai slobode. Rămase nemişcat două clipe, ca şi cum s-ar fi recules; privirea lui grijulie străbătu, distrată, de la omoplaţi până la scobitura umbrită a şalelor, acest spate tare şi muşc hiulos care stătea în faţa lui. Apoi, punându-şi palma peste ceafa călduţă care se aplecă puţin, îşi apăsa două degete iscoditoare pe coloana vertebrală şi sihndu-se să menţină această apăsare egală peste tot, nu mărând, unul câte unul, nodurile dorsale, coborî încet de-a lungul şiragului de mătănii osoase.

Deodată trupul se înfioră, se chirci; Antoine abia avu timp să-şi ridice mâna. O voce zglobie şi sigură, pe jumătate înăbuşită în perne, glăsui:

— Dar mă doare, domnule doctor!

— Ce spui?! Unde? Ca s-o înşele, o atinse în mai

multe locuri. Aici?

— Nu.

— Aici?

— Nu.

Atunci, ca să înlăture orice îndoială:

— Aici? întrebă deodată, înfigându-şi arătătorul exact în locul vertebrei bolnave.

Fetiţa scoase un strigăt scurt, care se schimbă repede într-un râs silit.

Urmă o tăcere.

— Întoarce-te, zise Antoine, cu o blândeţe neobişnuită.

Îi palpă gâtul, pe urmă pieptul, pe urmă sub suorile.

Huguette se încordă, ca să nu se mai vaite. Dar când îi apăsă ganglionii de la vintre, nu-şi mai putu stăpâni un vaiet slao.

Antoine se ridică; pe chipul lui nu se citea nimic. Totuşi, se feri de privirea fetiţei.

— Ei, gata, spuse el, ca şi cum ar fi făcut pe supăratul. Zău, prea eşti cocoloşită!

Cineva bătu în uşă şi o deschise.

— Eu sunt, doctore, se auzi o voce caldă, apoi, cu mersul unei persoane care-şi dă importanţă, frumoasa Anne îşi făcu apariţia în cabinet. iartă-mă, mi-e ruşine că am întârziat aşa de mult... Dar locuieşti într-un cartier imposibil! Râse. Sper că nu m-ai aşteptat, adăugă, căutându-şi din ochi fetiţa. Şi tu, viv, i să nu răceşti! i se adresă fără duioşie. Mary dragă, fii iuină şi pune-i ceva pe umeri, da? Av ea nişte modulări de intra alto, dezmierdătoare şi grave, care urmau fără nicio şi himbare de ton după accentele acelea aspre.

Înaintă spre Antoine. Mlădierea din mers îi era aţâţătoare; iliir în gesturile sprintene şi ademenitoare se ghicea ceva rece, me trăda o dârzenie corectată, îndulcită de o îndelungată nhişnuintă de a seduce, şi de a seduce

printr-o purtare plină în drăgălăşenie. Un parfum dulceag, care părea prea greu inntru a se ridica în aer, stăruia în jurul ei. Cu un gest sloliod, îi întinse mâna, într-o mănuşă de culoare deschisă, pe are zornăiau brăţări.

— Bună ziua!

Privirea ei cenuşie pătrundea până în adâncul ochilor lui Antoine. El îi zări gura întredeschisă. Sub buclele negre, mi era riduri îi brăzdau aproape imperceptibil pielea de pe Umple, făcând ca tenul din jurul pleoapelor să pară şi mai ilclicat. Antoine îşi întoarse ochii de la ea.

— Eşti mulţumit, doctore? îl întrebă. Unde ai rămas cu rxamenui?

— Da… pentru azi am terminat, o anunţă Antoine cu un surâs sleit pe Duze. Şi, întorcându-se spre englezoaică: Poţi s-o linbraci pe domnişoara.

— Recunoaşte că ţi-am adus-o în stare bună! zise doamna de Battaincourt, aşezându-se cu spatele la lumină, din obişnuinţă. Ţi-am spus că am petrecut…

Antoine se apropie de lavabou şi, ţinându-şi din politeţe rapul întors spre doamna de Battaincourt, începu să-şi săpunească mâinile.

— …că am petrecut, pentru ea, două luni la Ostende? De altfel, se şi vede, e pârlită, nu glumă! De-ai fi văzutt-o însă ticum şase săptămâni! Nu-i aşa, Mary?

Antoine se gândi puţin. Tuberculoza se declarase; ea ataca rlădirea de la temelii, rodea adânc coloana vertebrală. Se pregătea să spună: „Leziuni vindecabile…”, dar nu era convins. Starea generală, în ciuda aparenţei, era îngrijorătoare.

Întregul aparat ganglionar era inflamat. Huguette era fiica bătrânului Goupillot şi ereditatea aceasta putredă părea să i constituie o primejdie pentru viitor.

— Ţi-a spus că a căpătat premiul al treilea la concursul tic bronzare de la Palace? Şi o menţiune la acela de la Cazinou?

Sâsâia puţin, foarte puţin, numai atât cât trebuia ca să adauge farmecului ei periculos un pic de nevinovăţie, ceva liniştitor. Ochii ei, a căror culoare verzuie te mira când te uitai la tenul de oacheşă, scăpărau, fără motiv, scântei scurte, foarte vii. De la prima lor întâlnire, Antoine reuşise s-o irite. Anne de Battaincourt era obişnuită să simtă privirile pofticioase ai fi bărbaţilor şi ale femeilor fixate asupra ei. Pe măsură ce anii treceau, această bucurie devenea tot mai rară; dar, cu cât plăcerea ce-o încerca era mai platonică, cu atât creştea griji (ei ca să menţină în jur o ambianţă senzuală. Atitudinea lui Antoine o iritase tocmai fiindcă privirea aceea atentă, amuzată, pe care o îndreptase spre ea, nu era cu totul lipsită de dorinţă; ea însă simţea prea bine că o asemenea poftă era ţinută în frâu cu uşurinţa şi că el se lăsa condus numai de judecată.

Se întrerupse.

— Iartă-mă, spuse cu un surâs gutural, mă înăbuş în blana asta! Şi, rămânâna pe scaun, fără a-şi lua ochii de la Antoine, cu o mişcare unduioasă, care făcu să-i sune şiragul de perifl de la gât, lăsă să-i alunece de pe umeri blana largă, care acoperi scaunul pe care şedea. Bustul ei, acum mai liber, zvâcnea: despicătura bluzei lăsa să se vadă un gât zvelt, fraged încă şi oarecum îndrăzneţ din pricina mândriei cu care îşi ţinea capul mic, cu profil acvilin, şi pe care pălăria i-l acoperea ca o cască.

Aplecat asupra mâinilor, pe care şi le ştergea cu mişcări măsurate, Antoine, preocupat, îngrijorat, se gândea la inflamarea progresivă a ţesutului osos, la deteriorarea, apoi la macerarea vertebrei bolnave. Trebuia să facă, şi cât mai curând, singura încercare: s-o pună în ghips pentru luni, poate pentru ani de zile.

— A fost minunat, doctore, la Ostende în vara asta, urmă doamna de Battaincourt, ridicând glasul spre a-l sili pe Antoine s-o asculte. O lume nebună, prea multă chiar…

Bâlci I Râse. Văzând că nu poate capta atenţia medicului, coborî glasul din ce în ce, tăcu şi privi cu bunăvoinţă spre *miss* Mary, care o îmbrăca pe Huguette. Dar niciodată nu suferea să rămână prea multă vreme în situaţia de spectatoare. Simţea mereu nevoia de a avea un rol. Ca să îndrepte o încreţitură a gulerului, îşi săltă pieptul, îşi aranjă bluza dintr-o singură mişcare şi, vorbindu-i englezoaicei cu vocea pe jumătate, îi spuse, aplecându-se cu familiaritate spre ea:

— Mary, ştii că-mi place mai mult gulerul pe care l-am făcut la Hudsôn; ar trebui să-l dai ca model lui Suzy… Dar ridică-te o dată în picioare! strigă ea, enervată. Mereu stai jos! Cum vrei să văd dacă rochiţa îţi cade bine? Şi, îndreptându-se spre Antoine cu o mişcare mlădioasă: Nici nu-ţi închipui rât e de bleagăprăjina asta doctore! Pentru mine, i are am avut totdeauna argint-viu în vine, e îngrozitor!

Ochii lui Antoine întâlniră privirea întrebătoare a lui Huguette şi nu-şi putu stăpâni o licărire fugară de complicitaic, care o făcu pe fetiţă să surâdă.

„Asta-i! preciză în sinea lui. Azi e luni. Vineri sau sâmbătă trebuie pusă în ghips. Pe urmă, om vedea…”

Pe urmă?… Rămase câtva timp pe gânduri. Vedea lămurit, pe terasa unui sanatoriu de la Berck, printre „sicriele” aliniate în briza sărată, o trăsurică mai lungă ca celelalte, iar pe salteaua fără pernă, faţa răsturnată a infirmei şi privirea asta frumoasă, vie şi albastră rătăcind pe orizontul aunelor…

— La Ostende, explică doamna de Battaincourt înciudată de lenea fetiţei, închipuieşte-ţi că s-au organizat cursuri de dans, dimineaţa, la Cazino. Am vrut s-o trimit şi pe ea. După fiecare dans, domnişoara se trântea pe câte o bancă, se smiorcăia, făcea pe interesanta! Toată lumea se înduioşa… Ridică din umeri: Ah, şi eu, care nu pot să sufăr înduioşarea! exclamă cu patos, pironind asupra lui Antoine

o privire atât de ascuţită, încât el îşi aduse dintr-odată aminte de zvonul care se răspândise cum că bătrânul Goupillot, devenit într-un târziu gelos, murise otrăvit. Ea adăugă, cu năduf: Era atât de ridicol, încât a trebuit să cedez.

Antoine îi aruncă o privire necruţătoare. Deodată se hotărî: va renunţa la o convorbire serioasă cu această femeie; o va lăsa să plece şi îl va chema, fără întârziere, pe bărbatul ei. Huguette nu era fiica lui Battaincourt, dar Antoine îşi amintea ceea ce spunea mereu Jacques despre Simon: „N-are nimic în cap, dar are o inimă de aur”.

— Soţul dumitale e la Paris? o întrebă el.

Doamna de Battaincourt crezu că, în sfârşit, catadicsea să dea o întorsătură mai mondenă conversaţiei for. Mult i-a mai trebuit!

Avea de gând să-i ceară anumite lucruri lui Antoine, trebuia deci să se poarte bine cu el, izbucni în râs şi o luă pe englezoaică de martora:

— Auzi, Mary? Nu, dragă domnule, suntem condamnate să stăm în Touraine până în februarie, pentru sezonul de vânătoare! Abia am putut să scap săptămâna asta, între două rânduri de invitaţi, dar sâmbătă mi se umple iarăşi casa.

Cum Antoine nu comenta, tăcerea lui o înciudă şi mai tare. Se vedea nevoită să renunţe la domesticirea acestui sălbatic. îl găsea ridicol cu aerele lui de om distrat; pe dea» supra, şi prost crescut!

Străbătu camera pentru a-şi lua blana.

„Bun, îşi zise Antoine, o să-i telegrafiez imediat lui Battaincourt; am adresa. Mâine, cel mai târziu poimâine, poate să fie la Paris. Joi, radiografie. Apoi consult cu profesorul, spre mai multă siguranţă. O s-o punem în ghips sâmbătă”.

Huguette, într-un fotoliu, îşi punea, cuminte, mănusilo, Doamna de Battaincourt, în picioare, înfăşurată

toată1 în blană, îşi aranja la oglindă pălăria ca un coif de walkyrio, făcută din pene de fazan auriu. Întrebă, cam acru:

— Ei, doctore? Nicio reţetă? Ce recomanzi de data asta? Ce zici, ai opri-o să meargă de vreo două-trei ori la vânătoare, cu *miss* Mary, în şaretă?

VI

După ce doamna de Battaincourt plecă, Antoine se întoarso în cabinet şi deschise uşa spre salon.

Intră Rumelles, cu mersul lui grăbit, de om care n-are nicio clipă de pierdut.

— Te-am făcut să aştepţi, încercă Antoine să se scuze.

Celălalt schiţă un gest politicos de protest şi-i întinse mâna ca unui prieten. Părea că spune: „Aici nu sunt decât un pacient”.

— O, o, făcu Antoine voios, te pomeneşti că vii de la preşedintele republicii!

Rumelles râse cu simpatie. Purta o redingotă neagră, cu revere de mătase şi ţinea un joben în mână. La drept vorbind, fiind înalt, îi venea Bine acest harnaşament oficial.

— Nu chiar de acolo, dragă. Dar vin de la ambasada Serbiei: un dejun în onoarea misiunii Djanilozsky, care e în trecere prin Paris săptămâna asta. Şi apoi mă aşteaptă imediat altă corvoadă; ministrul mă trimite să o întâmpin la gară pe regina Elisabeta, care a avut oribila idee de a anunţa că va vizita, la cinci şi jumătate, expoziţia crizantemelor. Din fericire, o cunosc. E foarte simplă şi deosebit de amabilă. Nu mai poate după flori şi urăşte protocolul. Am să mă limitez la câteva cuvinte de bun venit, fără solemnitate.

Zâmbi, cu gândul aiurea. Lui Antoine i se păru că pacientul său îşi rumegă micul discurs, căutând nişte fraze care să fie în acelaşi timp respectuoase, galante şi

spirituale.

Rumelles trecuse de patruzeci de ani. Un cap de leu, o mamă deasă, de un blond-spălăcit, dată pe spate, încadrând n figură romană niţel cam grasă; o mustaţă în furculiţă, frizată în fierul, bătăioasă; ochi albaştri, voit mobili şi pătrunzători, „l – ară mustaţă, îşi spunea uneori Antoine, sălb ătăciunea asta îi avea un profil de berbec!”

— Ah, dejunul ăsta, dragă! făcu o pauză, închizând ochii pe jumătate şi legănându-şi uşor capul. Douăzeci sau douăzeci şi când de invitati, numai oficiali, personaje de primul mng, dar ce crezi? dacă sunt printre ei, numărând bine, doi iau trei oameni deştepţi… E ceva de speriat! Totuşi, cred că mn pus la cale ceva folositor. Ministrul habar n-are de asta! Mi-e teamă să nu strice tot cu felul lui de a fi, ca un câine care ţine laba pe un os…

Dicţia perfectă şi surâsul lui plin de fineţe, cu care-şi prelungea parcă cele mai neînsemnate cuvinte, îl făceau oarecum liazliu, vioi, dar mereu acelaşi, orice ar fi spus.

— Îmi dai voie? îl întrerupse Antoine, apropiindu-se de birou. Numai cât să scriu o telegramă urgentă. Dar te ascult. (um te simţi azi, după ospeţele alea sârbeşti?

Rumelles avea aerul că n-auzise întrebarea. îşi continua distrat discursul. „Îndată ce prinde gust de vortâă, observă Antoine, nu mai pare deloc grăbit… Şi, în timp ce scria telegrama către Battaincourt, la ureche îi ajungeau frânturi de lâaze, pe care le prindea din zbor:

— …de când se agită Germania… Manifestaţiile de la Ixâipzig pentru inaugurarea monumentului lor comemorativ. Nu pierd niciun prilej… Centenarul lui 1813, se apropie, dragă, se apropie cu paşi mari! Ai să vezi, în doi-trei ani…

— Cine? întrebă Antoine, ridicând capul. Războiul?

Se uită la Rumelles cu o privire amuzată.

— Vezi bine, războiul, făcu celălalt serios. Mergem drept spre el!

Totdeauna avusese nevinovata manie de a prezice pe curând războiul european. Câteodată ai fi zis că îl aşteaptă; şi iată că adăugă: E momentul să fim la înălţime. Frază cu două înţelesuri, care putea însemna: „Să mergem să ne batem”, dar pe care Antoine o traduse fără să ezite, prin: „Să ne cocoţăm la putere”.

Rumelles, care se apropiase de birou, se aplecă spre Antoine şi coborî deodată vocea:

— Urmăreşti ceea ce se petrece în Austria?

— Hm… da, ca un necunoscător în materie.

— Tisza pozează de pe acum în urmaş al lui Berchtold. Şi Tisza ăsta, eu l-am văzut de aproape în 1910: e cel mai primejdios dintre cei care joacă totul pe-o carte. De altfel, a dovedit-o ca preşedinte al Camerei maghiare. Ai citit discursul în care ameninţa, pe faţă, Rusia?

Antoine isprăvise de scris şi se ridicase.

— Nu, zise el. Dar, de când am început să citesc şi eu ziare, am văzut că Austria joacă totdeauna rolul de copil teribil. Până acum însă, nu i s-a dat prea mare importanţă.

— Pentru că Germania punea frâne. Dar acum, atitudinea Austriei începe să devină primejdioasă din pricina evoluţiei care s-a produs în Germania cam de vreo lună încoace. Şi de asta publicul habar n-are!

— Lămureşte-mă şi pe mine, îl îndemnă Antoine, al cărui interes se trezise & ră voia lui.

Rumelles se uită la ceas şi se îndreptă din spate.

— N-o să afli nimic nou când ţi-oi spune că, în ciuda aparentei alianţe, cu toate discursurile frumoase ale celor doi împăraţi, relaţiile dintre Germania şi Austria, de vreo şase-şapte ani încoace…

— Păi atunci, pentru noi, neînţelegerea asta nu e o chezăşie de pace?

— Nepreţuită! *Era* chiar singura.

— Era?

Rumelles, grav, făcu un semn afirmativ.

— Lucrurile, dragă, sunt pe cale să se schimbe… îl privi pe Antoine ca şi cum s-ar fi întrebat până unde putea merge, pe urmă adăugă printre dinţi: Şi poate numai din vina noastră.

— Din vina noastră?

— Dragă Doamne, da! Dar asta-i altă poveste. Ce-ai zice dacă ţi-aş spune că suntem priviţi, de către oamenii cei mai avizaţi din Europa, ca şi cum am avea gânduri războinice ascunse?

— Noi? E stupid!

— Francezul nu călătoreşte. Francezul, dragă, n-are habar de efectul pe care-l poate avea politica lui patriotardă văzută din afară… Vorba e că apropierea mereu crescândă între Franţa, Anglia şi Rusia, noile lor acorduri militare, tot ce se ţese în diplomaţie de doi ani încoace, toate astea, pe drept sau pe nedrept, încep a îngrijora în mod serios Berlinul. În faţa a ceea ce ea numeşte, fără făţărnicie, „ameninţările" Antantei, Germania descoperă deodată că s-ar putea găsi singură. Ea ştie că Italia nu mai face parte din Tripla Alianţă decât în teorie. Deci, nu mai are decât Austria şi de aceea i s-a

7 –

Iftrut urgent, în ultimele săptămâni, să strângă din nou, cu jţiabă, legăturile de prietenie. Poate chiar cu preţul unor Mincesii importante. Chiar cu preţul de a schimba macazul. I'i începi? De aici până la a-şi schimba deodată atitudinea, ilnă la a accepta politica balcanică a Austriei, a o încuraja aproape, nu-i decât un pas; şi se spune că acest pas a şi fost încut. E cu atât mai grav cu cât Austria, simţind că vântul se schimbă, a profitat îndată ca să ridice tonul, după cum ai vrt/. ut. Iată deci că Germania e de bunăvoie solidară cu îndrăznelile Austriei; ceea ce – de la o zi la alta – poate să ilca acestor îndrăzneli un efect incalculabil! Asta înseamnă fii toată Europa poate fi târâtă în mod automat în conflictul balninic!… Acum înţelegi că e

cazul să fii pesimist sau cel puţin îngrijorat dacă eşti cât de cât informat?

Antoine tăcea, neîncrezător. Ştia din experienţă că sper laliştii în politică externă prevăd totdeauna conflicte de neînlăturat. îl sunase pe Léon. În picioare, lângă uşă, aştepta în vină servitorul, ca să treacă, în sfârşit, la lucruri serioase; ţi-l privea fără nicio îngăduinţă pe Rumelles, care, obsedat de subiectul care-l preocupa, uitase de ceas şi se plimba, încoace şi încolo, prin faţa căminului, cu aere de paradă.

Tatăl lui Rumelles, fost senator, fusese prieten cu domnul Thibault. (Murise la timp ca să nu asiste la înălţarea fiului fiu în diferite ranguri republicane.) Antoine avusese odinioară multe prilejuri de a-l vedea pe Rumelles; dar, la drept vorbind, niciodată nu-l întâlnise mai des ca în ultima săptămână. Părerea lui despre el se preciza, necruţătoare, cu fiecare vizită. Băgase de seamă că această necontenită vorbărie, curtenia asta prematură de om cu trecere, interesul acela pentru problemele mari dezvăluiau totdeauna, cu un prilej sau cu altul, o

11 ăsătură de caracter meschină, care vădea, cu naivitate, ambiţia personală; ambiţia era, fără îndoială, singurul simţământ puternic de care putea fi în stare Rumelles. Antoine socotea chiar că această ambiţie era în disproporţie cu valoarea personală a omului pe care îl considera destul de mărginit: o instrucţie mediocră, o sfiiciune fără modestie, un caracter nestatornic; şi totul, ascuns cu dibăcie sub aerele lui de viitor μm de vază.

Între timp, Léon venise să ia telegrama. „Să terminăm cu politica, să terminăm cu psihologia”, îşi zise Antoine, întorcându-se spre orator.

— Ei, tot aşa îţi merge?

Chipul lui Rumelles se întunecă deodată.

Într-o seară, la începutul săptămânii trecute, cam pe la ora nouă, Antoine se pomenise cu Rumelles intrând în

cabl* netul lui de consultaţii, alb ca varul. Atins de două zile de o boală pe care nu voia s-o mărturisească medicului său obişnuit, şi mai puţin unuia necunoscut – „deoarece, ziceţ el, înţelege-mă, dragă, sunt însurat, sunt o persoană oficială şi viaţa mea particulară, viaţa mea publică depind de o simpli indiscreţie, de un şantaj…” – îşi adusese aminte că tânărul Thibault era medic şi venise să-i roage pe Antoine să-l îngrijească. După ce încercase zadarnic să-l trimită la un specialist, Antoine, totdeauna gata să-şi exercite arta sa de medic’s destul de curios să-l cunoască mai de-aproape pe acest politician, consimţise.

— Ce spui, nicio îmbunătăţire?

Rumelles dădu jalnic din cap, fără să scoată o vorbă. Palavragiul acesta nu se putea hotărî să vorbească de boala lui. să mărturisească ce chinuri de iad suferea în unele clipe şi că, mai adineauri, fusese nevoit să scurteze o convorbire importantă pentru a părăsi în grabă fumoarul, într-atât de dureroase deveniseră usturimile.

Antoine se gândi o clipă.

— Atunci, spuse el cu hotărâre, trebuie să încercăm cu nitrat…

Deschise uşa laboratorului şi îl pofti înăuntru pe Rumelles „care amuţise; cu spatele la el/îşi pregăti amestecul şi umplu seringa cu cocaină. Qnd se întoarse spre victima sa, acesta îşi scosese redingota lui solemnă; fără guler, fără pantaloni, nu mai era decât un nenorocit de bolnav, îndurerat, îngrijorat, umilit, care-şi ferea, încurcat, rufele pătate.

Dar nu se dădea încă bătut. Când Antoine se apropie de el, ridică puţin capul şi încercă să surâdă, cu o rămăşiţă de zâmbet înfloritor încă. Totuşi, suferea în o mie de feluri. Chiar de singurătatea lui morală. Căci, în nenorocirea lui de acum, nu era o pedeapsă mai mare ca aceea de a nu-şi putea scoate masca, de a nu putea mărturisi nimănui cât îl umilea, nu numai trupeşte, ci şi în mândria lui, accidentul

acesta ridicol. Dar, vai! cui i-ar fi putut vorbi cu încredere şi sinceritate? N-avea niciun prieten. De zece ani încoace, politica îl silise să trăiască izolat, în spatele unui paravan de falsă şi bănuitoare camaraderie. Nu era nicio persoană în preajma lui cu care să se poată împrieteni. Ba da, una singură, nevasta lui, care era, într-adevăr, singura lui prietenă, singura fiinţă care-l cunoştea şi-l iubea aşa cum era, singura fiinţă în faţa căreia s-ar 6 simţit uşurat să-şi deschidă inima, dar tocmai ei era

9 9 7

nevoit să-i ascundă cu mai multă grijă aventura lui nenoroillă.

Durerea fizică îi curmă firul acestor gânduri. Nitratul începea să-şi facă efectul. Rumelles îşi înăbuşi primele vaiete»!< durere. Dar, peste puţin, în zadar îşi strânse dinţii şi pumnii: în tot efectul anesteziculuí, nu se mai putu stăpâni. Cauteri/iirea adâncă îi smulgea gemete de femeie care naşte. Lacrimi mari luceau în ochii lui albaştri.

*

Lui Antoine i se făcu milă.

— Încă puţină răbdare, dragă. Am terminat... E dureros, dar fără asta nu se poate; n-o să ţină mult. Stai liniştit, să-ţi mai fac puţină cocainã...

Rumelles nu-l asculta. Ca răstignit pe masă, sub lumina nemiloasă a reflectorului, îşi încorda, îşi întindea picioarele, i-a o broască pusă la disecţie.

După ce Antoine reuşi, în sfârşit, să-i aline durerea, îl întrebă:

— Bate sfertul; la ce oră trebuie să pleci?

— La... abia la cinci, bâlbâi nenorocitul. Am... maşina...

jos.

Antoine zâmbi cu un surâs prietenos, care îmbărbăta, dar t are, de fapt, ascundea altceva: se gândea, fără să vrea, la şoferul stilat, cu cocardă tricoloră, stând ţeapăn la

volan şi a jleptându-l pe domnul delegat al ministerului; apoi, la covorul purpuriu, care în minutul acela era, desigur, întins sub baldachinul de la expoziţia de flori şi pe care, peste o oră, acest kumelles, ce acum dădea aici din picioare ca un nou-născut i înd i se schimbă scutecele, mă rog, frumosul Rumelles vai Alea, strâns în redingota lui, cu un zâmbet şters sub mustaţa-i de motan şi va înainta, singur, cu paşi măsuraţi, în faţa micii n gine Elisabeta. Dar această imagine nu dură decât un minut, în clipa următoare, în ochii medicului nu se afla decât un holnav; mai puţin decât un bolnav, un caz; ba chiar şi mai puţin: un proces chimic, acţiunea unei substanţe caustice itsupra unui ţesut mucos, acţiune pe care o provocase el însuşi cu intenţie, de care era răspunzător şi ale cărei efecte le urmărea cu gândul.

Întreita şi discreta bătaie în uşă a lui Léon îl aduse din nou la realitate”. A venit Gise”, îşi aminti deodată, aruncându-şi I nstrumentele pe tava autoclavei.

Grăbit să scape de Rumelles, dar obişnuit să nu-şi de peste cap îndatoririle profesionale, aşteptă cu răbdare p! n când durerea se potoli.

— Odihneşte-te aici ca la dumneata acasă, zise ieşind, N-am nevoie de încăperea asta. Vin să te anunţ la fără zece.

VII

Léon îi spuse lui Gise:

— Vă rog să aşteptaţi aici, domnişoară…

„Aici” era fosta cameră a lui Jacques, unde începuse a se întunece, căci se lăsa noaptea. Era plină de umbră şi dt tăcere, ca un cavou.

Când Gise trecu pragul, inima începu să-i bată tare i efortul pe care trebuise să-l facă pentru a-şi învinge nell* nişte o luase, ca totdeauna, forma unei rugăciuni – o scurUI rugăminte adresată celui care nu ne părăseşte niciodail Apoi se aşează pe canapeaua pe care de atâtea ori,

la toaW vârstele, venise să se odihnească şi să stea de vorbă cu Jacqueh Undeva, în salon sau pe stradă, se auziră hohotele unui copd care plângea din toată inima. Gise îşi stăpânea cu grei emoţia. De la un timp din nimica toată, o podideau lacrimile Din fericire, în momentul acesta era singură. Va trebui să consulte un medic. Dar nu pe Antoine. Nu se simţea bine, slăbise prea tare. Din pricina insomniilor, fără îndoială. Am ceva nu era normal la nouăsprezece ani... Se gândi o clipă 1 ciudata înlănţuire a vieţii în cursul acestor nouăsprezece ani; o lungă copilărie petrecută între doi bătrâni; apoi, către saispro zece ani, durerea cea mare, complicată şi mai mult de nişn taine atât de apăsătoare.

Léon veni să aprindă lumina şi Gise nu îndrăzni să-l spună că se simţea mai bine aşa, învăluită în umbră. În camere acum luminată recunoştea fiecare mobilă, fiecare amănunt. Se vedea bine că sentimentele de pietate frăţească îl opriserl din principiu pe Antoine să se atingă de ceva, dar, de când mânca aici, treptat, fiecare obiect fusese mutat de la locul lui, căpătând altă destinaţie, şi toate lucrurile luaseră o înfăţişare deosebită: masa împinsă în mijlocul odăii, serviciul acesta de ceai, care trona pe biroul părăsit, între coşuleţul de pâine şi competieră. Biblioteca însăşi... Odinioară, perdelele acestea verzi nu erau trase aşa, în marginea geamurilor. Una din perdele făcea burtă. <3 ise se aplecă, văzu strălucind prin întuneric câteva tacâmuri împrăştiate la întâmplare; Leon îngrămădise cărţile pe rafturile de sus... Bietul Jacques, de şi-ar vedea acum biblioteca transformată în bufet!

Jacques... Gise nu voia să se gândească la el ca la un mort. Nu numai că nu s-ar fi mirat deloc dacă l-ar fi văzut apărând în pragul uşii, dar mai în fiecare clipă se aştepta să-l vadă răsărind în faţa ei; şi, de trei ani încoace, aşteptarea aceasta superstiţioasă făcea să crească în ea o stare pe jumătate de vis, plină de exaltare, deprimantă.

Aici, printre obiectele acestea familiare, era năpădită de amintiri. Nu îndrăznea să se ridice de pe scaun, abia respira de teamă să nu tulbure liniştea, să nu pângărească această tăcere. Pe cămin – o fotografie a lui Antoine. Ochii i se opriră asupra ei. îşi aducea aminte de ziua în care Antoine i-o dăduse lui Jacques; una la fel îi dăruise şi Domnişoarei; e acolo, sus. Este Antoine cel de altă dată, pe care-l iuf>ea ca pe un frate mai mare, acela care i-a dat mult curaj în timpul acestor trei ani de grele încercări. De când Jacques a plecat dintre ei, de câte ori n-a coborât aici, ca să vorbească cu Antoine despre cel dispărut! De câte ori n-a fost gata să i se destăinuiască! Acum lucrurile sunt cu totul schimbate. De ce? Ce s-a petrecut între ei? N-ar putea spune. îşi aminteşte doar de acea scurtă scenă, din iunie, cu o zi înainte de plecarea ei la Londra. Antoine părea că-şi pierduse capul în faţa acestei despărţiri iminente, a cărei pricină tainică n-o put ea ghici. În definitiv, ce i-a spus el atunci? I s-a părut a înţelege că Antoine n-o mai iubea ca un frate mai mare; se gândea la ea „altfel”. Era oare cu putinţă? Poate că nu erau decât închipuiri de-ale ei? Dar nu, chiar în scrisorile cu două înţelesuri pe care i le scria el, scrisori prea duioase şi cu ceva prea reţinut în ele, Gise nu mai găsea afecţiunea l’liniştită din anii trecuţi. De aceea, de la întoarcerea ei în Franţa, îl evita din instinct, şi în aceste cincisprezece zile nu rămăsese niciun moment între patru ochi cu el. Ce vrea cu ea astăzi?

Tresare. E Antoine, cu pasul lui grăbit, apăsat. Intră, se opreşte şi zâmbeşte. Trăsăturile îi sunt cam obosite; cu toate acestea, fruntea e limpede, privirea – vie, fericită. Gise, care se simte ca furată de un val, îşi revine repede; e de-ajuns ca Antoine să-şi facă apariţia, pentru a răspândi în jurul lui ceva din elanul său vital.

— Bună ziua, Nigrette! o salută el surâzând.

Era o poreclă veche, pe care i-o dăduse domnul

Thibault Gisei într-o zi când era bine dispus, pe vremea când domnişoara de Waize, silită să-şi adopte nepoata orfană, tocmai o luase pe lângă ea, instalând-o în căminul burghezei familii Thibault, pe această mică mulatră din Madagascar, care părea o sălbatică.

Gise întreabă, ca să zică ceva:

— Ai multă lume azi?

— Aşa-i meseria! răspunse Antoine voios. Vrei să vii în cabinet? Sau rămânem aici? Şi, fără să aştepte răspunsul, se aşază lângă ea. Ce mai faci? nu ne mai vedem deloc… Ai un şal frumos… Dă-mi mâna… Şi-i apucă, fără multă vorbă, mâna, pe care Gise i-o lasă; o pune pe pumnul lui închis, o ridică: Nu mai e grăsuţă, ca altă dată, mânuţa ta…

Gise surâde în silă şi Antoine observă cum i se adâncesc două gropiţe în obrajii oacheşi. Ea nu face nicio mişcare, dar Antoine simte că e încordată, gata să-şi retragă braţul. E aproape să-i spună: „Nu mai eşti drăguţă cu mine de când te-ai întors, dar se răzgândeşte, încruntă din sprâncene şi tace.

— Tatăl tău a vrut să se bage iar în pat, din cauza piciorului, spune ea, mai mult ca să schimbe vorba.

Antoine nu răspunde. De mult nu mai stătuse, ca acum, singur cu Gise. Se uită mereu la mânuţa ei negricioasă şi urmăreşte cu atenţie desenul vinişoarelor, până la încheietura subţire şi cărnoasă; îi examinează degetele, unul câte unul; se sileşte şi râdă: „Parc-ar fi nişte ţigări de foi, frumoase, făcute din tutun galben…” Dar, în acelaşi timp, mângâie cu ochii, ca

[

rintr-o ceaţă caldă, curba acestui trup mlădiu, unduios, de a rotunjimea moale a umerilor până la genunchiul ce se conturează prin şalul de mătase. Qt de mult îl farmecă această dulce nepăsare atât de firească, atât de apropiată! apoi simte ceva subit, violent… o

zvâcnire a sângelui… o năvală de ape oprite, care sparge zăgazurile… îşi va putea oare stăpâni porta de a o îmbrăţişa, de a lipi de el trupul acesta catifelat şi fraged?… Se muitâimeşte să-şi plece capul şi să atingă cu obrazul mâna ei mică. EÊâiguiè:

— Ce piele mătăsoasă ai… Nigrette…

Privirea lui, privire de cerşetor ameţit de băutură, se ridică greoaie spre chipul Gisei, care-şi întoarce instinctiv faţa şi-şi retrage mâna.

Ea îl întreabă cu hotărâre:

— Ce voiai să-mi spui?

Antoine se reculege:

— Ceea ce am să-ţi spun e un lucru îngrozitor, copilă dragă „v

— Îngrozitor? O bănuială înfiorătoare îi săgetează gândul. Ce anume?

Să i se năruie oare de data asta toate nădejdile? Privirea ci îndurerată face, în câteva clipe, înconjurul camerei, stăruie îngrijorată pe fiecare lucru ce-i aminteşte de iubitul ei.

Dar Antoine îşi termină fraza:

— Ştii că tata e *foarte* bolnav…

La început părea că n-a auzit. Cât de mult îţi trebuie ca să i i: vii de foarte departe… Apoi repetă:

— *Foarte* bolnav? Rostind asta, îşi dă seama că ştia acest lucru fără să i-l fi spus cineva. Adăugă, cu sprâncenele i idioate, cu ochii plini de o îngrijorare puţin prefăcută: (um… bolnav, încât să…?

Antoine face un semn afirmativ. Apoi continuă cu tonul omului obişnuit cu adevărul:

— Operaţia de astă-iarnă, extirparea rinichiului drept, n-a folosit decât la un lucru: să ne arate că nu ne mai putem l; ice nicio iluzie în privinţa naturii tumorii. Celălalt rinichi s-a infectat şi el, curând după aceea. Dar boala a luat un aspect deosebit, s-a generalizat; din

fericire, ca să zic aşa… asta ne ajută ca să-l înşelăm pe bolnav. El nici nu ştie, nu bănuieşte i a e pierdut.

După o scurtă tăcere, Gise întreabă:

— Cât timp crezi că…?

O priveşte. E mulţumit. Ar fi o bună soţie de medic. Ştie să se ţină tare când trebuie; nici n-a plâns în & ar. Aceste câteva luni petrecute în străinătate au maturizat-o. Se mustră în sinea lui că înclină încă s-o creadă mai copilăroasă decât este.

Răspunde pe acelaşi ton:

— Două-trei luni, cel mult. Şi adaugă repede: Poate mult mai puţin…

Cu toate că spiritul ei n-are acum antenele prea sensibile, a simţit, în ultimele cuvinte, o intenţie care o priveşte pe ea; şi îi pâre bine că Antoine i se destăinuie fără ezitare:

— Spune, Gise, ai să mă laşi singur acum, când ştii? Ţii încă să te mai întorci acolo?

Ea nu răspunde. Priveşte blând înaintea ei, cu ochii strălucitori şi nemişcaţi. Pe figura ei ovală, neclintită, ca de stană, se arată o cută subţire, care apare, dispare, reapare şi piere, singurul semn de frământare lăuntrică. Primul ei sentiment a fost unul de duioşie: această propunere a tulburat-o. Niciodată nu se gândise că ea ar putea fi un sprijin pentru cineva, cu atât mai puţin pentru Antoine, pe care s-a sprijinit totdeauna întreaga familie.

Dar nu! Simte capcana, simte de ce ar vrea el s-o reţină la Paris. Totul în ea se răzvrăteşte. Şederea în Anglia e singurul mijloc pe care-l are la îndemână spre a-şi realiza marele ol plan, singura ei raţiune de a fi! Dacă ar putea să-i explice lui Antoine tot! Darj vai, ar însemna să-şi dezvăluie taina inimii şi s-o dezvăluie tocmai unei inimi care e cel mai puţin pregătită pentru asemenea destăinuiri… Poate mai târziu… într-o scrisoare… Nu acum.

Priveşte în gol cu o expresie de îndărătnicie, în care An* toine citeşte o prevestire rea. Totuşi, el stăruie:

— De ce nu vrei să-mi răspunzi?

Fata tresare şi, fără să-şi schimbe expresia îndărătnici, spune:

— Dar tocmai de aceea, Antoine, tocmai de aceea trebuie să mă grăbesc şi mai mult acum să dobândesc diploma aceea englezească! Va trebui să fiu în stare să mă întreţin singură mult mai curând decât mă aşteptam…

Antoine o întrerupe cu un gest de supărare. îl surprindo faptul de a descoperi în expresia acestor buze strânse, în privirea asta ceva ce aduce a descurajare fără leac; dar, în acelaşi timp, şi o lucire, o exaltare, care seamănă a nădejde zănateca, Pentru el însă, nu găseşte niciun loc printre aceste sentimente. Un val de dezamăgire mânioasă fi face să ridice capul, Ciudă, deznădejde? Deznădejdea e mai mare, simte un nod în gât: lacrimi… Dar de data asta nu caută nici să le reţină, mă să le ascundă: ele îl mai pot încă ajuta să înduplece aceastfl îndărătnicie de neînţeles…

În adevăr, Gise è foarte mişcată. Niciodată nu l-a văzut pe Antoine plângând. Nici nu s-a gândit vreodată că el ar fi în stare să plângă. Îi ocoleşte privirea. Are pentru el o afecţiune duioasă şi adâncă, se gândeşte totdeauna la el cu un elan lăuntric, cu un fel de însufleţire. De trei ani încoace, el i-a fost singurul sprijin, un tovarăş puternic, încercat, în preajma căruia afla singura îmbărbătare în viaţă. De ce să vRea altceva de la ea decât această admiraţie, această încredere? De ce nu-i mai poate arăta sentimentele ei frăţeşti?

În antreu, se aude ţârâitul soneriei. Antoine ascultă atent. Un zgomot de uşi; apoi, din nou, linişte.

Stau unul lângă altul, nemişcaţi, tăcuţi, dar gândurile lor galopează, galopează… în direcţii opuse…

În sfârşit, soneria telefonului… Cineva intră în

antreu. Léon crapà uşa:

— De la domnul Thibault, domnişoară. Domnul doctor Thérivier e sus.

Gise s-a ridicat imediat.

Antoine îl cheamă pe Léon înapoi, cu un glas obosit:

— Câte persoane sunt în salon?

— Patru, domnule.

Se ridică şi el. Viaţa îşi reia cursul.

„Şi Rumelles, care mă aşteaptă la fără zece", îşi aminirsie Antoine.

Gise spune, fără a se apropia de el:

— Trebuie să plec imediat, Antoine… La revedere.

El zâmbeşte ciudat şi ridică din umeri.

— Bine, du-te, NÂgrette! Şi propria lui intonaţie îi aminteşte expresia tatălui său când s-au despărţit adineauri.

Itine, bine, du-te, dragă!" Ce penibilă asodâţie de idei… Adaugă, pe alt ton: Spune-i, te rog, lui Thdrivier că acum nu jmâl lipsi de aici. Dacă vrea să-mi spună ceva, să treacă pe la mine când coboară. Da?

Ea aprobă din cap şi deschise uşa: apoi, ca şi cum ar lua icodată o hotărâre, se întoarce spre Antoine… Dar nu… Ce i-ar miiea spune? De vreme ce nu-i poate spune *tot*, la ce bun?… Şi, învăluindu-se mai strâns în şal, dispare, fără să fi ridicat mficar ochii.

— Ascensorul vine jos, îi spuse Léon. Nu-l aşteptaţi, Jomnişoară?

Ea face semn că nu şi începe să urce scara. Încet, fiindcă simte o apăsare grea. Toată energia se concentrează acum în jurul unei idei fixe: Londra! Da, să plece iar, cât mai curând, rfiră să mai aştepte sfârşitul concediului! Ah, dacă Antoine 41 putea şti ce înseamnă pentru ea şederea asta în Anglia!

Au trecut doi ani de când, într-o dimineaţă de septembrie

În jee luni după dispariţia lui Jacques), factorul de la Maisons-I Jiffitte, cu care Gise se întâlnise, din întâmplare, în grădină, îi înmânase un coşuleţ trimis pe numele ei, având eticheta mici florării din Londra.

Mirată, presimţind dintr-odată ceva grav, se dusese în uimera ei, fără a fi văzută, tăiase sforile, smulsese capacul şi amoape leşinase când zări, pe un culcuş de muşchi jilav, un simplu buchet de trandafiri. Jacques! Trandafirii lor! Trânti îi firii roşii, trandafiri mici şi roşii, negri la mijloc, exact cu ei aşi! Era septembrie, şi o aniversare! Simbolul acestui Mur anonim era tot aşa de grăitor pentru ea ca acela al unei (degrame cifrate, a cărei cheie ar fi cunoscut-o. Jacques nu murise! Domnul Thibault se înşela deci. Jacques locuia în Anglia! Jacques o iubea!... Dinţii, voise să dea uşa de perete îi să strige dt o ţinea gura: „Jacques trăieşte!” Din fericire, se oprise la timp. turn ar fi explicat vestea adusă de aceşti trandafiri? Ar fi fost hărţuită cu întrebările. Mai bine ori ei decât să-şi trădeze taină! închisese uşa la loc, se rugase 1 lij Dumnezeu să-i dea puterea de a tăcea cel puţin până seara i ştia că Antoine vine la masă la Maisons.

Seara, îl trăsese la o parte. îi vorbise de un pachet misterios nişte flori trimise de la Londra, unde ea nu cunoştea pe un meni... Jacques?... Era în orice caz necesar să se facă cefi cetări în direcţia asta nouă. Antoine îşi manifestă interesul, dar devenise neîncrezător după ce toate încercările intră* prinse în decurs de un an dăduseră gres; totuşi, făcuse d îndată demersuri la Londra. Florăreasa deduse semnalment! foarte precise asupra cumpărătorului care făcuse comanda, dar aceste semnalmente nu se potriveau nici pe departe cu ale lui Jacques. Se lăsară păgubaşi.

Nu şi Gise. Ea era singura care nu-şi pierduse nădejdea, Nu mai vorbise nimic; cu o stăpânire de sine surprinzătoare pentru cei şaptesprezece ani ai ei, tăcuse.

Dar luaşi hotărârea de nezdruncinat să se ducă chiar ea în Anglia şi al caute acolo, cu orice preţ, urma lui Jacques. Proiect aproape irealizabil. Timp de doi ani, cu râvna vicleană şi tăcută l fiinţelor primitive, moştenită de la strămoşii ei, pusese la cale ţ pregătise în amănunt'încetul cu încetul, această plecare. Daf cu preţul cător strădanii! îşi amintea de fiecare etapă pregătirilor. Trebuise să d ea dovadă de multă răbdare şi st recurgă la tot felul de tertipuri, să împlânte zeci de idei nôi în creierul îndărătnic al mătuşii ei. Întâi, s-o facă să admită că Q fată fără avere, chiar dacă e de familie bună, are nevoie da un mijloc de existenţă; s-o convingă pe urmă că nepoata sa avea, ca şi ea, chemarea de a creşte copii; s-o mai convingă, în fine, de greutăţile concurenţei de azi şi de nevoia, pentru o institutoare, de a vorbi bine engleza. Apoi, i-a trebuii multă îndemânare ca s-o pună în legătură pe bătrâna domnişoară cu o institutoare din Maisons-Laffitte, care tocmai îşi perfecţionase studiile într-un fel de institut englez, ţinut de nişte călugăriţe catolice în împrejurimile Londrei. Norocul făcu ca domnul Thibault, pus în curent, să primească informaţii bune asupra institutului, în sfârşit, după mii de amânăii, astă-primăvară, domnişoara de Waize consimţise să se despartă de ea. Aşa că GĂse îşi petrecuse vara în Anglia. Dar aceste patru luni nu-i încununaseră cu nimic speranţele: fusese victima unor detectivi necinstiţi şi nu avusese decât decepţii. Abia acum va putea să facă ceva, abia acum va pune oamenii în mişcare. Vânduse nişte bijuterii, făcuse câteva economii. Intrase în legătură cu câteva agenţii serioase. Şi mai cu seamă îi mise interesul pentru acţiunea ei romantică fiicei domnului prefect al poliţiei din Londra, la care urma să ia masa de îndată ce se va întoarce acolo şi care putea să-i fie de un sprijin nepreţuit. Cum să nu spere deci?...

Gise ajunse la etajul domnului Thibault. Fu obligată să sune: mătuşa nu-i încredinţase niciodată cheia de la

intrare.

„Da, cum să nu sper?” îşi zise ea. Şi, deodată, siguranţa a I va regăsi pe Jacques puse stăpânire pe ea atât de puternic, fiu li se simţi cu totul întărită. Antoine spusese că treaba asta poate să dureze şi trei luni. „Trei luni? gândi ea. Voi reuşi în mai puţin de trei luni!”

În acest timp, jos, în camera lui Jacques, Antoine, în pl. loare în faţa uşii pe care Gise o închisese în urma ei, îşi strivea (iurcă privirea în tăblia opacă de lemn, pe care n – o putea şirăpunge.

Simţea că a ajuns la un impas. Până acum, voinţa lui – ui re se lua totdeauna la luptă cu tot ce era mai greu de in făptuit şi izbândea – nu se înverşunase niciodată pentru un lucru irealizabil. În clipa asta, ceva se năruia în el. Nu era i unul care să stăruie într-o acţiune lipsită de nădejde.

Făcu doi paşi nesiguri, se zări în oglindă, se apropie, se irzemă cu totul de marginea căminului şi, întinzând obrazul, şi privi câteva clipe până în adâncul ochilor. „Şi dacă, la un moment dat, ea ar fi zis: «Da, ia-mă de nevastă»? Se Inlioră: o spaimă retrospectivă… Ce prostie să glumeşti cu un lucru ca ăsta! îşi spuse el, răsucindu-se pe călcâie. Apoi, deodată: Na, a dracului treabă! E tind… şi regina Elisabeta!”

Porni repede spre laborator. Dar Léon îi ieşi în cale: itvca o privire ştearsă, un zâmbet stingher şi oarecum batjo Kiritor:

— Domnul Rumelles a plecat. S-a înscris pentru ioimâine, tot la ora asta.

— Perfect! zise Antoine uşurat. Şi, deocamdată, această mică satisfacţie reuşi aproape să-i spulbere necazul.

Intră din nou în cabinet, îl străbătu de-a curmezişul şi, ridicând perdeaua de la intrare cu gestul obişnuit, pe care niciodată nu-l făcea fără o anumită plăcere, deschise uşa te da în salon.

— O, o! exclamă el, ciupind din mers obrazul unui li. lieţel palid, care înainta foarte stânjenit Singur, aşa, ca un băiat mare? Ce mai fac părinţii tăi?

Trase copilul spre el, îl duse până la fereastră, se aşează cu spatele la lumină pe un scăunel rotund şi, cu o mişcare blândă şi hotărâtă, aplecă pe spate căpşorul ascultător, pentru a-l cerceta laringele.

— Aşa da, murmură, fără a-şi mişca privirea, astea mal zic şi eu că sunt amigdale!…

Îşi regăsise pe neaşteptate vocea aceea veselă şi sonorfl, niţel cam tăioasă, care acţiona asupra bolnavilor ca un tonic Continuă să stea aplecat, cu atenţia concentrată asupri copilului. Dar, deodată, o răbufnire a orgoliului îl făcu să gândească: „La urma urmei, dacă vreau, poate fi chemaţi înapoi oricând, telegrafic…”

VIII

Conducându-l pe băieţel până la uşă, Antoine fu foarte surprins când dădu cu och îi se Mary, englezoaica cu obrajii ca floarea, stând pe bancheta din antreu.

În timp ce se îndrepta spre ea, fata se ridică şi-l privi cu un zâmbet prelung, tăcut, încântător; apoi, cu un gest hotărât, îi întinse un plic albastru.

Atitudinea aceasta, atât de deosebită faţă de rezerva pe care o arătase cu două ore mai înainte, privirea ei dreaptă şi greu de descifrat îl făcu pe Antoine să bănuiască, fără să ştie prea bine de ce, că se petrece ceva neobişnuit.

Stătea în picioare, în vestibul, foarte curios să afle ce s-a întâmplat, şi în timp ce deschidea plicul cu blazon în filigran, o văzu pe englezoaică îndreptându-se, singură, spre cabinetul a cărui uşă rămăsese deschisă.

O urmă, desfăcând scrisoarea.

„Dragă doctore, îţi fac două mici rugăminţi şi, ca să nu fie rău primite, le încredinţez celui mai puţin urâcios comisionar pe care îl am la îndemână.

Primo Zăpăcita asta de Mary a aşteptat să plece de la dumneata ca să-mi mărturisească, proasta, că se simte hodorogită de câteva zile şi că tuşea a împiedicat-o să doarmă în nopţile din urmă. Fii bun, te rog, examineaz-o şi sfătuieşte-o ce să facă.

Secundo Avem, la ţară, un fost pădurar, bătrân, care suferă îngrozitor din cauza unui reumatism deformant. În anotimpul ăsta e un adevărat chin. Lui Simon i s-a făcut tare mila de bietul bătrân şi i-a făcut injecţii calmante. Avem întotdeauna morfină în dulapul nostru cât medicamente, dar ultimele crize ne-au secat provizia şi Simon stăruie să-i aduc morfină, ceea ce nu se poate fără autorizaţia unui medic. Am uitat cu totul să-ţi spun asta azi după-amiază. Ai fi tare drăguţ dacă ai da seducătoarei mele comisionare o reţetă şi, dacă e posibil, cu specificarea de a fi repetată, ca să-mi pot procura imediat cinci sau şase duzini de fiole de un centimetru cub.

Îţi mulţumesc dinainte pentru acest *secundo*. Qt despre *primo*, dragă doctore, care din noi trebuie să-i mulţumească celuilalt? Cred că nu duci lipsă de cliente pe care să le examinezi cu plăcere…

Cu agreabilă amintire, Anne-Marie S. de Battaincourt

P.S. Te vei întreba, desigur, de ce Simon nu se adresează medicului de acolo. E un individ mărginit şi încăpăţânat, care votează totdeauna contra noastră şi nu né iartă că cei de la castel nu-i sunt clienţi. Altfel, nu te-aş fi deranjat.

A”.

Antoine terminase de citit scrisoarea, dar nu-şi ridică încă ochii de pe ea. Prima lui pornire fu de mânie: drept cine îl lua? în al doilea rând, se gândi să considere totul drept o poveste nostimă şi să se amuze.

Cunoştea bine, fiindcă fusese deseori prins în el, jocul celor două oglinzi care-i împodobeau cabinetul. Aşa cum stătea acum, cu cotul pe marginea căminului, o putea

zări pe englezoaică fără să se mişte, rotindu-şi doar pupilele sub pleoapele lăsate. Ceea ce şi făcu. *Miss* Mary se afla puţin înapoia lui; îşi scotea mănuşile; îşi descheiase mantoul, lăsându-şi bustul slobod şi, prefăcându-se distrată, îşi privea vârful pantofului, care răsucea ciucurii covorului. Părea în acelaşi timp intimidată şi îndrăzneaţă. Socotind că el n-o putea vedea fără să-şi schimbe poziţia, îşi ridică brusc genele lungi şi-i aruncă b ochire albastră şi scurtă, ca o scânteie.

Imprudenţa aceasta îi spulberă lui Antoine orice umbră de îndoială; se întoarse spre ea.

Zâmbi. Ţinea capul plecat, citind o ultimă dată scrisoarea, pe care o îndoi la loc, cu încetineală. Apoi, fără a-şi abandona zâmbetul, îşi ridică faţa şi o privi pe Mary drept în ochi. Amândoi simţiră întâlnirea privirilor ca o ciocnire. Englezoaica şovăi o clipă. Antoine nu scoase o vorbă: cu pleoapele pe jumătate lăsate, făcu doar „nu” clătinând de mai multe ori capul, fără grabă, la dreapta şi la stânga. Pe chipul lui se citea totul atât de limpede, încât Mary nu se înşelă. Nu s-ar fi putut spune cu mai multă neobrăzare: „Nu, domnişoară, nu-i nimic de făcut, nu ţine… Să nu crezi că sunt indignat; râd însă, pentru *ci* am văzut altele şi mai şi… Atâta doar, îmi pare rău să-ţi spun că, chiar cu preţul ăsta, în mine să nu-ţi pui nicio nădejde…1. Ea se naicase de pe scaun, ca amuţită, cu obrajii ca focul. În timp ce se retrăgea spre vestibul, se împiedică de covor. Antoine o urmă, ca şi cum nimic n-ar fi fost mai firesc decât această plecare grăbită, continuând însă să se amuze. Englezoaica fugea cu ochii în rământ, fără o vorbă, silindu-se să-şi încheie gulerul cu o mâna tremurândă, care părea ca de ceară alături se obrajii aprinşi.

În vestibul, Antoine trebui să se apropie de ea, pentru a-i deschide uşa apartamentului. Femeia îşi înclină uşor capul. Tocmai voia să-i răspundă la salut, când<I

englezoaica făcu o mişcare bruscă şi, înainte ca el să-şi dea seama de ceea ce se petrece, ea îi înliâţă, cu o iuţeală de borfaş, scrisoarea pe care Antoine o ţinea între degete şi, dintr-o săritură, o zbughi afară.

Fu nevoit să recunoască, mofluz, că femeii nu-i lipseau nici îndemânarea, nici prezenţa de spirit.

Întorcându-se în cabinet, se întrebă ce mutră vor face când vor fi iarăşi, în curând, tustrei la un loc: englezoaica, frumoasa Anne şi el. La gândul ăsta, zâmbi amuzat. Pe covor zăcea o mănuşă, pe care o ridică şi o mirosi înainte de a o zvârli, cu un fel de voie bună, în coşul cu hârtii.

Oh, englezoaicele astea!... Huguette... Ce chin trebuie să fie viaţa micuţei infirme între aceste două femei!

Se lăsă noaptea.

Léon intră să închidă obloanele.

— Doamna Ernst e aici? întrebă Antoine după ce-şi aruncă ochii pe agendă.

— Da, domnule, de mult... E chiar toată familia: mama, băieţelul şi bătrânul tată.

— Bine, zise Antoine binevoitor, ridicând perdeaua de la uşă.

IX

În adevăr, îl întâmpină un omuleţ de vreo şaizeci de ani.

— Te rog, doctore, lasă-mă pe mine întâi; aş vrea să-ţi spun ceva.

Vorbea cu un accent greoi, cam tărăgănat; avea un aer timid şi distins.

Antoine închise uşa la loc, cu grijă, şi-l pofti să şadă.

— Eu sunt domnul Ernst... Doctorul Philip ţi-o fi spus... Mulţumesc, murmură, aşezându-se.

Fizionomie simpatică. Ochii foarte adânciţi, o privire expresivă şi tristă, totuşi caldă, strălucitoare şi vie. Chipul lui, dimpotrivă, era îmbătrânit: uzat, zbârcit şi uscat, brăzdat de cute adânci şi plin de umflături ca nişte

cocoaşe, fără nicio bucăţică de piele netedă; fruntea, obrajii, bărbia păreau modelate de mina unui sculptor. O mustaţă scurtă şi aspră, de culoarea fierului, îi tăia faţa în două. Părul rar şi decolorat îi mintea de iarba care creşte pe dunele de nisip.

Observase oare felul discret în care îl cerceta Antoine?

— S-ar părea că suntem bunicii mititelului, făcu Ernst cu tristeţe. Ne-am luat foarte târziu. Sunt profesor la universitate; preda u germana la liceul Charlemagne.

„Ernst, gândi Antoine, şi accentul ăsta… Trebuie să fie alsacian…”

— Nu vreau să-ţi răpesc prea mult timp, doctore, întrucât însă vrei să te ocupi se băieţel, am crezut că e neapărată nevoie să-ţi explic anumite lucruri *confidenţiale*. îşi ridică ochii, peste care se aşternu o umbră. Preciză: Vreau să spun, anumite lucruri pe care doamna Ernst nu le ştie.

Antoine dădu din cap în semn că-i de acord.

— Uite ce e… zise celălalt, ca şi cum şi-ar fi făcut singur curaj.

Fără îndoială că-şi pregătise dinainte ceea ce avea de spus; începu să vorbească, cu privirea pierdută în gol, fără grabă, dar şi fără a se poticni, ca un om care are obişnuinţa vorbirii.

Lui Antoine i se păru că Ernst s-ar simţi mai la largul lui dacă n-ar fi privit.

— În 1898, doctore, aveam patruzeci şi unu de ani şi eram profesor la Versailles… îşi pierdu siguranţa din glas: Hram logodit, zise el, apăsând pe o şi dând acestor trei silabe, ca unor note dintr-un arpegiu, o sonoritate care te mira. Continuă, ceva mai aspru: Afară de asta, luasem, cu patimă, partea căpitanului Dreyfus. Eşti prea tânăr, doctore, ca să fi trăit această dramă de conştiinţă… (pronunţa „tramă”, cu intonaţie răguşită şi solemnă), dar

ştii că în vremea aceea era greu să fii în acelaşi timp şi funcţionar şi dreyfusist militant. Adăugă: Făceam parte din rândul acelora care aveau să se compromită.

Tonul îi era măsurat, fără ifose, dar destul de hotărât pentru ca Antoine să poată ghid foarte bine ceea ce însemnase, cu cincisprezece ani în urmă, nesocotinţa, energia şi fanatismul acestui bătrân liniştit, cu fruntea plină de umflături, cu bărbia îndărătnică şi în ochii căruia se păstra încă o strălucire vie.

— Îţi spun acestea, urmă domnul Ernst, ca să-ţi explic cum m-am pomenit surghiunit la un liceu din Alger după vacanţa din 96. Cât priveşte căsătoria mea, urmă el cu blândeţe, fratele logodnicei melè, singura ei rudă, ofiţer de marină – de marină comercială, dar n-are a face –, avea idei potrivnice faţă de ale mele; stricarăm logodna. Era vădit că vrea să povestească faptele ca şi cum ar face o dare de seamă, fără caracter personal. Urmă, cu o voce mai surdă: Patru luni după sosirea mea în Africa, băgai de seamă că eram… bolnav. Glasul părea că-i slăbeşte iarăşi, dar se încordă cu tărie: De ce mi-ar fi teamă de cuvinte? Aveam sifilis.

„Aha, da, da… gândi Antoine. Copilaşul… acum înţeleg”.

— Am consultat numaidecât mai mulţi medici de la facultatea din Alger. La sfatul lor, m-am dat pe mâna celui mai bun specialist de acolo. (Ezita să-i dea numele.) Un oarecare doctor Lohr, ale cărui lucrări le cunoşti poate, zise, în cele din urmă, fără a-l privi pe Antoine. Boala a fost tratată de la început, imediat după apariţia primei şi singurei leziuni. Eram un om care nu pregeta să urmeze tratamentul cu exactitate. Riguros chiar. L-am făcut. Qnd am fost chemat la Paris, patru ani mai târziu, după ce s-a liniştit afacerea Dreyfus, doctorul Lohr m-a asigurat că mă socotea, încă de un an, pe deplin vindecat. L-am crezut. De fapt, n-am mai avut de atunci nici cel mai mic simptom,

nici cea mai uşoară ameninţare de recidivă.

Întoarse capul, liniştit, căutând privirea lui Antoine.

Acesta făcu semn că-l ascultă cu toată atenţia.

Dar nu se mulţumea numai să asculte: el studia omul. După înfăţişare, după atitudine, îşi închipuia ce putuse să însemneze cariera cinstită şi sârguit oare a acestui profesoraş de germană. Mai cunoscuse oameni de soiul acesta. Cât despre cel din faţa lui, nu era greu să observe că era superior muncii pe care o îndeplinea. Bănuia că omul trebuie să se fi obişnuit demult cu rezerva asta, cu această cumpănire plină de bun-simţ, pe care şi-o impun anumite firi alese, menite să îndure o situaţie grea, o viaţă de martir, lipsită de răsplată, dar pe care ele o acceptă cu inima largă şi rară a crâcni. Accentul cu care-i vorbise despre ruperea logodnei spunea mult despre rolul pe care-l va fi jucat, în singuratica lui viaţă, iubirea aceasta cu un destin vitreg; altfel, căldura reţinută din felul cum te privea uneori vădea într-un chip mişcător, la acest iHofesor încărunţit, o sensibilitate proaspătă ca a unui adolescent.

— Şase ani după întoarcerea mea în Franţa, urmă el, nulele logodnicei mele a murit. îşi căuta cuvintele, amintinin-şi cu simplitate: Am avut prilejul s-o revăd…

be data asta, tulburarea îl sili să se întrerupă.

Antoine, cu capul plecat, aştepta, respectându-i emoţia, l îi însă mirat când auzi deodată glasul profesorului riilidndu-se cu un accent înspăimântat parcă:

— Doctore, nu ştiu ce ai să gândeşti despre un om care a meut ceea ce am făcut eu… Boala asta… tratamentul ăsta era n poveste veche de zece ani. O poveste uitată… Trecusem tir. cincizeci de ani… Oftă: O viaţă întreagă suferisem din pe icina singurătăţii… îţi spun toate astea fără şir, doctore…

Antoine ridică ochii înţelesese totul chiar înainte de a-i vedea în ta. Să fii un intelectual, iar fiul tău să fie un infirm mintal, iiia o cumplită încercare! Dar asta nu era

nimic pe lângă alt i liin şi mai mare: Un tată conştient că el este singurul illspunzător şi care, ros de remuşcăre, stă neputincios în faţa (i tartei pe care şi-a făurit-o el însuşi…

Ernst explică mai departe, cu voce liniştită:

— Am avut, totuşi, scrupule. Am vrut să consult un medic. Aproape că am şi râcut-o. Adică nu. N-are niciun rost să ascund adevărul. îmi băgasem în cap că nu era nevoie. îmi K petam mereu ceea ce-mi spusese Lohr. Căutam să nu mă mai gândesc la asta. Într-o zi, la un prieten, am întâlnit un medic şi am adus vorba despre chestia asta, pentru a auzi, încă o dată, că există şi vindecări definitive. Nici nu ceream mai mult ca să-mi alung îngrijorarea. Se opri iarăşi. Şi pe urmă, îmi ziceam: O femeie la vârstă asta n-ar mai putea să… să aibă… un copil…

Un oftat i se opri în piept. Nu-şi plecase capul; stătea nemişcat, cu pumnii strânşi, înco rdindu-şi atât de tare muşchii gâtului, încât Antoine îi văzu cum tremură. Două larrimi, care i se opriseră în gene, dădură şi mai multă strălucire în ivirii lui fixe. Voia să spună ceva. Făcu o sforţare şi, cu vocea întretăiată, sfâşietoare, bolborosi:

— Mi-e atât de milă de mititelul ăsta… doctore!

Lui Antoine i se strânse inima. Din fericire însă, orice emoţie mai puternică dezlănţuia în el, aproape întotdeauna, o surescitare la fel cu aceea provocată de beţie, care se traducea numaidecât printr-o nevoie imperioasă de a lua o hotărâre, de a face ceva.

Nu stătu nicio clipă în cumpănă.

— Ei, şi… ce-i? zise el, făcând pe miratul. îşi înălţa şi tţ încreţea sprâncenele, simulând că ar fi ascultat toată poveste! asta fără să fie atent şi că nu prea înţelegea ceea ce voia al spună Ernst. Ce legătură e între această… între acest aed» dent, care a fost îngrijit din pripă, care a fost complet vindecH şi… infirmitatea – trecătoare, poate – a copilului?

Ernst îl privea, în pic t r ’1.

Un zâmbet de genero/. iuie lumină chipul lui Antoine.

— Dragă domnule, dacă înţeleg bine, scrupulele astea tu fac cinste. Dar eu sunt medic, aşa ca lasă-mă să-ţi vorbesc fări ocol; din punct de vedere ştiinţific, sunt... absurie!

Profesorul se ridica se ca şi cum ar fi vrut să vină sprl Antoine, dar rămase nemişcat în picioare, cu privirea frxfl, Era una dintre acele fiinţe cu o viaţă interioară bojwU. adâncă şi care, pătrunse de un gând sfredelitor, neputându-ancadra printre alte gânduri, se lasă cu totul stăpânite de el De ani se zile de când purta în piept această cumplită remuşcare – pe care nu îndrăznise s-o destăinuiască nici măcar tovarăşei lui de suferinţă –, era prima dată când trăii o clipă de liniştire, când simţ ea prima nădejde de uşurare.

Antoine ghicise toate acestea. Dar, temându-se să nupună alte întrebări, mai precise, care l-ar fi silit să spunt unele minciuni pe care le-ar fi ticluit mai greu, schimbă vorba. se părea fără rost să-şi mai piardă vremea cu aceşti întristătoare năluciri.

— Copilul s-a născut înainte de soroc? întrebă el p «neaşteptate.

Celălalt clipi.

— Copilul?... înainte de termen?... Nu...

— Naştere grea?

— Foarte grea.

— Forceps?

— Da.

— Aha... făcu Antoine, ca şi cum ar fi găsit firul ce-l interesa. Asta explică, desigur, multe... Apoi, pentru a termina repede: Ei, acum ara ui – mi, pe micul bolnav, zise el ridicându-se şi îndreptându-se spre salon.

Dar profesorul, făcând iute un pas înainte, îi tăie drumul şi-l prinse de braţ.

— Doctore, e adevărat? E adevărat? Nu-mi spui asta numai ca să… Ah, doctore, dă-mi cuvântul… cuvântul dumitale, doctore…

Antoine se întoarse. Văzu chipul acela rugător, pe care dorinţa de a crede se îmbina cu o recunoştinţă fără margini.

I» bucurie unică, vie, îl cuprinse deodată: bucuria acţiunii şi

* reuşitei, bucuria de-a face o faptă bună. În ceea ce-i privea jubăieţel, o să vadă ce poate face pentru el. Cât despre tată, luci o amânare: are să-l mântuie pe omul acesta nenorocit de îi deznădejde atât de deşartă!

Atunci, îşi înfipse privirea în aceea a lui Ernst şi rosti grav, cu glas coborât:

— Pe cuvântul meu, domnule!

Apoi, după o scurtă tăcere, deschise uşa.

În salon, o doamnă în vârstă, îmbrăcată în negru, se silea-n ţină între genunchi un drăcuşor de băiat cu bucle castanii, asupra căruia Antoine îşi fixă din primul moment toată nienţia. La zgomotul uşii, copilul, oprindu-se din joacă, pironi usup ra necunoscutului ochii lui mari, negri, inteligenţi; în urmă, surâse; apoi, stânjenit parcă, întoarse capul, făcând o mutră supărată.

Antoine îşi îndreptă privirea spre mamă. Atâta blândeţe ai tristeţe înfrumuseţau chipul acesta veştejit, încât medicul în mişcat şi-şi zise: „Ei, acum e acum… Totdeauna se pot obţine rezultate”.

— Poftiţi, doamnă, pe aici!

Zâmbi cu blândeţe; voia să-i inspire sărmanei femei, chiar îl în prag, puţină încredere. În spatele lui auzea răsuflarea grea îi profesorului. Antoine ţinea perdeaua ridicată, aşteptând cu răbdare şi privind cum mama şi copilul se apropiau de el.

Sufletul îi era plin de voie bună.

„Ce meserie frumoasă, pe Dumnezeul meu, ce

meserie frumoasă!” îşi zicea în sinea lui.

X

Clienţii urmară unii după alţii până seara, fără ca Antoine Kă-şi dea seama de oboseala sau de trecerea timpului; de fiecare dată când deschidea din nou uşa salonului, râvna lui se împrospăta, fără efort. După ce conduse până la uşă ultima clientă – o femeie frumoasă şi tânără, strângând în braţe un copilaş ca o floare, pe care el îl socotea ameninţat de o orbire aproape completă – fu uluit când constatăcăsc făcuse ora opt. „Prea târziu ca să mai văd şi flegmonul mititelului, îşi zise; o să dau prin Rue de Verneiiil mai târziu, când mă voi duce la Héquet”.

Revenind în cabinet, deschise fereastra ca să aerisească i se apropie de o masă joasă, pe care zăcea un teanc de cărţi} căută ceva de citit în timpul mesei. „Adică, se gândi el, vreai să verific ceva în cazul micului Ernst”. Răsfoi repede co* lecţia pe câţiva ani din *Revue de neurologie*, până când dădu d faimoasa discuţie din 1908 despre afazie. „Băieţelul ăsta e uN caz într-adevăr tipic, îşi spuse el. O să-i vorbesc lui Treuillard.1*

Surâse amuzat când se gândi la Treuillard, la maniile lui proverbiale. îşi amintea de anul de internat pe care-l făcusa în serviciul acestui neurolog. „Cum dracu’ am nimerit acolo i se întrebă. S-ar zice că aceste chestiuni mă preocupă mal mult decât... Cine ştie dacă n-aş fi dat mai multă dovadă d ceea ce sunt în stare consacrându-mă bolilor nervoase şi min «tale? E un tărâm unde au mai rămas încă: – l e a lucruri ilii descoperit...1 Şi, deodată, în lată îi apăru chipul lui Rachel, De unde asociaţia asta de idei Rachel... care n-avea nicio cultură medicală sau ştiinţifică, vădea, în adevăr, o înclinare foarte pronunţată pentru orice probleme de psihologie şi, fără îndoială, contribuise să dezvolte în el interesul aceşti atât de viu pe care-l avea acum pentru tot ce este fiinţă ome>nească. De

altfel, de dte ori nu se convinsese de asta? t'ugari întâlnire cu Rachel îl schimbase în mii şi mii de feluri.

Privirea i se pierdu în gol, devenind melancolică. Stătea în picioare, cu umerii căzuţi, legănând revista medicală între degetul mare şi cel mijlociu. Rachel… Nu putea evoca, fără o emoţie dureroasă, imaginea acestei ciudate fiinţe care-i tree cuse prin viaţă. Nu mai primise de la ea nicio veste. Dar nu era mirat: nici nu mai credea că Rachel ar mai putea trăi un* deva, în vreun colţ de lume. A căzut, doborâtă de molimă, de friguri… Sau victimă a muşteiteţe… Sau moartă în vreun accident, poate înecată, gâtu' ită Dar, în orice caz, moartă; de asta nu se mai îndoia.

Se reculese, îşi puse revista sub braţ, trecu în antreu şi-l chemă pe Léon, cerându-i să servească cina. În aceeaşi clipă, îşi aminti de o ironie a lui Philip: într-o zi, când, după o lipsă a profesorului, Antoine îi vorbea de noii internau în secţia sa, Philip, jumătate în glumă, jumătate în serios, îl bătuse pe umăr şi-i spusese: „Mă pui pe gânduri, dragă; te interesezi din ce în ce mai mult de mentalitatea bolnavilor dumitale şi din ce în ce mai puţin de bolile lor!"

Castronul cu supă aburea pe masă. Abia când se aşează, Antoine îşi dădu seama că era obosit. „Oricum, ce meserie frumoasă!" îşi zise el.

Îi reveni încă o dată în minte convorbirea cu Gise; dar deschise grăbit revista şi se sili să gonească amintirea asta. Zadarnic, atmosfera acestei încăperi, plinăjncă de prezenţa

Iisei, îl apăsa ca o mărturie copleşitoare. îi veniră în minte

11 numite gânduri care-l urmăriseră neîncetat în ultimele luni. Cum de putuse nutri, o vară întreagă, nădejdea aceea fără noimă? În faţa acestui vis năruit, se simţea ca în faţa ilărâmăturilor unui teatru, a cărui

prăbuşire nu lasă în urmă iledt o perdea de praf. Nu suferea deloc Absolut deloc! Numai mândria îi era rănită. Toată povestea asta i se părea mediocră, copilărească, nedemnă de un om ca el.

Soneria, care se auzi timid în anticameră, fu ca o diversiune binevenită. Puse numaidecât şervetul alături şi ciuli urechile, cu pumnul pe faţa de masă gata să se scoafe şi să (reacă la datorie.

Auzi mai întâi nişte discuţii, nişte şuşoteli de femei; în sfârşit, uşa se deschise şi, spre mirarea lui, Léon introduse fără ceremonie două vizitatoare. Erau cele două femei de serviciu de la domnul Thibault. La început, întrucât se aflau în umbră, Antoine nu le recunoscu; pe urmă, presupunând deodată că veneau să-l cheme în grabă, se ridică atât de brusc, încât scaunul se răsturnă la spatele lui.

— Nu, nu! strigară cele două femei, cu totul zăpăcite. Să ne ierte domnul Antoine. Şi noi, care credeam că-l deranjăm mai puţin la ora asta!

„Am crezut că a murit tata”, îşi zise Antoine, simplu; şi, în felul acesta, îşi dădu seama cât de pregătit era să primească vestea acestui sfârşit.

Mai întâi, îi trecuse prin cap ideea, de altfel foarte posibilă, a unei embolii pricinuite de tulburările flebitice. Gândindu-se apoi la chinul prelungit de care un asemenea accident brutal l-ar fi scutit pe bătrân, nu-şi putu înlătura un fel de dezamăgire.

— Staţi jos, le spuse. Eu o să-mi continui masa, fiindcă mai am câteva vizite se făcut astă-seară.

Cele două femei rămaseră în picioare.

Mama lor, bătrâna Jeanne, slujea de un sfert de veac ca bucătăreasă la domnul Thibault. Dar, prea bătrână, cu picioarele pline de noduri provocate de varice, mărturisind ea însăşi că nu mai era decât „o oală veche şi hârbuită”, acum încetase orice muncă; fetele ei îi împingea u un

fotoliu lângă maşina de gătit, unde, din obişnuinţă, îşi petrecea zilele cu un vătrai în mână, creându-şi iluzia supremă că mai are încă un rost, căci se ţinea la curent cu toate cele, ba dteodată freca chiar maioneza şi, de dimineaţă până seara, îşi copleşea fetele cu sfaturi, cu toate că amândouă trecuseră de treizeci de ani.

Clotilde, cea mai mare, o fată voinică, devotată, dar nu prea îndatoritoare, guralivă, însă bună la treabă, păstrase felul de a fi, puţin bădărănos, şi vorba cu miez şi cu haz a maică-sii: fusese multă vreme slujnică la o fermă la ţară. Acum, ea gătea. Cealaltă, Adrienne, mai slăbuţă decât sora ei cea mare, fusese crescută la călugăriţe şi slujise totdeauna la oraş; îl plăcea să vadă de rufărie, să cânte romanţe, să aibă mereu un bucheţel de flori pe masa ei de lucru şi să asculte frumoasele slujbe de la Sfântul Toma de Aquino. Ca de obicei, Clotilde fu aceea care vorbi:

— Venim pentru mama, domnule Antoine. De vreo trei sau patru zile, se vede cât de colo că suferă, sărmana… Are o gâlcă, ici în faţă, în partea dreaptă. Nu mai poate dormi noaptea şi, când se duce să-şi facă nevoile, o au/în cum geme, biata tătrână, şi se screme ca un copil. Dar e r 1 are şi nu vrea să spună-nimic! Ar trebui să vină domnul Amoineşi fără s-arate că ştie ceva, nu-i aşa, Adrienne? – şi să-i vină de hac gâlcii aceleia.

— Asta e uşor, spuse Antoine, scoţându-şi carnetul. Mâine o să intru în bucătărie, făcându-mă că am treabă pe acolo.

În timp ce sora ei vorbea, Adrienne schimbă farfuria lui Antoine, apropie coşuleţul de pâine şi se arătă plină de zel, din obişnuinţa de a servi.

Până acum ea nu spusese nimic. Întrebă, cu glas sfios:

— Domnul Antoine crede că… aşa ceva poate să devină grav?

„O tumoare care evoluează atât de brusc… gândi

Antoine. La vârstă bătrânei, să rişti o operaţie!…” îşi reprezenta, cu o crudă precizie, tot ce ştia că e posibil să se întâmple într-un asemenea caz: dezvoltarea monstruoasă a neoplasmului, ravagiile lui, sufocarea treptată a organelor… Ba chiar mai rău: lenta şi îngrozitoarea descompunere a atâtor inşi condamnaţi de vii…

Cu sprâncenele ridicate, cu buza răsfrântă, se ferea, în mod laş, să întâlnească privirea aceea sperioasă, pe care n-ar fi fost în stare s-o mintă. împinse farfuria şi făcu un gest ce nu spunea nimic. Din fericire, Clotilde cea grasă, care nu suferea să se facă tăcere fără să arunce numaidecât câteva vorbe, răspunse în locul lui:

— Asta nu se poate spune dinainte vezi bine. Întâi trebuie ca domnul Antoine să-şi dea seama bine ce-i. Dar eu ştiu un lucru: mama răposatului meu bărbat a murit dintr-o răceală la piept, uite aşa, după ce trăise cu burta umflată mai bine de cincisprezece ani!

XI

După un sfert de ceas Antoine intra la numărul 37 bis din Rue de Verneuil.

Clădiri vechi, care dădeau spre o curticică întunecoasă. La etajul al şaselea, la capătul unui gang ce mirosea a gaz, se afla uşa numărul 3.

Robert, cu o lampă în mână, veni să deschidă.

— Ce face fratele tău?

— E vindecat!

Lampa lumina de aproape o privire sinceră, voioasă, cam aspră, prea timpuriu maturizată, şi un chip de copil încordat, de o dârzenie precoce.

Antoine zâmbi.

— Ia să vedem! Şi, luând lampa din mâna băiatului, o ridică mai sus, ca să-şi lumineze calea.

O masă rotundă, acoperită cu muşama, umplea tot mijlocul încăperii. Probabil că Robert scria; un registru

mare stătea deschis, între o sticluţă de cerneală şi o grămadă de farfurii, deasupra cărora un colţ de pâinê şi două mere alcătuiau o sărăcăcioasă „natură moartă. În odaie era ordine, chiar un fel de confort. Şi cald. Pe sobiţa din faţa căminului se auzea cum fierbe o oală cu apă.

Antoine înaintă spre patul înalt de mahon din fundul încăperii.

— Care vasăzică, dormi?

— Nu, domnule.

Bolnavul, care se vedea bine că se trezise din somn, se ridică pe cotul sănătos şi căscă ochii, zâmbind fără sfială.

Avea pulsul liniştit. Antoine puse pe noptieră cutia cu fese pe care o adusese cu el şi începu să desfacă pansamentul.

— Ce fierbe pe sobiţa ta?

— Apă. Robert râse: Voiam să ne facem ceai de tei, din ăla de care ne-a dat portăreasa. Deodată, clipi din ochi: Bei şi dumneata? Spune! Cu zahăr! Ba da, domnule! Haide, zi că da!

— Nu, nu, mulţumesc, zise Antoine, zâmbind amuzat. Dar am nevoie de apă fiartă ca să spăl niţel rana. Toarnă puţină într-o farfurie curată. Bun! Acum să aşteptăm să se mai răcească.

Se aşeză şi-i privipe cei doi copii, care-i zâmbeau ca unui prieten de demult. Gândi: „Fete sincere, deschise, dar mai ştii?”

Se întoarse spre cel mai mare:

— Şi cum vine asta, la vârsta voastră locuiţi aici singuri, singurei?

Un gest nehotărât, o mişcare din sprâncene, care păreau a spune: „N-avem încotro!”

— Unde-s părinţii voştri?

— A, părinţii… făcu Robert, ca şi cum toată povestea asta era mult prea veche. Locuiam aici, împreună cu

mătuşa noastră. Rămase pe gânduri şi arătă patul mare cu degetul: Pe urmă ea a murit, în toiul nopţii, la zece august, de mai bine de un an. Am fost tare necăjiţi, aşa-i, Loulou? Noroc că eram prieteni buni cu portăreasa şi ea nu i-a spus nimic proprietarului, aşa că am putut rămâne aici.

— Dar chiria?

— O plătim.

— Cine?

— Noi.

— Şi bani de unde aveţi?

— F*ăi ce, îi câştigăm f Adică eu. Că el... cu el nu prea merge treaba. Trebuie să-i găsesc altceva. Lucrează la Brault, ştiţi, la Grenelle. E curier. Patruzeci de franci pe lună, fărk mâncare. Asta nu-i plată, nu-i aşa? Gândiţi-vă, numai pingelele!...

Tăcu şi se aplecă să vadă şi el, fiindcă Antoine începuse să scoată compresele. Abcesui supurase foarte puţin, braţul se dezumflase; rana arăta bine.

— Dar tu? întrebă Antoine, înmuind compresele în apă.

— Eu?

— Tu cum îţi câştigi existenţa?

— A, eu, zise Robert, tărăgănând vorbele, care plesniră apoi, deodată, ca un drapel în vânt: Eu... mă descurc!

Ochii lui Antoine, miraţi, se încrucişară de data asta cu o privire ascuţită, aproape surprinzătoare, pe o figură atât de mică, de dârză şi voluntară.

Puştiul atâta aştepta: să vorbească. A-şi câştiga existenţa, asta era problema cea mai mare, singurul lucru care avea

Însemnătate, spre care tindeau, fără răgaz, toate gândurile lui de când începuse să gândească.

Se porni să vorbească repede, grăbit să spună totul, să-şi împărtăşească tainele:

— C3 nd a murit mătuşa, câştigam ca băiat de birou numai şaizeci de franci pe lună. Dar acuma, lucrez şi la Palatul de lustiţie: scot o sută douăzeci fix. Afară de asta, domnul Lamy, ajuto rul notarului, a binevoit să accepte să-l înlocuiesc pe omul de serviciu, care făcea parchetul şi curăţenia, dimineaţa, înainte ca să vină ceilalţi funcţionari. Un llătrân neputincios, care nu lustruia parchetul decât după ce ploua şi iloar în faţa ferestrelor, ca acolo se vedea. Ehei, cu mine au l. leut o afacere bună!... Cu treaba asta, mai scot încă optzeci» i cinci de franci. Şi ştii, mie-mi place să patinez!... Fluieră. Şi p-ormă, mai e ceva... Am şi alte învârteli... Stătu o clipă în uimpănă, aşteptând ca Antoine să întoarcă din nou capul spre el: dintr-o singură privire cântări omul din faţa lui. Deşi liniştit în privinţa asta, socoti totuşi că e mai bine s-o ia mai pe departe: Vă povestesc asta dumneavoastră, fiindcă ştiu că poate. Dar să nu vă arătaţi niciodată că ştiţi ceva, da? Apoi, ridicând glasul şi, încălzit puţin câte puţin de destăinuirile lui, f zise: Cunoaşteţi pe doamna Jollin, portăreasa de la nr. 3 bis, de peste drùm de dumneavoastră? Ei, dar să nu spuneţi nimănui nimic despre asta, ştiţi că fabrică ţigări pentru clienţi... Dacă vă interesează cumva... Nu?... Să ştiţi că sunt hune moi, afinate. Şi nu-s scumpe. Vă dau una, s-o gustaţi... Oricum, mi se pare că treaba asta e oprit şi răsoprit s-o faci... Aşa că, pentru a duce pachetele şi a încasa banii fără să pună gheara pe tine, este nevoie de cineva care ştie să se descurce. Treaba asta o fac eu, fără să mă simtă nimeni, de la şase la opt, după ce se închide biroul. Şi ea îmi dă, în schimb, de mâncare în fiecare zi, afară de duminică. Şi găteşte fain, nimic de zis! Vă daţi seama ce economie fac! F'ară să mai pun la socoteală că aproape totdeauna clienţii – şi toţi sunt granguri – lini dau câte un bacşiş, cincizeci de bani, im franc, cum le vine... Aşa că, înţelegeţi, adunând toate astea la un loc, o neoatem fa capăt...

Antoine ghici după glas că ochii băiatului lucesc de mândrie. Dar înadins nu-şi ridică privirea.

Robert, pornit, continuă voios:

— Seara, când se întoarce Louis, el e frânt şi pregătim aici o supă, brânză sau niscaiva ouă, că se fac repede; ne place mai mult aşa decât în birturile alea proaste; este, Loulou? Şi, uitaţi, mă mai şi distrez câteodată, scriind titluri de pagină pentru casier. Mor după titlurile frumoase, bine scrise, et peniţă rondă! Aş face-o chiar de plăcere… La birou, toţi…

— Dă-mi acele de siguranţă, îl întrerupse Antoine. Luase un aer nepăsător, temându-se ca băiatul să nu’s

pornească prea tare pe pălăvrăgeală. Dar, în sinea lui, gândea I „Băieţii ăştia merită să nu-i pierd din vedere…”

După ce termină pansamentul şi puse braţul în legături din jurul gâtului, se uită la ceas.

— O să mai vin o dată mâine, pe la prânz. Apoi ai să vij tu la mine. Cred că vineri sau sâmbătă o să te poţi duce iar 1 lucru.

— M… m… mulţumesc, domnule! rosti, în sfârşit, micu’ bolnav.

Vocea lui, care era în perioada de schimbare, părea e luase un asemenea avânt şi sună atât de caraghios în mijlocul tăcerii, încât Robert începu să râdă, un râs gâtuit, tare, cari trădă deodată încordarea necontenită a acestei făpturi fraged! şi atât de nervoase. Antoine scoase douăzeci de franci din bu. zunar.

— Uite, copii, ca să vă ajutaţi puţin săptămâna asta!

Dar Robert, făcând un salt înapoi, îşi ridică nasul în sul, încreţind din sprâncene.

— A, nu, dar ce credeţi?! Nici în ruptul capului! V-am spus doar că avem de toate!

Ca să-l convingă pe Antoine, care se grăbea şi stăruia, st hotărî să-şi dea pe faţă taina cea mare:

— Ştiţi cât am pus deoparte amândoi? Până acu? O avere I Ghiciţi… b mie şapte sute! Da, domnule. Este, Loulou *t* Şi deodată, coborând vocea ca trădătorul din melodramă: fără să mai pun la socoteală că suma ar putea creşte dacă sistemul meu reuşeşte…

Ochii îi străluciră aşa de tare, că Antoine, curios, se opri

O clipă în prag.

— O învârteală nouă… Cu un samsar de vinuri, măslino şi uleiuri. Fratele lui Bassou, un băiat de la birou. Uite cum e combinaţia: când mă întorc de la Palatul de Justiţie, după amiaza – asta nu priveşte pe nimeni, nu-i aşa? – dau pe la crâşmari, pe la băcani, pe la depozitele de spirt şi le fac ofertele mele. Trebuie să mai învăţ cum să le vorbesc, dar o să vină şi asta… Oricum, în şapte zile, am şi făcut trampa! Am câştigat patruzeci şi patru de franci! Şi Bassou zice că, dacă

1 fi descurcăreţ…

Coborând cele şapte etaje, Antoine râdea de unul singur. I'uştii ăştia doi îi câştigaseră simpatia. Ar fi făcut orice pentru i. „Foarte bine, îşi spuse el; trebuie să veghem însă, să nu ilevină prea *descurcăreţi*…"

XII

Ploua. Antoine luă un taxi. Pe măsură ce se apropia de i artierul Saint-Honoré, buna dispoziţie îl părăsea, fruntea i uântuneca.

„Măcar de s-ar fi sfârşit", îşi zise el urcând în silă pentru a treia oară în ziua aceea, scara locuinţei lui Héquet. O clipă, i rezu că dorinţa îi este împlinită. Femeia de serviciu care îi deschise îl privi într-un chip neobişnuit şi se apropie repede ia să-i spună ceva. Dar n-avea decât să-i comunice în mod lainic că doamna îl ruga mult pe domnul doctor să intre la îl însă, dorind să-i vorbească înainte de a vedea fetiţa.

Nu putea refuza. Camera era luminată, uşa – deschisă. Intrând, zări capul lui Nicole răsturnat pe pernă. Se apropie. Stătea nemişcată – aţipise. Ar fi fost inuman s-o trezească. Se odihnea, părea mai tânără, uşurată; tot zbuciumul şi toată oboseala îi pieriseră în somn. Antoine o privea fără a îndrăzni să facă vreo mişcare, ţinându-şi răsuflarea şi înspăimântat r «1 pe trăsăturile ei, de pe care durerea abia dispăruse, se citea o mare mulţumire; o adâncă sete de uitare, de fericire! Sidefiul pleoapelor închise, dantelarea curbată a genelor, destinderea asta, uitarea de sine... Cât de tulburător era chipul acesta senin! (e farmec avea arcuirea frântă a acestei guri, buzele acestea întredeschise, nemişcate, care nu mai exprimau nimic altceva decât uşurarea şi nădejdea!... „De ce chipul adormit al unei fiinţe imere exprimă atâta vrajă, care te nină? se întreba Anloirie. Şi ce zace oare în străfundul acestui sentiment tulbure de milă al bărbatului, gata oricând să se lase emoţionat?”

Se întoarse în vârful picioarelor, ieşi fără zgomot din cameră şi se îndreptă, prin culoar, spre odaia copilei, al cărei se încet răguşit, neîntrerupt, îl auzea prin pereţi. Trebui să-şi încordeze voinţa ca să apese pe clanţă, să treacă pragul acesta, s.1 reia contactul cu puterile blestemate care sălăşluiau acele.

Héquet stătea cu mâinile pe marginea leagănului, care fusese tras în mijlocul camerei şi pe care îl mişca cu gravitate; de partea cealaltă a leagănului infirmiera de noapte, aplecată sub vălul ei de soră de caritate, cu acea răbdare profesională pe care nimic n-o învinge, aştepta, cu mâinile în poai şorţului; şi, în picioare, rezemat de cămin, ca de obicfil împachetat parcă în halatul lui de pânză, Isaac Studler, aţ braţele încrucişate, îşi mângâia cu o mână barba neagră.

La intrarea medicului, sora se ridică. Héquet însă, e ochii la copil, părea că nu vede nimic. Antoine se apropie

dl leagăn. Abia atunci Héquet întoarse capul spre el şi oft* Antoine prinse mânuţa care se mişca deasupra cuverturii jj numaidecât trupul fetiţei se strânse, ca un viermişor catf caută să se ascundă în nisip. Faţa copilei era aprinşi străbătută de vinişoare subţiri, aproape tot atât de întunecat! la culoare ca şi punga de gheaţă pe care i-o puseseră după ureche; bucleie mici, blonde, ca ale lui Nicole, umezite d sudoare sau de comprese, i se lipiseră de frunte sau de obrajii ţinea ochii pe jumătate închişi şi, sub pleoapele umflate, pupili tulbure avea o lucire metalică, la fel ca a unui animal mori Mişcarea uşoară a leagănului îi clătina capul la dreapta şi îl stânga, ritmând totodată şi gemetele care ieşeau din în icij gâtlej răguşit.

Conştiincioasă, infirmiera se duse să aducă stetoscopul dar Antoine îi făcu semn că nu e nevoie.

— O idee a lui Nicole, spuse atunci Héquet, cu o into* naţie ciudată, aproape cu glas tare. Şi cum Antoine, mirat, părea că nu înţelege, explică, fără grabă: Leagănul, înţelegi?

— E o idee a lui Nicole... Zâmbea în gol; în deznădejdea lui cumplită, amănuntele acestea se părea că deveniseră pentrf el toarte importante. Adăugă repede: Da... L-au adus de al şaselea... E leagănul ei!... De la al şaselea, plin de praf.), Leagănul ăsta e singurul lucru care o mai linişteşte puţin, vezi f

Antoine îl privea, mişcat. În clipa aceea înţelese că mi-l lui, oricât ar fi ea de adâncă, nu se va putea niciodată măsuri cu o durere atât de mare ca aceasta. Puse mâna pe braţul luţ Héquet.

— Eşti zdrobit de oboseală, sărmane prieten. Ar trebui să te duci să te întinzi puţin. La ce bun să te istoveşti?...

Studler stărui şi el:

— Ea treia noapte de când nu dormi!

— Fii înţelegător, vorbi Antoine, aplecându-se spre el.

Va trebui să fii tare… în curând. Simţea o nevoie aproape fi «zică să-l smulgă pe nenorocitul acesta de lângă leagăn, să cufunde cât mai repede în uitarea somnului atâta suferinţi zadarnică.

Héquet nu răspunse şi continuă să legene fetiţa. Dar îl văzură aplecându-şi umerii şi mai tare, ca şi cum acel „în i urând" al lui Antoine era într-adevăr foarte greu de suportat.

Apoi, de la sine şi fără alt îndemn, se ridică, o rugă din ochi pe infirmieră să-i ia locul lângă leagăn şi, Stă să-şi şteargă obrajii plini de lacrimi, întoarse capul, ca şi cum ar fi căutat i i va. În sfârşit, se apropie de Antoine şi făcu o sforţare să-l privească în faţă. Antoine fu surprins va când cât de schimbată îi era expresia ochilor: privirea aceea de miop, ascuţită şi hotărâtă, era parcă tocită; abia se urnea, iar când se aşează, părea moleşit şi greoi.

Héquet rămase cu ochii aţintiţi asupra lui Antoine. Buzele i se mişcară uşor înainte de a rosti:

— Trebuie… trebuie să facem ceva, murmură el. Suferă, şi îi… De ce s-o lăsăm să sufere? Trebuie să avem curajul să…

facem ceva… Tăcu, păru că-i cere ajutor lui Studler, apoi îşi pironi din nou ochii în ochii lui Antoine: Dumneata, Thibault, trebuie să faci ceva… Şi, ca şi cum ar fi vrut să ocolească A spunsul, îşi lăsă capul în jos, străbătu camera cu pas descumpănit şi dispăru.

Antoine rămase câteva clipe ţintuit locului. Pe urmă, deodată roşi. Tot felul de gânduri încâlcite i se învălmăşeau în cap.

Studler îi atinse umărul.

— Ei, ce zici? spuse cu voce joasă, privindu-l pe Antoine.

Ochii lui Studler aminteau de ochii anumitor cai, ochii necia alungiţi şi prea mari, în al căror alb umed se scaldă o lumină lânce dă. În clipa aceea privirea lui, ca şi a

lui Héquet, era fixă, poruncitoare.

— Ce ai de gând să faci? şopti el.

Urmă o scurtă tăcere, în cursul căreia gândurile li se încrucişară.

— Feu? zise Antoine nehotărât. Dar înţelese că Studler n o să-l lase în pace până nu-i va da o explicaţie. Din păcate, şi în prea bine… adăugă deodată. Cu toate astea, când el spune. „Să facem ceva”, nu-ţi vine a-i da a înţelege că ştii despre ce e vorba!

— Sst… făcu Studler, aruncând o privire spre infirmieră, fi noi îl trase pe Antoine după el, în culoar şi închise uşa. Cu îi fie cuvinte, eşti de părere că nu mai e nimic de încercat? întrebă el.

— Nimic.

— Şi că nu mai e nicio speranţă, niciuna?

— Nu, nici cea mai mică.

— Atunci?

Antoine, care simţea cum îl năpădeşte o nelinişte surdüj se închise într-o tăcere grea.

— Atunci? urmă Studler. Nu mai putem sta pe gânduri, Cel mai bun lucru e să se termine cât mai repede.

— Doresc şi eu asta, ca şi tine…

— Nu ajunge s-o doreşti!

Antoine înălţă capul şi spuse cu hotărâre:

— Şi, totuşi, mai mult nu se poate face.

— Ba da!

— Nu.

Dialogul luase un ton atât de tăios, încât Studler nu mai spuse nimic câteva clipe.

— Injecţiile astea… urmă el în cele din urmă. Ştiu şi eu… poate că… mărind doza…

Antoine îl întrerupse scurt:

— Taci!

Era în prada unei mari iritaţii. Studler îl privea în tăcere, Sprâncenele lui Antoine formau o linie aproape

dreaptă, muşchii feţei i se contractau fără voia lui şi-i trăgeau gura în jos, iar pe chipul osos pielea îi tremura din când în când, parcă muşchii feţei ar fi fost cuprinşi de nişte zvârcoliri nervoase.

Se scurse aşa un minut.

— Taci! repetă Antoine, mai puţin tăios. Te înţeleg, Dorinţa asta de a sfârşi mai repede o cunoaştem cu toţii, dar ea e numai o… o ispită de începător! înainte de orice, să nu uităm un lucru: respectul pentru viaţă… Da, da! Respectul pentru viaţă… Dacă ai fi devenit medic, ai vedea lucrurile aşa cum le vedem noi, toţi! Opreliştea anumitor legi… O limitare a puterii noastre, fără de care…

— Singura limită, dacă priveşti lucrurile bărbăteşte, este conştiinţa!

— Ei da, tocmai, conştiinţa! Conştiinţa profesională… Dar gândeşte-te, nechibzui tule! în ziua în care medicii şi-ar lua dreptul… De altfel, niciun medic, auzi, Isaac, nici umil…

— Ei bine… strigă Studler cu un accent şuierător.

Dar Antoine îl întrerupse:

— Héquet a fost pus de o sută de ori în faţa unor cazuri tot atât de dureroase, tot atât de deznădăjduite ca şi ăsta. Dar niciodată n-a pus capăt cu bună ştiinţă unui… Niciodată I Nici Philip! Nici Rigaud! Nici Treâiilla rd! Niciun alt medic demn de numele ăsta, mă auzi? Niciodată!

— Ei bine, strigă Studler ca un sălbatic, n-aveţi decât să vă credeţi mari pontifi, dar pentru mine nu sunteţi decât nişte niuriţi!

Se dădu un pas îndărăt, şi lampa din plafon îi lumină deodată faţa. Citeai pe ea mult mai mult decât exprimau vorbele lui: nâi numai o revoltă dispreţuitoare, dar un fel de sfidare, aproape o ameninţare şi parcă o hotărâre luată la iuţeală.

„Bun! gândi Antoine. O să aştept până la unsprezece,

ca să fac eu însumi injecţia!”

Nu răspunse nimic, dădu din umeri, intră iar în cameră şi se aşeză.

Ploaia care biciuia necontenit obloanele, picăturile de apă care loveau ritmic marginea de zinc a ferestrelor şi, în cameră, hâţânarea neîncetată a leagănului, a cărui cadenţă îngâna gemetele fetiţei, toate aceste zgomote amestecate (eseau în liniştea nopţii, în care moartea se strecura încetul i u încetul, o armonie apăsătoare, sfâşietoare.

„Mai adineauri m-am bâlbâit de două sau de trei ori la rând”, îşi zise Antoine, a cărui enervare nu se potolea.

(Aşa ceva i se întâmpla foarte rar şi numai atunci când era nevoit să se menţină cu încăpăţânare într-o atitudine falsă; de pildă, când treèuia să spună o minciună unui bolnav care Îşi dădea seama de situaţie sau când era nevoit, într-o conversaţie, să susţină o idee improvizată, asupra căreia n-avea încă nicio convingere personală.)

„E vina Califului”, gândi el. Privind doar cu coada ochiului, se uită la „calif*, care îşi reluase locul, cu spatele la cămin. Şi Îşi aduse aminte de fsaac Studler ca student, aşa cum îl întâlnise cu zece ani mai înainte la Facultatea de Medicină. Pe vremea aceea, tot Cartierul Latin îl cunoştea pe Calif, cu barba lui de rege al mezilor, cu vocea lui catifelată, cu râsul lui puternic, dar şi cu caracterul lui fantastic, răzvrătit, arţăgos, dintr-o bucată. Toţi îi atribuiau, mai mult decât altora, un viitor strălucit. Pe urmă, într-o bună zi se află că-şi lăsase studiile baltă, ca să poată câştiga mai repede din ce să trăiască; şi se povestea că luase în grija lui pe nevasta şi pe copiii uniiia dintre fraţii săi, funcţionar la bancă, după ce acesta se sinucisese în urma unei delapidări.

Un ţipăt răguşit al fetiţei îi rupse firul amintirilor. Antoine observă o clipă zvâcniturile bolnavei, încercând să noteze frecvenţa anumitor mişcări; dar nu se putea deduce

nimic din acele gesturi dezordonate, după cum nu poţi deduce nimic din zvârcolirile unui pui de găină pe care-l tai.

Atunci, senzaţia aceea de nelinişte, împotriva căreia Antoine lupta încontinuu după discuţia cu Studler, crescu deodată până la suferinţă. Pentru a salva viaţa unui bolnav în primejdie, el era în stare să încerce orice acţiune îndrăzneaţi!, să rişte personal orice; dar să se vadă înfundat astfel într-o situaţie fără ieşire, să se simtă lipsit, într-o asemencu măsură, de orice posibilitate de a încerca ceva, să fie silit a se mărgini să privească doar cum vine „rivala învingătoare”, aşa ceva nu putea suporta. Şi apoi, în cazul de faţă, zbuciumul necurmat al acestei fiinţe mici, ţipetele ei nearticulate îi zguduiau nervii, cu toate că Antoine era obişnuit să-i vadă chiar şi pe cei mici de tot suferind. Oare de ce nu izbutea să fie astă-seară mai nesimţitor? Ceea ce este totdeauna tainic şi de neîndurat în agonia unor fiinţe omeneşti îi pricinuia, de data asta, întocmai ca celor mai puţin pregătiţi pentru aşii ceva, un chin nemăsurat de mare. Se simţea lovit până în adâncul sufletului; i se zdruncinase încrederea în sine, încrederea în acţiune, în ştiinţă, în viaţă. Era ca un val care-l dobora. Prin faţă îi defilă un cortegiu sinistru, format din toţi bolnavii lui pe care-i socotea osândiţi... De i-ar număra numai pe cei pe care-i văzuse de azi-dimineaţă încoace şi lista ar fi destul de lungă: patru sau cinci bolnavi la spital, Huguette, micul Ernst, copilaşul acela orb, acesta... Şi de bună seamfl că pe unii îi uitase!... ÎI revăzu pe tatăl său, ţintuit în fotoliu, cu buzele lui groase, ude de lapte... în câteva săptămâni, după zile şi nopţi de durere, îi va veni rândul şi acestui bătrân voinic... Şi vor urma toţi, unii după alţii... Ah, această mizerie universală, care n-are nicio raţiune ... „Nu, viaţa e absurda, viaţa e rea!” îşi zise cu ciudă, ca şi cum ar fi vorbit cu un optimist încăpăţânat; dar acest om îndărătnic, care acum îşi pleca proteste capul, nu

era altul decât el însuşi, Antoine cel de toate zilefe.

Infirmiera se ridică fără zgomot.

Antoine se uită la ceas: era ora injecţiei. îi părea bine că trebuie să se mişte din loc, să facă ceva; era aproape înviorat la gândul că în curând va putea să plece de aici.

Sora îi aduse pe o tavă toate cele ce îi erau necesare. Sparse fiola, vârî acul înăuntru, umplu seringa până la nivelul prescris, apoi vărsă, chiar el, trei sferturi de fiolă în găleată. Simţea privirea încordată a lui Studler pironită asupră-i.

După ce făcu injecţia, se aşeză iar, dar numai ca să observe un uşor semn de liniştire; pe urmă se aplecă deasupra fetiţei, îi mai luă o dată pulsul, care era foarte slab, dădu cu glas încet i iieva instrucţiuni infirmierei, apoi, ridicându-se fără grabă, ic spălă la lavabou, strânse în tăcere mâna lui Studler şi Iarăşi încăperea.

Străbătu în vârful picioarelor apartamentul luminat, pustiu, i iimera lui Nicole era închisă. Pe măsură ce se depărta, i se pfirea că gemetele fetiţei scad.

Deschise şi închise în urma lui, fără zgomot, uşa vestibulului. Pe palier, ciuli urechea: nu se mai auzea nimic. Respiră adânc şi, sprinten, coborî scările în fugă.

Afară nu se putu opri de a-şi mai întoarce o dată capul i lHre faţada întunecoasă, unde se aliniau, ca într-o seară de inrbătoare, un şir de jaluzele luminate.

Ploaia încetase de curând. De-a lungul trotuarelor, curgeau încă pâraie repezi. Străzile, pustii, străluceau prin noapte ca nişte oglinzi.

Lui Antoine i se făcu frig, îşi ridică gulerul şi grăbi pasul.

XIII

Susurul ăsta de apă, totul în jurul lui atât de umed…

Deodată, revăzu parcă o faţă plină de lacrimi: Héquet, în picioare, cu căutătura lui stăruitoare, care-i spunea: „Dumucata, TTiibault, trebuie să faci ceva…”

Viziune chinuitoare, pe care n-o putea goni cu una, cu două: „Sentimentul de lată... Iată un simţământ care-mi este complet necunoscut, micât m-aş căzni să mi-l închipui...” Apoi, dintr-odată, se gândi la GĂse: „O căsnicie... copii”. O simplă presupunere, din fericire nerealizabilă. În seara asta, ideea căsătoriei i s-a i). lrea nu numai prematură, dar şi nebunească! „Egoism? se întrebă. Laşitate?” Gândul îi fugi iarăşi în altă parte: „Unul care în clipa asta mă socoteşte las e Califul...” Se revăzu, nu fără o strângere de inimă, pe coridor, în faţa chipului aceluia arzător al lui Studler, care-l sfredelea cu privirea. Încercă să spulbere roiul de gânduri care din clipa aceea se roteau mereu în jurul lui. „Laş; nu-i prea plăcu cuvântul; găsi altul: „Fricos”. „Studler m-a crezut fricos. Nerodul!”

Ajunse în faţa palatului Élysée. O patrulă de guarzi municipali încheia, în pas milităresc, rondul în jurul palatului; se auzi un zgomot se paturi de puşcă rezemate pe caldarâm. Prin minte i se perinda o întreagă suită de supoziţii, ca nişte vedenii scăpate dintr-un vis, fără să le poată înlătura: Studler o îndepărta pe infirmieră, scotea o seringă din buzunar... Infirmiera se întorcea, pipăia micul cadavru... Bănuieli, denunţ, refuzul de a se autoriza înhumarea, autopsie... Judecătorul de instrucţie, guarzi municipali... „Voi lua totul asupra mei, hotărî el repede şi privi ţintă la santinela prin faţa căreia trecet Nu, îşi zise apăsat, adresându-se unui magistrat, închipuit, ne* meni nu i-a făcut injecţie afară de mine! Am mărit doza cil bună ştiinţă. Cazul nu mai prezenta nicio speranţă de şalvari şi iau asupră-mi toată...” Dădu din umeri, zâmbi şi rări pasul sunt un idiot!” Dar cu asta simţea bine că nu pusese capjj acestor chestiuni. „Dacă sunt gata să iau asupra mea urmării! unei injecţii făcute de altul şi care a provocat moartea, deci. atunci, m-am împotrivit cu atâta hotărâre s-o fac eu însumi 7*

Problemele pe care nu izbutea să le rezolve şi nici

măcal să le lămurească printr-o îndârjită şi scurtă sforţare a gândirQ îl întărâtau totdeauna. îşi aminti cuvintele pe care le schiin* base cu Studler, iritarea, bâiguielile lui. Cu toate că nu regr* ta câtuşi de puţin purtarea sa, avea impresia neplăcută de a fi jucat un rol şi de a fi spus lucruri care nu se prea potriveau cu firea lui adevărată, cu trăsăturile esenţiale ale caracterului său; de asemenea, presimţea, într-un chip vag, dar durerot, că rolul acesta şi modul acesta de a vorbi ar putea ajungi într-o bună zi în opoziţie cu felul lui de a vedea sau acţiona. Şi sentimentul de dezaprobare lăuntrică era, desigur, puternic, de vreme ce Antoine nu se putea dezbăra de el, căci îndeobşti refuza să-şi judece propriile fapte; noţiunea de remuşcări pentru din sul nu exista. îi plăcea să se analizeze şi, în ultimii, ani se cerceta cu patimă chiar; dar numai din pură curiozitatl psihologică; nimic nu era mai contrar firii lui decât să-şi acorde note bune sau note rele.

O întrebare îl puse şi mai mult pe gânduri: „Oare n-ar trebui mai multă putere când e vorba să-ţi dai coti simţământul decât atunci când e vorba să te opui?” De câte ori stătea la îndoială între două hotărâri, fără a izbuti să găsească, dup8 ce le cântărea, motive precumpănitoare de a se decide pentru una sau pentru alta, o alegea, de obicei, pe aceea care cerea o mai mare putere de voinţă; din proprie experienţă, ajunseso la concluzia că aşa e mai bine. Se văzu silit a recunoaşte cil astă-seară alesese drumul cel mai uşor, pe care l-ar fi apucat oricare altul.

Îl obsedau anumite fraze pe care le rostise acolo. îi spusese lui Studler: „Respectul pentru viaţă…” Niciodată nu reuşeşti să scapi cu totul de locurile comune. „Respect pentru viaţă… *Respect* ori *fetişism*…?

Atunci, îşi aminti o poveste care-l impresionase pe vremuri: aceea a bicefalului din Tréguineuc.

Într-un port breton, unde familia Thibault se afla în vaiunţă, cu vreo cincisprezece ani în urmă, femeia unui

pescar născuse un monstru cu două capete, amândouă perfecte, tatăl şi mama ceruseră medicului locului să curme viaţa mii ului monstru; şi la refuzul medicului, tatăl, un alcoolic cunoscut ca atare, se aruncase asupra noului-născut, ca să-l Kiluie cu propriile lui mâini; a trebuit să fie legat şi internat, vâlvă mare în sat, bogat subiect de conversaţie pentru vilegiaturist» de prin hoteluri. Şi Antoine, care avea pe atunci şaisprezece sau şaptesprezece ani, îşi aminti de cearta pe care o avusese cu domnul Thibault – una dintre primele scene violente dintre tată şi fiu – deoarece Antoine, cu îndârjirea necugetată a tinereţii, susţinea că medicul are dreptul să curme din capul locului o existenţă asupra căreia apăsa un asemenea iilestem.

Se simţi tulburat constatând că nu-şi prea schimbase n. lrerea în privinţa acestui caz special şi se întrebă: „Ce-ar face Philip într-o situaţie ca asta?” Nicio îndoială: Antoine 11 ebui să recunoască, fără tăgadă, că lui Philip nici nu i-ar fi i reçut măcar prin gând ipoteza de a suprima; mai mult chiar: presupunând că micul infirm ar fi fost în primejdie, Philip ar fi făcut totul ca să salveze o viaţă, fie ea şi nenorocită. Rigaud ar fi făcut la fel. De asemenea şi Terrignier. Şi Loisille. Toţi, iuţi... Oriunde se arăta un sâmbiire de viaţă, datoria medicului e mâi presus de orice discuţie. Rasă de salvatori... I se păru că-l şi aude pe Philip, cu vocea lui fornăită: „N-ai dreptul, băiete, 1 l-ai dreptul!

Antoine se îmbufnă. „Dreptul?... Haida de ştii tot atât de bine ca şi mine câte parale fac noţiunile de drept, de datorie. (a legi, nii există decât legile naturii; acelea, da, sunt de neînlăturat. Dar aceste pretinse legi morale, ce sunt ele oare? I În mănunchi de obiceiuri sădite în noi de secole... Nimic mai mult! Probabil altă dată ele au fost necesare dezvoltării sociale a omului. Dar azi? Poţi oare conferi acestor tinbătrânite reguli de igienă şi de poliţie o

virtute sacră sau caracterul unui imperativ absolut?” Şi cum maestrul nu răspundea nimic, Antoine dădu din umeri, îşi înfundă mâinile în buzunarele pardesiului şi trecu pe celălalt trotuar.

Mergea fără să privească în jur, discutând mereu cu el însuşi: „Mai întâi, un fapt: pentru mine, morala nu există. *trebuie*, *nu trebuie*, *binele*, *răul* pentru mine nu sunt decât vorbe; vorbe pe care le întrebuinţez ca să fac şi eu ca ceilalţi, valori pe care le folosesc cu uşurinţă în conversaţie, dar, în adâncul sufletului meu – am constatat asta de o sută de ori –, ele n-au niciun fundament real. Şi totdeauna am fost aşa... Ba nu, afli făcut o afirmaţie pripită. Sunt aşa de când... (imaginea Racheli îi trecu prin faţa ochilor) de mult, în orice caz...” O clipă căută, cu toată buna-credinţă, să-şi explice sieşi pe ce principii se bizuia viaţa lui de toate zilele. Dar nu găsea nimic. Încerojj să-şi spună, în lipsă de ceva mai bun: „O anumită sinceritate V Se gândi puţin, apoi preciză: Sau, mai degrabă, o anumiţi clarviziune *1*” Ideea îi era încă destul de încâlcită; deocam» dată însă, se declară mulţumit de descoperirea lui. „Da, reşte, asta nu-i mare lucru; dar când mă analizez, nevoia de vedea limpede este totuşi unul din singurele puncte stabile pe care le aflu. Se prea poate să fi făcut din asta, fără sănd dau seama, un fel de principiu moral, valabil numai pentru mine... care s-ar formula astfel: *Libertate completă*, *cu con* «*diţia de a vedea limpede*... ceea ce-i destul de primejdios dad te gândeşti bine... Dar n-aş putea spune că e rău. Totul atârnl de calitatea ochiului. să vezi limpede... Să te observi cu ochiul acela liber, treaz, dezinteresat, calitate pe care-o ea» peţi în laboratoare. Să te priveşti cu cinism, cum gândeşti, cum acţionezi. Să te consideri nici mai mult, nici mai puţiil decât ceea ce eşti. Corolar: să te admiţi aşa cum eşti... Şi apoi T Apoi, mai că aş fi gata să zic: totul este îngăduit ... Totul este îngăduit atâta timp cât nu te înşeli pe tine însuţi;

atâta timb cât ştii ce faci şi, pe cât posibil, de ce faci un anume lucrul Dar numaidecât zâmbi cu amărăciune: „Ceea ce e mai uluitor însă e că, dacă o judec cu atenţie, viaţa mea – această fal «moaşă «libertate completă» – ê închinată aproape în întregime practicării unui lucru pe care alţii îl numesc «binele», Dar şi toată această splendidă libertate la ce duce oare? Ea te îndeamnă să faci ceea ce fac aceia pe care morala obişnuită îi numeşte «cei mai buni»! Să luăm, de pildă, ceea ce s-a petrecut astă-seară... N-am ajuns oare, de fapt, şi fări voia mea, să mă supun aceloraşi legi morale cărora li se supune toată lumea?... Philip ar fi zâmbit... Cu toate astea, cu un pot admite ca necesitatea de a acţiona ca un animal social să ne pentru om mai tiranică decât toate instinctele lui individuale! Atunci, cum să-mi explic purtarea mea de astă-seară 7 E de necrezut în ce măsură fapta poate fi despărţită, scoast de sub înrâurirea judecăţii! Căci, în sinea mea, trebuie st mărturisesc că-i dau dretate lui Studler. Obiecţiile trase de păr pe care am vrut să i le bag pe gât n-au niciun temei! Logica e de partea lui Studler; fetiţa asta suferă fără rost; sfârşitul acestei îngrozitoare lupte este de neînlăturat; de neînlătiirat şi apropiat! Atunci? Dacă mă mulţumesc să gândesc, nu văd decât motivări pozitive, în sensul de a i se grăbi moartea. Şi nu numai pentru fetiţă e mai bine, dar şi pentru doamna Héquet; e vădit că, în starea în care se află mama, spectacolul acestei agonii, care nu se mai sfârşeşte, devine primejdios... De bună seamă că Héquet s-a gândit fa toate astea... Dar nu-i niciun răspuns, dacă te mărgineşti să judeci valoarea acestor argumente de netăgăduit... E ciudat că aproape niciodată nu le poţi mulţumi cu judecăţile logice! Nu spun asta ca să-mi scuz *o* laşitate. Ştiu bine că, dacă stau şi mă judec pe mine însumi, ceea ce m-a împins astă-seară să dau bir cu fugiţii nu e o simplă laşitate. Nu. E ceva tot atât de puternic şi de poruncitor ca

o lege a firii. Dar nu izbutesc să înţeleg ce este anume…” Depănă în gând felurite moduri de a judeca lucrurile. Să fi fost cumva una din ideile acelea încâlcite – în existenţa cărora el credea, de altfel – care s-ar zice că dorm ascunse înăuntrul nostru, sub stratul ideilor noastre conştiente şi care, câteodată, se trezesc, se ridică, iau comanda, împing fa săvârşirea unei fapte, pe urmă pier tot aşa de simplu în adâncurile conştiinţei noastre? Sau, mai concret, nu e cumva cazul să admitem că există o lege morală colectivă şi că omului îi este aproape cu neputinţă să acţioneze numai în calitatea lui de individ izolat?

I se părea că se învârteşte în loc, cu ochii legaţi. Încerca să-şi reamintească termenii unei fraze a lui Nietzsche, citată adeseori: că un om nu trebuie să fie o problemă, ci o soluţie. Principiu care altă dată i se păruse cât se poate de limpede, dar din an în an găsea că e tot mai greu să i te conformezi. Avusese de multe ori până acum prilejul să constate că anume hotărâri ale lui (de obicei cele mai spontane şi adesea cele mai importante) se aflau în contradicţie cu logica lui obişnuită; astfel încât, nu o dată se întrebase: „Dar sunt eu oare, într-adevăr, acela care mă cred că sunt?” Bănuială fulgerătoare şi furişă, asemenea fulgerului care străpunge o clipă întunericul, lăsându-l apoi şi mai compact; bănuială pe care o înlătura totdeauna de îndată ce se ivea şi pe care o respinse şi în seara asta.

Împrejurările îi veniră în ajutor. De cum apucă pe Rue Royale, ferestruica unei brutării îi aruncă în faţă un miros de pâine coaptă, cald ca o răsuflare. Asta îl făcu să-şi îndrepte gândul în altă direcţie. Căscă şi căută să vadă dacă prin apropiere se află o berărie luminată; pe urmă, pe neaşteptate, îi veni poftă să meargă până la Théâtre Français, să mănânce ceva la Zemm, un bar mic, care ţinea deschis până dimineaţa şi unde se oprea câteodată, noaptea, înainte de a trece pe celălalt mal al Senei.

„Totuşi, e ciudat! recunoscu, după o clipă de tăcere lăuntrică. Zadarnic te îndoieşti şi dărâmi, degeaba te lepezi de toate; există, vrei sau nu vrei, un lucru de nezdruncinat, ceva pe care nicio îndoială nu-l poate zdrobi: nevoia aceea a omului de a crede în judecata lui… Eu însumi mi-am dovedit asta cu prisosinţă de un ceas încoace!… (Se simţea obosit, era nemulţumit. Căuta nişte axiome care să-i redea liniştea.) Totul este conflict, aşa că nu e ceva nou, admise el cu un fel de lene: şi ceea ce se petrece în mine e un fenomen universal, ciocnirea dintre tot ceea ce există şi trăieşte”.

Merse o bucată de vreme fără a se mai gândi la ceva precis. Zgomotul de pe bulevarde se auzea aproape. Întâlni am loc în loc pe stradă femei de noapte, „eminamente sociabile”, pe care le respinse cu gesturi blajine.

Totuşi, puţin câte puţin, acţiunea inconştientă a spiritului său capătă temei.

„Trăiesc, îşi zise el în cele din urmă; iată un fapt. Cu alte cuvinte, nu încetez de a căuta calea cea mai, bună pentru a trece la acţiune. Bun! Dar aici începe bezna. În numele cărui principiu caut calea asta şi trec la acţiune? Habar n-am! Să fie oare în numele acelei clarviziuni la care mă gândeam mai adineauri? Aşi!… Teorie!… în fond, grija asta de a fi lucid n-a motivat ni cicând efectiv, din parte-mi, o hotărâre, o faptă. Numai după ce săvârşeam fapta intervenea acea clarviziune pentru a îndreptăţi, în ochii mei, ceea ce săvârşisem… Şi totuşi, de când sunt un iris care gândeşte, mă simt împins de ceva – să zicem de un instinct, de o forţă – care mă îndeamnă necontenit să aleg cutare cale, şi nu alta, să acţionez într-un fel, şi nu în altul. Or, şi asta e ceea ce mă pune în cea mai grea cumpănă, constat că *nu săvârşesc niciodată fapte care să se bată cap în cap*. Aşadar, totul se petrece ca şi cum m-aş supune unei norme ce râu poate fi călcată… Da, dar care normă? Nu

ştiu! Totdeauna când, la o cotitură a vieţii, pornirea asta făuntrică m-a făcut să aleg o anume cale şi să acţionez potrivit cu ea, m-am întrebat zadarnic: în numele cănii principiu? De fiecare dată m-am izbit de un zid negru. Mă simt într-adevăr bine fixat pe picioare, bine orientat în viaţă, simt că am tot dreptul să fiu aşa cum sunt şi, cu toate astea, sunt parcă în marginea tuturor legilor. Nici în doctrinele trecutului, nici în filosofiile din zilele noastre, nici în mine nu găsesc un răspuns care să mă mulţumească; văd limpede toate normele cu care nu pot fi de acord, dar nu văd niciuna căreia m-aş putea supune; din toate regulile de purtare codificată, niciodată, niciuna nu mi-a părut că se potriveşte, măcar cât de cât, cu felul meu de a fi şi nici că ar fi în stare să explice conduita mea proprie. Totuşi, merg înainte; o iau chiar repede, fără să preget, aproape drept! Ciudat! Parc-aş fi o navă rapidă care-şi urmează drumul cu îndrăzneală, dar al cărei pilot n-a avut niciodată busolă… S-ar zice, în adevăr, că depind de o anumită ordine! Ba chiar simt parcă acest lucru: am o fire ordonată. Dar care este ordinea aceea?… De altfel, nu mă plâng. Sunt fericit. Nu doresc deloc să fiu altul; aş vrea doar să înţeleg de ce sunt aşa cum sunt. Dar în dorinţa asta de a şti intră şi un pic de îngrijorare. Oare fiecare fiinţă îşi poartă astfel taina sa? Găsi-voi oare vreodată cheia tainei mele? Voi ajunge oare să-mi întocmesc legea *mea*? Şti-voi vreodată *în numele cărui principiu*?…”

Grăbi pasul: în partea cealaltă a pieţei se zărea firma luminoasă de la Zemm şi la nimic nu se mai putea gândi acum, decât cum să-şi potolească foamea.

Pătrunse cu atâta grabă în culoarul de la intrare, încât se poticni în coşurile cu stridii, care răspândeau mirosul amar al unei mări în il ux.

Barul era la subsol; coborai pe o scară îngustă, răsucită ca sfredelul, plăcută la vedere şi care-ţi făcea impresia de ceva clandestin. Sala era, la ora asta, plină de

noctambuli aşezaţi la mese, învăluiţi în aerul călduţ mirosind a bucătărie, a spirtoase, a ţigări de foi şi primenit de ventilatoare şuierânde. Cu mahonul ei lustruit şi cu pielea verde de pe mobile, încăperea – scundă, fără fereastră şi lungă – semăna cu fumuarul al unui vas de pasageri.

Antoine îşi alese un loc mai ferit, îşi aruncă pardesiul pe banchetă şi se aşează. De la început se simţi bine. Prin contrast, într-o clipită revăzu în minte odaia fetiţei, trupul micuţ, ud de sudoare, luptându-se zadarnic cu boala; îi stăruia încă în urechi cadenţa aspră a leagănului, asemenea unui picior care bate măsura… Se strânse în el însuşi, parcă apăsat deodată de ceva greu.

— Un singur tacâm?

— Da, unul. *Roast beef*, pâine neagră şi whisky într-un pahar mare, fără sifon, şi o cană cu apă foarte rece.

— Nu doriţi supă cât brânză?

— Dacă vrei…

Pentru a întreţine setea, pe fiecare masă se aflau castroane pline cu cartofi prăjiţi, săraţi şi tăiaţi subţiri ca paiul. Antoine îşi dădu seama cât îi era de foame după plăcerea pe care o simţi ronţăind cartofii de pe masa lui, în aşteptarea supei cât şvaiţer, gktită la un foc domol, spumoasă, cu fire care se întind şi cu ceapă prăjită – o specialitate a casei.

Nu departe de el, câteva persoane, în picioare, îşi cereau hainele date la garderobă. O femeie tânără, din grupul acest! zgomotos, privi pe furiş spre Antoine; ochii li se încrucişară; femeia îi zâmbi aproape imperceptibil. Unde mai văzuse oare chipul ăsta de stampă japoneză, neted şi turtit, sprâncenele acestea arcuite, ochii aceştia înguşti şi puţin oblici? făcu haz de şiretenia cu care ea îi aruncase, fără ca nimeni s-o vadă, semnul acela cu înţeles. A, da, era un model pe care văzuse de mai multe ori la Daniel de Fontanin. În vechiul atelier, din Rue Mazarin.

Acum îşi aducea foarte bine aminte de o anumită şedinţă, într-o după-amiază de vară foarte caldă: îşi amintea ora, lumina, poza şi tulburarea care-l făcuse să zăbovească acolo, cu toate că era grăbit... Urmări femeia cu privirea până la uşă. Oare cum îi spupea Daniel? Un nume care semăna cu o denumire de ceai... înainte de a ieşi, femeia se mai uită o dată spre el. Însuşi trupul ei rămăsese în amintirea lui Antoine ca ceva întins, neted, nervos...

În decursul celor câteva luni în care îşi băgase în cap că o iubeşte pe Gise, în viaţa lui nu mai fusese loc pentru nicio altă femeie. De fapt, de când o rupsese cu doamna Javenne (o legătură care durase două luni şi care era să se sfârşească foarte rău), trăia fără amantă. Câteva clipe simţi o usturătoare părere de rău. îşi înmuie buzele în whiskyul ce-i fusese servit şi, ridicând capacul castronului de supă, adulmecă aburii îmbietori care se înălţau spre el.

În clipa aceea, comisionarul de la intrare veni şi-i aduse o hârtie boţită, îndoită în patru. Era un program de *muzical* Pe un colţ mâzgălite cu creionul, se puteau citi cuvintele: „«Zemm» mâine seară, ora zece?”

— Aşteaptă răspunsul? întrebă el, amuzat, dar neştiind ce să creadă.

— Nu, doamna a plecat, răspunse comisionarul.

Antoine era decis să nu ţină seama de această invitaţie. Totuşi, băgă hârtia în buzunar, apoi începu să mănânce.

„Nostimă e viaţa... reflectă el. O puzderie de gânduri vesele îl năpădiră pe neaşteptate. Da, iubesc viaţa, îşi spuse el şi rămase o clipă gânditor. La urma urmei, n-am nevoie, de nimeni”. Amintirea Gisei îi adie încă o dată în minte. îşi zise că şi fără iubire viaţa îi era de-ajuns ca să fie fericit. Mărturisi cu bună-credinţă că tot timpul cât Gise stătuse în Anglia, iWvji departe de ea, el nu încetase să se simtă fericit. De altfel, a «vùt oare cândva vreo femeie un mare rol în fericirea lui?... Itachel?... Da, Rachel! Dar ce s-

ar fi întâmplat dacă Rachel îi ar fi plecat? Şi apoi nu se simţea, oare, pe deplin vindecat de asemenea pasiuni? în seara asta nu şi-ar mai fi îngăduit să numească iubire sentimentul pe care-l avusese pentru Gise. (Iută un alt cuvânt. Înclinaţie?... O clipă, gândul la Gise îl mai stăpâni încă. îşi făgădui să lămurească ceea ce se petrei use în el în ultimele luni. Un lucru era sigur: îşi făurise, în gând, o anumită imagine despre Gise, cu totul deosebită de f iise cea adevărată, care chiar în după-amiaza asta... Dar nu voia nici în ruptul capului să pună faţă în faţă cele două imagini.

Bău o înghiţitură de whisky îndoit cu apă, începu să taie *toast beef-ul* şi îşi spuse din nou că-i plăcea să trăiască.

În ochii lui, viaţa era, înainte de toate, un spaţiu întins şi ili schis, în care oamenii activi, ca el, n-aveau decât să se arunce cu avânt, iar când spunea „a iubi viaţa", voia să spună „a te iubi pe tine însuţi", „a crede în tine". Totuşi, când se încumeta să-şi înfăţişeze mai stăruitor viaţa lui proprie, ea nu-i apărea numai ca un câmp de manevre, în care se mişca, după bunul lui plac, ca un ansamblu de îmbinări posibile, ci mai cu seamă ca un drum bine definit, ca o linie dreaptă, care duce, fără greş, undeva.

Simţi că a făcut să bată un clopot cunoscut, al cărui dangăt fi asculta totdeauna cu plăcere. „Thibault? murmură un glas dinăuntrul lui. Are treizeci şi doi de ani, vârstă începuturilor frumoase!... Sănătatea? Excepţională! O rezistintă de animal tânăr în plină putere... Inteligenţa? Mlădioasă, îndrăzneaţă, în necontenit progres... Putere de muncă? Aproape nesecată... Bunăstare materială... în sfârşit, lot! Fără slăbiciuni, fără vicii! Nicio piedică în calea voiaţiei lui! Şi toate pânzele umflate în vânt!"

Îşi întinse picioarele, îşi aprinse o ţigară.

Vocaţia lui... De la vârsta de cincisprezece ani medicina îl m'răsese neîncetat, într-un chip ciudat.

Socotea şi acum drept o dogmă ideea că ştiinţa medicală este ţelul suprem al tuturor eforturilor intelectuale şi că ea constituie cel mai însemnat progres atins după douăzeci de veacuri de dibuieli pe toate tărâmurile cunoştinţei, cel mai bogat câmp deschis geniului omenesc. O ştiinţănemărginită în întinderea ei teoretică, având, cu toate astea, rădăcinile înfipte în cea mai loncretă realitate, fiind în contact nemijlocit şi stabil cu fiinţa omului. Antoine ţinea mai cu seamă la ideëa asta. Niciodată n-ar fi consimţit să se închidă într-un laborator, sâÉ limiteze observaţiile la raza vizuală a microscopului; iubi această luptă corp la corp a medicului cu multiplele forn» ale realităţii.

„Ceea ce ar trebui, reluă glasul lăuntric, e ca Thibault l lucreze mai mult pentru el. Să nu se lase copleşit de clieş telă, ca Terrignier, Boistelot... Să găsească timp pentru crea şi a urmări experienţele, a coordona rezultatele, a afli liniile unei metode...” CRăci Antoine îşi vedea un viitûf asemănător cu al celor mai mari profesori: înainte de a atinjt vârstă de cincizeci de ani, el va avea la activul lui numeroan descoperiri şi, mai ales, va fi pus temeliile acelei metode persnale, deocamdată încă nelimpezită, dar pe care, în unele zilţ credea că o întrezăreşte. „Da, în curând, în curând...”

Gândul lui trecu printr-un fel de spaţiu întunecat, cari era moartea tatălui său; după aceea, drumul devenea iarăjj luminos. Între două fumuri de ţigară, privi această moarte (j totul altfel decât o privea de obicei, fără nelinişte, fără trit»teţe; dimpotrivă, ca o mântuire necesară, aşteptată; ca Q lărgire a orizontului, ca una din condiţiile necesare pentfl ca el să-şi poată lua zborul. Zeci de perspective noi i se deti chideau în faţă. „Se va pune chestiunea să fac numaidecât un triaj al clientelei... Să-mi rezervtimp liber... Şi, pe urmă, să-nj iau un ajutor acasă, pentru cercetări. Poate chiar un secretainu un colaborator,

o, nu, ci un băiat tânăr, o inteligenţă capii bilă să înţeleagă orice, pe care l-aş forma, care m-ar scăpa d anumite corvezi... Iar eu aş lucra din răsputeri... Cij înverşunare... Să descopăr ceva nou... Ah, da, sunt sigur că vdj realiza lucruri mari!" Pe buzele lui flutură un început d zâmbet, ca un reflex al optimismului care-l însufleţea.

Deodată îşi aruncă ţigara şi se opri gânditor., Nu e oari ciudat, când te gândeşti? Simţiil acesta moral pe care eu l-an înlăturat din viaţa mea şi faţă de care, nu mai departe decât acum un ceas, mă simţeam cu totul slobod, iată că-l regăsesfl pe neaşteptate în mine însumi! Şi nu ascuns în cine ştie C4 cută întunecată şi necercetată a conştiinţei! Nu! Dimpoţ trivă, el e pe deplin crescut, zdravăn, cu rădăcini adâncti ocupând locul de frunte în centrul energiei şi al activităţii meloj în centrul vieţii mele profesionale! Căci nu e vorba să ne jucăm cu cuvintele: ca medic, ca om de ştiinţă, am un simţ al onestităţii pe care nimic nu-l poate înăbuşi; şi în privinţa asta pot spune că niciodată nu mă voi târgui... (jum să împaa toate astea?... La naiba, îşi zise apoi, dar de ce să le împad cu tot dinadinsul?" De fapt, renunţă curând la gândul ăsta şi.

11 iceiând de a mai cugeta la ceva, se lăsă legănat de acea volupliite dulce şi lenevoasă, amestecată cu oboseală, care, puţin i ne puţin, îl cufundă în amorţeală.

Doi automobilişti intraseră chiar atunci şi se instalaseră nu departe de el. Erau încotoşmănati în paltoane, pe care le ni uncară grămadă pe banchetă. Bărbatul să fi avut vreo douăzeci de ani; femeia, ceva mai puţin. O pereche minunată; amândoi subţiri, voinici, amândoi bruni, cu priviri singure, guri mari, dinţi sănătoşi, obraji îmbujoraţi de frig. Aceeaşi vârstă, aceeaşi sănătate, aceeaşi clasă socială, aceeaşi eleganţă firească şi, fără îndoială, aceleaşi gusturi. În orice iaz, aceeaşi poftă de mâncare: unul lângă altul, muşcau, în acelaşi ritm, bucăţi mari din două sandvişuri făcute la fel; a noi, cu acelaşi

gest, îşi goliră halbele de bere, îşi puseră iar blănurile şi, fără să fi schimbat o vorbă, o privire, se depărtară cu acelaşi pas sprinten. Antoine îi urmări cu ochii; sugerau ideea unei înţelegeri ideale, a unei perechi perfecte.

Abia atunci băgă de seamă că sala rămăsese aproape goală. Privi într-o oglindă din apropiere ornicul atârnat deasupra rapului său: „Zece şi zece? Nu, e pe dos! Cum? Se apropie de două?”

Se ridică, scuturându-şi amorţeala. Gândi nemulţumit: „O să fiu grozav de odihnit mâine dimineaţă!”

Totuşi, urcând scara îngustă, unde comisionarul dormea ghemuit pe o treaptă, prin minte îi trecu repede un gând, apoi o evocare foarte precisă, care-l făcu să zâmbească pe furiş, Kpunându-şi „Mâine seară, la zece…”

Sări într-un taxi. Peste cinci minute era acasă.

Pe măsuţa din anticameră, unde-l aştepta corespondenţa sosită seara, era lăsată în aşa fel încât să sară în ochi o foaie de hârtie despăturită; scrisul lui Léon: „Au telefonat pe la unu de la domnul doctor Héquet. Fetiţa a murit”.

Rămase câteva clipe cu hârtia între degete şi trebui s-o mai citească o dată. „La unu noaptea? La scurt timp după plecarea mea… Studler? în faţa infirmierei? Nu… De bună seamă că nu… Atunci? Injecţia mea? Poate… Dar doza era mică. Însă pulsul era aşa de stâb…”

După ce-i trecu surprinderea, avu o senzaţie de uşurare. Oricât se dureros ar fi fost acest deznodământ pentru rtéquet şi pentru soţia lui, cel puţin pune capăt acelei aşteptări îngrozitoare: îşi aminti chipul lui Nicole dormind. În curând, o nouă fiinţă mică va fi acolo, între ei. Viaţa învinge toiul. Nicio rană nu rămâne necicatrizată. Strânse corespon* denta eu un gest mecanic, distrat. „Oricum, bieţii oameni, se gândi, cu inima strânsă. O să trec pe la ei înainte de a ml duce la spital”.

În bucătărie, pisica mieuna cu deznădejde. „N-o să

mă Iad să dorm, dobitoaca naibii!” mormăi Antoine, apoi, deodatf, îşi aduse aminte de pisoi. Deschise puţin uşa. Pisica îi sfifl între picioare, jeluitoare, alintându-se, frecându-se de el, cu Q stăruinţă înciudată parcă. Antoine se aplecă deasupra coşul» ţului cu rârpe: era gol.

El însuşi spusese doar: „Ai să-i încă pe toţi, ne-am înţeles *T* Totuşi, era şi în ei viaţă… De ce deosebirea asta? în riumcil cărui principiu?

Dădu din umeri, se uită la ceas şi căscă. „Patru ore dt dormit. Haidem!”

Ţinea încă în mână bucata de hârtie lăsată de Léon; o făcu mototol şi o zvârli cu voioşie pe dulap.

„Şi acum, un duş bun, rece… Sistem Thibault: scoateţi oboseala din oase înainte de a te vârî în pat!”

Partea a cincea

SORELLINA

I

— Răspunde că nu! strigă domnul Thibault fără să-şi deschidă ochii.

Tuşi: o tuse seacă, pe care ceilalţi o numeau „astma” lui şi care îi scutura uşor capul înfundat în pernă.

Domnul Chasle, încovoiat în faţa unei mese pliante, în dreptul ferestrei, deschidea corespondenţa sosită dimineaţa, deşi trecuse de ora două.

În ziua aceea, singurul rinichi al bolnavului funcţionase rău de tot şi durerile nu-l slăbiseră nicio clipă, încât în tot cursul dimineţii, domnul Thibault nu-şi putuse primi secretarul; în sfârşit, la prânz, sora Céline se hotărâse să-i facă, sub un pretext oarecare, injecţia calmantă, pe care o păstra de obicei pentru seara. Durerea încetase aproape dintr-odată; totuşi, domnul Thibault, care nu-şi mai a Acea seama de scurgerea timpului, fusese nevoit să aştepte, nu fără enervare, până când domnul Chasle se întoarse de la masă, pentru a i se citi scrisorile.

— Mai departe? întrebă el.

Domnul Chasle parcurgea din ochi o scrisoare.

— Aubry (Félicien), subofiţer de zuavi… cere un post de supraveghetor la penitenciarul din Crouy.

— Penitenciar?! De ce nu închisoare?… La coş! mai departe?

— Cum? De ce nu închisoare? repetă, cu glas foarte scăzut, domnul Chasle. Dar renunţă să înţeleagă, îşi potrivi ochelarii şi deschise repede alt plic: Parohia din Vifleneuve-Joubin… profundă recunoştinţă… mulţumiri pentru un copil luat sub epitropie… Nu prezintă interes.

— Nu prezintă interes?! Citeşte, domnule Chasle!

— „Domnule fondator, sfânta mea îndatorire îmi dă prilejul de a îndeplini o foarte plăcută misiune. Sunt însărcinat de enoriaşa mea, doamna Beslier, să vă exprim profunda sa recunoştinţă…41

— Mai tare! porunci domnul Thibault.

— … „profunda sa recunoştinţă pentru admirabilele rezultate pe care le-a dat regimul de la Crouy asupra firii tânărului Alexis. Qnd aţi avut, acum patru ani, bunătatea de a-l admite la Fundaţia «Oscar Thibault», nu mai ştiam ce-i de făcut cu nenorocitul acesta de copil: instinctele lui vicioase, purtarea lui urâtă, firea lui pornită te făceau să te aştepţi la tot ce e mai rău. Dar, în trei ani, aţi înfăptuit o minime. Iată, au trecut mai bine de nouă luni de când tânărul s-a întors la ai lui. Mama lui, surorile, vecinii, eu însumi, precum şi domnul Binot (Jules), dulgher, la care îşi face ucenicia, lăudăm cu toţii blândeţea lui Alexis, dragostea lui de muncă, zelul lui în a-şi îndeplini îndatoririle faţă de religia noastră.

Rog pe bunul Dumnezeu să pogoare milostivenia sa asupra unei opere înfloritoare, care face cu putinţă astfel de transformări morale, şi salut respectuos pe domnul fondator, al cărui spirit de caritate şi de dezinteres aminteşte de acela al Sfântului Vincent de Paul. J. Rumel, preot”.

Domnul Thibault stătea tot timpul cu ochii închişi, dar bărbuţa îi tremura uşor: din pricina slăbirii fizice, cea mai mică înduioşare aproape îl răpunea pe bătrân.

— Frumoasă scrisoare, domnule Chasle, spuse el după ce îşi stăpâni emoţia. Nu crezi că merită să fie publicată în *Buletinul* din anul viitor? Te rog să-mi aduci aminte la timp. Mai departe?

— Ministerul de Interne. Administraţia penitenciarelor.

— Ah, ah!

— Nu, nu-i decât un imprimat… Un formular… aşa, de formă.

Sora Céline întredeschise uşa. Domnul Thibault mârâi:

— Întâi să sfârşim!

Sora nu protestă. Mai puse o bucată de lemn în focul pe care-l întreţinea în odaia bolnavului pentru a împrăştia mirosul acela căruia ea îi zicea, cu o uşoară strâmbătură, „gust de spital”, şi ieşi.

— Mai departe, domnule Chasle!

— Institutul Franţei. Şedinţa din 27…

— Mai tare. Ce spune?

— Comitetul superior al operelor diocezane. Noiembrie, reuniune la 23 şi la 30. Decembrie, la…

— Scrie-i abateïui Baufremont să-mi scuze absenta din 23… Şi pe cea din 30… adăugă, după o scurtă şovăire. Centru decembrie, trece-o în agendă… Mai departe?

— Asta-i tot, domnule. Restul, fără importanţă… Cotizaţie pentru ajutorul parohial… Cărţi de vizită… S-au înscris în registrul de vizite pe ziua de ieri: părintele reverend Nussey, domnul Ludovic Roye, secretarul lui *Revues des Deux Mondes*, generalul Kerigan… Azi-dimineaţă, vicepreşedintele Senatului a cerut vesti despre dumneavoastră… Apoi, circulări… Chestiuni parohiale… Ziare…

Uşi se deschise din nou; sora Céline intră cu toată autoritatea, aducând de data asta, pe o farfurie, o cataplasmă din care ieşeau aburi.

Domnul Chasle îşi plecă ochii în jos şi se depărtă în vârful picioarelor, ca să nu i se audă scârţâitul ghetelor.

Infirmiera începuse să dea la o parte cuvertura bolnavului. De două zile, cataplasmele acestea deveniseră un fel de manie pentru sora Céline. De fapt, deşi îi alinau întrucâtva durerea, ele nu aveau asupra organelor lenevite influenţa pe care o nădăjduise sora. Ba chiar erau atât de nefolositoare, încât fu nevoie să se purceadă de îndată, cu toată împotrivirea domnului Thibault, la un nou sondaj.

O dată această operaţie terminată, se simţi mai uşurat. Dar îngrijirile astea îl lăsau tare mâhnit. Sunase ora trei şi jumătate. Sfârşitul zilei nu prevestea nimic bun. Efectul morfinei începea să slăbească. Mai era încă un ceas până la spălătura de la ora cinci. Ca să-i abată atenţia spre altceva, sora se duse să-l cheme pe domnul Chasle.

Omuleţul veni să-şi reia, cu modestie, locul din dreptul ferestrei.

Era îngrijorat. Clotilde cea grasă, pe care o întâlnise în coridor, îi şoptise la ureche:

— Ia spune, cum i-a mai mers stăpânului dumitale în săptămâna asta? Şi fiindcă domnul Chasle se uita la ea speriat, femeia îi puse mâna sa, ca o labă, pe braţ şi-i zise: Ascultă-mă pe mine, dom’le Chasle, boala asta nu iartă!

Nemişcat, domnul Thibault răsufla din greu şi gemea încet, din obişnuinţă, căci durerile nu-l apucaseră încă: ba chiar simţea, aşa întins cum stătea, o uşurare. Totuşi, temându-sè că durerile au să se dezlănţuie din nou, ar fi vrut să doarmă. Prezenţa secretarului său îfstingherea.

Ridică o pleoapă şi îndreptă o privire îndurerată către locul de lângă fereastră:

— Nu mai aştepta degeaba, domnule Chasle, astă-seară nu-i chip de lucrat. Uite… Şi încercă să-şi ridice

braţele: S-a sfârşit cu mine.

Domnul Chasle nu era în stare să se prefacă.

— Aşa curând? exclamă el alarmat.

Surprins, domnul Thibault întoarse capul. O licărire batjocoritoare îi luci între gene.

— Nu vezi că pe zi ce trece puterile-mi slăbesc? suspină el. La ce m-aş înşela? Dacă e să mor, atunci mai bine să se termine mai repecle!

— Să muriţi? repetă domnul Chasle, împreunându-şi mâinile.

Domnul Thibault zâmbi.

— Da, să mor! rosti el pe un ton ameninţător. îşi deschise deodată amândoi ochii, apoi îi închise din nou.

Domnul Chasle privea încremenit chipul acesta fără viaţă, umflat, care începea să semene cu un chip de mort, „Te pomeneşti că are dreptate Clotilde!" Şi atunci, ce-o să facă el, Chasle?…

Începu să tremure, ca totdeauna când îşi făcea singur curaj, şi lunecă de pe scaun fără zgomot.

— Vine ceasul, prietene, când nu mai doreşti altceva decât odihnă, murmură domnul Thibault, gata să cadă în braţele somnului. Un creştin nu trebuie să se sperie de moarte.

Cu ochii închişi, asculta ecoul propriilor lui cuvinte răsunându-i în cap. Tresări, auzind glasul lui Chasle aproape de el:

— Da, da! Moartea nu trebuie să ne sperie. Omuleţul se temu de propria lui îndrăzneală. Bâigui: Iacă, pe mine… moartea mamei… şi se opri, ca şi cum s-ar fi înecat cu ceva.

Vorbea cu greutate, din pricina dinţilor falşi, puşi de curând: era un premiu pe care-l câştigase la un concurs de ghicitori, organizat de un institut dentar din sudul Franţei, a cărui specialitate consta în a da îngrijiri dentistice prin corespondenţă şi a confecţiona proteze de la distanţă,

după măsura pe care o trimiteau clienţii. La drept vorbind, domnul Chasle era mulţumit de dantura asta, dar cu condiţia de a o scoate din gurla masă sau atunci când avea de spus ceva mai pe larg. Aşa încât căpătase destulă îndemânare când era vorba să desprindă aparatul din gingii şi să-l lase să cadă în batistă, dând impresia că strănută. Ceea ce şi făcu în momentul de faţă.

Începu repede, de la capăt:

— Iată, pe mine, moartea mamei nu mă înfricoşează. De ce ne-am speria? Cu toate astea, acum, de când e în azil, suntem mai liniştiţi; şi chiar copila, asta-i partea nostimă… Se opri iarăşi, fcăuta să treacă la altceva. Am spus *suntem*, fiindcă nu trăiesc singur. Poate că ştiţi, domnule, nu? Aline a rămas cu mine… Aline, vechea slujnică a mamei… dimâneună cu mititica, adică nepoată-sa, Dédette, aceea pe care 4 operat-o domnul Antoine în noaptea aia de pomină… Da, adăugă zâmbind, şi în zâmbetul acesta se oglindi, pe neaşteptate, cea mai gingaşă duioşie, micuţa asta stă cu noi, ba îmi spune chiar *unchiu' lules*, aşa a apucat… cu toate că nu-i sunt unchi; e nostim… Zâmbetul i se topi deodată; pe chip i se aşternu o umbră; vorbi aspru: Pentru trei, de e ceva cheltuială…

Cu o îndrăzneală neobişnuită, se apropie şi mai mult de îmi, ca şi cum ar fi avut ceva de spus, ceva care nu suferea liiiârzierè; dar se ferea să-l privească pe domnul Thibault în tută. Luat prin surprindere, bolnavul rămăsese cu ochii deşi liişi, iscodindu-l pe domnul Chasle. În acea incoerenţă aparentă a cuvintelor, care se părea că dau târcoale unei intenţii în mărturisite, el ghicea că se ascunde ceva tulbure şi îngriji irător, care-i goni cu totul somnul.

Domnul Chasle se retrase repede şi începu să măsoare odaia, cu paşi mari, în sus şi în jos. Tălpile îi scârţâiau, dar el nu se mai sinchisea de asta.

Vorbi iar, cu dârzenie:

— De altfel, nici moartea mea nu mă sperie! La urma urmei, asta e treaba lui Dumnezeu… Dar viaţa! Ah, pe mine viaţa mă înspăimântă! Să îmbătrâneşti, asta e groaznic! Se roti pe călcâie, murmură, ca şi cum ar fi întrebat: Ce? apoi ndăugă: Aveam zece mii de franci puşi deoparte. I-am dus, într-o seară, celor de la azilul de bătrâni. „Iacă zece mii de fianci şi pe maică-mea, luaţi-i!” Atâta era preţul. Lucrurile acest ea n-ar trebui să se întâmple… E adevărat, acum suntem liniştiti, dar, oricum, zece mii de franci! Toţi s-au dus acolo… Şi bédette? Niciun ajutor, nimic, nimic! Ba chiar mai buţin decât nimic, deoarece Aline mi-a împrumutat până ucùm două mii de franci din banii ei. Pentru cheltuielile noastre. 1 cntru trai… Păi, să socotim: cei patru sute de franci pe lună pe care îi am de aici nu sunt mare lucru. Suntem trei. Iar mititica asta are nevoie de multe. E practicantă; asta înseamnă i. l nu aduce nimic, dimpotrivă, costă bani. Şi slavă Domnului, kântem chibzuiţi în toate, pe cuvântul meu de om cinstit, domnule! Până şi pentru ziar ne precupeţim: le recitim pe rele vechi, pe care le păstrăm… Glasul îi tremura: Vă vorbesc despre ziare vechi, domnule, iertaţi-mă că mă umilesc.

Dar toate astea n-ar trebui să se întâmple după douăzeci de veacuri de creştinism şi după tot ceea ce se îndrugă despre civilizaţie…

Domnul Thibault îşi mişcă mâinile încetişor. Dar domnţi Chasle nu se hotăra încă să privească spre pat. Urmă:

— Ce ne-am face oare dacă n-aş avea aceşti patru suH de franci? Se întoarse pe jumătate se refereastră, ridicândulj faţa în aşa fel de parcă ar fi aşteptat de acolo un răspunt Numai o moştenire ne-ar salva f exclamă apoi, ca şi cum arf făcut o descoperire. Dar numaidecât încreţi din sprâncene! Judece-ne Cel-de-Sus! Patru mii opt sute pe an, şi nu mJH puţin, căci suntem doar trei. Ei bine, un mic

capital, care st aducă acest venit, iaca ce va face bunul Dumnezeu penifl noi, dacă vrea să fie drept! Da, A domnule, ne va trimite u mic capital, bunul Dumnezeu… îşi scoase batista şi-şi şterat fruntea cu un gest ce da impresia că ar fi făcut o sforţare se praomenească. „Ai încredere”, mereu aud refrenul ăsta) Aşa spun, bunăoară, domnii aceia de la Saint-Roch: „j încredere, ce Dumnezeu, că doar nu eşti fără ocrotitor!…” Făli ocrotitor, nu; asta recunosc: nu sunt’fără ocrotitor. Qt despfţ încredere, vreau s-o am cu tot dinadinsul. Dar mi-ar trebui mii întâi moştenirea… micul capital… Se oprise lângă domnul Thibault dar se ferea şi acum să-l privească în faţă. A aval încredere, murmură el, asta n-ar fi prea greu, domnule* dacă aş avea siguranţa!

Şi, puţin câte puţin, privirea lui se îndreptă spre bătrla ca o pasăre care caută să se obişnuiască cu un loc oarecare apoi, cu o fluturare rapidă, îi atinse faţa, se opri asupra ochilijj închişi, pe fruntea nemişcată, ca s-o zbughească iarăşi şi, t cele din urmă, să se întoa rea din nou, să se fixeze de-a bineMI acolo, ca şi cum s-ar fi lipit de chipul bolnavului. Se insert Ridicându-şi, în sfârşit, pleoapele, domnul Thibault întâlni th penumbră ochii domnului Chasle, care se uitau ţintă într-ai SAL

Încrucişarea aceasta a privirii îl făcu să iasă din lâncezeala f care se afla. De multă vreme îşi spunea că este o datorie a li să asigure viitorul secretarului său; de fapt, dania pe care i-jj destinase era cuprinsă foarte precis în dispoziţiile lui testamentare. Dar chestiunea era ca, până la deschiderea testementului, cel interesat să nu bănuiască nimic. Domnul ThibauH se socotea cunoscător al oamenilor şi de aceea se îndoia d toţi. Se temea că dacă domnul Chasfe ar mirosi ceva despre dania aceasta, ar înceta să mai fie omul muncitor şi punctual pe care domnul Thibault se fălea că-l răsplăteşte.

— Cred că te-am înţeles, domnule Chasle, îi spuse cil blândeţe.

Celălalt roşi deodată şi îşi întoarse ochii.

Domnul Thibault chibzui câteva clipe.

— Dar… cum să zic? nu crezi că, în anumite cazuri, e nevoie de mai multă hotărâre pentru a respinge o sugestie ca «dumitale, în numele unor principii bine stabilite, decât să i le supui pe negândite, din orbire, dintr-o milă falsă… din slăbiciune?

Domnul Chasle, în picioare, aprobă din cap. Siguranţa în care domnul Thibault pronunţa cuvintele îl făcea totdeauna să-i simtă superioritatea într-o măsură atât de mare; i se obişnuise atât de mult să-şi însuşească afirmaţiile şefului u, încât nici de data aceasta nu putea să nu-l aprobe. Dar numaidecât se gândi că, luându-i vorbele în serios, recunoştea implicit prăbuşirea demersului său. Se resemnă, deci, repede. Ura învăţat cu asta. De câte ori, în rugăciunile lui, nu formula i ereri foarte juste, dar care nu erau nici pe departe îndeplinite? Din pricina asta, nu drtea niciodată împotriva Proniei. În ochii lui, domnul Thibault apărea înzestrat, printre altele, şi cu o înţelepciune de nepătruns suverană, în faţa căreia luase obiceiul să se plece totdeauna.

Era atât de decis să aprobe şi să tacă, încât hotărî să-şi pună la loc dinţii falşi. îşi vârî mâna în buzunar. Dar se făcu ileodată roşu ca’racul. Dantura dispăruse.

— Nu eşti de aceeaşi părere cu mine, domnule Chasle, continuă domnul Thibault fără să ridice glasul, că ai fost vicii ma unui şantaj dând unui azil… laic şi suspect din toate punctele de vedere, suma aia pe care ai adunat-o din truda dumitale? Qnd s-ar fi găsit uşor un aşezământ diocezan, unde orice persoană este îngrijită gratuit dacă-i lipsită cât de cât de mijloace şi dacă e recomandată de cineva care se bucură de consideraţie?… Dacă te-aş trece în dispoziţiunile mele testamentare, la locul pe care sé pare că-l soliciţi, teamă mi-e că o i.1 cazi iar, după moartea mea, în laţul cine ştie cărui şmecher, care o să-ţi stoarcă

banii lăsaţi de mine până la ultima bara.

Domnul Chasle nu mai asculta nimic. îşi amintea că-şi Keosese la un moment datbatista din buzunar; dantura trebuie să fi căzut pe covor. îşi şi vedea, în închipuire, aparatul «cesta intim, poate cu un miros urât, căzut în mâini străine… Cu gâtul întins înainte, căsca ochii, îşi strecura privirea pe lub fiecare mobilă şi sărea în sus, fără a se mişca din loc, ca o pasăre speriată.

Domnul Thibault îl zări şi, de astă dată, i se făcu milă de ei. „Ce-ar fi să-i măresc dania?” gândi în sinea sa.

Crezând că va domoli îngrijorările secretarului său, vorbi din nou, cu bunătate:

— Şi pe urmă, domnule Chasle, nu-i oare o greşeală să confundăm prea adesea lipsa cu sărăcia? De bună seamţ lipsa e ceva care înspăimântă, este o rea sfătuitoare. Daf sărăcia? Nu-i ea oare, adesea, o formă… ascunsă… a graţiei divine?

În urechile domnului Chasle, ce ţiuiau ca ale unui om cart se îneacă, glasul şefului său ajungea acum doar în frânturj nelămurite. Făcu o sforţare să-şi recapete stăpânirea de sine (îşi pipăi iarăşi jacheta, vesta, îşi vârî cu deznădejde mâinill peste tot. Apoi, deodată, îşi înăbuşi un strigăt de bucurift Proteza se afla strecurată printre cheile prinse în inelul d (metal.

— Niciodată sărăcia, urmă domnul Thibault, n-a fost în compatibilă cu fericirea creştinească. Iar inegalitatea bunurilor pământeşti nu-i ea, oare, însăşi condiţia echilibrului social?

— Sigur! exclamă domnul Chasle. Schiţă un mic surti triumfător, îşi frecă mâinile şi murmură distrat: Da, tocmai în asta e farmecul…

Domnul Thibault, ale cărui puteri ajunseseră la capăt, ilj întoarse ochii spre secretarul său. Era mişcat văzându-l q arată asemenea simţăminte şi îi făcea plăcere să ştie că est aprobat. Se trudi să fie amabil:

— Am sădit în dumneata metode bune, domnule Chaslli. Serios şi exact cum eşti, nu mă îndoiesc că ai să găseşu oricând de lucru… Şi după o clipă: Chiar dacă eu aş mufl înaintea dumitale.

Seninătatea cu care domnul Thibault privea necazurile celor ce urmau să-i supravieţuiască avea un dar de a linişti oarecum molipsitor. Şi, apoi, marea uşurare pe care o simte domnul Chasle îi spulbera, pentru moment, orice îngrijorări cu privire la viitor. O scânteie de voioşie luci îndărătul ocho» larilor săi.

Exclamă:

— Cât despre asta, puteţi muri liniştit, domnule; am să mă descurc eu, n-aveţi grijă! Am, cum se zice, mai multe fiarl în foc. O să vând mărunţişuri, o să mă ocup cu inveţiilfl practice… Râse: Am şi găsit ceva, da… cogeamite afacere dl pus pe roate… îndată ce nu veţi mai fi printre noi…

Bolnavul deschise un ochi: lovitura aruncată fără voie de domnul Chasle nimeri în plin. „«îndată ce nu veţi mai fi…» Ce naiba vrea să spună nătărăul ăsta?”

Domnul Thibault tocmai se pregătea să întrebe ceva, i înd apăru sora şi întoarse butonul electric. Încăperea se lumină brusc. Ca un şcolar la auzul clopoţelului liberator, domnul Chasle îşi adună la repezeală hârţoagele, salută scurt de câteva ori şi dispăru.

II

Sosise ceasul spălăturii.

Sora apucase să ridice cuvertura şi se învârtea, în jurulnatului, cu gesturile ei profesionale. Domnul Thibault cugeta. Îşi amintea de fraza domnului Chasle şi mai cu seamă de intonaţia ei: „Îndată ce nu veţi mai fi…” o intonaţie atât de fii cască! Domnul Chasle nu se îndoia, prin urmare, de jiceastă moarte apropiată. „Ce nerecunoscător!” gândi domnul Thibault enervat şi se lăsă, cu un fel de bunăvoie, pradă dudei lui, spre a-şi îndepărta

din minte o întrebare care-l obseda.

— Gata! făcu sora cu voioşie; îşi suflecase mânecile.

Nu era lucru uşor: trebuia să strecoare sub bolnav un maldăr întreg de prosoape. Domnul Thibault era greu şi nu se ajuta; se lăsa să fie mişcat, întors, ca un cadavru. Dar fiecare mişcare îi trezea, de-a lungul picioarelor, în şale, o durere ascuţită, care era şi mai greu de suportat din pricina unui /bucium de ordin moral: amănuntele acestei cazne de fiecare *n* îi puneau la grea încercare mândria şi pudoarea.

Cât timp dura aşteptarea, din zi în zi tot mai lungă, a rezultatului, sora Céline avea mania să se aşeze, cu familiaritate, pe colţul patului. La început, în asemenea momente, vecinătatea asta atât de apropiată îl scotea din fire pe bolnav. Acum o suporta; poate că dorea chiar să nu rămână singur.

Cu spuneenele încruntate, cu pleoapele închise, domnul Thibault sucea şi răsucea în creier cumplita întrebare: „Să fiu oare chiar atât de bolnav?” Deschise ochii. Privirea i se lovi de recipientul de porţelan, pe care infirmiera îl pusese la îndemână pe scrin, în văziil tuturor, şi care, ridicol şi monumental, părea că aşteaptă cu obrăznicie. îşi întoarse ţaţa.

Sora profită de acest scurt răgaz pentru a-şi înşira mătăniile.

— Roagă-te pentru mine, soră, şopti deodată domnul Thibault cu un glas apăsat şi grav, care nu-i era obişnuit.

Sora termină *un Ave*, apoi răspunse:

— Chiar aşa şi fac, domnule, de mai multe ori pe zi.

Urmă o tăcere, pe care domnul Thibault o rupse brusc:

— Ştii, soră, sunt tare bolnav! Tare... Foarte bolnav! Se bâlbâia, gata să plângă.

Sora îl contrazise, cu un zâmbet puţin silit:

— Auzi colo, ce vorbă!

— Ei nu vor să-mi spună, urmă bolnavul, dar las că ştiu eu, n-am să mă mai însănătoasesc niciodată! Şi cum ea nu-l întrerupea, adăugă cu un fel de sfidare: Simt că nu mai am mult.

O pândea. Sora dădu din cap şi îşi continuă rugăciunile.

Domnul Thibault se înspăimântă.

— Trebuie să-l văd pe abatele Vécard! ceru energic, cu un glas răguşit.

Sora obiectă simplu:

— Doar v-aţi împărtăşit sâmbătă trecută; sunteţi, de bună seamă, împăcat cu Cel-de-Sus.

Domnul Thibault nu răspunse. Sudoarea îi îmbrobont fruntea; falca îi tremura. Spălătura îi răscolea tot trupul. Spaima, la fel.

— Vasul… suflă el.

Un moment mai târziu, între două icneli, între două gemete, aruncă surorii o privire răzbunătoare şi bolborosi:

— Puterile-mi slăbesc în fiecare zi… Vreau să-l văd pe abate!

Sora încălzea apă şi nu-şi dădu seama că bolnavul căuta cu deznădejde să descifreze expresia de pe chipul ei.

— Dacă ţineţi… spuse ea cu un accent şovăitor. Puse uleia pe masă şi încercă apa cu vârful degetului. Pe urmă, mur* mură ceva, fără să-şi ridice ochii.

Domnul Thibault ciuli urechea: „… că niciodată prevederea nu strică…”

Îşi înfipse bărbia în piept şi strânse din dinţi.

(jurând după aceea, spălat, primenit, culcat din nou în patul cu rufe proaspete, nu mai avu altceva de făcut decât st rabde durerile.

Sora Céline se aşează pe scaun şi continuă să-şi înşire mătăniile.

Lampa din tavan era stinsă; camera era luminată de o lampă mică, joasă. Nimic nu-l distrăgea pe bolnav nu

numai de la spaimele lui, dar nici măcar de la durerile ale căror junghiuri din ce în ce mai ascuţite îi brăzdau coapsele şi se răspândeau în toate direcţiile, fâilgerându-l, ca nişte împunsături de briceag, în anumite puncte precise, în şale, în rotula genunchilor, în glezne. În momentele mai liniştite, deşi durerea persistă, dar mai surdă – căci inflamarea rănilor pricinuite de zăcut nu-i îngăduia nicio clipă de adevărat răgaz – domnul Thibault deschidea ochii, privea drept înainte, punându-şi cu luciditate aceleaşi întrebări: „Ce-or fi gândind toţi ăştia? E oare cu putinţă să fii în primejdie fără să-ţi dai seama? Cum aş putea să ştiu?”

Sora, văzând că durerile cresc, hotărî să nu mai aştepte până seara spre a-i face injecţia cu o jumătate de doză de morfină.

Bolnavul nu băgase de seamă că infirmiera ieşise din cameră.

Când se trezi singur, pradă duhurilor rele care păreau că plutesc în această încăpere tăcută şi aproape întunecată, îl apucă spaima. Voia să strige, dar criza începu iarăşi cu o putere sporită. Apucă soneria şi sună cu deznădejde.

Cea care se grăbi să răspundă fu Adrienne.

Domnul Thibault nu mai putea vorbi. Cu fălcile încleştate, îngăima doar cuvinte neînţelese. Vrând să se ridice, fă cu o sforţare silită, care-i sfâşie trupul. Căzu pe perne, gemând.

— Mă lăsaţi să mor aşa, hai?! strigă în cele din urmă. Să vină sora! fcăutaţi-l pè preot! Nu! Chemaţi-l pe Antoine! Repede!

Fata, înspăimântată, se uita la bătrân cu ochii holbaţi, lucru care îl înfricoşă şi mai mult.

— Du-te! Xdu-l pe domnul Antoine! Imediat!

Sora se întoarse cu seringa plină. Nu înţelegea ce se întâmplase. Văzu pe fata din casă fugind afară, domnul

Thibault, răsturnat pe pernă, plătea agitarea aceasta cu un nou şi crescând val de durere. Aşa cum stătea, era tocmai bine aşezat pentru injecţie.

— Nu vă mişcaţi, spuse sora, descoperindu-i umărul. Şi, fără să mai aştepte, îl împunse cu acul.

Adrienne îl ajunse la poartă pe Antoine, care tocmai pleca. Medicul se repezi sus.

Când intră, domnul Thibault întoarse capul. Prezenţa lui Antoine, pe care-l chemase în spaima lui, dar fără nădejde că va veni, îl îmbărbătă dintr-odată. Bâigui maşinal:

— Ai venit?

Începea să simtă alinarea produsă de injecţie. Ridicat pe două perne, cu braţele întinse, respira cele câteva picături de eter pe care sora i ïe vărsase pe o batistă. Antoine zări prin deschizătura cămăşii gâtul uscat al bolnavului, mărul lui Adam ieşit în afară, între două tendoane groase şi întinse. Tremurul fălcilor accentua încremenirea întunecată a frunţii;

9 J

craniul acesta masiv, tâmplele largi şi teşite, urechile lui II făceau să semene, în clipa asta, cu un elefant.

— Ei, ce-i, tată? întrebă Antoine.

Domnul Thibault nu-i răspunse nimic, dar câteva clipe îl privi ţintă; apoi închise ochii. Ar fi vrut să-i strige: „Spune-mi adevărul! Mă înşelaţi! spune! Sunt pierdut? Vorbeşte I Antoine, scapă-mă *Ve* Dar îl oprea se la aceasta sfiala crescândă pe care o avea faţă de fiul său, precum şi teama superstiţioasă că, vorbind cu glas tare, ar putea da temerilor lui puterea de a se înfăptui.

Privirea lui Antoine se încrucişă cu a surorii; ochii el arătau spre masa pe care Antoine zări termometrul. Se apropie şi-l privi: 38 cu 9. Urcarea aceasta neaşteptată îl miră: până acum boala evoluase aproape fără temperatură. Se întoarse iarăşi lângă pat şi apucă pulsul bolnavului, dar

numai aşa, oi să-l liniştească.

— Pulsul e bun, constată aproape imediat. Apoi, după un scurt răgaz: Ce te doare?

— Sufăr torturile iadului! strigă domnul Thibault. Toatfl ziua am avut dureri. E… era să mor! Aşa-i? aruncă o privire poruncitoare spre infirmieră; pe urmă, cu alt glas şi cu o căutătură de teamă: Să nu mă părăseşti, Antoine. Înţelegi? Mi-e frică! Mi-e frică… să nu înceapă iar.

Lui Antoine i se făcu milă de el. Din fericire, nimic prea grabnic nu-l obliga să iasă în oraş. Făgădui să rămână acolo până la masa de seară.

— Am să telefonez că nu pot pleca de acasă, spuse el.

Sora Céline îl însoţi în biroul unde se afla telefonul.

— Cum a mers peste zi?

— Nu prea grozav. A trebuit să-i fac prima injecţie la prânz; şi acum, alta. O jumătate de doză, adăugă ea. Dar e vorba de moral, domnule Antoine. Are tot felul de gânduri care-l îngrozesc: „Mă minţiţi, vreau să vină preotul, am să mor!”… şi Dumnezeu mai ştie ce!

Privirea îngrijorată a lui Antoine părea că formulează o întrebare precisă: „Crezi că poate bănui…?” Sora dădu din cap; nu îndrăznea să mai spună nu.

Antoine stătu o clipă pe gânduri. „Asta nu-i de-ajuns, totuşi, ca să justifice temperatura”, îşi zise el.

— Important este, şi schiţă un gest energic, este să smulgem din el orice urmă de bănuială. Un gând nebunesc îi trecu prin minte, dar se stăpâni: Mai întâi, să-l ajutăm să aibă o seară liniştită, spuse el. Să-i mai faci o injecţie cu o jumătate de cenlig ram atunci când ţi-oi spune eu… Mă întorc imediat.

— În sfârşit, sunt liber până la şapte! exclamă cu voioşie când se întoarse din nou în camera bolnavului. Vorbea cu un «ceent tăios, avea masca lui obişnuită de spital, încordată, hotărâtă; totuşi, surâse: N-a fost prea

uşor! La telefon am dat peste bunica micuţei mele bolnave pe care o îngrijesc. I'ra tare necăjită biata cucoană; behăia la aparat: „Cum, iloctore, nu vii astă-seară?" Şi Antoine luă un aer grijuliu: „Iertaţi-mă, doamnă, am fost chemat chiar acum la tatăl meu, căruia ai este foarte rău..." (Chipul domnului Thibault se încordă brusc.) Dar de femei nu scapi niciodată repede: „Tatăl dumitale, Doamne-Dumnezeule, dar ce are?" Antoine se îmbătă de propria lui îndrăzneală. Nu stătu decât o clipă în cumpănă înainte de a-şi lua inima în dinţi: Ce era să-i spun?... Ghiceşte!... I-am răspuns, fără a şovăi: „Cancer, doamnă! un cancer la prostata..." Râse ca zgâlţâit de friguri: l-am trântit-o! Ca să mă lase în pace!

Văzu că sora, care turna apă într-un pahar, se opri deodată. îşi dădu seama numaidecât de riscul jocului său. Simţi puţină teamă. Dar era prea târziu ca să mai dea înapoi.

Izbucni în râs:

— Dar minciuna asta, să ştii, tată, ţi-o trec ţie în socoteală!

Domnul Thibault, încordat, asculta cu toată fiinţa lui.

Mâna începu să-i tremure pe cearşaf. Nici cele mai îndârjite protestări nu ar fi pus, atât de repede, atât de definitiv, capăt spaimei lui! îndrăzneala diavolească a lui Antoine izgonise pe neaşteptate vedeniile bolnavului şi-i trezise dintr-odată o mare nădejde. Deschise amândoi ochii şi-şi îndreptă privirea spre fiul său; nu se mai putea decide să şi coboare pleoapele. Un sentiment nou, o flacără de duioşie îi răscoli bătrâna-i inimă. Voi să spună ceva, dar se simţi cuprins de o ameţeală; după un zâmbet scurt, pe care Antoine îl prinse din zbor, închise din nou ochii.

Oricare altul şi-ar fi spus, ştergându-şi fruntea: „Am scăpat ca prin urechile acului..." Întoine însă, ceva mai palid decât era cu puţin înainte, mulţumit de el, gândi doar atât: „În situaţii ca asta, totul e să reuşeşti".

Trecură câteva minute.

Antoine căuta să ocolească privirea surorii.

Domnul Thibault îşi mişcă braţul. Apoi, ca şi cum ar fi continuat o discuţie:

— Atunci, explică-mi, de ce am dureri din ce în ce mal mari? Ajungi să crezi că serurile voastre mai rău stâmese durerile în loc să…

— De bună seamă că le stârnesc, îl întrerupse Antoino, Asta înseamnă că au efect!

— Aşa?

9

Domnul Thibault nu aştepta altceva ca să se lase convin», şi cum, la drept vorbind, după-amiaza nu fusese chiar atât de grea, pe cât pretindea el, aproape îi părea rău că durerile nu duraseră mai mult.

— Ce simţi în momentul acesta? întrebă Antoine. Accesul tatălui său îl îngrijora.

Dacă ar fi fost sincer, domnul Thibault ar fi trebuit să răspundă: „O stare generală bună”. Dar bolborosi:

— Durerea aia a mea în picioare… Şi, apoi, o greutate la rinichi.

— I-am pus o sondă la trei, lămuri sora Céline.

— Şi ceva greu aici… o apăsare…

Antoine aprobă din cap.

— E destul de curios, îi spuse surorii. (De data aceasta nu ştia ce să mai născocească.) Mă gândesc la anumite observaţii pe care le-am făcut asupra… alternării remediilor. În bolile de piele se ajunge la rezultate neaşteptate prin alternarea tratamentelor. Poate că am greşit, Thérivier şi cu mina, prescriind în mod continuu serul ăsta nou… acest Sf 17…

— De bună seamă că aţi greşit! susţinu domnul Thibault cu convingere.

Antoine îl contrazise:

— Dar numai tu singur eşti vinovat, tată. Eşti atât da grăbit să te vindeci! O luăm pe ea repede! o întrebă pe sori

cu un aer serios: Unde ai pus fiolele pe care le-am adui alaltăieri, acelea cu D 92?

Sora făcu o mişcare stângace: nu că s-ar fi codit să-l păcălească pe bolnav, dar îi venea destul de greu să se de curce dintr-odată cu toate „serurile” astea, pe care Antoina le inventase după nevoile momentului.

— Să-i faci numaidecât o injecţie cu D 92. Da, înainte ca acţiunea lui N 17 să se fi terminat. Vreau să observ efectul amestecului în sânge.

Domnul Thibault observase şovăiala infirmierei. Antoine îl surprinse căutătura iscoditoare şi adause numaidecât, ca să-i alunge orice umbră de neîncredere:

— Injecţia asta o să ţi se pară mai dureroasă, tată. D 92 o mai puţin fluid decât celelalte. O clipă… şi trece… Ori mă înşel eu prea mult, ori ai să te simţi foarte uşurat astă-seară!

„Devin din zi în zi tot mai isteţ”, conchi se antoine în sinea lui. Progres profesional, pe care – l constata cu satisfacţie. Şi, itpoi, în acest joc lugubru întâlnea de fiecare dată o anumită dificultate de care se lovea mereu, precum şi un fel de risc, a cărui atracţie nu se putea împiedica să n-o simtă cu plăcere.

Sora se întoarse.

Domnul Thibault se lăsă pe mâna ei cu oarecare teamă: începu să se văicărească înainte chiar de a simţi acul în braţ.

— A, dar… ştii, serul ăsta al tău! gemu el îndată ce sărşiră injecţia. E? mult mai gros ca celălalt Parcă îmi bagă foc sub piele! Şi mirosul ăsta, simţi? Celălalt, barem, n-avea niciun miros!

Antoine stătea deoparte. Nu răspunse nimic. Între injecţia aceasta şi cea dinainte nu era nicio deosebire: două fiole Identice, acelaşi ac, aceeaşi mână, dar, în treacăt fie zis, altă etichetă… E de ajuns să îndrepţi cu pricepere gândul spre o minciună, pentru ca numaidecât

toate simţurile să devină extrem de docile. Sărmane instrumente, pe care nu le luăm în seamă niciodată!... Şi nevoia asta copilărească, dusă la maximum, de a ne măguli judecata! Chiar şi pentru un bolnav, lucrul cel mai rău este de a nu înţelege. inefată ce poţi da un nume unui fenomen, atribuindu-i o pricină uşor de crezut, îndată ce bietul nostru creier poate lega între ele două idei cu o logică aparentă... „Judecata, judecata, îşi spuse Antoine, e, orice s-ar zice, un punct neclintit în mijlocul unui vârtej. Dă la o parte raţiunea şi nu mai rămâne nimic!”

Domnul Thibault îşi închise iarăşi ochii.

Antoine îi făcu semn surorii Céline să plece. (Băgase de scamă că bolnavul era mai iritabil când se aflau amândoi la căpătâiul lui.)

Cu toate că îl vedea pe tatăl său în fiecare zi, astăzi medicul constată că el era foarte schimbat. Carnea lui avea o transparenţă de chihlimbar, un ludu rău prevestitor. Era şi mai puhav. Sub ochi îi atârnau două pungi mari; nasul, dimpotrivă, parcă i se făcuse mai mic, semănând cu un fel de creasta osoasă, care îi schimba în mod ciudat expresia feţei.

Bolnavul se mişcă.

Puţin câte puţin trăsăturile i se înviorau. Nu mai avea aerul acela posomorât. Printre genele care acuma clipeau mai des, pupila ardea, dilatată, strălucitoare.

„Cele două injecţii încep să-şi facă efectul, gândi Antoine, O să devină vorbăreţ”.

În adevăr, domnul Thibault simţea un fel de uşurare şi o nevoie de odihnă deosebit de plăcută pentru că numai ei* dictată de oboseală. Cu toate astea, nu încetase să se gândeasd la moartea lui, dar, fiindcă nu mai credea în ea, acum putei să vorbească despre acest subiect în voie, ba chiar cu plăcere, Stârnit de excitarea pricinuită de morfină, nu rezistă ispitei de a făuri, atât pentru el, cât şi pentru fiul său, spectacolul unui sfârşit înălţător.

— M-asculţi, Antoine? întrebă pe neaşteptate, cu o intonaţie solemni Apoi, fără altă introducere: în testamentul pe care ai să-l găseşti după moartea mea… Făcu o pauzi aproape nesimţită, ca un actor care aşteaptă o replică.

— Dar, tată, îl întrerupse Antoine cu bunăvoinţă, nu credeam că eşti atât de grăbit să mori! Râse. Remarcam chiar adineauri cât eşti de nerăbdător să-ţi reiei viaţa de toate zilele!

Mulţumit, bolnavul ridică mâna:

— Lasă-mă să vorbesc, dragă! Se poate ca ştiinţa voastră să nu mă socotească un bolnav pierdut. Dar eu, eu… simt ci sunt… de altfel… moartea… Mi se va ţine seamă de binele – puţin – pe care am încercat să-l fac pe lumea asta… Da… Şi dacă a sosit ziua… (Aruncă o ochire, pentru a se asigura e zâmbetul neîncrezător al lui Antoine nu se topise.) …Ei, *oo* vrei? Să avem încredere… Milostivirea Celui-de-Sus e fări margini.

Antoine asculta în tăcere.

— Nu asta voiam să-ţi spun, Antoine. În partea din urmă a dispoziţiilor mele testamentare vei găsi o listă de donaţii… Servitorii care-s de atâta vreme la noi… Ţin să-ţi atrag atenţia asupra acestui codicil, dragă. E redactat demult. Poată că n-am fost destul de… darnic. Mă gândesc la domnul Chasle. Omul ăsta cumsecade îmi datorează mult, de bună seamă; îmi datorează totul! Dar asta e oare un motiv ca să nu-l răsplătesc credinţa… chiar dacă lucrul acesta ar fi de prisos?

Tuşea, care-i tăia din când în când vorba, îl sili să se întrerupă o clipă „de bună seamă, generalizarea bolii evoluează, destul de repede, îşi zise Antoine. Tuşea asta e tot mai deasă; greţurile, de asemenea. Fără îndoială că în ultimul timp neoplasmul a mers înainte, de jos în sus… Plămâni, stomac… Suntem la cheremul celei dintâi complicaţii care va apărea”.

— Am avut totdeauna – urmă domnul Thibault, pe care opiul îl făcea în acelaşi timp şi lucid şi incoerent în vorbire – am avut totdeauna mândria de a aparţine unei clase înstărite, asupra căreia religia, patria… Dar situaţia asta ne impune anumite îndatoriri, dragă… Gândul îi alunecă iarăşi în altă parte. Tu, băiete, ai o tendinţă spre individualism care nu-mi place, făcu el deodată, aruncându-i lui Antoine o privire plină de nemulţumire… Ai să te schimbi, fără îndoială, când vei fi mare. Corectă: Qnd ai să îmbătrâneşti, când vei fi întemeiat şi tu o lămilie… O familie! repetă el. buvântul acesta, pe care nu-l pronunţa niciodată fără un fel de ifos, trezi în el rezonanţe confuze, frânturi de cuvântări pe care le ţinuse cândva. îşi pierdu iarăşi şirul ideilor. îşi umflă glasul Dragă, dacă, de fapt, admitem că familia treéuie să rămână prima celulă a alcătuirii sociale, nu e oare nevoie… nu e nevoie de ea ca să formeze această… această aristocraţie plebeiană… din care să se recruteze, de aici înainte, elitele *1* Familia, familia… Spune, nu suntem noi axa pe care… pe care se roteşte statul burghez de azi?

— Se înţelege, sunt de acord cu tine, tată, consimţi Antoine cu blândeţe.

Bătrânul părea că n-a auzit. Pe nesimţite, începu să vorbească mai puţin oratoric, aşa că era mai uşor de priceput unde vrea să ajungă:

— Ai să-ţi schimbi gândurile, dragă! Abatele se bizuie mult pe asta, ca şi mine, de altfel. Ai să-ţi schimbi anumite idei, şi doresc ca acest lucru să se întâmple cât mai curând… Mi-ar plăcea să ştiu că ai şi făcut-o, Antoine… Oare nu-i dureros pentru mine ca, în clipa când părăsesc lumea asta, fiul meu…? Aşa cum ai fost crescut, în casa asta, ar trebui să… Mă rog, o ardoare religioasă! O credinţă mai adâncă, mai activă!

„Dacă ar bănui ce cred eu în privinţa asta!” şndi Antoine.

— Cine ştie dacă Dumnezeu nu-mi va cere… dacă nu-mi va face o vină… suspină domnul Thibault. Dar, vai! pentru deplina împlinire a acestei sarcini creştineşti, prezenţa cuvioasei tale mame mi-a fost răpită… prea devreme!

Două lacrimi i se prelinseră de sub pleoape. Antoine le văzu cum se măresc şi cum îi curg de-a lungul obrajilor. Nu se aştepta la aşa ceva şi nu-şi putu stăpâni o mică emoţie, care crescu şi mai mult când îl auzi pe tatăl său continuându-şi vorbirea mai puţin dezlânat, cu un glas coborât, apropiat, rugător, pe care Antoine nu i-l cunoscuse până acum:

— Mai am de dat socoteală şi pentru altele. Moartea lui Jacques. Bietul băiat… Oare mi-am făcut eu cu adevărat datoria? Voiam să fiu tare. Am fost aspru, Doamne, mă mustră conştiinţa că am fost aspru cu copilul meu… Niciodată n-am ştiut să-i câştig încrederea. Nici pe a ta, Antoine… Nu, nu protesta, ăsta-i adevărul. Dumnezeu a vrut aşa; Dumnezeu nu mi-a hărăzit niciodată încrederea copiilor mei… Am avut doi fii. M-au respectat, mi-au ştiut de frică; dar, din copilărie chiar, s-au îndepărtat de mine… Ah, mândria, mândria! A mea, a lor… Şi totuşi n-am făcut oare tot ce trebuia să fac? Nu i-am încredinţat bisericii pe amândoi din cea mai fragedă vârstă? N-am vegheat la educarea lor, la învăţătura lor 7 Lipsă de recunoştinţă… Doamne, judecă-mă şi spune dacă o vina mea!… Jacques s-a ridicat totdeauna împotriva mea. Până în ultima lui clipă, până-n ajunul morţii! Dar ce? Puteam oare să consimt la… la lucrurile acelea? Nu… Nu… Tăcu. Piei de aici, fiu netrebnic! strigă el deodată.

Antoine fu surprins. Tatăl său nu i se adresa lui. A început oare să aiureze? Cu falca încleştată, cu fruntea udă de sudoare, cu braţele ridicate, părea că şi-a ieşit din fire.

— Piei! strigă din nou. Ai uitat tot ceea ce îi datorezi

tatălui tău, numelui său, rangului său?! Salvarea unui suflet! Cinstea familiei! Sunt unele fapte… unele fapte care depăşesc persoana noastră! Care compromit toate tradiţiile. Am să te zdrobesc! Pleacă! Tuşea îi tăie vorbele. Răsuflă lung, gâfâind. Pe urmă, glasul i se îndulci: Doamne, nu ştiu de mă vei ierta… Ce-ai făcut din fiul tău?

— Tată, imploră Antoine.

— N-am ştiut să-l apăr… Înrâuririle! Uneltirile hughenoţilor!

„Iar hughenoţii”, gândi Antoine. (Era o idee fixă a bătrânului. Şi nimeni, niciodată, nu izbutise să înţeleagă bino de unde pornea ea. Fără îndoială, aşa presupunea Antoine, îndată după plecarea lui Jacques, pe când erau încă la începutul cercetărilor, o greşeală a cuiva trebuie să-i fi dezvăluit domnului Thibault relaţiile strânse pe care Jacques le avusese, în cursul verii precedente, la Maisons, cu familia Fontanin. Din momentul acela, fără ca nimeni să-i mai fi putut scoate asta din cap, bătrânul, orbit de ura lui faţă de protestanţi, obsedat probabil şi de amintirea fugii aceleia la Marsilia, cu Daniel, confundând pesemne trecutul cu prezentul, nu încetase să arunce asupra familiei Fontanin toată responsabilitatea dramei.)

— Unde te duci? mai strigă el o dată, încercând să se ridice. Deschise ochii; se părea că prezenţa lui Antoine îl linişteşte, de aceea îşi întoarse spre el privirea împăienjenită de lacrimi: Nenorocitul… bolborosi încet. Hughenoţii ăştia l-au momit, dragă… Ni l-au luat… Numai ei sunt de vină! Ei l-au împins la sinucidere…

— Nu, nu, tată! exclamă Antoine. De ce să-ţi închipui mereu că s-a…

— S-a omorât! A plecat, s-a dus să-şi pună capăt zilelor!… (Lui Antoine i se păru că aude, foarte încet: …” Blestemat!” Dar poate că s-a înşelat. De unde şi până unde „blestemat”? Cuvântul n-avea niciun înţeles aici.) Restul frazei se pierdu într-un hohot deznădăjduit, aproape tăcut,

care degeneră într-un acces de tuse, ce se potoli însă destul de repede.

Antoine crezu că tatăl său doarme. Se silea să nu facă nicio mişcare.

Trecură câteva minute.

— Ascultă!

Antoine tresări.

— Fiul mătuşii… hm… ştii?… Da, fiul mătuşii Marie, de la Quilleboeuf… Dar tu n-ai avut cum să-l cunoşti. Şi el s-a… Eram copil când s-a întâmplat. Cu puşca, într-o seară, la vânătoare. Nu s-a ştiut niciodată… Domnul Thibault, distrat, într-o dispoziţie bună şi năpădit de amintiri, zâmbea: O plictisea pe mama cu cântecele ei, mereu cu cântecele ei… Oh… „Căluţ… mic armăsar…” cum spunea oare?… La Quilleboeuf, în timpul vacanţei… Tu n-ai apucat docarul bătrânului Niqueux… Ha, ha, ha!… Ziua aceea, când lada servitoarei a… a căzut… Ha, ha, ha!…

Antoine se ridică brusc; veselia asta, însoţită de râsete, îi făcea parcă mai rău decât plânsul tatălui său.

În ultimele săptămâni, bătrânului i se întâmpla adesea, mai cu seamă seara, după injecţie, să evoce unele amănunte de odinioară, fără însemnătate, care în memoria lui pustiită creşteau, se amplificau deodată, căpătau proporţii, ca sunetul în spirala unei scoici. Pe urmă, le răscolea zile în şir, râzând singur, ca un copil.

Se întoarse voios spre Antoine şi începu să-i cânte încet, cu glas tineresc:

Căluţ năzdrăvan.

Dii, aii… mic armăsar…

La… la… la drăguţa…

Hop… hop… hai la-ntâlnire!

— Ah, nu-l mai ştiu! făcu necăjit. E un cântec pe care Domnişoara îl ştia bine. I-I cânta micuţei…

Nu se mai gândea nici la moartea sa, nici la a lui Jacques. Până la plecarea lui Antoine, pescui fără încetare

în trecutul său ba câte o amintire de la Quilleboeuf, ba câte o frântură din cântecul acesta vechi.

III

Rămas numai cu sora Céline, redeveni grav. îşi ceru supa şi se lăsă îndopat ca un copil, fără să scoată o vorbă. Apoi, după ce făcură împreună rugăciunea de seară, o puse pe infirmieră să stingă lampa din plafon.

— Soră, fii bună şi roag-o pe Domnişoara să vină până aici. Şi cheamă, te rog, şi servitoarele, am să le vorbesc.

Domnişoara de Waize, îmbufnată că e deranjată la o oră nepotrivită, trecu, cu pasul ei săltăreţ, pragul odăii şi se opri, gâfâind. Încercă în zadar să-şi ridice ochii până la pat; din pricina spatelui încovoiat, nu reuşea să vadă decât picioarele mobilelor şi cârpiturile covorului, acolo unde bătea lumina. Sora voi să-i dea un scaun, dar Domnişoara făcu un pas înapoi; ar fi fost în stare să stea zece ore în şir într-un picior, ca un cocostârc, numai să nu-şi atingă rochia de scaunul acesta colonizat cu microbi.

Cele două fete din casă stăteau îngrijorate una lângă alta, formând un grup întunecat, pe care-l luminau, din când în când, flăcările din sobă.

Domnul Thibault se reculese câteva clipe. În timpul cât stătuse cu Antoine, nu-şi putuse potoli toate gândurile; îl frământa o dorinţă de ne stăpânit să mai adauge încă o scenă spectacolului final.

— Simt că sfârşitul meu nu e prea îndepărtat, începu tuşind, şi am vrut şi profit de un moment de alinare a durerilor, a chinurilor ce-mi sunt hărăzite… ca să vă spun rămas bun…

Sora, care împăturea prosoapele, se întrerupse, surprinsă. Domnişoara şi cele două servitoare, impresionate, tăceau. Domnul Thibault crezu, o clipă, că vestirea morţii lui apropiate nu mira pe nimeni şi trecu printr-un moment de spaimă cumplită. Din fericire pentru

el, sora, mai îndrăzneaţă, exclamă:

— Dar, domnule, sunteţi din ce în ce mai bine, de ce să vorbiţi de moarte? Dacă v-ar auzi doctorul!

Domnul Thibault simţi numaidecât că energia morală i se întăreşte iar. Încruntă spre încenele şi mâna sa înţepenită, făcu o sforţare ca s-o silească pe guralivă să tacă.

Continuă, ca şi cum ar fi declamat:

— În ajunul înfăţişării mele în faţa tribunalului suprem, cer iertare. Iertare, tuturor. Am fost adesea neîngăduitor faţă de alţii. Poate că am jignit, cu asprimea mea, credinţa celor… tuturor celor din casa mea. Recunosc… îndatoriri!… îndatoriri faţă de voi toţi… Faţă de voi, Clotilde şi Adrienne… Mai cu seamă faţă de mama voastră, care-i ţintuită… ţintuită, ca şi mine, pe patul suferinţei… şi care v-a dat, timp de douăzeci şi cinci de ani, o pildă àtât de frumoasă de credinţă… în sfârşit, faţă de dumneata, Domnişoară, dumneata, care…

În clipa aceea, Adrienne izbucni într-un plâns atât de zgomotos, încât, tulburat, domnul Thibault fu cât pe-aci să izbucnească şi el în hohote. Icni, dar se stăpâni; şi, cântărind fiecare cuvânt, continuă: …dumneata, care ţi-ai sacrificat o viaţă modestă ca să vii să stai în căminul nostru îndoliat… să veghezi asupra lămpii… asupra lămpii noastre familiale. Cine nutea fi mai demnă decât dumneata… să… faţă de copii… să înlocuiască pe aceea pe care ai crescut-o?

C3 nd se întrerupea, printre cuvintele lui se auzea scâncetul femeilor care phngeau, în umbră. Spatele bătrânei şi mărunţelei Domnişoare se încovoiase şi mai mult, capul i se legăna fără încetare, şi în clipele de tădere, tremurul buzelor ci făcea un zgomot uşor, ca de copil care suge.

— Datorită dumitale, datorită vigilenţei dumitale, familia noastră a putut să-şi urmeze drumul mai departe…

drumul ei, sub privirea lui Dumnezeu. îţi mulţumesc de faţă cu martori; dumitale, Domnişoară, vreau să-ţi fac rugămintea mea cea din urmă. Qnd va sosi ceasul izbăvirii…

Răscolit de cuvintele pe care le spunea, fu nevoit, spre a-şi stăpâni spaima, să facă o pauză, să-şi amintească starea din momentele acestea, alinarea pe care o simţea de când i se făcuse injecţia. Continuă:

— Qnd va fi bătut ceasul cel din urmă, te rog, Domnişoară, să citeşti, chiar dumneata, cu glas tare, rugăciunea aia frumoasă, ştii, *Litaniile* acelea ale… ale *blândei morţi*… pe care le-am citit… cu dumneata… la căpătâiul bietei mele soţii… lot în această odaie… aşa-i?… tot sub acest crucifix…

Încercă să străpungă întunericul cu ochii. Camera aceasta, în mahon şi stofă albastră, era odaia lui de totdeauna: aceea în care odinioară, la Rouen, îi văzuse pe părinţii lui murind, la distanţă de câţiva ani… Decorul acesta îl urmase la Paris: fusese odaia lui, ca tânăr; apoi, camera lui nupţială… Antoine se născuse în ea, într-o noapte rece de martie. „Pe urmă, zece ani mai târziu, într-o altă noapte de iarnă, soţia lui murise tot aici, născându-l pe Jacques; moartă, în patul presărat cu violete; palidă…

Glasul îi tremură:

— …şi nădăjduiesc că sfânta şi preaiubita noastră… ml va sprijini de acolo de sus… îmi va trimite curajul ei… resemnarea ei… curajul pe care l-a dovedit… da…

Închise ochii şi îşi împreună mâinile cu stângăcie. Părea că doarme.

Atunci, sora Céline le făcu semn servitoarelor să se retragă fără zgomot.

Înainte de a-şi părăsi stăpânul, ele îl mai priviră odată cu atenţie, ca şi cum patul acesta ar fi fost de pe acum un pat al morţii. Din coridor se auziră suspinele Adnennei şi flecăreala înăbuşită a Clotildei, care o ţinea de

braţ pe bătrâna Domnişoară. Nu ştiau unde să se ducă. Până la înmă, se pomeniri în bucătărie şi se aşezară în cerc. Plângeau. Clotilde fu de părere că trefmie să vegheze, ca să poată alerga, la cel dintti semn, după un preot; şi, rară a mai zăbovi, se porni să râşneasefl de zor cafea.

Numai sora ştia cum o să decurgă totul: era obişnuită cu asemenea lucruri. Pentru ea, seninătatea unui om ce trage să moară era totdeauna o dovadă că, în adâncul fiinţei lui – de altfel, înşelându-se adesea – bolnavul nu crede cu adevărat că moartea îi e apropiată. De aceea, după ce făcu ordine în cameră şi domoli focul, îşi întinse patul de campanie în care dormea de obicei. Şi, zece minute mai târziu, în încăperea învăluită de întuneric, sora, fără să fi schimbat vreun cuvânt cu bolnavul ei, alunecă uşor, ca în fiecare seară, de la rugăciune la somn.

Domnul Thibault însă nu dormea. Cele două injecţii ti prelungeau buna dispoziţie, dar îl ţineau treaz, într-o nemişcare plăcută, plină de gânduri, de proiecte. Faptul că răspândise în jurul lui o îngrijorare vecină cu frica părea că l-a scăpat cu totul de propria lui spaimă. Răsuflarea infirmierei, care aţipise, îl cam irita; dar îi făcea plăcere să viseze la ziua când, însănătoşit, îi va da drumul, cu mulţumiri, cu o însemnată danie pentru comunitatea ei. Cât? O să vadă atunci... în curând. Oh, ce nerăbdător era să se vadă iarăşi trăind! Fără el, ce s-ar alege de toate realizările lui?

O buturugă se prăbuşi în sobă. Întredeschise ochii. O llacără pâlpâindă, şovăielnică, făcea să joace umbre pe tavan. Se revăzu deodată la Quilleboeuf, cu o luminare aprinsă în mână, tremurând în coridorul umed, care, tot anul, mirosea a salpetru şi a mere; ca şi acum, umbre mari se iveau în faţa lui şi porneau să joace pe tavan... Şi păianjenii aceia negri, înfricoşători, care apăreau totdeauna, seara, în odăile mătuşii Mârie!... (între copilul

fricos de atunci şi bătrânul de azi era o asemănare atât de perfectă pentru el, încât mintea sa trebuia să facă un mare efort ca să-i poată deosebi.)

Ornicul sună ora zece. Pe urmă, bătu jumătatea.

Quilleboeuf… Docarul… Curtea de păsări… Léontine…

Amintirile acestea, ce se ridicau la întâmplare din străfundurile memoriei lui, se înverşunau să rămână la supralaţă, nu mai voiau să se întoarcă în adâncuri. Aceste evocări din copilărie erau însorite de frânturi din melodia vechiului cântec. Nu izbutea încă" să găsească aproape niciun cuvânt, afară de începutul care se înfiripase puţin câte puţin şi de refrenul care ţâşnise pe neaşteptate din beznă:

Căluţ năzdrăvan.

Trilby, murgule mic.

Slujeşti iubirea mea la un armăsar voinic!

Dii! Dii! Trilby, la trap! Dii! Dii! Hai la-ntâlnire!

Ornicul bătu unsprezece.

Căluţ năzdrăvan.

Trilby, murgule mic…

IV

A doua zi, pe la ora patru, se întâmplă ca, între două vizite, Antoine să aibă drum prin apropiere de casă şi profită de acest prilej pentru a intra să vadă ce mai e nou. Ùimineata, îl găsise pe domnul Thibault destul de slăbit. Temperatura se menţinea. Prevestea poate vreo complicaţie? Sau indica numai o agravare generală 7

Antoine nu voia să fie văzut de bolnav, pe care vizita aceasta suplimentară l-ar fi îngrijorat. Din condor, intră direct în camera de baie. Sora Céline se afla acolo. Ea îl linişti, vorbindu-i în şoaptă. Până în prezent, ziua nu fusese pe ei grea. În momentul acesta domnul Thibault se afla sub efectul unei injecţii. (Dozele repetate de morfină deveneau indispensabile spre a-l putea face să suporte durerile.)

Prin uşa odăii, care nu era închisă de tot, răzbătea un murmur, un cântec. Antoine îşi ascuţi auzul. Sora dădu din umeri.

— Nu s-a potolit până ce nu i-am adus-o pe Domnişoara, ca să-i cânte o romanţa de nu ştiu când. De azi-dimineaţă nu mai vorbeşte decât de asta.

Antoine se apropie în vârful picioarelor. Vocea subţire bătrânicii se înălţa în mijlocul tăcerii:

Căluţ năzdrăvan.
Trilby, murgule mic.
Slujeşti iubirea mea
Ca un armăsar voinic!
Spre Rosine, frumoasă.
Ce poartă-n ochi iubire.
Dii! Dii! Trilby, la trap!
Dii! Dii! Hai la-ntâlnire!

Pe urmă, Antoine auzi glasul tatălui său, ca un clopot dogit, care relua, răsuflând din greu, refrenul:

Dii! Dii! Hai la-ntâlnire!…

Apoi, glasul subţirel, tremurător se auzi din nou:

Vezi floarea minunată
Ce-aşteaptă în câmpie?
Din ea iubitei vreau să-i fac
Pe cap podoabă vie.
Eu o culeg, tu paşte!
(Fiecare cum se naşte!)

— A, da, da! întrerupse domnul Thibault cu un accent triumfător. Mătuşa Marie cânta totdeauna aşa: „La… la… la… tu paşte!… La … la… la… tu paşte!”

Începură iar, împreună:

Dii! Dii! Trilby, la drum!
Dii! Dii! Hai la-ntâlnire!

— Cât timp o ţine aşa, şopti sora, nu se mai vaită.

Antoine se retrase, cu inima strânsă.

Pe când ieşea în stradă, se auzi strigat de portăreasă.

Poştaşul lăsase chiar atunci câteva scrisori. Antoine le luă cu un gest indiferent. Gândul lui era numai acolo, sus:

Căluţ năzdrăvan.

Trilby, murgule mic…

Se mira el însuşi de sentimentele sale faţă de bolnav. Qnd, cu un an în urmă, îşi dăduse seama că domnul Thibault nu mai putea fi salvat, descoperi că are pentru acest tată, pe care credea că nu-l iubeşte deloc, o afecţiune blândă, ce părea cât se poate de proaspătă şi totuşi asemănătoare cu o foarte veche duioşie, pe care apropierea deznodământului fatal o reînviase. La întărirea acestui simţământ contribuise, în timpul lungilor luni din urmă, devotamentul medicului faţă de condamnat, a cărui sentinţă n-o cunoştea decât el şi care trebuia înconjurat până la obştescul lui sfârşit cu o blândeţe cât mai mare.

*

Antoine nu făcuse decât câţiva paşi pe stradă, când ochii îi căzură pe unul din plicurile pe care le ţinea în mână.

Se opri uluit: Domnului Jacques, Thibault, Rue de l’Université, 4 bis

Soseau încă, din timp în timp, pe numele lui Jacques, diferite cataloage de librărie sau câte un prospect. Dar o scrisoare!? Plicul acesta albăstrui, scrisul acesta bărbătesc – sau poate de femeie? – înalt, cursiv, puţin cam dispreţuitor… Se întoarse din drum. Întâi, trebuia să se gândească bine ce face. Intră în cabinetul lui. Dar, chiar înainte de a se fi aşezat pe scaun, deschise, cu un gest hotărât, scrisoarea.

De la cele dintâi cuvinte, se simţi cuprins de emoţie:

„1 bis Place du Panthéon, 25 noiembrie 1913

Scumpe domn.

Am citit nuvela dumitale…”

„O nuvelă? Jacques scrie, aşadar?” Şi, numaidecât, convingerea: „Trăieşte!” Cuvintele îi jucau în faţa ochilor.

Antoine căută cu înfrigurare semnătura: „Jalicourt”.

Am citit nuvela dumitale cu un foarte viu interes. Ghiceşti, de altfel, rezervele pe care le poate avea un bătrân profesor…

Ah, Jalicourt! Valdieu de Jalicourt. Profesorul, academicianul…” Antoine îl cunoştea bine din reputaţie; chiar avea două sau trei cărţi de-ale lui Jalicourt în biblioteca sa.

Ghiceşti, de altfel, rezervele pe care le poate avea un bătrân profesor, aşa cum sunt eu, în faţa unei formule de roman care nu se potriveşte nici cu cultura mea clasică, nici cu cele mai multe din gusturile mele personale. Nu pot fi, într-adevăr, de acord nici cu fondul, nici cu forma. Dar trebuie să recunosc că paginile acestea, chiar în exagerarea lor, sunt ale unui poet şi ale unui psiholog. De multe on m-am gândit, citindu-ţi nuvela, la vorba unui maestru al muzicii, care mi-e prieten, şi căruia un tânăr compozitor revoluţionar (care ţi-ar putea semăna) îi arătase o încercare de o tulburătoare îndrăzneală: «Ia-o repede de aici, domnule; până la urmă te pomeneşti c-o să-mi placă!»

Jalicourt”.

Lui Antoine îi tremurau picioarele. Se aşează. Nu-şi mai putea lua ochii de la scrisoarea desfăcută în faţa lui, pe birou. Că Jacques trăia, iată un fapt care nu-l mira deloc: el, unul, nu găsise niciodată vreun motiv temeinic să presupună că s-a sinucis. La vederea acestei scrisori, cea dintâi pornire a lui fusese aceea a unui vânător: în câteva clipe, simţise cum reînvie în el instinctul acela de ogar, care, cu trei ani în urmă, îl făcuse să alerge, câteva luni de-a rândul, pe toate cărările, în căutarea celui plecat. Apoi, simţi, în acelaşi timp, o duioşie atât de caldă pentru fratele său, un dor atât ele fierbinte de a-l vedea, încât se trezi cu totul năucit. Adesea, în ultimele zile – şi nu mai departe decât azi-dimineaţă chiar – se văzuse silit să lupte

împotriva unui sentiment de amărăciune la gândul că e singur la căpătâiul bătrânului; în faţa unei încercări atât de grele, cum să nu simtă un început de indignare contra fratelui fugar, care, într-un asemenea moment, dezerta de la postul lui? Şi acum, scrisoarea asta!

O nădejde îl însufleţi: să dea de Jacques, să-i spună care e situaţia, să-l cheme înapoi? Să nu mai fie singur.

Se uită din nou la scrisoare: 1 bis Place du Panthéon… Jalicourt…

Aruncă o privire la pendula din perete; apoi una în agenda sa.

„Bun! încă trei vizite astă-seară. Cea de la ora patru şi jumătate, în Avenue de Saxe, urgentă, nu pot să nu mă duc. Pe urmă, începutul acela de scarlatină, în Rue d'Artois; şi acolo trebuie să mă duc, dar n-am dat oră. A treia, o convalescenţă, asta pot s-o amân. Se ridică: Mai întâi, în Avenue de Saxe. Şi de acolo, direct la Jalicourt!"

Pe la ora cinci, Antoine ajunse în Place du Panthéon. O casă veche, fără ascensor. (De altfel, grăbit cum era, nici nu l-ar fi luat.) Urcă scările, sărind câte trei trepte deodată.

— Domnul de Jalicourt e în oraş. E miercuri… Are curs la Şcoala Normală de la cinci la şase.

„Să nu ne pierdem cumpătul, îşi zise Antoine, coborând. Tocmai bine am timp să văd cazul acela de scarlatină".

Exact la şase, sări din taxi în faţa Şcolii Normale.

Îşi aminti de vizita pe care o făcuse aici directorului după dispariţia fratelui său; apoi, ziua aceea de vară, atât de depărtată acum, când intrase în clădirea asta întunecoasă, să aştepte, împreună cu Jacques şi cu Daniel, rezultatul examenului de admitere.

— Cursul nu s-a terminat încă. Urcaţi la etajul întâi. O să vedeţi când ies elevii.

Printre stâlpi, pe scări, prin coridoare, trăgea un

curent neîntrerupt. Lămpile electrice, fixate cu zgârcenie ici şi colo, răspândeau o lumină slabă. Pardoseala de piatră, arcadele, uşile care se deschideau şi se închideau cu zgomot, scările acestea monumentale, întunecoase şi dărăpănate, de-a lungul cărora pe pereţii murdari se legănau în vântul de toamnă pancarte zdrenţuite, atâta solemnitate, atâta tăcere şi părăsire răceau să te simţi ca într-o episcopie provincială desfiinţată pe veci.

Se scurseră câteva minute. Antoine aştepta, nemişcat. Nişte paşi moi se auziră lunecând pe lespezile de piatră un elev zburlit, dezmăţat, târşâindu-şi papucii de lemn şi legănând o sticlă în mână, se uită lung la Antoine şi trecu mai departe.

Iarăşi tăcere. Şi, deodată, zarvă; uşa sălii se deschise într-o hărmălaie de şedinţă parlamentară; studenţii, în grupuri ca ciorchinii, râzând şi discutând, se îngrămădeau unii într-alţii; apoi se risipiră în grabă prin coridoarele îngheţate.

Antoine stătea la pândă. (De bună seamă, profesorul avea să iasă ultimul.) Qnd i se păru că stupul se golise, se apropie. În fundul unei săli cu pereţii căptuşiţi în lemn, împodobită cu busturi şi slab luminată, un om înalt, cu părul alb, în picioare şi cu spatele aplecat, orânduia cu nepăsare nişte hârtii pe masă. Nu putea fi altul decât domnul de Jalicourt.

Profesorul se credea singur. La zgomotul pe care-l făcu Antoine, se îndreptă din spate, schimonosindu-se. Era înalt şi, ca să privească înaintea lui, trebuia să se întoarcă aproape în profil, fiindcă nu vedea decât cu un ochi, printr-un monoclu gros ca o lupă. Îndată ce zări pe cineva alături de el, îiji părăsi locul şi, cu un gest curtenitor, îi făcu semn oaspetelui să se apropie.

Antoine se aştepta să dea peste un profesor bătrân, dar fu surprins când se găsi în faţa unui gentilom, îmbrăcat în haine de culoare deschisă, care părea că se

coboară mai curând de pe cal decât de pe catedră.

Se prezentă:

— ...fiul lui Oscar Thibault, colegul dumneavoastră de la institut... Fratele lui Jacques Thibault, căruia i-aţi scris ieri... Şi cum celălalt, cu sprâncenele ridicate, amabil, clar distant, nu se arăta impresionat, Antoine merse drept la ţintă: Ce ştiţi despre Jacques, domnule? Unde e?

Fruntea lui Jalicourt se încreţi, apoi se întunecă.

— Sper să mă înţelegeţi, domnule, urmă Antoine. Mi-am îngăduit să deschid scrisoarea dumneavoastră. Fratele meu o dispărut.

— Cum, dispărut?

— Dispărut, de trei ani.

Jalicourt îşi întinse capul înainte cu o mişcare bruscă. Ochiul lui miop şi pătrunzător îl ţintea pe medic de aproape, prin monoclu. Antoine simţi răsuflarea profesorului pe obraji.

— Da, de trei ani, repetă el. Fără să motiveze de ce pleacă. Fără să ne mai dea niciun semn de viaţă, nici tatălui meu, nici mie. Nimănui. În afară de dumneavoastră, domnule. Aşa că, înţelegeţi, am alergat în goană... Nu ştiam nici măcar dacă mai e în viaţă.

— În viaţă? feste, de vreme ce îşi publică nuvela!

— Când Unde?

Jalicourt nu răspunse. Bărbia lui ascuţită, rasă, tăiată în două de o cută adâncă, ţâşnea cu un fel (de mândrie dintre colţurile gulerului înalt, b egetele lui subţiri răsuceau vârful unei mustăţi, lungă, mătăsoasă şi foarte albă, care cădea în jos. Murmură în doi peri:

— Ca să-ţi spun drept, nici eu nu ştiu. Nuvela nu era semnată „Thibault”, dar eu am crezut că pot identifica un pseudonim...

Antoine bâigui:

— Ce pseudonim? îl cuprinse o dezamăgire fără seamăn.

Jalicourt, care nu-l slăbea din ochi, fu mişcat şi rectifică:

— Totuşi, domnul meu, nu cred să mă fi înşelat.

Se pun ea în gardă. Nu fiindcă s-ar fi temut de răspundere, ilar nu putea suferi indiscreţia şi avea oroare să se amestece în chestiunile personale ale celorlalţi oameni. Antoine înţelese că va trebui să-i învingă rezerva; îi explică:

— Ceea ce agravează totul este faptul că, de un an de zile, tatăl meu e condamnat de o boală care progresează mereu. Câteva săptămâni încă şi se va sfârşi. Eram numai doi copii. Acum înţelegeţi de ce am deschis scrisoarea dumneavoastră?

Dacă Jacques trăieşte, dacă izbutesc să dau de el şi să-i spun care este situaţia, îl cunosc bine, se va întoarce acasă.

Jalicourt stătu o clipă pe gânduri. Chipul îi era străbătut de nenumărate ticuri. Apoi, cu un gest spontan, îi întinse mâna.

— Atunci, se schimbă socoteala, spuse el. Sunt gata să te ajut. Păru că stă în cumpănă; privirea lui făcu înconjurul sălii: Nu putem vorbi aici. N-ai vrea să mă însoţeşti până acasă la mine?

Străbătură împreună, repede, în tăcere, şcoala pustie, prin care urla vântul.

Qnd ajunseră în liniştita Rue d’Ulm, Jalicourt deschise vorba pe un ton prietenesc:

— Aş vrea să te pot ajuta. Pseudonimul mi s-a părut limpede: Jack Baulthy. Nu-i aşa? Mai ales că am recunoscut bine şi scrisul: mai primisem o scrisoare de la fratele dumitale… Puţin cât ştiu, am să-ţi spun totul. Dar explică-mi mai întâi… de ce a plecat?

— Ah, de ce? N-am putut găsi niciodată un motiv demn de a fi luat în considerare. Fratele meu e un răzvrătit, un neliniştit… nu îndrăznesc să spun: un vizionar.

Toate faptele lui sunt, mai mult ori mai puţin, de neînţeles. Qnd crezi că-l cunoşti, atunci constaţi că se schimbă de la o zi la alta... Trebuie să vă spun, domnule, că, la paisprezece ani, Jacques a mai fugit o dată; într-o bună dimineaţă a dispărut de acasă, l răgind după el un alt coleg de-al lui şi au fost prinşi, trei zile mai târziu, pe drumul spre Toulon. În medicină – sunt medic – fugile astea bolnăvicioase au fost explicate şi caracterizate de mult. Prima fugă a lui Jacques put ea să fie, la rigoare, patologică. Dar dispariţia asta, timp de trei ani?... Mai ales că n-am izbutit să găsim nimic în viaţa lui care i-ar fi putut motiva plecarea; părea fericit; îşi petrecuse vacanta în linişte, alături de noi; fusese admis cu note foarte bune la Şcoala Normală şi urma să intre în şcoală pe la începutul lui noiembrie. Gestul lui nu cred să fi fost pus la cale dinainte, fiindcă a plecat fără bagaje, aproape fără bani, luând cu el doar câteva arte. Nu-şi anunţase niciun prieten. Dar trimisese dircotorului Şcolii formaie o cerere de retragere, pe care atu văzut-o şi eu, şi care poartă exact data zilei în care dispărut... în timpul acela eu eram plecat pentru două ziloi Jacques a dispărut în lipsa mea.

— Dar, domnule... fratele dumitale nu prea voia să intri în şcoală, nu-i aşa? insinuă Jalicourt.

— Credeţi?

Jalicourt nu stărui, şi Antoine tăcu.

1 >

De câte ori îşi amintea de perioada aceea tragică, s simţea tulburat. Absenta de care pomenise era călătorii lui fa Le Havre... Rachel, România, despărţirea... Şi chiar în ziua când se întorsese, zdrobit, la Paris, găsise casa răscolită fratele lui, plecat din ajun; tatăl lui, dezlănţuit, îndărătnlQ, anunţase poliţia, strigând: „S-a dus să se omoare!” fără mai fi putut scoate”. mie altceva de la el. Drama din familii se combinase într-s; a chip crud cu drama iubirii lui. De alt* fel, acum era convins că

zbuciumul acela fusese salvator pentrfl el. Voinţa nestrămutată de a da de urma fugarului îl izbăvist de cealaâtă obsesie. Foarte ocupat cu spitalul, îşi folosise tof timpul liber ca să alerge prin birourile Prefecturii, la Morgi la agenţiile particulare. Trebuise să facă faţă la atâtea: agfitaţia bolnăvicioasă, care-i dădea mult de furcă, a tatălui săuj deznădejdea care îl cuprinse la un moment dat că sănătate! Gisei era în primejdie; vizitele prietenilor; corespondenţa *ziU* nică; numeroasele anchete ale agenţilor porniţi în toate dl» recţiile, chiar şi în străinătate, şi care veneau mereu e năcfejdi deşarte. Pe scurt, viaţa aceasta zbuciumată îl salvase, în momentele acelea, de el însuşi. Şi când, după luni de străduinţe zadarnice, trebui să renunţe, rând pe rând, la toate cercetările, se trezi că se obişnuise să trăiască şi fără Rachel.

Mergeau repede; asta însă nu-l împiedica pe Jalicourt se întreţină conversaţia. Urbanismul lui se împăca greu cu tăcfl* rea. Vorbea de una şi de alta, cu o amabilitate curtenitoare, Dar cu cât se arăta mai amabil, cu atât îl simţeai mal depărtat.

Ajunseră în Place du Panthéon. Jalicourt urcă cele patrii etaje fără a-şi încetini mersul. Ajuns în faţa apartamentului său, bătrânul gentilom se îndreptă din spate, îşi scoase pălăria şi, făcându-i loc, împinse uşa în faţa lui Antoine cil solemnitate, ca şi cum ar fi fost vorba de o intrare în Galeria Oglinzilor.

În antreu plutea un miros de legume puse la fiert. Dar Jalicourt nu zăbovi aici; el îşi invită, ceremonios, oaspetele să treacă în salonul ce dădea spre biroul său. În apartamentul acela mic erau îngrămădite tot felul de mobile marchetate, scaune mari cu tapiserie decolorată, bibelouri, portrete vechi. Biroul era o încăpere întunecoasă, ce părea îngustă şi foarteoasă din pricină că pe un perete era întinsă o tapiserie pompoasă, înrăţişând cortegiul reginei din Saba îndreptându-se spre regele

Solomon, cu totul nepotrivită cu înălţimea peretelui; fusese nevoie să i se îndoaie marginile, astfel înd personajele, mult mai mari decât în natură, erau tăiate de la fţlezne, iar cu diademele de pe frunte se loveau de ornamenlaţia tavanului.

Domnul de Jalicourt îl pofti pe Antoine să şadă. El se lăsă pe pernele turtite şi decolorate ale unui fotoliu aşezat în faţa unui birou de mahon, unde domnea o mare neorânduială.

I ira masa lui de lucru. Între cele două braţe ale fotoliului, pe rondul acela de catifea măslinie, capul lui, răsturnat pe spate, laţa-i osoasă, nasul mare şi coroiat, fruntea teşită, părul ondulat şi alb, parcă pudrat, toate aveau un stil al lor.

— Stai, spuse el, jucându-se cu lavaliera care-i lunecă printre degete. Stai, să-mi adun amintirile… Cele dintâi legături pe care le-am avut cu fratele dumitale au fost prin corespondenţă. În momentul acela – să tot fie vreo patru-cinci ani de atunci – stimatul dumitale frate urma să se prepare pentru Şcoala Normală. îmi scrisese, după cât îmi amintesc, cu privire la una din cărţile pe care le publicasem eu în vremea aceea îndepărtată.

— Da, spuse Antoine: *în zorii unui veac*.

— Cred că am păstrat scrisorile acelea. Tonul lor mă izbise. I-am răspuns; l-am invitat chiar să vină să mă vadă, ceea te n-a făcut, cel puţin atunci. A aşteptat să treacă întâi examenul de admitere ca să vină la mine, şi aceasta a fost faza a doua a relaţiilor noastre. Fază scurtă: un ceas de convorbire.

I ratele dumitale a venit la mine într-o seară, destul de târziu, pe neaşteptate, acum trei ani, cu puţin înainte de deschiderea cursurilor, adică pe la începutul lui noiembrie.

— Exact înainte de a pleca!

— L-am primit; primesc întotdeauna tineretul. Chipul

lui energic, pasionat, aproape înfrigurat, din seara aceea, îmi măruie şi acum în minte. (Jacques îi păruse exaltat şi destul de îngâmfat.) Şovăia între două hotărâri şi venea să-mi ceară sfatul. Ce să facă: să intre la şcoală şi să-şi termine, ca ufl băiat cuminte, studiile sau să apuce altă cale *1* pe care, de altfel nici el însuşi nu părea în stare să şi-o precizeze şi care cred că era ca să renunţe la examene, să facă ceea ce-i place, adid să scrie.

— Nu ştiam asta, murmură Antoine, care îşi amintea prin câte trecuse el însuşi în timpul acelei luni dinaintea îmbarcării lui Rachel şi se mustra că-l părăsise cu totul pa Jacques, lăsându-l la voia întâmplării.

— Îţi mărturisesc, urmă Jalicourt, cu oarecare cochetărie, care-i venea foarte bine, că nu mai ştiu prea exact ce sfat i-am dat. De bună seamă că i-am spus să nu părăsească şcoala... Pentru fiinţele de felul lui, învăţătura noastră e, la drept vorbind, inofensivă; asemenea fiinţe ştiu să aleagă din instinct; au – cum să zic? – un fel de siguranţă de bună calitate, care nu se lasă încătuşată. Şcoala nu-i primejdioasă decât pentru timizi şi pentru cei scrupuloşi... De fapt, mi s-a părut că fratele dumitale a venit să-mi ceafă sfatul mai mult de formă şi că hotărârea lui era luată mai dinainte. Tocmai aceasta este un semn al vocaţiei: să se impună ca o poruncă. Nu-i aşa? Mi-a vorbit cu o violenţă... tinerească despre spiritul universitari despre disciplină, bespre anumiţi profesori; şi, dacă nu ml înşală memoria, chiar despre viaţa lui de familie, despre viaţa socială... Te miră? Mie mi-e foarte drag tineretul. Mi ajută să nu îmbătrânesc prea devreme. Tinerii ghicesc că în mine, sub înfăţişarea profesorului de literatură, se află un bătrân poet incorigibil, căruia ei îi pot vorbi cu total îndrăzneala; şi, dacă îmi amintesc bine, fratele dumitale nu s-a lăsat mai prejos... Ce să zic, îmi place intoleranţa tinerilor, E un semn bun când un tânăr este am fire un revoltat împotriva tuturor lucrurilor. Elevii noştri care au

ajuns ceva erau toţi nişte răzvrătiţi de aceştia, care au pătruns în viaţă „cu ins ulta pe buze”, cum spunea maestrul meu, domnul Renan… Dar să vorbim de fratele dumitale. Nu mai ştiu bine cum ne-am despărţit. Fapt este că, după câteva zile, poate numai după două, am primit de la el un manuscris, pe care-l păstrez încă. O veche apucătură de compilator…

Se sculă, deschise un dulăpior şi se întoarse cu un dosar, pe care-l puse pe masă.

— Nu-i o scrisoare. O simplă transcriere a unui poem de Whitman, fără nicio altă semnătură. Dar scrisul fratelui dumitale nu-i din acelea care se uită. E frumos, nu-i aşa? şi vorbind, parcurgea cu ochii hârtia pe care o desfăcuse. I-o întinse lui Antoine, care tresări deodată în faţa acelui scris nervos, simplificat până la exces, şi totuşi regulat, rotund, parcă legat literă cu literă! Scrisul lui Jacques…

— Din păcate, urmă Jalicourt, cred că am aruncat plicul. Nu ştiu de unde îmi scria… Oricum, citatul ăsta din Whitman nu-mi apare în adevăratul lui înţeles decât astăzi.

— Nu cunosc bine engleza ca să înţeleg despre ce e vorba, mărturisi Antoine.

Jalicourt luă iarăşi manuscrisul în mână, îl apropie de monoclu şi traduse:

— *A foot and light-hearted, I take to the open road*… „Pe jos şi cu inima uşoară, apuc pe calea cea largă, pe drumul cel mare. Teafăr şi liber, cu lumea toată în faţa mea!

Înaintea mea, întinsul drum de colb care duce nu-mi pasă încotro… *wherever I choose*… încotro mă-ndrept!

De azi încolo nu mai aştept norocul, nu mai cerşesc norocul, norocul sunt eu însumi!

De azi încolo nu mă mai bocesc, nu… *postpone no more*… nu mai aştept nimic, nu mai am nevoie de nimic!

Am terminat cu lamentările, cu bibliotecile, cu discuţiile critice!

Voinic şi mulţumit… *Intravel*… Mă avânt… *Intravel the open road*… Mă àvânt pe drumul cel mare!”

Antoine oftă.

Urmă o tăcere, pe care o rupse tot el.

— Şi nuvela?

Jalicourt scoase din dulap un exemplar dintr-o revistă.

— Uite-o! A apărut în *Calliope*, în septembrie. *Calliope* este o revistă a tineretului, foarte vie, editată la Geneva.

Antoine luă revista şi o întoarse în mână, pe o parte şi pe alta, cu înfrigurare. Deodată, ochii i se opriră iarăşi peste scrisul fratelui său. Deasupra titlului nuvelei: *Sorellina*, Jacques scrisese cu mâna lui rândurile acestea:

„Nu mi-aţi spus oare chiar dumneavoastră, în seara aceea neuitată de noiembrie: «Totul e supus acţiunii a doi poli. Adevărul are totdeauna două feţe…»?

Şi iubirea, câteodată.

Jack Baulthy”.

Antoine nu înţelegea. Era vorba de un fapt petrecut mai târziu. O revistă din Geneva. Jacques o fi cumva în Elveţia? *Calliope*… Rue du Rhône, 161, Geneva…

Ah, ar însemna ca ghinionul să fie prea mare dacă cei de la revistă n-ar avea adresa lui!

Nu mai putea sta locului. Se sculă.

— Am primit fascicula asta la sfârşitul vacanţei, explică Jalicourt. Am întârziat cu răspunsul; abia ieri m-am putut achita. Şi era cât pe-aci să expediez scrisoarea la *Calliope*. Doar din întâmplare m-am răzgândit: a colabora la o revistă elveţiană nu înseamnă numaidecât că autorul a plecat din Paris… (Uită să spună că preţul mărcilor poştale îi influenţase hotărârea.)

Antoine nu-l mai asculta. Peste măsură de nerăbdător, cu obrajii aprinşi, citind ici şi colo câte o frază tulburătoare, plină de taine, răsfoia maşinal paginile

acestea scrise de fratele lui, care însemnau un Jacques reînviat. Grăbit să rămână singur, ca şi cum aştepta ca lectura asta să-i dezvăluie ceva, îşi luă rămas bun, fără multă vorbă.

Jalicourt, însoţindu-l până la uşă, caută prilejul să-i îndruge o mie de amabilităţi; cuvintele, gesturile lui păreau că fac parte dintr-un ceremonial întreg.

În antreu se opri şi arătă cu degetul spre *Sorellina*, pe care Antoine o ţinea sub braţ.

— Ai să vezi, ai să vezi… făcu el. Sunt încredinţat că e plin de talent. Dar eu, unul, mărturisesc că… Nu!… Sunt prea bătrân! Şi cum Antoine voia să facă un gest de politeţe: Da. Nu mai înţeleg ceea ce este foarte nou… Trebuie să te împaci cu soarta. La un moment dat, înţepeneşti, te opreşti pe loc… Iacă, în muzică, am avut încă norocul să evoluez: după ce fusesem un wagnerian pătimaş, l-am înţeles totuşi pe Debussy. Era şi timpul! Se putea să nu-l pricep pe Debussy?… Ei bine, azi sunt sigur, domnule, că în literatură nu l-aş putea înţelege pe Debussy…

Îşi ridicase capul. Antoine îl privea cu o curiozitate plină de admiraţie; într-adevăr, bătrânul gentilom reuşea să aibă un aer măreţ. Stătea, drept, sub lampa din plafon: fruntea, părul îi străluceau; curba sprâncenelor mărginea două cavităţi, dintre care una, străjuită de monoclu, părea că se aprinde când şi când, revărsând o lucire de aur, ca o fereastră într-un apus de soare.

Antoine voi să-şi manifeste încă o dată recunoştinţa. Dar Jalicourt părea că păstrează pentru sine, ca un monopol, orice manifestare de politeţe. I-o tăie scurt şi-i întinse, cavalereşte, palma larg deschisă.

— Transmite-i, te rog, cele mai bune urări din partemi domnului Thibault. Şi, fii bun, domnule dragă, nu mă lăsa fără veşti…

V

Vântul se potolise; burniţa; lumina felinarelor lucea ca o pată lăptoasă în ceaţă. Se făcuse prea târziu ca să înceapă imediat cercetările; Antoine n-avea decât un gând: să se vadă cât mai repede acasă.

În staţie, niciun taxi. Fu nevoit să coboare pe jos pe Rue Soufflot, strângând *Sorellina* la piept; dar nerăbdarea îi creştea cu fiecare pas şi curând deveni de nesuportat. La colţul bulevardului, zări Grande Brasserie, luminată; era un loc unde, dacă nu se putea izola, cel puţin găsea adăpost momentan, astfel că Antoine intră acolo.

La intrare, se încrucişă cu doi tineri imberbi, care râdeau şi vorbeau ţinându-se de braţ; vorbeau despre dragoste, desigur. Antoine auzi: „Nu, băiete, dacă spiritul omenesc ar putea concepe o legătură între aceşti doi termeni…” Antoine se simţi în inima Cartierului Latin.

La parter toate mesele erau ocupate şi, ca să ajungă la scară, fu nevoit să străbată un nor de fum călduţ. Mezaninul era rezervat pentru jocuri. În jurul meselor de biliard se auzeau numai strigăte, râsete, certuri: „treisprezece! paisprezece! cincisprezece!” „Ce ghinion!” „Iar chix!” „Eugene, un ţap!” „Eugène, un Amalfi! Voioşie gălăgioasă, pe care ciocnirea rece a bilelor o puncta ca un *staccato* de morse.

Totul era tineresc pe chipurile celor de acolo: îmbujorarea obrajilor sub barba mijindă, ochii vii sub ochelari, stângăcia, vioiciunea, căldura zâmbetelor care trădau bucuria de a învinge, de a spera, de a exista.

Antoine înaintă în zigzag printre jucători, căutând un loc mai ferit. Neastâmpărul acestor fiinţe tinere îl făcu să-şi uite pentru o clipă preocuparea sa şi, pentru întâia dată, simţi că cei treizeci de ani ai lui îl apasă greu.

„1913… gândi el. Frumoasă generaţie… mai sănătoasă şi poate mai avântată decât tineretul de acum zece ani, al generaţiei mele…”

Deoarece călătorise puţin, nu se gândea, propriu-zis,

niciodată la ţara lui. În seara asta însă, avu pentru Franţa, pentru viitorul naţiunii, un simţământ nou, de încredere, de mândrie. Amestecat, însă, dintr-odată cu tristeţe: Jacques ar fi putut să fie una din aceste făgăduieli... Dar ünde era el? Ce făccu el în momentul acesta?

La extremitatea sălii, câteva mese erau libere şi ţineau loc de vestiar. îşi zise că n-ar fi rău să stea sub lampa de acolo, în spatele maldărului de paltoane. Primprejur nu se afla nimeni, arară de o pereche liniştită: el, un băieţandru cu pipă în gură, citea *t' Humanité*, neglijându-şi tovarăşa, care, în timp ce sorbea din când în când din paharul ei cu lapte cald, se distru singură lustruindu-şi unghiile, numărându-şi banii, inspectându-şi dinţişorii în oglinda de buzunar şi iscodind cu coada ochiului noii-sosiţi: acest student bătrân, apăsat parcă de griji, care, de cum venise, înainte de a cere să i se aducă ceva, se cufundase în lectura unei cărţi, îi stârni câteva clipe curiozitatea.

Antoine începu să citească, dar nu izbutea să-şi concentreze atenţia. îşi luă instinctiv pulsul, care zvâcnea repede; rareori se simţise atât de puţin stăpân pe el.

De altfel, începutul au ea şi de ce să-l intrige:

Arşiţă. Miros de pământ uscat Colb. Drumul urcă la deal. Sub potcoavele cailor, ţâşnesc scântei din piatră. Sybil e înainte. La San Paolo ceasul sună zece. Ţărmul destrămat se proiectează pe albastrul crud. Azur şi aur. La dreapta, cât vezi cu ochii, Golfo di Napoli. La stânga, o frântură de aur stâncos se ridică din aurul lichid – Ischi di Capri. Jacques, în Italia?

Antoine sare nerăbdător câteva pagini. Ciudat stil:

Tatăl său. Sentimentele lui Giuseppe pentru acest tată. Colţ de nepătruns al sufletului său, tufiş de mărăcini, arsură. Ani de idolatrie inconştientă, furioasă, îndărătnică. Toate elanurile fireşti – înăbuşite. Douăzeci de ani, până când s-a resemnai să urască. Douăzeci de ani, până când a

înţeles ce trebuie să urască. Să urască din toată inima.

Antoine se opreşte; ceva îl apasă. Ce-i cu Giuseppe ăsta? Se întoarce la paginile de la început; se străduieşte să fie calm.

În prima scenă apar doi tineri care se plimbă călare, acest Giuseppe, care seamănă cu Jacques, împreună cu Sybil, careţi probabil englezoaică, de vreme ce spune:

În Anglia, la nevoie, ne mulţumim cu situaţii provizorii. Asta ne îngăduie să hotărâm şi să acţionăm. Voi, ăştia, italienii, ţineţi cu tot dinadinsul ca totul să fie definitiv. Gândeşte-te: în privinţa asta, cel puţin, aş putea fi acum italiancă, dar mai bine să n-o ştie el.

Pe colină, cei doi tineri descalecă pentru a se odihni.

Sybil sare de pe cal înaintea lui Giuseppe, şfichiuieşte iarba arsă ca să gonească şopârlele şi se aşază pe pământ. Sta dreaptă pe solul arzător.

— La soare, Sybil?

Giuseppe se întinde lângă zid, în umbra îngustă. Îşi reazemă capul de piatra caldă şi priveşte. Gesturile ei, gândeşte el, s-ar părea că vor să fie graţioase, dar totdeauna Sybil e în dezacord ai ea însăşi.

Antoine e atât de înfrigurat, încât trece de la un paragraf la altul încercând să înţeleagă înainte de a citi. Ochii lui prind o frază, la întâmplare:

Ea – i englezoaică şi protestantă.

Citeşte întregul pasaj:

Pentru el, totul este deosebit la ea. Fermecător, odios. Totul la ea îl atrage: faptul că s-a născut, că a trăit, că trăieşte într-o lume pe care el aproape n-o cunoaşte.

Tristeţea lui Sybil. Nevinovăţia ei. Camaraderia asta. Zâmbetul et Nu, ea surâde cu ochii, niciodată cu buzele. Simţământul acesta pe care-l are pentru ea – grav, deznădăjduit, înciudat. Ea îl jigneşte. Pare că doreşte să-l ştie dintr-o rasă inferioară, dar să sufere din pricina asta. îi spune: „Voi, ăştia, italienii! Oamenii voştri din sud. „Ea – i

englezoaică şi protestantă.

Să fie vorba despre o/femeie pe care Jacques a întâlnit-o, a iubit-o?… Cu care trăieşte, poate?

Coborâş prin vii, prin lămâi Plaja. O turmă, mânată de un băieţaş, cil privirea întunecată şi umerii goi sub zdrenţe. I'lui era, ca să cheme după el doi câini albi falanga vacii din ţapul turmei sună. Nemărginire. Soare. Tălpile lor lasă urme de apă în nisip.

Descrierile acestea îl enervează pe Antoine; sare două pagini.

Iat-o pe tânără Sybil acasă la ea.

Vila Lunadoro. Clădire în paragină, asaltată de trandafiri. Parter dublu, năpădit de flori vii…

Literatură… Antoine întoarce pagina şi se opreşte o clipă:

Grădina de trandafiri – o revărsare de purpură, o boltă joasă de flori, în grămezi, a căror mireasmă, ce te-ameţeşte în soare, pătrunde prin piele, străbate în vine, tulbură vederea, încetineşte sau iuţeşte bătăile inimii.

Oare ce-i aminteşte grădina asta de trandafiri? Ea îl dud cu gândul la curtea „unde freamătă porumbei albi". Maison* Laffitte? Exact, o protestantă! Nu cumva Sybil e…? Iat-o: Sybil, în costum de călărie, s-a aruncat pe o bancă. Braţi întinse, buze strânse, privire aspră. De îndată ce e singură, totul devine iarăşi limpede, viaţa i-a fost dată numai ca să-l fiică fi* ricit pe Giuseppe. „Îl iubesc atunci când nu-i lângă mine. În ziteli când aştept cu cea mai cruntă deznădejde să vină, sunt sigură ci am să-l fac să sufere. Nebunească cruzime / Ruşine! Acelea care pot să plângă au noroc. Pe când eu, cu inima asta închisă, aspritâ, îndurată…"

Îndurată? Antoine zâmbeşte: un termen medical, un cuvânt luat de bună seamă de la el.

„Oare el mă ghiceşte? Cum aş vrea să mă ghicească! Dea de îndată ce mi se pare că mă ghi ceste, nu pot, nu

mai pot, fug spun o minciună, oricare, trebuie să scap!”

Iat-o acum şi pe mama:

Mrs. Powefl coboară treptele de la intrare. În părul ei alb – soare. îşi pune mâna streaşină la ochi şi zâmbeşte înaintt de a vorbi, înainte de a o fi zărit pe Sybil. O scrisoare de la William, spune ea. Veşti bune. A meeput două studiu va mai rămâne câteva săptămâni la Paestum”.

Sybil îşi muşcă buzele. Deznădejde. Aştepta oare întoarcere4 fratelui ei ca să se descifreze pe sine, ca să se înţeleagă?”

Nu încape nicio îndoială: e vorba de doamna de Fonta* nin, de Jenny, de Daniel, o mulţime de amintiri.

Antoine trece peste ele.

Răsfoieşte capitolul următor. Ar vrea să regăsească pagini aceea despre bătrânul Seregno.

Iat-o… Nu, e vorba de Palatul Serengo, o locuinţă veche pe malul golfului:

…Ferestre înalte, boltite, încadrate în frunze pictate în frescă…

Descrieri: golful, Vezuviul.

Antoine sare pagini întregi, oprindu-se la câte o frază, ici şi colo, ca să facă legătura.

Acest Giuseppe locuieşte singur, cu servitorii, în reşedinţa asta de vară. Sora lui, Annetta, se află în străinăta-te. Mama e moartă, se înţelege. Tatăl, consilierul Seregno, pe care postul din înalta magistratură îl reţine la Neapolc, nu vine decât duminica, sau uneori, şi în timpul săptămânil, seara. „Aşa cum făcea tata la Maisons”, observă Antoine.

Debarca de pe vapor ca să cineze. Digestie. Ţigări şi plimbare prin peristil. Se scula devreme, ca să cicălească pe ’undaşii de la grajduri, pe grădinari. Se îmbarca din nou, taciturn, pe cea dintâi navă de dimineaţă.

Ah, iată şi portretul tatălui… Antoine începe să-l citească, iremurând:

Consilierul Seregno. O izbândă socială. Totul în el se întrepătrunde, se întregeşte. Situaţie familială, avere, inteligenţă profesională, spirit de organizare. Autoritate oficială, consacrată, agresivă. Cinste colţuroasă. Cele mai severe virtuţi. Aspect fizic, la fel. Siguranţa de sine, trup impunător. Violenţă sub presiune, care mereu ameninţă şi mereu se stăpâneşte. Maiestuoasă caricatură, care s-a impus respectului tuturor de care se tem toţi Fiu spiritual al Bisericii şi model de cetăţean. La Vatican, ca şi la Curte, la tribunal, la biroul lui, în familie, la masă, peste tot, lucid, puternic, fără niciun cusur, satisfăcut, neclintit. O forţă. Mai mult, o povară. Nu o forţă care să stimuleze, ci una inertă, apăsătoare. Un ansamblu desăvârşit, un total. Un monument.

Ah, râsul lui frint la jumătate, rece, lăuntric…

În faţa ochilor lui Antoine, totul se învălmăşeşte o clipă. Se miră că Jacques a avut atâta îndrăzneală. Cât de nemiloasă îi pare pagina asta plină de răzbunare, în care evocă pe bătrânul prăbuşit:

Căluţ năzdrăvan.

Trilby, murgule mic…

Între el şi fratele său, depărtarea s-a făcut deodată şi mai mare.

Ah, tisul lui fiânt la jumătate, rece, lăuntric, prin care curmă o tăcere jignitoare. Douăzeci de ani în şir, Giuseppe a îndurat aceste tăceri, acest râs. Totdeauna revoltat.

Da, ură şi revoltă, iată întregul trecut al lui Giuseppe. Când se gândeşte la tinereţea lui, o pornire de răzbunare îl cuprinde. Din fragedă copilărie, toate instinctele lui, pe măsură ce capătă formă, intră în luptă împotriva tatălui Toate. Dezordine, lipsă de respect, lene, pe care şi le manifestă ca o reacţie. Un păcătos, şi îi e ruşine că e aşa. Dar numai astfel se răzvrăteşte mai bine împotriva codului pe care-l urăşte. Nestăpânită poftă de ceva şi mai rău. Nesupunerea asta, cu gust de represalii.

„Copil fără inimă”, ziceau ei El, pe care un muget de animal rănit, o vioară de cerşetor, zâmbetul unei signora înălnite în tinda unei biserici îl făceau să plângă cu hohote, seara, în pat. Singurătate, pustiu, copilărie blestemată. Şi a atins vârstă de bărbat, fără ca Giuseppe să fi auzit din gura cuiva, în afară de a surioarei sale, un cuvânt de blândeţe, rostit pentru el.

544 – *Roger Martin du Gard* „Dar eu?” gândeşte Antoine.

Cuvintele devin duioase când e vorba de sora cea mică: Annetta, Annetta, sorellina! Minune care a putut înflori în uscăciunea aceea!

Soră mai mică. Soră a deznădejdilor lui de copil, a revoltelor lui. Unică lumină, izvor proaspăt, unic izvor în aceasii umbră stearpă.

„Dar eu?” A, iată, ceva mai departe, e vorba de un frate mai mare, Umberto:

Uneori, Giuseppe zărea în ochii fratelui său mai mare a strădanie spre o simpatie…

O strădanie? Nerecunoscătorul!

…spre o simpatie umbrită de un simţământ de îngăduinţă, Dar între ei, zece ani erau o prăpastie. Umberto se ascundea dt Giuseppe; în schimb, acesta îl mintea pe Umberto.

Antoine se opreşte din citit. 3 trângerea de inimă pe care o resimţea la început s-a risipit; cuprinsul atât de personal al acestor pagini n-are nicio importanţă. Se întreabă: ce vae loare poate să aibă judecata lui Jacques? în general, toate astea, chiar în ceea ce-l priveşte pe Umberto, sunt destul de exacte. Dar câtă pică! După trei ani de despărţire, de singurătate, după trei ani fără nicio veste de la ai săi! Cât de mult trebuie să-şi urască Jacques trecutul ca să aibă asemenei accente! Antoine e cuprins de îndoială: dacă dă de urma fratelui său, găsi-va oare drumul spre inima lui?

Răsfoieşte restul nuvelei, ca să vadă dacă Umberto… Nu, e doar pomenit. Dezamăgire tainică…

Dar ochii îi cad asupra unui pasaj care-i aţâţă curiozitatea:

Fără prieteni, retras în sine însuşi, afundat în propria lui dezordine interioară, pradă zguduirilor…

Viaţa lui Giuseppe, singur, la Roma. Să fie oare viaţa lui Jacques în vreun oraş din străinătate?

În unele seri. În camera lui – un aer prea greu. Cartea ti cade din mână. îşi stinge lampa şi porneşte prin noapte, lup tânăr. Roma Messalinei, cartiere murdare, unde te pândesc la tot pasul primejdii şi ispite. Lumini suspecte în dosulperdelelor lăsate cu neruşinare. Oameni prin umbră, umbre care se oferă, umbre care cersesc, desfrâu. Se strecoară de-a lungul zidurilor pline de curse. Puge oare de el însuşi? Ce alinare să caute pentru setea asta a lui? Rătăceşte ceasun întregi, cu gândul stăpânit de nebunii pe care nu le-a făptuit, nesimţitor, cu ochii arzând, cu mâini fierbinţi, cu gâtlejul uscat, străin faţă de el însuşi, parcă şi-ar fi vândut şi sufletul, şi trupul Transpiră de groază, transpira de patimă. Se învârte prin aceleaşi locuri, străbate aceleaşi străduţe. Dă arcoate aceloraşi colţuri. Trec ore. Ore întregi

Prea târziu. Luminile se sting în dosul perdelelor suspecte. Străzile se golesc. Singur, cu demonul lui Gata pentru orice prăbuşire. Prea târziu. Neputincios, secătuit de desfrâul mintal al dorinţei

Noaptea se sfârşeşte. târzie puritate a tăcerii, singurătate religioasă a zorilor. Prea târziu.

Scârbit, frânt, nemulţumit, umilit, se târăşte până în odaia lui, se strecoară în aşternut. Fără remuşcăru înşelat. Rumegând, până la ivirea zorilor, amărăciunea dea nu fi îndrăznit.

De ce pagina asta e atât de dureroasă pentru Antoine? El bănuia de mult că fratele său mai mic trăise,

că se depravase prin multe locuri; e gata să spună: „Cu atât mai rău!” Ba chiar: „Cu atât mai bine!” Totuşi…

Trece în grabă peste câteva pagini. Nu reuşeşte să urmărească textul, şi mai mult ghiceşte desfăşurarea faptelor.

Vila familiei Powell, pe malul golfului, nu-i departe de palatul Seregno. În timpul vacanţei, Giuseppe şi Sybil sunt vecini. Plimbări călare, seri în barcă…

Giuseppe venea la vila Lunadoro în fiecare zi Sybil nu refuza nicio întâlnire. Taina Sybilei Giuseppe se învârtea în jurul ei, fără bucurie.

Dragostea asta a lui Giuseppe încurcă prea mult povestirea; pe Antoine ea îl sâcâie.

Se încăpăţânează totuşi să citească o parte dintr-o scenă destul de lungă, care urmează după un fel de ruptură între cei doi tineri.

Ora şase seara. Giuseppe soseşte la vilă. Sybil… Grădina e beată de miresme, ameţită de căldura soarelui, sorbită ziua întreagă. Ca un prinţ dintr-o legendă, Giuseppe înaintează printre două zidun de foc, prin aleea de rodii înflorite, pe care o învolburează apusul. Sybil. Sybil… Nimeni! Ferestre închise, storuri trase. Se opreşte. În jurul lui, rândunele, în zboruri zănatece, laie aerul cu ţâşniri şuierătoare. Nimeni! Sub bolta de flori sau poate în dosul casei? Se stăpâneşte să nu fugă.

La colţul vilei, un val îl loveşte în faţă, un val de sunete: pianul. Sybil! Uşa mare a salonului e deschisă. Ce cântă oare? Suspine sfâşieto are, întrebări finguitoare, care se-nalţă în liniştea blâniei seri Inflexiuni de glas omenesc, vorbe rostite, şi totuşi imposibil de priceput, de tradus în limbajul obişnuit. Ascultă, se apropie, păşeşte pragul Sybil n-a auzit nimici Niciun ascunziş pe faţa ei Pleoape care bat, gură gata să se ofere, totul e numai mărturisire. Sufletul sălăşluieşte sub masca asta, sufletul şi dragostea sunt însăşi această mască. Singurătate siluită,

tainã dezvăluită, viol, îmbrăţişare furişă. Cântă. Melodiile ce se înalţă învăluie clipa asta minunată, hohot de plâns, re «pe de înăbuşit, deznădejde care se destramă, şi pluteşte, fi rămâne suspendată înainte de a se pierde, miraculos, în tăcere, ca un stol de păsări hoinare în văzduh.

Sybil şi-a ridicat mâinile. Pianul vibrează; dacă ai puni palma pe el, ai simţi clocotul unei inimi care trăieşte. Se creat singură. Întoarce capul. O încetineală, o graţie ’necunoscută lui Deodată…

„Literatură, literatură! îndărătnicia asta de a scrie scurt şi brutal te scoate din sărite!”

Să fi fost, oare, Jacques cu adevărat îndrăgostit de Jenny?

Antoine merge cu imaginaţia mai departe decât povestirea. Se întoarce la text.

În sfârşit, numele lui Umberto îi apare din nou sub ochi. O scenă scurtă la palatul Seregno, într-o seară când consilierul a venit pe neaşteptate să cineze acolo, însoţit de fiul său mal mare:

O sufragerie imensă. Trei ferestre boltite, spre un cer purpuriu, sub care fumegă Vezuviul. Pereţi de stuc, pilaştri de culoare verde, care dau impresia că susţin cupola.

Rugăciunea de la masă. Buzele groase ale consilierului şi mişcă. Semnul crucii, pe care-l face el, umple sala. Umberto se închină, ca să facă plăcere tatălui său. Giuseppe, încordat, nu se închină. Toată lumea se aşază. Austeră, marea faţă de masă albă.

Cele trei tacâmuri, prea departe unele de altele. Filippo, cu încălţăminte de postav şi cu tăvile lui de argint.

Mai departe:

…Numele familiei Powell nu-i niciodată pronunţat în faţa tatălui Ei n-a vrut să-l cunoască pe William. Veneticul acela I Un pictor. Sărmană Italie, devenită răspântie, prodă călătorilor I Anul trecut, ca să taie în carne vie, i-a spus: „Îţi interzic să te întâlneşti cu ereticii ăia”.

Bănuieşte oare că nu-i ascultat?

Antoine devine nerăbdător. Întoarce alte pagini.

Iată-l din nou pe fratele mai mare:

Umberto pronunţă câteva ştiri fără importanţă. Se face iar tăcere. Umberto are o frunte frumoasă. O privire gânditoare st mândră. În altă parte e, desigur, tânăr, aprins. A învăţat mult. Are în faţă un viitor strălucit. Giuseppe îşi iubeşte fratele. Nu ca pe un frate. Ca pe un unchi, care i-ar putea deveni prieten.

Dacă ar fi singuri mai mult timp, poate că Giuseppe i s-ar destăinui Clipele lor de intimitate sunt rare şi fixate mm dinainte. Cu Umberto nu e posibilă o adevărată apropiere.

„Fireşte, îşi spune Antoine, amintindu-şi de vara lui 1910, şi asta din pricina lui Rachel. E vina mea!”

Îşi întrerupe lectura şi, căzut pe gânduri, îşi reazemă, cu un fel de oboseală, capul (le speteaza scaunului. E dezamăgit: flecăreala asta literară nu duce la nimic, nu dezvăluie cu nimic taina plecării lui Jacques.

Orchestra cântă un refren de operetă vieneză, pe care îl reiau în surdină toţi cei din sală, iar alţii, care nu se văd, îl acompaniază fluierând. Perechea cea paşnică nu s-a clintit din loc; femeia şi-a băut laptele, acum fumează şi se plictiseşte; din timp în timp, punându-şi braţul gol pe umărul prietenului ei, care a deschis *Drepturile omului*, conţine principiile de bază ale revoluţiei burgheze din Franţa (1789). Declaraţia proclamă o serie de libertăţi burghezo-d emocratice, care dovedesc caracterul ei antifeudal, dar consfinţesc în acelaşi timp dreptul de proprietate privată. îi mângâie distrată lobul urechii şi cască lung, ca o pisică.

„Puţine femei, observă Antoine. În schimb, aproape toate tinere... Dar lăsate pe planul al doilea... Simple tovarăşe de plăcere”.

Se iscă o discuţie între doiia mese de studenţi.

Numele lui Péguy, al lui Jaurès pocnesc ca nişte petarde.

Un tânăr evreu cu bărbia vânătă a venit şi s-a aşezat între *Drepturile omului* şi pisicuţă, care acum nu se mai plictiseşte.

Antoine încearcă să citească mai departe. A rătăcit pagina. Răsfoind revista, se opreşte asupra ultimelor rânduri din *Sorellina*:

…Aici, viaţa, dragostea nu sunt cu putinţă. Adio!

…Atracţia necunoscutului, atracţia unui mâine nou, beţie. Să uiţi, să începi totul de la capăt.

…Cel dintâi tren spre Roma. Roma, cel dintâi tren spre Genova. Genova, cel dintâi vapor…

Nu era nevoie de mai mult pentru ca interesul lui Antoine să fie din nou aţâţat. Răbdare, taina lui Jacques e aici, ascunsă printre rânduri! Trebuie citită până la capăt, citită în linişte, pagină cu pagină.

Se întoarce, îşi sprijină capul în mâini, se pune pe lucru. Iată sosirea Annettei, *sorellina*, care vine dintr-o mănăstire elveţiană unde-şi termina studiile:

Cam schimbată, Annetta. Odinioară, servitoarele erau mândre de ea. E una vera napoletana! Mică napolitană Umeri plini. Pielea neagră. Gura cărnoasă. Până şi ochii îi rid din plin, de orice, de nimic.

De ce a amestecat-o, oare, pe Gise în povestea asta? Şi de ce a făcut din ea o soră adevărată a lui Giuseppe?… D «altfel, chiar de la prima scenă între frate şi soră, Antoine se simte stingherit.

Giuseppe s-a dus s-o întâmpine pe Annetta; se reîntorc în trăsură la palatul Seregno:

Soarele a coborât dincolo de creste. Sub apărătoarea dl pânză, pe care o umflă vântul, simt legănarea bătrânei căleşti Umbră. Deodată, răcoare.

Annetta, flecăreala ei copilărească. Şi-a strecurat braţul sub al lui Giuseppe. Vorbeşte. El tade. Ce singur a

fost pini astă-seară! Sybil nu împrăştie singurătatea. Sybil, Sybil, api întunecată, veşnic limpede, vârtej de puritate, Sybil.

Priveliştea se îngustează în jurul caleştii înserarea se prefaci în noapte.

Annetta s-a ghemuit, ca odinioară. Un scurt sărut. Buzelt calde, vii, asprite de praf. Ca odinioară. Şi, ca la mănăstiri, râsete, ciripiţi, sărutări. Ca odinioară, frate şi soră. Giuseppt. Îndrăgostit de Sybil, ce caldă dulceaţă simte în mânmerik sorellina, îi întoarce sărutările. Oriunde, pe ochi, pe păr. Sărutări frăţeşti, zgomotoase. Vizitiul râde. Ea vorbeşte despre mănăstire, fireşti, despre examene. Giuseppe vorbeşte şi el, sărind de la una la altţ despre tatăl său, despre toamna care se apropie, despre viitor. Se opreşte! n-° să pronunţe numele familiei rowell. Annetta e pioasă. În camera ei, altarul Maicii Preciste e împodobit cu şase luminări albastre. Evreii l-au răstignit pe Iisus, ei n-au văzut în el pe fiul lui Dumnezeu. Dar ereticii ştiu. Ei au renegai adevărul, din mândrie.

În lipsa tatălui, fratele şi sora se instalează în palatul Seregno.

Unele pagini, întregi, de la un capăt la altul, nu-i plac lui Antoine:

A doua zi Giuseppe e încă în pat. Annetta intră. Oricum, f mai schimbată. Aceeaşi privire largă şi curată, puţin mirată, dar mai caldă, şi pe care un nimic ar tulbura-o cu totul. Vânt de-a dreptul din pat. Somnoroasă încă şi călduţă. Zburlită, fără cochetărie, copilă. Ca odinioară. Şi-a scos din valize dife.

1 O adevărată napolitană.

rite amintiri din Elveţia, poze; iată-le! Buzele i se închid şi se deschid peste dinţii regulaţi. Aici, când a căzut cu schiurile. Un vârf de stâncă în zăpadă. Mai are şi acum semnul la genunchi. Uite! Glezna ei, piciorul ei, sub rochia de casă. Pidpa goală. îşi pipăie cicatricea, ca un bumb alb

pe pielea neagră. Distrată. îi place să-şi mângâie carnea Dimineaţa şi seara, îi e dragă oglinda şi îşi priveşte în ea trupul, zâmbina. Vorbeşte, vorbeşte. Se gândeşte la o mie de lucruri deodată. Lecţiile de manej. „Mi-ar plăcea să ne plimbăm împreună călare, mai ales pe un ponei, în costum de călărie, am alerga în galop pe plajă. „Se pipăie mereu, îşi îndoaie şi-şi dezdoaie genunchiul lucitor. Giuseppe clipeşte din gene şi se lungeşte în pat. În fine, rochia de casă cade la loc. Annetta aleargă la fereastră. Strălucirea dimineţii asupra golfului. „Leneşule, e nouă, hai, repede, să ne scăldăm!”

Intimitatea asta se prelungeşte timp de mai multe zile. Giuseppe îşi împarte timpul între *sorellina* lui şi englezoaica cea plină de taine.

Antoine parcurge pagini întregi fără să se oprească.

Într-o zi, când Giuseppe se duce s-o ia pe Sybil la o plimbare pe marginea golfului, are loc o scenă ce pare hotărâtoare. Antoine o citeşte toată, în ciuda acelor nesuferite „flori de stil”:

Sybil sub bolta de flori, pe marginea însorită. Gânditoare. Mâna ei, în lumină, rezemată de stâlpul alb. Pândea? „Te-am aşteptat ieri”. „Am stat cu Annetta”. „De ce n-o aduci cu dumneata?” Accentul ei îi displace lui Giuseppe.

Antoine sare puţin mai departe:

…Giuseppe se opreşte din vâslit. Aerul încremeneşte în jurul lor. Tăcere înaripată. Golful e de argint-viu. Splendoare. Clipocitul uşor al apei în pereţii bărcii „La ce te gândeşti?” „Dar dumneata?” Tăcere. „Se gândim la aceleaşi lucruri, Sybil „Tăcere. Glasul li s-a schimbat „Mă gândesc la dumneata, Sybil. „Tăcere, prelungă tăcere. „Şi eu tot aşa, mă gândesc la dumneata. „Giuseppe tremură. „Pentru toată viaţa, Sybil?” Ah, Sybil îşi răstoarnă capul pe spate. Giuseppe zăreşte buzele care i se desfac cu durere şi mâna care prinde marginea de lemn a bărcii. Făgăduială

tacită. Aproape tristă. Golful scânteiază sub focul de raze care cade drept. Răsfrângerile de lumină le orbesc ochii. Căldură. Nemişcare. Timpul, viaţa s-au oprit în loc. Apăsare cumplită. Din fericire, un stol de pescăruşi readuce în jurul lor mişcarea. Zboară în sus, coboară până la suprafaţa apei, o ating cu ciocul, se înalţă din nou. Sclipiri de aripi în soare, ciocnire de spade. „Ne gândim la acelaşi lucru, Sybil”.

În adevăr, Jacques se ducea des la familia Fontanin în vara aceea. Iubirea fără speranţe a lui Jacques pentru Jenny să fii o* oare cauza plecării lui?

Câteva pagini încă, şi deodată acţiunea pare că se precipită.

Printre scenele vieţii de toate zilele, care îi reamintesc viaţa lui Jacques şi a (jisei la Maisons, Antoine urmăreşte îngrijorătoarea desfăşurare a acestui simţământ duios între frate şi soră. îşi dau ei oare seama de caracterul acestei intimităţi? în ceea ce-o priveşte pe Annetta, ea ştie bine c4 viaţa sa se îndreaptă toată către viaţa lui Giuseppe; dar e atât de sinceră, atât de curată sufleteşte, încât dă acestei înflăcărări aspectul unui simţământ firesc şi îngăduit. Cât despre Giuseppe, iubirea declarată pe care o simte pentru Sybil se pare că, la început, l-a umplut şi l-a orbit în aşa măsură, încât nu distinge ispita fizică pe care sora lui o trezeşte în el. Dar cât timp va putea să nu-şi dea seama de natura acestei legături?

Într-un sfârşit de după-amiază, Giuseppe îi propune *sorellinei*:

Vrei să ne plimbăm pe răcoare, să cinăm într-o cârciumă, să întârziem până noaptea? Ea bate din palme. „Te iubesc, Beppino, când eşti vesel”.

Giuseppe s-a gândit oare mai dinainte la ceea ce va face?

După o masă improvizată într-un sat de pescari, îşi

poarti sora pe drumuri pe care ea nu le cunoaşte.

Merg repede. Printre lămâi, pe poteci cu pietriş pe care le-a străbătut de zeci de ori cu Sybil. Annetta se miră: „Eşti sigur că ăsta-i drumul?” Giuseppe coteşte la stânga. Un coborâş. Un zid vechi, o poartă joasă, arcuită. Giuseppe se opreşte şi râde. „Vino să vezi „Ea se apropie fără teamă. Giuseppe împinge poarta; un clopoţel sună. „Eşti nebun. „O trage, râzând, după el, sub un brăduţ. Grădina e întunecată. Ei îi e fiică, nu înţelege ce vrea Giuseppe.

S-a trezit în vila Lunadoro.

Poarta scundă, arcuită, clopoţelul, brăduţul, de data asta toate amănuntele sunt atât de exacte…

Mrs. Powell şi Sybil stau sub bolta de flori. „Vă prezint p «sora mea cea mică. „Îi fac loc, îi pun întrebări, se ocupă de ea. Annetta crede că visează. Annetta, între două eretice. Felul cum a primit-o mama, părul ei alb, zâmbetul ei. „Vino cu mine, să-ţi dau nişte trandafiri, fata mea”. Grădina de trandafiri, boltă întunecoasă, răspândeşte în jur tăria, dulceaţa ei

Sybil şi Giuseppe au rămas singuri să-i ia mâna? Nu s-ar lăsa. Rezerva ei aspră e mai puternică decât voinţa, decât iubirea sa. Giuseppe gândeşte: „Ce greu se lasă iubită!”!

Mrs. Powell a cules trandafiri pentru Annetta. Trandafiri purpurii, mici, îndesaţi, fără spini, trandafiri roşii, cu inimă neagră. „Trebuie să mai veniţi, my dear. Sybil e atât de singură… Annetta crede că visează. Asta să fie oare casta aceea blestemată? Cum de s-a temut de oamenii ăştia ca de opiazărea?

Antoine sare o pagină.

Iată-i pe Annetta şi Giuseppe la întoarcere:

Luna s-a ascuns în nori Noaptea e mai întunecoasă acum. Annetta se simte uşoară, îmbătată. Familia asta, Powell. Annetta se lasă pe braţul lui Giuseppe cu toată greutatea trupului ci tânăr. Şi Giuseppe o trage după el, cu

capul sus, cu inima departe, la visul său. I se va destăinui? Nu mai ţine să-i ascundă adevărul; se apleacă spre ea. „Tu înţelegi că eu mă duc acolo nu numai pentru Will?”

Ea nu-i distinge faţa, ci doar duioşia surdă a glasului Nu numai pentru William? Sângele îi aleargă prin vine. Nu bănuise nimic. Sybil? Sybil şi Giuseppe? Se înăbuşă; se desprinde de el, ar vrea să fugă, rănită, cu săgeata înfiptă în coastă. Nu mai are putere. Dinţii îi clănţăne. Câţiva paşi. O părăsesc puterile, se clatină şi, cu capul răsturnat pe spate, se prăbuşeşte în iarbă, sub teii înalţi

Giuseppe îngenunchează. N-a înţeles. Ce vrea ea? Dar Annetta îl cuprinde cu braţele, ca nişte tentacule. Ah, de data asta a înţeles. Annetta se agaţă, se micã, se lipeşte de el, hohoteşte. „Criuseppe, Giuseppe…”

Strigătul de dragoste. Nu l-a auzit niciodată. Niciodată, niciodată! Sybil, ferecată în taina ei Sybil, străină. Şi, strâns lipită de el, deznădejdea asta, Anneţta f Lipit de el, trupul acesta tânăr, voluptuos şi plin, părăsit. În capul lui năvălesc mii de l’induri, copilăria lor amoroasă, atâta încredere, atâta duioşie, o poate iubi o simte aproape, vrea s-o mângâie, s-o vindece. Lipită de el, căldura asta animală, care-l înlănţuie, şi deodată pulpele! Un val brusc, în care se pierde totul, chiar şi conştiinţa. În nări, mirosul cunoscut şi totuşi nou al părului lângă buzele lui un chip ce se revarsă o gură pătimaşă. Complicitatea nopţii, a miresmelor, a sângelui avânt de neînvins. îşi apleacă asupra acestei guri umede, întredeschise, care aşteaptă nu ştie ce, o gură de amant. Annetta primeşte sărutul, nu i-l întoarce însă, dar cum i se dă, cum îl caută mereu! Ce elan pătimaş se zbate în împreunarea acestor două guri! Gravitate tragică. Suavitate. Amestec de răsuflări, de trupuri, de dorinţe, Deasupra lor, copacii se învârtesc, stelele pălesc.

Veşminte ridicate, răvăşite, atracţie irezistibilă, dezgolire, contactul cu un trup necunoscut, strivire,

împreunare, striviri bărbătească, umilă şi deznădăjduită consimţire, s-a dat, s-a dat, beţie dureroasă, nupţială…

Ah, o singură răsuflare, şi timpul s-a oprit din mers.

Tăcere plină de ecouri ce vuiesc, zumzete, spaimă nelămurită, amorţire. Chipul bărbatului gâjâind, prăbuşit pe sânul duios; zvâcnet de i vini care bat, zvâcnetul îndurerat a aouă inimi distincte, car: „îşi găsesc acelaşi ritm.

Şi, deodată, acea rază vie de lună, privire indiscretă şi crudă, care-i desparte ca o lovitură de bici.

S-au ridicat repede. Buimăceală. Guri zbuciumate. Tremură amândoi. Nu de ruşine. De bucurie! De bucurie şi de mirare. De bucurie şi de dorinţă încă.

Petalele trandafirilor cad, sub lună, în grămezi, pe patul di iarbă. Atunci, gestul romantic al Annettei, care ia buchetul de flori şi îl scutură. Un zbor de petale acoperă iarba călcată, în care stăruie urma unui singur trup.

Antoine se opreşte, înfiorat, indignat.

Stupoare! Gise? Să fie oare cu putinţă?

Şi, totuşi, pasajul acesta întreg ţipă de adevăr. Nu numai zidul vechi, clopoţelul, grădina de trandafiri, dar atunci când se rostogolesc împreună, înlănţuiţi, orice ficţiune dispare, Antoine îi vede limpede nu pe un drum pietros din Italia şi nici la umbra lămâilor, ci în iarba aceea aspră de la Maisons, sub teii seculari ai aleii. De bună seamă, Jacques a dus-o pe Gise la familia Fontanin şi, într-o noapte de vară, la fel cu asta, la întoarcere… Ce naiv a fost! Să trăiască atât de aproape de ei, atât de aproape de Gise, şi să nu bănuiască nimic! Gise 7 Trupul acela mic, neprihănit, închis, să ascundă o astfel de taină? Nu nu…

În adâncul fiinţei lui, Antoine nu vrea, nu-i vine încă să creadă.

Şi, totuşi, atâtea amănunte! Trandafirii… Trandafirii roşii! Ah, acum înţelege emoţia Gisei când a primit pachetul acela anonim de la un florar (fin Londra. Şi

înţelege de ce, în baza acestui indiciu, care părea aproape fără însemnătate, stăruise cu atâta hotărâre să se întreprindă o grabnică anchetă în Anglia. Era limpede că numai ea singură putea să înţeleagă semnificaţia acelor trandafiri roşii, primiţi exact după un an, în aceeaşi zi poate, de la prăbuşirea sub tei!

Aşadar, Jacques a fost la Londra? Dar atunci ce-i cu Italia? Şi cu Elveţia?... Să fie oare încă în Anglia?... S-ar putea prea bine ca, de acolo, să colaboreze la revista asta din Geneva...

Şi, deodată, se lămuresc şi alte lucruri, ca şi cum s-ar năriii, unul câte unul, nişte pereţi mari de umbră în jurul unei spărturi prin care pătrunde lumina. Lipsa Gisei, încăpăţânarea ei de a fi trimisă la mănăstirea aceea englezească! Da, ca să-l caute pe Jacques! (Antoine se mustră acum că a părăsit, chiar de la prima încercare neizbutită, urma florarului londonez.)

Încearcă să judece totul mai metodic, dar îl năpădesc prea multe presupuneri şi prea multe amintiri. Întregul trecut îi apare, în astă-seară, într-o lumină nouă. Ce bine înţelege acum deznădejdea Gisei după dispariţia lui Jacques! Deznădejde pe care n-a înţeles-o pe aepli n, dar pe care s-a silit s-o îndulcească. îşi aminteşte de legăturile lui cu Gise, de mila lui. De altfel, simţământul lui de iubire pentru Gise nu s-a născut oare din această milă? în vremea aceea, Antoine nu putea vorbi despre Jacques nici cu tatăl său, care se încăpăţâna să creadă în ipoteza sinuciderii, şi nici cu bătrâna Domnişoară, care n-avea timp decât pentru rugăciunile şi postul ei. Pe Gise, dimpotrivă, o simţea atât de apropiată, atât de caldă! în fiecare zi, după masa de seară, Gise cobora să vadă dacă s-a ivit ceva nou. Lui Antoine îi făcea plăcere să-i împărtăşească nădejdile, demersurile lui. Nu cumva în timpul acelor seri de intimitate începuse să-i placă această fiinţă vioaie, închisă în taina ei de dragoste? Cine ştie dacă nu fusese atras, fără

să-şi dea seama, de farmecul vinovat al acestui trup tânăr care îşi pierduse de mult fecioria? îşi reaminteşte gesturile ei iubitoare, mângâierile ei răsfăţate de fetiţă care suferă. Annetta… Cât de bine l-a păcălit! Şi el, pe care plecarea lui Rachel îl lăsase într-un mare impas sentimental, ce repede îşi închipuise că… Ce trist! Dădu am umeri. S-a îndrăgostit (fe Gise numai fiindcă era în el o duioşie pe care n-avea spre cine s-o îndrepte; şi a crezut că Gise nutrea o afecţiune pentru el atunci când, de ïapt, în patima ei ciuntită, în deznădejdea ci nu făcuse decât să se apropie de singurul om în stare să-i regăsească amantul!

Antoine încearcă să înlăture aceste gânduri. „Până aici, îşi spune el, nimic nu-mi explică plecarea bruscă a lui Jacques”.

Se sileşte să reia cititul.

Fratele şi sora, după ce au împrăştiat trandafirii în iarbă, se întorc la palatul Seregno.

Se întorc. Giuseppe o sprijină pe Annetta. Ce-i aşteaptă dl acum încolo? Scurta lor înlănţuire nu poate jî decât un preluăm Noaptea asta lungă, spre care se îndreaptă, odăile lor, întunericul, ce le rezervă oare?

Antoine se opreşte la primele rânduri. Sângele II năvăleşte din nou în obraz.

La drept vorbind, ceea ce simte el nu seamănă deloc a dojană. În faţa unei pasiuni care se afirmă cu tărie, judecata îi e repede dezarmată. Dar nu-şi poate stăpâni o mirare plină de enervare, în care se strecoară şi puţină ciudă: n-a uitat ziua când Gise s-a împotrivit cu atâta sâăbăticie gesturilor lui sfielnice. Lectura aceasta aproape că-i trezeşte dorinţa pentru ea – o dorinţă cu totul trupească. În aşa măsură, încât, ca să poată fi din nou atent, e nevoit să înlăture aproape cu forţa din minte imaginea trupului ei tânăr, negru şi mlădios.

…Noaptea asta lungă, spre care se îndreaptă, odăile lor, întunericul, ce le rezervă oare?

Dragostea îi încovoaie sub răsuflarea ei. Înaintează tăcuţi, posedaţi, apăsaţi de vraja păcatului Luna îi însoţeşte, apărând şi dispătind. Se revarsă din plin asupra palatului Seregno, faci să răsară din beznă colonada de stuc. Străpat prima terasă, Obrajii lor se ating în mers. Obrazul ei arde. În trupul acesta dl copilă, ce pornire firească spre păcat!

Deodată sunt despărţiţi o umbră s-a ivit printre stâlpi

E tatăl lui!

Tatăl lui care aştepta… Debarcase de pe vapor pe negândite. Copiii unde or fi oare? Cinase singur în sufrageria imensăi Apoi măsurase cu paşii marmura peristilului Copiii nu şi întorceau.

Glasul răsună în tăcere: „De unde veniţi?”

Nu mai au timp să născocească o minciună. Un fulger dl revoltă. Giuseppe strigă: „De la Mrs. Powell!”

Antoine tresare! Oare domnul Thibault să fi…?

Giuseppe strigă: „De la Mrs. Powell!”

Annetta fuge printre stâlpi străbate vestibulul, urcă scara, intră în odaia ei, trage zăvorul şi se prăbuşeşte, în beznă, pe patul ei îngust de fecioară.

Jos, jiul îşi înfruntă, pentru prima oară, tatăl şi, ceea ce-l mai ciudat: din bucuria de a înfrunta, îşi destăinuie cealaltă iubire, palidă, în care nu mai crede. „Am fost cu Annetta la Mrs. Powell. „După o clipă de răgaz, apasă pe cuvinte: „Sunt logodit cu Sybil”.

Tatăl izbucneşte în râs. Un râs înspăimântător. În picioare, drept, mărit de umbra care-l face să pară şi mai înalt, uriaş şi teatral Titan nimbat de lună. Râde. Giuseppe îşi frânge mâinile. Râsul încetează. Tăcere. „Vă întoarceţi la Neap ole, amândoi, cu mine”.

„Nu!” „Mâine!” „Nu!” „Giuseppe!” „Nu-ţi mai aparţin! Sunt logodit cu Sybil Powell!”

Tatăl nu s-a lovit niciodată de o împotrivire pe care să n-o fi zdrobit. Se preface că e calm. „Taci! Ăştia vin aici să

mănânce pâinea noastră, să ne cumpere pământurile. Dar să ne ia şi fiii, e prea mult! Îţi închipui oare că o eretică o să poarte manele nostru?” „Al meu!” Nătărăule! Niciodată! Uneltire hughenotă! Mântuirea unui suflet, cinstea familiei Seregno. Au pus la cale totul, fără ştirea mea. Dar eu veghez!” „Tată!” „Am să-ţi arăt eu! Nu-ţi mai dau nimic! Am să te-nrolez într-un regiment din Piemont!” „Tată?” „Am să te răpun! Urcă-te în odaia dumitale! Ai să pleci de aici chiar mâine!”

Giuseppe îşi strângepumnii Doreşte…

Antoine abia îşi mai stăpâneşte răsuflarea.

…Doreşte… moartea tatălui

Într-un suprem imbold de a-l înfrunta, găseşte puterea sândă. Îi aruncă în faţă: „Eşti comic!”

Trece pe dinaintea tatălui său. Cu capul sus, cu buza strânsă, rânjeşte şi coboară treptele. „Unde te duci?” Băiatul se opreşte. Cu ce săgeată înveninată să-l lovească înainte de a dispărea? Instinctul îi şopteşte lucrul cel mai rău: „Am să mă omor!”

Dintr-un salt, sare de pe trepte. Tatăl a ridicat mâna. „Pleacă, fiu netrebnic!” Giuseppe nu întoarce capul. Glasul tatălui se aude pentru ultima oară: „Blestematule!”

Giuseppe străbate în goană terasa şi se pierde în noapte.

Antoine ar vrea să se oprească iarăşi, să reflecteze. Dar nu mai sunt decât patru pagini şi nu-şi poate stăpâni nerăbdarea.

Giuseppe aleargă drept înainte, la înûmplare. Se opreşte, tffiind, mirat, absent. În depărtare, sub cerdacul unui hôtel, mai multe mandoline leagănă, laolaltă, un cântec mieros, nostalgic. Dezgustătoare şi duioasă sfirşeală. Să-ţi tai vinele în căldura plăcută a unei băi

Lui Sybil nu-i plăceau mandolinele napolitane. Sybil e o străină. Sybil, ireală şi depărtată, ca o eroină pe care ar fi iubit-o într-o carte.

Annetta! Amintirea braţului ei gol în palma lui Urechile îi fiuie. Sete.

Giuseppe îşi are planul lui. Se va întoarce în zori la palat, o va răpi pe Annetta, vor fugi împreună. Se va strecura până în camera ei. Ea va sări din pat în întâmpinarea lui, în picioareli goale. Îi va simţi din nou atingerea, trupul cald, neted, mireasma ei fierbinte. Annetta! O şi simte aruncându-se în braţele lui, Gura ei întredeschisă, gura ei umedă, gura ei…

Giuseppe porneşte în goană pe un drum ocolit. Sângele H zvâcneşte în artere. Un povârniş stâncos, pe care-l urcă dintr-odată. Răcoarea întăritoare a câmpului, scăldat în razele dl lună.

Pe marginea unui şanţ, pe spate, cu braţele încrucişate. îşi pipăie încet, prin cămaşa desfăcută, pieptul puternic, tânăr, Deasupră-i, un imens cer lăptos, înstelat. Pace. Puritate.

Puritate. Sybil. Sybil, suflet rece, rece şi adâncă apă de izvor, rece şi pură noapte de nord.

Sybil?

Giuseppe sare în picioare. Coboară colina în salturi mari, Sybil! Pentru ultima dată, pentru ultima dată înaintea zorilor.

Lunadoro. Iată zidul, poarta rotundă. Locul exact al sărutului pe zidul văruit proaspăt. Prima lui declaraţie. Aici. Într-o seară ca şi asta, o seară cu lună. Sybil îl însoţise până acasă, Umbra el neagră se contura pe ziaul alb. Şi-a luat inima 4 inţi, s-a plecat deodată, i-a sărutat profilul pe zid. Sybil a fugit, într-o seară ca şi asta.

„Annetta, de ce m-am întors la poarta cea mică?” Chipul palid al lui Sybil, chip plin de voinţă. Sybil, atât de puţin îndepărtată, atât de apropiată, atât de reală şi cu totul necunofr cută încă. Să renunţe la Sybil? Ah, nu, dar să desfacă, din dragoste, nodul acesta. Să descătuşeze sufletul acesta zăvorât. Ci tainâ ascunde în el cu atâta

străşnicie? Vis pur, eliberat di instincte: iubire adevărată. S-o iubească pe Sybil. S-o iubească!

Annetta, de ce privirea asta, care consimte atât de uşor, di ce această gură prea supusă? Prea mult foc în carnea asta can se dă. Dorinţă, prea scurtă dorinţă. Iubire fără taină, fără adâncire, fără zare. Fără a doua zi.

Annetta, Annetta… să uite uşoarele ei mângâien. >d se întoarcă în trecut, să fie iarăşi copil Annetta, fetiţă dezmierdătoare, soră iubită! Dar soră soră, surioară…

Gură supusă, de bună seamă, gură întredeschisă, gură umedă, lacomă, însetată. Ah! dorinţă incestuoasă, dorinţă mortală, cine ne va mântui?

Annetta, Sybil. Sfâşiat între una şi cealaltă. Pe care? Şi di ce să aleg? N-am vrut să fac rău. Dublă atracţie, echilibru necesar, sacru. Avânturi gemene, la fel de îngăduite, de vreme ci au pornit amândouă din străfundul sufletului meu. Dar de ei nu se pot împăca în realitate? Ce curat ar fi totul la lumină înţelegătoare a zilei! De ce această oprelişte, când totul e atât de armonios în inima mea?

O singură ieşire: unul din trei e de prisos. Care?

Sybil? Ah, Sybil rănită, imagine de nesuportat. Nu Sybil! Atunci, Annetta?

Annetta, soră mică, iertare, îţi sărut ochii, îţi sărut pleoapele, iertare…

Una fără alta, nu; atunci, niciuna, nici alta. Să renunţ, să uit, să mor. Nu, nu să mor, să fiu mort. Să dispar. Aici, vrajă, obstacol imposibil de trecut, oprelişte.

Aici, viaţa, iubirea sunt cu neputinţă.

Adio!

Atracţia necunoscutului, atracţia unei zile de mâine cu totul nouă, beţie. Să uiţi, să începi totul de la capăt.

Înapoi să fugpână la gară. Primul tren spre Roma. Roma, primul tren spre Genova. Genova, primul vapor. Spre America. Sau Australia…

Şi deodată începe să râdă.

Dragoste? Nu, eu viaţa o iubesc!”

Înainte!

Jack Baulthy

Antoine închise revista cu un gest sec, o băgă în buzunar şi se sculă, ameţit, în picioare; clipi, un moment, în lumină, apoi, dându-şi seama de zăpăceala lui, se aşeză din nou.

Mezaninul se golise cu totul în timp ce el citea: jucătorii plecaseră să cineze; orchestra tăcuse. Numai evreul şi *Drepturile omului* terminau o partidă de *jacquet*, în colţul lor, sub privirea galeşă a pisicuţei. Prietenul trăgea din pipa stinsă şi, de câte ori d-dea cu zarul, pisicuţa îşi punea capul pe umărul evreului, cu râsete scurte, şirete.

Antoine îşi întinse picioarele, aprinse o ţigară şi se sili să-şi adune gândurile. Dar, timp de câteva minute, g îndurile lui, împrăştiate, rătăciră aiurea, ca şi privirea, fără să şi le poată fixa. Izbuti, în sfârşit, să îndepărteze din minte imaginea lui Jacques şi a Gisei şi-şi recăpătă puţin liniştea.

Important ar fi să poată deosebi ceea ce e adevărat de ceea ce e închipuire romantică. Adevărată este, fără nicio îndoială, acea furtunoasă dispută dintre tată şi fiu. În frazele consilierului Seregno, unele accente sună cât se poate de real: *Uneltire hughenotă*! *Am să te răpun*! *Nu-ţi mai dau nimic*! *Am să te-nrolez*!... Şi asta: *O eretică o să poarte numele nostru*?... Lui Antoine i se părea că aude glasul furios al tatălui său, în picioare, înalt, aruncându-şi blestemul în noapte. Adevărat e, desigur, şi strigătul lui Giiiseppe: *Am să mă omor*!, care explică, în sfârşit, ideea fixă a domnului Thibault. Încă din prima zi a cercetărilor, niciodată nu voise să presupună că Jacques ar mai trăi; telefona el însuşi, de patru ori pe zi, la Morgă. Strigătul acesta explica, de asemenea, şi remuşcarea lui, pe care şi-

o trăda cu greu, că numai din pricina sa Jacques dispăruse. Şi poate că această tăcută căinţă nu este cu totul străină de criza de albumină care-l slăbise aşa de tare pe bătrân în ajunul operaţiei sale. Aşa că, sub această lumină, multe din cele ce se petrecuseră în cei trei ani căpătau acum o altă înfăţişare.

Antoine luă din nou revista şi căută dedicaţia scrisă cu mâna: „Nu mi-aţi spus oare chiar dumneavoastră, în seara aceea neuitată de noiembrie: «Totul e supus acţiunii a doi poli. Adevărul are totdeauna două feţe…»?

Şi iubirea, câteodată”.

„De bună seamă, îşi spuse el, îmbinarea acestor două iubiri… De bună seamă… Dacă Gise a fost amanta lui Jacques şi dacă, pe de altă parte, Jacques a fost atât de puternic îndrăgostit de Jenny, atunci înseamnă că viaţa devenise pentru el într-adevăr grea. Totuşi…”

Antoine continua să se lovească de ceva neclar. îi era, oricum, cu neputinţă să admită că plecarea lui Jacques s-ar putea lămuri pe de-ă-ntregul prin ceea ce aflase acum despre viaţa lui sentimentală. Alţi factori, imponderabili, şi care s-au adunat deodată la un loc, au pricinuit desigur această nebunească hotărâre. Dar care?

Numaidecât se gândi însă că reflecţiile sale nu-l fac decât să-şi piardă timpul. Ceea ce e necesar e să tragă cât mai mult folos din indiciile acestea şi să dea cât mai curând de urma fratelui său.

Să se adreseze direcţiei revistei, ar fi fost imprudent. Dacă Jacques nu dăduse niciun semn de viaţă însemna că stăruia în îndărătnicia lui de a se ascunde. Iar riscul de a-i sugera că ascunzătoarea lui e descoperită ar fi însemnat, în acelaşi timp, riscul de a-l face să fugă în altă parte, de a-l pierde pentru totdeauna. Singura posibilitate de reuşită era să acţioneze prin surprindere şi personal. (Antoine ’n-avea niciodată încredere deplină decât în el însuşi.) Numaidecât se şi văzu coborând la Geneva. Dar ce va face

acolo? Şi dacă Jacques locuieşte la Londra? Nu; e mai bine să trimită mai întâi în Elveţia un om de meserie, care să găsească adresa lui Jacques. „Şi pe urmă, acolo unde s-o afla el, mă voi duce şi eu, îşi spuse sculându-se. Să dau de el numai şi o să vedem noi cfacă-mi mai scapă!”

Chiar în seara aceea, dădea unui detectiv particular instrucţiunile cuvenite.

Iar trei zile mai târziu, primea cele dintâi informaţii:

„(Confidenţial).

Domnul Jack Baulthy se află efectiv în Elveţia. Nu domiciliază la Geneva, ci la Lausanne, oraş în care se semnalează că a ocupat mai multe locuinţe. Din aprilie trecut locuieşte în Rue des Escaliersdu-Marché, nr. 10, pensiunea Canimerzinn.

N-am izbutit încă să aflăm data sosirii sale pe teritoriul elveţian. Dar ne-am dat silinţa să-i cunoaştem situaţia militară.

După indicaţiile secrete obţinute de la Consulatul francez, domnul Baulthy s-ar fi prezentat în ianuarie 1912 la biroul militar al acestui consulat, având asupră-i acte de identitate, şi altele, pe numele de Jacques-Jean-Paul Oscar Thibault, de naţionalitate franceză, născut la Paris în 1890 etc… Fişa sa, ale cărei semnalmente nu le-am putut copia (care sunt’conforme cu acelea pe care le posedam din altă parte), arată că ar fi beneficiat de o primă amânare, pentru motivul de insuficienţă cardiacă, în 1910, prin decizia consiliului de revizuire al circumscripţiei a VII-a din Paris, şi de o a doua amânare în urma unui raport medical prezentat în 1911 la Consulatul francez din Viena (Austria). În urma noii examinări la care a fost supus la Lausanne în februarie 1912 şi care a fost transmisă pe cale administrativă biroului comp etinte de recrutare al Departamentului Sena, i-a fost acordată o a treia şi ultimă amânare, care l-a pus definitiv în regulă cu autorităţile din tara sa de origine în ceea ce priveşte scutirea de serviciul

militar pentru motive de sănătate.

Domnul Baulthy pare că duce o viaţă destul de respectabilă şi că frecventează mai cu seamă studenţi şi ziarişti. Este înscris ca membru al Cercului de presă elveţian. Miinca de colaborare şi alte activităţi pe care – după cum se spune – le desfăşoară pe lângă mai multe ziare şi periodice poate fi suficientă pentru a-i asigura mijloace de existenţă cinstite. Ni s-a confirmat că domnul Baulthy scrie sub mai multe nume, altele decât al său propriu, nume care ar fi posibil să fie identificate dacă ni s-ar comunica instrucţiuni ulterioare în această privinţă”.

Un funcţionar al agenţiei se ostenise să aducă în grabă, într-o duminică, la zece seara, acest document.

Cu neputinţă să plece luni dimineaţa. Totuşi, starea domnului Thibault nu îngăduia nicio întârziere.

Antoine îşi cercetă agenda, apoi mersul trenurilor şi hotărî să ia, chiar a doua zi seara, rapidul de Lausanne. Toată noaptea nu putu închide ochii.

VI

Ziua următoare era, şi aşa, foarte încărcată; totuşi, din pricina plecării, Antoine fu nevoit să-şi introducă în program câteva vizite suplimentare. Plecă devreme la spital şi colindă toată ziua Parisul, fără a mai da pe acasă nici măcar pentru a lua masa. Nu se putu întoarce decât după ora şapte seara. Trenul pleca la opt şi jumătate.

În timp ce Léon pregătea un geamantan pentru călătorie, Antoine se urcă repede la tatăl său, pe care nu-l mai văzuse din ajun. Se vedea cât de colo că starea generală se înrăutăţise. Domnul Thibault, care nu se mai alimenta, era foarte slăbit, iar durerile nu conteneau deloc.

Antoine trebui să-şi calce pe inimă pentru a rosti, ca de obicei, acel: „Bună ziua, tată!” care pentru bolnav era ca o raţie zilnică de încurajare. Se aşeză la locul lui obişnuit şi purcese, cu multă precauţie, la interogatoriul cotidian, căutând să nu lase a se cobori între ei nicio clipă

de tăcere. îl privea pe tatăl său zâmbind, cu toate că, în seara asta, nu era în stare să înlăture un gând care îi stăruia cu îndărătnicie în minte: „În curând va muri”.

De câteva ori fu izbit de privirea preocupată pe care tatăl său o îndrepta spre el; privirea aceasta părea că-i pune o întrebare.

„În ce măsură e îngrijorat oare de starea lui?” se întrebă Antoine. Domnul Thibault vorbea adesea despre moartea sa, în cuvinte resemnate şi solemne. Dar ce gândea, oare, în sinea lui?

Timp de câteva clipe, tatăl şi fiul, închişi şi unul, şi altul în taina lor – care era, poate, aceeaşi –, schimbară câteva cuvinte fără însemnătate despre boală, despre cele mai noi leacuri. Apoi Antoine se ridică, pretextând că are de făcut o vizită urgentă înainte de cină. Domnul Thibault, care avea dureri, nu încercă să-l reţină.

Antoine nu spusese încă nimănui că pleacă. Avea de gând să o anunţe numai pe soră că va lipsi treizeci şi şase de ore.

Dar sora era, din nefericire, ocupată cu bolnavul când el ieşi din cameră.

Timpul trecea repede. Aşteptă câteva minute în coridor; şi, cum sora nu se arăta, se duse la domnişoara de Waize, care scria o scrisoare în odaia ei.

— Ah, îi spuse ea, ajută-mă, Antoine; mi s-a rătăcit o ladă cu zarzavaturi…

Avu mult de furcă până o făcu să înţeleagă că era chemat, chiar în noaptea asta, în provincie, pentru un caz grav, că poate nu se va întoarce nici mâine, dar nu trebuie să se îngrijoreze: doctorul Thérivier, care ştia că lipseşte, a făgăduit să vină imediat, de îndată ce va fi chemat.

Trecuse de opt. Antoine nu mai avea decât exact timpul necesar ca să prindă trenul.

Taxiul gonea spre gară; cheiurile, pustii la ora asta, podul negru şi strălucitor, Place du Carrousel defilară în

ritmul iute al unui film de aventuri; pentru Antoine, care călătorea rar, excitaţia acestei curse în noapte, neliniştea acestor clipe, sutele de gânduri care îl urmăreau fără întrerupere, precum şi primejdia încercării pe care o făcea, totul îl smulgea din el însuşi, îl arunca parcă într-o lume de îndrăzneli şi fapte mari.

Compartimentul în care îşi reţinuse locul era aproape complet ocupat. Încercă să doarmă. Zadarnic! Se enerva, număra staţiile. Spre sfârşitul nopţii abia aţipise, când locomotiva fluieră cu disperare, şi trenul, încetmindu-şi mersul, intră în gara Vallorbe. După formalităţile de la vamă, în timpul cărora se învârtise încoace şi încofo prin sala îngheţată, după cafeaua cu lapte elveţiană, nu fu chip să-şi mai regăsească somnul.

Lumea exterioară începea să prindă din nou formă în zorii târzii de decembrie. Linia ferată înainta pe fundul unei văi, ale cărei maluri abia se conturau. Nicio culoare: în mijirea şovăitoare şi tulbure a zorilor, totul era încă o privelişte desenată în cărbune, negru pe alb.

Antoine privea cu pasivitate imaginile ce i se depănau prin faţa ocnilor. Zăpada acoperea vârful colinelor şi se îngrămădea, ca nişte plăci pe jumătate topite, prin viroagele cu pereţii calcinaţi. Câteva siluete de brazi se proiectară deodată pe un fond spălăcit. Apoi totul pieri: trenul intră într-un nor. Reapăru câmpia; lumini mici, galbene, ca înfipte în ceaţă, indicau peste tot viaţa matinală a unei regiuni suprapopulate. Grupurile de case se vedeau acum tot mai limpede, iar prin locuinţele ce se desprindeau din întuneric se zăreau luminiţe. Pe nesimţite, din negru, solul devenea verde; şi, în curând, câmpia se transformă într-o întindere de păşuni bogate, pe suprafaţa căreia dungile de zăpadă arătau limpede fiecare cută, fiecare şănţuleţ, cea mai mică brazdă. La fermele scunde, ghemuite că nişte cloşti în mijlocul livezilor ce le înconjurau, se deschiseseră toate obloanele ferestrelor

mici. Se făcuse ziuă.

Fără să ia seama la ceva, cu fruntea lipită de geam, năpădit de tristeţea acestei privelişti, ce-i era străină, Antoine se simţi cu totul gol. Greutăţile acţiunii sale se ridicau în faţa lui apăsătoare şi se speria singur de slăbiciunea la care-l adusese această noapte de insomnie.

În sfârşit, se apropiau de Lausanne. Calea ferată străbătea marginile oraşului. Privea faţadele încă adormite ale caselor în formă de cuburi, încadrate de balcoane şi despărţite unele de altele, ca nişte mici zgârie-nori. Cine ştie dacă Jacques nu se trezea chiar acum din somn, în dosul vreuneia dintre aceste jaluzele de lemn alb?

Trenul se opri. Rafale de vânt rece măturau peronul. Antoine începu să tremure de frig. Mulţimea se înfunda în pasajul subteran. Îngheţat, amorţit, fără să se mai poată conduce de data asta după mintea şi voinţa sa, păşea în urma celorlalţi, cu bagajul în mână, pierzându-şi încrederea în tot ce avea să facă. „Lavabouri. Băi. Duşuri”. Să facă o baie caldă ca să se relaxeze, un duş rece care să-l întărească? Să se radă, să-şi schimbe rufele? Era ultima nădejde de a-şi recăpăta vlaga.

Ideea nu fu rea; ieşi din baie ca dintr-un izvor miraculos, renăscut. Alergă la biroul de bagaje, îşi lăsă geamantanul acolo şi se avântă, cu hotărâre, înainte.

Acum ploaia biciuia de-a binelea. Sări într-un tramvai, care-l duse în oraş. Cu toate că nici nu trecuse de opt, prăvăliile erau deschise; o populaţie harnică, tăcută, în galoşi şi impermeabile, se scurgea în toate părţile, îmbulzindu-se pe trotuare, având totuşi grijă ca nu cumva să se dea jos, pe caldarâm, deşi pe străzi nu se prea vedeau vehicule. „Oraş harnic, fără imaginaţie11, îşi spuse Antoine, care trăgea repede concluzii generale. Ôonsu ltând planul oraşului, nimeri drumul ce ducea la piaţa mică a Primăriei. Ridică ochii spre orologiul din turn, care bătea jumătate. Strada unde locuia Jacques se afla la capătul

pieţei.

Rue des Escaliersdu-Marché era, desigur, una dintre cele mai vechi din Lausanne. De fapt, mai mult o frântură de străduţă decât o stradă; toată în trepte, cu case doar pe stânga. Prin faţa caselor, urca strada, formată din terase care urmau una după alta; pe partea dreaptă se înălţa un zid, de-a lungul căruia se târa o scară veche de lemn, acoperită cu o streaşină vopsită într-un roşu de culoarea vinului. Treptele acestea adăpostite constituiau un post de observaţie neaşteptat. Antoine începu să urce. Cele câteva case ale străduţei erau clădiri vechi şi dărăpănate, rău aliniate, ale căror partere trebuie să fi slujit ca dughene începând de prin secolul al XVI-lea încoace. La numărul 10 se intra printr-o poartă joasă, strivită sub o grindă cu ornamente în relief. Firma era greu de citit pe aripa porţii deschise. Antoine descifră: Pensiunea J.-H. Cammerzinn. Aici era!

A tânji trei ani după o veste, a simţi universul întreg coborât între fratele tău şi tine şi a te afla acum la câţiva metri de Jacques, la câteva minute de clipa când ai să-l revezi!… Dar Antoine ştia să-şi stăpânească emoţia; aşa îl învăţase profesia sa: cu cât îşi concentra mai mult energia, cu atât devenea mai puţin sentimental şi mai lucid. „Opt şi jumătate, îşi spuse el. Trebuie să fie acasă. Poate în pat. Ora clasică a arestărilor. Dacă-i acasă, spun că mi-a dat întâlnire, mă urc în camera lui fără să mă anunţ şi intru”. Ascunzându-se sub umbrelă, trecu strada şi, cu pas hotărât, urcă cele două trepte ale intrării.

Un coridor cu lespezi de piatră, apoi o scară veche cu balustradă, largă, bine întreţinută, dar întunecoasă. Nicio uşă. Antoine începu să urce treptele. Auzea un zvon nelămurit de glasuri. Când ajunse cu faţa la nivelul palierului, zări, prin fereastra mare a unei sufragerii, vreo zece persoane aşezate în jurul unei mese. Avu timpul să-şi spună: „Bine că scafa e întunecoasă, nu mă pot vedea.

Apoi: Micul dejun în comun. El nu-i aici. Are să coboare şi el”. Şi deodată… Jacques… glasul lui!… Vorbise Jacques! Jacques era acolo, viu, de netăgăduit, ca un fapt!

Antoine se clătină şi, cuprins o clipă de panică, se retrase repede câteva trepte mai jos. Răsufla greu: o duioşie, pornită din adânc, îi năvălea în piept, îl înăbuşea. Ah, toţi necunoscuţii ăştia… Ce să facă? Să plece? îşi regăsi stăpânirea de sine; voinţa de a lupta îl mâna înainte: să nu dea înapoi, să acţioneze aşi înălţă cu multă prudenţă capul. îl vedea pe Jacques din profil, când şi când, am pricina celor din jurul lui. Un bătrân mititel, cu barba albă, prezida; cinci sau şase oameni, de vârste diferite, şedeau la masă; în faţa bătrânului se afla o femeie blondă, frumoasă, tânără încă, stând între două fetiţe. Jacques se apleca; frazele lui erau repezi, însufleţite, slobode; şi Antoine, a cărui prezenţă plutea ca o ameninţare foarte apropiată asupra fratelui său, era cuprins de emoţie văzând cu câtă siguranţă, cu câtă nepăsare faţă de clipa ce urmează poate să trăiască un om momentele cele mai hotărâtoare ale sorţii sale.

Toţi cei de la masă îl ascultau cu interes: bătrânul râdea; Jacques părea a ţine piept celor doi tineri aşezaţi în faţa lui, Nu se întorcea niciodată spre partea unde se afla Antoine. De două ori la rând îşi sublinie frazele cu gestul acela tăios al mâinii drepte pe care Antoine îl uitase; şi brusc, după un schimb de cuvinte mai tari, zâmbi. Zâmbetul lui Jacques!

Atunci, fără a mai sta pe gânduri, Antoine urcă din nou treptele, se apropie de uşa cu geam, o deschise încetişor şi-şi scoase pălăria.

Zece fete se întoarseră spre el, dar el nu le văzu; nici nu observă m-car că bătrânelul se ridicase de la locul lui şi-l întreba ceva. Ochii lui, îndrăzneţi, voioşi, îl ţinteau pe Jacques, iar Jacques, cu pupilele dilatate, cu buzele întredeschise!!

E

rivea, şi el, pe fratele său. Întrerupt subit în mijlocul unei aze, chipul lui împietrit păstra încă expresia unei veselii din care nu mai stăruia decât un rictus. Totul nu dură decât câteva clipe. Jacques se ridicase brusc, animat de o singurii grijă: înainte de orice, să facă faţă situaţiei fără scandal.

Cu un pas ţeapăn şi iute, cu o amabilitate stângace, care putea da impresia că-l aştepta pe vizitator, se repezi la An* toine, care, înţelegându-i jocul, se retrase în tinda scării, Jacques îl urm –, trăgând după el uşa cu geam. Şi-or fi strâns, poate, mâna în mod mecanic, dar niciunul dintre ei nu şi-a dat seama.

Buzele lor nu rostiseră niciun cuvânt.

Jacques părea că stă în cumpănă; schiţă un gest nesigur, ca şi cum l-ar pofti pe Antoine să-l însoţească, şi începu să urce scările.

VII

Un etaj, al doilea, al treilea.

Jacques urca greoi, ţinându-se de rampă, fără să se uit* înapoi. Antoine îl urmă, recăpătându-şi stăpânirea de sine în aşa măsură încât se miră că se simte atât se puţin tulburat într-o clipă ca asta. De mai multe ori se şi întrebase chiar cu îngrijorare: „Nu ştiu ce să cred despre acest sânge rece atât de firesc! Prezenţi de spirit ori lipsă de sentiment, răceală?”

La al treilea palier se afla o singură uşă, pe care Jacques o deschise. După ce intrară amândoi în odaie, răsuci cheia în broască, apoi ridică, în sfârşit, ochii spre fratele său.

— Ce vrei de la mine?” suflă el cu glas aspru.

Privirea lui duşmănoasă se izbi însă de zâmbetul afectuos al lui Antoine, care, sub masca sa blajină, era foarte prudent şi hotărât să dea dovadă de răbdare, dar în acelaşi timp era pregătit pentru orice surpriză.

Jacques lăsă capul în jos.

— Spune! Ce vreţi de la mine? întrebă el din nou.

Tonul îi era jalnic, mânios, vibrând de nelinişte, iar Antoine, cu inima necrezut de goală, trebui să se prefacă că-i emoţionat:

— Jacques… murmură el, apropiindu-se şi mai mult.

Şi, continuând să-şi joace rolul, îşi cercetă fratele cu un ochi atent, lucid şi se miră că descoperi la el o statură, trăsături, o privire, altele decât cele de odinioară, altele decât cele pe care şi le închipuise.

Sprâncenèle lui Jacques se încruntară; încercă zadarnic să-şi revină; ţinând gura strânsă, izbuti să-şi înăbuşe un hohot de plâns; apoi, cu un suspin din care răbufnea supărarea, fără să se mai poată stăpâni, descurajat de slăbiciunea lui, îşi lăsă deodată fruntea pe umărul lui Antoine şi rosti din nou, cu dinţii încleştaţi:

— Spune, ce vreţi de la mine? Ce vreţi de la mine?

Antoine îşi dădu seama că trebuie să răspundă numaidecât, să meargă drept la ţintă:

— Tata e rău de tot. Tata e pe moarte. Se opri o clipă, apoi adăugă: Am venit să te iau, frăţioare!

Jacques nu se clinti. Tatăl său? îşi închipuia oare că moartea tatălui său ar putea să-l clatine în viaţa asta nouă pe care şi-o făurise, să-l scoată din bârlogul său, să uite cât de cât motivele care-l făcuseră să fugă de acasă? Singurul lucru care-l răscolea adânc în tot ce-i spusese Antoine era acest ultim cuvânt: „frăţioare”, pe care nu-l mai auzise de ani de zile.

Tăcerea era atât de apăsătoare, încât Antoine continuă:

— Nu-i nimeni alături de mine… Avu deodată o inspiraţie: Domnişoara e ca şi inexistentă, explică el, iar Gise e în Anglia.

fruntea.

În îndărătnicia lui Jacques ceva se clătină, totuşi, fără ştirea lui; deşi încă neprecisă în mintea sa, ideea unei reîntoarceri nu i se mai părea atât de inacceptabilă.

Se depărtă, făcu doi paşi şovăielnici, apoi, ca şi cum ar fi dorit să se scufunde în adâncul suferinţei lui, se prăbuşi pe un scaun, în faţa mesei de lucru.

Nu simţi când Antoine îi puse mâna pe umăr; cu faţa ascunsă în palme, hohotea de plâns. I se părea că vede năruindu-se adăpostul acesta, pe care, de trei ani încoace, şi-l înjghebase cu braţele lui, piatră de piatră, cu trudă, cu mândrie, în deplină singurătate; deşi adânc tulburat, avea încă destulă înţelepciune spre a privi soarta în faţă, spre a înţelege că, până la urmă, orice rezistenţă va fi învinsă, că, mai curând sau mai târziu, vor obţine întoarcerea sa, că mândra lui izolare, dacă nu chiar libertatea lui, se sfârşise şi că e mai bine să se împace cu ceea ce pare de neînlăturat dar această încolţite îl făcea să se înăbuşe de durere şi de ciudă.

Antoine, în picioare, continua să-l privească cercetător, să se gândească, părând că pentru moment a uitat de duioşia sa. îi privea ceafa scuturată de suspine; îşi reamintea clipele de deznădejde ale lui Jacques din vremea când era copil; în acelaşi timp, cântărea cu mult calm posibilităţile de reuşită. Cu cât criza se prelungea, cu atât era mai încredinţat că Jacques va fi silit să se resemneze.

Îşi retrase mâna. îşi roti privirea de jur-împrejur, în timp ce prin cap îi treceau mii se gânduri. Camera asta era mai mult decât curată, confortabilă. Plafonul era jos, dar odaia era încăpătoare, luminoasă, cu pereţii galbeni, de o nuanţă plăcută. Parchetul, de culoarea cerii, sclipitor, trosnea singur, de bună seamă din pricina căldurii răspândite de soba mică de faianţă albă, în care duduia un

foc de buturugi. Două fotolii cu huse de creton imprimat, mai multe măsuţe încărcate cu hârtii, cu jurnale. Cărţi puţine, vreo cincizeci poate, pe un raft, deasupra patului, care nu era încă făcut. Şi nicio fotografie: nimic care să amintească trecutul. Liber, singur, nelegat de nimic, nici măcar de amintiri! O uşoară invidie tulbură sentimentul de dezaprobare al lui Antoine.

Observă că Jacques se liniştea. Cauza sa era, aşadar, câştigată? îl va readuce pe fratele său la Paris? Propriu-zis, în sinea lui nu se îndoise niciun moment că va reuşi. Ceea ce urmă fu ca un zăgaz care se rupe: un val de duioşie caldă îl cuprinse deodată, un mare elan de iubire, de milă; ar fi vrut să-l strângă în braţe pe fratele acesta nenorocit. Se aplecă deasupra cefei lui înclinate; exclamă cu glas foarte încet:

— Jacques…

Dar dintr-o zvâcnire a trupului, celălalt sări în picioare, îşi ştergea lacrimile furios şi-l măsura pe fratele său din creştet până în tălpi.

— Eşti supărat pe mine, spuse Antoine.

Niciun răspuns.

— Tata e pe moarte, adăugă Antoine ca o scuză.

Jacques îşi întoarse capul o clipă.

— Când! întrebă el. Avea glasul aspru; era cu jgândul aiurea, chipu-i era răvăşit. Întâlnind privirea lui Antoine, îşi dădu seama de ceea ce spusese. îşi plecă fruntea şi preciză: Qnd… crezi că ai să pleci?

— Qt mai curând. Mă tem să nu se întâmple ceva…

— Mâine?

Antoine şovăi.

— Chiar în astă-seară dacă se poate.

Se priviră o clipă. Jacques dădu uşor din umeri. În seara asta, mâine, ce importanţă mai avea acum?

— Rapidul de noapte, făcu el cu glas şters.

Antoine înţelese că plecarea lor era hotărâtă. Dar

cum nu se îndoise nicio clipă că tot ceea ce dorise el cu putere se va împlini, nu mai simţi acum nici surpriză, nici bucurie.

Rămaseră în picioare, în mijlocul odăii. Din stradă nu ajungea niciun zgomot până la ei; te-ai fi crezut la ţară. Apa susura încet pe acoperiş şi, din când în când, rafalele de vânt pătrundeau şuierând printre ţiglele podului. Antoine şi Jacques se simţeau cu fiecare clipă tôt mai stingheriţi.

Antoine crezu că Jacques doreşte să rămână singur.

— Ai treabă, desigur, spuse el; te las.

Celălalt se roşi brusc:

— Eu? Dar deloc! De ce? şi se aşeză repede.

— Vorbeşti sincer?

Jacques dădu din cap.

— Atunci, făcu Antoine, silindu-se să fie prietenos, lucru ce suna cam fals, rămân… Avem atâtea să ne spunem!

De fapt, se gândea mai cu seamă să-i pună întrebări. Dar nu îndrăznea. Ca să câştige timp, începu să povestească pe larg, şi, fără să vrea, în termeni tehnici, diferitele faze prin care trecuse boala tatălui lor. Amănuntele acestea nu-i aminteau numai un caz fără speranţă de salvare, ci camera însăşi, patul bolnavului, trupul umflat, gălbejit, dureros, trăsăturile încordate, strigătele, suferinţa pe care cu greu izbutea să i-o aline. Astfel că acum era rândul lui să vorbească cu tremur în glas, în timp ce Jacques, ghemuit în fotoliu, îşi îndrepta faţa spre sobă, cu o expresie sălbatică, ce părea că spune: „Tata o să moară, ai venit să mă smulgi de aici; prea bine, am să merg, dar mai mult să nu-mi cereţi!” La un moment dat, Antoine crezu că l-a înduplecat: avu credinţa aceasta în clipa când îi vorbi de ziua în care auzise, prin uşă, pe bolnav şi pe Domnişoara bolborosind împreună, cântecul acela vechi. Jacques îşi aducea aminte refrenul, desigur,

căci, fără a-şi întoarce och îi de la sobă, zâmbi. Zâmbetul acela al lui, îndurerat, ceţos… Era cu adevărat zâmbetul lui Jacques cel de altă dată!

Dar numaidecât, în timp ce Antoine concludea: „După atâta suferinţă, moartea va fi o mântuire”, Jacques, care până atunci nu spusese nimic, ridică glasul cu asprime:

— Pentru noi, fără îndoială!

Antoine, jignit, tăcu. În cinismul acesta vedea, în mare parte, o sfidare, dar vedea şi un resentiment ce nu se dădea bătut şi o asemenea înverşunare faţă de bolnavul lui, faţă de un muribund, i se părea greu de iertat. O găsea nedreaptă. Singura scuză ce i se putea găsi era să constate că ea supravieţuia faptelor care o provocaseră. îşi aminti de seara când domnul Thibault se învinuise, plângând, că a fost pricina sinuciderii fiului său. Nu putea uita nici influenţa pe care dispariţia lui Jacques o avusese asupra sănătăţii domnului Thibault; cărei întâmplări i se datora oare atâta supărare, atâta remuşcare la începutul depresiunii sale nervoase, ce grăbise apariţia tulburărilor şi fără de care poate că boala lui actuală n-ar fi progresat atât de repede?

Apoi, ca şi cum ar fi aşteptat cu nerăbdare ca fratele lui să-şi sfârşească vorba, Jacques se ridică îndârjit şi întrebă:

— Cum ai descoperit unde mă aflu?

Nu putea ascunde adevărul.

— Prin… Jalicourt.

— Jalicourt?! Niciun nume nu părea că l-ar fi mirat mai mult. Repetă, apăsând pe fiecare silabă: Ja-li-court?!

Antoine îşi scoase portofelul. Trase din el scrisoarea lui Jalicourt, pe care o deschisese cu două zile în urmă, şi i-o întinse. Era lucrul cel mai nimerit: gestul acesta făcea de prisos orice explicaţie.

Jacques luă scrisoarea, îşi aruncă ochii peste ea, apoi, sprijinindu-se de fereastră, începu s-o citească pe

îndelete, cu pleoapele lăsate, cu gura strânsa, ce nu trăda nicio expresie.

Antoine îl cerceta cu privirea. Chipul acesta, care, cu trei ani în urmă, avea încă trăsăturile şovăitoare ale adolescenţei şi care astăzi, bine ras, n-ar fi trebuit să-i pară atât de deoseb il, îi atrăgea atenţia, fără a-şi putea spune limpede ce anume nou descoperea la el: mai multă bărbăţie, mai puţin orgoliu, mai puţină nelinişte totodată, mai puţină încăpăţânare, poate, şi mai multă hotărâre. De bună seamă că Jacques pierduse din farmecul lui; în schimb, căpătase mai multă vigoare; era acum un bărbat voinic. Capul x se făcuse parcă mai mare; se ridica parcă cu greu dintre umerii lărgiţi, şi Jacques avea obiceiul să-l ţină aruncat pe spate, într-o atitudine oarecum sfidătoare, sau, în orice caz, combativă. Fălcile îi erau puternice; gura – energică şi muşchiuloasă, dar cu o linie tristă. Expresia acestei guri se schimbase mult. Tenul îi rămăsese alb, cu câţiva pistrui pe pomeţi. Dar părul, destul de des, era acum mai degrabă castaniu decât roşcat; alcătuia, în jurul măştii viguroase, o claie zburlită, care-i mărea şi mai mult faţa; o şuviţă întunecată, cu luciri aurii, pe care o ridica mereu cu mâna, nervos, îi cădea necontenit pe tâmplă şi-i umbrea o parte a frunţii.

Antoine Văzu cum îi tresare fruntea şi cum i se sapă două cute adânci între sprâncene. Ghicea gândurile pe care lectura aceasta le putea răscoli în mintea lui Jacques, astfel că nu fu deloc surprins când fratele său, lăsând să-i cadă mâna în care ţinea scrisoarea, se întoarse spre el.

— Aşadar, ai citit şi tu… nuvela mea?

Antoine se mulţumi să-şi coboare, apoi să-şi ridice pleoapele. Zâmbind mai mult din ochi decât din Buze, izbuti să înfrângă, cu privirea sa binevoitoare, enervarea fratelui său, care se mărgini să adauge, mai puţin colţos:

— Şi… cine a mai citit-o?

— Nimeni.

Privirea lui Jacques părea că nu-i dă crezare.

— Pe cuvântul meu! întări Antoine.

Jacques îşi înfundă mâinile în buzunare şi tăcu. De fapt, se obişnui repede cu gândul că fratele său citise *Sorellina*. Ar fi fost chiar curios să-i cunoască părerea. În ce-l privea, judeca destul de aspru lucrarea aceasta, scrisă cu pasiune, dar cu un an şi jumătate mai înainte. Socotea că a făcut mari progrese de atunci, şi astăzi nu-i mai plăcea stilul acela căutat, poezia aceea, exagerările acelea de tinereţe. Lucrul cel mai ciudat era că nu se mai gândea deloc la subiect, la legătura dintre acest subiect şi propria lui poveste; de când transpusese trecutul acela pe plan artistic, simţea că s-a rupt de el; iar dacă se mai gândea uneori la experienţele acelea dureroase, era doar pentru a spune: „M-am vindecat de toate astea”. Astfel, când Antoine îi spusese: „Am venit să te iau”, cel dintâi gând spontan al lui fusese: „În orice caz, sunt vindecat”. La care, mai târziu, adăugase: „Şi apoi, Gise e în Anglia!” (La nevoie, suporta evocarea Gisei rostirea numelui ei; dar înlătura cu înverşunare cea mai fugară aluzie la Jenny.)

După o clipă de tăcere, în timpul căreia rămase lângă fereastra, în picioare, nemişcat, cu ochii pierduţi în depărtare, se întoarse am nou.

— Ştie cineva că eşti aici?

— Faimeni.

De data asta stărui:

— Tata?

— O, nu!

— Gise?

— Nu, nimeni. După cele ce s-au întâmplat şi fiindcă Gise este la Londra, e mai bine să nu ştie încă nimic.

Jacques se uită neîncrezător la fratele său; o lumină întrebătoare îi luci în privire, dar se stinse tot atât de repede.

Se făcu iarăşi tăcere.

Antoine se temea de tăcerea asta; dar, cu cât mai mult voia s-o rupă, cu atât mai puţin găsea prilejul. Se vedea bine că îl chinuiau zeci de întrebări; însă nu se hotăra să le pună. Căuta un subiect de vorbă, simplu, fără complicaţii, care să aducă mai multă apropiere între ei, dar nu găsea niciunul.

Situaţia era pe cale să ajungă la un impas, când, deodată, Jacques deschise fereastra şi se retrase spre mijlocul odăii. Un motan siamez, frumos, cu blană sură, bogată şi cu botul pictat parcă cu cărbune, sări molatic pe parchet.

— Un oaspe! făcu Antoine încântat că a intervenit ceva care să-i scoată din această situaţie.

Jacques zâmbi:

— Un prieten. Şi adăugă: Dar de o speţă preţioasă – un prieten care mă deranjen/ă rar.

— De unde vine?

— Nimeni nu mi-a putut spune. De departe, fără îndoială; în cartierul ăsta nu-l cunoaşte nimeni.

Frumosul motan fac ea cu demnitate, înconjurul odăii, torcând, de parcă ar fi fost o sfârâitoare.

— Prietenul tău e ud leoarcă, observă Antoine, care simţea că tăcerea le dă şi ea târcoale.

— De obicei numai când plouă vine la mine. Câteodată vine foarte târziu, la miezul nopţii. Zgârie cu gheara în geam, intră, se linge în faţa sobei şi, după ce se usucă, se cere afară. Niciodată n-am putut să-l mângâi; şi nici să-l fac să mănânce ceva.

Motanul, după ce-şi termină inspecţia, se întoarse lângă fereastra rămasă întredeschisă.

— Uite, făcu Jacques, nu se aştepta să te găsească aici: o să plece.

Într-adevăr, motanul sări pe jgheabul de zinc şi dispăru pe acoperiş, fără a se mai uita înapoi.

— Mă face să simt că sunt un nepoftit, spuse Antoine,

pe jumătate serios.

Jacques profită de faptul că închidea fereastra, ca să nu răspundă. Dar când se întoarse, obrajii îi roşiră. Începu să măsoare odaia, încet, de la un capăt la altul.

Tăcerea ameninţa iar.

Atunci, Antoine în lipsă de altceva mai bun – fără îndoială cu nădejdea de a schimba sentimentele lui Jacques şi fiindcă gândul la bolnav îl clopleşea –, începu să vorbească iarăşi despre tatăl său; insistă asupra transformărilor caracterului domnului Thibault după operaţia pe care o suferise şi ajunse chiar să spună:

— L-ai judeca poate altfel dacă l-ai fi văzut, ca mine, îmbătrânind în răstimpul acestor trei ani.

— Poate… făcu Jacques, fără convingere.

Antoine nu se descurajă cu una, cu două.

— De altfel, m-am întrebat adesea dacă noi l-am cunoscut cu adevărat, aşa cum era el în fond… Şi, agăţându-se de subiectul acesta, se gândi să-i istorisească lui Jacques un fapt fără însemnătate, petrecut de curând: îţi aminteşti de Faubois, vorbi el, frizerul din faţa casei noastre, lângă magazinul acela cu mobile de abanos, înainte de Rue du Pré-aux-Cleres…

Jacques, care se plimba în sus şi în jos, cu bărbia în piept, se opri brusc. Faubois… Rue du Preaux-Cleres… Iată, în întunericul acesta voit al izolării lui, proiectarea neaşteptată a unei lumi pe care crezuse că a uitat-o. Revedea cu precizie cel mai mic amănunt, fiecare lespede a trotuarului, fiecare galantar, îl vedea pe bătrânul lucrător de mobile de abanos, cu degetele sale care aveau culoarea nucilor verzi, pe anticarul palid şi pe fiica sa, pe urmă revedea „casa lor”, cadrul însuşi al trecutului lui, „casa lor”, cu poarta ei mare, pe jumătate deschisă, şi odaia portarului, şi parterul lor cel mic, şi pe Lisbeth, iar mai departe, întreaga lui copilărie, de care se lepădase… Lisbeth, primul lui păcat… La Viena cunoscuse o altă

Lisbeth, al cărei bărbat, gelos, se sinucisese… Şi, deodată, se gândi că va trebui să o anunţe de plecarea lui pe Sophia, fiica bătrânului Cammerzinn…

Antoine continuă să-i povestească.

Aşadar, într-o zi, fiind grăbit, intrase la Faubois, frizerul acela căruia Jacques şi Antoine nu voiseră să-i fie niciodată clienţi din pricina că, de douăzeci de ani, acest Faubois tundea, în fiecare sâmbătă, barba tatălui lor. Bătrânul, care-l cunoştea pe Antoine din vedere, începuse numaidecât să-i vorbească despre domnul Thibault. Şi, încetul cu încetul, Antoine care în clipa aceea nu se gândea la nimic, cu şervetul la gât, avusese surpriza de a vedea conturându-se din vorbele frizerului figura unui tată arătând cu totul altfel de cum îl ştia el.

— Mi-am dat seama, explică el, că tata îi vorbea mereu despre noi lui Faubois. Mai cu seamă despre tine… Faubois îşi aminteşte foarte bine de ziua aceea când „băieţaşul domnului Thibault”, adică tu, şi-a trecut bacalaureatul şi când tata a deschis puţin uşa prăvăliei, numai pentru a-l anunţa: „Domnule Faubois, Băiatul meu a reuşit”. Şi Faubois zice: „Era mândru, tăticul, de-ţi era mai mare dragul să-l vezi!” Nu-ţi vine să crezi, nu-i aşa?… Dar ceea ce mi se pare cu totul de neînţeles este… ceea ce s-a petrecut în ultimii trei ani…

Chipul lui Jacques se încordă uşor, iar Antoine se întreba dacă nu cumva face o greşeală continuând să povestească.

Dar se pornise:

— Da. De la plecarea ta încoace. Până la urmă, am înţeles că tata nu suflase niciodată nimic despre ceea ce se întâmplase în realitate şi că născocise chiar un roman întreg ca să păcălească tot cartierul. De pildă, Faubois mi-a spus cam aşa: „Călătoriile, iată tot ce-i mai bun! De vreme ce tatăl dumneavoastră poate să plătească băiatului său învăţătura în străinătate, bine a făcut că l-a trimis

acolo. Întâi’s i-ntâi, prin poştă, azi oamenii pot să-şi scrie de oriunde; îmi spunea, de altfel, că nu trece niciodată o săptămână fără să aveţi vesti de la băiat...” Antoine se ferea să-l privească pe Jacques în faţă şi, pentru a ocoli puţin subiectul ăsta prea precis, continuă: Tata-i vorbea şi despre mine: „Băiatul meu cel mare va fi într-o zi profesor la Facultatea de Medicină 1. Şi despre Domnişoara, şi despre servitoare. Faubois cunoaşte toată casa. Şi despre Gise. Uite, şi asta e ciudat: se pare că tata vorbea foarte des despre Gise! (Faubois trebuie să fi avut o faţă de aceeaşi vârstă; după dte am înţeles, a murit.) îi spunea tatii: „A în ea face cutare lucru”. Şi tata îi răspundea: „Şi a mea face la fel”. Ai crede? Faubois mi-a reamintit o mulţime de ştrengării, de vorbe de-ale noastre copilăreşti pe care i le istorisise tata şi pe care eu le uitasem. Cine ar fi crezut, în vremea aceea, că tata observa toate copilăriile acestea?

Ei bine, Faubois mi-a spus textual: „Era tare mâhnit tăticul dumneavoastră că n-a avut şi el o fată. Dar mi-a spus adesea: «Micuţa asta, domnule Faubois, e acum ca şi fetiţa mea»”. Textual! Asta m-a mirat cel mai mult, te rog să mă crezi... Avea o mare sensibilitate, orice s-ar zice, plină de toane, timidă, poate, şi dureroasă, dar pe care nimeni n-o bănuia!

Jacques, fără să spună un cuvânt, fără să ridice capul, continua să măsoare odaia în sus şi în jos; şi, cu toate că nu-l privea aproape deloc pe fratele său, nu-i scăpa niciuna din mişcările pe care le făcea Antoine. Jacques nu era mişcat, era pur şi simplu zguduit de porniri violente şi contradictorii. Dar ce ea ce-l durea mai mult era faptul că simţea cum trecutul năpădeşte, cu sau fără voia lui, în viaţa sa de azi.

În faţa muţeniei lui Jacques, Antoine aproape se descurajă; era cu neputinţă să lege o conversaţie cu el. Totuşi, nu-l slăbea deloc din ochi pe fratele său, căutând să

descopere urma unui gând cât de mărunt în trăsăturile lui, care nu arătau decât o hotărâre morocănoasă de a rămâne nepăsător. Cu toate astea, nu izbutea să se supere pe el. Iubea chipul acesta, pe care abia îl regăsise, chiar dacă era îmbufnat, chiar dacă nu voia să-l privească în faţă. Niciun alt chip nu-i fusese pe lume vreodată atât de drag. Şi, iarăşi, fără a îndrăzni să se trădeze prin vreun cuvânt sau prin vreun gest, se simţi cuprins de o nouă duioşie faţă de el.

În acest timp, tăcerea se lăsă între ei – victorioasă, consimţită, apăsătoare. Nu se auzeau decât şiroirea apei în burlane, duduitul focului în sobă şi, din când în când, scârţâitul parchetului sub paşii lui Jacques.

La un moment dat, Jacques se apropie de sobă. O deschise şi aruncă înăuntru doi butuci; apoi, pe jumătate îngenuncheat, se întoarse spre fratele său, care-l urmărea cu ochii, şi murmură deodată, cu glas aspru:

— Ştiu că mă judeci cu severitate. Dar mi-e totuna. N-o merit!

— Aşi, nu! tăgădui repede Antoine.

— Cred că am dreptul să fiu fericit în felul meu, spuse Jacques. Se ridică de jos cu o mişcare avântată, tăcu o clipă, apoi adăugă cu dinţii strânşi: Aici eram pe deplin fericit.

Antoine se aplecă spre el.

— Într-adevăr?

— Absolut!

După fiecare vorbă schimbată, se măsurau cu privirea unul pe altul, timp de o clipă, cu o curiozitate gravă, cu o rezervă plină de lealitate şi îngândurare.

— Te cred, spuse Antoine; de altfel, plecarea ta… Cu toate astea, mai sunt încă atâtea lucruri care… pe care mi le explic greu… O, exclamă apoi, prevăzător, n-am venit să-ţi fac nici cea mai mică mustrare, frăţioare…

Abia atunci Jacques observă zâmbetul fratelui său. îşi

amintea de un Antoine ursuz, brutal în energia lui; zâmbetul acesta era pentru el ceva nou, care-l emoţiona. Se temea oare să nu se înduioşeze deodată? Strânse pumnii:

— Taci, Antoine, să lăsăm toate astea… Şi adăugă, ca un corectiv: Nu acum! O expresie de adevărată durere îi întunecă chipul; îşi întoarse faţa în umbră, îşi coborî pleoapele şi bâigui: Tu nu poţi înţelege…

Pe urmă se făcu tăcere. Dar atmosfera devenise suportabilă.

Antoine se ridică şi, fără să iasă din tonul lui firesc, îl întrebă:

— Nu fumezi? Mi-e o poftă grozavă să aprind o ţigară, îmi dai voie?

Considera că e neapărat necesar să nu dramatizeze nimic, să îmblânzească încetul cu încetul sălbăticia asta, arătându-se cât mai prietenos şi cât mai natural.

Trase de câteva ori din ţigară, apoi se apropie de fereastră. Toate acoperişurile vechi din Lausanne coborau parcă spre lac, într-o împ estriţare de hornuri negricioase, al căror fum ştergea contururile; ţiglele, roase de muşchi, păreau îmbibate de apă, ca postavul. Orizontul era închis de un lanţ de munţi, pe care lumina cădea din spate. În vârful crestelor, albul zăpezii se distingea bine pe cerul cenuşiu; de-a lungul povârnişurilor, zăpada se aşternuse strălucitoare peste pământul plumburiu. Ai fi spus că sunt nişte posomorâţi vulcani de lapte, care ar fi izbucnit, revărsând spumă în jur.

Jacques se apropie de el.

— Acolo e Dents d’Oche, spuse, arătând cu braţul.

Oraşul, aşezat în terase, ascundea vederii malul cel mai apropiat al lacului, iar celălalt mal, pe care lumina cădea din spate, nu era decât un ţărm stâncos, întunecat, în spatele unei perdele de ploaie.

— Frumosul tău lac spumegă azi ca o mare furioasă,

spuse Antoine.

Jacques schiţă un surâs de aprobare. Rămăsese nemişcat, fără să-şi poată desprinde ocnii de la ţărmul acela, linde zărea, ca într-un vis, pâlcurile de arbori, şi sătuleţele, şi vasele ancorate lângă pontoane, şi cărăruile şerpuind spre hanurile din munţi... Un vast decor de hoinăreli şi aventuri, pe care trebuia să-l părăsească... pentru cât timp oare?

Antoine vru să-i abată atenţia:

— Sunt sigur că aveai treburi în dimineaţa asta, spuse el. Mai cu seamă dacă... Era gata să adauge: „Mai cu seamă dacă plecăm diseară”, dar nu-şi sfârşi gândul.

Jacques dădu din cap cu un aer plictisit:

— Nu, crede-mă. Nu depind decât de mine însumi. Totul e simplu când trăieşti singur, când ţi-ai păstrat... *libertatea*! Cuvântul vibră în tăcere. Apoi suspină din nou, dar cu un alt accent, trist, însoţit de o privire stăruitoare: Tu nu poţi înţelege...

„Ce fel de viaţă o fi ducând aici? se întrebă Antoine. Lucrările lui, ştiu! dar din ce trăieşte?” Făcu tot felul de presupuneri, lăsându-se o clipă în voia gândurilor, apoi sfârşi prin a spune, cu jumătate de glas:

— De când ai devenit major, ai fi putut foarte bine să-ţi iei partea ta de avere de la mama...

O scânteie de veselie lud în ochii lui Jacques. Era dt pe-aci să pună o întrebare. Simţi o uşoară părere de rău: se gândea că ar fi putut, în anumite perioade, să scape de unele corvezi... Docurile din Tunis... Subsolul de la Adriatica, din Triest... Deutsche Buchdruckerei, din Innsbruck... Dar totul nu dură decât o clipă; iar gândul că moartea domnului Thibault l-ar putea face, pentru totdeauna, om bogat nici nu-i trecu măcar prin minte. Nu! Fără banii lor, fără ei! Singur!

— Cum o scoţi la capăt? îndrăzni să întrebe Antoine. îţi câştigi uşor existenţa?

Jacques arătă cu privirea în jurul lui.

— Precum vezi şi tu.

Antoine nu se putu stăpâni să nu stăruie:

— Dar cum? Ce faci?

Chipul lui Jacques îşi reluă expresia aceea tulbure, îndărătnică. O cută adâncă apărea şi dispărea pe fruntea lui.

— Nu te întreb ca să mă amestec în treburile tale, se grăbi să protesteze Antoine. N-am decât o dorinţă, dragul meu, să-ţi organizezi viaţa cât mai bine, să fii fericit!

— Fericit… făcu Jacques cu glas întunecat.

Nu încăpea nicio îndoială, tonul însemna: „Fericit, să fiu fericit… asta e cu neputinţă!” Vorbi din nou, plictisitt dând din umeri:

— Lasă, Antoine, să nu mai vorbim despre asta… Tot nu m-ai înţelege bine. Şi se sili să surâdă.

După câţiva paşi nehotărâţi, se întoarse la fereastră şi, cu ochii pierduţi în gol, fără a p-rea că-şi dă seama de contrazicerea dintre cuvintele lui, afirmă din nou:

— Aici eram pe deplin fericit, pe deplin!

Apoi, uitându-se la ceas, se întoarse spre Antoine şi, fără a-i da timpul să înceapă din nou discuţia asta, spuse:

— Trebuie să te prezint bătrânului Cammerzinn. Şi fiicei lui, dacă o fi aici. Pe urmă, mergem să luăm masa. Sfu aici, nu; undeva, în altă parte. Deschisese din nou soba şi o umplea cu lemne în timp ce vorbea: Un fost croitor… Acum e consilier municipal… Şi un sindicalist convins… A fondat o revistă săptămânală, pe care o redactează aproape singur… Un om foarte cumsecade, ai să vezi.

În cămaşă, fără veston, în biroul lui supraîncălzit, bătrânul Cammerzinn făcea corecturi, cu nişte ochelari pe nas, foarte ciudaţi, dreptunghiulari, ale căror braţe de aur, subţiri ca nişte fire de par, se răsuceau în jurul urechilor mici şi cărnoase. Şiret, sub aerele lui copilăreşti, vorbind

în sentinţe, dar sprinţar în atitudini, râdea în orice clipă şi privea oamenii în ochi, cu insistenţă, pe deasupra ochelarilor. Trimise să se aducă bere. îi spuncă lui Antoine: „Dragă domnule”, pentru ca numaidecât după aceea să-l ia cu: „Băiete dragă”.

Jacques anunţă cu răceală că sănătatea tatălui lor îl obliga să lipsească „pentru câtva timp”, că va pleca chiar în seara asta, dar că-şi va păstra camera, plătind dmainte chiria pe luna în curs, şi va lăsa acolo „toate bagajele sale”. Antoine nici nu clipi din ochi.

Bătrânelul, agitând hârtiile pe care le avea în faţă, se lansă într-o lungă improvizaţie despre un proiect de tipografiecooperativă pentru ziarele „partidului. Jacques, care părea interesat în această chestiune, îi răspunse ceva. Antoine asculta. Jacques nu se arăta grăbit să rămână din nou singur cu el, între patru ochi. Aştepta oare pe cineva care întârzia?

În sfârşit, dădu semnalul de plecare.

VIII

Afară se stârnise un vânt rece, care spulbera zăpada.

— Se strică vremea, spuse Jacques.

* încerca să fie mai vorbăreţ. Coborând scările largi de piatră, ce se întindeau de o parte şi de alta a unui edificiu

C

ublic, explică, fără să fie întrebat, că acolo e universitatea, unul arăta un fel de mândrie pentru oraşul său adoptiv. Antoine privea în jurul lui cu admiraţie. Dar răbufnirile de ploaie şi de zăpadă, care se succedau în rafale, îi siliră să caute cât mai repede un adăpost.

La colţul a două străzi strâmte, străbătute de şiruri de biciclişti şi de pietoni, Jacques se îndreptă spre un parter cu ferestre mari, care, drept firmă, avea scris, în majuscule albe, pe geamul de la intrare: GASTRONOMICĂ.

Sala, îmbrăcată în lemn de stejar bătrân, era cernită

toată. Restauratorul, un om gras şi energic, sangvin, gâfâind mereu, dar mulţumit de el, de sănătatea, de personalul, de meniurile lui, ieşea în întâmpinarea clienţilor, pe care-i trata ca pe nişte invitaţi întâmplători. Pereţii erau presăraţi cu inscripţii în litere gotice: „La «Gastronomică», bucătăria nu-i chimie!” sau: „La «Gastronomică», nu găseşti muştar uscat pe marginile muştarierei!”

Jacques, care părea mai puţin încruntat după vizita făcută la Cammerzinn şi după mersul ăsta prin ploaie, zâmbea cu bunăvoinţă, bucurându-se de voioşia fratelui său. Era ceva destul de neaşteptat la Antoine curiozitatea asta pentru lumea exterioară, privirea asta lacomă, felul lui de a observa şi de a se bucura de fiecare amănunt semnificativ. Altă dată, în micile restaurante din Cartierul Latin, unde cei doi fraţi avuseseră de multe ori prilejul să ia masa împreună, Antoine nu băga nimic în seamă şi prima mişcare era să-şi aşeze în faţă, rezemată de garafă, vreo revistă medicală.

Antoine simţi că Jacques îl cercetează cu privirea.

— Mă găseşti schimbat? întrebă el.

Celălalt făcu un gest nehotărât. Da, Antoine i se părea schimbat, foarte schimbat. Dar cum anume? Nu cumva asta se datora mai mult faptului că Jacques uitase, în răstimpul acestor trei ani, multe trăsături caracteristice ale fratelui său mai mare? Şi pe care le regăsea acum, una câte una? Din când în când, anumite gesturi ale lui Antoine – zvâcnirea umărului, clipitul pleoapelor, felul acesta de a-şi deschide palma când dădea o lămurire – îl izbeau pe neaşteptate, ca şi cum ar fi întâlnit o imagine familiară odinioară, dar cu totul dispărută din memoria lui. Totuşi, unele trăsături caracteristice îl tulburau, fără ca ele să-i reamintească ceva din ceea ce ştia: expresia generală a fizionomiei, atitudinea sa, seninătatea asta firească, înclinarea asta spre împăciuire, privirea asta fără asprime

şi fără bruscheţe. Toate acestea i se păreau noi. Încercă s-o mărturisească în câteva fraze confuze. Antoine zâmbi. El ştia că toate acestea erau moşteniri de la Rachel. Timp de câteva luni, pasiunea aceea triumfătoare întipărise pe chipul lui, până atunci potrivnic oricărei exteriorizări a fericirii, un fel de siguranţă plină de optimism, poate chiar o mulţumire de amant privilegiat, însuşire care nu mai dispăruse.

Masa era bună; berea – subţire, uşoară, rece; sala – primitoare. Antoine, bine dispus, se mira de specialităţile locale; constată că în domeniul acesta muţenia fratelui sau ceda mai uşor. (Cu toate că, de fiecare dată când Jacques deschidea gura, părea că se aruncă în discuţie cu deznădejde. Vorba lui tărăgănată, întretăiată, devenea uneori, din senin, tumultuoasă şi răsunătoare, cu întreruperi bruşte, şi în timp ce vorbea, îşi implânta privirea în ochii fratelui său.)

— Nu, Antoine! răspunse el la o glumă a acestuia. Greşeşti dacă-ţi închipui… Nu se poate spune că în Elveţia… Uite, eu am vifzut o mulţime de ţări; ei bine, te asigur că… Curiozitatea involuntară pe care o surprinse pe chipul lui Antoine îl făcu să se oprească. Numaideot, părându-i rău că se arăta ursuz, continuă: Uite, mai curând ăla ar putea fi luat ca prototip: domnul acela singur, care vorbeşte cu patronul, la dreapta noastră. E un tip popular, destul de expresiv, al elveţianului. Înfăţişarea, ţinuta… accentul…

— >» j

— Accentul ăsta de… gutunărit?

— Nu, corectă Jacques, cu o încruntare severă a sprâncenelor. Tonul lui apăsat, puţin tărăgănat, denotă judecată. Dar, vezi, mai ales aerul ăsta de interiorizare, de indiferenţă la ceea ce se întâmplă dincolo de el. Asta e o însuşire tipică a elveţianului. Ca şi aerul că e mereu în siguranţă, pretutindeni…

— Are o privire inteligentă, aproba Antoine. Dar atât de lipsită de vioiciune, că pare nefirească.

— Ei, vezi? La Lausanne, asemenea oameni există cu miile! De dimineaţă până seara, fără a se îmbulzi şi fără a

I

Iierde un singur minut în zadar, ei îşi văd de treburile lor în insiste. Se încrucişează cu alte vieţi, dar nu se amestecă niciodată cu ele. Nu ies din graniţele lor; fiecare moment al existenţei lor este consacrat unei obligaţii pe care o îndeplinesc în clipa aceea, sau uneia pe care o vor face în cupa următoare.

Antoine îl asculta fără să-l întrerupă; pe Jacques, atenţia asta îl intimida oarecum, dar îl şi îmbărbăta, trezea în el un tainic simţământ al importanţei lui, care-l făcea să devină mai vorbăreţ.

— Spuneai „vioiciune", continuă el. Lumea crede că oamenii aceştia sunt greoi. Dar asta-i o judecată pripită; şi nu-i aşa. Au un temperament pe care… tu… Poate mai grav, dar aproape tot atât de mlădios când e pus la treabă. Nu sunt greoi: sunt *stabili* Nu-i deloc acelaşi lucru.

— Ceea ce mă surprinde, spuse Antoine, scoţând o ţigară din buzunar, este să te văd pe tine la largul tău în furnicarul ăsta…

— Da, tocmai! exclamă Jacques. Mişcă din loc ceaşca goală, pe care era cât pe-aci s-o răstoarne. Am fost peste tot, în Italia, în Germania, în Austria…

Antoine, cu ochii la chibritul aprins, rosti fără a-şi ridica faţa:

— În Anglia…

— În Anglia? Nu. De ce Anglia?

Gândurile li se iscodeau reciproc Antoine nu-şi ridică ochii; Jacques, nedumerit, continuă:

— Ei bine, cred că niciodată n-aş fi putut rămâne în vreuna din ţările acelea. Acolo nu se poate lucra! Nu mi-am găsit echilibrul decât aici…

Şi, într-adevăr, în acest moment avea aerul că a ajuns la un oarecare echilibru. Stătea pe scaun de-a curmezişul, într-o poziţie care se părea că-i e obişnuită, cu capul plecat înspre partea şuviţei care-i cădea mereu pe frunte, ca şi cum greutatea

E

arului l-ar fi împovărat. Umărul drept era împins înainte, ustul îşi lăsa întreaga greutate pe braţul drept, a cărei palmă se sprijinea solid pe pulpă. Cotul stâng, dimpotrivă, se rezema uşor pe masă, iar degetele mâinii stângi se jucau cu firimiturile răspândite pe faţa de masă. Mâinile lui deveniseră mâini de bărbat, nervoase, expresive.

Se gândea la ceea ce spusese.

— Oamenii de aici sunt odihnitori, adăugă el cu un fel de recunoştinţă. Fireşte, lipsa asta de pasiune nu-i decât aparentă… Pasiunea se întâlneşte şi aici, în aer, ca şi în altă parte. Dar o pasiune care se lasă zilnic dominată, înţelegi? Ea nu devine primejdioasă… nu-i molipsitoare… Se întrerupse iar, roşi deodată, apoi, cu jumătate de glas: Ce vrei, trei ani, de!

Fără a-l privi pe Antoine, îşi aruncă şuviţa peste cap cu o mişcare repede a dosului mâinii, apoi îşi schimbă poziţia şi tăcu.

Ăsta să fie oare primul pas spre încredere? Antoine aşteptă, fără a face niciun gest, învăluindu-şi fratele într-o privire îmbietoare.

Dar Jacques rupse tăcerea cu hotărâre:

— Şi plouă întruna! zise el, sculându-se. Să mergem acasă; e mai bine, nu?

Cum ieşiră din restaurant, un biciclist care trecea prin faţa lor, sări de pe şa şi alergă spre Jacques.

— Ai văzut pe careva dintre cei de acolo? întrebă el, răsuflând repede, fără să dea bună ziua.

Pelerina de munte, pe care şi-o strângea mereu în

jurul lui, luptându-se cu vântul şi încrucişându-şi de fiecare dată braţele pe piept, îi era leoarcă de ploaie.

— Nu, răspunse Jacques, fără să pară deloc surprins. Arătă cu ochii spre intrarea unei case a cărei poartă era deschisă: Hai acolo! propuse el.

Deoarece Antoine părea că stă, din discreţie, la o parte, se întoarse şi-l striga. Totuşi, când ajunseră tustrei la adăpost, nu făcu prezentările.

Dintr-o mişcare a capului, noul-venit lăsă să-i cadă gluga care-i acoper ea ochii. Era un om trecut de treizeci de ani. Cu toată această introducere, oarecum brutală, în materie, privirea îi era blândă, aproape dezmierdătoare. Obrazul, îmbujorat de aerul rece, era brăzdat de o cicatrice veche, a cărei urmă albă îi închidea pe jumătate ochiul drept, îi tăia sprânceana pieziş şi se pierdea sub şapcă.

— Nu mă mai slăbesc cu mustrările, continuă el cu un glas înfrigurat, fără a părea că se sinchiseşte de prezenţa lui Antoine. Dar nu le merit, nu-i aşa? S-ar fi zis că acordă o importanţă deosebită părerii lui ïacques, care făcu un gest împăciuitor. Ce mai vor? Ei singuri spun că au fost oameni plătiţi. E vina mea? Acum sunt departe şi ştiu bine toţi că n-au să fie denunţaţi.

— Manevra lor nu poate reuşi, afirmă Jacques, după o clipă de chibzuinţă. Una din două: ori…

— Da, asta e tot ce se poate spune! exclamă celălalt, întrerupându-l cu un fel de recunoştinţă şi căldură neaşteptate. Trebuie însă ca presa politică să nu ne-o ia înainte.

— Sabakin o să dispară îndată ce va mirosi ceva, şopti Jacques, coborând glasul. Bisson, de asemenea; ai să vezi!

— Bisson? Poate.

— Dar ce facem cu revolverele alea?

— Nu, asta-i uşor de dovedit. Fostul ei amant le cumpărase la Bâle, la 6 desfacere de armurărie, după un deces.

— Ascultă, Rayer, spuse Jacques, pe mine nu te bizui zilele astea; câtva timp n-o să pot scrie nimic. Dar caută-l pe Richardley. Să-ţi dea hârtiile. Spune-i că sunt pentru mine. Şi dacă are nevoie de o semnătură, să-i telefoneze lui MacLaheâr. Ai înţeles?

Rayer apucă mâna lui Jacques şi i-o strânse, fără a-i răspunde.

— Dar Loute? întrebă Jacques, continuând să ţină mâna lui Rayer într-a sa.

Celălalt înclină capul.

— N-am ce face… urmă cu un râs sfios. Ridică ochii şi repetă cu ciudă: N-am ce face, o iubesc!

Jacques lăsă mâna lui Rayer. Apoi, după o pauză, mormăi:

— Unde-o să vă ducă asta pe amândoi?

Rayer suspină:

— A avut nişte naşteri prea grele, niciodată n-are să se mai simtă în puteri; în orice caz, nu atât încât să poată munci…

Jacques îl întrerupse:

— Mi-a spus ea mie odată: „Dacă aş avea curaj, aş găsi un mijloc s-o sfârşesc!”

— Vezi? Aşa fiind, ce pot să fac?

— Dar Schrieebach?

Rayer făcu un gest de ameninţare. O flacără de ură i se aprinse în privire.

Jacques întinse mâna şi atinse braţul lui Rayer: o apăsare prietenoasă, dar hotărâtă, aproape poruncitoare.

— Unde o să vă ducă asta, Rayer? spuse el din nou, cu asprime.

Celălalt îşi scutură umerii, mânios. Jacques îşi trase

mâna. După o tăcere, Rayer îşi ridică braţul cu un fel de solemnitate:

— Moartea ne aşteaptă la capăt pe toţi – şi pe noi, şi pe ei – iată tot ce putem spune! conchise el cu jumătate de glas. Râse în tăcere, ca şi cum ceea ce avea să spună era limpede ca lumina zilei: Fără asta, viii ar fi morţi şi morţii ar fi vii „v îşi luă bicicleta de şa şi o ridică în sus cu un singur braţ. Cicatricea i se învineţi. Apoi îşi trase gluga pelerinei peste cap, ca pe o cagulă, şi întinse mâna.

— Mulţumesc. XIII să mă duc la Richardley. Eşti un om şi jumătate un tip straşnic, Baulthy! Accentul îi devenise din nou încrezător şi vesèl. E destul să te văd, ca să mă împac aproape cu lumea – cu omul, cu literatura, chiar cu presa, da… La revedere!

Antoine nu înţelese nimic din această convorbire, dar nu-i scăpase niciun cuvânt, niciun gest. Băgase de seamă, de la început, atitudinea acestui om, evident mai vârstnic decât Jacques, care, cu toate astea, îi arăta acea consideraţie plină de iubire care se manifestă de obicei numai faţă de cei mai bătrâni, faţă de cei recunoscuţi superiori. Dar, ceea ce nu încetase să-l surprindă în mod ileosebit, să-l pună pe gânduri în tot timpul convorbirii, era chipul binevoitor al lui Jacques, fruntea lui înseninată şi plină de judecată, privirea lui de om matur, autoritatea nefeănuită pe care o răspândea persoana lui. Pentru Antoine, toate astea fuseseră ca o revelaţie. Avusese în faţă, timp de câteva minute, un Jacques pe care nu-l cunoştea deloc, a cărui existenţă nici n-o bănuise până acum şi care, fără nicio îndoială, era pentru toţi ceilalţi adevăratul Jacques.

Rayer încălecă pe bicicletă şi, fără a se gândi măcar să-l salute pe Antoine, se depărtă, împroşcând în urma lui cu două dire de stropi.

IX

Cei doi fraţi îşi reluară drumul, fără ca Jacques să

facă cel mai mic comentariu în legătură cu întâlnirea aceasta. De altfel, din pricina vântului care sufla cu tărie, umflându-le hainele, şi care părea că se îndârjeşte mai cu seamă împotriva umbrelei lui Antoine, le era greu să vorbească.

Totuşi, în clipa cea mai neprielnică, tocmai când intrau în Place de la Riponne – o esplanadă imensă, unde părea că se strâng şi se înfruntă toate vânturile cerului – Jacques, neţinână seama de ploaia care-i biciuia faţa, încetini deodată pasul şi-l întrebă:

— De ce ai spus adineauri! t masă… Anglia?

Antoine prevăzu un atac. Stingherit, se apără prin câteva cuvinte spuse în doi peri, care se pierdură în vânt.

— Ce zici? făcu Jacques, care n-auzise nimic.

Se apropie de el şi mergea cu trupul întors într-o parte, luptând cu umărul împotriva vântului; privirea întrebătoare pe care o ţintea asupra fratelui său trăda o. stăruinţă atât de mare, încât lui Antome, constrâns, îi fu greu să mai mintă:

— Păi, foarte simplu… din pricina trandafirilor roşii! mărturisi el.

Tonul cu care vorbi i se păru mai aspru decât ar fi vrut să fie. îşi aminti, fără să vrea, de patima incestuoasă dintre Giuseppe şi Annetta, revăzu prăbuşirea lor în iarbă, un şir întreg de imagini care-i deveniseră iâmiliare, fără a înceta totuşi de a-l îndurera. Nemulţumit, nervos, înfuriindu-se împotriva vârtejurilor care-l hărţuiau, bolborosi o înjurătură şi închise cu ciudă umbrela.

Jacques se opri o clipă în loc, nedumerit: evident, nu se aştepta câtuşi de puţin la un răspuns ca ăsta. îşi muşcă buzele şi mai făcu vreo câţiva paşi fără a spune nimic. (De câte ori nu deplânsese ceasul acela de neiertată slăbiciune şi de câte ori nu regreiase coşul acela de trandafiri, trimis de atât de departe prin mijlocirea unui prieten, acel mesaj compromiţător, care spunea: „Trăiesc şi mă gândesc la

tine”, în clipa în care voia să rămână mort pentru toţi ai săi! Dar până acum crezuse că gestul acesta necugetat n-a fost cunoscut şi de alţii. Faptul că Gise vorbise, ceea ce era neaşteptat şi de neînţeles pentru el, îl scoase din fire.) Nu-şi putu stăpâni amărăciunea:

— Ţi-ai greşit vocaţia, făcu el rânjind. Ai fi putut să fii un foarte bun poliţist!

Antoine, jignit de tonul lui, ripostă:

— Băiatule, când ţii atât de mult să tăinuieşti viaţa pe care o duci, n-o dai în vileag în paginile unei reviste!

Jacques, ca ars, îi strigă în faţă:

— Da? Vrei să spui că din nuvela mea ai aflat despre trimiterea acelor flori?

Antoine era gata să-şi piardă cumpătul:

— Nu, replică el, voind să se arate calm şi intonând silabele cu un accent muşcător. Dar nuvela ta mi-a îngăduit să înţeleg întreaga semnificaţie a gestului tău! Şi după ce-i aruncă această săgeată grăbi pasul, luând vântul în piept.

Numaidecât însă, sentimentul că a făcut o greşeală de

Î

Ieândreptat îl năpădi cu atâta putere, încât i se tăie răsuflarea, nea o frază şi totul se va nărui: Jacques îi va scăpa din mână

I

Ientru totdeauna… De ce-şi pierduse oare firea dintr-odată, ăsându-se pradă supărării? Fiindcă venise vorba despre Gise? Şi acum ce să facă? Să se explice? Să se scuze? Dar mai era timp? Ah, era în stare de orice, numai să poată drege lucrurile!

Era pe punctul de a se întoarce către fratele său, spre a-şi recunoaşte, cu duioşie, greşeala, când, deodată, simţi că Jacques îl apucif de braţ şi că se agaţă de el cu toată puterea: îl strângea cu o căldură pătimaşă neaşteptată, cu o îmbrăţişare zbuciumată, frăţească, în

care se topi, cât ai clipi, nu numai schimbul acesta de cuvinte amare, dar toată tăcerea celor trei ani de despărţire. Buze tremurânde îi bolboroseau la ureche, cu glas sfârşit:

— Dar cum, Antoine? Ce ţi-ai închipuit? Ai crezut că Gise… că eu, eu… ai crezut cu putinţă aşa ceva?… Eşti nebun!

Privirile li se încrucişară. A lui Jacques era dureroasă, dar purificată, întinerită, şi pe chipul lui, pudoarea jignită îmbina indignarea cu durerea. Pentru Antoine totul fu ca un val binefăcător de lumină. Strângea cu bucurie braţul fratelui său. Oare îi bănuise cu adevărat pe cei doi copii? Nu mai ştia. Se gândea la Gise cu o emoţie adâncă. Se simţi deodată uşurat, eliberat de orice gând apăsător, nespus de fericit în sfârşit, îşi regăsise fratele!

Jacques tăcea. Prin faţa ochilor săi nu se desfăşurau decât amintiri care-i făceau rău seara aceea de la Maisons-Laffitte, când simţise nu numai dragostea Gisei, dar şi atracţia trupească, de neînvins, pe care o trezea în el; sărutarea lor scurta şi tulburătoare, sub tei, în noapte; apoi gestul romantic al ôisei, aşternând petale de trandafiri pe locul unde îşi dăduseră unul altuia acel sfios semn de iubire…

Antoine tăcea şi el. Cât de mult ar fi vrut să rupă tăcerea asta; dar stătea mut, intimidat. Printr-o strângere de braţ, încercă să-i transmită lui Jacques doar atât: „Da, am fost nebun; acum te cred, te cred şi sunt fericit!” Celălalt răspunse acestei strângeri tot printr-o strângere de braţ. Aşa, se înţelegeau mai bine decât prin cuvinte.

Înaintau prin ploaie, strânşi unul lângă altul, amândoi tulburaţi de această atingere prea duioasă şi care se prelungea prea mult; dar niciunul, mă altul nu îndrăznea să facă primul gest de dezlipire. Atunci, cum înaintau pe lângă zidul care îi adăpostea de vânt, Antoine îşi deschise

umbrela şi îşi creară astfel impresia că s-au lipit unul de altul ca să se apere de ploaie.

Ajunseră la pensiune fără să-şi mai fi spus vreo vorbă pe drum. În faţa porţii însă, Antoine se opri, îşi trase braţul şi rosti cu glas firesc:

— Ascultă, desigur că ai multe treburi de făcut până diseară. Te las, da? Am să mă duc să vizitez oraşul…

— Pe timpul ăsta?! făcu Jacques. Zâmbea/dar Antoine observă în zâmbetul lui o umbră de neîncredere. (De fapt, amândurora le era teamă să petreacă împreună această lungă după-amiază.) Nu, reluă Jacques. Am vreo două-trei scrisori de scris, dar în douăzeci de minute le scriu; pe urmă, probabil, o vizită de făcut, înainte de cinci. Gândul la această vizită îi întunecă parcă fruntea. Totuşi, se stăpâni: Până atunci, însă, sunt liber. Să urcăm.

În lipsa lor, camera fusese rânduită. Soba, umplută din nou cu lemne, duduia. îşi întinseră paltoanele ude în faţa focului, ajutându-se unul pe altul cu o camaraderie necunoscută până atunci.

Una din ferestre rămăsese deschisă. Antoine se apropie de ea. În mijlocul acelei osti de acoperişuri care coborau spre lac, se înălţa un turn, încoronat, ca un suveran, cu un şirag de clopote mici, şi a cărui săgeată înaltă, de un verde-cenuşiu, lucea în ploaie.! arătă cu degetul.

— Sfântul Francisc, spuse Jacques. Poţi să vezi cât e ceasul?

Pe una din laturile clopotniţei se afla un cadran vopsit în roşu şi auriu.

— Două şi un sfert.

— Eşti un om fericit! Mie mi-a slăbit vederea de tot. Şi nu pot să port ochelari din pricina migrenelor de care sufăr.

— Migrene?! exclamă Antoine, care tocmai închidea fereastra.

Se întoarse repede. Chipul lui întrebător îl făcu pe Jacques să zâmbească:

— Da, doctore. Am avut nişte dureri de cap îngrozitoare şi nu mi-au trecut nici acum cu totul.

— Ce fel de dureri de cap?

— O durere, uite, aici…

— Întotdeauna în partea stângă?

— Nu…

— Ameţeli? Tulburări de vedere?

— Fii pe pace, spuse Jacques, pe care această discuţie începea să-l plictisească. Acum mă simt mult mai bine.

— Ta-ta-ta! făcu Antoine, care nu glumea. O să trebuiască să te examinăm serios, să studiem puţin fenomenele digestive…

Cu toate că n-avea de gând să înceapă imediat un consult medical, făcuse un pas maşinal spre Jacques, iar acesta nu se putu împiedica să nu schiţeze o mişcare se retragere. Pierduse obiceiul ca cineva să se ocupe de el; cea mai mică atenţie i se părea o ştirbire a independentei lui. De altfel, aproape îndată se stăpâni; apoi, mai pe urmă faptul că cineva se îngrijea de persoana lui îi trezi impresia de ceva plăcut, ca şi cum o suflare călduţă i-ar fi mângâiat trupul, înţepenit de mult.

— Altă dată n-aveai nimic, continuă Antoine. Cum au început?

Jacques, căruia acum îi părea rău că dăduse înapoi, voi să răspundă, să dea oarecare lămuriri. Dar cum să spună adevărul?

— Au început în urma unui fel de boală… ca un şoc… o gripă, nu mai ştiu… poate şi ceva malarie… Am stat aproape un an în spital.

— În spital? Unde?

— La… Gabès.

— Gabès? în Tunisia?

— Da. Mi se pare că am căzut şi în delir. Atunci, după aceea, am avut nişte dureri groaznice de cap timp de mai multe luni.

Antoine nu spuse nimic, dar se putea ghici uşor ce gândeşte: „Să ai la Paris un cămin cu tot ce-ţi trebuie, să fii fratele unui medic şi să rişti să crăpi într-un spital din Africa!”

— Ceea ce m-a salvat, reluă Jacques, dorind să vorbească de altceva, a fost frica. Spaima de a muri acolo, în cuptorul acela. Mă gândeam la Italia, aşa cum un naufragiat se gândeşte, probabil, pe pluta lui, la pământ, la fântânile cu apă dulce… Nu mai aveam decât un gând: mort sau viu, să iau vaporul să ajung la Neapole…

Neapole… Antoine îşi aminti de Lunadoro, de Sybil, de plimbările lui Giuseppe pe deasupra golfului. Spuse într-o doară:

— De ce la Neapole?

Jacques se făcu roşu ca purpura. Păru că se luptă o clipă cu el însuşi înainte de a lămuri ceva; apoi ochii lui albaştri rămaseră ficşi.

Antoine se grăbi să rupă tăcerea:

— Ceea ce ţi-ar fi trebuit ar fi fost, cred, odihna, dar într-un aer tare.

— Mai întâi, continuă Jacques – şi se vedea bine că nu ascultase ceea ce-i spusese Antoine – la Neapole aveam o recomandare pentru cineva de la consulat. Amânările militare se capătă mai uşor în străinătate. Voiam să fiu în regulă. Umerii i se îndreptară. La drept vorbind, aş fi preferat să fiu dat dezertor decât să mă întorc în Franţa, să mă las închis în cazărmile lor!

Antoine nu clipi. Schimbă vorba:

— Dar aveai bani pentru… călătoriile astea?

— Ce întrebare! Te caracterizează! începu să umble în sus şi în jos, cu mâinile în buzunare. Niciodată n-am rămas pe ea multă vreme fără bani, fără strictul necesar.

Acolo, la început, firește, a trebuit să fac orice… Roşi din nou şi îşi feri privirea într-o parte: O, câteva zile numai… Căci te descurci repede, ştii…

— Dar cum? Ce făceai?

— De toate… De pildă… dădeam lecţii de franceză într-o scoală de ucenici… făceam corecturi, noaptea, la *Courrier Tunisien* sau la *Paris-Tunis*… Mi-a fost de mult folos, adesea, faptul că ştiam să scriu italieneşte tot atât de bine ca şi franţuzeşte… în curând, am ajuns să scriu şi articole, am căpătat revista presei la o publicaţie săptămânală, pe urmă ştiri mărunte, bucătăria… Apoi, îndată ce mi-a fost cu putinţă, reportajul! Ochii-i luciră: Ehei, dac-aş fi fost destul de sănătos, aş fi şi astăzi încă acolo! Ce viaţă!… îmi aduc aminte, la Viterbè… (De ce nu şezi? Nu, mie-mi place mai mult să umblu…) Mă trimiseseră la Viterbe, unde nimeni nu îndrăznea să se ducă, pentru procesul acela faimos al Camorrei, ţi-aduci aminte? Martie 1911… Ce aventură! Locuiam la nişte napolitani. Un adevărat cuib de bandiţi! în noaptea de 13 spre 14, au şters puţina cu toţii; când a sosit poliţia, dormeam, eram numai eu singur. Am, am… Se întrerupse la mijlocul frazei, cu toate că Antoine era foarte atent sau poate tocmai de aceea. Cum să descrii prin cuvinte, fie măcar şi foarte palid, viaţa aceea ameţitoare, care a ţinut luni de zile? în ciuda privirii stăruitoare a fratelui său, îşi întoarse faţa: Ce departe mi se par toate astea acum! Dar mai bine să nu ne mai gândim la ele… Şi, ca să gonească el însuşi vraja acestor amintiri, se sili să vorbească din nou, dar calm: îmi spuneai… în legătură cu durerile acelea de cap… Ei bine, eu niciodată n-am putut suporta primăvara din Italia. Îndată ce-am putut, îndată ce-am fost liber – încreţi din sprâncene: fără îndoială că şi aici se lovea de amintiri dureroase –, îndată ce-am putut să scap de toate astea, făcu el, tăind aerul cu braţul, m-am îndreptat în sus, spre nord.

Se oprise, în picioare, cu mâinile în buzunar, cu ochii la sobă.

Antoine întrebă:

— În nordul Italiei?

— Nu! exclamă Jacques, tresărind. Viena, Budapesta… Apoi Saxa, Dresda. Şi pe urmă, München… Chipul i se întunecă deodată; îi aruncă fratelui său o privire ascuţită şi păru, în adevăr, că şovăie; buzele-i fremătară. Dar, după câteva clipe, îşi strâmbă gura şi se mărgini să murmure, cu dinţii atât de încleştaţi, încât ultimul cuvânt abia se înţelese: Ah, München… Klünchenul ăsta e un oraş înspăim întător!

Antoine se grăbi să-l întrerupă:

— În orice caz, tu ar trebui… Atâta timp cât nu se cunoaşte pricina… O migrenă nu-i o boală, e un simptom…

Dar cum Jacques nu-l asculta, Antoine tăcu.

Se mai întâmplase de câteva ori acelaşi fenomen: ai fi jurat că Jacques simţea, pe neaşteptate, nevoia să dezvăluie o taină care-i rodea sufletul; gùra i se mişca, părea că e gata să-şi înceapă spovedania, dar deodată, ca şi cum vorbele i s-ar fi înăbuşit în gâtlej, se oprea brusc. Şi, de fiecare dată, Antoine, ca reţinut de o teamă absurdă, în loc să-şi ajute fratele să treacă obstacolul, se poticnea el însuşi şi se dădea în lături, rătăcind cu gândul, fără noimă, nu te miri ce direcţie.

Acum tocmai se întreba cum să-l facă pe Jacques să-şi continue povestirea, când un zgomot de paşi uşori se auzi pe scări. O bătaie, uşa se deschise aproape în acelaşi timp, şi Antoine zări apără nd o mutră zburlită de băieţandr u.

— Mă iertaţi. Vă deranjez?

— Intră, făcu Jacques îndreptându-se spre uşă.

Nu era nicidecum un băieţandru, ci un om mărunt, fără vârstă precisă, ras, cu obrajii albi ca laptele, cu părul ciufulit de culoarea cânepii uscate. Şovăi în prag şi

probabil că aruncă spre Antoine o privire îngrijorată; dar ochii îi erau acoperiţi de nişte gene atât de dese, încât nu i se putea zări mişcarea pupilelor.

— Vino lângă sobă, îi spuse Jacques oaspetelui, ajutându-l să-şi scoată paltonul.

Părea, pentru a doua oară, hotărât să nu-l prezinte pe fratele său. Dar zâmbea fără stinghereală şi nu dădea impresia că e stânjenit de prezenţa lui Ajotoine.

— Am venit să-ţi spun că a sosit Mithoerg şi că aduce o scrisoare, lămuri mu sanrul. Vorbea şuierător, repede, dar cu un glas coborâi, aproape cu teamă.

— O scrisoare?

— De la Vladimir Kniabrowski!

— De la Vladimir Kniabrowski?! exclamă Jacques, şi trăsăturile i se luminară deodată. Sezi, pari obosit. Vrei o bere? Un ceai?

— Nu, mulţumesc, nimic. Mithoerg a sosit azi-noapte. Vine de acolo... Aşa că eu... ce să fac? Ce sfat îmi dai? Să încerc?

Jacques pregetă câtva timp înainte de a răspunde.

— Da. Acum, e singurul mijloc ca să aflăm adevărul.

Celălalt se frământa.

— Straşnic! Bănuiam eu! Ignace mă descurajase. Chenavon, de asemenea. Dar dumneata, dumneata... straşnic!

Stătea cu faţa spre Jacques, şi pe chipul lui mic licărea o lumină de încreiere.

— Dar să ştii!... zise Jacques foarte serios, ridicând degetul.

Albinosul îşi legănă capul de sus în jos, în semn de consimţire.

— Cu blândeţe, cu blândeţe, rosti el, grav.

Trupul lui firav exprima o tărie de fier.

Jacques îl privi de aproape.

— Nu cumva ai fost bolnav, Vanheede?

— Nu, nu… Puţin obosit. Apoi adăugă, zâmbind cu obidă: Ştii, mă simt aşa de prost în hardughia aia a lor!

— Prezel mai e aici?

— Da.

— Şi Quilleuf? „Să-i spui din partea mea lui Quilleuf că vorbeşte prea mult. Înţelegi? O să priceapă.

— An, Quilleuf! i-am spus-o verde în faţă: „Vă purtaţi ca şi cum aţi fi voi înşivă nişte nemernici!” rupt în bucăţi manifestul lui Rosengaard, fără să-l citească! Totul e putre îl acolo. Şi repetă: Totul e putred! cu un glas surd şi indignat; dar în acelaşi timp, un zâmbet de o blândeţe îngerească îi lumină buzele de fetiţă. Urmă pe un ton ascuţit, şuierător: Saffrio! Tursey! Petèrson! Toţi! Şi chiar Suzanne! „Miroase a putregai!

Jacques dădu din cap.

— Josepha, poate. Dar Suzanne, nu. Ai grijă, Josepha e o creatură ticăloasă. O să vă strice pe toţi.

Vanheede îl privea atent, în tăcere. îşi mişca pe genunchii mici mâinile-i de păpuşă şi i se vedeau încheieturile neînchipuit de slabe şi palide.

— Ştiu foarte bine. Ei şi? Tocmai acum s-o aruncăm în apă? Dumneata ai ace-o, spune? E ăsta un motiv? La urma urmei, e o fiinţă şi ea, şi nu-i chiar cea mai nemernică… Şi, în definitiv, s-a pus sub brotecţia noastră. Atunci? Cu blânâeţe, numai cu blândeţe… Suspină: Câte fiinţe ca ea n-am întâlnit eu pân-acum!… Totul e putred! Suspină” iar, îşi aruncă în fugă

Î

privirea spre Antoine, apoi se ridică şi, apropiindu-se se acques, vorbi deodată înnerbântat: Scrisoarea lui Vladimir Kniabrowski e o scrisoare frumoasă, să ştii…

— Şi, întrebă Jacques, ce are de gând să facă acum?

— Se îngrijeşte. Şi-a regăsit nevasta, mama, copilaşii. Se pregăteşte să trăiască! să ia viaţa de la capăt.

Vanheede începu să se mişte prin fata sobei; din când

în când îşi strângea cu nervozitate mâinile. Şi, ca şi cum şi-ar fi vorbit sieşi, spuse, cu un accent de reculegere:

— Un suflet tare curat Kniabrowski ăsta…

— Tare curat, repetă imediat Jacques, pe acelaşi ton.

Apoi adăugă, după o clipă de tăcere:

— Qnd crede că o să-i apară cartea?

— Nu vrea să spună.

— Ruskinoff e de părere că e ceva răscolitor, ştii?

— Nici nu poate fi altfel! O carte pe care a scris-o în întregime în închisoare! făcu câţiva paşi. Nu ţi-am adus scrisoarea lui azi: am dat-o Olgăi, s-o ducă la cerc. O voi primi înapoi diseară.

Se mişca înainte şi înapoi, cu uşurinţa unei flăcări jucăuşe, cu capul sus, râră să-l privească pe Jacques, şi părea că surâde unor îngeri.

— Vladimir scrie că niciodată n-a avut atâta conştiinţă de sine ca în închisoare. Singur, cu singurătatea lui. Glasul îi devenea tot mai armonios, dar din ce în ce mai întunecat: Şi mai scrie că celula lui se afla sus, deasupra clădirilor, şi că se căţăra pe scândurile patului ca să ajungă cu fruntea până la fereastra cu gratii. Zice că sta aşa, acolo, ore întregi, gândind, privind Vârteiul fulgilor de zăpadă prin văzduh. Zice că nu putea să vadă nimic altceva, niciun acoperiş, niciun vârf de copac, nimic, absolut nimic. Dar, de cum se împrimăvăra şi tot timpul verii, spre sfârşitul după-amiezii, vreme de un ceas, puţin soare îi cădea pe faţă. Zice că toată ziua aştepta să vină ceasul ăsta. Ai să-i citeşti scrisoarea. Spune că 6 dată a auzit plângând, undeva, departe, un copilaş… Altă dată a auzit o detunătură…

Vanheede aruncă o scurtă ochire spre Antoine, care-l asculta şi care nu se putea stăpâni să nu-l urmărească din ochi, curios.

— Dar o să-ţi aduc mâine scrisoarea, făcu el, aşezându-se iar.

— Nu mâine, spuse Jacques, mâine nu voi fi aici.

Vanheede nu se arătă surprins. Dar întoarse din nou capul spre Antoine şi, după o scurtă pauză, se ridică în picioare.

— Iartă-mă. Te-am deranjat, fără îndoială. Dar eram nerăbdător să-ţi aduc aceste veşti despre Vladimir.

Jacques se ridică şi el.

— Lucrezi prea mult acum, Vanheede; ar trebui să te cruţi.

— Da' de unde!

— Tot la Schomberg et Rieth?

— Tot. Zâmbi maliţios: Scriu la maşină. Spun: „Da, domnule", de dimineaţă până seara şi b'at încontinuu la maşină. Dar ce importanţă are asta? Qnd vine seara, mă regăsesc pe mine însumi. Atunci sunt liber să gândesc: „Nu, domnule, toată noaptea, până a doua zi dimineaţă.

În aceeaşi clipă, micul Vanheede îşi ridică foarte sus capul şi ciuful lui de cânepă zburlit îi dădea şi mai mult aerul că vrea să se înalţe pe picioare. Făcu o mişcare ca şi cum, de data asta, i-ar fi vorbit lui Antoine:

— Am crăpat de foame zece ani, domnilor, pentru ideile astea! Ţin la ele! apoi se întoarse lângă Jacques, îi întinse mâna şi, pe neprevăzute, glasul lui subţirel se tulbură: Dumneata vrei să pleci?... îmi pare rău. îmi făcea bine să vin pe aici, ştii?

Jacques, mişcat, nu răspunse; dar îşi puse mâna cu un gest afectuos pe braţul albinosului. Antoine îşi aminti de omul cu cicatrice. Jacques făcuse şi atunci acelaşi gest prietenos, plin de îndemn, oarecum protector. Părea, în adevăr, că ocupă un loc deosebit în adunările astea ciudate; i se cerea sfatul, aşteptau părerile lui, le era teamă de dezaprobarea sa; de asemenea, veneau cu toţii la el să-şi încălzească inima în preajma lui.

„E un Thibault!... îşi spuse Antoine încântat. Dar numai – decât se simţi năpădit ele tristeţe. Jacques n-o să

rămână la Paris; se va întoarce să trăiască în Elveţia, asta fără doar şi poate”. Oricât şi-ar fi spus: „Ne vom scrie, voi veni să-l văd, nu va mai fi acelaşi lucru ca în cei trei ani…” simţea totuşi o sfâşietoare strângere de inimă. „Dar care va fi opera lui?” Ce viaţă îşi va putea croi în mijlocul acestor oameni? Ce se va alege din toată energia lui? Oare acesta e viitorul strălucit pe care i l-am visat eu?”

Jacques îl luase pe prietenul său de braţ şi-l conducea, cu paşi mărunţi, spre uşă. Acolo, Vanheede se întoarse, îl salută pe Antoine cu o sfioasă înclinare a capului, apoi dispăru pe palier, urmat de Jacques.

Antoine mai auzi o dată glăsciorul acela şuierător:

— …Totul e atât de putred… Ei nu-i rabdă în jurul lor decât pe cei slugarnici, pe câinii care se gudură…

X

Jacques se întoarse în cameră. El nu dădu nicio lămurire asupra acestej vizite, aşa cum nu dăduse nici asupra biciclistului cu pelerină. îşi turnă un pahar cu apă şi-l bău pe îndelete.

Antoine, ca să facă ceva, îşi aprinse o ţigară, se ridică şi zvârli chibritul în sobă, se duse să arunce o privire pe fereastră, apoi se întoarse la locul lui şi se aşeză din nou.

Tăcerea stăruia de câteva minute. Jacques începu să se plimbe iarăşi prin odaie:

— Asta-i! exclamă el pe negândite, fără a se întrerupe din mers. Trebuie să încerci să mă înţelegi, Antoine! Cum mi-aş fi putut îngropa trei ani din viaţă în şcoala lor? Spune şi tu!

Antoine, surprins de aceste cuvinte, deveni atent şi se arătă dispus să fie înţelegător.

— Prelungirea asta camuflată a liceului!… urmă Jacques. Cursurile alea, lecţiile, nesfârşitele lor explicaţii! Respectul ăla pentru toate!… Şi promiscuitatea! Toate ideile aduse la un numitor comun, călcate în picioare de turmă, în chichineţele alea fără aer. Ah, grupele lor de

studiu! Pedagogii, tiranii lor! Şi vocabularul lor de papagali, pricepi? Nu, niciodată n-aş fi putut… înţelege-mă, Antoine… Nu spun că… De bună seamă, am toată stima pentru ei… Meseria asta de profesor nu poate fi exercitată decât în chip cinstit, cu credinţă. Te emoţionează oarecum, din pricina demnităţii lor, a efortului lor spiritual, a devotamentului lor atât de prost plătit. Da, însă… Nu, tu nu mă poţi înţelege, murmură el după o pauză. N-am plecat numai ca să scap de cazarmă şi nici din scârbă faţă de aparatura aceea didactică, nu… ci din pricina acestei vieţi ridicole, Antoine! Se opri din mers şi repetă: Ridicole! cu privirea aţintită în podea.

— Când te-ai dus să-l vezi pe Jalicourt, întrebă Antoine, erai hotărât mai dinainte să…

— Deloc!

Stătea în picioare, nemişcat, cu sprâncenele ridicate, cu ochii în pământ, încercând să reconstituie trecutul cu toată sinceritatea.

— Ah, luna aceea a lui octombrie! Mă întorsesem de la Maisons-Laffitte într-o stare… într-o stare de plâns! Umerii i se încovoiară ca sub o povară. Mormăi: Prea multe lucruri care nu se puteau împăca…

— Da, octombrie, spuse Antoine, care se gândea la Rachel.

— Atunci, în ajunul începerii cursurilor, când, colac peste pupăză, mă ameninţa Şcoala Normală, m-a apucat un fel de spaimă… Gândeşte-l e cât e de ciudat! Astăzi înţeleg limpede că, înainte de a mă duce să-l văd pe Jalicourt, s înţeam doar o mare teamă, nimic mai mult. De bună seamă, sătul până în gât de toate, m-am gândit de mai multe ori să las naibii şcoala şi chiar să plec… Da… Dar asta nu era decât o reverie vagă, irealizabilă. Numai după seara petrecută la Jalicourt am hotărât totul în sinea mea. Te miră? făcu el, ridicându-şi, în sfârşit, ochii şi zărind chipul uluit al fratelui său. Ei bine, am să-ţi dau să citeşti

însemnările pe care le-am făcut în seara aceea, după ce m-am întors; tocmai am dat peste ele zilele trecute, începu să se plimbe iar, cu un aer mohorât, amintirea vizitei la Jalicourt părea că-l răscoleşte şi acum.

— Qnd mă gândesc la asta… spuse el, scuturându-şi capul. Dar tu ce legături ai avut cu el? V-aţi scris? Te-ai dus poate pe la el? Ce impresie ţi-a făcut?

Antoine se mărgini să schiţeze un gest şters.

— Da, spuse Jacques, gândind că părerea fratelui său e defavorabilă, cred că ţi-e greu să înţelegi ceea ce însemna el pentru generaţia mea! Şi, schimbându-şi atitudinea, veni şi se aşeză în faţa lui Antome, în fotoliul de lângă sobă. Ce ti – e şi cu Jalicourt ăsta! făcu deodată, zâmbind. Glasul i se îndulcise. îşi întinse cu voluptate picioarele în dogoarea sobei. Antoine, de ani de zile ne spuneam: „Qnd voi fi elevul lui Jalicourt…11 Ba chiar ne gândeam: „Discipolul lui!” Eu, unul, ori de câte ori stăteam în cumpănă în ceea ce priveşte şcoala, îmi spuneam: „Da, însă acolo e Jalicourt”. Era singurul pentru care ni se părea că merită să îndurăm toată truda asta, înţelegi tu? îi ştiam versurile pe de rost. Scrierile lui circulau peste tot, frazele lui erau pe toate buzele. Se spunea despre colegii lui că-l invidiau. Izbutise să-şi impună la universitate nu numai cursurile, care erau lungi improvizaţii lirice, pline de idei îndrăzneţe, de digresiuni, de mărturisiri neaşteptate, de cuvinte fără văl, dar chiar şi vorbele lui de spirit, eleganţa lui de bătrân gentilom, monoclul lui, ba până şi pălăria aceea de conchistador! Era un tip plin de entuziasm, lunatic, original în felul lui, dar cu un suflet bogat şi generos, o mare conştiinţă modernă, iar pentru noi, era acela care ştiuse să pună degetul pe toate rănile! îi scrisesem. Aveam cinci scrisori de la el; mândria mea, o comoară, cinci scrisori, din care trei, patru chiar, cred că sunt încă şi astăzi minunate… Să vezi: într-o dimineaţă de primăvară, pe la unsprezece, îl întâlnisem… un prieten al

meu şi cu mine. Cum să uiţi aşa ceva? Urca pe Rue Soufflot, cu paşi mari şi mlădioşi. îmi amintesc de jacheta lui cu pulpanele în vânt, de ghetrele lui albe, de părul cărunt sub borurile largi ale pălăriei. Drept ca un brad, cu monoclul lui, cu nasul coroiat, cu mustaţa-i albă, galică… Un profil de vultur bătrân, gata să atace cu pliscul. O pasăre de pradă, dar corcită cu una din specia picioroangelor. Avea şi ceva de lord bătrân. Era de neuitat!

— Îl văd! exclamă Antoine.

— Ne-am ţinut după el până la poarta lui. Eram vrăjiţi. Am căutat în zece librarii fotografia lui! Jacques îşi trase picioarele sub el cu un gest brusc. Ah, uite, când mă gândesc la el, îl urăsc! Apoi, aplecat înainte, cu mâinile întinse spre sobă, adăugă, gânditor: şi, totuşi, dacă am avut curajul să plec, lui i-l datorez!

— Sunt sigur că nici n-a bănuit, observă Antoine.

Jacques nu-l auzi. Cu faţa spre foc, cu un zâmbet distrat pe buze, cu glas pierdut, spuse:

— Vrei să-ţi povestesc?… Ei bine, era într-o seară, după cină, când m-am hotărât, pe neaşteptate, să mă duc la el, să-i explic… totul! Şi-am pornit, fără a mai aştepta, fără să judec… La nouă, sunam la poarta lui, în Place dii Panthéon… îi cunoşti casa? Un antreu întunecos, o bretonă bleagă, sufrageria, un foşnet de rochie ce se retrage iute. Masa era strânsă, dar pe ea se aflau un coş pentru lucru de mână şi nişte rufe de cârpit. Un miros de mâncare, de pipă, o căldură m-oleşitoare. Se deschide uşa: Jalicourt. Nimic care să semene cu bătrânul vultur din Rue Soufflot, nici cu autorul scrisorilor, nici cu poetul, nici cu marea conştiinţă – cu niciun Jalicourt cunoscut! Nu era nimic din el. Un Jalicourt încovoiat de spate, fără monoclu, cu o haină veche plină de mătreaţă, cu o pipă stinsă, cu o gură ursuză. Cred că sforăia cu nasiil lui mare vârât în sobita de cărbuni, digerându-şi varza pe care o mâncase la cină. Sigur că nu m-ar fi primit dacă slujnica… Dar, surprins,

încolţit pe neaşteptate, mă pofteşte în cabinetul lui de lucru. Eu, niciuna, nici două, încep, pè nepusă masă, înfierbântat: „Vin la dumneavoastră etc…” El se ridică, se trezeşte puţin: văd renăscând în el vulturul bătrân. îşi pune monoclul, mă pofteşte pe un scaun şi bătrânul lord îmi spune, surprins: „Un sfat? Şi cu subînţeles: Cum, n-ai pe nimeni căruia să i-l ceri?” Era adevărat. Nu mă gândisem niciodată la asta. Căci, ce vrei, Antoine? e fatal: aproape niciodată n-am putut să urmez sfaturile tale… Nici pe ale altora… M-am condus totdeauna singur; aşa sunt eu! Exact aşa i-am răspuns şi lui Jalicourt. Atenţia lui m-a încurajat. Am mers drept la ţintă: „Vreau să fiu romancier: un mare romancier…” Trebuia să încep cu asta. El nici n-a clipit. Atunci, mi-am dat drumul, i-am spus… în sfârşit, tot! Că simţeam în mine o putere, ceva intim, adânc, care-i al meu, care mă frământă! Că, de ani de zile, toate eforturile de a mă cultiva au fost aproape numai în dauna acestei valori profunde! Că mi-era lehamite de studii, de şcoală, de erudiţie, de comentarii, de vorbărie şi că dezgustul ăsta avea violenţa unui instinct de apărare, de conservare! Zvârlisem jugul! I-am spus: „Toate astea mă apasă, domnule, mă înăbuşă, mă abat de la adevăratul meu îndemn!” Jacques îşi aţintea asupra lui Antoine o privire care se schimba mereu şi care, aspră şi pasionată, devenea în aceeaşi clipă dureroasă, duioasă, aproape dezmierdătoare. Exclamă: E purul adevăr, Antoine, creae-mă!

— Da, înţeleg foarte bine, dragul meu.

— A, nu-i vorba chiar de orgoliu, continuă Jacques. Nu simt nicio poftă de a fi mai presus decât alţii, nimic din ceea ce se numeşte îndeobşte ambiţie. Dovadă, viaţa mea de aici! Cu toate astea, îţi jur, Antoine: aici am fost pe deplin fericit!

După o clipă de tăcere, Antoine vorbi:

— Povesteşte-mi mai departe. Ce ţi-a răspuns?

— Aşteaptă. N-a răspuns nimic, dacă mi-aduc bine aminte. Üa. Aşa-i: ca să termin mai repede, îi arătai cântecul *Izvorul*... Parafrazarea unui fel de poem în proză, pe care-l începusem atunci. O tâmpenie! făcu roşind. „Să te poţi, în fine, apleca asupra ta însuţi ca pe margin ea unui izvor etc. Să dai la o parte ierburile, să dezvălui cupa aceasta de puritate, în care apa ţâşneşte din adâncuri...” Aici m-a întrerupt: „E drăguţa imaginea dumitale...” Asta-i tot ce găsise să-mi spună! Bou bătrân! îi căutam privirea. El se ferea de a mea. îşi răsucea inelul în deget...

— Parcă-l văd... spuse Antoine.

— A început să-mi ţină o predică întreagă: „Să nu dispreţuieşti prea mult căile bătătorite... Folosul, mlădierea pe care o câştigi supunându-te disciplinelor etc...” Ah, era la fel cu ceilalţi! au înţelesese nimic, absolut nimic! Nu găsea să-mi ofere altceva decât idei răsuflate! Eram furios că m-am dus la el, că i-am vorbit! A urmat câtva timp pe acelaşi ton. Părea că n-are altă grijă decât să mă definească. îmi spunea: „Eşti dintre aceia care... Tinerii de vârstă dumitale sunt... Ai putea să fii clasificat printre firile clare...” Atunci, mi-a sărit ţâfna: „Urăsc clasificările, urăsc clasificatorii! Sub pretextul de a te clasifica, ei te mărginesc, te rod, ieşi din labele lor micşorat, ciuntit, numai cioturi!” Zâmbea, cred că era hotărât să suporte orice! în clipa aceea i-am strigat: „Îi urăsc pe profesori, domnule! De aceea am şi venit să vă văd pe dumneavoastră!” Zâmbea mereu, se prefăcea că-i măgulit. Ca să pară amabil, mi-a pus câteva întrebări. Exasperante! Ce înfăptuisem? „Nimic!” Ce voiam să fac? „Totul!” Nu îndrăznea nici măcar să rânjească, belfer pedant şi caraghios! îi era prea teamă să fie judecat de un tânăr! Fiindcă asta era mama lui: să audă părerea celor tineri despre el! De când intrasem în biroul lui, nu se gândea decât la un lucru, la cartea pe care tocmai o scria atunci: *Experienţele mele* (cred că trebuie să fi apărut, dar n-am s-

o citesc niciodată). îl treceau sudorile la gândul că ar putea să-şi rateze opul şi, îndată ce se afla în faţa unui tânăr, urmărit de obsesia falimentului, se întreba: „CÂE va gândi oare ăsta despre cartea mea?”

— Bietul om… făcu Antoine.

— Da, îmi dau bine seama, era, poate, demn de plâns! Numai că eu nu mă dusesem acolo ca să-l văd tremurând! Trăgeam încă nădejde, aşteptam să-l văd pe Jalicourt al meu. Pe Jalicourt poetul, filosoful, omul, nu importă care, dar nu pe ăsta! în sfârşit, m-am ridicat. A fost un moment hazliu. Mă însoţea cu palavrele lui: „E atât de greu să dai sfaturi tinerilor… Nu există un adevăr *omnibus*, fiecare trebuie să şi-l caute pe al său” etc… Eu mă îndreptam spre ieşire, mut, crispat, îţi dai seama cum! Trecui prin salon, prin sufragerie, prin anticameră, deschideam eu însumi uşile prin întuneric, mă poticneam în vechiturile lui, el abia avea timp să nimerească butonul electric…

Antoine zâmbi; îşi amintea ordinea din casa aceea, mobilele lăcuite, scaunele tapisate, bibelourile. Dar Jacques continua cu o expresie speriată:

— Atunci… Stai!… Nu mai ştiu bine cum s-a întâmplat. Să fi înţeles, oare, deodată, de ce fugeam de el? I-am auzit glasul parcă dogit în spatele meu: „Ce mai vrei altceva? Vezi doar bine că sunt un om gol, sfârşit!” Eram în antreu. Mă întorsesem spre el, năucit. îţi făcea milă! Repeta: „Gol! Sfârşit! Şi fără să fi înfăptuit nimic!” Atunci, am început să

E

roteştez eu. Da, şi în mod sincer. Nu mai eram furios pe el. ar o ţinea morţiş: „Nimic! Nimic! Numai eu ştiu asta!” Şi cum eu stăruiam, l-a apucat un fel de turbare; „Ce naiba vă înşală atâta pe toţi la mine? Cărţile mele? Egale cu zero! N-am pus nimic în ele, nimic din ceea ce aş fi putut pune! Atunci, ce? Spune? Titlurile mele? Cursurile

mele? Academia? Ce altceva? Asta?” Apucase reverul hainei, unde era prinsă rozeta Legiunii de Onoare, şi trăgea de el, îndârjindu-se: „Asta? Spune! Asta?”

Furat de istorisirea lui, Jacques se ridicase în picioare; imita scena cu o aprindere crescândă. Iar Antoine îşi aminti de un Jalicourt care-i apăruse o clipă în faţă, în acelaşi loc, înălţat, strălucitor sub lumina lămpii din tavan.

— S-a liniştit dintr-odată, continuă Jacques. Cred că i-a fost teamă să nu-l audă cineva. A deschis o uşă şi m-a împins într-un fel de cămară care mirosea a portocale, a ceară şi a terebentină. Avea o strâmbătură de om care rânjeşte, dar o privire plină de cruzime şi ochiul îi era congestionat în spatele monoclului. Se rezemasè cu cotul de un raft, pe care se aflau câteva pahare şi o competieră; nu ştiu cum de n-a răsturnat nimic. După trei ani, îmi stăruie încă în urechi tonul, cuvintele lui. Prinse a vorbi şi iar a vorbi, cu glas surd: „Uite, am să-ţi spun adevărul. Şi eu eram la fel la vârstă dumitale. Qnd eram puţin mai mare poate; absolvisem Şcoala Normală. Şi eu am simţit vocaţia asta de romancier. Şi eu am cunoscut forţa aceea care are nevoie să fie liberă ca să se poată dezvolta în voie. Şi eu am avut la un moment dat simţământul că-mi greşisem drumul. Şi eu, de asemenea, m-am gândit să cer sfatul cuiva. Numai că eu m-am dus la un romancier. Ghiceşte, la cine? Nu, n-ai să înţelegi, azi nici nu-ţi mai poţi închipui măcar ce însemna el pentru tineret în 18350! M-am dus la el, m-a lăsat să vorbesc, mă cerceta cu ochii lui vii, scărmănându-şi barba; foarte grăbit, s-a sculat de pe scaun, fără a mă lăsa să termin. Ah, el n-a stat deloc în cumpănă! Mi-a spus, căutându-şi parcă vorbele, cu vocea lui şuierătoare, în care *′s* devenea *f*: «Nu este decât o lingură ucenicie pentru noi: jurnalifmul!» Da, aşa mi-a spus. Aveam douăzeci şi trei de ani. Şi am plecat tot aşa precum venisem, domnule: ca un nătărău. M-am întors la llârţoagele mele, la profesorii mei, la camarazii mei, la

concurentă, la revistele de avangardă, la pălăvrăgeli, la viitorul meu frumos! Frumosul meu viitor!” Şi pac! mâna lui Jalicourt îmi cade pe umăr. N-am să uit niciodată ochiul acela, ochiul acela de ciclop, care ardea în dosul monoclului. Se înălţase din tot trupul şi îmi vorbea drept în faţă: „Ce vrei de la mine, domnule dragă? Un sfat? Ei bine, uite-l: Aruncă toate cărţile, urmează-ţi instinctul! Ţine minte un lucru: dacă ai un dram de geniu, n-ai să poţi face niciodată nimic decât urmându-ţi calea proprie, mânat de propriile dumitale forţe!... Poate că pentru dumneata timpul nu e încă pierdut! Repede! Du-te şi trăieşte! Nu importă cum, nu importă unde! Ai 20 de ani ai ocfti, picioare. Ascultă-l pe Jalicourt! Intră la un ziar, aleargă după fapte diverse. Mă înţelegi? Nu sunt nebun. Faptele diverse! Aruncă-te în groapa comună! Numai asta va scoate zgura din dumneata. Nu sta o clipă, de dimineaţă până seară, nu pierde niciun accident, nicio sinucidere, niciun proces, nicio dramă mondenă, nicio crimă de lupanar! Deschide-ţi ochii, priveşte tot ceea ce o civilizaţie târaşte după ea, şi bun, şi rău, tot ce-i nebănuit, tot ce nu-i născocit! Şi poate că după aceea ai să-ţi

S

oţi îngădui să spui ceva despre om, despre societate, despre umneata...” Ce să-ţi spun, nu-l mai priveam, îl sorbeam din ochi, eram absolut electrizat. Dar totul s-a spulberat brusc.

Fără un cuvânt, a deschis uşa şi aproape m-a gonit, împingându-mă înaintea lui, prin antreu, până la palier. Nici acum nu-mi explic de ce. Se trezise?... Îi părea rău de înflăcărarea sa?... I-a fost teamă c-am s-o divulg?... Parcă văd şi azi cum îi tremura falca lungă. Bolborosi, înăbuşindu-şi glasul: „Du-te... pleacă... du-te!... mtoarce-te la bibliotecile dumitale, domnule!...” Uşa s-a închis cu zgomot. Puţin îmi pasă. Am coborât în fugă cele patru etaje, am ajuns în stradă, alergam nebuneşte în noapte, ca

un mânz care a scăpat la câmp!

Emoţia îl sugrumă. îşi turnă un al doilea pahar de apă şi-l dădu pe cât dintr-odată. îi tremura mâna; când puse paharul pe masă, ÎI lovi uşor de garafă: se auzi un clinchet. În mijlocul tăcerii, sunetul acesta de cleştar se prelungi mult, nevrând parcă să se mai stingă.

Antoine era frământat de gânduri, se silea să lege între ele întâmplările dinaintea fugii lui Jacques. Multe amănunte îi scăpau. Ar fi vrut să-l facă pe Jacques să vorbească despre cele două iubiri ale lui Giuseppe. Numai că subiectul acela… „Prea multe lucruri care nu se puteau împăca”, suspinase Jacques mai adineauri; asta era tot; tăcea cu o încăpăţânare sălbatică, ceea ce dovedea cu prisosinţă cât de mult contribuiseră complicaţiile acestea sentimentale la hotărârea fugarului. „Dar acum, se întreba Antoine, ce loc or mai fi având ele în inima lui?”

Se străduia să reconstituie faptele, sumar. În octombrie se întorsese, aşadar, de la Maisons. Care au fost, în momentul acela, relaţiile lui cu Gise, întâlnirile cu Jenny? A încercat oare să le rupă? Sau îşi luase angajamente cu neputinţă de îndeplinit? Antoine şi-i închipui apoi pe fratele său la Paris: fără un plan precis de studii, singur şi prea liber, sucind şi răsucind în inima lui această problemă de nerezolvat; desigur că trăise într-o exaltare continuă, într-o nelinişte insuportabilă. Singura perspectivă ce i se deschidea în fetiţ era începutul anului şcolar, internatul de la Şcoala Normală, care-l dezgusta, în acel moment s-a produs vizita la Jalicourt şi, pe neaşteptate, o ieşire, o uriaşă spărtură în zare: să se smulgă, să înfrunte imposibilul, să înceapă aventura, să trăiască”. Da, îşi spunea Antoine, asta explică nu numai plecarea lui Jacques, dar şi faptul că s-a putut izola trei ani în tăcerea asta de moarte. Să înceapă totul de la capăt! Şi ca s-o poată lua de la capăt – să uite totul, să fie uitat de toţi!… Totuşi, gândi mai departe, să profite în felul acesta

de faptul că eu eram plecat la Le Havre, să nu aştepte măcar douăzeci şi patru de ore ca să mă revadă, ca să-mi vorbească?!” Indignarea lui era gata să se stârnească iar; dar se stăpâni, lăsă la o parte orice necaz şi, încercând să reia firul convorbirii, spre a cunoaşte urmarea, spuse:

— Aşadar… ai plecat a doua zi după aceea?…

Jacques se aşezase iar lângă sobă; cu coatele pe genunchi, cu umerii plecaţi, cu capul înclinat, fluiera încetişor.

Ridică ochii!

— Da, a doua zi. Apoi, cu o voce reţinută, adăugă: îndată după scena cu…

Scena cu tatăl, scena de la palatul Seregno! Antoine uitase de ea.

— Tata nu mi-a spus niciodată nimic, zise el repede.

Jacques se miră. Cu toate astea, îşi întoarse privirea spre el şi gestul pe care-l făcu părea că spune: „Cu atât mai rău… Mi doare inima când îmi amintesc…

„Prin urmare, de aceea n-a aşteptat întoarcerea mea de la Le Havre!” gândi Antoine, aproape voios.

Jacques căzu iar pe gânduri şi începu din nou să fluiere. O cută aspră îi brăzda linia sprâncenelor. În câteva clipe retrăi, fără să vrea, minutele acelea tragice: tatăl şi fiul, singuri în sufragerie; masa tocmai se sfârşise; domnul Thibault îi pusese o întrebare asupra deschiderii şcolii, şi Jacques răspunsese, cu brutalitate, că s-a retras de la şcoală; îşi aruncau unul altuia replici din ce în ce mai usturătoare; pumnul tatălui lovea în masă… Scos din fire, lăsându-se pradă unei nebunii momentane, de neînţeles, Jacques îi aruncase în faţă, ca o sfidare, numele lui Jenny; apoi, înfruntând toate ameninţările, ameninţând el însuşi, pierzându-şi capul, folosise cuvintele cele mai grele, până în clipa când, rupând în urma lui toate punţile şi făcând cu neputinţă orice întoarcere, ameţit de revoltă şi deznădejde, plecase’s frigând: „Am să mă omor!”

Această evocare fu atât de precisă, atât de sfâşietoare, încât se ridică deodată, ca şi cum l-ar fi înţepat ceva. Întoine avu totuşi timpul să surprindă în ochii fratelui său o lumină de căinţă. Dar Jacques îşi reveni numaidecât.

— trecut de patru, zise el. Dacă-i vorba să fac vizita asta… Şi îşi îmbrăcă numaidecât paltonul; părea nerăbdător să plece. T\i rămâi aici, da? Mă întorc înainte de când. Bagajul mi-l fac repede. Mâncăm la bufet, e mai bine! aruncă pe masă mai multe mape, pline cu tot felul de hârtii. Uite, adăugă, dacă te distrează… Articole, nuvele scurte… Cele mai puţin proaste din lucrurile pe care le-am scris în anii aceştia din urmă!

Trecuse pragul când, întorcându-se oarecum stingherit, spuse peste umăr, pe un ton uşor:

— Dar nu-mi vorbeşti nimic de… de Daniel?

Antoine avu impresia că fusese gata să spună: „… de familia Fontanin?”

— Daniel? închipuieşte-ţi, am devenit foarte buni prieteni! După plecarea ta, s-a arătat atât de devotat, atât de afectuos…

Jacques, ca să-şi ascundă tulburarea, făcea pe miratul, iar Antoine se prefăcea că-l crede.

— Te miră? făcu el râzând. E adevărat că suntem destul de deosebiţi unul de altul, dar am sfârşit prin a-i accepta concepţia lui despre viaţă: poate fi legitimă pentru un artist ca el. Ştii c-a depăşit orice aşteptare! Expoziţia sa din 1911, la Ludwigson, l-a făcut pur şi simplu celebru! Ar vinde mult dac-ar voi, dar lucrează atât de puţin… Ne deosebim unul de altul… *ne deosebeam* mai ales, preciză el, fericit că a găsit prilejul să vorbească puţin şi despre el însuşi şi să-i arate lui Jacques că portretul lui Umberto nu-i mai semăna. Ştii, nu mai sunt atât de ambiţios ca înainte! Nu mai cred că-i atât de necesar…

— E la Paris? îl întrerupse cu bruscheţe Jacques. Ştie

că…?

Antoine abia îşi putu stăpâni o mişcare de ciudă!

— Nu, îşi face serviciul militar. E sergent la Lunéville. Pentru vreo zece luni încă; până la 14 octombrie. L-am văzut foarte rar de vreun an încoace.

Tăcu, ca îngheţat parcă de privirea posomorâtă, absentă, pe care fratele său o ţintea asupra lui.

Îndată ce simţi că glasul nu-i mai trădează tulburarea, Jacques spuse:

— Să nu laşi focul să se stingă, Antoine.

Şi plecă.

XI

Rămas singur, Antoine se apropie de masă şi deschise, curios, mapele.

Erau îngrămădite acolo, unele peste altele, tot felul de documente. Mai întâi, un teanc de articole asupra unor subiecte de actualitate, tăiate din ziare şi semnate: „Jacques Fatalistul”. Pe urmă, o serie de poeme despre munţi, apărute într-o revistă belgiană, sub pseudonimul „J. Mühienberg”. În sfârşit, o culegere de nuvele scurte, intitulată *Pagini din Catetul negru*, un fel de schiţe scrise, fără îndoială, pe marginea reportajelor, şi semnate ” Jack Baulthy”. Antoine citi câteva: *Octogenarii*, *Sinucidere de copil*, *Gelozie de orb*, *O supărare*. Personajele, luate din viaţa de toate zilele, zugrăvite ca într-un desen, aveau un relief deosebit; stilul curgător, sacadat din *Sorellina*, despuiat aici de orice lirism, dădea acestor notaţii un caracter de adevăr, care trezea şi menţinea interesul.

Dar, cu toată plăcerea ce i-o producea lectura acestor pagini, Antoine nu-şi putea concentra atenţia. Aflase atât de multe lucruri neaşteptate de azi-dimineaţă şi până acum! Şi, mai ales, îndată ce rămase singur, gândul 1 se îndreptă, fără să şi-l poată stăpâni, spre camera aceea a bolnavului, pe care o părăsise în ajun şi unde s-ar putea ca deznodământul să fi început. Făcuse râu, oare, că plecase?

Nu, de vreme ce-l va aduce din nou pe Jacques acasă…

O bătaie uşoară în uşă, discretă şi hotărâtă, îi întrerupse meditarea.

— Intră, rosti el.

Fu mirat când văzu conturându-se, pe fondul întunecat al scărilor, o siluetă de femeie. I se păru că o recunoaşte pe femeia aceea tânără pe care o zărise, la micul dejun, azi-dimineaţă. Aducea un coş cu lemne. Se grăbi să i-l ia din mâini.

— Fratele meu s-a dus în oraş, zise el.

Femeia fileu un semn din cap, care voia să spună: „Ştiu, ştiu” sau chiar: „Tocmai de aceea am venit”. Îl măsură cu privirea pe Antoine, fără a-şi ascunde curiozitatea; dar atitudinea ei n-avea nimic echivoc, atât de chibzuită îi părea îndrăzneala, atât de îngrijorată era. Antoine avu impresia că ochii aceştia plânseseră nu de mult. Deodată, genele ei clipiră; fără altă introducere şi cu un glas în care vibra mustrarea, întrebă:

— Îl luaţi de aici?

— Da… t atăl meu e foarte rău bolnav.

Necunoscuta parcă nici n-ar fi auzit.

— De ce? făcu ea supărată. Şi bătu cu piciorul în podea. Nu vreau!

Antoine repetă:

— Tatăl meu e pe moarte.

Dar ea n-avea ce face cu explicaţiile lui. Încet, ochii i se umplură de lacrimi. Se întoarse cu faţa spre fereastră, îşi frânse mâinile, apoi le lăsă să cadă în jos.

— N-are să plece de aici! spuse ea cu un glas surd.

Era înaltă, lată în umeri, puţin cam grasă, cu oarecare neastâmpăr în mişcări, dar în acelaşi timp leneşă în atitudini. Două cozi nete deşi grele, de culoarea cenuşii albe, îi împodobeau fruntea îngustă şi erau legate în coc, la ceafă. Sub această diademă, trăsăturile ei regulate, pline, aveau un fel de măreţie, accentuată de desenul unei guri

de gen clasic, plină de voinţă, cu două cute senzuale.

Se întoarse spre Antoine.

— Jură-mi, jură-mi pe Hristos că n-o să-l opreşti să se întoarcă aici!

— Dar de ce? întrebă Antoine cu un surâs binevoitor.

Femeia nu răspunse la surâsul acesta. îl privea ţintă pe

Antoine printre lacrimile ce-o podidiră. Sub stofa care-i contura formele, pieptul i se zbătea cu putere. Se lăsa privită, fără a se ruşina. Scoase dintre sâni o batistă mică şi mototolită şi şi-o apăsă pe ochi, apoi pe nări, suspmând. Pupilele leneşe, ce alunecau parcă pe sub gene, aveau ceva catifelat şi voluptuos – ape care dorm. Din când în când, se ridica deasupra lor un vârtej de gânduri de nepătruns. În asemenea momente, ea îşi pleca numaidecât capul sau îşi întorcea faţa.

— Ţi-a vorbit de mine? De Sophia?

— Fiu.

O strălfulgerare albastră îi ţâşni printre gene.

— Să nu-i spui că ţi-am spus toate astea…

Antoine zâm Di din nou.

— Dar nu mi-ai spus nimic, doamnă.

— Ba da, făcu ea, cu pleoapele pe jumătate lăsate, dându-şi capul pe spate.

Căută cu ochii un scaun, îl apropie de Antoine şi se aşează repede, ca şi cum n-ar fi avut niciun minut de pierdut.

— Dumneata, spuse cu convingere, eşti, de bună seamă, cineva de pe la teatre. (Antoine făcu un semn de negare.) Ba da! Semeni cu o fotografie pe care o am eu… Un artist mare de la Paris… Acum zâmbea: un zâmbet plin de alean.

— Îţi place teatrul? o întrebă Antoine, fără a încerca să-i scoată din cap presupunerile cu privire la el.

— Cinematograful! Dramele! Da!

Uneori, o umbră neaşteptată îi răvăşea trăsăturile liniştite; atunci, gura, pe care o căsca mare de câte ori rostea o frază, părea că se lărgeşte şi mai mult, lăsând să i se vadă dinţii mari şi albi şi gingiile de culoarea coralului.

Antoine nu ştia ce să mai spună:

— Desigur că aveţi trupe bune pe aici…

Ea se aplecă spre el:

— Ai mai fost la Lausanne?

Când stătea astfel, aplecată, vorbind repede şi cu glas reţinut, părea că cere şi oferă ceva foarte tainic.

— Nu, niciodată, răspunse Antoine.

— Ai să mai vii?

— Fără îndoială!

O clipă, femeia îşi înfipse privirea, care acum devenise aspră, în ochii lui; dhdu de mai multe ori din cap, apoi, în cele din urmă, spuse:

— Nu.

Pe urmă se duse să deschidă soba şi s-o umple din nou cu lemne.

— Uf, se plânse Antoine, e atât de cald…

— Adevărat, răspunse femeia, punându-şi dosul mâinii pe obraz. Cu toate astea, luă un butuc, îl aruncă în jăratic, pe urmă încă unul, apoi încă unul. Aşa-i place lui Jack, spuse, ca şi cum l-ar fi înfruntat pe Antoine.

Rămase îngenuncheată, cu spatele întors, cu ochii în vâlvătaia care-i ardea obrajii. Se înseră. Antoine îi mâneâia cu privirea umerii cărnoşi, ceafa, părul nimbat de lumina focului. Ce aştepta oare? Se vedea bine că se simte privită. Lui Antoine i se păru că zăreşte un început de zâmbet în profilul ei, care se pierdea în umbră. Dar, dintr-o singură mişcare mlădioasa a trupului, femeia se ridică. împinse cu piciorul uşiţa sobei, se învârti câţiva paşi prin odaie, zări zaharniţa pe o măsuţă şi, cu un gest lacom, luă o bucăţică, pe care o ronţăi, apoi alta, pe care i-o întinse, de la distanţă, lui Antoine.

— Nu, mulţumesc, spuse el râzând.

— Dacă n-o iei, poartă nenoroc! strigă ea, aruncându-i bucăţica de zahăr, pe care Antoine o prinse din zbor.

Privirile lor se întâlniră. Sophia părea că întreabă: „Cine eşti?” Ba chiar: „Crezi că are să fie ceva între dumneata şi mine?” Pupilele ei, aurite de gene, care se mişcau agale, îţi evocau nisipul în zilele de vară, înaintea ploii; totuşi, erau pline mai mult de tristeţe decât de dorinţă. „D fiinţă din acelea, îşi spuse Antoine, care, cum le atingi… Dar care, în acelaşi timp, te şi muşcă. Şi care te urăsc după aceea. Şi te urmăresc apoi cu cele mai mârşave răzbunări…

Ca şi cum i-ar fi ghicit gândul, Sophia se întoarse cu spatele la el, apropiindu-se de fereastră. Ploaia făcea sfârşitul zilei să coboare şi mai repede.

După o tăcere destul de lungă, Antoine întrebă, tulburat:

— La ce te gândeşti?

— O, nu prea mă omor cu gândurile, mărturisi Sophia, nemişcată.

Antoine stărui:

— Dar când te gândeşti, la ce te gândeşti?

— La nimic.

Auzindu-l că râde, se retrase de la fereastră şi zâmbi galeş. Părea că nu se mai grăbeşte deloc. După câţiva paşi Făcuţi fără vreo ţintă precisă, legănându-şi braţele pe ungă trup, ajunse lângă uşă şi atinse clanţa cu mâna, fără să vrea.

Antoine crezu că femeia încuie uşa şi sângele îi năvăli deodată în obraji…

— La revedere, murmură Sophia, fără să-şi ridice ochii.

Deschise uşa.

Antoine, mirat, ba chiar uşor dezamăgit, întinse

capul, pregătit să-i prindă privirea. Ca un ecou, mai mult în glumă şi cu un glas mângâietor, ce semăna cu o chemare, murmură şi el:

— La revedere…

Dar uşa se închise. Femeia dispăru, fără a se mai uita înapoi.

Îi auzi foşnetul rochiei care se freca de rampa scării şi romanţa pe care se silea s-o fredoneze coborând treptele.

XII

Încetul cu încetul, întunericul puse stăpânire pe cameră.

Antoine se lăsă pradă visării, fără a se putea hotărî să se ridice de pe scaun ca să aprindă lumina. Jacques plecase de mai bine de o oră şi jumătate. Fără voia lui, Antoine simţi cum i se cuibăreşte în minte o bănuială, pe care încerca s-o înlăture cu tot dinadinsul. O spaimă, din minut în minut tot mai mare, îi strângea inima. Dar se linişti deodată, când îi recunoscu paşii pe palier.

Jacques intră, nu spuse nimic, nu păru nici măcar a-şi da seama că în cameră era întuneric şi se lăsă pe un scaun, lângă uşă. Trăsăturile abia i se distingeau la lumina focului din sobă. Fruntea îi era ascunsă sub pălărie; rămăsese cu paltonul în braţe.

Pe neaşteptate, gemu:

— Las ă-mă aici, Antoine, du-te singur, lasă-mă! Era să nu mă mai întorc… Dar, înainte ca Antoine să fi putut rosti vreun cuvânt, strigă: Taci, taci, ştiu, nu-mi mai spune nimic! Am să plec cu tine.

Apoi se ridică şi aprinse lampa.

Antoine se ferea să-l privească în faţă. Ca să facă ceva, se prefăcu că citeşte mai departe.

Jacques umbla de colo-colo prin cameră, cu paşi obosiţi. Zvârli pe pat câteva lucruri de îmbrăcat, deschise un geamantan, puse în el nişte albituri şi alte obiecte.

Când şi când, fluiera încetişor: veşnic aceeaşi melodie. Antoine îl văzu aruncând un teanc de scrisori în foc şi rânduind într-un dulap a cărui cheie o luă apoi cu sine – toate hârtiile răspândite prin odaie. Pe urmă se aşeză într-un colţ şi, ghemuit, cu capul înfundat între umeri, ridicându-şi cu nervozitate şuviţa ce-i cădea mereu pe frunte, scrise în grab a, pe genunchi, câteva cărţi poştale.

Antoine îşi simţea sufletul răvăşit. Dacă Jacques i-ar fi spus: „Te rog, pleacă fără mine", l-ar fi îmbrăţişat, fără să mai rostească niciun cuvânt, şi ar fi plecat, imediat, singur.

Dar tot Jacques fu acela care rupse tăcerea. După ce-şi schimbă ghetele şi îşi închise bagajele, se apropie de fratele său.

— Ştii că e şapte? Trebuie să plecăm.

Antoine se îmbrăcă, fără să-i răspundă. Când fu gata, întrebă:

— Vrei să te ajut?

— Mulţumesc.

Vorbeau mai încet ca în timpul zilei.

— Dă-mi mie valiza.

— Nu-i grea… Treci înainte.

Traversă camera aproape fără zgomot. Antoine ieşi primul. În urmă îl auzi pe Jacques răsucind butonul electric şi închizând uşa încet.

Luară ceva, în grabă, la bufetul gării. Jacques nu spunea nimic şi abia se atingea de mâncare; iar Antoine, tot atât de îngrijorat ca şi fratele său, îi respecta tăcerea, fără a o mai tulbura cu vorbe de prisos.

Trenul era tras la peron. Se plimbară prin faţa vagoanelor, aşteptând ora plecării. Din pasajul subteran, năvăleau fără încetare noi valuri de călători.

— Trenul o să fie plin, şopti Antoine.

Jacques nu răspunse. Dar, pe neaşteptate, declară:

— Iată, au trecut doi ani şi jumătate de când sunt

aici!

— La Lausanne?

— Nu… de când locuiesc în Elveţia. Şi, după câţiva paşi, murmură: Frumoasa mea primăvară (lin 1911…

Străbătură încă o dată, fără să vorbească, peronul, de la un capăt la altul al trenului. În mintea lui Jacques stăruiau, desigur* aceleaşi gânduri, căci explică, fără să fie întrebat:

— În Germania aveam nişte migrene atât de groaznice, încât făceam economii sângeroase ca s-o pot şterge, ca să pot pleca în Elveţia, la aer. Am ajuns aici la sfârşitul lui mai, în plină primăvară. La munte. La Mühlenber g, în cantonul Lucerne.

— Aha, Mühlenberg…

— Da, acolo am scris aproape toate poemele pe care le-am semnat „Mühlenberg”. Am lucrat mult în vremea aceea.

— Ai stat mult acolo?

— Şase luni. La nişte fermieri. Doi bătrâni, fără copii. Şase luni minunate! Ce primăvară, ce vară! De la fereastra mea, chiar în ziua sosirii, am văzut toată frumuseţea regiunii aceleia. O privelişte bogată, unduitoare, numai în linii simple – o adevărată nobleţe! Stăteam sub cerul liber de dimineaţă până seara. Poienile pline de flori şi de albine, imensele păşuni de pe coaste, cu vacile lor, cu punţile de lemn peste pâraie… Umblam mereu, lucram umblând, hoinăream toată ziua, câteodată şi seara, în nopţile acelea… Nopţile acelea…

Braţul i se ridică încet, descriind o curbă prin aer, apoi căzu iar.

— Şi migrenele?

— O, m-am simţit cu mult mai bine de îndată ce am sosit acolo! Mühlenbergùl m-a vindecat. Pot să spun chiar că niciodată nu mi-am simţit capul mai limpede, mai uşor! zâmbi acestei amintiri. Üsor şi totuşi plin de gânduri, de

proiecte, de nebunii… Cred că tot ce voi scrie de acum încolo, în cursul vieţii mele, s-a născut în aerul acela curat, în timpul verii aceleia. îmi aduc aminte de unele zile când mă simţeam atât de transportat… Ah, în zilele acelea am cunoscut cu adevărat beţia de a fi fericit!… Mi se întâmpla – mi-e şi ruşine s-o spun –, mi se întâmpla adesea să sar în sus, să alerg fără motiv, pentru ca după aceea să mă arunc cu faţa în iarbă… ca să hohotesc, să plâng de fericire. Crezi că exagerez? Totul e atât de adevărat, că, uite, îmi amintesc cum, în unele zile, când plângeam prea mult, făceam un lung ocol, ca să mă duc să-mi spăl ochii într-un izvor mic, pe care-l descoperisem în munţi… îşi aplecă fruntea, merse câtva timp în tăcere, apoi repetă, fără să-şi ridice capul: Da, au şi trecut doi am şi jumătate…

Pe urmă, până la plecare, tăcu.

Qnd trenul se urni din loc, fără a fluiera, cu siguranţa aceea inflexibilă, cu puterea aceea pasivă a maşinii puse în mişcare de un orarf Jacques privi, cu ochii uscaţi, cum peronul rămâne în urmă şi cum cartierele mărginaşe, străbătute de lumini strălucitoare, fug înapoi, într-un ritm accelerat; după aceea, totul intră în beznă şi el se simţi răpit parcă de cineva, în noapte, fără apărare.

Printre străinii care-l înghesuiau în compartiment, îl căută cu ochii pe Antoine, care, în picioare, pe culoar, câţiva metri mai încolo, cu spatele pe jumătate întors, părea Acă-şi aruncă şi el în neştire privirea peste câmpia întunecată. îl cü-S

rinse iarăşi o dorinţă de a sta de vorbă cu el şi nevoia aceea ea se mărturisi, nevoie căreia acum nu i se mai putea împotrivi.

Izbuti să se strecoare până lângă fratele său şi-i atinse cu un gest apăsat umărul.

Antoine, îmbulzit de călătorii şi bagajele care încurcau trecerea, crezu că Jacques nu doreşte să-i spună decât un cuvânt şi, fără să se întoarcă spre el, îşi răsuci

doar gâtul şi îşi înclină capul. Atunci, pe culoarul acela în care stăteau ca vitele într-un ţarc, printre zdruncinăturile şi uruitul trenului, cu gura lipită de urechea lui Antoine, Jacques murmură:

— Antoine, ascultă, trebuie să-ţi spun… La început, am dus… am dus…

Ar fi vrut să strige: „Am dus o viaţă ce nu poate fi mărturisită… M-am înjosit… Tălmaci… Ghid… Am trăit din mici escrocherii… Ahmed… Mai rău încă, drojdia societăţii, un adevărat bâlci… Am avut ca prieteni nişte ticăloşi, pe bătrânul Krüger, pe Celadonio… pe Carolina… Într-o noapte, în port, m-au doborât cu o lovitură de vână de bou şi pe urmă spitalul; durerile mele de cap de acolo au pornit… şi la Neapole… Şi-n Germania, Rupert şi Roza cea mică, perechea aia… La München, din cauza lui Wilfried am făcut… am făcut închisoare preventivă… /* Dar cu cât mărturisirile se îngrămădeau pe buzele lui şi cu cât amintirile reînviau, multe şi tulburătoare, cu atât trecutul acesta ce nu putea fi mărturisit îi apărea într-adevăr de nemărturisit şi cu neputinţă de cuprins în cuvinte.

Atunci, descurajat, se mărgini să bâiguie:

— Am dus o viaţă de nemărturisit, Antoine… De nemărturisit… *De nemăr-tu-ri-sit*! (Şi cuvântul acesta, pe care îl îngreuia cu ocara întregii lumi, cuvântul acesta apăsător, pe care-l rostea cu un glas deznădăjduit, îl liniştea încetul cu încetul, ca o spovedanie.)

Antoine se întoarse cu tot trupul spre el. Înghesuit, stingherit de prezenţa vecinilor, temându-se ca Jacques să nu vorbească prea tare, temându-se pentru ceea ce o să afle din gura lui, căuta, totuşi, să dea impresia că e calm.

Dar Jacques, cu umărul rezemat de peretele vagonului, păru că nu vrea să mai dea şi alte lămuriri.

Călătorii se retrăgeau din culoar şi se îngrămădeau în compartimente. În curând, Antoine şi Jacques rămaseră destul de singuri ca să poată vorbi fără să fie auziţi de alţii.

Jacques, care până atunci tăcuse şi nici nu părea că se grăbeşte să reia convorbirea, se aplecă deodată spre fratele său:

— Vezi tu, Antoine, ceea ce-i înspăimântător e să nu ştii ce este firesc... normal... Nu, nu normal; e stupid... Cum să spun?... Să nu ştii dacă simţămintele tale... Sau, mai bine zis, instinctele... Dar tu, ca medic, înţelegi ce vreau să spun...

Încruntat, cu privirea pierdută în noapte, vorbea cu un glas surd, împiedicându-se la fiecare cuvânt: Ascultă... reluă el. Simţi câteodată... Ai un fel de elanuri pentru un anume lucru... sau pentru altul... Elanuri care ţâşnesc din străfunduri... Aşa-i?... Şi nu ştii dacă şi alţii simt acelaşi lucru sau dacă eşti un... un monstru!... înţelegi ce vreau şi spun, Antoine? Tu, tu ai văzut atâţia oameni, atâtea cazuri, tu ştii, de bună seamă, ceea ce este... să zicem... general şi ceea ce e... excepţional. Dar pentru noi ceilalţi, care nu ştim, e înspăimântător, pricepi?... Uite, ca să-ţi dau un exemplu: la treisprezece sau la paisprezece ani, dorinţele acelea necunoscute, care apar ca nişte răbufniri, gândurile acelea tulburi, care te năpădesc fără să le poţi înlătura, şi de care ţi-e ruşine, şi pe care le ascunzi dureros, ca pe nişte păcate... Şi pe urmă, într-o zi, descoperi că nimic nu-i mai firesc, că nimic nu-i mai frumos chiar... Şi că toţi, toţi, întocmai ca şi noi... înţelegi?... Ei bine, uite, tot aşa, s în unele lucruri de neînţeles... unele instincte... care năvălesc... şi din pricina cărora, chiar la vârsta mea, Antoine, chiar la vârsta mea... te frământi... nu ştii...

Trăsăturile feţei i se încordară deodată. Un alt gând îl străpunse pe neaşteptate: îşi dădea seama cât de repede se lega, fără voia lui, de fratele său, de prietenul acesta dintotdeauna, şi, prin acest frate, de tot trecutul său, care până ieri încă părea o prăpastie de netrecut... Dar o jumătate de zi fusese de ajuns să... îşi strânse pumnii, îşi aplecă fruntea şi tăcu.

Peste câteva minute, fără a-şi descleşta dinţii şi fără a-şi ridica ochii, se întoarse la locul fui în compartiment.

Qnd Antoine, nedumerit de retragerea sa bruscă, vru să-l recheme lângă el, îl zări, în penumbră, nemişcat: cu pleoapele strânse, ţinându-şi cu îndârjire lacrimile, Jacques se făcea că doarme.

SFÂRŞITUL VOLUMULUI I

1 Adio şi iubeşte-mă!

2 Al tău.

2 Pământul nu gravitează oare? Materia nu este oare chinuită de atracţia altei materii?

Aşa e şi trupul meu, chinuit de toţi cel pe care-l văd sau îi întâlnesc (*Children of Adam*).

3 Părosul.

4 Umple, prietene, paharul vecinei tale (*Children of Adam*).

1 S-au văzut lucruri şi mai extraordinare.

2 Dar nu aşa de bine.

I Mâine… Mâine.